TÜRK SOSYAL BİLİMLER DERNEĞİ

18. ULUSAL SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ

ORTA DOĞU TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ

24-26 EYLÜL 2025

Düzenleme Kurulu
Prof. Dr. Attila Aytekin
Prof. Dr. Aylin Topal
Baver Yeşilyurt
Dr. Coşku Çelik
Prof. Dr. Çiler Dursun
Doç. Dr. Denizcan Kutlu
Prof. Dr. Ebru Voyvoda
Ergun Altuntaş
Dr. Ezgi Pınar
Doç. Dr. Galip Yalman
Prof. Dr. Gülbiye Yenimahalleli Yaşar
Dr. Havva Ezgi Doğru Zırığ
Prof. Dr. Hulusi Hakan Mıhcı
Prof. Dr. Mustafa Şen
Prof. Dr. Pınar Bedirhanoğlu
Prof. Dr. Sebiha Kablay
Doç. Dr. Özlem Kaygusuz

Kongre Kitap Editörü
Baver Yeşilyurt
Ergun Altuntaş

Kongre Sekretaryası
Derya Akbulut
Özgürcan Alkan

Oturum Görevlileri
ODTÜ Siyaset Bilimi Topluluğu ve
ODTÜ Ekonomi Topluluğu Öğrencileri

Tasarım ve Baskı
Türk Sosyal Bilimleri Yayını

Basım Yeri
Ankara

Basım Tarihi
4 Kasım 2025

ISBN: 978-975-6245-05-7

Onsekizinci Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi

58’inci yılını kutlayan, Türk Sosyal Bilimler Derneği (TSBD)’nin bugün sahip olduğu bazı kurumsal özelliklerine ilişkin dönüm noktalarını hatırlatmanın yararlı olacağını düşünmekteyiz. 1978 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla Dernek adına "Türk" sıfatının eklenmesine izin çıkması sonrasında, bugün de kullanılan ismine kavuşarak, Türkiye çapında faaliyet gösteren bir dernek olma yolunda önemli bir adım atmıştı. 1978 yılında ayrıca, TSBD’nin ‘Türk sosyal bilimcileri ile yabancı meslektaşları arasında yakınlaşma ve iş birliği sağlamak, ortak çalışma olanakları yaratmak’ amacı doğrultusunda Uluslararası Sosyoloji Derneği (International Sociological Association)'ne “ulusal temsilci” sıfatına sahip üye olması da bir başka önemli gelişmedir. 1992 yılında ise TSBD, Bakanlar Kurulu kararı ile "kamu yararına çalışan dernek" niteliğini kazanmıştır. Bu süreçte görev yapan, dernek yönetimlerini ve başkanlarını bir kez daha saygıyla anıyor ve teşekkürlerimizi iletiyoruz.

Kuruluş amacı doğrultusunda, Türkiye'de sosyal bilimlerin gelişmesine katkıda bulunmak amacıyla, 1980 yılında Haziran ayında gerçekleştirilen Birinci Ulusal Sosyal Bilimler Kongresinden bugüne ülkenin en önemli sosyal bilimler buluşması olma niteliğini sürdüren Ulusal Sosyal Bilimler Kongreleri’nin 18’ncisini gerçekleştiriyor olmaktan Türk Sosyal Bilimler Derneği (TSBD) olarak gurur duymaktayız.

İkincisi 1989’da, üçüncüsü 1992’de yapılan, ancak 1995’ten bu yana, pandemi nedeniyle yaşanan aksama hariç, iki yılda bir ODTÜ’nün geleneksel desteğiyle sürdürülen Ulusal Sosyal Bilimler Kongre’lerinin ülkemizdeki akademik etkinlikler arasında özgün bir konumu ve özel bir yeri olduğuna kuşku yoktur. Bunun başlıca nedeni, Ulusal Sosyal Bilimler Kongre’lerinin farklı disiplinlere mensup sosyal bilimcileri bir araya getirerek, aralarında nitelikli ve üretken bir iletişim sağlamayı amaçlaması ve onların katkılarıyla zenginleşen, çoğulcu ve disiplinler arası bir tartışma ortamı yaratılmasını teşvik etmesidir. Farklı görüş ve yaklaşımların özgürce tartışılabildiği bir bilim şöleni olarak yaşanmasını sağlayan da bu özgün nitelikleridir.

Sosyal bilimcilerimizin, Kongrelerimize zaman içinde artan ilgi ve katılımın bir göstergesi olarak şu verileri sizlerle paylaşmak istiyoruz. 2007’de TSBD’nin 40. Kuruluş yılına denk gelen Onuncu Sosyal Bilimler Kongresinde, 67 oturumda toplam 276 bildiri sunulmuştu. 2017’de TSBD’nin 50. Kuruluş yıldönümündeki Onbeşinci Kongre’de ise oturum sayısı 98’e, bildiri

sayısı ise 395'e ulaşmıştı. 1-3 Şubat 2023 tarihlerinde, ilk kez içinde bulunduğumuz bu binada yapılan 17. Kongrede ise, oturum sayısı 99, bildiri sayısı ise 340 olmuştu.

Onsekizinci Kongre'ye gösterilen yoğun ilgi de memnuniyet vericidir. Kongre programımızda bu yıl, 134 oturumda sunulacak 470 bildiri bulunmakta, bir kısım bildirinin ortak yazarlı olması nedeniyle, toplam katılımcı sayısı da 600'ü aşmış görünmektedir. Şunu da belirtmek gerekir, toplam başvuru sayısı 500'ün üzerinde olmuştur. Ancak, zaman ve mekân kısıtlarının yanı sıra, Kongre düzenleme kurulunda görev alan arkadaşlarımızın özverili ve titiz çalışmaları sonucu yapılan değerlendirmeler, başvuruların bir kısmının program kapsamı dışında kalmasına neden olmaktadır. Ayrıca belirtmek isteriz ki, söz konusu oturumların üçte birini aşkın bir bölümü, panel önerileri olarak TSBD'ye gönderilmiş, diğer bir deyişle, önceden düzenlenmiş oturumlar olarak programda yer almaktadır. Bu tür öneriler de aynı titizlikle değerlendirilmekte ve sonuçlandırılmakta, eğer kabul edilen Panel önerisi ile birlikte, oturum başkanı önerileri de yapılmışsa, bunlar da başvuru sahiplerinin tercihi olarak dikkate alınmaktadır. Bu tür başvuruların sayısındaki artış, sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinde çalışmakla birlikte, TSBD'nin de öncelikleri arasında olan disiplinlerarası bir yaklaşımla konuların ele alınarak oturumlar düzenlenmesinin yaygınlık kazandığının bir göstergesi olarak ayrıca sevindiricidir.

Ulusal Sosyal Bilimler Kongrelerinin belirgin bir özelliği de Türkiye'li sosyal bilim insanlarının, bilgi üretim ve tartışma gündemlerine, deyim yerindeyse, bir ayna tutmasıdır. Diğer bir deyişle, Kongrelerin önceden belirlenmiş bir teması olmadığı gibi, tartışılan konular ve oturumlar tamamen katılımcıların belirlediği temalar üzerinden oluşmaktadır. Bir bakıma, ülkemizdeki sosyal bilimcilerin üzerinde çalıştıkları konuları ve ilgi gösterdikleri temalardaki değişimleri de yıllar içinde, Kongrelere sunulan bildirilerin konu başlıkları üzerinden izlemek mümkün olmaktadır.

18. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi, Türkiye'nin önemli toplumsal, ekonomik ve siyasal sorunlarla, köklü değişim ve dönüşüm talepleriyle karşı karşıya bulunduğu, bir zaman kesitinde toplanıyor. Aynı zamanda, dünya kapitalist sistemi de 2008'deki küresel finansal krizi izleyen, pandemi ve çevre krizleri ile yeni boyutlar kazanan, moda deyimlerle "çoklu" bir kriz sürecinden geçmekte. Bu zaman diliminde, geçmişteki kriz dönemlerinden çok daha belirgin olan vahim bir gelişme de birçok ülkede demokratik hak ve özgürlükleri baskı altına alan iktidarların sayısının giderek artmasıdır. TSBD yönetim kurulu olarak, bu yılki Kongremizin

Kapanış oturumunun temasını, “Dünya Kapitalizmi Nereye?” şeklinde belirleyerek, bu sorunların tartışılmasının yararlı olacağını düşündük.

Türkiye'nin içinde bulunduğu koşullarda, tamamen gönüllülük esasına bağlı kalarak faaliyetlerini sürdüren TSBD'nin bağımsızlığını korumasının da Ulusal Sosyal Bilimler Kongreleri'ni aksatmadan, düzenlemeyi sürdürmesinin de ne denli önemli olduğunu değerlendireceğiniz inancıyla, karşılaşılan kısıtlar konusunda da sizleri kısaca bilgilendirmek istiyoruz.

TSBD zaman içinde Kongre giderlerini çeşitli resmi ve özel kuruluşlardan destekler sağlayarak karşılamaya çalışmıştı. ODTÜ’nün geleneksel desteğini sürdürmesine karşın, 14. Kongreden başlayarak, diğer desteklerin devam etmemesi nedeniyle, 15. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi ile başlatılan bir uygulamayı, 18. Kongrede de devam ettirmek durumunda kalarak, katılımcılardan (bazı istisnalarla), yine gönüllülük esasına dayanarak, çok mütevazi olduğunu düşündüğümüz bir dayanışma katkısı istenmektedir. TSBD'nin, deyim yerindeyse, kendi yağıyla kavrulmaya devam edebilecek bir konumda olması açısından, bu katkıyı sağlayan bildiri sahiplerine teşekkür borçluyuz.

Ulusal Sosyal Bilimler Kongreleri’ndeki katkıların yayına dönüştürülmesinin sosyal bilimcilerin meslek hayatları açısından önemli olduğunu belirtmemize bile sanırız gerek yok. Kongrenin Bildiri Özet kitabında yer almanın dahi, ne denli önem kazandığına, çeşitli katılımcıların yaptığı başvurular nedeniyle çok kez tanık olduğumuz için, 18. Kongre Bildiri Özet kitabını yayınlamayı, katılımcıların katkılarının mütevazi bir karşılığı olarak, ancak bu kez online olarak sürdürmek istedik.

Ülkemizde ve üniversitelerin birçoğunda yaşanan ve akademik özgürlükleri ciddi biçimde zedeleyen olumsuzluklara karşın, halen bir üniversite mensubu olan veya olması engellenen sosyal bilimcilerin bilimsel çalışmalarını sürdürmekte gösterdikleri kararlılık ve çaba, gerçekten takdirle karşılanmalıdır. Zira, somut gelişmeleri kavrayabilmemizi sağlayacak, gücünü bilimsel araştırmalardan alan çalışmalara ve bu bağlamda yapılacak nitelikli tartışmalara, temel hak ve özgürlükler alanında sürekli daralmalarla karşı karşıya olduğumuz bir zaman diliminde, yaşanan engellemeler ve zorlukların aşılabilmesi için her zamankinden daha çok ihtiyacımız var.

Bildiğiniz gibi, Ulusal Sosyal Bilimler Kongrelerinin bir geleneği haline gelen bir uygulamamız var. İki Kongre arasındaki sürede kaybettiğimiz değerlerin anısına oturumlar ithaf ediyoruz. Bu Kongremizde de geçen Kongreden bu yana aramızdan ayrılan değerli bilim insanlarımızdan, Zafer Toprak, Fuat Keyman, Ömür Sezgin, Fulya Atacan, Güzin Erlat, Suud Doğruel ve TSBD'nin eski yönetim kurulu üyesi Tunç Tayanç'ı saygı ve özlemle anmakta, anılarına oturumlar ithaf etmeyi görev saymaktayız.

18. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi'nin gerçekleşmesi için destek veren ODTÜ Rektörlüğüne ve İİBF Dekanlığına, Çankaya Belediyesine, Friedrich Ebert Stiftung Türkiye Temsilciliğine Kongremizin gerçekleştirilmesindeki anlamlı destekleri için özellikle teşekkür ediyoruz.

Kollektif ve yorucu bir emek sürecinin ürünü olan 18. Kongrenin düzenlenmesinde emeği geçen herkese, özverili katkıları için teşekkür ediyor, 18. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi'nin tüm katılımcıları için başarılı ve verimli geçmesini diliyoruz.

Türk Sosyal Bilimler Derneği
Yönetim Kurulu

TÜRK SOSYAL BİLİMLER DERNEĞİ

18. ULUSAL SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ

ORTA DOĞU TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ

AÇILIŞ KAYIT — **9.30**

KONGRE AÇILIŞ OTURUMU — **10.00-12.00**
İİBF B BİNASI G110

AÇILIŞ KONUŞMALARI — **10.00-10.30**
Galip Yalman — **TSBD Başkanı**
Ender Ciğeroğlu — **ODTÜ Rektör Yardımcısı**
Oktay F. Tanrısever — **ODTÜ İİBF Dekanı**

AÇILIŞ BİLDİRİSİ — **10.45-12.00**
Yılmaz Akyüz
Yatırım, Sanayileşme ve Yabancı Sermaye: Efsane ve Gerçekler

GENÇ SOSYAL BİLİMCİLER ÖDÜL TÖRENİ — **12.00-12.30**
Behice Boran Özel Ödülü

24 EYLÜL 2025 ÇARŞAMBA

OTURUM 1 **13:30-15:15**
G101

EMEK OTURUMU (I)
TÜRKİYE EMEK TARİHİNDEN KESİTLER
Oturum Başkanı: Mesut Gülmez

Ahmet Makal	Cumhuriyet'in 100. ve Sosyal Politika Eğitiminin 90. Yılında Türkiye'de Sosyal Politika Disiplinin ve Eğitiminin Gelişimi Üzerine Çeşitlemeler
Aziz Çelik	Türkiye'de Çalışma İstatistiklerinin Sefaleti: 1980 Grevleri Örneği
Kuvvet Lordoğlu	Türkiye'de Sendikal Demokraside Bir Arpa Boyu Yol Mu? (2004-2024)
Denizcan Kutlu	Türkiye'de Metal İşkolunda Örgütlü Sendikalar Arasında Rekabet, Dayanışma ve Uzlaşı İlkeleri Üzerine Bir Anlaşma Belgesi: Nedenleri, Uygulanması, Etkileri

EMEK OTURUMU (II) **15:30-17.15**
G101

TÜRKİYE'DE EMEĞİN GÜNCEL SORUNLARI
Oturum Başkanı: Seyhan Erdoğdu

Ahmet Selamoğlu	Türbülansa Giren Toplu İş Sözleşmesi Sürecinde Arabulucunun Etkinliği
Murat Özveri	Yabancılık Unsuru Taşıyan İş Sözleşmeleri ve İşçinin Korunması
Betül Urhan	Güvencesizlik ve Özerklik Gerilimi Bağlamında
Nihal Samsum Çetin	Freelance Çalışma ve Zamanın Kontrolü
Özge Kahraman Ersöz	Toplumsal Eşitsizliklerin Derinleşen Yüzü: Dijital Eşitsizlikler ve Dijital Alt Sınıf
Orhan Ürüncan Yücel	İşçiden Teknoserfe: Türkiye'de Motokuryelerin Örgütlenme Pratikleri

OTURUM 2 **13:30-15:15**
G102

TÜRKİYE'DE BİLİM İLETİŞİMİ: AKTÖRLER, EĞİLİMLER, SORUNLAR
Oturum Başkanı: Çiler Dursun

Onur Dursun	Türkiye'de Medya/Popüler Bilim Medyası ve Bilim İnsanı Etkileşimi Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri
Filiz Yıldız	Bilim İletişiminde Sosyal Medya Fenomenlerinin Rolü
Çiler Dursun	Türkiye'de Bilim İnsanlarının Sosyal Medyada Bilim İletişimi Yönelimleri

OTURUM 3 **13:30-15:15**
G104

TÜRKİYE'DE SOSYAL BİLİM ÇALIŞMALARI I
Oturum Başkanı: Can Cemgil

Zehra Yılmaz Pelin Sönmez Elif Kozan Zuhal Yeşilyurt Gündüz	Uluslararası İlişkiler Disiplininde Egemen Hiyerarşilerin Yapısal Analizi: Türkiye Özelinde Bir İnceleme
Elif Uzgören Feride Aslı Ergül Jorgensen	2007-2008 Krizi Sonrası Türkiye'de Uluslararası İlişkiler Çalışmalarında Eleştirel Teori'nin Yeri

OTURUM 4 **13:30-15:15**
G106

ÖMÜR SEZGİN ANISINA
SİYASET TEORİSİ I: DEMOKRASİ
Oturum Başkanı: Attila Aytekin

Yelda Yürekli	Demokrasi, Siyasallık ve Sosyal Medya
Emre Arslan	Özgür Toplum ve Demokratik Strateji
Ünsal Doğan Başkır	Korku Cumhuriyetini Aşmak: Yurttaş Meclisleri Çağdaş Cumhuriyetçi Teorinin Demokrasi Açığına Çözüm Olabilir mi?

OTURUM 5 **13:30-15:15**
G107

TÜRKİYE'DE TARIM I
Oturum Başkanı: Muammer Kaymak

Fehimcan Şimşek	Neoliberal Dönüşümün Gölgesinde: Karadeniz'de Fındık Üreticileri Örneği
Miraçhan Yılmaz	1960-1980 Yılları Arasındaki Fındık Mitingleri
Osman Akar	Erken Cumhuriyet Dönemi İzmir İncir Piyasasında Sınıf Mücadeleleri

OTURUM 6 **13:30-15:15**
G108

TÜRK DIŞ POLİTİKASI I: KAVRAMSAL YAKLAŞIMLAR VE KONULAR
Oturum Başkanı: Özlem Tür

Zana Çıtak	Türk Dış Politikasında *Diyanet*
Şerif Onur Bahçecik	Türk Dış Politikası'nda Dış Yardım
Mustafa Serdar Palabıyık	Türk Dış Politikasına Musallat Olan Yüz Yaşında Bir Hayalet: "Ermeni Meselesi"

TÜRK DIŞ POLİTİKASI II: BÖLGELERLE İLİŞKİLER **15:30-17:15**
G108

Oturum Başkanı: Zana Çıtak

Başak Alpan	Türkiye-AB İlişkilerinde Kırılmalar Ve Süreklilikler: "Demokrasi - Güvenlik Bağlantısına" Dikkat Etmek
Ceren Ergenç Derya Göçer	İşbirliği ve Rekabet: Türkiye - Çin İlişkilerinin Dinamikleri
Yunus Turhan	Olgunluk Çağında Türk-Afrika İlişkileri
Ayşe Ömür Atmaca	Türkiye'nin Uluslararası Örgütlerle İlişkileri: 1923'ten Günümüze Değişen Roller ve Stratejik Dönüşümler
Özlem Tür	Türkiye ve Ortadoğu: Yeni Bölgesel Düzende Fırsatlar ve Zorluklar

OTURUM 7 **13:30-15:15**
G109

EKOLOJİ I: İKLİM POLİTİKALARI

Oturum Başkanı: Sinem Ayhan

Nuray Şahin	Emek, Ekoloji ve Adil Geçiş: Türkiye'de İklim Adaleti Politikalarının Görünmeyen Çatlakları
Ömür Öykü Kurt	Toplumsal Yeniden Üretim Krizine Sınıf ve Üretim
Ezgi Pınar	Ekseninden Bakmak: Su Krizi Örneği
Selçuk Özkaya Oğuzhan Mutluer	İklim Yasası Hakkındaki Komplo Teorilerine Eleştirel Bir Bakış
Esma Yürük	Davranışsal Kamu Politikalarında Yeşil Dürtme: Uyarılı Zamanlayıcı ile Su Tasarrufu Deneyi

OTURUM 8 **13:30-15:15**
G201

YAKIN DÖNEM TÜRKİYE SİYASETİ I: TÜRKİYE'DE DEVLET-SINIF İLİŞKİLERİ

Oturum Başkanı: Galip Yalman

Müge Neda Altınoklu	Demokratikleşen Sermaye mi, Alternatif Gelir Stratejisi mi? Türkiye'de Finansal Rant ve Ücretli İşgücü
Halil Can İnce	Sermayenin Belleği: Türkiyeli İşadamlarının Hatıralarında Sınıf Karşılaşmaları
Coşku Çelik Deniz Ay	Metalaştırmanın Karşısında ve *Ücretin* Ötesinde: Çoklu Krizlere Alternatif Kamu Politikası Önerileri
Sibel Can Çetinkaya Melih Yeşilbağ	Türkiye'nin Yatırım Yoluyla Vatandaşlık Programının Siyasal İktisadı

OTURUM 9 **13:30-15:15**
G202

YAYIMLANIŞININ 100. YILINDA DAVA VE "KAFKAESK DURUM"

Oturum Başkanı: Berke Özenç

Ayşegül Kars Kaynar	Joseph K. Kimdir: Egemenin Mahkemesinde Mülteciler
Ulaş Karadağ	Davanın Realizmi ya da Hukuk Devletinin Yok Merkezi
Deniz Yıldırım	Türkiye'de "Kafkaesk Durum"un Dünü ve Bugünü: Tarihsel, Kültürel ve Politik Olanın "Dava"sı

OTURUM 10 **13:30-15:15**
G204

DİN VE SİYASET
Oturum Başkanı: Polat Alpman

Tezcan Durna	Franko-Türk Müslümanların Sosyal Ağlar Üzerinden Dini Sosyalleşmesi
Ali Gençoğlu	Ankara Kenti Özelinde Gençlerin Tengricilik İnancını Benimseme ve Yaşama Pratikleri Üzerine Bir Alan Araştırması
Gözde Orhan	Bir Söylemin İnşası: Siyasal Alevilik
Necdet Subaşı	Devrim ve Din: Kurucu Tarihsellikler ve Gündelik Hayatın Te(le)olojisi

OTURUM 11 **13:30-15:15**
G206

ÇOKLU KRİZ DÖNEMİNDE KAMUSAL SORUMLULUKLAR
Oturum Başkanı: Nilay Arat

Nilay Arat	İklim Krizi ve İnsan Hakları Kıskacında Olağan Dönemde Olağanüstü Hali Yaşamak
Burçak Bal Yalçın	Kriz Üstüne Kriz ve Türkiye'de Kamusal Sorumluluk Anlayışıyla Yayıncılık
Fuat Ercan	Çoklu Kriz Dönemlerinde Kamusunu Kaybetmiş Devlet

OTURUM 12 **13:30-15:15**
G207

TOPLUMSAL CİNSİYET I: KADIN TEMSİLİYETİ
Oturum Başkanı: Derya Güler Aydın

Pınar Sayan	Romanların Sivil ve Siyasal Katılımı
Aybüke Pehlivan	Kesişimsellik Bağlamında Roman Kadın Temsili: Avrupa ve Balkan Sinemasında Cinsiyet Eşitsizliğinin Görünümleri
Büşranur Kılıç	Toplumsal Cinsiyet ve Etnik Kimliğin Kesişiminde Roman
Derya Demirdizen Çevik	Kadınların Sosyal Dışlanması

OTURUM 13 **13:30-15:15**
G208

TÜRKİYE'DE YAŞLANMA: HAKLAR, EŞİTSİZLİKLER VE DİJİTAL DÖNÜŞÜM
Oturum Başkanı: Özgür Arun

Özgür Arun Mutlu Binark Duygu Özsoy Taylan Beren Kandemir	Türkiye'de Yaşlı Erkeklerin Dijital Sermayeleri ve Kriz Dönemlerinde Bağlantıda Kalma Pratikleri
Özgür Arun Banu K. Arun Elif Pınar Acıyan Şen Fatmanur Barlık Nebahat Neva Ulu	Senex İzleme: Yaşlılara Yönelik Şiddet ve İhlallerin İzlenmesi
Elif Pınar Acıyan Şen Özgür Arun	Teknolojiye Düşkünlük: Yaşlıların Bilişsel Medya Okuryazarlığı

TÜRKİYE'DE YAŞLANMA: HAKLAR, EŞİTSİZLİKLER VE DİJİTAL DÖNÜŞÜM
15:30-17:15
G208

Oturum Başkanı: Özgür Arun

Maissam Nimer	Transnasyonel Yaşlanma ve Yaşlı Bakımı: Antalya'daki Göçmen Yaşlıların Stratejileri
Özgür Arun	
Funda Sönmez Öğütle	İleri Teknolojiler Yaşlanmada Eşitsiz mi, Ayrımcı mı?

OTURUM 14 **13:30-15:15**
G209

YAPAY ZEKÂ I: YAPAY ZEKÂ VE TOPLUM
Oturum Başkanı: Esra İlkay İşler

Evrim Yılmaz Polat Evrim Çağın Polat	Sosyolojik Değerlendirmeyi Otomatikleştirmek: Sosyal Bilimlerde Büyük Dil Modelleri
Mert Karbay	Sosyal Medya Yazısının Serencamı: Halk Yazısında Yapay Zekâ Uğrağı
Görkem Uzunali	Sivil Toplum Perspektifinden Yapay Zekâ Etiğine Eleştirel Bir Yaklaşım
Gülnihal Can Avşar Damla Aydın	Otomatik Finansal Bilgi Değişiminde Yapay Zekâ Entegrasyonu: Etik Uyumluluk, Algoritmik Şeffaflık ve Egemenlik Sorunları

OTURUM 15 **13:30-15:15**
MAVİ SALON

MOTUS LİSANSÜSTÜ ARAŞTIRMALAR GRUBU OTURUMU-1
Oturum Başkanı: Buse Vurdu

Ekin Bal	İşgücü Devri ve Ücretler Arasındaki İlişki: 2013-2022 Yılları Arasında Türkiye'deki Gençler Örneği
Hazal Göçmen	Ücret İçin, Rejim Karşısında: Fiili Eylemler Türkiye'de Otoriterliğe Meydan Okuyor Mu?

MOTUS LİSANSÜSTÜ ARAŞTIRMALAR GRUBU OTURUMU-2

15:30-17.15
MAVİ SALON

Oturum Başkanı: Ekin Bal

Fatmagül Aydemir	Bir Direnişi Anlamlandırmak: 19 Mart Protestolarına Katılımın Toplumsal, Siyasal ve Ekonomik Dinamikleri
Işıl Ünlü Meltem Demiralp Halil Onur Altay	Ankara'da Farklı Bölgelerde Hava Kirliliği Parametrelerinin Karşılaştırmalı Analizi
Buse Vurdu	"Kazıdık Tırnaklarla": Arkeolojik Kazılarda Genç Gönüllü Emeği

OTURUM 16 **15:30-17.15**
G102

TÜRKİYE'DE EMEK I: SAHA ÇALIŞMALARI
Oturum Başkanı: Onur Can Taştan

Aleyna Taydaş	Mekân, Kimlik ve Emek: Paşabahçe'den AVM Mağazalarına İşçi Sınıfının Dönüşümü
İlkan Öz	Platform Kapitalizmde Emek Süreci: Amazon Deposu'nda Çalışmak
Çağatay Edgücan Şahin	Deniz Taşımacılığının Ekonomi Politiğine Denizcilerin Gözünden Bakmak: Dökme Yük Gemisinde Gerçekleştirilen Etnografik Bir Araştırma
İlkay Üremiş Kiril	Emek Sürecinde Cinsiyete Dayalı Ayrışma: Turizm İşçisi Kadınlar Örneği
Hande Köse	Platform Kapitalizmi: Esnaf Kuryeler Örneğinde Bir Potansiyel mi, Tehdit mi?

OTURUM 17 **15:30-17.15**
G104

TUNÇ TAYANÇ ANISINA
TÜRKİYE'DE SOSYAL BİLİM ÇALIŞMALARI II: AMPİRİK ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ
Oturum Başkanı: Ayça Ergun

Fulya Babacanoğlu Usta	Nitel Araştırmalarda Bir Veri Toplama Aracı Olarak Yürüyerek Görüşme Tekniği
Elif Hacısalihoğlu	'Veri Toplayıcılığı'ndan 'Travma Tanıklığı'na: Saha Araştırmalarında Araştırmacının İkincil Travmayla İnsan Olarak Konumu
Kurtuluş Kayalı	Türkiye'de Sosyal Bilimlerin Gelişim Seyri Üzerine Bazı Gözlemler

OTURUM 18 **15:30-17.15**
G106

SİYASET TEORİSİ II: DEVRİM VE DİRENİŞ
Oturum Başkanı: Yücel Demirer

Aykut Örküp	Ütopya, Direniş ve Alternatif Topluluklar: Düzleyiciler, Kazıcılar ve Korsanlar
Ceren Dalgıç	"Biz"in "Öteki" Yüzü: Benhabib'le Topluma Bakmak
Ömür Birler Batuhan Parmaksız	Partizan Karşısında Militan: Maocu Siyasetin Janus Yüzü
Emre Önkibar	Tarihin ve İdeolojinin Sonunda Protesto: Şili Örneği

OTURUM 19 **15:30-17.15**
G107

TÜRKİYE'DE TARIM II
Oturum Başkanı: Ahmet Şahinöz

Elif Karaçimen	Türkiye Tarım-Gıda Sektörünün Yeniden Yapılandırılmasında Uluslararası Kalkınma Finans Kuruluşlarının Rolü: Ayçiçeği Sektörü Üzerine Bir İnceleme
Pelin Atakan Cihat Günden Murat Yercan	Tarımsal Biyoçeşitliliğin Kayıp Halkaları: Türkiye'deki Yetim Türler Üzerine Politika Temelli Bir İnceleme
Sezen Çilengir	Küresel Gıda Rejiminin Türkiye'deki Şeker Politikalarına Etkisi

OTURUM 20 **15:30-17.15**
G109

EKOLOJİ II: EKOHÜMANİZM
Oturum Başkanı: Yelda Erçandırlı

Didem Ayan	Miyazaki'nin *Prenses Mononoke'*sinde Doğa ve Kültür Dolanıklığı ve İnsanmerkezci Şiddet Üretimi
Berfin Tutucu	*Okja*'yı Eko-Marksist ve Eko-Feminist Bir Düzlemde Okumak: Yeşil Kapitalizm ve *Etin Cinsel Politikası*
İsmail Uğur Aksoy	Ekoloji, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve LGBTİ+ Kesisimşelliği: Bir Aktivist Halkla İlişkiler Taktiği Olarak İklim 101 Tavsiyeler Kılavuzu Örneği

OTURUM 21 **15:30-17.15**
G201

YAKIN DÖNEM TÜRKİYE SİYASETİ II: SEÇMEN DAVRANIŞLARI
Oturum Başkanı: Kürşad Ertuğrul

Nebi Sümer Halil İbrahim Kılıç	Siyasal Etkililik Davranışının Kısa Ölçümü ve Türkiye'deki Sosyo-Politik Örüntüsü
Hasan Faruk Uslu	Seçmen Konuşur Mu? Seçmen Mesajı Perspektifi Üzerine Eleştirel Düşünceler
Nurdan Selay Bedir	Siyaset ve Duygular: AKP'nin Seçim Kampanyaları Üzerinden Bir İnceleme
Yılmaz Orhun Gürlük Emirhan Akgül Begüm Demirkol Özsu	Algılanan Sosyoekonomik Durum, Mekân Sadakati ve Politik Eğilim: Algılanan Sosyoekonomik Durum ile Mekân Sadakati Arasında Sosyo-Politik Bir Analiz

OTURUM 22 **15:30-17.15**
G202

ÇİN, YENİ TEKNOLOJİLER VE KÜRESEL REKABET
Oturum Başkanı: Derya Göçer

Ceren Ergenç Derya Göçer	Huawei, Büyüme Koalisyonları ve Türkiye'de Altyapı Siyaseti
Sırma Altun	Dijital Dönüşüm Çağında AB-Çin İlişkileri: Tersine Bağımlılık?
Veysel Tekdal	Yakalamadan Sıçramaya? Çin'in "Yeni" Sektörlerdeki Atılımı ve Elektrikli Araçlar Sektörü
Emre Demir	Çin'in Yeşil Enerji Atılımı ve Küresel Jeoekonomik Rekabet

OTURUM 23 **15:30-17.15**
G204

DEPREM-AFET
Oturum Başkanı: Aylin Topal

Nur Sude Kuzucu	Sarsılan Mekân, Direnen Toplum: 6 Şubat Depremleri Sonrası Hatay'da Afete Dirençli Kent Kavramını Düşünmek
Balca Arda	Katılımcı Eylem Araştırması Olarak Afet Risk İletişimi
Ceren Gülser İlikan Rasimoğlu	Tasarımı: Oyunlaştırma Mobil Uygulama Yapımı Olası İstanbul Depremi Hazırlığını Nasıl Demokratikleştirebilir?
Çiğdem Sema Sırma	Afet/'Yeni Normal' Zamanlarında Dayanışmanın Tarihsel Gelişimi: Muğla Yangınları Örneği
Toygar Sinan Baykan Erhan Özşeker	Türkiye'de Felaketlerin Politikası: "Enformel Toplumsal Sözleşmeler" ve "Popülist Yönetimsellik"

OTURUM 24 **15:30-17.15**
G206

CUMHURİYETİ AYAĞA KALDIRMAK İÇİN…
Oturum Başkanı: Ali Rıza Aydın

Ali Rıza Aydın	Cumhuriyet ve Kurumlar
Aydemir Güler	Cumhuriyet ve Kürt Sorunu
Burçak Özoğlu	Cumhuriyet ve Emekçiler
Erhan Nalçacı	Cumhuriyet ve Emperyalizm

OTURUM 25 **15:30-17.15**
G207

TOPLUMSAL CİNSİYET II: EDEBİYATTA KADIN
Oturum Başkanı: Çınla Akdere

Yonca Güneş Yücel	Adım Dergisinde Aile, Evlilik ve Göçmen Kadın Emeği: Yedi Dikenin Çalılığında Bir Gül Mü?
Başak Akar Özer	"Çinli" Kimliği ve Modernizm: Pearl S. Buck'ın Kırık Ümitleri'nde Amerikan Oryanyalizminin İzini Sürmek

OTURUM 26 **15:30-17.15**
G209

YAPAY ZEKÂ II: YÖNETİM/DENETİM
Oturum Başkanı: Merve Kayaduvar

Hakan Uzun	Veri Analitiği ve Yapay Zekâ Destekli Kamu Politikası Üretimi
Özgehan Şenyuva Şerif Onur Bahçecik	Türkiye Kamuoyu ve Yapay Zekâ: Temel Pozisyonlar ve Ayrımlar
Serhan Gül	Kamu Yönetiminde Etik ve Yapay Zekâ
Damla Aydın Gülnihal Can Avşar	Vergi Hukukunda Algoritmik Tarafsızlık ve Adalet İlkesi: Denetimlerde Yapay Zekâ Kullanımının Etik Boyutları

25 EYLÜL 2025 PERŞEMBE

OTURUM 27 **09:00-10:30**
G101

SOSYOPSİKOLOJİK AÇIDAN EMEK
Oturum Başkanı: Deniz Canel Çınarbaş

İpek Demirok	Soma Maden Faciası Sonrasında Kadınların Eş Kaybı Deneyimleri: Bir Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz Çalışması
Deniz Canel Çınarbaş	
Baran Gürsel	İşçi Sınıfının Öznelliğine Yeni Bir Pencereden Bakmak: Sınıfın Bilinçdışı Yaklaşımıyla Bir İnceleme
Mukadder Okuyan	Kolektif Eylemin Psikososyal Kaynakları ve Engelleri: Sosyal Psikolojik Bir Bakış

OTURUM 28 **09:00-10:30**
G102

TÜRKİYE'DE EMEK II: ÇOCUK İŞÇİLİK
Oturum Başkanı: Emirali Karadoğan

Ayşegül Özbek Kansu	Mevsimlik Göç Sarmalinda Çocuk İşçiliği ve Eğitim
Şenol Sırma	Sümerbank Nazilli Basma Fabrikasında Çocuk İşçiler 1937-1950
Gazanfer Kaya	Orta Doğu Ülkelerindeki Suriyeli Çocuk Emeği: İç Savaştan Komşudaki Geçim Savaşına
Abdulkadir Şimşek	
Tuğba Canbulut	Evrenselden Yerele: Türkiye'nin Sosyo-kültürel Bağlamında Katılımcı Bir Çocuk Hakları Metni Oluşturma Arayışı

OTURUM 29 **09:00-10:30**
G104

SOSYAL BİLİMCİLERİN TOPLUMSAL ETKİ PROJELERİ İLE İMTİHANI: TÜBİTAK 1004 DESTEK PROGRAMI DENEYİMLERİ

Oturum Başkanı: Teoman Pamukçu

Yeşim Üçdoğruk Gürel	Disiplinlerarası İş Birliği Ağları
Şerif Onur Bahçecik	Makro-Disiplin ile Mikro-Teknolojiler Arasında: Uluslararası İlişkiler'i İnovasyon ile Bağlamak
Özgür Arun	Sağlık Alanındaki Ar-Ge Faaliyetlerinin Toplumsal Etki Analizi: Disiplinlerarası İşbirliğinde Sosyal Bilimlerin Yeri ve İnsan Hakları Temelli Kalkınma Perspektifi

OTURUM 30 **09:00-10:30**
G106

SİYASET TEORİSİ III: KİMLİK VE İKTİDAR
Oturum Başkanı: Burak Özçetin

Deniz Polat	Türk Modernleşmesinde Sembolik İktidarın Kurumsallaşması
Tayfun Yıldırım	İlerici Neoliberalizmin Alacakaranlığında: Kimlik Siyaseti, Sınıf Eşitsizliği ve Direniş Stratejileri
Remzi Onur Kükürt	Türkiye'de Eğitim Politikaları Üzerine Hegemonya Mücadelesinde İktidar, Sendikalar ve Eğitimcilerin Siyasal Konumlanışları: Yapısal Siyaset ve Yapı-bozumsal Politik Özneleşme Üzerine Felsefi Bir Yaklaşım
Belgin Çağan	Kürt Kimliğinin Tarihsel ve Mekânsal Dönüşümü: Temsil, Modernleşme ve Gündelik Hayat Üzerinden Kuramsal Bir Tartışma
Dilek Çakır	Pasif Devrim ve Açmazları: Kürt İsyanları ve Erken Cumhuriyet Hegemonyasının Sınırları

OTURUM 31 **09:00-10:30**
G107

TÜRKİYE'DE TARIM III
Oturum Başkanı: Ecehan Balta

Kerem Hocaoğlu	Siyasal Bir Kalkınma Denemesi Olarak Köykent: CHP, Kooperatifçilik ve Taşra
Ali Tansu Balcı Ahmet Yıldız	Tarımsal Kooperatifte Öğrenme Deneyimleri ve Kolektif Kimlik İnşası
Işıl Servetoğlu	Dünya Hepimizin mi? Türkiye'de Müşterekler Üzerine Kavramsal ve Pratik Bir Tartışma

OTURUM 32 **09:00-10:30**
G108

GÜNEY KORE'DE DÖNÜŞÜM: DİPLOMASİ, MİLLİYETÇİLİK VE KADIN
Oturum Başkanı: Hatice Çelik

Hatice Nursena Yücel	Kore Dalgasından Dijital Stratejiye: Güney Kore'nin Değişen Kamu Diplomasisi Yaklaşımı
Damla Taş	İşgücü Piyasası Deneyimleri ve Kadınların Doğurganlık Davranışları: Güney Kore'de Nicel Bir Analiz
Muhammed Eren Yıldırım	Doğu Asya'da Tekno-Milliyetçiliğin Yeniden Yükselişi: Hukuki Çerçeve Güney Kore'nin Yüksek Teknoloji Stratejisini Nasıl Yeniden Tanımlıyor?

OTURUM 33 **09:00-10:30**
G109

OTURUM I: YEŞİL DÖNÜŞÜM: İSTİHDAM, FİNANS, AKTÖRLER
Oturum Başkanı: Ebru Voyvoda

Erinç Yeldan	Yeşil Dönüşüm Çağında Küresel Yeşil Finans
Ali Efe Sel	Yeşil Vergilendirme Araçları
Bahar Özay	Belirsizlikler Çağında Kalkınmanın Finansmanında Reform Adımları

OTURUM II: AB YEŞİL MUTABAKATI VE SONRASI **10:45-12:30**
G109

Oturum Başkanı: A. Erinç Yeldan

Ahmet Aşıcı	AB Yeşil Mutabakatı'nın Ekonomi Politiği
Müdrike Uçkaç	Sınır Karbon Düzenleme Mekanizması: Karbon Yoğun Sektörlerde Ekonomik Etkileri ve Girdi-Çıktı Analizi
Ebru Voyvoda	SKDM ve Sonrası Misillemeler & Uyum Stratejilerinin Türkiye Ekonomisine Etkileri

OTURUM III: TÜRKİYE'NİN İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İLE MÜCADELESİ
13:30-15.15
G109

Oturum Başkanı: Bahar Özay

Aslı Aydın Gök	İkiz Geçiş ve Yeşil İstihdam
Bengisu Özenç	İklim Yasası ve Türkiye'nin İklim Politikaları
Ferda Dönmez Atbaşı	Türkiye İklim Politikasının 30 Yıllık Seyri: Süreklilikler ve Kırılmalar
Özkan Ağtaş	İklim Politikalarına Tepkiler: Türkiye ve Avrupa Radikal Sağ Siyasetinde İklim Muhalefeti

OTURUM IV: ADİL GEÇİŞİ DÜŞÜNMEK? **15:30-17.15**
G109

Oturum Başkanı: Ebru Voyvoda

Sevil Acar Aytekin Simay Kızılkaya	Kömürden Çıkışı Tasarlamak
Nurdan Er Taşçı	Türkiye'de Fosil Yakıtlara Yönelik Vergi Harcamaları ve Sera Gazı Emisyonları

OTURUM 34 **09:00-10:30**
G201

YAKIN DÖNEM TÜRKİYE SİYASETİ III: SİYASAL REJİM I
Oturum Başkanı: Eren Düzgün

İhsan Ercan Sadi	Kuralsızlaştırma (*Deregulation*), Yeniden Kurallaştırma (*Re-Regulation*) ve Otoriter Esnek Düzenleme (*Authoritarian Lax Regulation*): Neoliberal Dönemde Türkiye'de Koalisyon Hükümetleri Dönemi ile Başkanlık Rejimi Arasında Karşılaştırmalı Bir Analiz
Adem Açar	Sermayenin Kriz Eğilimlerinden Emperyalizm ve Otoriterleşme Eğilimlerine: Türkiye'deki İz Düşümler
Mustafa Arıkan	Bir Sürat Paradoksu: Türkiye'de Süper Başkanlık Rejiminde Krizlere Müdahale Sorunu

OTURUM 35 **09:00-10:30**
G202

HUKUK I: ANAYASA MAHKEMESİ-HAKLAR
Oturum Başkanı: Ali Rıza Aydın

İlknur Rabia Türkölmez	Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunmasına Anayasa Mahkemesinden Bakış
Gülce Tarhan Çelebi	Yüksek Yargıda Siyasal Mücadele: Anayasa
M. Celil Çelebi	Mahkemesi'nin Dinamik Rolü
Halil Güner	Meşrutiyet Anayasaları ve Türkiye Cumhuriyeti 2017 Anayasası

OTURUM 36 **09:00-10:30**
G204

GÖÇ I: TÜRKİYE'DEN GÖÇ
Oturum Başkanı: Fuat Güllüpınar

Çağla Ünlütürk	Hekim Göçü Zinciri: Hekim Göçünü Küresel Ekonomipolitik Çerçevesinde Okumak
Eren Karaca	Türkiye'den Almanya'ya Sağlık Profesyonelleri Göçü: Nedenler, Zorluklar, Kurumsal Boşluklar Ve Ara Aktörler
Akife Alan	Türkiye'den Göç Etmiş Yüksek Nitelikli Göçmen Kadınlar: Niteliksizleşme ve Yeni Olanaklar
Besim Can Zırh	Yüksek Nitelikli Göç Sürecinde Üniversite Mezun
Ayşe Sıla Nur Dal	Derneklerinin İşlevselleşmesi: ODTÜ Mezunları Derneği Örneği

OTURUM 37 **09:00-10:30**
G206

ERKEN CUMHURİYET I
Oturum Başkanı: Ebru Boyar

İlkim Özdikmenli Çelikoğlu	Bir "Cumhuriyetçi Eğitim Politikası"ndan Söz Edilebilir mi?: Jules Ferry ve Hasan Âli Yücel'in Karşılaştırmalı Bir İncelemesi
Berhan Bağdu	Erken Cumhuriyet Döneminde Çevre Tarihinin Gelişimi: Mustafa Niyazi Erenbilge Üzerinden Bir İnceleme
Mehtap Tanar Gül	Halide Edib Adıvar'ın Siyasi Portresi: Erken Cumhuriyet Dönemine Alternatif Bir Okuma

OTURUM 38 **09:00-10:30**
G207

TOPLUMSAL CİNSİYET III: KADIN VE SİYASET
Oturum Başkanı: Aslı Çırakman

Hünkâr Özgü Alıcı	AKP'nin Popülist Despotik/Distopik Evreninde Toplumsal Cinsiyet Politikalarının Dönüşümü
Gülnihan Avcı Kaya Ergin Ulusoy Beyza Şahin	Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bir Parlamento Oluşturmada Kefek'in Rolü
Leyla Kahraman Yüce F.Gökçen Çetin-Can	Siyasi Parti Finansmanının Kadınların Siyasette Temsili Üzerindeki Etkisi: 2002-2025 Yılları Arasında Türkiye'ye Yönelik Bir Analiz

OTURUM 39 **09:00-10:30**
G208

TÜRKİYE'DE SOSYAL POLİTİKA I: YOKSULLUK VE SOSYAL YARDIMLAR
Oturum Başkanı: Denizcan Kutlu

Fırat Duruşan	Türkiye'de Yoksulluk, Yoksullaşma ve "Yoksulluğun Azaltılmasının" Sınıfsallığı Bağlamında Karşılıksız Transferleri Anlamak
Berkay Ayhan	Türkiye'nin Borç Refahı Rejimi

OTURUM 40 **09:00-10:30**
G209

YAKIN DÖNEM TÜRKİYE EKONOMİSİ I
Oturum Başkanı: Hakan Mıhcı

Fırat Kurt	Beklentilerin (Büyük) Dönüşümü: Günümüz Kapitalizmini Türkiye'deki Ekonomik Beklentiler Üzerinden Okumak
Hasan Cömert	Reaktif Dönüşümler ve Yapısal Sınırlar: 2018 Sonrası Türkiye Ekonomi Politikalarının Bir Değerlendirmesi

OTURUM 41 **09:00-10:30**
MAVİ SALON

BELLEK-HAFIZA
Oturum Başkanı: Elçin Aktoprak

Didem Dutlu Yazıcıol	Edebi Anlatılardaki Ötekilik Söylemlerinin Karşıt-Hafıza Olarak İncelenmesi
E. Zeynep Suda	Toplumsal Hafızanın Oluşumunda Görsel Kaynakların Değeri ve Kullanımı: Yüzyıl Dönemecinde Girit'in Görsel Temsilleri
Elif Kevser Özer	Bir Mülksüzleştirme Aracı Olarak 1964 Sürgünü
Nehir Durna	Bir Kent Kimliğinin Temaşası Üzerinden Fransız Ulus Kanonunu Musée Carnavalet Üzerinden Okumak
Bengi Bezirgan-Tanış	Toplumsal Belleğin Direniş Alanları: Dijital Müzelerde Geçmişle Yüzleşme

OTURUM 42 **10:45-12.30**
G101

"BÜYÜK MADENCİ YÜRÜYÜŞÜ" SONRASI ZONGULDAK: NEOLİBERAL KAPİTALİZMİN ÇEPERİNDE AYAKTA KALMA HALLERİ VE GELİŞME ARAYIŞLARI
Oturum Başkanı: Coşku Çelik

Zeynep Başak	Türkiye Kapitalizminin ve Kömür Üretiminin 1980'lerden 2000'lere Yolculuğu: Kömür ve Sonrası
Caner Özdemir Sadık Kılıç	Zonguldak'ta Kaçak Kömür Madenciliğinin Ortaya Çıkışı ve Yaygınlaşması
Atilla Barutçu	Zonguldak'ta Değişen İşçi Sınıfı Kimliği ve Maden İşçisi
Figen Uzar Özdemir	Erkek(lik)ler
İbrahim Gündoğdu	Filyos Vadisi Projesi: Ekstraktivist ve Çevreye-Zararlı Endüstriler "Zonguldak'ın Kaderi" mi?

OTURUM 43 **10:45-12.30**
G102

TÜRKİYE'DE EMEK III: NİTELİKLİ İŞGÜCÜ I
Oturum Başkanı: Halil Can İnce

Mete Kurtoğlu Maissam Nimer	Nitelikli Göçmenden Akademik Prekaryaya: Türkiye'de Uluslararası Akademisyen Olmak
Emir Aydoğan Tahsin Mert Saygın	Mücadele ile Tahakküm Arasında Akademik İş: 2020'li Yıllarda Vakıf Üniversitelerinde Emek Hareketi
Bahar Oral Gündoğdu	Türkiye'de Neoliberal Öznellik ve Kamusal Bilinç: Orta Düzey Profesyoneller Örneği
Tuğba Yaren Çarıklı	Erişilebilirliğin ve Hareketliliğin Düzenlenmesi: ODTÜ Çalışanlarının Kampüse Erişimi Örneği

OTURUM 44 **10:45-12.30**
G106

SİYASET TEORİSİ IV: TÜKENME VE ÖLÜM
Oturum Başkanı: Ömür Birler

M. Celil Çelebi	Devlet ve Hiçlik: Siyasette Ontolojik Güvenlik ve Eleştirel Teori
Çağatay Şahin	İnsan İskeleti, Kafatası ve Kemiklerinin Uluslararası Satışı Sorunu: Skulls Unlimited Örneği
Berkay Kabalay	Neoliberal Dönemde Ölüm Kavramı: Egemenlik ve Sermaye

OTURUM 45 **10:45-12.30**
G107

ZAFER TOPRAK ANISINA
OSMANLI-TÜRKİYE İKTİSAT TARİHİ I
Oturum Başkanı: Şevket Pamuk

Burak Karakuş Kayhan Orbay	Osmanlı Vakıf Sisteminde Aracılık Problemi ve Maliyeti
Ramazan Pantık	Osmanlı Vakıflarında Kriz Yönetimi: Duaguy Borçlanma Tahvili Uygulaması
Onur Yıldırım Gürer Karagedikli Ramazan Pantık	Osmanlı Anadolu'sunda Medreseler, Eğitim ve Ekonomik Büyüme (1500-1839)

ZAFER TOPRAK ANISINA
OSMANLI-TÜRKİYE İKTİSAT TARİHİ II

13:30-15:15
G107

Oturum Başkanı: Onur Yıldırım

Coşkun Tuncer	Orta Doğu'da Borsaların Gelişimi ve Finansal Entegrasyon, 1870-1914
Şevket Pamuk Pınar Ceylan K. Kıvanç Karaman	Osmanlı İmparatorluğu'nda Kişi Başı GSYİH ve Bölgesel Farklılıklar, 1570-1914
Ulaş Karakoç Marvin Suesse	Büyük Buhran Sonrasında Türkiye Tarımında Bölgesel Yakınsama
Seven Ağır	İş Ağları Dinamiklerine Kurumsal-Tarihsel Yaklaşımlar: Bursa Otomotiv Sektörü Örneği (1964-1984)

OTURUM 46 **10:45-12.30**
G108

DEMOKRASİ KİTABI TANITIM PANELİ
TÜRKİYE'DE DEMOKRASİZLEŞMENİN BAZI BOYUTLARI
Oturum Başkanı: Menderes Çınar

Pınar Bedirhanoğlu Cenk Saraçoğlu	Cumhuriyetçiliği Yok Etme Projesi Olarak Faşizm
Gülşen Seven	Anayasal Demokrasinin Çöküşü: Kavramsal Gerilimden Otoriter Pratiğe Türkiye Deneyimi
Toygar Sinan Baykan	Hegemonik Parti Otokrasisi ve Personalist Rejim Arasında Türkiye: Jeopolitik Krizler, Artan Seçim Belirsizliği ve 19 Mart 2025 Yürütme Gaspı
Reyhan Ünal	Türkiye'de Demokratik Geçişsiz Bir Geçiş Dönemi Adaleti Mümkün mü?

OTURUM 47 **10:45-12.30**
G201

YAKIN DÖNEM TÜRKİYE SİYASETİ IV: SİYASAL REJİM II
Oturum Başkanı: Berk Esen

Pınar Berk	Kayyım Uygulamasının Yönetsel ve Ekonomik Düzeylerde Yaratmış Olduğu Değişim
Handan Yılmaz	Siyasal Kültür Kapsamında Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi
Selbin Yılmaz	CİMER ve Popülist İletişim: Türkiye'de Kurumsal Güvenin Kişileştirilmesi

OTURUM 48 **10:45-12.30**
G202

GÜVENLİK POLİTİKALARI
Oturum Başkanı: Ahmet Akkaya

Boran Ali Mercan	Güvenlik-Ceza Siyaseti ile Sosyal Siyasetin Kesişiminde Suçların Artışı
Mehmet Yaşar Kaya	Paralı Askerlik Politikaları: Günümüz Güvenlik Pratiklerinde Askeri Zor Kullanımının Özelleştirilmesi
Özlem Kaygusuz	Rejim Güvenliği ve Otoriter Pazarlık: Türkiye'de Otoriterliğin Konsolidasyonu
Erhan Kızıl	İsrail Güvenlik Servisi'nin (Shin Bet) Tarihsel Gelişim Sürecinin Ulusal Güvenlik ve İnsan Hakları Bağlamında İncelenmesi
Duygu Öztürk Kırışık Avnihan Kırışık	Özelleştirilmiş Güvenlik, Kurumsallaşmış Güvensizlik: Türkiye'de Özel Güvenlik

OTURUM 49 **10:45-12.30**
G204

GÖÇ II: TÜRKİYE'DE GÖÇ
Oturum Başkanı: Ali Murat Berker

Tuğba Erultunca Fuat Güllüpınar	Literatürden ve Sahadan Sesler: Türkiye'de Kentten Kıra Dönüş Çalışmaları
Ahmet Ekren	Türkiye'deki Üniversitelerde Küresel Güneyli Göçmen Akademisyenlerin Tutunma Mücadelesi ve Akademisyenliğin Küresel Güney Bağlamında Yeniden Şekillenmesi
Sibel Utar	Bir Göç Biçimi Olarak Uluslararası Öğrencilik: Türkiye'deki Taşra Üniversitelerinde Yabancı Öğrenci Artışı ve Deneyimleri
Sibel Karadağ	Türkiye'de Göçün On Yılı (2015-2025): Göçmenden Vatandaşa Kullan-At Emeğin Yaygınlaşması

OTURUM 50 **10:45-12.30**
G206

TÜRKİYE'DE MİLLİYETÇİLİK VE SAĞ SİYASET
Oturum Başkanı: Zana Çıtak

Büşra Ayça Üçok	Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemlerinde Azınlık Politikalarının Milliyetçilik İdeolojisi Aracılığıyla Bir Analizi
Yusuf Uygar	Erken Cumhuriyet Döneminde Uluslaştırma Uygulamaları: Tarih, Hafıza, Dil, Adlandırma, Kültür ve Mimari
Fatih Yaşlı	12 Mart'a Doğru Giderken Ülkücü Hareket: *Devlet* Dergisi Odaklı Bir Değerlendirme
Mehmet Gökhan Uzuner	Türkiye'de Göçmen Karşıtlığının Anaakımlaşma Sürecinde Zafer Partisi'nin Rolü
Elif Genç	Aşırı Sağın Yeniden Yükselişi: Küresel Bir Fenomen Olarak Alternatif Sağ ve Türkiye'deki Seküler Milliyetçiliğe Etkileri

OTURUM 51 **10:45-12.30**
G207

TOPLUMSAL CİNSİYET IV: SAHA ÇALIŞMALARI
Oturum Başkanı: Sermin Sarıca

Ayşe Betül Aydın Ayşe Yetiş Bayraktar	Türkiye'de Cinsiyet Rolleri, Çalışma Yaşamı ve Doğurganlık Niyetleri
Melissa Sivri	Post-Feminist Sürücüler ve Toplumsal Cinsiyetin Yeniden Kurgusu: Türkiye'de Kadın Motosiklet Kullanıcılarının Deneyimleri
Nalan Mumcu	Prosopografinin Feminist Yorumu: İşçi Kadınların Hayat Hikayelerini Derlemek
Helin Erdoğan	Şengal'den Midyat'a Zorunlu Göç, Ezidi Kadınlar ve Gündelik Hayat
Ayşe Berna Uçarol	Hatay'da Afet Sonrası Toplumsal Cinsiyet: Konteynır Kentlerde Yaşayan Kadınların Anlatıları

OTURUM 52 **10:45-12.30**
G208

TÜRKİYE'DE SOSYAL POLİTİKA II: YAŞLILIK VE BAKIM HİZMETLERİ
Oturum Başkanı: Çağla Ünlütürk Ulutaş

Fulya Doğruel	Bakım Etiği Kavramı Çerçevesinde Yaşlı ve Engelli Bakımını Yeniden Okumak
Fatma Şenden Zırhlı	Ülkemizin Sosyal Güvenlik Sisteminde Bir İhtiyaç Olan "Bakım Sigortası"
Ömer Ceylan	Sürdürülebilirlik Tartışmaları Çerçevesinde Yaşlılık Sigortası
Saniye Dedeoğlu Aslı Şahankaya Adar	Türkiye'de Kurumsal Bakım Hizmetlerinin Kapasitesinin Arz ve Talep Bağlamında Analizi

OTURUM 53 **10:45-12.30**
G209

YAKIN DÖNEM TÜRKİYE EKONOMİSİ II
Oturum Başkanı: Ferda Dönmez Atbaşı

Ekin Değirmenci	Kâr Oranının Düşme Eğilimi Yasası ve Karşı Eğilimler: Türkiye İmalat Sanayi, 1988-2020
Erkan Müniroğlu	Buzdağının Görünmeyen Bir Yüzü: Vergi Harcamaları
Hakan Mıhcı	21. Yüzyılda Türkiye Ekonomisinin Yenilik (Innovation) Performansının Değerlendirilmesi

OTURUM 54 **10:45-12.30**
MAVİ SALON

MEDYA I: MEDYA VE SİYASET
Oturum Başkanı: Barış Çakmur

Aykut Öztürk	"Epistemik Erdemler ve Kusurlar" Popülist
Candaş Ayan	Dezenformasyonda Ne Rol Oynuyor?
Yiğit Balkuş	Türkiye'nin "Birandlı" Yılları: 32. Gün Belgesellerinin Eleştirel Bir Değerlendirmesi
Erman Ermihan	AKP Döneminde (2002–2025) Mizah, Caps ve Duygular Siyaseti: Türkiye'de Görsel Siyasi İçeriğin Eleştirel Bir Analizi

OTURUM 55 **13:30-15:15**
G101

BİR SINIFIN DİLİ, BİR ÖNDERİN İZLERİ: ÇETİN UYGUR'UN MİRASI - I
Oturum Başkanı: Metin Özuğurlu

Zeynep Öztürk	Yeni Çeltek Kömür Havzasındaki Özyönetimin Ekonomi Politiği (1975-1980)
Onur Can Taştan	Krizin Ortasında, Darbeden Öncesinde Devrimci Sendikacılık: Devrimci Metal-İş ve Maden-İş Arasında İki İşyerindeki Mücadelelere Dayalı Bir Tartışma

BİR SINIFIN DİLİ, BİR ÖNDERİN İZLERİ: ÇETİN UYGUR'UN MİRASI - II
15:30-17.15
G101

Oturum Başkanı: Zeynep Öztürk

Çağrı Kaderoğlu Bulut	Ne Geçmiş Tükendi Ne Yarınlar: İşçi Sınıfı Basını ve *İşçilerin Sesi* Üzerine Notlar
Metin Özuğurlu	Sınıflar Mücadelesi Merceğinden Sendikacılık Hareketinin Ahvali
Erol Aral	Dilin Kemiği, Zihniyetin Omurgası

OTURUM 56 **13:30-15.15**
G102

TÜRKİYE'DE EMEK IV: NİTELİKLİ İŞGÜCÜ II
Oturum Başkanı: Nail Dertli

Ayça Yılmaz	İş Yaşamında Demokrasisizliğin Mizahi Eleştiri Yoluyla Aşılması: Yüksek Nitelikli Çalışanların Deneyimleri
Naz Çetin	Dijital Nitelikli Emek: Türkiye'de Mimarlar Örneği
Gizem Şimşek	Eğitimin Çifte İşlevi: Vatandaştan Nitelikli Emek Gücüne

OTURUM 57 **13:30-15.15**
G104

TÜRKİYE'DE SOSYAL BİLİM ÇALIŞMALARI III: FEMİNİST METODOLOJİ
Oturum Başkanı: Simten Coşar

Fatma Umut Beşpınar	Türkiye'de Üçlü Kuşatma Altında Kadın Hakları ve Feminist Stratejiler
Havva Nur Kafes Ecem Güneş Gümüşer	Sosyal Hizmet Araştırmalarında Feminist Metodoloji
C. Akça Ataç	Sosyal Bilimlerde Çoklu Yazarlık Deneyimlerini
Çiçek Coşkun	Toplumsal Cinsiyet ve Etik Üzerinden Anlamak
Bahar Akın	Uluslararası Güvenlik Rejimlerin Dönüşümünde Yapay Zekâ: Feminist Uluslararası İlişkiler Perspektifinden Normatif Bir İnceleme

OTURUM 58 **13:30-15.15**
G106

İKTİSADİ VE SOSYAL DÜŞÜNCE TARİHİ
Oturum Başkanı: Hüseyin Özel

Filiz Aydın Cevher	Modern Zamanın Maddi Temelleri ve Zamanı Açıklama Olanağı
Mert Kara	Ludwig Von Mises'te İktisadın Temeli Olarak Praksiyoloji
Yavuz Selim Karaburun	Modernizm ve Primitivizm Tartışmasını Üretim İlişkileri
Ozancan Bozkurt	ve Özgür Olmayan Emek Bağlamında Yeniden Değerlendirmek
İlker Yasin Durmaz	İran'da Diyalektik Materyalizm: Takī Āranī ve Çevresi

OTURUM 59 **13:30-15.15**
G108

ÇİN-ABD İLİŞKİLERİ
Oturum Başkanı: Veysel Tekdal

İlkay Ata Yıldız	Tehlikeli Olan Kimdir? "Çin Tehdidi" Söylemini Nietzsche'nin Ahlak Felsefesiyle Yeniden Düşünmek
Bahar Temir	Stratejik Rakipten Tehdide: 2010 Sonrası ABD'nin Çin Söyleminin Değişimi
Sinan Haskan	Jeoekonomi ve Jeopolitik Arasında: Asya'da Teknolojik Otoriterliğin Yükselişi

OTURUM 60 **13:30-15.15**
G201

YAKIN DÖNEM TÜRKİYE SİYASETİ V: HEGEMONYA
Oturum Başkanı: Elif Uzgören

Alpkan Birelma	AKP'nin İşçi Sınıfı Hegemonyasında Taviz Stratejisi: Proleter Talepleri "İdare Etmek"
Tamay Gültepe	AKP Hegemonyasında İslamcı Popülizm İnşası ve Dinamikleri
Arif Hikmet Civalek	Bilim, Teknoloji, İdeoloji: Yeni Türkiye'nin Gençlik Kurgusu Olarak "Teknofest Kuşağı"

OTURUM 61 **13:30-15.15**
G202

MEDYA II: KİMLİK-TEMSİL
Oturum Başkanı: Erdem Çolak

Ömer Furkan Özdemir	Türk Sinemasında Bir Sınıf Temsili Olarak "Yaşar Usta"nın Eleştirisi
Özgül Akıncı	Seyirciyi Kaybetmek, Kendini Kazanmak: Oyunculukta
Selcan Peksan	Estetik Emek, Cinsiyet Kimliği ve Marjinalleşme Kesişiminde Bir Medya Analizi
Güliz Yılmaz	Türk Televizyon Reklâmlarında Yaşlı Kadınların Temsili:
Gülcan Şener	Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Bir İçerik Analizi
Çiğdem Şahin Başfırıncı	

OTURUM 62 **13:30-15.15**
G204

GÖÇ III: AŞIRI SAĞ VE GÖÇMEN KARŞITLIĞI
Oturum Başkanı: Polat Alpman

Deniz Pelin Dinçer	Hoşnutsuzluğun Tepkisi: Sağ Popülizm ve Göçmen Karşıtlığı
Ezgi Pınar	Göç Politikalarının Eleştirel Ekonomi Politiği: Almanya'da Yükselen Aşırı Sağ Siyaset Karşısında Göçmen Emeği
Ayhan Özgül	Pierre Bourdieu'nün Habitus Teorisi ve Sermaye Kavramları Bağlamında Almanya'daki Türkiyeli Genç Göçmenlerin Siyasal Katılımı

OTURUM 63 **13:30-15.15**
G206

ERKEN CUMHURİYET II
Oturum Başkanı: Aykut Kansu

Özgür Emrah Gürel	Kemalizm, Korporatizm, Kadro: Sombart'ın Şemsiyesinden Aydemir, Tör ve Karaosmanoğlu'nu Okumak
Kurtuluş Cengiz	
Mehmet Güldal	Korporatizm ve Personalizm İzinde Bir Muhafazakâr Entelektüel: Nurettin Topçu
Aliberk Akbulut	
Ali Orhan Yılmaz	İki Farklı Sosyoloji Ekolü (mü?): Ziya Gökalp ve Prens Sabahattin Sosyolojilerinin Siyasal Ontolojik Analizi

OTURUM 64 **13:30-15.15**
G207

TOPLUMSAL CİNSİYET V: KADIN EMEĞİ
Oturum Başkanı: Funda Hülagü

Aysun Öner	Kültürel Zeynalar ve Ninalar: Türkiye'deki Sinema ve Dizi Endüstrilerinde Teknik Mesleki Alanlarda Yaratıcı Kadın Emeği
Günce Demir	Zor, Pahalı, Lüks: Organik Tarım Pratiklerinin Kırsal ve Kentsel Anlam Repertuarı Üzerine Otoetnografik Bir İnceleme
Nursel Durmaz Bodur	Emeklilik Sistemlerinin Cinsiyeti Olur Mu? AB Ülkelerinde Toplumsal Cinsiyet Açığı Üzerine Bir Değerlendirme
Özgenur Sarıcan	Cinsiyetler Arası Ücret Farkının Kadın İstihdamı Üzerine Etkisi: OECD Ülkeleri Örneği
Pelin Akçagün Narin	

OTURUM 65 **13:30-15.15**
G208

TÜRKİYE'DE SOSYAL POLİTİKA III: GELİR DAĞILIMI, YOKSULLUK VE ZENGİNLİK
Oturum Başkanı: Berkay Ayhan

Sercan Köksal	İzmir İçin "Çok Boyutlu Yoksulluk" Analizi
Dilek Aykut Seymen	
Merve Kayaduvar	2025 Aile Yılı Politikaları: Nüfusu Artırmak mı? Yeni Yoksul Çocuklar mı?
Öykü Şafak Çubukçu	Karmaşık mı, Politik mi?: Sosyal Politika Alanında Karmaşık Sorunlar Yaklaşımına Bir Eleştiri

OTURUM 66 **13:30-15.15**
G209

GÜZİN ERLAT ANISINA
YAKIN DÖNEM TÜRKİYE EKONOMİSİ III
Oturum Başkanı: Sevinç Mıhcı

Kağan Parmaksız Hasan Cömert Betül Mutlugün Tural Yusifzada	Gelişmekte Olan Ekonomilerde Yüksek Enflasyon Dönemlerinin Anatomisi: Türkiye'nin Döviz Kuru Şokları ve Satıcı Enflasyonundan Dersler (2018-2024)

OTURUM 67 **15:30-17:15**
G102

ZOR ZAMANLARDA GENÇLİK: TÜRKİYE'DE GENÇ OLMA DENEYİMİ ÜZERİNE SOSYOLOJİK TARTIŞMALAR
Oturum Başkanı: Meltem Kayıran

Elif Baş	2000'li Yıllar: Tehlikeli Sınıfın Aktörlerini Yeniden Düşünmek
Duygu Altınoluk	"Zor Zamanların Üniversiteleri"nin Eğitim Özneleri
Nihan Ozansoy-Tunçdemir	Türkiye'de Gençlik Araştırmalarında Cinselliğin Yerini Anlamak: Makale Örnekleri Üzerinden Bir İnceleme

OTURUM 68 **15:30-17:15**
G104

TÜRKİYE'YE VERİ PENCERESİNDEN BAKMAK - NİCEL VE HESAPLAMALI SOSYAL BİLİMLER ÇALIŞMALARI ODAĞINDA TÜRKİYE
Oturum Başkanı: Mustafa Aykut Attar

Murat Koyuncu	Seçilmişlerden Atanmışlara: Kayyım Atamalarının İktisadi Sonuçları
M. Fuat Kına	Türkiye'de Emek Protestolarını Ne Belirliyor? Siyasal Bağlam ve Duygular
Reyta Akdeniz	Boykot Tutumu: Duygular ve İdeolojik Kimliklerin Boykot Desteği ve Karşıtlığı Üzerindeki Belirleyiciliğinin Karşılaştırmalı Analizi
Şükrü Atsızelti	Toplumsal Hareketlere Halk Tepkisi: EYT Hareketi Örneği

OTURUM 69 **15:30-17:15**
G106

EĞİTİM
Oturum Başkanı: Derya Keskin

Burcu Akpınar	Yükseköğretimde Politika Transferi ve Politika Transferinde Aktörlerin Rolü
Ezgi Karmaz	Akademik Anlatımda Yeni Arayışlar: Toplumsal Hafıza ve Gündelik Pratikler Bağlamında Sosyal Bilimlerde Dersin İnşası

OTURUM 70 **15:30-17:15**
G107

OSMANLI'DA İKTİSADİ VE TOPLUMSAL YAŞAM
Oturum Başkanı: Muammer Kaymak

Nilay Tutan	İttihat ve Terakki Hareketinin Değişimi: Nizamnameler
Mehmet Ufuk Tutan	Üzerinden Değerlendirme: 1889-1908
Aysel Doğan	Geç Osmanlıda Yaşanan Toplumsal Değişimlerde Mali Politikaların Etkisi
Özkan Akpınar	Çevre ve Siyaset: 19. Yüzyılda Adana'da Savrun
Başak Akgül	Çayı'nın Islahı
Kadir Sarp Sök	Felaket Kapitalizmi ve Biyopolitika Arasında: Geç Osmanlı'da İnsani Yardımın Siyaseti

OTURUM 71 **15:30-17:15**
G108

ABD EMPERYALİZMİNİN FARKLI VEÇHELERİYLE TRUMP POLİTİKALARI
Oturum Başkanı: Ekmel Sayıl

Hande Malgaç	Büyük Veri Kapitalizminin Seçim Zaferi Donald Trump
Kadriye Gül Yücel	Donald Trump Dönemleri Bütçe Politikalarını Klasik
Zeynep Ağdemir	Emperyalizm Teorileri Çerçevesinde Anlamak

OTURUM 72 **15:30-17:15**
G201

YAKIN DÖNEM TÜRKİYE SİYASETİ VI: OTORİTERLEŞMENİN SINIFSAL VE SİYASAL DİNAMİKLERİ
Oturum Başkanı: Füsun Üstel

Melek Halifeoğlu	Sermaye Fraksiyonları Arasındaki Gerilim: Diktatörlük Kimin Yararına
Berk Esen	Otoriter Konsolidasyon ve Toplumsal Direnişin Sınırları: Türkiye'de Hegemonik Dönüşüm
Galip Yalman	Krizler ve Otoriter Devlet Biçiminin Dönüşümü

OTURUM 73 **15:30-17:15**
G202

HUKUK II: ULUSLARARASI HUKUK VE SUÇ
Oturum Başkanı: Necati Polat

Müge Dalar	Uluslararası Suçların Soruşturulmasında Yeni Bir Dönem: UCM, Dijital Deliller ve Yapay Zekâ
Mustafa Bayram Mısır Mustafa Ayhan Tekinsoy	Talattuf Hukuku: İnsanlığa Karşı Suçlar Karşısında Etik Bir Hukuki Yönelim
Özgür Taşdemir	Hukuk Kültürü ve Ceza Hukuku
Selda Demirden	Etnik Temizlik Suçu: Kavramsal Sınırlar, Hukuki Unsurlar ve Tarihsel Örnekler Üzerinden Bir Değerlendirme

OTURUM 74 **15:30-17:15**
G204

FULYA ATACAN ANISINA

EMEĞİN DÖNÜŞÜMÜ
Oturum Başkanı: Gencer Özcan

Ece Öztan Paralı Ester Ruben	Genç ve Yorgun: Sahadan Örneklerle Emeğin Dönüşümü ve Girişimci Benlikler
Gökhan Demir	Neoliberal Yönetişimin Epistemolojisi ve Sınıf Politikası
Süreyya Algül	Siyasallaşma, Bölünme ve Yükselişten Krize Doğru: 1960-1980 Döneminde Türkiye Sendikal Hareketi

OTURUM 75 **15:30-17:15**
G206

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ
Oturum Başkanı: Mete Kaan Kaynar

Pınar Aydoğan	27 Mayıs 1960 Askerî Darbesi'nin ve Dönemin "Sır Dergisi" (1960-1961) Kapakları Üzerinden Okunması
Özlem Dilber	Demokrat Parti Döneminde Türk Kadınlar Birliği ve Kadınların Siyasi Hak Talepleri
Süleyman Gökçe	Demokrat Parti'nin Otoriterleşme Dinamikleri: Bir Çözümleme Çerçevesi Önerisi
Beycan Mura	1960 İlkbaharında Türkiye'de Demokratik Aşınma: Demokrat Parti İktidarının Son Evresine Kavramsal Bir Yaklaşım

OTURUM 76 **15:30-17:15**
G207

TOPLUMSAL CİNSİYET VI: ERKEKLİK ÇALIŞMALARI
Oturum Başkanı: Akça Ataç

Ali Açıkgöz Selin Akyüz Atilla Barutçu Nurseli Yeşim Sünbüloğlu Gizem Doğan	Türkiye'de Erkeklik, Patrimonya ve Siyaset: İdris Küçükömer'e Yeniden Bakmak STK Perspektifinden Erkeklerin Cinsiyet Eşitliğine Katılımı: Haritalama ve Etki Değerlendirme Çalışması

OTURUM 77 **15:30-17:15**
G208

TÜRKİYE'DE SOSYAL POLİTİKA IV: BARINMA KRİZİ
Oturum Başkanı: Deniz Ay

Havva Ezgi Doğru Zırığ Işıl Erol	Türkiye'de Kiralık Konut Krizinin Ekonomi Politiği
Cansu Tekin	Mülksüzleşme ve Barınma Krizinin Ortasında Yaşlılık: Dükkan Evler
Melih Yeşilbağ	Karşılaştırmalı Perspektifte Türkiye'nin Barınma Krizi

OTURUM 78 **15:30-17:15**
G209

DÜNYA EKONOMİSİ
Oturum Başkanı: Hasan Cömert

Nevzat Evrim Önal	Dış Ticarette Artan Korumacılık Eğiliminin Dünya Ekonomisi Açısından Anlamı
Berna Arsoy	Piketty'nin Eşitsizliğe Karşı Savaşının Serencamı
Seçil Aysed Bahçe Serdal Bahçe	Büyüme ve Büyüme Oranlarındaki Oynaklık: İçsel Faktörler mi? Dışsal Faktörler mi?

26 EYLÜL 2025 CUMA

OTURUM 79 **09:00-10:30**
G101

TÜRKİYE'DE EMEK V: SENDİKALARIN DÖNÜŞÜMÜ
Oturum Başkanı: Pelin Akçagün Narin

Aykut Günel	Türkiye'de 2000'lerde Sendikal Alanda Yükselen Yapılar: Hayalet Sendikalar
Demet Toktaş	Prekarizasyon Sürecinde Sendikaların Dönüşümü: Güvencesiz Çalışmaya Yönelik Sendikal Strateji Arayışları
Orkun Saip Durmaz	Neo-Liberal Bir Korporatizm Mümkün Mü? Türkiye'de Sendika-Siyaset İlişkisine Dair Güncel Tartışmalar

OTURUM 80 **09:00-10:30**
G102

GENÇLİK I: SUÇ
Oturum Başkanı: Gonca Polat

Bilgehan Yılmaz Merve Kayaduvar	Aranılan Kan Bulundu: Neoliberal Emek Piyasalarının Yeni Gözdesi Z Kuşağı
Asena K. Kayhan	Gençliğin Kriminalizasyonu, Suça Sürüklenen Çocuklar ve Neoliberal Kontrol Politikaları: Mattia Ahmet Minguzzi Vakası Üzerinden Bir Tartışma
Sezen Ravanoğlu Yılmaz	Neoliberal Popülizm, Yapısal Şiddet ve Gençlik Şiddeti Sarmalı: Mattia Ahmet Minguzzi Cinayeti Üzerinden Bir İnceleme

OTURUM 81 **09:00-10:30**
G104

ELEŞTİREL YÖNTEMSEL BAKIŞLAR
Oturum Başkanı: Baver Yeşilyurt

Metehan Cömert Uğur Sümbül	İçimizdeki Devlet': Öznenin Devletleşmesi Üzerine Notlar
Can Cemgil	'Soyutlamanın Şiddeti' ve Radikal Tarihselcilik
Yelda Erçandırlı	Nesneler Devrim Yapamaz: Yeni Materyalizm ve Özne Sorunsalı

OTURUM 82 **09:00-10:30**
G106

ELEŞTİREL PEDAGOJİYİ SINIFA TAŞIMAK
Oturum Başkanı: Ayhan Ural

Berna Usta	Öğretmen Uygulamalarının Problem Tanımlayıcı Öğretim Yaklaşımı Bağlamında Çözümlenmesi
Nilgün Aydoğdu	Diyalojik Öğretim Yaklaşımı Bağlamında Öğretmen, Öğretim Programı ve Öğrenci Üzerine Bir Çözümleme Freire (1971) Eğitimi

OTURUM 83 **09:00-10:30**
G107

19. YÜZYILDA VAKIF ÇİFTLİKLERİ VE İŞLETMELERİNE YENİ BİR BAKIŞ
Oturum Başkanı: Seven Ağır

Ali Onur Peker	Melek Mehmed Paşa, Eşi Ayşe Hanım ve Hazinedarı Mehmed Süheyl Efendi Vakıflarının Vakfiyeleri ve Çeşme Vakıf Çiftliklerinin İşletilme Biçimleri"
Hamza Erdem	19. Yüzyıl Sonu 20. Yüzyıl Başında Muş ve Çevresi Vakıf Köyleri: Vakıf Tekkeleri, Şeyhler ve Köylüler
Tuğçe Gündoğdu	19. Yüzyılda İzmir'de Dokuma Sanayiinin Gelişimi ve Laleli Vakfı
Alp Yücel Kaya Hıdır Bozkurt Bulut Tamgörgü Umut Gündoğdu Firdevs Bulut Hamza Erdem Ali Onur Peker	19. Yüzyılda Burjuva Sınıflar İçi Mücadele Bağlamında Vakıf Çiftlikleri
Ozancan Bozkurt	19. Yüzyıl Osmanlı Vakıflarının Vergilendirilmesine İlişkin Hukuki Düzenlemeler

OTURUM 84 **09:00-10:30**
G108

MEKÂN I
Oturum Başkanı: Burak Gürel

Deniz Ay	Türkiye'de Kentsel Toprağın Yeniden Bölüşümü: Acele Kamulaştırma ve Mülksüzleştirme Üzerinden Dönüşüm
Şeyma Sağdıç Güven	Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu Üzerine Bir Analiz

OTURUM 86 **09:00-10:30**
G201

YAKIN DÖNEM TÜRKİYE SİYASETİ VII: AKP VE DEVLET
Oturum Başkanı: Toygar Sinan Baykan

Ahmet Murat Aytaç	AKP'nin İdeolojik Evrimi: Hizmet Odaklı Muhafazakâr Demokrasiden "Yerli ve Milli" Dava Partisine
İrem İpek Yılmaz	Türkiye'de Devlet-Sermaye İlişkisine AKP-TÜSİAD-MÜSİAD Üzerinden Bakmak
Sine Gençaslan	Ekonomik Eşitsizlik ve İnsan Hakları Üzerindeki Yargısal Kısıtlama: Türkiye'den Kanıtlar (2002–2022)

OTURUM 87 **09:00-10:30**
G202

HUKUK KURAMININ TOPLUMSAL VE POLİTİK VEÇHELERİ
Oturum Başkanı: M. Celil Çelebi

Gönenç Hacaloğlu	Tarihsel Sosyoloji Merceğinden Uluslararası Hukukun Oluşum Sürecine Bakış: Feodalizmden Kapitalizme Geçiş Döneminde Uluslararası Hukukun İlk Unsurlarının Ortaya Çıkışı
Irmak Kepenek	Hannah Arendt'in Hak Düşüncesinde Kamusal Alanın Önemi ve Değerlendirilmesi
Arca Alpan	Küresel Güney Niklas Luhmann'a Karşı: Sistem Kuramında Ekoloji ve Anayasa İlişkisi

OTURUM 88 **09:00-10:30**
G204

AVRUPA'DA SİYASET II: SOL PARTİLER
Oturum Başkanı: Dinçer Demirkent

Gülen Göktürk Baltas	Yunanistan Komünist Partisi Üzerine Bir İdeolojik Tutarlılık Analizi
Utku Akman	Almanya'da Neoliberal Dönüşüm ve Sol: Sol Parti (Die Linke) Üzerine Bir İnceleme
Ali Millioğulları	Bilişim Çağı Gelişmeleri ve 21.Yüzyılda Yeniden Sosyalist Devrim Olasılığının İlerleyişi Üzerine Düşünceler

OTURUM 89 **09:00-10:30**
G206

POST-KEMALİZM
Oturum Başkanı: Özgür Emrah Gürel

Armağan Öztürk	Türkiye'de Devletin İdeolojik Dönüşümü: Kemalist Milliyetçilikten İslami Milliyetçiliğe
Batuhan Parmaksız	Hegemonik Bir Uzlaşı Olarak Post-Kemalizm ve Toplumsal/Maddi Bağlamı
Ayşem Selen Mantoğlu	Türkiye'de 1990'lı Yıllarda Bir Sağ Popülizm Vakası: Post-Kemalizm
Lemi Atalay	Sosyal Liberal Bir Kemalizm Okuması Mümkün mü?

OTURUM 90 **09:00-10:30**
G207

TOPLUMSAL CİNSİYET VII
Oturum Başkanı: Umut Beşpınar

Zeynep Beşpınar	2020'ler Türkiye'sinde Kadınların Otizmli Çocuklarına Yönelik "Anne İşi"nin Boyutları
Süheyla Şeyda Yılmaz	Kurtarılmayı Bekleyenler ve Cezalandırılanlar: Sindirella
İbrahim Ethem Alpay	Kompleksi ile Mitolojik Kötü Kadınların Karşıtlığı Üzerine Feminist Bir Analiz
Yağmur Dönmez	Köylünün Failliği: Etnik Kimlik ve Toplumsal Cinsiyete
Elif Ekin Akşit Vural	Tarihsel Bir Bakış
Duygu Özkan	Ataerkillik, Şiddet ve Hukuk Sistemi: Kadına Yönelik Şiddet Davalarında Kadın Avukatların Deneyimleri

OTURUM 91 **09:00-10:30**
G208

KOMÜNİZM VE ANTİ-KOMÜNİZM/FAŞİZM
Oturum Başkanı: Gökhan Atılgan

Saitcan Güngördü	Türkiye'de Antikomünizm Söylemi: Meclis Tutanakları (1945–1991) Üzerinden Bir İnceleme
Aysun Gezen	Çalışmanın Estetize Edilmesi: Nasyonal Sosyalist Almanya'da Emeğin Rızası
İsmail Sarp Aykurt	Propagandanın Siyasi Tarihi: İkinci Dünya Savaşı'nda Kullanılan Sovyet Afişlerinin Göstergebilimsel ve İdeolojik Çözümlemesi

OTURUM 92 **09:00-10:30**
G209

TÜRKİYE'DE KAMU-YEREL YÖNETİMİN FİNANSMANI
Oturum Başkanı: Asuman Göksel

Aslı Taşdemir	Türkiye'de Kamu İstihdam Hizmetlerinde Piyasalaşma ve Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı
M. Didem Doğmuş Yurdakul	5018 Sayılı Kanun, Yönetsel Hesap Verebilirlik ve Sağlık Bakanlığı Uygulaması
Irmak Özer	Küresel Finans ve Çok Taraflı Kalkınma Bankaları: Türkiye'de Yerel Hizmet Sunumu

OTURUM 93 **09:00-10:30**
MAVİ SALON

FUTBOL
Oturum Başkanı: Başak Alpan

Müslüm Kavut	Futbolun Ticarileşmesi ve Taraftar Kimliğinin Dönüşümü – Brandom Kavramı Üzerinden Bir Okuma
Yavuz Yavuz	Spor ve Ulusal Kimliği Mekânın Ekonomi-Politiğinde İzlemek: Yeni Bir 'Ulusal Stadyum' Tahayyülüne Doğru mu?

OTURUM 94 **10:45-12:30**
G101

TÜRKİYE'DE EMEK VI: SENDİKACILIK TARİHİ
Oturum Başkanı: Sebiha Kablay

Özgün Millioğulları Kaya	Türkiye'de Sendikal Hareket İçerisinde Kadın Mücadelesi: Tarihsel Süreç ve Güncel Gelişmeler
Özgür Narin	Kayıp Zamanın İzinde: İtalyan İşçi Hareketinin Deneyimi Türkiye'ye Ne Anlatabilir?

OTURUM 95 **10:45-12:30**
G102

GENÇLİK II: SİYASET-DİRENİŞ
Oturum Başkanı: Ömür Öykü Kurt

Zülal Şahin Selman Yarcı Polat S. Alpman	Adalet Arzusu: Gençlerin Siyasal Tutumları ve Kırılganlaşan Gelecek Beklentisi
Zeren İldoğan	Sesin Hafızası: Türkiye'de Protestoların Müziği
Ayşe Mirza Girgin	"Apolitik Ne Bee!": 2025 Türkiye'sinde Yeni Bir Kitle, Yeni Bir Protesto Kültürüne Doğru
Hıdır Tok	Türkiye'de Öğrenci Hareketlerinin Dönüşümü: Talepler, Aktörler ve Mekânlar (1850–2025)

OTURUM 96 **10:45-12:30**
G104

SAHRA ALTI AFRİKA'DAN TÜRKİYE'YE GÖÇ
Oturum Başkanı: Mahir Şaul

M. Ammar Kılıç	Pandemiden Deportlara: Çay Hasadında Afrikalı Göçmen Emeği, Nöbetleşelik ve Güvencesizlik
M. Yasir Bodur	
Bilge Çağatay	Sahra Altı Afrika'dan Türkiye'ye Öğrenci Göçü: Sebepler ve Tercihler
Erdem Kayserilioğlu Abdirahim Mohamed	Fırsat ve Hayal Kırıklığı Arasında: Türkiye'deki Somalili Öğrencilerin Göç Deneyimleri
Yakup Azak	İstanbul'da Sahra Altı Afrika Göçmenlerin Sosyal Kimlik Algıları: Politik Roller ve Kolektif Eylemler

OTURUM 97 **10:45-12:30**
G106

ELEŞTİREL PEDAGOJİ VE ÖZGÜRLEŞME OTURUM I: FORMEL VE İNFORMEL ÖĞRENME SÜREÇLERİNDE ÖZGÜRLEŞME
Oturum Başkanı: Ş. Erhan Bağcı

Yasemin Tezgiden Cakcak Ebru Eren	Kolektif Üretim Süreçlerinde Özgürleşme Deneyimleri: Eleştirel Pedagoji Çalışmalarını Canlandırma Süreci Üzerine Katılımcı Bir Araştırma
Tolga Ulusoy	Sanatın ve Eğitimin Özgürleştirici Potansiyelini Sorgulamak
Songül Gün Yasemin Erdoğan-Öztürk Duygu Altınoluk Gülşah Aykaç Zeynep Alica	İlköğretimden Üniversiteye Bir Özgürleşme İmkânı: Feminist Pedagoji
Aslıhan Hancı	Dijital Kapitalizm ve Kültür Endüstrisi Karşısında Diyalojik Özgürleşme: Eğitim ve İletişim Pratiklerine Eleştirel Bir Bakış

ELEŞTİREL PEDAGOJİ VE ÖZGÜRLEŞME OTURUM II: TOPLUMSAL HAREKETLER, KOLEKTİVİZM, DİRENİŞ VE SİYASAL ÖZNELEŞME OLARAK ÖĞRENME

13:30-17:15
G106

Oturum Başkanı: Yasemin Tezgiden Cakcak

Deniz Düzyol Nalan Aslan Ilgaz Çevik İdil Eylül Durmaz	Direnişten Öğrenmek: Boğaziçi Üniversitesi Öğrencilerinin Özgürleşme Deneyimleri
Nihan Soycan	Saraçhane Protestolarında Genç Kolektivizm: Çoğul Özgürleşme Deneyimlerinin Anatomisi
Ş. Erhan Bağcı	Fatsa'da Karşı-Öğrenme ve Toplu Çıkış: Öğrenme ve Özgürleşme Üzerine Bir Tarihsel Vaka Analizi

OTURUM 98 **10:45-12:30**
G107

17.-19. YÜZYILLARDA BATI ANADOLU'DA ÇİFTLİK SAHİPLİĞİ VE DÖNÜŞÜMÜ OTURUM I

Oturum Başkanı: Alp Yücel Kaya

Ahmet Bulut Tamgörgü	Karaosmanoğlu Ailesi Çiftlikleri Nasıl Buldu, Nasıl Dönüştürdü? 16. ve 19. Yüzyıllarda Manisa Burunören Çiftliği Üzerinden Bir Bakış
Firdevs Bulut	Karaosmanoğlu Köşk ve Çiftliklerinde Köle Emeği Kullanımı
Sezen Yılmaz	"Biz Sizin Meralarınızın Bekçisi Değiliz": Karaosmanoğlu Zahide Hanım İle Köylüler Arasında Bergama'da Yaşanan Mera İhtilafı

17.-19. YÜZYILLARDA BATI ANADOLU'DA ÇİFTLİK SAHİPLİĞİ VE DÖNÜŞÜMÜ OTURUM II

13:30-15.15
G107

Oturum Başkanı: Alp Yücel Kaya

Umut Gündoğdu	Makaron Çiftliği'nde Mülkiyet İlişkilerinin Dönüşümü ve Toplumsal Çatışmalar (1850–1914)
Hıdır Bozkurt	19. Yüzyılda Büyük Menderes Ovası'nda Çiftlik Sahipliği ve Kapitalistleşme Dinamikleri
İmran Azat Günseli	Reji Yönetiminde Batı Anadolu'da Tütün Üretimi ve Dönüşümü

OTURUM 99 **10:45-12:30**
G108

MEKÂN II

Oturum Başkanı: Mustafa Kemal Bayırbağ

Meriç Kırmızı	Tartışmalı Bir Kentsel Yeşil Alan: Papazın Bağı'nın
Ahmet Ertan Çölgeçen	Sosyolojik Değerlendirmesi
Gökçe Uzgören	Devlet-Sermaye İttifakının Taşıyıcısı ve Konutun Aşırı-Metalaştırılmasını Meşrulaştırma Aracı Olarak "Airbnb Yasası": Cihangir Semti Üzerinden Bir Değerlendirme
Cansu Civelek	Kentsel Politikada Başarısızlık: Eskişehir'de Sosyoekonomik ve Mekânsal Sonuçlar
Sadullah Aksoy	Gastronomi Temelli Mutenalaşma ve Yerel Dönüşümün
Mehmet Penpecioğlu	Kültürel Politik Ekonomisi: Urla İzmir Örneğinde Eleştirel Bir İnceleme

OTURUM 100 **10:45-12:30**
G109

EKOLOJİK DEVLET OLANAKLARI: TOPLUM VE DIŞ POLİTİKA
Oturum Başkanı: Sinem Akgül Açıkmeşe

Senem Atvur	Toplumsal Direnişten Ekolojik Özgürleşmeye: Toplumsal Hareketler Dalgaları İçinde Ekolojik Hareketler
Bezen Balamir Coşkun	Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH), Çoklu Krizler ve Ekolojik Devletin Sınırları
Sanem Özer	İklim Göçü ve Ekolojik Refah Devleti
Ceren Uysal Oğuz	Ekolojik Dönüşümde Latin Amerika'nın Yeri
İnan Rüma	Güvenlik Devletini Ekolojik Dönüştürmek

OTURUM 101 **10:45-12:30**
G201

FUAT KEYMAN ANISINA
TÜRKİYE'DE DEMOKRASİYE BAKAMAZKEN: TOPLUMSAL CİNSİYET, VATANDAŞLIK, POPÜLİZM
Oturum Başkanı: Aslı Çırakman

Berrin Koyuncu-Lorasdağı	İstanbul Sözleşmesi'nin Güvenlikleştirilmesi: AKP İktidar Bloğu İçindeki Seküler Kanadın Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Söylemleri
Candaş Ayan	
Aylin Özman	Geç Osmanlı'dan Erken Cumhuriyet'e Erkeklik(ler): Er Meydanında Babalar, Oğullar, Biraderler
Gülşen Seven	
Simten Coşar	Neoliberal Akademide Feminist Karşılaşmalar: Karşılaştırmalı Bir Anlatı Denemesi
Filiz Başkan	Hakikat Sonrası Dönemde Türkiye Medyasının Kutuplaşmayı Artırmadaki Rolünün Analizi
Pınar Umul Ünsal	
Aytunç Erçifci	
Nalan Soyarık Şentürk	Bir Çelişkiler Yumağı Olarak Vatandaşlık

OTURUM 102 **10:45-12:30**
G202

ELEŞTİREL HUKUK ÇALIŞMALARI EKSENİNDE HUKUK SİYASET İLİŞKİSİ
Oturum Başkanı: Gülce Tarhan Çelebi

Ezgi Duman	Otoriterleşme Ekseninde Düşman Ceza Hukuku: Türkiye Örneği
Hazal Gül	Hukuksal Bir Kavram Olarak Siyasal Temsili Bugün Düşünmek
Ahmet Melihşah Çevlik	Görev Süresi Düzenlemelerinin Üstesinden Gelmeye Yönelik Hukuk-İçi Araç ve Stratejiler

OTURUM 103 **10:45-12:30**
G204

AVRUPA'DA SİYASET I: RADİKAL SAĞ
Oturum Başkanı: Onur Yıldız

Hande Kaplan	Popülizmde Bilim Karşıtlığı: Türkiye, Macaristan ve Amerika'da Akademiye Sağ Popülist Müdahaleler
İbrahim Saylan	Popülist Dış Politika: Retorikten Fazlası mı? Siyasal Partilerin Muhalefet ve Hükümet Pozisyonları Karşılaştırması
Kürşat Çınar Meral Uğur-Çınar	Demokrasinin İnşası: Demokratik Gerilemeyi ve Demokratik Dayanıklılığı Avrupa Örneğinden Anlamak

OTURUM 104 **10:45-12:30**
G206

1960-1980 ARASI YILLAR TÜRKİYE'SİNDE SOSYAL UYANIŞIN COĞRAFYASI
Oturum Başkanı: Nesim Şeker

Nursel Tabel Aslan	Malatya-Ören
Gülcan Ergün	Turgutlu (Kasaba)
Hasan Durkal	Antakya

OTURUM 105 **10:45-12:30**
G207

EKOLOJİK KRİZ, YENİ-EKSTRAKTİVİZM VE "YEŞİL DÖNÜŞÜM" BAĞLAMINDA LATİN AMERİKA
Oturum Başkanı: Kazım Ateş

Esra Akgemci	Brezilya Amazonlarında Ekstraktivizm, Ormansızlaşma ve Yerli Direnişi: Bolsonaro Sonrası Dönemde Ekolojik Adalet Arayışı
Aylin Topal Abdulkadir Deveci	Lityum Üçgeninin İç Acıları: Bolivya, Arjantin ve Şili'de Devlet-Sermaye İlişkileri ve Mücadele Dinamikleri

OTURUM 106 **10:45-12:30**
G208

SAĞLIK VE DENETİM
Oturum Başkanı: Gülbiye Yaşar

Seval Ünlü Gök	Doğumun Medikalizasyonu: Yeri, Şekli, Zamanı Kimin Kararı?
Pelin Nur Çağlayan	Panoptikon ve Çeşitli Bağlamlarda Sağlık Gözetimi
Esra Gedik	Menopozun Çoğul Hâlleri ve Baş Etme Pratikleri

OTURUM 107 **10:45-12:30**
G209

FİNANSALLAŞMA VE DEVLET
Oturum Başkanı: Elif Karaçimen

Yiğit Kocahan	Türkiye Varlık Fonu'nun Denetimi
Özgürcan Alkan	Finansal Riskin Toplumsallaştırılmasının Kurumsal Sureti: Türkiye'de Varlık Yönetim Şirketleri
Pınar Kahya	Finans-Yörüngesinde Devlet: Hindistan'da Kalkınma Politikalarının Dönüşümü ve Güncel Devlet Biçimi Üzerine Bir Tartışma
İpek Eren Vural	Rekabetçi Dayanışma: Pandemi Döneminde Sağlık Ürünleri Denetiminin Eleştirel Siyasal İktisat Perspektifinden Değerlendirilmesi

OTURUM 108 **10:45-12:30**
MAVİ SALON

PSİKOLOJİ I
Oturum Başkanı: Barış Mücen

Zehra Öztürk	Göçün Psikolojik Yansımaları: Depresyon ve İntihar Bağlamında Bir İnceleme
Demet Can Yalman	Yabancılaşma ve Lacan'da Dilin Yabancılığı

OTURUM 109 **13:30-15.15**
G101

SUUT DOĞRUEL ANISINA
TÜRKİYE'DE EMEK, MEKÂN VE DÖNÜŞÜM: BÖLGESEL EŞİTSİZLİKLER VE TOPLUMSAL DİNAMİKLER
Oturum Başkanı: Mahmut Tekçe

Burhan Can Karahasan	Türkiye'de Sanayisizleşmenin Mekânsal Boyutu ve Emek Piyasası Etkileri
Tolga Aksoy Simay Kızılkaya İlkin İlke Yegek Bilge Eriş Dereli Burcu Düzgün Öncel Sinem Sefil Tansever	Türkiye'de Adil Geçiş Bağlamında Kömür Sektöründe Çalışan Hanelerin Kırılganlığının Değerlendirilmesi Türkiye'de Kadınların Kayıt Dışı İstihdam Yapısına Bölgesel Bir Bakış Muhafazakarlık ve Kadınların İşgücüne Katılımı: Türkiye'de Aile Yapısına Dayalı Bulgular

OTURUM 110 **13:30-15.15**
G102

GENÇLİK III: SİYASET-EKONOMİ
Oturum Başkanı: Havva Ezgi Doğru Zırığ

Fatih Çağatay Cengiz Murat Burucuoğlu Hilal Cengiz Şaziye Çalışkan	Gençlik, Siyaset ve Semboller: Samsun İli Ölçeğinde 18-25 Yaş Arası Gençlerde 'Siyaset' Kavramına İlişkin Algıların İncelenmesi
Deren Aydın Nezihe Çengel	Üniversite Öğrencilerinde Ekonomik Şartların Harcama ve Gelecek Planlamasına Etkileri
Seçil Aysed Bahçe	Ne Eğitimde Ne İstihdamda Olan Gençlerin (Neet) Bölgesel Dağılımı ve Neet'in Bölgesel Belirleyicileri

OTURUM 111 **13:30-15.15**
G104

SEKÜLER MİLLİYETÇİ TEZAHÜRLER: SÖYLEMLER VE PRATİKLER
Oturum Başkanı: Gülçin Özge Tan

Bayram Koca	Seküler Milliyetçilik'te Öteki Algısı: Kürtler ve Suriyeliler
Gülçin Özge Tan	Seküler Milliyetçiliğin Cinsiyeti: Yakın Kamusal Alanlar ve Duygulanımsal Yurttaşlık Üzerinden Feminist Bir Analiz
Celal Oral Özdemir	Seküler Milliyetçilik Demokratik Olabilir mi? Bolivya, İspanya ve Türkiye Örnekleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Tartışma
Selman Saç	Fransa'da ve Türkiye'de Seküler Milliyetçilik: Devlet, Millet, Cumhuriyet

OTURUM 112 **13:30-15.15**
G108

MEKÂN III
Oturum Başkanı: Bülent Batuman

Ece Yoltay	Mekânın İdeolojik Kodlanması: Türkiye'nin Politik Bağlamını Kentsel Metindeki Dönüşümler Üzerinden Okumak
Sevim Musaoğlu	Devlet-Sermaye İlişkisine Betonarme Üzerinden Bakmak: Osmanlı Şehirleşmesinde Hennebique'ın Rolü
Mustafa Doğanoğlu	Egemenliğin Meşruiyet Kaynaklarının Dönüşümü ve Mekân Üretimi: Cumhuriyet Türkiye'sinde Laiklik ve Kent Meydanı
Esen Ergin	Mersin'deki Hıristiyan Topluluğunun Etnografik İncelemesi: Topluluğun Ayrıştığı ve Ortaklaştığı Noktalar

OTURUM 113 **13:30-15.15**
G109

TEKNOLOJİ VE KÜRESEL REKABET
Oturum Başkanı: Özgür Narin

Ata Taha Kuveloğlu	Büyük Teknoloji, Büyük Devlet: Yandex'in Küresel Rekabetteki Konumu
Yelda Altunal Gürgen	Yıldızlı Ürünler, Gizli Emekler: E-Ticaretin Politik Bedeni
Mehmet Özyiğit Egemen Can Toker Barış Bostancı Sercan Köksal Osman Akar Emre Telci	Kapitalist Üretimin Dönüşen Mekaniği: Yapay Zekâ ve Robotik Ekseninde Emek İlişkileri Uzay Madenciliği ve Küresel Rekabet: Şirketlerin ve Devletlerin Rolü

OTURUM 114 **13:30-15.15**
G201

YAKIN DÖNEM TÜRKİYE SİYASETİ VIII: DIŞ POLİTİKA
Oturum Başkanı: Özlem Kaygusuz

Ceren Melis Kıcıroğlu Helin Sarı Ertem Erman Ermihan	Narsisizm ve Dış Yardım: Türkiye-Afrika İlişkileri Üzerine Psikanalitik Bir Analiz
Erdem Kayserilioğlu	Türkiye'de Hümaniteryen Dış Politikanın Eleştirel Söylem Analizi: Parlamento Tutanaklarında Somali, 2000-2024
H. Hande Orhon Özdağ	Dönüşümü Anlamak: İktidar Mücadelesi Çerçevesinde AKP Dış Politikası

OTURUM 115 **13:30-15.15**
G202

OTORİTERLİĞİN ÇOK BOYUTLU YANSIMALARI: HUKUK, MİLLİYETÇİLİK, EMEK HAKLARI VE POPÜLİST MANTIKLAR
Oturum Başkanı: Şebnem Oğuz

Onur Yıldız	Otoriter Popülizmin Mantıkları
Elçin Aktoprak	Otoriterliğin Gölgesinde: Milliyetçilik ve Akademik Özgürlük
Dinçer Demirkent	Otoriter Rejimlerde Yargının Araçsallaştırılması
Nail Dertli	Neoliberalizm ve Otoriterlik Kesişiminde Sosyal Yardımlar: Türkiye Örneği

OTURUM 116 **13:30-15.15**
G204

SOSYOLOJİK PERSPEKTİFTEN İNTİHAR: TOPLUMSAL CİNSİYET, YÖNTEM, DEZAVANTAJLI GRUPLAR
Oturum Başkanı: Berkay Kabalay

Z. Nurdan Atalay	İntiharı Anlamak: Nasıl Bir Yöntem?
Sidar Çınar Ömer Aras	İşsizlik, Toplumsal Cinsiyet ve Güvencesiz İstihdam Koşulları Bağlamında Atanamayan Öğretmen İntiharları
Sidar Çınar	Güneydoğu Anadolu'da Kadın İntiharlarının Sınıfsallığı
Hatice Aztimur	Aşiret Yapısı ve Ekonomik Dinamikler Bağlamında Şanlıurfa'da Kadın İntiharları
Seda Gönül	Uluslararası Göç ve Ayrımcılık Bağlamında Göçmenlerin İntihar Eğilimleri

OTURUM 117 **13:30-15.15**
G206

TÜRKİYE'DE SOL DÜŞÜNCE: 1960'LI-1970'Lİ YILLAR
Oturum Başkanı: Fatih Yaşlı

Erdem Damar Nazlı Şenses	1960'lı Yıllarda Türkiye Solunda Laiklik Söylemleri: *Yön* Haftalık Gazetesi Örneği
Veli Can Çınar	1960'lı Yıllarda Türkiye'de Sosyalizmin Kavram Tarihi
Kubilay Düzenli	"Ortanın Solu" Hareketi ve Sol Popülizm İlişkisi: Bir Söylem Analizi (1973-1980)
Soner Kavuncuoğlu	Türkiye'de Sosyalizm ve İslâmiyet Tartışmaları (1960 - 1970)

OTURUM 118 **13:30-15.15**
G207

EDEBİYAT-BİYOGRAFİ
Oturum Başkanı: Süreyya Karacabey

Güneş Sezen	Medenî Kanun'un İzinde Türkçe Roman: Evlilik, Boşanma ve Eşitlik Tartışmaları
Sinem Yıldız	Ayakyolu Kapısında Direniş: Tahsin Yücel'in *Vatandaş* Romanında Yurttaşlık, Direniş ve Politik Özne
Mehtap Tanar Gül	Politik Biyografi Türünün Tarih Yazımında Kaynak
Mutlu Dursun	Niteliği ve Akademik Çalışmalardaki Epistemolojik Konumu
Burcu Canar	*Öteki* Okuma: Dostoyevski'den Ayoade'ye Özdüşünümsellik Halleri

OTURUM 119 **13:30-15.15**
G208

FORUM SAĞLIK 2023: KAMUSAL İŞÇİ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ MODELİ ÖNERİSİ
Oturum Başkanı: Figen Şahpaz

Kansu Yıldırım	Sınıfın "Açık Yaraları": Türkiye'de İş Cinayeti Rejiminin Oluşumu
Kayıhan Pala	Çalışan Sağlığı ve Güvenliği Hizmet Modeli
A. Selçuk Atalay	Toplumcu, Kamusal Bir İşçi Sağlığı Güvenliği (İSG) Sunum Modeli

OTURUM 120 **13:30-15.15**
G209

PRAKSİS 67. SAYI ÖZEL OTURUMU
OTORİTERLEŞME VE PİYASALAŞMANIN KISKACINDA AKADEMİ
Oturum Başkanı: Ezgi Pınar

Muammer Kaymak	Akademik Kapitalizm: Üniversitede Sermayenin Gerçek Boyunduruğu
Ayşegül Akdemir Son Rahime Süleymanoğlu-Kürüm Ayşenur Emer Ayşe Sıla Nur Dal	Akademide Duygusal Emek: Piyasalaşma Sürecinde Öğrenci Ders Değerlendirme Anketleri
Ozan Bal	Barınamıyoruz Hareketi: Otoriter Neoliberalizm
Hakan Yücel	Kıskacında Öğrencilerin Barınma Hakkı Talepleri
Leyla Bektaş Ata	Eseri Değerlendirmeden Yazarı Yermeye: Akademide Neoliberal Öznelik Halleri

OTURUM 121 **13:30-15.15**
MAVİ SALON

PSİKOLOJİ II
Oturum Başkanı: M. Sezai Berber

Yeşim Akın Yalçın	Neoliberal Psikoloji: Yönetmenin Yeni Bir Biçimi
Balkır Uysal	Türkiye'de Ruh Sağlığı Politikalarının Mekânsal ve Toplumsal Görünümleri
Ceylin Özyurt	Bağlamsal Bir Normallik Sembolü Olarak Görme Yetisi: Kör ve Gören Bireyler Arasındaki Etkileşimler Üzerine Bir Araştırma

KAPANIŞ OTURUMU

İİBF SALONU B BİNASI G110 **15.30-17.15**

Dünya Kapitalizmi Nereye?
Oturum Başkanı: Havva Ezgi Doğru Zırığ
Seyhan Erdoğdu
Burak Gürel
Funda Hülagü
Hayri Kozanoğlu

OTURUM 1

EMEK OTURUMU (I)

TÜRKİYE EMEK TARİHİNDEN KESİTLER

Cumhuriyet'in 100. ve Sosyal Politika Eğitiminin 90. Yılında Türkiye'de Sosyal Politika Disiplinin ve Eğitiminin Gelişimi Üzerine Çeşitlemeler

Prof. Dr. Ahmet Makal
Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi emekli öğretim üyesi

Türkiye'de Cumhuriyet'in ilânının 100. yıldönümü, kutlamalar yanında bu yüz yıllık dönemi değişik açılardan değerlendiren yoğun akademik çalışmalar yapılmasına da vesile oldu. Biz de bu münasebetle birkaç yazı kaleme aldık ve Cumhuriyet'i çalışma ilişkileri düzleminde değerlendirmeye çalıştık. Bu 100 yıllık süreç içinde Türkiye'de sosyal politika alanındaki eğitim çalışmaları ise günümüzden 90 yıl geriye, 1936 yılına kadar geri götürülebilir. Bu tarihte Nazi Almanyası'ndan ülkemize gelen profesörlerden biri olan Gerhard Kessler, İstanbul Üniversitesi'nde sosyal politika dersleri vermeye başlamıştı. Bunun sonrasında ise ülkemizde sosyal politika alanında lisanstan doktoraya kadar değişik düzeylerdeki eğitim çalışmaları giderek gelişti ve sosyal politika disiplininin oluşumu ve gelişimi üzerindeki temel belirleyicilerden biri oldu. Biz tebliğimizde bu iki oluşumu (Cumhuriyet ve sosyal politika eğitimi ile disiplininin gelişmesi) bağlantılandırmaya ve bu çerçevede Türkiye'de sosyal politika disiplininin gelişimini değişik boyutlarıyla ve eleştirel bir çerçevede değerlendirmeye çalışacağız.

Türkiye'de Çalışma İstatistiklerinin Sefaleti: 1980 Grevleri Örneği

Prof. Dr. Aziz Çelik
Kocaeli Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Türkiye'de çalışma hayatı istatistikleri konusunda ciddi sorunlar ve vahim hatalar söz konusudur. Örneğin Türkiye'de 1970'lerden 2010'lara kadar resmi sendikalaşma istatistikleri hayalidir. Bu konu literatürde ele alınmıştır. Benzer bir durum grev istatistikleri için de söz konusudur. Türkiye'de toplu iş uyuşmazlıkları sonucu çıkılan ve "kanuni grev" olarak kabul edilen menfaat grevleri dışındaki iş bırakmaların resmi verileri tutulmamaktadır. Kanuni grev istatistikleri yegane grev verisidir. Ancak bu verilerde de zaman zaman ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Grev sayıları, greve katılan işçi sayıları ve grevde geçen işgünü sayılarında ciddi sorunlar ve hatalar söz konusudur.

Bu hatalı verilerinden en tipik olanı 1980 yılına ait grev istatistikleridir. Türkiye'de 1980 öncesi grevlerle ilgili resmi istatistikler oldukça hatalıdır. Resmi kurumlar tarafından o yıllarda yayımlanan veriler arasında ciddi tutarsızlıklar vardır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) tarafından 1980'lerin ortalarından beri yayımlanan 1980 öncesine ilişkin grev verileri serisi ve özellikle de 1980 yılına ait grevde geçen işgünü verileri son derece eksik ve hatalıdır. ÇSGB'nin resmi istatistiklerine göre 1980 yılının ilk 8,5 ayında uygulanan grevlere katılan işçi sayısı 84,8 bin iken grevlerde geçen işgünü sayısı ise yaklaşık 1,3 milyondur. Bu durum hayatın olağan akışına aykırıdır. Bu veriye göre işçi başına grevde geçen süre 15 gün civarındadır. Oysa 1980 grevlerinin aylarca devam ettiği bilinmektedir. Dahası 1980 öncesine ilişkin resmi veriler ve bağımsız araştırmalar grevde geçen işgünü sayısının 5 milyondan fazla olduğunu

belirtmektedir. Bu muazzam bir farktır. Bu çalışmada genel olarak Türkiye'de grev istatistiklerinin sorunları ve özel olarak da 1980 grevlerine ilişkin resmi verilerdeki hatalar incelenecektir.

Türkiye'de Sendikal Demokraside Bir Arpa Boyu Yol mu? (2004-2024)

Prof. Dr. Kuvvet Lordoğlu

Sendikalar, herhangi bir ayrıma tabi tutulmaksızın tüm üyelerinin çıkarlarını korumak ve geliştirmekle yükümlü örgütlerdir. Sadece bu bağlamda düşünülse bile demokratik bir işlevlerinin bulunması ve üye sendika ilişkilerinin dışında kendi iç örgütlenişinin de demokratik kurallar çerçevesinde olması gerekir. Demokrasinin klasik anlamda bir çoğunluk yönetimi değil aynı zamanda azınlık haklarına da saygıyı içerdiği bilinir. Ancak bugün bir çok kurum için olduğu gibi sendikalarından merkezi otoriteyi güçlendiren ve karar alma süreçlerini bu yöntem belirlediği adeta otokrasinin hakim olduğu bir yapının egemenliğini Türkiye içinde bir çok sendika da gözlenmektedir. Örnek olarak alınan kararlarda tüm sendika üyelerinin temsil edilmesi bakımından örgütlenmenin ve karar alma süreçlerinin, tabandan üst yönetime doğru olması gerekirken tam tersi bir uygulama ile karşılaşılmaktadır. Bu çalışma ile hedeflediğimiz sendika içi demokrasi de yirmi yıllık bir perspektifin geldiği noktayı okuyucu ve izleyiciler için kısa bir yolculuğunu yapmak diye düşündüm. Türk sendikal hareketinin uzun geçmişi içinde son yirmi yılın vurgusu bizlere demokratik anlayışının ne ölçüde benimsendiğinin de bir göstergesi olacağını anımsattı. Öte yandan sendika içi demokratik geleneklerin yerleşememiş olmasının mevcut işleyiş ve işlemlerin demokrasi ilkeleri ile olamaması yanı sıra merkezi otoriteyi güçlendiren ve kalıcı hale getiren uzun süreli liderlik anlayışları çoğulculuk, katılımcılık ve açıklık esasına göre işlemeyi de ciddi oranda aksatabilmektedir. Bu çalışmada yirmi yıl önce gerçekleştirdiğimiz Türkiye'de sendikal üst örgütlere bağlı konfederasyonlardan birer sendikayı dikkate alarak gözlem ve görüşmeler ile yapılmıştı. O dönemde İşkolu esasına göre bir ayırım yapılmamıştı. Bu çalışmanın benzerini yine farklı konfederasyonlara bağlı ancak işkolu açısından Tekstil Dokuma ve Giyim sektöründe örgütlü sendikalar üzerinden görüşmelere dayalı olarak gerçekleştirilmesi planlanmıştır.

Türkiye'de Metal İşkolunda Örgütlü Sendikalar Arasında Rekabet, Dayanışma ve Uzlaşı İlkeleri Üzerine Bir Anlaşma Belgesi: Nedenleri, Uygulanması, Etkileri

Doç. Dr. Denizcan Kutlu
Tekirdağ Namık Kemal Ü. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Bu çalışma, Türkiye'de metal işkolunda Birleşik Metal-İş ve Türk Metal Sendikaları arasında 2019 yılında imzalanmış olan bir anlaşma belgesinin, ortaya çıkış nedenleri, uygulanma süreçleri ve etkileri bakımından incelenmesini konu edinmektedir. Türkiye'de metal işkolu öteden beri yoğun örgütlenme ve mücadelelere sahne olmakta, barışçıl ve çatışmacı endüstriyel eylem araçları bu işkolunda yoğun bir biçimde kullanılmaktadır. Bu mücadeleler, sendikalar arasında da sendikal ideoloji ve buna dayalı söylem ve eylem farklılıklarını içeren rekabetçi boyutlar kazanmıştır. Bu nedenle metal işkolu mücadelenin sadece işçi ve işveren arasında değil, sendikalar arasında da verildiği örnekler nedeniyle özgün bir konumda yer almaktadır. Bu çalışma, bu alana sendikal birlik ve mücadele bakış açısıyla eğilmektedir. Anlaşma, bu bağlamda önemli bir endüstri ilişkileri belgesi olarak anlam kazanmaktadır.

Sendikalar arasındaki Anlaşmanın tam adı, "Türkiye Metal İşkolunda Faaliyet Gösteren Sendikalar Arasında Diyalog ve İşbirliğine Dair Ortak Anlaşma"dır. Belge, "Sendikal

Örgütlenme ve Üye Kaybına İlişkin Temel Prensipleri", "Sendikalar Arası Devamlı Diyalog ve Uyuşmazlık Çözüm Süreci", "Sendikal Yapıların Demokratik Karakteri", "Küresel ve Avrupa Sendikalarına Üyelik", "Süre" ve "Takip ve Değerlendirme" başlıklarından oluşmaktadır. Anlaşma, metal işkolunda, üyelik, sendika seçme ve sendikal güvencelerin yanı sıra işverenlerin sendikalar karşısındaki tarafsız konumu, sendikaların bir örgütlenme sürecinde işveren ve hükümetle angajman içinde olmaması ve sendikaların birbirine hakarette bulunmaması gibi prensiplerde ortaklaşmaya dayanmaktadır.

Anlaşmada bu prensipler temelinde, sendikaların olağan sendikal faaliyetlerinde *sendikal rekabetin önlenmesi* bağlamında öncelikle örgütsüz işyerlerine yönelecekleri; *sendikal dayanışma* bağlamında örgütlenme ve toplu pazarlık süreçlerinde işveren karşısında birbirlerini destekleyecekleri; *sendikal uzlaşı* bağlamında ise, sendika değiştirme isteklerini anlaşmada tanımlanan süreçler üzerinden çözüme kavuşturacakları kaydedilmiştir. Anlaşma, adı geçen sendikalar arasındaki diyalog ve işbirliği kapasitesinin genişletilmesi üzerine kuruludur.

Sendikaların özellikle genel başkan düzeyinde düzenli bir araya gelmesi, yargı süreçlerine girmekten kaçınacakları da Anlaşmada düzenlenen konular arasında yer almıştır. Anlaşma, sendikalar arasında diyaloğun çözüme kavuşturamadığı durumlar için referandum mekanizmasını öngörmüş ve buna ilişkin ayrıntılı düzenlemeler getirmiştir. Anlaşmada, sendikaların örgütlenme özgürlüğü, sendikaların içyapısı ve demokratik ilkeler ile toplu pazarlık konularında uluslararası düzeyde kabul edilmiş norm ve standartlara uyacakları belirtilmiştir.

Tüm bunlar için sendikalara ortak zemin yaratma yükümlülüğü getiren Anlaşma, gerekli görüldüğünde IndustriALL Küresel ve Avrupa Sendikalarından da destek alınabileceğini belirtmiştir. Anlaşmanın önemli yönlerinden biri Birleşik Metal-İş Sendikasının Türk Metal Sendikasının IndustriALL'a üyelik süreçlerinin destekleyeceğinin karar altına alınmasıdır. Sendikaların Anlaşmanın koşulları ve ruhunun ihlal edilmesi, taleplerin yok sayılması durumlarında IndustriALL üyeliğinden çıkartılması da gündeme getirilmiştir. Anlaşma bu yönleriyle bir küresel bir endüstri ilişkileri belgesi niteliği de kazanmıştır. Nitekim Anlaşma, IndustriALL Küresel ve Avrupa Sendikalarının şahitliğinde imzalanmıştır.

Anlaşma, nitel araştırma teknikleri kullanılarak belge incelemesi ve görüşmeler yoluyla analiz edilecektir. Konuyla ilgili haber, yorum ve köşe yazısı türünde az sayıda yazılı ürün olmakla birlikte, konu henüz akademik düzeyde incelenmemiştir. Araştırma kapsamında her iki sendikanın anlaşmanın imzalandığı dönemdeki ilgili yönetici ve uzmanlarının yanı sıra IndustriALL'dan da konuyla ilgili kişilerle görüşmeler yapılacaktır. Anlaşma, ortaya çıkış ihtiyacının arkasındaki nedenler, uygulanma süreçleri ve etkileri bakımından, sendikal birlik ve mücadelenin sağlanmasına dönük katkılarını gündeme getirme amacıyla incelenecektir.

EMEK OTURUMU (II)

TÜRKİYE'DE EMEĞİN GÜNCEL SORUNLARI

Türbülansa Giren Toplu İş Sözleşmesi Sürecinde Arabulucunun Etkinliği

Prof. Dr. Ahmet Selamoğlu
Fenerbahçe Üniversitesi

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de endüstri ilişkilerinin uzun yıllara dayalı birikimi içerisinde toplu iş sözleşmesi düzeninin önemli bir parçası olan arabuluculuk aşamasının son yıllarda ülkede yaşanan ve süregelen ekonomik, sosyal ve politik darboğazlar nedeniyle tartışmalı olan etkisinin azaldığı ve belki de azalan etkisinin ötesinde değersizleştiği görüşünü sorgulayarak değerlendirmektir.

Bu değerlendirmede toplu iş sözleşmesi sürecinde arabuluculuk serüveninin kısa bir hikayesine yer verildikten sonra özellikle son yılların ekonomik, sosyal, kültürel ve politik koşulları içerisinde resmi arabulucunun etkinliği tartışılacaktır. Özellikle toplu iş sözleşmesinin türbülansa girdiği günümüz koşullarında yasa gereği belirli bir aşamada devreye giren resmi arabuluculuğun etkinliğini değerlendirirken süreç ile ilişkilenen tüm tarafların görüşlerine yer verilecektir. Bu bağlamda konuyla ilgili işçi ve işveren sendika yöneticileri ile işveren yöneticileri, sendika uzmanları ve akademisyenlerle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılacaktır.

Bu çalışma nihayetinde toplu iş sözleşmesi sisteminde arabuluculuk aşamasının daha etkin olmasına yönelik arayışa odaklıdır ve bu amaçla önermeler ortaya koymayı hedeflemektedir.

Yabancılık Unsuru Taşıyan İş Sözleşmeleri ve İşçinin Korunması

Dr. Murat Özveri
Çalışma ve Toplum Dergisi Yayın Yönetmeni

Çalışma ilişkilerinin uluslararası boyuta taşınması, işçinin haklarını hangi hukuka göre ve nasıl korunacağı sorununu da beraberinde getirmiştir. Özellikle son yıllarda yurt dışında iş alan Türk firmaları aldıkları bu işlerde çalıştırmak üzere Türk işçilerini yurt dışına götürüp çalıştırmaları yaygınlaşmıştır. Şirket merkezi Türkiye'de olan, Türk vatandaşı işçileri çalıştıran bu işverenlerle işçiler arasında çalışma ilişkileri hangi hukuk uygulanarak belirlenecektir sorusu önemlidir. İş sözleşmesinin tanımı, asgari ücret, ücretin güvencesi, işin düzenlenmesi, çalışma süresinin sınırı, dinlenme süreleri, hafta tatilinin esasları, genel tatil günleri vb. iş sözleşmesinin konusunu oluşturan hak ve yükümlülüklerin alt ve üst sınırlarını belirleyecek hukukun belirlenmesi zorunludur.

Bir ilişkinin birden fazla ülke hukukunun kapsamına girmesi için yabancılık unsuru taşıması zorunludur. Yabancılık unsurunun varlığından söz edebilmek için ise hukukun konusunu oluşturan ilişkinin veya doğrudan hukuki işlemin birden fazla devletin hukuk düzeni ile bağlantıda olmuş olması gerekmektedir. Bir Türk işçisinin yabancı bir ülkede çalışması veya bir yabancının Türkiye'de çalışması, işverenin yabancı olması hallerinin tamamında iş sözleşmesi yabancılık unsuru taşımaktadır.

Yabancılık unsuru taşıyan hukuki ilişkilere hangi hukukun uygulanacağını belirlemek için 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK) kabul edilmiştir. Dolayısıyla yabancılık unsuru taşıyan iş sözleşmelerine uygulanacak hukuk da MÖHUK kurallarına göre belirlenecektir. Yabancılık unsuru hukuki ilişkilere hangi hukukun uygulanacağını belirleyen MÖHUK kurallarına bağlama kuralları (hükmü) denilmektedir. Bağlama kurallarına göre yabancılık unsuru taşıyan iş sözleşmelerine tarafların seçtikleri hukuk, taraflar hukuk seçimi yapmamışlarsa işyerinin bulunduğu yerin hukuku (mutat işyeri hukuku) veya "sözleşmeyle daha sıkı ilişkili hukuk" uygulanacaktır. Çok uzun süre yargı işçi haklarını düzenleyen kuralları kamu düzeni içerisinde kabul etmiştir. Bu kabulün sonucu olarak işçi haklarını düzenleyen hükümler kamu düzeninden olduğundan yabancı hukuk uygulanırken Türk hukuku uygulanabilecek en alt sınırı olma işlevi de görecektir. Bir başka ifadeyle yabancı hukuk ancak Türk hukukundan daha fazla işçiye koruma getiriyorsa uygulanacaktır. Yargıtay bu içtihadından 2020 yılında dönmüştür. Yargıtay'a göre Türk hukuku taraflarca seçilmemişse MÖHUK 27.maddesi uyarınca işyerinin bulunduğu yer hukuku uygulanması gereken hukuktur. Yargıtay'ın bu doğrultudaki kararları ciddi tartışmaları ve çok önemli işçi mağduriyetlerini doğurmuştur. Konu Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun önüne gelmiş ve 2023 yılında Hukuk Genel Kurulu oy çokluğu ile yabancı hukukun uygulanması gerektiği doğrultusunda karar vermiştir.

Uygulanacak yabancı hukukun belirlenmesi dahi tek başına önemli sorun haline dönüşmüştür. İşçilere Türk hukukundan çok daha ağır çalışma koşulları öngören hukuk kurallarının uygulanması ise çok ciddi haksızlıkları doğurmuştur. Konu 2023 yılında bu kez itiraz yoluyla Anayasa Mahkemesine taşınmış, AYM, E. 2023/158, K. 2024/187, T. 5/11/2024 sayılı kararı ile Yargıtay kararlarına hukuki gerekçe oluşturan MÖHUK 27/1. maddesinin iptaline karar vermiştir.

Bu makalede iş hukukuna hâkim ilkeler ışığında yabancılık unsuru taşıyan iş sözleşmelerine ilişkin değişen yargı içtihatları ve AYM kararı değerlendirilecek, yabancılık unsuru taşıyan iş sözleşmelerine uygulanacak hukuku işçi lehine belirleme yükümlüğünün dayanakları ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Güvencesizlik ve Özerklik Gerilimi Bağlamında Freelance Çalışma ve Zamanın Kontrolü

Doç. Dr. Betül Urhan
Kocaeli Üniversitesi
Dr. Nihal Samsum Çetin

Çalışmanın anlamı, insanlık tarihi boyunca ekonomik, toplumsal ve kültürel dönüşümler geçirmiştir. Çalışmanın bireyle ve toplumla ilişkisi bağlamındaki en büyük dönüşümü ise ücretli çalışmanın "*keşfedilmesi*"yle olmuştur. Sanayi Devrimi ile birlikte kapitalist toplumlar, ücretli çalışma faaliyetinin hegemonyasında disipline edilmiş ve yeniden yapılandırılmıştır. Ücretli çalışma zamanı boş zamandan ayrıştırılarak belirginleştirilmiştir. Kuşkusuz bu durum mekâna ve işverene bağlı, katı şekilde disipline edilmiş bir çalışma ilişkisini gerektiren "fabrika" düzeninin zorunlu sonucuydu. 20. yüzyılın başlarında, Fordist üretim sisteminde Taylorist prensipler çalışma zamanını daha katı hale getirmiştir. Üretim sisteminin yarattığı sorunlara karşı gelişen işçi direnişleri, dönemine göre daha yüksek ücret ve çalışma saatlerinin azaltılmasıyla önlenmeye çalışılmıştır.

Sistemin gerekleri doğrultusunda refah devleti uygulamaları, düzenleyici bir ilke olarak devreye girmiştir. Bunun sonucunda elde edilen sosyal güvenlik, asgari ücret ve sendikal haklar, işçilerin ücret bakımından işe ve fabrikaya olan bağımlılığını bir ölçüde azaltmıştır. Bu dönemde bir işverene, sözleşmeye ve sözleşmeden kaynaklanan güvencelere dayanan istihdam ilişkisi baskın ve standart bir istihdam ilişkisi haline gelmiştir. Ancak 1970'lerden sonra neoliberal politikalar, esnek üretim modelleri ve teknolojik gelişmeler, geleneksel istihdam ilişkilerini zayıflatmıştır. Bu süreçte kolektif düzenleyici sistemin desteğinden yoksun "*işçi sayılmayan*" güvencesiz bir işçi kitlesi küresel çapta yaygınlaşmıştır. Geleneksel iş düzeninden farklı, bilgi ve iletişim teknolojileri tarafından desteklenen, esnek zaman yönetimine ve mekânsal bağımsızlığa dayanan yeni çalışma biçimleri öne çıkmıştır. Çalışmanın geleceği konusundaki tartışmalara da kaynaklık eden bu yeni çalışma biçimlerinden biri freelance çalışmadır.

Freelance çalışma, esnek zaman yönetimi ve mekânsal bağımsızlık vaadiyle geleneksel iş düzeninden ayrılan ve giderek yaygınlaşan bir çalışma modelidir. Çalışanın, bir işverene bağlı olmadan kendi işini organize etmesi, birden fazla müşteriye hizmet sunabilmesi nedeniyle çalışma hayatı üzerinde daha fazla kontrol sahibi olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle freelance çalışmanın, çalışan açısından yabancılaştırıcı ve bürokratik bir kontrolden bağımsızlığa ve zaman egemenliğine doğru bir hareketi temsil ettiğine inanılmaktadır.

Ancak freelance çalışmanın gelir/iş istikrarsızlığına ve işgücü piyasasındaki risklere karşı savunmasızlık gibi önemli dezavantajlar barındırdığı araştırmalar tarafından ortaya konulmuştur. Örneğin asgari ücret, sosyal güvenlik ve izin haklarının dışında kalan freelancerların gelire olan yüksek düzeydeki bağımlılıkları, onları sürekli yeni iş arayışında olmalarına ve müşterilerini memnun etmeye zorlamaktadır. Esneklik genellikle gelir kaybı endişesi içindeki bireye değil, projenin ihtiyaçlarına bağlı olmaktadır. Bu nedenle, freelance çalışma güvencesizlik ve özerklik arasındaki gerilimle şekillenmekte, çalışanların iş-yaşam dengesini ve zaman yönetimini zorlaştırmaktadır.

Bu bildiride çalışma süresinin bireyin inisiyatifinde olmasının, çalışma zamanı algısını dönüştürdüğünü, iş ile boş zaman arasındaki sınırları belirsizleştirdiğini iddia edeceğiz. Bu bağlamda freelance çalışanların zaman ve çalışma algısının kapitalist üretim süreçleri ve çalışma kültürüyle nasıl ilişkilendiğini, çalışma zamanının yönetiminin ve boş zaman tercihlerinin güvencesizlik ve özerklik arasında görülen gerilim etrafında nasıl şekillendiğini ulusal ve uluslararası literatüre dayanarak tartışmaya çalışacağız.

Toplumsal Eşitsizliklerin Derinleşen Yüzü: Dijital Eşitsizlikler ve Dijital Alt Sınıf

Arş. Gör. Dr. Özge Kahraman Ersöz
Mersin Üniv., Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT), ekonomik, sosyal, kültürel dönüşümü ve bu dönüşümün ivmesini belirlemede başat bir role sahiptir. Dijital teknolojilerin toplumsal yaşamın her alanına hızla nüfus etmesi ile meslekler, ihtiyaç duyulan vasıflar, eğitim ve sağlık gibi kamusal hizmetlere erişim, sosyalleşme örüntüleri gibi bir dizi unsur ciddi biçimde dönüşüme uğramıştır. Dijitalleşmenin toplumsal yaşamı bir bütün olarak sürüklediği bu dönüşüm, akademik alanda bir dizi yeni kavramı ve tartışmaları beraberinde getirmiştir. *Dijital eşitsizlikler* ve *dijital alt sınıf* kavramları ile yürütülen akademik tartışmalar bunlardan biridir. Dijital teknolojilerin yarattığı hızlı dönüşüm, bireyleri ve toplumları bu sürece ayak uydurma zorunluluğu ile karşı karşıya bırakmıştır.

Bu süreçte, verili üretim ilişkilerinin yarattığı toplumsal eşitsizlikler nedeniyle dezavantajlı konumda bulunanlar, *dijital eşitsizlik* olarak kavramsallaştırılan yeni eşitsizlik biçimine maruz kalmaktadır. Yaş, cinsiyet, eğitim, gelir gibi unsurlar temelinde oluşan geleneksel eşitsizlik örüntülerine maruz kalan gruplar, dijitalleşme sürecinde karşılaştıkları bariyerlerle toplumsal olarak daha marjinal bir alana sürüklenmektedir. *Dijital alt sınıf* kavramı, dijitalleşmenin geleneksel eşitsizlikleri perçinlemesi sonucunda daha marjinal bir alana sürüklenen grupları tanımlamaktadır.

Dijital alt sınıf, dijital teknolojilere ilişkin hem erişim, kullanım, faydalanma hem de anlama, programlama, işleme gibi dijital beceri ve yeterlilik konularında dezavantajlı konumdadırlar. Bu çalışma dijitalleşme sonucunda hali hazırda geleneksel eşitsizliklere maruz kalan grupların dijitalleşme süreçlerinden nasıl etkilendiğini incelemektedir. Bu çerçevede çalışmada, kavramsal düzeyde uluslararası literatürde yürütülen tartışmalar incelenmektedir. Bununla birlikte küresel ölçekteki veriler ile Türkiye özgülündeki veriler söz konusu kavramsal çerçevede analiz edilmektedir. İnternet kullanımı ve dijital becerilere ilişkin hem küresel ölçekte hem de Türkiye'ye ilişkin veriler, bireylerin eşitsiz koşullara sahip olduğunu açıkça göstermektedir. Eğitim ve yaş, dijital teknolojilerin kullanımı konusunda eşitsizliğin en sert biçimde görüldüğü değişkenleri oluşturmaktadır. Eğitim seviyesi düştükçe ve ilerleyen yaş gruplarında dijital becerilere ilişkin negatif eğilimin ciddi biçimde arttığı görülmektedir. Gelir dağılımı ise, dijital becerileri geliştirme olanaklarının eşitsiz dağılımında belirleyici değişkenlerden bir diğerini oluşturmaktadır. Gelir dağılımındaki uçurumun dijital becerilere dolaysız biçimde yansıdığı görülmektedir.

Veriler doğrultusunda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin de dijital eşitsizlik sonucunda daha derinleştiğini söylemek mümkündür. En genel haliyle yaş, eğitim, gelir ve cinsiyet temelinde yaşanan toplumsal eşitsizliklerin dijitalleşme süreciyle birlikte derinleştiği ve derinleşen eşitsizliklerle birlikte toplumdaki dezavantajlı grupların dijital alt sınıfa doğru sürüklendiği görülmektedir.

İşçiden Teknoserfe: Türkiye'de Motokuryelerin Örgütlenme Pratikleri

Arş. Gör. Dr. Orhan Ürüncan Yücel
Ankara Üniv. SBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Dijital çağın sokaktaki görünür yüzü platform tabanlı çalışan motokuryeler, çağdaş kapitalizmin çalışma ilişkilerini nasıl dönüştürdüğüne ve dönüştürme potansiyeline sahip olduğuna dair çarpıcı bir örnek sunmaktadır. COVID-19 pandemisi ile sayıları artan gıda ve market teslimatıyapan motokuryeler, küresel sermayenin sahibi olduğu platformlarda, genellikle sözde kendi hesabına çalışmaktadır. Çeşitli ideolojik söylemlerle olumlanan ve madden teşvik edilen bu çalışma modeli, Türkiye'de yaygın olarak esnaf kuryelik olarak adlandırılmaktadır. Üretim araçlarına çoğu zaman borçlanarak sahip olan ve piyasa risklerini tek başına üstlenen esnaf kuryeler, platformun çizdiği iş organizasyonu içerisinde, çalışmalarıyla doğru orantılı olarak gelir elde ederken; kuryelerin çalıştığı dijital toprakların sahibi platformlar ise kuryelerin bu çalışmasından rant benzeri gelir elde etmektedir. Böylece bağımlı çalışma perdelenirken, geleneksel iş hukukunun koruma mekanizmaları terk edilmekte; işçiler teknoserflere dönüşmektedir.

Bu dönüşüm, bağımlı çalışanların örgütlü sendikalarda kuryelerin örgütlenememesinde de kendisini göstermektedir. Sendikalar, sisteme işçi olarak kaydedilmeyen kuryelerle her ne kadar

ilişkilerini sürdürmeye çalışsa da Türkiye özelinde, sendikal hakları eksik olan sözde kendi hesabına çalışan kuryeler, çeşitli örgütlerde ağ kurmakta, dayanışmakta, sorunlarını duyurmakta ve çözüm aramaktadır. Sendika çatısında örgütlenemeyip, çoğunlukla dernek, meslek odası, oluşum ve sosyal medya temelli örgütlendiği görülen kuryelerin bu örgütleri ideolojisizlik, bürokratik engelleri aşmak ve lidersizlik – yataycılık iddialarıyla birbirlerinden ayrışmaktadır. Kuryelerin örgütlenme pratiğindeki bu çeşitlilik ve parçalanmışlık, kuryelerin ağ kurma, dayanışma, sorunlarını duyurma ve çözüm arama noktasında hem yeni imkânlar hem de sınırlılıklar içermektedir.

Bu çeşitlilik ve parçalanmışlık, dijitalleşmiş küresel kapitalizmin örgütlenme ve hak arama biçimlerine etkisi açısından önemli bir analitik zemin sunmaktadır. Bu çalışmada araştırmacının, platform tabanlı çalışan motokuryelerin çalışma koşulları ve örgütlenme pratiklerini konu edindiği nitel desenli doktora tezinin örgütlenme kısmı ele alınmaktadır. Söz konusu tezde kuramsal örnekleme tercih edilerek, gıda ve market teslimatı yapan platformlarda çalışan motokuryelerle yüz yüze, kuryelerin örgütlendiği ya da kuryelerin örgütlenmelerinde rol almış örgütlerin yöneticileriyle yüz yüze ya da telefon aracılığıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirmiş, görüşmelerin yanında sosyal medya takibi yapılmıştır. Temellendirilmiş kuram yöntemine uygun şekilde toplanan veriler, analitik hatırlatma notlarının da eklenmesiyle kod – kategori – tema izleğinde analize tabi tutulmuştur.

Motokurye örgütlerinin ve motokuryelerin örgütlenmesinde rol alan örgütlerin, kuryelerin örgütlenmesi açısından avantajları ve dezavantajlarını açıklamayı amaçlayan bu çalışmada; araştırma nesnesi motokuryelerin örgütlenme pratikleri, araştırma birimi motokurye örgütleri ve gözlem birimi motokuryeler ile motokurye örgütlerinin yöneticileridir.

OTURUM 2

TÜRKİYE'DE BİLİM İLETİŞİMİ: AKTÖRLER, EĞİTİMLER, SORUNLAR

Türkiye'de Medya/Popüler Bilim Medyası ve Bilim İnsanı Etkileşimi Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Prof. Dr. Onur Dursun
Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi

Türkiye'de popüler bilim yayıncılığı henüz gelişim aşamasındadır. 1990'lı yıllarla yükselişe geçen popüler bilim içerikli yayınlar, 2000'li yıllardan sonra dijital medya ile birlikte hem niceliksel hem de niteliksel olarak gelişim göstermiştir. Bu süreç beraberinde yeni sorunlar doğurmuş, yeni yaklaşımların da gelişmesine neden olmuştur. Türkiye'de popüler bilim yayıncılığı, alanda yaşanan birçok sorundan dolayı henüz istenilen düzeye ulaşamamıştır. Bu çalışma, TÜBİTAK 1001 projeleri kapsamında 221K057 numaralı ve Bilim İnsanlarının Popüler Bilim Üretimindeki Temel Yönelimlerinin Saptanması ve Medya ile Etkileşim Yetkinliklerinin Geliştirilmesi başlıklı proje kapsamında hazırlanmıştır. 2025 yılında tamamlanan proje, Türkiye'de medya ve bilim insanı etkileşiminin durumu; etkileşim sürecinde yaşanan sorunlar ve bu sorunları aşmaya yönelik geliştirilen öneriler üzerinde durmuştur.

Proje kapsamında Türkiye genelinde 15 popüler bilim yayıncısı ile yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiş ve sonuçları analiz edilmiştir. Analiz, Türkiye'de popüler bilim yayıncılığına yönelimin nedenlerini; popüler bilim yayınlcığını önemli kılan etmenleri; popüler bilim içeriklerini şekillendiren dinamikleri; popüler bilim yayınlarının bilimsel topluluktan beklentilerini; popüler bilim yayıncılığının temel zorluklarını; okurun ilgisini ve beklentilerini; medya ve bilim insanı iletişimini ve etkileşimini irdelemiştir. Bu kapsamda mevcut durum, yaşanan sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri üzerinde durarak somut çözüm önerileri geliştirmiştir.

Bilim İletişiminde Sosyal Medya Fenomenlerinin Rolü

Doç. Dr. Filiz Yıldız
Çukurova Üniversitesi İletişim Fakültesi

Günümüzde sosyal medya, bilim iletişiminin başlıca mecralarından biri haline gelirken sosyal medya fenomenleri de bilimsel bilginin kamusallaşmasında etkili olan aktörler arasında yer almaktadırlar. Popüler bilim içeriklerinin takibi, üretimi, çoğaltılması ve yaygınlaştırılmasını sağlayan sosyal medya fenomenleri, kamunun bilim ile ilgili kavrayışlarını şekillendirmektedirler (Freberg et al, 2011). Yeni medyanın doğasına özgü avantajları barındıran sosyal ağlar, bilim iletişimi için etkin kanallar olarak konumlandırılmakla birlikte, bu mecralarda iki önemli grubun, yani bilim insanları ve fenomenlerin rolleri, sorumlulukları ve kamusal etkileri giderek daha fazla tartışılmaktadır. Bu kapsamda bilim insanlarının, bilimin kamusallaşması açısından sosyal medyayı etkili kullanan bilim fenomenleri ile iş birliklerinin önemini vurgulayan görüşler son yıllarda ağırlık kazanmıştır. Örneğin 2017 yılında Science dergisinde yayımlanan, Galetti ve Costa-Pereira tarafından hazırlanan mektupta, bilim insanları ve fenomenlere iş birliği çağrısı "Bilim insanlarının sosyal medya fenomenlerine ihtiyacı var" başlığı ile yapılmıştır. Fenomenlerin, bilimsel konuları ve teknolojik gelişmeleri popülerleştirmek için sosyal medyada hikâye anlatma yeteneklerinin ve kullanıcılar nezdindeki etkilerinin bilim iletişimi açısından önemi literatürdeki farklı çalışmalarda da vurgulanmaktadır.

Bu çalışmada, sosyal medyada bilim iletişiminin güncel koşulları, bilim fenomenlerinin görüş ve deneyimleri bağlamında saptanmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği uygulanmış, bilim iletişiminde sosyal medya fenomeni olarak tanınan 6 kişi ile çevrim içi görüşme yapılmıştır. Yapılan görüşmelerde, katılımcıların sosyal medya kullanma tercihleri, bilimsel merakları ve bilime olan ilgilerinin kökenleri, bilim insanları ile olan etkileşimleri ve bilim insanlarının sosyal medyada içerik üretmesi konusundaki görüşleri, popüler bilim içeriklerine olan güven düzeyleri ve bilgi doğrulama stratejileri, sansasyonel içerikler ve sahte bilime yönelik yaklaşımları ve bilim iletişiminde sosyal medyanın rolüne ilişkin görüşleri saptanmaya çalışılmıştır.

Elde edilen bulgulara göre, katılımcıların içerik paylaşırken tercih ettikleri mecralar arasında sırasıyla, Youtube, Twitter, Instagram ve Tik Tok öne çıkmaktadır. Katılımcılar, bilimsel meraklarının kendilerini bilim anlatıcılığına yönelttiğini, içerik üreticisi olarak bilimin gündemini düzenli biçimde takip etme ihtiyacı duyduklarını belirtmişlerdir. Bilim insanı fenomenlerin daha çok kendi bilim alanlarında paylaşımlar yaptıkları, diğerlerinin ise takip ettikleri bilim insanlarının çalışmalarından yola çıkarak ya da bilim sitelerinin yayınlarını referans alarak içerikler hazırladıkları anlaşılmaktadır. Katılımcıların sosyal medyada bilim iletişimi ile ilgili vurguladıkları temel olumsuzluklar; bilginin kontrolsüz ve hızlı biçimde yayılımı, komplo teorilerine dayalı sansasyonel içerikler ve sahte bilim üretimi şeklinde sıralanabilir. Popüler bilim yayınlarına çoğu kez şüpheyle yaklaştıklarını belirten katılımcılar, güvenilirliği yüksek hesaplarda ya da sitelerde yayınlanmış olsa da her bilgiyi doğrulama ihtiyacı duyduklarını vurgulamışlardır. Sosyal medyanın popüler bilim içeriğinin yaygınlaştırılması açısından pek çok avantajı barındırmasına karşın kullanıcıların; onları heyecanlandıran, şaşırtan, korkutan, asılsız içeriklere daha fazla ilgi gösterdiğini ve bu tür hesapların takipçi sayısının çok yüksek olduğuna dikkat çeken katılımcılar, bu tür sorunların aşılmasında akademinin desteğinin gerekli olduğu görüşünü paylaşmışlardır. Ayrıca katılımcılara göre, popüler bilim anlatıcısı akademisyenlerin sayısının artması sahte bilimin çoğalmasını ve yayılmasını engelleyebilecektir. Bununla birlikte katılımcılara göre, etkili içerikler üretmek için bilim insanlarının medyayı teknik olarak iyi kullanma ve hikâye anlatma becerisine sahip olmaları gerekmektedir. Sosyal medya dolayımlı bilim iletişiminde, dezenformasyonu önlemek, sahte bilimden nitelikli ve doğru bilgiye geçmek, komplo teorilerine dayalı bilim anlatıcılığına karşı güç birliği yaparak mücadele etmek katılımcıların Türkiye'de bilim iletişimini güçlendirmeye yönelik önerileri arasında yer almaktadır.

Türkiye'de Bilim İnsanlarının Sosyal Medyada Bilim İletişimi Yönelimleri
"221K057 nolu Tübitak Sobag 1001 tarafından desteklenmiştir"

Prof. Dr. Çiler Dursun
Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi

Bilim insanlarının çalışmaları ve görüşleri ile toplumun geneline ulaşabilmesinin mecraları, 19.yy'dan itibaren öncelikle gazeteler, 20.yy'da radyo ve televizyon olurken, 21. Yy'da yeni medya teknolojilerine dayalı sosyal medya mecraları, bilim insanı- toplum etkileşiminin ana mecrası haline gelmiştir. Kitle medyasıyla ve medya profesyonlleriyle başlangıç dönemlerinde sorunlu bir ilişkisi olan bilim insanları, sosyal medya mecralarında bazısı benzer bazısı farklılaşmış sorunları bu kez toplumun farklı kesimlerinden pek çok insanla, anlık ve sürekli karşılaşmalar içine girmekte.

221K057 nolu Bilim İnsanlarının Popüler Bilim Üretimindeki Temel Yönelimlerinin Saptanması ve Medya ile Etkileşim Yetkinliklerinin Geliştirilmesi başlıklı proje kapsamında yapılan saha araştırmasına dayalı bu bildiride, temel bilimler, tıp ve sağlık bilimleri, mühendislik bilimleri ve sosyal bilimler olmak üzere 4 farklı ana bilim alanında çalışan Dr. araştırma görevlisi, Doçent, Profesör kadrolarındaki bilim insanları ile gerçekleştirilen kapsamlı anketin bulguları paylaşılmaktadır. Ankete katılan 663 akademisyen Türkiye'nin farklı illerindeki araştırma üniversitelerinden belirlenmiştir ve dağılımda cinsiyet eşitliği dengesi de gözetilmiştir. Gerek farklı akademik kadrolar açısından gerekse farklı bilim disiplinleri açısından, sosyal medyada popüler bilim içeriği üretimi ve paylaşımı bağlamında, Türkiye'de bilim insanlarının temel yönelimlerinin neler olduğu, toplumla sosyal medya aracılığı ile karşılaşma ve bilimsel bilginin dolaşımına katkı veremde önceliklerinin neler olduğu, yaşadıkları sorunlar ve buldukları çözüm yolları, bu bildiri kapsamında değerlendirilmektedir.

OTURUM 3

TÜRKİYE'DE SOSYAL BİLİM ÇALIŞMALARI I

Uluslararası İlişkiler Disiplininde Egemen Hiyerarşilerin Yapısal Analizi: Türkiye Özelinde Bir İnceleme

Doç. Dr. Zehra Yılmaz
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü
Doç. Dr. Pelin Sönmez
Kocaeli Üniversitesi SBF Uluslararası İlişkiler Bölümü
Dr. Elif Kozan
Ege Üniversitesi Fen Fakültesi İstatistik Bölümü
Prof. Dr. Zuhal Yeşilyurt Gündüz
TED Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Bu çalışma, Türkiye akademisindeki Uluslararası İlişkiler (Uİ) ile Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler (SİBU) bölümleri akademisyenleri üzerinden disiplindeki merkez-çevre ayrımını sorgulamaktadır. Türkiye'de Uİ disiplinine dair yapılan analizler çoğunlukla disiplini kendi içerisinde bir bütün olarak tasvir etmektedir. Yapılan karşılaştırmalı çalışmalar ise Türkiye'de Uİ yazınını Batı ile karşılaştırmakta ya da çevre ülke veya bölgelerde Uİ akademileri ile farklar ve benzerliklere odaklanmaktadır. Bu çalışma Türkiye'de 2006 sonrası açılan Uİ bölümlerini de araştırma kapsamına alarak, Türkiye'deki tüm Uİ ve SİBU bölümlerini zamansal ve mekânsal bir ayrıma konu olacak şekilde literatürde ilk defa merkez, yarı merkez ve taşra kategorileştirmesi üzerinden ayırmaktadır.

Çalışmanın hazırlanmasına zemin oluşturan temel olgu, Türkiye'de 2006 sonrası kurulan birçok yeni üniversitenin bünyesinde yer alan Uİ ve SİBU bölümlerinin büyük bir çoğunluğunun öğrencilerin tercih sıralamalarında "görünür" bir yerde olmaması, hatta bazı bölümlerin kapanma riskiyle karşı karşıya kalmasıdır. Dolayısıyla çalışmada amaç çevre-merkez, taşra-merkez ikilemlerinin ötesinde yeni bir kavramsallaştırma ile Türkiye'de disiplinin niteliğini, hiyerarşileri, potansiyelini ve aynı zamanda gerilimlerini açıklamaktır. Merkez, yarı merkez ve taşra kategorileştirmesine yönelik kavramsallaştırma yapı-söküme uğramaya müsait ve dinamik bir biçimde ele alınmış; postkolonyal düşünürlerin argümanları teorik temel olarak belirlenmiştir. Çalışma süresince Türkiye'de birbirinden farklı mekanlarda kurulmuş olan Uİ ve SİBU bölümü akademisyenleri arasındaki ilişkiler farklı değişkenlerle incelenecektir. Buna göre Türkiye'de merkez, yarı merkez ve taşra üniversitelerinde Uİ eğitimi veren bölümler arasında akademisyen profilleri, yayın yapılan dergiler, alınan atıflar, akademisyenlerin çalışmalarının konusu olan bölge/ler ya da teori tercihleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığı bibliyometrik analiz yöntemlerinden yararlanılarak yorumlanacaktır.

Anahtar kelimeler: Uluslararası ilişkiler, disiplin, çevre- merkez gerilimi, postkolonyal teori, bibliyometrik analiz.

2007-2008 Krizi Sonrası Türkiye'de Uluslararası İlişkiler Çalışmalarında Eleştirel Teori'nin Yeri

Doç. Dr. Elif Uzgören
Dokuz Eylül Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
Doç. Dr. Feride Aslı Ergül Jorgensen
Ege Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Bu çalışma, Eleştirel Teori'nin Türkiye'deki Uluslararası İlişkiler (Uİ) yazınında 2007-2008 kriziyle birlikte uluslararası sistemde yaşanan çoklu kriz ortamında nasıl yer bulduğunu, hangi bağlamlarda ve kavramlarla kullanıldığını ve diğer teorilere göre nasıl konumlandığını incelemeyi amaçlamaktadır. Eleştirel Teori, Uluslararası İlişkiler disiplinine getirdiği normatif boyut, yaklaşımları tarihsel çerçevede analiz etme hassasiyeti kazandırması ve bilgi-iktidar ilişkisini sorgulama eğilimi ile, anaakım teorik çerçevelere alternatif bir perspektif sunmaktadır. Her teorinin belirli bir çıkar hiyerarşisi içinde şekillenmiş olduğunu iddia eden bu yaklaşımın tarafsız ve objektif bilgi üretimi konusundaki şüpheleri, Max Horkheimer'in 1937 tarihli "Geleneksel ve Eleştirel Teori" adlı çalışmasından beri literatürde birçok araştırmacı tarafından Eleştirel Teori adı altında tartışılagelmiş ve disiplinlerarası bir içeriğe kavuşmuştur. Uluslararası İlişkiler disiplininde ise Robert W. Cox'un 1981'de bilgi üretimi ve siyaset arasındaki bağlantının altını çizdiği "Teori daima bazı kişiler ve bazı amaçlar içindir" tespiti ile yankı bularak geniş çevrelerce dikkate alınmıştır.

Bu araştırma, Türkiye'de Uİ alanında faaliyet gösteren ve uluslararası etki faktörü en yüksek beş akademik dergide, 2007-2008 ekonomik krizinden sonra yayımlanmış ve Eleştirel Teori'yi doğrudan başlıklarında ya da içeriklerinde temel kuramsal çerçeve olarak kullanan makaleleri taramaya odaklanmıştır. Eleştirel Teori'nin Türkiye'deki Uİ yazınına ne ölçüde ve hangi sıklıkla dahil olduğu ve hangi konularla ilişkilendirilerek kullanılma eğilimi gösterdiği gibi verilerin incelenmesi hedeflenmiştir. Ana araştırma sorusunun incelenmesi sırasında Türkiye'de eleştirel düşünce geleneğinin tarihsel gelişimi, akademi-iktidar ilişkilerinin teorik tercihleri nasıl etkilediği ve toplumsal-kültürel değerlerin bu tür teorik yaklaşımların benimsenmesi üzerindeki rolünün tartışılması gibi alt çalışma alanlarıyla ilgili de değerlendirme yapılması amaçlanmaktadır. Bu makalenin üç temel sorusu vardır. Birincisi, 2007-2008 krizinden sonra taradığımız dergilerde teorik çalışmalara ne kadar yer verilmiş ve bu teorik çalışmaların kaç tanesi eleştirel teoriye odaklanmıştır? İkincisi, bu makalelerin sorunsallaştırdığı temel kavramlar nelerdir? Üçüncü olarak ise, bu çalışmalar daha ziyade meta-teori mi, geriye dönük (retrospektif) teorik tartışmalar mı, yoksa vaka analizleri üzerinden ampirik bilgi üreterek Eleştirel Teori'nin uluslararası düzeydeki gelişimine katkı mı sağlamaya çalışmıştır?

Araştırmanın yöntemi nicel makale taraması ve nitel içerik analizine dayanmaktadır. Ele alınan makalelerde hangi eleştirel teori kavramlarının (örneğin hegemonya, tarihsel bağlam, kimlik, dönüşüm, direniş, vs.) kullanıldığı ve hangi konuların (güvenlik, dış politika, toplumsal hareketler, Avrupa Birliği, çevre vs.) tercih edildiği incelenecektir. Sonuç olarak, çalışma hem kuramsal çoğulculuk açısından Türk Uİ yazınının durumunu ortaya koymayı, hem de Eleştirel Teori'nin Türkiye bağlamındaki potansiyelini, sınırlarını ve gelişim alanlarını değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

OTURUM 4

ÖMÜR SEZGİN ANISINA
SİYASET TEORİSİ I: DEMOKRASİ

Demokrasi, Siyasallık ve Sosyal Medya

Yelda Yürekli
Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi

Demokrasi kavramı, toplum ve siyaset ilişkisi ele alınırken öne çıkan bir kavram olmakla birlikte, medya ve siyaset ilişkisi ele alınırken de öne çıkan bir kavramdır. Ancak, buradaki temel mesele demokrasinin bir yönetim biçimi, siyasi rejim olarak ele alınmasıdır. Bugün başına (liberal, doğrudan, temsili, radikal …) çeşitli sıfatlar getirilerek tartışmalara dahil edilen bir demokrasi kavrayışı vardır. Toplumda egemen olan fikirlerden ve bakış açılarından ayrı düşünülemeyecek olan bu kavrayış, "demokrasi"yi genellikle olanaksız hale getirmektedir. Fransız filozof Jacques Ranciére, çağdaşlarından farklı bir bakış açısıyla demokrasi kavramını ele almış ve öncelikle kavrama yönelik verili bütün tanımları ve kavrayış biçimlerini reddederek, kavramı yeniden düşünme çabası içerisine girmiştir. Ranciére'in siyaset kuramında dikkat çekici olan demokrasi ve siyasallık arasında kurmuş olduğu ilişkidir. Ranciére demokrasinin siyasallık için bir imkân, yani siyaseti siyasallaştırmanın bir olanağı olduğunu düşünmektedir. Nitekim bu çalışmada "sosyal medyanın bir demokrasi açısından bir olanak olup olmadığı"nın tartışması Ranciere'in perspektifi temel alınarak yapılmıştır. Konu, toplumda siyasallaşmanın olanaksız hale getirildiği bir zamanda sosyal medya ortamı siyasallaşma açısından bir imkân barındırır mı ve bu anlamda da sosyal medya demokrasi açısından bir imkân mıdır soruları temel alınarak tartışılmıştır. Bu doğrultuda da Ranciére'in kuramında öne çıkan siyaset, demokrasi ve siyasallık gibi kavramlar medya ve siyaset ilişkisi üzerinden dijital aktivizm, hashtag aktivizmi, hashtag savaşları gibi yeni kavramlar ve çeşitli örnekler ışığında ele ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Jacques Ranciere, demokrasi, siyasallık, dijital aktivizm

Özgür Toplum ve Demokratik Strateji

Prof. Dr. Emre Arslan
Köln IU Uluslarası Üniversitesi, Sosyal Bilimler Bölümü

Günümüz kapitalist toplumlarında özgürlük ve demokrasi kavrayışı, büyük ölçüde liberal ideolojinin hegemonyası altında şekillenmektedir. Bu durum, özellikle sol ve sosyalist hareketlerin bu kavramlara mesafeli ya da şüpheci yaklaşmasına yol açmakta; özgürlük ve demokrasinin, toplumsal dönüşüm stratejilerinde genellikle merkezî bir yer işgal etmemesine neden olmaktadır. Bu sunum, özgürlük ve demokrasiyi ilişkisel ve materyalist bir zemin üzerinde yeniden düşünmeyi amaçlamakta; liberal hegemonya karşısında bu kavramların radikal potansiyelini ortaya koymak üzere bazı kavramsal araçlar ve argümanlar önermektedir. Bu çerçevede öncelikle, sınıf ve kimlik ilişkileri bağlamında geliştirilecek ilk bir özgürlük tanımı temel alınacaktır. Ardından, bu tanımın mantıksal sonuçları tartışılarak, özgürlüğün nasıl kalıcılaştırılabileceği sorusu ele alınacaktır. Hegel, Marx ve Bloch'un düşünsel katkılarıyla faşizm, sosyalizm ve liberalizm örnekleri incelenerek özgürlük ve demokrasiye dair kuramsal bir tartışma yürütülecektir. Sunum, özgür bir toplumun ve onu mümkün kılacak demokratik stratejilerin inşasında korku, devlet ve akıl uğraklarının özel bir kurucu role sahip olduğu tezini

ileri sürecektir. Bu uğrakların ilişkisel ve materyalist bir biçimde takip edilmesiyle, demokratik bir ütopyanın anahatları formüle edilecektir.

Korku Cumhuriyetini Aşmak: Yurttaş Meclisleri Çağdaş Cumhuriyetçi Teorinin Demokrasi Açığına Çözüm Olabilir mi?

Dr. Öğretim Üyesi Ünsal Doğan Başkır
İzmir Ekonomi Üniversitesi, Ortak Dersler Bölümü

Son yıllarda sağ popülizmin yükselişi, hukuk devletini ve anayasal hakları gözeten kurumlara yönelik sistemli bir saldırıyı gözler önüne serdi. Çoğunlukçu ve seçimlik demokrasilerin zaaflarını kendi lehlerine kullanabileceklerine inanan popülist liderler, kendilerini demokratik siyasetin başat aktörleri olarak sunarken yurttaşların müşterek varlığı olan cumhuriyetçi kurumları zayıflatma ve mümkün olduğunda yok etme yoluna gittiler. Popülist saldırı karşısında iki ayrı teorik çerçeveden destek alarak yanıt geliştirmek mümkün. Çağdaş demokratik teori kendiliğinden, episodik ve radikal yurttaş eylemlerinin önemine dikkat çekerken kurumların kamusal ve müşterek varlıklar olarak taşıdığı siyasi önemi büyük ölçüde göz ardı ediyor. Buna karşılık omurgası Philip Pettit'in eserleriyle inşa edilen çağdaş cumhuriyetçi teori, kurumların önemini ve değerini savunurken yurttaşların seçimlik demokrasinin ötesine geçecek siyasal katılım taleplerini dikkate almakta yetersiz kalıyor. Öyle ki, yurttaş meclisleri bile çağdaş cumhuriyetçi çerçevede devlet kontrolündeki danışma organları olarak görülüyor ve siyasal özgürlüğün dünya kuran boyutu tamamıyla göz ardı ediliyor.

Bu çalışma, popülist saldırı karşısında cumhuriyetçi kurumların siyasal önemine odaklanarak, çağdaş cumhuriyetçilik ve radikal demokrasi literatürlerinde ihmal edilen temel bir soruyu ele almayı amaçlamaktadır: Etkin yurttaş katılımını merkeze alan bir demokratik cumhuriyetçilik nasıl inşa edilebilir? Bu sorudan hareketle, çağdaş cumhuriyetçiliğin siyasal kurumlara yeniden itibar kazandırma çabasının ancak yurttaşların demokratik katılımına hak ettiği yerin ve değerin tanınmasıyla mümkün olacağını savunmaktadır. Bu çerçevede, Hannah Arendt'in hem cumhuriyetçi hem de devrimci geleneklerin "unutulmuş hazineleri" olarak gördüğü konsey sistemi, özgün bir demokratik cumhuriyet inşa etmek için anlamlı bir zemin sunmaktadır. Konsey sistemi, demokratik yurttaşlığın kapsamını genişleten, yurttaşlara doğrudan gündem belirleme ve politika yapım süreçlerine etki etme imkânı tanıyan, müzakereci ve temsili bir kurum olarak demokratik ve kapsayıcı bir siyasal kültürün kurumsallaşmasını mümkün kılmaktadır. Böylece hem cumhuriyetçi hem de demokratik teorinin merkezinde yer alan öz-yönetim ideali, gündelik siyasetin somut bir gerçeğine dönüşme imkânına kavuşmakta ve popülist saldırıya karşı geliştirilebilecek demokratik cumhuriyetin teorik temellerini ortaya koymaktadır.

OTURUM 5

TÜRKİYE'DE TARIM I

Neoliberal Dönüşümün Gölgesinde: Karadeniz'de Fındık Üreticileri Örneği

Fehimcan Şimşek
SOAS, University of London – Development Studies Departmanı

Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'nde yaygın olan fındık üretimi, uzun yıllar boyunca küçük ölçekli aile çiftçiliğine dayanan üretim yapıları ve dayanışma temelli kırsal yaşam biçimlerinin temel direği olagelmiştir. Ancak 1950'lerden itibaren tarım politikalarında yaşanan köklü dönüşümler —özellikle de 1980 sonrası uygulanan neoliberal yeniden yapılanma süreci— bu üretim modelini temelden sarsmıştır. Global ölçekte işleyen yapısal uyum programları, dış borç rejimleri ve ihracat odaklı kalkınma stratejileriyle şekillenen bu dönüşüm, Türkiye tarımında piyasa mekanizmalarının öncelenmesini ve devletin üretici lehine müdahale kapasitesinin sınırlandırılmasını beraberinde getirmiştir. Bu tarihsel dönüşüm süreci, yalnızca üretim tekniklerini değil, üretici köylülüğün sermaye ile ilişkilenme biçimlerini de değiştirmiştir.

1950-1980 yılları arasında hüküm süren kalkınmacı dönem, devletin tarım sektörüne doğrudan müdahaleleri ve üretici lehine sağladığı kurumsal destekler ile karakterize edilmekteydi. Bu dönemde, fındık üreticileri FİSKOBİRLİK gibi tarım satış kooperatifleri aracılığıyla ürünlerini pazarlama imkânı bulmuş, devlet taban fiyat uygulamaları ve destekleme alımları yoluyla kırsalda sınırlı da olsa birikim yapma olanağına kavuşmuştur. Ancak bu yapılar, üretici köylülüğün kendi üretim süreci üzerindeki denetimini mutlak anlamda korumasına yetmemiş; aksine, onları meta üretimi üzerinden piyasa mantığına daha fazla entegre eden bir zeminin önünü açmıştır.

1980 sonrası dönemde ise, uluslararası finans kurumlarının (IMF, DB) yön verdiği neoliberal yeniden yapılanma süreci, tarımsal destekleme politikalarının aşamalı olarak tasfiyesi ve tarımda devletin rolünün küçültülmesiyle birlikte, bu yapısal bağımlılığı derinleştirmiştir. FİSKOBİRLİK gibi üretici lehine yapıların işlevsizleştirilmesi, üreticileri yerel tüccarlara bağımlı hale getirmiş; böylece fiyat oluşum mekanizmasından dışlanan üretici kesim, borç ve emek ilişkileri üzerinden sermaye karşısında daha kırılgan bir konuma itilmiştir. Bu süreç, kırsal alanda sermaye birikiminin önünü açan ve üreticileri "sermayeye tabi kılma" işlevi gören bir yeniden yapılanma olarak değerlendirilebilir. Üreticiler, artan girdi maliyetleri ve azalan ürün gelirleri karşısında ya kendi emeklerini daha yoğun biçimde sömürerek üretimi sürdürmekte ya da kent merkezlerindeki geçici işlere yönelmektedir. Ayrıca, üretim sürecine ücretli tarım işçilerinin dâhil olması, kırsal emek biçimlerinde ve toplumsal yapılarda ciddi bir çözülmeye ve yeniden yapılanmaya işaret etmektedir.

Bu sunum, Karadeniz'deki fındık üreticilerinin tarihsel süreç içinde nasıl küçük meta üreticilerine dönüştüğünü ve kapitalist piyasa ilişkilerine nasıl entegre edilerek "sermayeye tabi kılındıklarını" analiz etmektedir. Bu bağlamda, fındık üreticilerinin emeği, toprağı ve ürünleri üzerindeki kontrolünü nasıl yitirdiği ve piyasa içi bağımlılık ilişkilerine nasıl çekildiği incelenmektedir. Araştırmanın temelini, yüksek lisans tezi kapsamında 2024 yılı Haziran ve Temmuz aylarında Ordu'nun Ünye ilçesinde gerçekleştirilen saha çalışması oluşturmaktadır. Bu saha çalışması kapsamında 15 fındık üreticisi ve 5 tüccar ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılmış; ayrıca katılımcı gözlem yöntemine başvurulmuş ve bölgedeki tarihsel arşiv kaynakları incelenmiştir.

1960-1980 Yılları Arasındaki Fındık Mitingleri

Miraçhan Yılmaz
Bağımsız Araştırmacı

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde bir mono-kültür ürünü olan fındık üreticiliği, bölgenin özellikle Ordu-Giresun illerinde en önemli geçim kaynaklarının başında gelmektedir. Ancak bu önemli ürün standart bir ailenin yıllık geçimi için yeterli finansmanı sağlayamayıp alternatif geçim yollarını süreç içinde aramalarına neden olmuştur. Bu sorunun yanı sıra bölgede geçmişten beri süre-gelen tefecilik-faizcilik, taban fiyatlarının düşüklüğü, mozat-gübre-ilaç fiyatlarının yüksekliği ya da karaborsacılık gibi sorunlar ile üreticiler için önemli problemler olarak bugün de göreceli varlığını sürdürmektedir.

1960-1980 yılları arası Türkiye'nin değişen politik atmosferinde fındık üreticileri, yükselen sol/sosyalist güçlerin karşı hegemonyası etrafında oluşturdukları tarihsel blok ile kendi ürünleri üzerinde karar verici bir güç olmak adına mücadele yürütmüştür. Özellikle 1960'lı yıllardan itibaren gelişen piyasa ekonomisinin fındık üreticilerinin ahlâk ekonomilerinin sınırlarını zorlaması, gelişen sol/sosyalist karşı hegemonyanın bölgede saha çalışmaları ile giderek güçlenmesi; 1968 yılından itibaren başlayan özellikle 1970'te daha çok ses getiren fındık mitingleri ile görünürlük kazanmıştır. Eylemler 12 Mart 1971 müdahalesi ile kesintiye uğrasa bile 1972 tarihinde Fiskobirlik özelinde bir dizi reform ile karşılık buluşmuştur. Fiskobirlik'in; kredilerde düzenleme ve yeni kredi imkânları gibi yeterli olmasa da yeni hizmetler sunmasını 1968'den itibaren gelişen tecrübenin birikiminin karşılığı olarak mümkün görünmektedir.

1976 'dan itibaren mitingler yeniden başlasa da bu kez karma kimliğinden ziyade örgütlü bir kitlenin başını çektiği bir eylem biçimini alması, sahada tefeci-faizci ağı geriletse de bürokratik anlamda bir sonuç alamadan 12 Eylül 1980 askeri darbesi gibi sezarist müdahale ile bertaraf edilerek sonrasında gelişen yeni sorunlara karşı üreticilerin bir saçılmışlık içerisinde kalması ile sonuçlanacaktır.

Bu çalışmada belirtilen yıllarda gerçekleşen fındık mitinglerini iki ayrı döneme ayırarak fındık üzerine gelişen toplumsal mücadele pratiklerini Gramsci, E. Thompson ve Charles Tilly'den ödünç aldığımız kavramlar kümesi etrafında değerlendirmeye çalışacağız.

Erken Cumhuriyet Dönemi İzmir İncir Piyasasında Sınıf Mücadeleleri

Osman Akar
İzmir Kâtip Çelebi Üniv. İİBF, İktisat Bölümü

İncir Osmanlı İmparatorluğu döneminde olduğu gibi Cumhuriyet döneminde de bölge ekonomisi içindeki önemini korumaya devam etti. Erken Cumhuriyet döneminde İzmir ihracatındaki %10-15 arasında değişen payı ile limanın tütün ve üzümden sonra en büyük ihraç kalemi olan incir, Türkiye'nin toplam ihracatı içinde %3,5-7 arasında seyreden oranıyla bu önemini ülke düzeyinde de koruyordu. Milli Mücadele'nin hemen ardından ekonominin faaliyet yürütmek zorunda olduğu yüksek dış ticaret açığı ve istikrarsız kur koşulları altında merkezi hükümetin yakın takibinde olan incir sektörü; üretim, nakliye, işleme ve ihracat aşamasında bu sektöre dahil olan köylü, işçi, esnaf ve burjuvazinin farklı kesimleri açısından da hayati öneme sahipti. Milli Mücadele ve Mübadele sonrasında bu kesimler büyük bir demografik değişim geçirmesine karşın hâkim üretim ilişkileri ve

sektördeki genel iktisadi yapı bu ölçekte bir dönüşüme şahit olmadı. Ancak siyasi ve iktisadi kriz ortamı sınıflar arasında olduğu kadar sınıflar içinde de bölüşüm mücadelelerinin yükselmesine ve buna bağlı olarak mevcut üretim ilişkilerinin sarsılmasına neden oldu. İlk emarelerini İzmir İktisat Kongresi'nde gösteren çatışmalı yeniden müzakere sürecinin etkileri incir sektöründe de kısa sürede kendini hissettirdi. Ellerinde bulundurdukları siyasi ve iktisadi güce bağlı olarak; bu mücadele sürecinde burjuvazi, işçi sınıfı ve köylülüğe göre oldukça avantajlı konumdaydı. İncelemeye konu olan 1922-1925 yılları arasında erişim sağlayabildiğimiz tüm süreli yayınların burjuva karakterde olmasının şüphesiz ki bu yargıya varmamızda etkisi vardı. Fakat bu taraflı kaynaklardan elde edilen bilgiler dahi işçi sınıfının İktisat Kongresi esnasında örgütlenme çalışmalarına başlayarak yeni süreçte söz sahibi olmaya çalıştığını gösteriyordu. 1923 ve 1924 yıllarında gerçekleştirdiği grevler de yine bu çabanın bir parçasıydı. Köylülük ise örgütsüz durumunun getirdiği sınırlamalar ile özgün bir politika takip etmektense farklı sınıfsal ittifaklara eklemlenerek çıkarlarını savunma yoluna gitmişti. Zira, özellikle burjuvazi içinde köylülüğün bu politikasını takip etmeyi kolaylaştıracak önemli çatışmalar mevcuttu. Aydın İncir Müstahsilleri Kooperatif Şirketi, Türkiye Çiftçiler Birliği, Ticaret Birliği ve İzmir Ticaret ve Sanayi Odası gibi kurumlar etrafında örgütlü bir güç olmasına karşın burjuvazi yekpare bir cephe teşkil edemiyordu. Çünkü tarım, ticaret ve sanayi burjuvazisi olarak ayrışan farklı grupların çoğu kez birbiriyle çatışan gündemleri bulunuyordu. Ürünün üretim, ticaret, işleme ve ihracat süreçlerinde farklı ölçeklerde yatırımları bulunan burjuvazinin sınıf içi çatışması bu bağlamda işçiler ve köylüler açısından sınırlı bir faaliyet alanı yaratmıştı. Serbest piyasa, düzenlenmiş piyasa ile korporatizm tartışmaları üzerinden şekillenen çatışma "muhalefetin içinde bir köylü partisi halinde ete kemiğe bürünme eğiliminde olan bir sol kanat"ın da dahil olduğu kritik bir sürece evrilecekti.

OTURUM 6

TÜRK DIŞ POLİTİKASI I: KAVRAMSAL YAKLAŞIMLAR VE KONULAR

Türk Dış Politikasında *Diyanet*

Zana Çıtak
ODTÜ

Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) uzun zamandır Türk dış politikasının bir aktörü olarak ortaya çıkmaktadır. Diyanet'in bir dış politika aracı olarak kullanılmasının kökeni 1980'lerin başına kadar götürülebilirken, Türk dış politikasında önemli bir aktör haline gelmesi AKP iktidarı döneminde gerçekleşmiştir. Bu değişimin ilk işaretleri AKP'nin iktidara geldiği ilk yıllarda görülmekle birlikte, Diyanet'in Türk iç politikasında ve dış politikasında önemli bir aktör olarak ortaya çıkması özellikle 2010 yılından sonra, kurumun yasal dayanağını yeniden tanımlayan ve düzenleyen yenir bir kanunla gerçekleşmiştir. Bu çalışma, Diyanet'in Türk toplumunda İslamlaşmanın başlıca aracı olduğunu ve AKP döneminde Türk dış politikasının yönelimini, hedeflerini ve yöntemini şekillendirmekte etkili olduğunu savunmaktadır (Altunışık, 2023). Yönelim açısından Diyanet, Erdoğan'ın Türkiye'nin büyük bir güç olması vizyonu doğrultusunda kendisini giderek daha fazla küresel bir aktör olarak tanımlamaktadır. Hedef(ler) açısından, AKP'nin küresel diaspora vizyonu temelinde Türk diasporasını yeniden tanımlamayı benimsemektedir. Yöntem olarak ise Erdoğan'ın çatışmacı dış politika tarzını benimsemiş ve AKP'nin uzun menzilli otoriterliğinin ya da "ulusötesi baskısının" (Adamson, 2020) bir aracı olmaktan kaçınmamıştır. Buna karşılık, Diyanet'in bir zamanlar sahip olduğu yarı özerkliği kaybettiği ve AKP rejimi ile tamamen özdeşleştiği söylenebilir.

Türk Dış Politikası'nda Dış Yardım

Şerif Onur Bahçecik
ODTÜ

Bu bölüm, Türkiye'nin dış yardım alanındaki evrimini dış politika hedefleri bağlamında incelemektedir. Türkiye'nin nasıl özellikle Orta Doğu, Afrika ve Orta Asya gibi bölgelerde yardım alan bir ülke konumundan önemli bir donör ülke konumuna geçtiği incelenmektedir. Bölüm, Türkiye'nin insani kaygıları jeopolitik ve ekonomik çıkarlarla harmanlayan yardım dağıtımının ardındaki güdüleri incelemektedir. Ayrıca, Türk yardımlarını çevreleyen zorluklar ve eleştiriler de incelenmektedir. Bölüm, Türk dış yardımını küresel yardım mimarisi içinde konumlandırarak, gelişmekte olan diğer donörlerle karşılaştırarak ve geleceğine dair öngörüler sunarak sonlanmaktadır.

Türk Dış Politikasına Musallat Olan Yüz Yaşında Bir Hayalet: "Ermeni Meselesi"

Mustafa Serdar Palabıyık
TÜBA

Osmanlı Ermenilerine Birinci Dünya Savaşı'nda ne olduğu konusu Türk dış politikasının en tartışmalı konularından biridir. "Ermeni Meselesi", Türk karar alıcılar için, yalnızca Türk-Amerikan ilişkileri, Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) ve – başta Fransa, Almanya ve Hollanda olmak üzere – bazı AB üyesi ülkelerle ilişkileri ve Türkiye-Azerbaycan-Ermenistan üçgenindeki ilişkiler üzerinde etkisi olduğundan değil, aynı zamanda 1915 olaylarını soykırım

olduğunu iddia edenlere geliştirilen savunmacı duruş nedeniyle de özel bir dış politika konusu olarak değerlendirilebilir. Bu problemli konuyu tartışırken, ilk olarak Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'nda, üzerinde her zaman uzlaşılamayan pek çok başka dış politika konusunun aksine, Osmanlı Ermenilerinin bir soykırıma maruz bırakıldığı iddiasının reddedilmesi ve konunun tartışılmasının tarihçilere bırakılması konusunda neredeyse tam bir fikir birliği olduğunu iddia edeceğim. İkinci olarak "Ermeni meselesinin" Türk dış politikasındaki görünürlüğünün (1) Türk-Amerikan ilişkilerinin gerilmesine ve bundan dolayı ABD Başkanı ile Kongre'nin Ermeni diasporasının taleplerine daha tavizkar hale gelmesine, (2) Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğine karşı olan AB üyesi ülkelerin Türkiye'nin bu konuda daha ısrarcı olmasına tepki göstermelerine, ve (3) Ermenistan ve Azerbaycan arasında Dağlık Karabağ konusunda yaşanan gerilimin artmasına paralel olarak Türkiye'nin Azerbaycan ile ilişkilerini geliştirmesine bağlı olarak arttığını ileri süreceğim. Son olarak da her ne kadar Türk dış politikasının karar alıcıları açısından "Ermeni meselesindeki" geleneksel duruşun değişmediği görülse de, konuyla ilgili söylemsel bazı dönüşümler yaşandığının altını çizeceğim. Özellikle 2005 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin konunun bir ortak tarihçiler komisyonu tarafından tartışılması çağrısında bulunmasının ve 2014 yılında dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın tehcir sürecinde hayatını kaybeden Osmanlı Ermenilerinin soyundan gelenler için yayınladığı taziye mesajının yeni ve geleneksel pasif/savunmacı tutumun yerine daha aktif bir yöntem olarak değerlendirilebileceğini vurgulayacağım.

TÜRK DIŞ POLİTİKASI II: BÖLGELERLE İLİŞKİLER

Türkiye-AB İlişkilerinde Kırılmalar ve Süreklilikler: "Demokrasi - Güvenlik Bağlantısına" Dikkat Etmek

Başak Alpan
ODTÜ Avrupa Çalışmaları Merkezi

Bu makale, Türkiye – AB ilişkilerinin evrimini, 1960'lardan bu yana daha geniş bir Türk Dış Politikası (TDP) yelpazesi içinde konumlandırarak analiz etmektedir. Makalenin amacı, ilişkinin çalkantılı tabiatını açıklayan, hem Türkiye ve AB'nin hem de genel siyasi bölgesel ve küresel bağlamın parçası olan faktörleri incelemektir. Makale çok yönlü ikili ilişkilerdeki değişim ve sürekliliklerin altını çizerek ve bunları özellikle "demokrasi" ve "güvenlik" kavramlarına- Türk siyaseti ve TDP için tarihsel önemi olan iki kavram- odaklanarak analiz etmektedir. Makale, AB-Türkiye ilişkilerinin mevcut durumunu ve gelecekteki olası senaryolarını tartışarak sonlanacaktır.

İşbirliği ve Rekabet: Türkiye – Çin İlişkilerinin Dinamikleri

Ceren Ergenç
Avrupa Çalışmaları Merkezi, Brüksel
Derya Göçer
ODTÜ

Bu bölüm, ikili ilişkileri şekillendiren hem jeopolitik hem de siyasi ekonomik faktörleri vurgulayarak Türkiye-Çin ilişkilerinin değişen dinamiklerini incelemektedir. İlk olarak, 20. ve 21. yüzyıl boyunca Çin'e yönelik Türk dış politikasının tarihsel gelişiminin izi sürülmektedir. Bölüm, bu ikili bağları, 21. yüzyılda değişen küresel düzen ve Türkiye'nin bu düzendeki stratejik hedefleri ile Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi (KYG) gibi çoklu angajmanları daha geniş bölgesel ve küresel çerçeveler içinde bağlamsallaştırmaktadır. Türkiye'nin Batılı müttefikleri,

Rusya ve Orta Doğulu komşularıyla olan karmaşık ilişkileri arasında Çin'e yönelik karmaşık konumlanışını etkileyen ekonomik fırsatlar, siyasi hizalanmalar ve güvenlik kaygılarının nasıl kesiştiği incelenmektedir. Bu bölüm, Türkiye-Çin ilişkilerindeki rekabet davranışlarının yanı sıra geniş işbirliği yelpazesine kapsamlı bir genel bakış sunmakta ve bunların bölgesel ve küresel bağlamlar üzerindeki etkilerine dair içgörüler sunmayı hedeflemektedir.

Olgunluk Çağında Türk-Afrika İlişkileri

Yunus Turhan
Afrika ve Afrika-Amerika Çalışmaları, Harvard Üniversitesi

Türkiye'nin Afrika'ya yönelik proaktif politikası çağdaş akademisyenleri büyülemiştir. Bu program, yirmi yılı aşkın bir süredir (2002'den günümüze) Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) en sembolik kilometre taşlarından biri haline gelmiştir. Bununla birlikte, yüzyılın başından bu yana Türk dış politika projeksiyonunda siyasi yakınlıkta hissedilir değişime yol açmıştır. Türkiye ile Afrika ülkeleri arasında tarihsel olarak güçlü bağların yanı sıra, Türk dış politikasında Afrika, zirvede bir odak noktasına ulaşmış ve Türkiye'deki hem devlet hem de devlet dışı aktörlerin ilgisini çekmiştir. Bu durum, post-kolonyal söylemi ortaya koyan Türk mantrasının giderek daha fazla duyulur hale gelmesiyle harmanlanmıştır. Sayısız planın "kazan-kazan" ve müşfik ortağı olarak hareket eden Türkiye, Afrikalı devletlerin küresel taleplerini her iki aktörün de içinde geliştiği dünya sistemine entegre etmeye çalışmıştır. Türkiye'nin Afrika politikası, salt ekonomik motivasyonlardan diplomatik, insani ve şimdi de askeri/savunmayı içeren çok yönlü bir yaklaşıma evrilmiştir. Bu makale, kronolojik bir çerçevede ilişkilerdeki dönüm noktalarına dikkat çekerek bu ilişkilerin değişen dinamiklerini ölçmektedir. Türkiye'nin kıtaya artan ilgisinin somut sonuçlarına değinen makale, Afrika'nın Türk dış politikasında yeni bir cazibe merkezi olma potansiyeline ışık tutmak için mevcut zorlukları, riskleri ve fırsatları analiz etmektedir.

Türkiye'nin Uluslararası Örgütlerle İlişkileri: 1923'ten Günümüze Değişen Roller ve Stratejik Dönüşümler

Ayşe Ömür Atmaca
Hacettepe Üniversitesi

Bu çalışma, Türkiye Cumhuriyeti'nin 1923'teki kuruluşundan itibaren uluslararası örgütlerle kurduğu ilişkileri tarihsel ve analitik bir perspektifle incelemektedir. Milletler Cemiyeti'ne katılımdan NATO üyeliğine, Birleşmiş Milletler'deki rolünden G-20 ve İslam İş birliği Teşkilatı gibi çok taraflı platformlardaki faaliyetlerine kadar Türkiye'nin uluslararası sistemde nasıl bir aktör haline geldiği analiz edilmektedir. Çalışma, Türkiye'nin dönemsel olarak izlediği dış politika yönelimleri ile bu örgütlerdeki aktifliği arasındaki ilişkiyi sorgulamakta; özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemdeki çok taraflılık arayışları ve bölgesel güç olma iddialarına odaklanmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin uluslararası sistemdeki rolü hem kurumsal katılım düzeyi hem de normatif ve stratejik katkıları açısından yeniden değerlendirilmektedir.

Türkiye ve Ortadoğu:
Yeni Bölgesel Düzende Fırsatlar ve Zorluklar

Özlem Tür
ODTÜ

Özellikle 7 Ekim sonrası Ortadoğu'da yaşanan gelişmeler Türkiye'nin dış politikası için fırsatlar ve zorluklar getirmiştir. Bu süreçte İran'ın başını çektiği ve direniş cephesi olarak adlandırılan taraflar zayıflarken İsrail destekli Körfez bölgesinin rolü artmaya devam etmiş ve Türkiye kendisini bölgede İsrail'in karşısında bulmuştur. Suriye'de 8 Aralık sonrası yaşanan gelişmeler de bir taraftan Türkiye'nin desteklediği grupları iktidara taşıyarak Türkiye için fırsatlar sunarken özellikle Kürt meselesindeki gelişmeler bir dizi sınırlılık oluşturmaya devam etmekte, İsrail'in Suriye politikası Türkiye'yi bir kez daha İsrail ile karşı karşıya getirmektedir. Bu çalışma, bu dinamikler ışığında Türkiye'nin bölgesel gelişmeler karşısındaki dış politikasını ele alacak ve geleceğe yönelik olarak güçlü ve kırılgan yönleri analiz etmeye çalışacaktır.

OTURUM 7

EKOLOJİ I: İKLİM POLİTİKALARI

Emek, Ekoloji ve Adil Geçiş: Türkiye'de İklim Adaleti Politikalarının Görünmeyen Çatlakları

Nuray Şahin
Ankara Üniv. SBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

İklim krizinin giderek derinleştiği bir dönemde, enerji dönüşümüne yönelik politika tartışmalarında "adil geçiş" kavramı merkezî bir yer edinmiştir. Bu kavram, yalnızca çevresel sürdürülebilirlik hedefiyle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda toplumsal eşitsizlikleri azaltmayı, emekçilerin haklarını ve geçim kaynaklarını korumayı da amaçlamaktadır. Ancak bu söylemin, özellikle emek-yoğun sektörlerin ve kırılgan istihdam yapılarına sahip ülkelerin bağlamında nasıl somutlandığı sorusu, çoğu zaman göz ardı edilmektedir. Türkiye özelinde ise "adil geçiş", hem söylemsel düzeyde sınırlı yer bulmakta hem de yapısal ve sosyal politika araçları bakımından ciddi boşluklarla karşı karşıya kalmaktadır.

Bu çalışma, adil geçiş kavramını Türkiye bağlamında, emek ve ekoloji ilişkisi üzerinden yeniden düşünmeyi amaçlamaktadır. Eko-sosyal bir perspektif doğrultusunda, iklim adaleti, üretim ilişkileri ve toplumsal eşitsizlikler arasında kurulan bağ irdelenmektedir. Aynı zamanda Türkiye'de fosil yakıt sektöründe çalışanlara dair yaş, eğitim ve istihdam biçimi gibi değişkenleri içeren nicel veriler kullanılarak, adil geçişin potansiyel etkileri somutlaştırılmakta ve kırılgan grupların karşı karşıya olduğu sosyal riskler tartışılmaktadır. Adil geçişin yalnızca teknik bir dönüşüm değil, aynı zamanda ekonomi-politik bir yeniden yapılanma süreci olduğu fikrinden hareketle; bu bildiride geçişin toplumsal maliyetlerinin hangi sınıflar arasında ve nasıl dağıldığı sorgulanmaktadır. Türkiye bağlamında bu dönüşümün, emek piyasasındaki eşitsizlikleri nasıl yeniden ürettiği ya da derinleştirdiği, eko-sosyal bir bakışla ele alınmaktadır. Bu sayede çalışma, sadece "geçişin" değil, "adaletin" de içeriğini tartışmaya açmaktadır.

Çalışma, mevcut sosyal politika mekanizmalarının bu dönüşüm sürecine ne ölçüde hazır olduğunu ve emek boyutunun karar alma süreçlerinde nasıl konumlandığını eleştirel bir bakışla incelemektedir. Bu bağlamda bildiri, Türkiye'de adil geçiş söyleminin hem politik hem de kuramsal düzlemde yeniden düşünülmesi gerektiğini savunmakta; iklim adaleti politikalarının görünmeyen toplumsal çatlaklarını görünür kılmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Adil Geçiş, İklim Adaleti, Emek, Eko-Sosyal Perspektif, Ekonomi-Politik.

Toplumsal Yeniden Üretim Krizine Sınıf ve Üretim Ekseninden Bakmak: Su Krizi Örneği

Ömür Öykü Kurt
Bağımsız Araştırmacı
Ezgi Pınar
İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi

Küresel kapitalizm, neoliberal politikalarla devletin sosyal hizmetlerden ve üretim faaliyetlerinden geri çekilmesiyle emek ve doğa nezdinde ciddi bir toplumsal yeniden üretim krizi üretmektedir. Bu çalışmada bu kriz, üretim araçları ile yeniden üretim araçları arasındaki organik ilişkiyi merkeze alan ve sınıfı her iki alanın ayrılmaz bir parçası olarak gören bir perspektifle ele alınacaktır.

Su-temelli toplumsal yeniden üretim krizi, toplumsal yeniden üretim krizinin önemli bir yönünü oluşturmaktadır. Toplumsal yeniden üretim ve su krizi denilince akla ilk gelen şey, milyonlarca insanın temiz ve güvenli içme suyu ile hıfzıssıhha hizmetlerinden mahrum oluşudur. Su-temelli toplumsal yeniden üretim krizine yaygın bakış söz konusu mahrumiyet halini, bu hizmetlerden yoksun kalmış kişilerin sınıfsal tabanını göz ardı ederek, krizi tek tek kişilerin krizi olarak yorumlamaktadır. Oysaki bu kriz her toplumsal kesimi ve her coğrafyayı aynı ölçüde/biçimde etkilememektedir; dolayısıyla da sınıfsal temeller göz ardı edilerek sorunsallaştırılamaz.

Benzer biçimde üretim olgusu da toplumsal yeniden üretim krizine içkindir. Sermayenin giderek artan biçimde hidroelektrik santrallerle su varlıklarına el koyup emeği yalnızca yeniden üretim araçlarından değil, üretim araçlarından da ayırması bu gerçekliğe denk düşmektedir. Bu çalışma tam da bunu konu edinmektedir. Yukarıda söz edilen su-temelli toplumsal yeniden üretim krizi, Türkiye'nin su zengini Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yer alan Fındıklı ilçesindeki dereler üzerinde kurulması planlanan hidroelektrik santral projeleri ve olası etkileri üzerinden incelenecektir. Tehdit altındaki Fındıklı dereleri, içme suyu ile yıkanma ve temizlik gibi hijyen faaliyetlerinin ana kaynağıdır. Bu anlamda dereler Fındıklı'daki başlıca toplumsal yeniden üretim aracıdır. Dahası bu çalışmanın da dikkat çekmeye çalıştığı gibi; Fındıklı için suyun önemi sadece toplumsal yeniden üretim alanına değil, aynı zamanda üretim alanına da ilişkindir. Fındıklı dereleri, bölgede nemli bir iklimi mümkün kılarak, halkın birincil geçim kaynağı olan çay ekimi için vazgeçilmez bir üretim aracıdır. Bu bağlamda, Fındıklı vakası, toplumsal yeniden üretim krizi söz konusu olduğunda üretim ve yeniden üretim alanlarının kesişimselliğini hatırlatırken, su krizine bakarken sınıf olgusunu da analize davet etmektedir. Çünkü kriz yeniden üretim alanını önceleyen üretim alanından ayrı düşünülemeyecek sınıfsal bir sorundur.

İklim Yasası Hakkındaki Komplo Teorilerine Eleştirel Bir Bakış

Arş. Gör. Selçuk Özkaya
Eskişehir Osmangazi Üniv. İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Arş. Gör. Dr. Oğuzhan Mutluer
Eskişehir Osmangazi Üniv. İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Dünya ile kurduğumuz anlam ilişkisindeki yabancılaşmanın bir türünün komplo teorileri olduğu söylenebilir. Zira komplo teorileri karmaşık nedensellikler içeren mekanizmalar, olgular ve süreçlere dair basit ancak çarpık bir anlam dünyası sunmaktadır. Söz konusu basitlik, merkezi ve tek yönlü bir nedensellik çizgisi üzerine inşa edilmektedir. Komplo teorileri toplumsal sorunların çözümünü mistifiye edici yanıtlar sunarak zorlaştırmaktadır. Bunun

önemli bir örneğini de çevre sorunları oluşturmaktadır. Çevre sorunları, yerel ölçekten küresel ölçeğe her aşamada ve alanda etki bırakan bir sorunsaldır. Bu kapsamda iklim krizi, hakkında en çok komplo teorisi üretilen alanlardan biridir. Küresel bir sorun olması nedeniyle, kriz hakkındaki komplo teorileri de küresel bir nitelik taşımaktadır. Bununla birlikte komplo teorileri toplumu oyalayan iddialar olmanın ötesinde siyasal aktörler tarafından inşa edilen ya da sahiplenilen düşünceler olarak öne çıkabilmektedir. Dolayısıyla komplo teorileri siyasal süreçlere doğrudan etki edebilen fikirler olarak ele alınabilir. Küreselleşme ile paralel ilerleyen bilişsel yetersizliğin etkisiyle güçlenen bilim inkârcılığı ele alınan sorunun çözümünü zorlaştırmaktadır. Bu çalışmada Türkiye'de yürürlüğe girmesi beklenen İklim Yasası'na karşı özellikle sosyal medyada gündeme getirilen komplo teorileri söz konusu sorunsal çerçevesinde içerik analizi kullanılarak çözümlenecektir.

Davranışsal Kamu Politikalarında Yeşil Dürtme: Uyarılı Zamanlayıcı ile Su Tasarrufu Deneyi

Dr. Esma Yürük
Eskişehir Osmangazi Üniv. Siy. Bil. Kamu Yön. Böl.
Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı

Son yıllarda kamu politikalarının etkililiğini artırmaya yönelik davranışsal yaklaşımlar, kamu yönetimi literatüründe daha fazla yer edinmektedir. Davranışsal kamu politikaları, bireylerin karar alma süreçlerinde rasyonel olmayan unsurların etkili olduğunu kabul ederek, sosyal psikoloji, bilişsel psikoloji ve davranışsal iktisat bulgularından yararlanan yenilikçi politika tasarımlarını ifade etmektedir. Bu yaklaşımın öne çıkan araçlarından biri olan dürtme (nudge) teorisi, bireylerin karar ortamlarını küçük müdahalelerle yeniden yapılandırarak, onların toplumsal olarak faydalı tercihlerde bulunmalarını teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

Bu bildiri, dürtme teorisinin yerel yönetimler düzeyinde uygulanabilirliğini analiz etmek amacıyla Eskişehir Tepebaşı Belediyesi'ne bağlı Mustafa Kemal Atatürk Su Sporları Merkezi'nde gerçekleştirilen deneysel bir saha araştırmasına odaklanmaktadır. Çalışmada, bireylerin duş alma sürelerini azaltmak yoluyla su tasarrufu sağlamaları hedeflenmiş; bu amaçla deney grubunun duş alanlarına zamanlayıcı cihazlar ve uyarı levhaları yerleştirilmiş, kontrol grubuna ise herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır. Bağımsız iki örneklem t-testi kullanılarak analiz edilen veriler, deney grubunun duş süresinde ve dolayısıyla su tüketiminde anlamlı bir azalma olduğunu göstermiştir. Bulgulara göre, deney grubunda duş başına ortalama 82 litre (%46) oranında su tasarrufu sağlanmıştır.

Elde edilen bulgular, düşük maliyetli ve uygulanabilir bir davranışsal müdahale olarak dürtme araçlarının, çevresel sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmada etkili bir politika aracı olabileceğini ortaya koymaktadır. Çalışma, yerel düzeydeki kamu politikası uygulamalarına davranışsal içgörülerin entegre edilmesinin önemine vurgu yapmaktadır.

OTURUM 8

YAKIN DÖNEM TÜRKİYE SİYASETİ I: TÜRKİYE'DE DEVLET-SINIF İLİŞKİLERİ

Demokratikleşen Sermaye mi, Alternatif Gelir Stratejisi mi? Türkiye'de Finansal Rant ve Ücretli İşgücü

Müge Neda Altınoklu
Maltepe Üniversitesi

Finansal piyasaların demokratikleşmesi, sermaye piyasalarının ücretli nüfus dahil orta gelirli vatandaşlara erişilebilir hale gelmesiyle ekonomik ilişkileri yeniden yapılandırmaktadır. Bu çalışma, geleneksel olarak yatırım aracı şeklinde kavramsallaştırılan hisse senetlerinin, hanehalkları seviyesinde kısa dönemli bir gelir kaynağına dönüşüm sürecini Türkiye örneği üzerinden incelemektedir. İgili literatürde hisse senetleri hem değişen özel mülkiyet biçimini yansıtan hem de spekülatif varlık olarak işlev gören finansal araçlar olarak ele alınmaktadır. Ancak kurumsal yatırımcılar ve yüksek gelir sahibi için sermaye biriktirme aracı olan bu varlıklar, orta ve düşük gelirli hanehalkları için giderek ücret gelirlerini tamamlayıcı alternatif bir gelir kaynağına dönüşmektedir.

SPK ve TÜRKSTAT verilerinden yararlanarak yaptığımız analiz, Türkiye'de 2008-2023 yılları arasında borsaya hanehalkı katılımının artmasına rağmen, bu katılımın kısa dönemli alım-satım stratejilerine dayalı olduğunu göstermektedir. Bu durum, "fiktif sermaye"nin gündelik ekonomik yaşama sızmasının bir sonucudur. Bu süreç, 2018 döviz krizi ve 2020 pandemi döneminden sonra hızlanarak, "varlık ekonomisi" bağlamında ücretli çalışanların azalan işgücü gelirleri karşısında geliştirdikleri bir gelir çeşitlendirme mekanizmasına dönüşmüştür. Düşen alım gücü ve reel ücretlerdeki gerileme nedeniyle, finansallaşma bir tür ekonomik kriz karşısında geliştirilen savunma mekanizması halini almıştır. Rantiyeci kapitalizm kavramı çerçevesinde, bireysel yatırımcılar şirketlerin uzun vadeli üretken kapasitelerine katılmaktan ziyade, hisse fiyatlarındaki kısa vadeli hareketlerden gelir elde etmeye odaklanmaktadır. Çalışmamız, hisse senetlerinin hanehalkı düzeyinde gelir kaynağı olarak işlev görmesinin emek gücü yeniden üretiminin yapısal dönüşümünü nasıl şekillendirdiğini ve ekonomik bireyselleşme sürecini Türkiye örneği üzerinden teorik olarak tartışarak, finansal demokratikleşme söyleminin ardındaki ekonomik gerçekleri ortaya koymaktadır.

Sermayenin Belleği: Türkiyeli İşadamlarının Hatıralarında Sınıf Karşılaşmaları

Arş. Gör. Halil Can İnce
TED Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Türkiye'de 1980'lerle birlikte hız kazanan piyasa merkezli toplumsal yeniden inşa süreci, yalnızca üretim ve mülkiyet ilişkilerini değil, kolektif hafızayı da dönüştürmeye yöneldi. Devletin ekonomideki yönlendirici rolünden kademeli olarak çekilmesi ve özel sektörün genişleyen toplumsal etkisi, sermaye sınıfını yalnızca iktisadi değil, aynı zamanda kültürel ve tarihsel sahnede de daha görünür ve etkin bir aktöre dönüştürdü. Bu yeni görünürlüğün en somut izleri, son kırk yılda art arda yayımlanan kurum tarihleri, biyografiler ve özellikle iş insanlarının kaleme aldığı otobiyografik anlatılarda izlenebilir: Türkiye'de iş dünyasının önde gelen isimleri, giderek artan bir iştahla kendi yaşam öykülerini kamuoyuna sunma gereği duymuş; bu anlatılar yalnızca bireysel hatırlama pratikleri değil, aynı zamanda sınıfsal konumun ideolojik olarak inşasına katkıda bulunan birer belge hâline gelmiştir.

Yüzeyde kişisel başarı öyküleri gibi sunulan bu anlatılar, aslında sermayenin yalnızca iktisadi değil, kültürel bir formasyon olarak nasıl kurulduğunu, meşruiyetini hangi tarihsel anlatılar üzerinden gerekçelendirdiğini ve toplumsal karşıtlarını nasıl tahayyül ettiğini anlamamıza imkân tanıyan yoğun metin kümeleridir. Çoğu zaman bireysel tanıklık formunda aktarılan bu metinlerde, kendini anlatma arzusu ile sınıfsal aidiyeti gerekçelendirme ihtiyacı iç içe geçer. Bu otobiyografiler, yalnızca geçmişe dair bireysel bir kayıt tutmaz; aynı zamanda sermaye sınıfının kendine dair tahayyülünü kurduğu, toplumsal konumunu savunduğu ve ötekileri (işçileri, yoksulları, sendikaları, devrimcileri) belli söylemsel çerçevelere yerleştirdiği birer ideolojik araç olarak iş görür.

İşçilerin ne şekilde hatırlandığı, hangi karşılaşmaların anlatıya dâhil edildiği ya da hangilerinin bilinçli biçimde dışarda bırakıldığı gibi tercihler, sermaye sınıfının geçmişle ve sınıf ilişkileriyle kurduğu bağın ideolojik doğasına dair önemli ipuçları sunar. Grevler, toplumsal hareketler veya sınıfsal çatışmalar kimi zaman yalnızca arka plan gürültüsü gibi geçiştirilir; kimi zaman da anlatıcının kişisel liderlik becerilerini vurgulamak için araçsallaştırılır. Bu anlamda söz konusu anlatılar, bireysel değil sınıfsal bir belleğin inşasına katkı sunan, seçici ve işlevsel hafıza pratikleridir.

Bu çalışma, sermaye sınıfına mensup aktörlerin kaleme aldığı otobiyografik ve kurumsal anlatıları, zenginliğin yalnızca ekonomik bir birikim değil, aynı zamanda bir temsil rejimi olduğunu kabul eden bir yaklaşımla ele alır. Bu çerçevede, söz konusu metinleri bireyin öznel geçmişine ilişkin anlatılar olmanın ötesinde, belirli bir sınıfsal konumdan inşa edilen kurucu ve ideolojik metinler olarak ele alır. Çalışma, kültürel sosyoloji, sınıf temsilleri ve belleğin inşası literatürlerinden yararlanarak, otobiyografik anlatı çözümlemesini yöntemsel bir araç olarak kullanmakta; sermaye sınıfının kendi tarihini, toplumsal ötekilerini ve sınıf karşılaşmalarını nasıl kurguladığını anlamaya yönelik bir okuma önermektedir. Böylelikle hatırlama pratikleri ile sınıfsal meşruiyet stratejileri arasındaki ilişkiyi görünür kılmayı da amaçlamaktadır.

Metalaştırmanın Karşısında ve *Ücretin* Ötesinde: Çoklu Krizlere Alternatif Kamu Politikası Önerileri

Coşku Çelik
Kadir Has Üniversitesi
Deniz Ay
Bern Üniversitesi

Eleştirel ekonomi politik yaklaşımlar, özellikle son yıllarda yaşanan bölüşüm şokunu emekçi sınıftan sermaye sınıfına doğru gerçekleşen bir servet aktarımı olarak çerçeveliyor. Ancak bu yaklaşım, emekçi sınıfların heterojenliğini kavramsallaştırmakta ve bu servet geçişinin parasal olmayan boyutlarını değerlendirmekte yetersiz kalıyor. Bölüşüm şokuna karşı öne sürülen politika önerileri genellikle asgari ücret artışı, temel vatandaşlık geliri veya yaşam ücreti gibi kolayca pazarlanabilir talepler etrafında şekilleniyor. Bu yaklaşımı aşmak ve üretim ilişkilerinin ötesine geçerek fiili bölüşüm şokunun daha kapsamlı bir çözümlemesini sunmak adına, emekçi sınıfların derinleşen toplumsal yeniden üretim krizine yanıt veren alternatif bir kamu politikası gündemi öneriyoruz: feminist ekonomi politik perspektiften hareketle "yaşamın üretimi için kamu politikaları" kavramsallaştırması. Bu çerçeveyle, mücadelenin odağını ücretli ve formel işgücünün taleplerinden yaşamın üretimi ve yeniden üretimi üzerine taleplere genişletmenin gerekliliğini savunuyoruz. Bu perspektif, kamu politikasının yalnızca devlet bürokrasisi, iktidardaki hükümet ya da yasa yapıcılar gibi de jure (hukuken tanımlı) aktörlerle sınırlı

olmadığını; "kamusal olan"ın çok daha geniş bir toplumsal alanı kapsadığını ileri sürer. Dolayısıyla, kamu politikalarını fiilen üreten ve etkileyen tüm aktörleri kapsayan eleştirel bir bakışa ihtiyaç vardır.

Toplumsal Yeniden Üretim Yaklaşımı (TYÜ), kapitalizmin analizine de, meta ilişkilerinin ötesine geçen politika önerilerine de işçilerin üretildiği mutfaktan ve yatak odasından başlayan bir perspektifle yaklaşma imkânı sunar. Ayrıca, TYÜ, ücretli işi işçiliğin tek formu; ücretli işçiyi ise işçi sınıfının ve sınıf mücadelesinin tek bileşeni olarak görmek yerine, emekçi sınıfların heterojenliğini esas alır. Böylece, ücretli/ücretsiz iş, kendi hesabına/ücretli çalışma, kentsel/kırsal yaşam ya da toprak sahibi olan/olmayan gibi ikilikleri aşan daha kapsayıcı bir sınıf tanımı yapılabilir. Böylece kapitalizmin temel çelişkisini yalnızca ücretli emekle sermaye arasına değil, emeğin tüm biçimleri ile sermaye ve yaşam arasına yerleştirmek mümkün olur. Zira kapitalizmin ideali bütün emek biçimlerini ücretli hale getirmekten ziyade, emeği, yaşamı ve doğayı en düşük maliyetle sermaye birikiminin hizmetine sunmaktır.

Bölüşüm şoku, pandemi ve 2023 depremleri gibi felaketler, TYÜ alanlarında (gıda, barınma, sağlık, eğitim ve güvenlik gibi) çoklu krizler olarak kendini göstermiştir. Bu koşullarda, yaşamı sürdürebilmenin tüm yollarının metalaştırıldığı ve parasallaştırıldığı bir ortamda yalnızca ücret talepleri yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle, hayatta kalmanın temel araçlarına metalaştırılmamış ve piyasadışı yollarla erişim talep etmek hayati önemdedir. Bu sunumda, kapitalizmin çoklu krizlerini ve yaşadığımız bölüşüm şokunu feminist ekonomi politik perspektiften, bir toplumsal yeniden üretim krizi olarak değerlendiriyoruz. Buna karşı, yaşamın üretimi merkezinde şekillenecek bir kamu politikası çerçevesi öneriyoruz.

Yaşamın Üretimi İçin Kamu Politikaları yaklaşımı, yaşamın üretimi için ücret talebiyle birlikte, yaşamın yeniden üretim altyapısının özelleştirmelere karşı savunulmasını, kamu hizmetlerinin (yeniden) kamusallaştırılmasını ve kaynakların yeniden dağıtılmasını kapsar. Bu mücadele, yaşamsal müştereklerin geri kazanılması ve aşağıdan yukarı örgütlenen biçimlerde devletin yeniden kamusallaştırılması yönünde bir politik hattı da içerir.

Türkiye'nin Yatırım Yoluyla Vatandaşlık Programının Siyasal İktisadı

Sibel Can Çetinkaya
Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Doç. Dr. Melih Yeşilbağ
Ankara Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü

Yatırım karşılığı vatandaşlık, birçok devletin yabancı sermaye çekmek amacıyla başvurduğu bir pratiktir. Bu pratiğin kökleri Pasifik'teki mikro ada devletlerinin pasaport satışlarına kadar uzanmaktadır. İlk olarak, 1984'te St. Kitts ve Nevis' de başlayan bu pratik giderek yaygınlaşmış, günümüzde bir küresel vatandaşlık piyasasından söz etmek mümkün hale gelmiştir. 2017 yılında Türkiye de küresel vatandaşlık piyasasına dahil olmuş ve çok kısa bir süre içerisinde piyasasının en etkili aktörlerinden biri haline gelmiştir. Türkiye'de 2017-2023 yılları arasında yaklaşık 40 bin kişi gayrimenkul üzerinden vatandaşlık başvurusunda bulunmuştur. Yatırım yoluyla vatandaşlık edinen kişilerin aile üyelerinin de vatandaşlığa hak kazanması, uygulamanın kapsamının çok daha geniş olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmacılar, Türkiye'nin dünyada yatırım yoluyla vatandaşlık edinenlerin neredeyse yarısını oluşturduğunu tahmin etmektedirler.

Buna karşılık, Türkiye'de bu pratiğe dair akademik tartışmalar sınırlı düzeyde yapılmıştır. Daha çok kimlerin, neden vatandaşlık edindiği ve vatandaşlık piyasasının formel yapısına ilişkin tartışmalar yürütülmüş, ancak Türkiye'nin yatırım yoluyla vatandaşlık pratiğinin hangi saiklerle ortaya çıktığı, süreç içerisinde hangi aktörlerce nasıl şekillendirildiği ve AKP döneminin siyasal iktisat tartışmaları kapsamında nereye oturduğu sorularını ele alan kapsamlı bir literatürden söz etmek mümkün değildir. Buradan hareketle bu çalışma, ilgili alandaki aktörleri temel alan bir yaklaşımla, Türkiye'de söz konusu pratiğin oluşum ve gelişim süreçlerine, küresel piyasadaki örüntülerle kıyaslandığında Türkiye pratiğinin ne gibi özgünlükler barındırdığına ve bu pratiğin ne gibi iktisadi/siyasi sonuçlar doğurduğuna odaklanmaktadır. Araştırma kapsamında, uygulamaya ilişkin yasal mevzuat, ilgili devlet kurumlarının raporları, piyasanın kuruluşunda etkili olan özel sektör temsilcilerinin raporları ve ilgili medya kaynakları doküman analizine tabi tutulmuş ve sektör temsilcileriyle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Öne çıkan bulgular şöyle özetlenebilir. Yatırım yoluyla vatandaşlık uygulamasında itici gücün inşaat sektöründe faaliyet yürüten sermaye grupları olduğu açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu yöndeki taleplerini ilk kez 2010 yılında dile getiren bu sermaye grupları, ilerleyen dönemde sektörel dernekler aracılığıyla kapsamlı raporlar hazırlamış, politika çerçeveleri geliştirmiş ve yoğun bir lobi faaliyeti yürütmüştür. Bu faaliyetler, 2016 yılında Körfez sermayesinden yararlanmak için vatandaşlık ve ikamet programlarında değişikliğe gidilmesi, yabancıya konut satışının devlet politikası haline getirilmesi, 2018 yılında ise satılmamış yeni konut stoğunun eritilmesi için uygulamadaki yatırım sınırının düşürülmesi taleplerinde somutlaşmıştır.

Bu dönemde yabancı sermaye çekerek makroiktisadi göstergeleri ivedilikle iyileştirme ihtiyacı duyan AKP iktidarı, sektörün taleplerine hızla yanıt vermiş, 2017 yılında vatandaşlık programını başlatmış, 2018 yılında ise yatırım alt limitini bir milyon $'dan 250 bin $'a düşürmüştür. Bu düzenlemeyle Türkiye, küresel vatandaşlık piyasasında öne çıkmış, artan talep karşısında, AKP iktidarıyla organik bağlara sahip inşaat sermayesi öncülüğünde gayrimenkul geliştiricileri, gayrimenkul yatırım ortaklıkları, aracılık şirketleri, hukuk büroları, sigorta şirketleri gibi farklı aktörleri bir araya getiren bir vatandaşlık sektörü oluşmuştur. Hükümetin bu talepleri hızla karşılaması, Türkiye'de bağımlı finansallaşmanın ve bunun üzerinde yükselen toprak temelli birikim stratejisinin kriz dinamikleri kapsamında değerlendirilmelidir. Öte yandan, ağırlıklı olarak Orta Doğu ülkelerinden başvuru alan vatandaşlık programı, aynı zamanda AKP iktidarının hegemonya projesinin önemli bir bileşeni konumundaki "yeni-Osmanlıcı" dış politika açılımında da işlevsel bir rol oynamaktadır. Ayrıca, söz konusu program, İstanbul ve Antalya başta olmak üzere belirli kentlerde münhasıran yabancılar için üretilen ve yabancılara pazarlanan bir konut stoğu segmenti yaratmış, konut fiyatlarının yükselmesine neden olmuş ve bu pratik konuta erişimi zorlaştırmıştır.

OTURUM 9

YAYIMLANIŞININ 100. YILINDA DAVA VE "KAFKAESK DURUM"

Joseph K. Kimdir: Egemenin Mahkemesinde Mülteciler

Doç. Dr. Ayşegül Kars Kaynar
Türkiye Büyük Millet Meclisi

Franz Kafka, eserlerinden yola çıkarak kendi adını taşıyan bir terimin üretildiği belki de tek yazardır. Kafkaesk terimi (aynı Kafka'nın eserlerinin olduğu gibi) aslında çoklu anlamlara sahiptir. Hikâyenin bağlamının, verilen mesajların, mekânın ve çok sayıdaki karakterin özelliklerinin birlikte okunmasıyla Kafkaesk, dinamik bir anlama bürünür; birbirine bağlanan farklı anlamların önünü açar. Bu çalışma, Kafka'nın Dava ve Şato adlı romanlarından yola çıkarak Kafkaesk'in anlamını inşa edecek ve şu sorunun yanıtını arayacaktır: Günümüzde kimler yargılama sürecini Kafkaesk bir tarzda tecrübe ederler?

Dava ve Şato'da bireyin bürokrasinin yarattığı sıkıcı, boğucu ve yorucu havayla; çözümsüzlük ve adaletsizlikle ilişkisi gerçeküstü bir tarzda betimlenmiştir. Birey, bürokrasiyi bir labirent mekân olarak tecrübe ederken bu mekânda kaybolur, yolunu bulamaz ve başına gelenleri anlamlandıramaz. Bu tecrübeye büyük bir bilinmezlik eşlik eder; her şeyin olabileceği ama hiçbir şeyin olmadığı bir bilinmezliktir bu. Nihayetinde, Joseph K.'nın adil bir yargılama, K.'nın ise yetkiliye, yöneticiye ulaşma isteği süreç içinde tükenir, kaybolur. Çalışma, Kafkesk'in anlamını kurarken dil ve mekânsal özellikleri ön plana çıkarmaktadır. K. köylülerle, Joseph K. ise yargı bürokrasisiyle anlaşamamakta; adeta aynı dili konuşmamaktadır. Diyaloglarda bir nevi gösteren ve gösterilen arasındaki bağ kopuktur. Bu nedenle hikayelerin kahramanları için bilinmezliğin asli nedeni bu dilsizlik ve anlam yitimidir. Öte yandan, Joseph K.'nın yargılandığı mahkemenin mekânı varoş bir mahalledir. Ünlü Avukat Jacgues Verges'in yorumuyla K.'nın evreni garibanların kirada oturduğu, sokaklarında ayakkabısız çocukların koşuşturduğu, merdivenlerinde kadınların çamaşır yıkadığı çürümenin ve yoksulluğun evrenidir.

Bu bağlamda çalışma, kimlerin yargılama sürecini Kafkaesk bir tarzda tecrübe ettiği sorusuna "mülteci" cevabını vermektedir. Mültecilerin yasa ile ilişkini açmakta ise Walter Benjamin ve Georgio Agamben'e başvurmaktadır. Mülteci için sarih ve otonom bir adalet yoktur. Agamben'in altını çizdiği üzere devlet her aşamada mülteciye uygulanacak hukuku belirleme gücünü elinde tutar. Bunun yarattığı güvensizlik ve güçsüzlük içinde mülteci egemenin yasasını, kader (ilahi yasa) olarak yaşar. Benjamin'in yardımıyla denilebilir ki mültecinin yasa ile ilişkisini, onun toplumsal yaşantısından ayırt etmek mümkün değildir. Mahkemenin yargısı, hayatın yazgısı ile karışmıştır.

Çalışma mültecilerin yasa ile temasını göstermek için ampirik bilgiye başvuracak ve Türkiye'de mültecilerin avukatlığını yapan Mazlum-Der'e bağlı ve Ankara Barosu Mülteci Hakları Merkezi'nde çalışan avukatların deneyimlerini aktaracaktır.

Davanın Realizmi ya da Hukuk Devletinin Yok Merkezi

Dr. Ulaş Karadağ
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Genel Kamu Hukuku ABD

Dava'nın temel ironilerinden birini Kafka şöyle ifade eder: "Nasıl insanlardı bunlar? Neden söz ediyorlardı? Hangi resmi makamdandılar? K. bir hukuk devletinde yaşıyordu, her yerde barış ve huzur vardı, tüm yasalar yürürlükteydi, kimdi bu durumda evini basma cüretini gösteren?".

Reiner Stach, *Dava*'nın gerçekten de bir "barış durumu" romanı olduğunu yazar; *Dava*'ya barış egemendir. Nitekim tam da bu yüzden, Kafka romanın başlangıç cümlesini değiştirmiştir. El yazmalarından anlaşıldığı kadarıyla, "Biri Joseph K.'ya iftira atmış olmalıydı, çünkü kötü bir şey yapmış olmamasına karşın bir sabah yakalandı" cümlesindeki "yakalandı" "tutuklandı" olur. "Yakalandı" savaşa ilişkin haberlerde sıkça geçtiği için Kafka savaşın romana olası etkisinin önüne geçmek ister.

Dolayısıyla, *Dava*'daki evren (en azından kâğıt üzerinde) bir hukuk devletinin varlığına imkân tanır. Öyle ya anayasa teorisi de hukuk devletinin ancak barış durumunda varlığını sürdürebileceğini onaylar. Ne var ki *Dava*, hukuk devletinin ontolojik imkansızlığını yaratır; bu ise ancak, Kafka'nın yaptığı gibi, bir barış durumunda mümkündür (çünkü savaş durumu ve buna benzer istisnai/olağanüstü durumlar, hukuk devletinin varlığı önündeki engeller olarak kolayca değerlendirilebilir).

Kafkaesk'in gerçeküstü ve irrasyonel olanla tartışmalı ilişkisi bir yana, *Dava* gerçeğe ve gerçekliğe ilişkindir. Yine Stach, Kafka'nın *Dava*'yı, söz gelimi *Dönüşüm*'de olduğu gibi bir düş olarak tasarlamadığını ifade eder (2013, s. 550). Lukacs'ın Sovyet yetkilileri tarafından derdest edildiğinde "Kafka gerçekten de realistmiş" demesi, herhalde, bununla ilgilidir. Dolayısıyla, *Dava* eninde sonunda barış durumuna ilişkin bir gerçekliktir. O halde, *Dava* hukuk devletinin imkansızlığını nasıl yaratır?

Bu çalışmada, Slavoj Žižek'in ideoloji hakkındaki argümanlarını kullanarak, *Dava*'da Kafka'nın yaptığı şeyin hukuk devletinin imkansızlığını yaratmak olduğunu ileri süreceğim. Buna göre, hukuk devleti nihayetinde bir etik inşadır (belki de tam da bu nedenle, ilk cümlede suçtan değil, "kötü bir şey"den söz eder Kafka); bir gerçek değil, toplumsal gerçekliği yapılaştıran (ya da yapılaştırmaya yarayan) etik bir fantezidir. Žižek, Kafka'nın evreninin "toplumsal gerçekliğin bir fantezi imgesi" olmadığını, aksine, "bizzat toplumsal gerçekliğin ortasında iş başında olan fantezinin mizanseni" olduğunu iddia eder. Bu tam da ideolojinin yaptığı şeydir: İdeoloji şeylerin gerçek durumunu maskelemez; daha ziyade toplumsal gerçekliği yapılandırır. Hukuk devleti de bu açıdan bir maske olmaktan öte, (en azından 19. yüzyılın bir bölümü ve 20. yüzyıl için) toplumsal gerçekliği yapılandıran etik-ideolojik tasarımdır.

Bu argüman, modern devletin hiçbir zaman idealize edildiği anlamıyla bir hukuk devleti biçiminde yapılanmadığı anlamına gelir. Kısaca, hukuk devleti yoktur ve olmayan bir şeyin içinde yaşamak, olmayan bir şeyin içinde girmek mümkün değildir. Ancak, ideoloji nasıl "bakış"ımız içine halihazırda nüfuz ediyorsa, ideolojik-etik fantezi olarak hukuk devleti de aynı biçimde dahil olur. Bu tasarım Joseph K.'nın bakışında mevcuttur; onun toplumsal gerçekliği anlamlandırmasına yardımcı olur. Çünkü ideoloji, toplumsal gerçekliğin kendi bakışımızda

içerilmesidir. *Dava*'nın sonunda yer alan meselde olduğu gibi, yasa sadece ve sadece bizim için olsa da yasanın sırrı var olmamasıdır. Taşralı adamın "yasa kapısı"ndan içeri girememesinin nedeni tam olarak budur. Aynı şey hukuk devleti için de söylenebilir. Hukuk devletinin bu sırrı ise, onun ancak ne tür bir fantezi/inşa olduğunun anlaşılmasıyla kavranabilir.

Türkiye'de "Kafkaesk Durum"un Dünü ve Bugünü: Tarihsel, Kültürel ve Politik Olanın "Dava"sı

Doç. Dr. Deniz Yıldırım
Bağımsız Araştırmacı

Franz Kafka'nın ölümünden sonra, 1925'te okuyuculara ulaşan Dava romanının yayımlanışının 100. yılındayız. Tüm dünyada Dava romanı çerçevesinde tartışmalar teorik, felsefi zeminde sürüyor. Ancak Dava romanı aynı zamanda her ülkenin politik pratiğiyle ilişkili olarak da zamana ve zemine göre yeniden anlam kazanıyor ya da geriye düşüyor. Bu açıdan Dava, anlamlandırıldığı koşullarla etkileşime giren, Umberto Eco'ya atıfla söylersek bir "açık yapıt"; bu da eseri zaman ve zemin karşısında ölmeyen bir "Klasik" durumuna getiriyor.

Tarihsel olarak Kafka'nın eserleriyle verili ülkelerin tarihsel koşulları, gelişmeleri arasındaki etkileşime göre içeriği, anlamı değişen bir kavram da Kafkaesk kavramı. Hem Dava romanı hem de Kafkaesk kavramı birçok ülkede, birçok dilde farklı şekillerde değerlendirildi, yorumlandı bugüne kadar. Buna karşın Türkiye'de Kafkaesk'in gelişiminin ve bugünkü siyasal koşullarla ilişkisi bağlamında Dava romanının aynı oranda ele alınıp yorumlandığı söylenemez.

Türkiye'de Kafka'ya olan ilginin, çeviri faaliyetlerinin yoğunlaştığı dönemde, Varoluşçu edebiyatın da yükselişe geçtiği süreçte başladığı ifade edilebilir. Buna karşın asıl ilginin, 12 Mart'tan sonra değil, 12 Eylül darbesinden sonra ortaya çıkması, üzerinde yeterince durulmamış bir olgudur. Buradan bakıldığında, Türkiye'de "Kafkaesk Durum"un ve onun Kafka'nın eserleriyle etkileşim içinde anlamlandırılmasına dönük faaliyetin, yabancılaşma (Dönüşüm), bürokrasi (Şato) temalarıyla bağlantılı olmaktan çok (yani olağan dönemlerde de görülebilecek, modern devlet ve topluma ilişkin açmazlar), olağanüstü/istisnai devlet biçimlerine özgü dönemlerde ve suçla cezanın kamusal rolüne dair algıların köklü şekilde yer değiştirdiği koşullarda, Dava romanı ile pekiştiğini ifade etmek mümkün. Bildirinin üzerinde durup açacağı ilk tez, öznel tarihsel-siyasal koşullarla her ülkenin kendi Kafkaesk durumunu anlamlandırması arasındaki ilişkiye bakmak; daha da öteye giderek, bir ülkenin siyasal ve toplumsal durumunu, Kafkaesk'in hangi eser ve konu üzerinden anlamlandırıldığına bakarak açıklamanın imkan dahilinde olduğunu savunmak olacak. Bu açıdan bildiri, Milan Kundera'nın Roman Sanatı adlı eserinde de ifade ettiği şekilde, Kafka'da suçunu arayan ceza ve Dostoyevski'de cezasını arayan suç ikiliğini de yöntem olarak kabul edip, Türkiye'de olağanüstü dönemlerde siyasetin yargısallaşmasının izlerini Kafka'nın Dava romanı eşliğinde tartışacak.

Bu zemin ve tez aracılığıyla Türkiye'de Kafka külliyatının oluşum, gelişim ve yoğunlaşma süreci tarihsel bir perspektifle açıklandıktan sonra, ikinci aşamada bugüne gelinecek ve Dava'nın yayınlanmasının 100. yıldönümünde, Türkiye'de "Kafkaesk Durum"un bugün yeniden Dava aracılığıyla ifade edilmesinin/edilebilir olmasının izleri, işaretleri kısaca özetlendikten sonra, bu geriplan yeni bir olağanüstü/istisnai devlet tipinin gelişiminin delili olarak da tartışılacak. Kısacası, Türkiye'nin tarihsel siyasal pratiğiyle okur yazar kamusunun Kafka'ya ve alegoriyle konuşan aydın tavrının Kafkaesk durum benzetmelerine yönelişi

arasındaki irtibata bakılarak, kültürelden siyasala bir tahlil geliştirilecek, Dava'nın Kafkaesk'i tanımlayışı aracılığıyla siyasal istisna durumunun varlığı ve niteliği tartışılacaktır.

Bu yöntemin, genel olarak kültürü ve özel olarak edebiyatı siyaset karşısında ikincilleştiren bakış yerine, hem "Kültürel Çalışmalar" disipliniyle, dahası Gramsciyen teoriyle ve hem de özellikle Kafka ve devamında Kundera gibi Orta Avrupa yazarlarının/aydınlarının (ağırlıkla eski Çekoslovakya) kültürü/edebiyatı siyaset karşısında ikincilleştirmeye itiraz eden bakış açısıyla irtibatlı olarak tartışmaya zemin açması da bildirinin amaçları arasında yer almaktadır.

OTURUM 10

DİN VE SİYASET

Franko-Türk Müslümanların Sosyal Ağlar Üzerinden Dini Sosyalleşmesi

Tezcan Durna
Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi

Yeni iletişim teknolojileri ve bu teknolojilerin sağladığı olanaklarla gelişen ve yaygınlaşan dijital sosyal ağlar, son yıllarda konvansiyonel iletişim araçlarının neredeyse ikamesi haline gelmiştir. Bu dijital sosyal ağlar, ilk çıkışında kullanıcılarına eski arkadaşlarına, akrabalarına ulaşma şansı tanıyan eğlencelik araçlar olarak işlev görse de, günümüzde habercilikten reklama, el ilanlarından seçim propagandasına, kitlesel manipülasyondan pazarlamaya kadar pek çok birbiriyle alakalı alakasız faaliyetin mecraları haline gelmiştir. Bu haliyle Facebook, Instagram, X (Twitter), TikTok, Youtube gibi sosyal ağlar, hem iletişim alanını domine eder hale gelmiş hem de küresel sermaye gücünü ciddi ölçüde arttırmıştır.

Bu sosyal ağlar, diğer kullanım amaçlarının yanı sıra dindar kesimler tarafından da inançların tebliği ve yaygınlaştırılması için de kullanılır hale gelmiştir. Geçmişte popüler vaizlerin vaaz kasetleri geniş bir inanan kitlesinin içinde elden ele dolaşıp, bu vaiz ve din adamlarının kitapları yaygın bir okur kitlesi kazanırken, bugün popüler ve yer yer sarkastik ve sansasyonel vaazlar veren vaizler takipçileri milyonları bulan Youtuber'lar ve Instagram fenomenleri haline gelebilmektedir. Zira inançlı inançsız, dindar seküler, fundamentalist ateist fark etmeksizin neredeyse herkesin mutlaka aktif olarak kullandığı bir sosyal medya hesabı var ve bu hesaplarda herkes sadece dini duygu ve düşüncelerini değil özel hayatını da paylaşıyor. Kadın erkek fark etmeksizin paylaşılan bu özel hayatlara dair içeriklerin dinen mahrem ya da namahrem olduğu pek de önemsenmiyor. Zira sosyal medyada var olmanın dayanılmaz cazibesi, çoğu zaman dinen yasak olan unsurları teşhir etme arzusuna galebe çalıyor.

Bu öngörü ve saptamaların ilhamıyla yola çıkılan bu araştırmada Fransa Paris'teki dindar Türk-Müslüman çevrelerin sosyal medya kullanım pratikleri ve bu sosyal medya kullanım pratiklerinin dini sosyalleşmeye etkileri incelenmiştir. Bunun için Paris'te bulunan Sünni-Dindar-Müslüman-Türk diasporayı temsil edebileceği varsayılan cemaat ve tarikatlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Paris Şubesi (DİTİB Paris) Müsteşarıyla bir ön görüşme yapılmıştır. Bu ön görüşmenin ardından elde edilen bilgi ve yönlendirmeyle Paris çevresinde en az üç cemaat-tarikatın etkili olduğu kanaatine ulaşılmıştır. Bunlardan birinci sıradaki Süleymancılar, ikincisi Milli Görüş Teşkilatı, üçüncüsü de Semerkand Grubu'dur. Diyanet yetkilisi her ne kadar kendilerinin her cemaatten yetkiliyle temas halinde olduklarını bildirse de, sadece Milli Görüş Teşkilatı'nın dışarıdan gelen kişilerle görüşmeye açık olduğunu dile getirmiştir. Bu bilgi ve yönlendirmeyle Milli Görüş Teşkilatından sadece bir kişiyle görüşülebilmiştir. Süleymancılar grubundansa hiçbir kontak bilgisi sunulmamış, bu gruptan ancak bir kişiyle kişisel bağlantılar yoluyla görüşme yapılabilmiştir. Daha fazla kişiyle görüşme talebimse telefonlara ve mesajlara yanıt vermeme, oyalama gibi pasif yollarla reddedilmiştir. Ne var ki, yine Diyanet Müsteşarının verdiği bilgiden yola çıkarak DİTİB'in her ne kadar devlet destekli bir kuruluş olsa da, diğer cemaatlerle eşit önemde bir tikel cemaat olduğu anlaşılmıştır. Bu saptamadan yola çıkarak Diyanet bünyesinde görev yapan farklı meslek ve eğitim seviyesine sahip ve merkezde bulunan camiye devam eden cemaatten toplam on kişiyle de görüşme yapılabilmiştir. Kişilerle yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılmış ve bu görüşmeler anket uygulamasıyla desteklenmiştir. Elde edilen

bulgular, cemaatlere mensup kişilerin sosyal medya araçlarını dini sosyalleşme maksadıyla kullanıp kullanmadıklarını, bu maksat dışında kullanılıyorsa bu kullanım pratiğini dinen nasıl yorumladıklarını değerlendirmeyi desteklemek için kullanılmıştır.

Ankara Kenti Özelinde Gençlerin Tengricilik İnancını Benimseme ve Yaşama Pratikleri Üzerine Bir Alan Araştırması

Ali Gençoğlu
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Türkiye'de özellikle kendisini milliyetçi olarak tanımlayan gençler arasında yükselen bir inanç olan Tengricilik bir yönüyle milliyetçi muhalefetin siyasal bir tutumu olarak göze çarparken diğer tarafta ritüelleri ve yaşanma pratikleriyle de politik tutumun ötesinde ve yer yer onunla iç içe bireysel bir inanç olarak da tatbik edilmektedir.

Bu çalışma Ankara kentinde, kendisini Tengri inancına bağlı olarak tanımlayan özellikle üniversite öğrencisi gençlerin 1- bu inançla tanışma anları, 2- bu inanca yönelme süreçleri, 3- aynı inanca bağlı diğer bireylerle oluşturdukları cemaati anlamlandırma biçimleri, 4- ritüeller hakkındaki görüşleri ve 5- ülkedeki diğer popüler inanışlara (Müslümanlığa, İslam'a, new age inançlara) yönelik tutumları hakkında bir değerlendirme ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Bu araştırma böylelikle Ankara kentine odaklanarak Tengricilik'in özellikle gençler arasında giderek popülerleşmesinin politik, sosyo-ekonomik ve dinsel yönleri üzerine bir anlatı ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu araştırma, dinsel köklere dair belli iddialarda bulunsalar da 21. Yüzyılda şekillenen ve özellikle son on yılda popülerleşen ve giderek kurumsallaşan bir inancın oluşum ve gelişim aşamasına dair bir antropolojik araştırma niteliği taşımaktadır.
Bu araştırmada dinsel bir inanışa yönelik çalışmanın beş ayrı boyutunu ortaya koyan yukarıdaki başlıklar çerçevesinde oluşturulmuş sorulardan hareketle yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat tekniği kullanılacaktır. Sonra toplanan verilerden hareketle Tengricilik inancının ortaya çıkışının ve popülerleşmesinin sosyo-ekonomik, politik ve dinsel yönleri ile ilgili önermelere ulaşılacaktır.

Bir Söylemin İnşası: Siyasal Alevilik

Dr. Gözde Orhan
Altınbaş Üniversitesi

Bu bildiri, ilk olarak sosyal medya platformlarında dolaşıma sokulan, ardından farklı siyasal görüşten köşe yazarlarının, gazetecilerin ve sivil toplum örgütü temsilcilerinin tartışmaya başladığı "siyasal Alevilik" kavramını mercek altına almaktadır. Çalışmada, bu söylemin nasıl kurulduğu, mevcut siyasal iktidarın hegemonya mücadelesinde ve iç siyasetin örülmesinde ne tür bir işlevi olduğu, Suriye'de yaşanmakta olan rejim değişikliği başta olmak üzere bölgedeki güç ilişkilerinin dönüşümü dikkate alındığında hangi ihtiyaçlara karşılık olarak icat edildiği ele alınacaktır.

Siyasal Alevilik şüphesiz, hem bir siyasi kimlik ve eylem kaynağı olarak hem de bir kavramsallaştırma olarak tarihi hayli eski olan siyasal İslam'a referansla geliştirilmiş bir söylemdir. 1990'lı yıllarda Türkiye'deki egemen siyasal sisteme karşı gelişen iki önemli hareketten biri olan siyasal İslam, 2000'li yılların başında AKP'nin iktidara gelmesiyle birlikte hegemonik olana dönüşmeye başlamış; geride bıraktığımız 23 yılda kamusal alan kullanımının,

medyanın, eğitimin ve diğer kurumların yapısal dönüşümüyle gündelik hayat büyük oranda dinselleşmiştir. Bu toplumsal ve kültürel değişim İslam'ın belli bir mezhebine; Sünni İslam'a atıfla şekillenmiştir. Üstelik Sünniliğin bir çeşit resmî ideolojiye evrildiği bu dönem gündelik hayata dönük kısıtlayıcı politikalarla sınırlı kalmamış; Emevi camii metaforuyla hafızalara kazınan bir dış politika hedefi haline de gelmiştir.

Yakın zamanda, Suriye'de El Kaide kökenli Heyet Tahrir eş-Şam'ın (HTŞ) Beşar Esad'ı mağlup ederek yönetimi ele geçirmesine ve sonrasında Suriyeli Alevilere uyguladığı katliamlara tepki gösteren ve gidişattan kaygı duyan kesimler; Türkiye'deki hükümete yakın medya organlarında "siyasal Alevilik" yapmakla itham edilmeye başlandı. Alevilere yönelik bu nitelemenin, Suriye'den sonra emperyalist işgale uğraması muhtemel görülen İran'ın Şiiliğiyle de yakından ilgili olduğunu söylemek gerekir. Her ne kadar Türkiye'deki Alevilik inancı ile İran Şiiliği arasında bir ilişki olmasa da Suriye'deki rejim değişikliğinden kaygı duyan Türkiye ve Avrupa'daki Alevileri mezhepçilik yapmakla suçlamak, İran ile bir ittifak içerisinde resmetmek hükümetin yürüttüğü iç siyaset açısından nasıl bir anlam ifade etmektedir? Laiklik başta olmak üzere siyasal İslam hegemonyasının dışında kalan her türlü siyasi duruşu siyasal Alevilik olarak damgalamak, Sünniliği evrenselleştirmenin bir başka yöntemi olarak okunabilir mi? Diğer taraftan gittikçe otoriterleşen siyasal iklimde, Sünni İslam'ın etkisinin gittikçe daha fazla hissedildiği içinde bulunduğumuz tarihsel süreçte Alevi toplumu açısından böyle bir tartışmanın içine çekilmiş olmak nasıl yorumlanmalıdır? Bu bildiri, tarafların siyasal Alevilik üzerine yazdığı makaleleri, tartışma programlarında ve sosyal medyada paylaştığı yorumları inceleyerek yukarıdaki sorulara yanıt aramaya çalışacaktır.

Devrim ve Din:
Kurucu Tarihsellikler ve Gündelik Hayatın Te(le)Olojisi

Dr. Necdet Subaşı

Bu bildiri, devrimler ve din arasındaki karmaşık ilişkiyi dört önemli tarihsel dönüşüm üzerinden incelemeyi amaçlıyor: Fransız (1789), Rus Bolşevik (1917), Türk-Kemalist (1923) ve İran İslam (1979) devrimleri. Ben, bu iki gücün toplumları nasıl şekillendirdiğini, çatıştığını ve etkileşimde bulunduğunu ele almayı planlıyorum. Devrimler genellikle mevcut sosyo-politik düzenleri yıkarak yeni ideolojik ve teolojik yapılar inşa ederler. Bu çalışmada, devrimleri sadece politik iktidar değişimleri olarak değil, aynı zamanda toplumsal, ekonomik, sosyal ve kültürel yapılardaki köklü ve ani değişimler olarak tanımlıyorum. Her bir devrimin, kendi tarihsel koşulları içinde dinî yapıları ve inançları nasıl dönüştürdüğünü veya onlardan nasıl etkilendiğini ortaya koymayı hedefliyorum.

Bildiride, devrimlerin ardında yatan teolojiyi ve bu teolojilerin gündelik hayatı nasıl etkilediğini vurguluyorum. Özellikle, dinin devrimci hareketlerdeki rolünü ve devrim sonrası dönemdeki dönüşümlerini karşılaştırmalı bir perspektifle sunmayı amaçlıyorum. Bu analizle, dinin devrim süreçlerindeki kurucu, muhalif ya da işbirlikçi rolünü ve yeni düzenin inşasındaki önemini anlamak için yeni bir çerçeve sunmayı planlıyorum.

OTURUM 11

ÇOKLU KRİZ DÖNEMİNDE KAMUSAL SORUMLULUKLAR

İklim Krizi ve İnsan Hakları Kıskacında Olağan Dönemde Olağanüstü Hali Yaşamak

Prof. Dr. Nilay Arat
Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Küresel bir sorun olan iklim krizi, insan kaynaklı sera gazlarının atmosfere salınımı, yutak alanların azalması ve ormansızlaşmanın da artması sonucu yer yüzünü ve yer yüzü üzerindeki tüm varlıkları ve nesneleri etkileyen bir küresel ısınma sorunudur. Bu haliyle, başta yaşam hakkı olmak üzere pek çok temel hak ve özgürlüğün kullanılmasına tehdit oluşturan iklim krizi, aşırı hava sıcaklıkları ile buzulların erimesinden başlayarak dünya üzerindeki ekolojik dengeyi yaşamın tüm unsurlarına etki edecek şekilde kökten değiştirecek yoğunlukta bir etkiye sahiptir. Bunun sonucu olarak da aşırı kuraklık, sel, kasırga vb. hava olayları gibi pek çok olağan dışı etkiyle ölüm, topraksızlaşma, vatansızlaşma, işsizleşme, mülksüzleşme gibi sonuçlara yol açarak dünyanın dengesini yerinden oynatacaktır. Dünya üzerindeki adaletsizlikler de derinleşecek ve "iklim adaletsizliği" kavramı ile iklim krizine daha az katkıda bulunan ülkelerin bu krizin etkilerinden en çok etkilenenler olduğu; yoksullar, yaşlılar, engelliler, çocuklar, kadınlar ve yerli halklar gibi halihazırda toplumsal ya da küresel olarak dezavantajlı durumda olan grupların ise krizin sonuçlarıyla avantajlı olmayan konumlarına ilişkin sorunların derinleştiği görülecektir. Bu senaryoda en tehlikeli mevzu ise olağan dönemde olağanüstü hali yaşatan iklim krizinde krizle mücadeleye dönük araçların insan haklarını daha sınırlayıcı önlemlere zorlayacağı gerçeğidir. Bu çalışmada, olağanüstü hâl rejimine hukuken girmeden bu rejimin araçlarının iklim krizi kapsamında uygulanmasıyla oluşacak olası insan hakları ihlalleri tartışma konusu yapılacaktır.

Kriz Üstüne Kriz ve Türkiye'de Kamusal Sorumluluk Anlayışıyla Yayıncılık

Burçak Bal Yalçın
Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi

1982 Anayasası'nın Kişi Hakları ve Ödevleri'ni düzenleyen İkinci Bölümü'nde, 26'ncı madde başlığı altında "Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti" öngörülmekte; aynı maddede bu hakkın sınırlanmasına yönelik hükümler de yer almaktadır. Düşünceyi açıklama özgürlüğü, herkesin düşünce ve kanaatlerini radyo, televizyon vb. yollarla yayımlama özgürlüğünü de içermektedir. Radyo ve televizyon yayımcılığına yönelik 133'üncü maddede öngörülen Anayasal düzenleme ise radyo ve televizyon faaliyetlerinin kanuni sınırları uyarınca serbest olduğunu, bu alandaki faaliyetlerin düzenlenmesi ve denetlenmesinin RTÜK tarafından yapılacağını öngörmekle birlikte devlet tarafından kurulan ve kamu tüzelkişiliğini haiz olan tek radyo ve televizyon kurumunun özerkliği ve tarafsızlığına işaret etmektedir. Anayasa'daki düzenlemeler uyarınca çıkarılan ilgili yasal düzenlemeler incelendiğinde kamu hizmeti yayıncılığı görevinin Anayasa ile Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu'na verildiği; özel kuruluşlar tarafından yürütülecek yayıncılık faaliyetlerinde ise Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun görevli ve yetkili olduğu görülmektedir.

Radyo ve televizyon ile tüm medya araçlarından yapılan yayınların düzenlenmesine ilişkin esas ve usulleri belirleyen Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu, genel yayın esasları arasında "Haberlerin toplanması, seçilmesi ve yayınlanmasında tarafsızlık, doğruluk ve çabukluk

ilkeleri"ne bağlı olmak ve "Kamuoyunun sağlıklı ve serbestçe oluşabilmesi için kamuoyunu ilgilendirecek konularda yeterli yayın yapmak; tek yönlü, taraf tutan yayın yapmamak ve bir siyasi partinin, grubun, çıkar çevresinin, inanç ve düşüncenin menfaatlerine alet olmamak" esaslarına yer vermektedir. Bunun yanında Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun, yayıncılık faaliyetlerinin "kamusal sorumluluk anlayışıyla" ve öngörülen yayın hizmeti ilkelerine uygun sunulmaları gereğini öngörmekte ve yayın hizmetleri ilkeleri başlığı altında "Hukukun üstünlüğü, adalet ve tarafsızlık ilkelerine aykırı olamaz.", "Tarafsızlık, gerçeklik ve doğruluk ilkelerini esas almak ve toplumda özgürce kanaat oluşumuna engel olmamak zorundadır…" düzenlemelerine yer vermektedir.

Bu çalışmada, söz konusu Anayasal ve yasal düzenlemeler Türkiye'deki hukuksal, toplumsal, ekonomik ve siyasal gündemin yayıncılık faaliyetlerine etkisi bağlamında "düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti" ve "kamusal sorumluluk anlayışı" temelinde ele alınacaktır.

Çoklu Kriz Dönemlerinde Kamusunu Kaybetmiş Devlet

Prof. Dr. Fuat Ercan
Mimar Sinan Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

TC Anayasa'sının 5. Maddesine baktığımızda "Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır." Bu madde belirli sınırlar içinde yaşayan insanları vatandaş olarak devletin kamusunu (public) oluşturduğunu ve kamusuna karşı sorumluluklarını işaret ediyor. Son zamanlarda genel olarak dünya da ama çok daha belirgin bir şekilde Türkiye'de Devlet ile vatandaş arasındaki bağların zayıfladığını söyleyebiliriz. (Zygmunt Bauman ve Carlo Bordoni, 2014).

Kahraman Maraş- Antakya depremini izleyen ilk günlerde "sesimiz duyan var mı", "orada kimse var mı" çığlıklarına karışan "devlet nerede" öfke ve kızgınlığı devletin kamu görevi, kamu sorumluluğu, kamu hizmetlerini yerine getiremediğini ya da getirmediğinin önemli bir göstergesi. Hamlet'in o önemli ifadesi: "Çürümüş bir şey var ….. krallığında. Beden kıral da ama kral bedende değil." Devletin kamusunu kaybetmesini nasıl açıklaya biliriz? Bu çalışmada çoklu kriz olgusu/kavramı ile kamusunu kaybetmiş devlet arasında bağlantı kurmaya çalışacağız. Kavramı dolaşıma sokan Adam Tooze'nin "Bugün farklı şoklar etkileşime giriyor ve bütün, parçaların toplamından daha kötü oluyor" ifadesinden hareket edecek olursak, devletin kamusunu kaybetmesinin nedeni çoklu krizlere bağlanabilir mi? Belki de soruyu tersine çevirip çoklu krizin kaynağında devletin dönüşüm sürecinde kamu hizmeti, kamu yararı gibi görevlerini yerine getirememesi olduğunu söyleyebilir miyiz?

Bu ve benzeri sorulara yol açan olgular ile kavramlar arasındaki ilişkiler tartışmaya açılacak.

OTURUM 12

TOPLUMSAL CİNSİYET I: KADIN TEMSİLİYETİ

Romanların Sivil ve Siyasal Katılımı

Pınar Sayan
Beykoz Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Günümüzde Romanlar Avrupa'nın bir çok ülkesinde yaşamaktadır. Avrupa'da Roman nüfusunun 10-12 milyon civarında olduğu düşünülmektedir ve bu nedenle Romanlar Avrupa'nın en büyük azınlık grubu olarak nitelendirilmektedir. Romanlar yaşadıkları tüm ülkelerde değişen derecelerde ayrımcılık, marjinalleşme ve sosyo-ekonomik dışlanma ile karşılaşmaktadır. Bu nedenle Avrupa Birliği (AB), Avrupa Konseyi, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı gibi bölgesel örgütlerin yanı sıra devletler ve sivil toplum kuruluşları da Romanların sosyal içermesi yönünde politikalar üretmektedir. Özellikle Soğuk Savaş'ın bitmesinin ardından, bağımsızlıklarını kazanan Orta ve Doğu Avrupa ülkelerindeki geniş Roman nüfusu ve bu ülkelerin Avrupa Birliği ile üyelik sürecini başlatmaları, Avrupa Birliği'nin 1990'lardan itibaren Romanların sosyal içermesi konusunda politikalar geliştirmesi ve üye ve aday ülkeleri bu doğrultuda yönlendirmesine yol açmıştır. Bu 35 yıllık döneme bakıldığında AB, üye ve aday ülkelerden ayrımcı yasaların değiştirilmesi, ayrımcılık karşıtı yasalar çıkartılması, eşitlik kurumlarının kurulması, ulusal Roma entegrasyon stratejilerinin oluşturulması ve buna uygun kaynak ayrılarak politikalar üretilmesi, Roman sivil toplumunun kurumsallaştırılması, Roman siyasi katılımının artırılmasını talep etmektedir. Tüm bunlara rağmen Romanların sosyal içermesi ile ilgili ilerleme sınırlı olmuştur. Bu sebeple, 2020 yılında çıkan "AB Roman Stratejik Çerçevesi" ile AB; eşitlik, içerme ve katılım ilkeleri doğrultusunda 2030'a kadar yeni politikalar uygulamayı hedeflemektedir. Türkiye ise en fazla Roman nüfus barındıran Avrupa ülkesidir. Yaşadıkları diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de Romanlar marjinalleşme ve derin sosyo-ekonomik sorunlarla özdeşleşmiştir. Romanların yaşadığı sorunlar genel olarak barınma, eğitim, sağlık, istihdam başlıkları altında toplanmaktadır ve tüm bu sorunların nedeni ve sonucu olarak da Romanların çoğu derin bir yoksulluk döngüsünde yaşamaktadır. Türkiye'de Romanların yaşadığı sorunlar 2000'li yıllara kadar görünür değilken, 1990'ların sonu ve 2000'lerin başı itibariyle Türkiye'nin Avrupa Birliği üyelik sürecinin ivme kazanmasıyla Romanların yaşadıkları sorunlar da gündeme gelmeye ve politikalar üretilmeye başlanmıştır. Avrupa Birliği üyelik süreci sekteye uğramış olsa da Türkiye, Romanlar konusunda politikalar üretmeye devam etmektedir. Bu makalenin konusunu ise Romanların siyasal katılımı oluşturmaktadır. 31 Mart 2019 ve 31 Mart 2024 yerel seçimleri öncesi ve sonrasında hem Roman sivil toplum liderleri ve kuruluşlarının hem de siyasetçilerin medyaya yansıyan söylemlerinin niceliksel ve niteliksel içerik analizi yönüyle karşılaştırması yapılarak, Romanlar gibi sivil ve siyasal katılımın geleneksel olarak sınırlı olduğu dezavantajlı bir grup için sivil katılımın bir siyasal katılım yolu olduğu öne sürülmektedir. Makale teorik olarak ise ilk olarak liberal ve Marksist sivil toplum; ikinci olarak da dezavantajlı grupların siyasal katılımı ile ilgili tartışmalara katkıda bulunmaktadır.

Makale, TÜBİTAK1002A tarafından desteklenen 124K565 nolu proje kapsamında yazılmıştır.

Kesişimsellik Bağlamında Roman Kadın Temsili: Avrupa ve Balkan Sinemasında Cinsiyet Eşitsizliğinin Görünümleri

Aybüke Pehlivan
Trakya Üniversitesi, Balkan Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Öğrencisi

İnsanlık tarihi kadar eski olan temsil ve öteki kavramları, sinemanın temel temalarından biri olarak öne çıkmakta ve sinema, ötekinin belirlenmesi ve işaret etmesinde en öncelikli medya aracını oluşturmaktadır. Kellner'a göre, medya, bireylerin kimliklerini ve kendilik algılarını şekillendiren; bireylerin cinsiyet, sınıf, etnik köken, ırk, cinsellik, yaş ve milliyet gibi faktörlerle ilgili düşüncelerini etkileyerek "biz" ve "onlar" arasındaki ayrımları pekiştirir. Bizlere neyin iyi neyin kötü olduğunu, “biz” ve “onlar” ayrımını belirlemede rol oynayan Batı merkezli sinema için ötekiyi Doğu’nun oluşturduğunu söylemek çok da yanlış olmaz. Doğu imgesi ve kültürü Batı’nın kendini tanımlamasında ve kimliğini oluşturmasında önemli bir yapı taşıdır. Bugün gerek Avrupa Sinemasında gerekse Balkan sinemasında tıpkı Batının doğuya baktığı açıdan Roman temsili sinemaya yansır ve Romanlar öteki olarak sunularak, egemen sınıflar tarafından etiketlemeler, stereotipler ve temsiller ile hedef olarak gösterilir. Dina Iordanova’ya göre filmlerin çoğunluğu Romanları 'temsil etmek' niyetinde değildir, çoğunluğun kendini olumlu yönlerden tanımlamak ve bu şekilde ayırmak amacıyla kendilerini temsil etmesidir.

Avrupa ve Balkan sinemasında etnik azınlık olan Romanların temsili dışlanma pratiklerini arttırırken, toplumsal cinsiyet temelli yaklaşımla baktığımızda Roman kadınların temsili hem etnik hem de cinsiyet temelli çifte dışlanmaya neden olmaktadır. Kimberlé Crenshaw’un kavramsallaştırdığı kesişimsellik kavramı, ırk, cinsiyet, sınıf, ulus gibi kavramların birbirinden bağımsız düşünülemeyeceğini vurgulayarak ayrımcılık biçimlerinin çakışarak birbiri ile iç içe geçmiş yapılar olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Roman kadınların sinemada temsili, Batı merkezli, heteronormatif, eril bakış açısıyla perdeye yansıtılarak cinsiyetlendirilmiş roller, kültürel dışlanma, patriyarkal kodlar üzerinden egzotikleştirilmiş, vahşi, tutkulu, özgür ya da mağdur konumlanmış roller olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada Kimberlé Crenshaw’un kesişimsellik kavramı üzerinden Avrupa ve Balkan sinemasından amaçsal örnekleme yöntemiyle seçilen ve en popüler filmlerden olan “Çingenler Zamanı”, “Korkoro”, “Kara Kedi Ak Kedi”, , “Gadjo Dilo” üzerinden Roman kadınların nasıl temsil edildiği ve iktidarın nasıl Roman kadınlar üzerinden epistemik tahakküm kurduğu söylem analizi üzerinden incelenmiştir. Filmlerdeki Roman kadın temsillerinin toplumsal hayatta Roman kadınlar hakkında klişeleşmiş önyargıları ve “öteki” olarak sınıflandırmalarını doğrular nitelikte, Roman olmayan Batılı erkek izleyicileri hedef alan belirli pazarlama stratejilerinin bir parçası olarak temsil edildikleri gözlemlenmiştir.

Toplumsal Cinsiyet ve Etnik Kimliğin Kesişiminde Roman Kadınların Sosyal Dışlanması

Büşranur Kılıç
Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları ABD
Derya Demirdizen Çevik
Kocaeli Üniversitesi

Yoksulluk ve sosyal dışlanma, bireylerin ekonomik kaynaklara, sosyal hizmetlere ve temel vatandaşlık haklarına erişimini sınırlandıran çok boyutlu yapısal sorunlardır. Bu süreçler, toplumsal cinsiyet ve etnik kimlik gibi sosyo-kültürel belirleyenlerle kesiştiğinde, dışlanma daha yoğun ve kalıcı bir biçim alır. Roman kadınlar, hem etnik kimlikleri hem de cinsiyetleri

nedeniyle bu kesişimsellik içinde çoklu dışlanma biçimlerine maruz kalmaktadır. Bu çalışma, yoksulluk, toplumsal cinsiyet ve etnik kimliğin kesişiminde Roman kadınların sosyal dışlanma deneyimlerini anlamayı amaçlamaktadır. Çalışmada, Roman kadınların yaşam deneyimleri üzerinden çok boyutlu dışlanma biçimleri analiz edilmekte; özellikle eğitimden erken ayrılma, güvencesiz istihdam, mekânsal ayrışma ve sosyal hizmetlerden dışlanma gibi yapısal sorunların birbirini nasıl yeniden ürettiği sorgulanmaktadır. Araştırma, nitel araştırma deseninde, kesişimsellik kuramına dayalı feminist perspektifle yürütülmüştür. Feminist standpoint teorisi doğrultusunda, Roman kadınların bilgi üretim süreçlerine kendi deneyimleri üzerinden katkı sunmaları hedeflenmiştir. Veriler, Kocaeli ve Yalova illerinde yaşayan 22 Roman kadın ile yapılan derinlemesine mülakatlar yoluyla toplanmıştır. Katılımcılar, kartopu ve amaçlı örnekleme teknikleriyle seçilmiştir. Verilerin analizinde tematik söylem analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın bulguları, Roman kadınların toplumsal cinsiyet rolleri ile etnik kimliklerinin kesişiminden kaynaklanan çok katmanlı ayrımcılık biçimleri yaşadığını; eğitime erişimden istihdama, kamusal hizmetlerden toplumsal kabul görmeye kadar birçok alanda sistematik dezavantajlarla karşılaştıklarını ortaya koymaktadır. Katılımcıların büyük bölümü düzensiz, güvencesiz ve çoğunlukla kayıt dışı işlerde çalışmakta; bu durum ekonomik belirsizliği kalıcı hale getirerek yoksulluğun kuşaklararası aktarımını beslemektedir. Katılımcıların, erken okul terkleri çoğunlukla ekonomik yoksunluk, bakım emeğinin üstlenilmesi ve ayrımcı tutumlarla ilişkilendirilmiştir. Roman kadınların eğitime dair deneyimlerinde sıklıkla gözlenen çelişik bilinçlenme, bir yandan eğitimin yaşam koşullarını iyileştireceğine dair umut taşırken, diğer yandan yapısal engeller ve toplumsal roller nedeniyle eğitime erişimi ikincil bir öncelik hâline getirmektedir. Araştırma eğitime erişimdeki eşitsizliğin yalnızca bir sonuç değil, aynı zamanda yoksulluğun yeniden üretiminde etkili bir neden olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Araştırmanın bir diğer önemli bulgusu, mekânsal ayrışma ve gettolaşmanın sosyal dışlanmayı mekânsal olarak da üretmesi olmuştur. Roman mahallelerinde cemaat tarzı kolektif yaşam biçimi, mekânın cinsiyetlenmesine neden olmakta; kadınların hareket alanını kısıtlayarak kamusal yaşamdan dışlanmalarına, mahremiyetlerinin denetlenmesine ve toplumsal cinsiyet normlarının pekişmesine zemin hazırlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Roman Kadınlar, Sosyal Dışlanma, Kadın Yoksulluğu, Kesişimsellik, Toplumsal Cinsiyet, Etnik Kimlik

OTURUM 13

TÜRKİYE'DE YAŞLANMA: HAKLAR, EŞİTSİZLİKLER VE DİJİTAL DÖNÜŞÜM

Türkiye'de Yaşlı Erkeklerin Dijital Sermayeleri ve Kriz Dönemlerinde Bağlantıda Kalma Pratikleri

Özgür Arun
Akdeniz Üniversitesi, Sosyoloji Böl.
Mutlu Binark
Hacettepe Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Duygu Özsoy Taylan
Mersin Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Beren Kandemir
Bağımsız Araştırmacı

Bu çalışmada yaşlıların karşılaştığı dijital eşitsizliklere ilişkin araştırmamızın bulgularının ileri düzey ikincil analizleriyle yaşlı erkeklerin sosyal izolasyon sırasında dijital beceri ve etkinliklerini nasıl kullandıklarını inceliyoruz. Birikimsel eşitsizlikler yaklaşımından hareket edildiğinde yaşlı erkeklerin sınıf, kültürel sermaye başta olmak üzere o güne kadar biriktirdiklerinin dijital beceri ve etkinliklerini etkilediğini ve ilişkinin aslında döngüsel ve transfer edilebilir eşitsizlikler (Ragnedda, Riu ve Addeo, 2022) olduğunu söyleyebiliriz. Literatürde, yaş, cinsiyet ve eğitim gibi demografik değişkenlerin dijital eşitsizliği şekillendirdiği ortaya konmuştur. Bununla birlikte, yaşlıların dijital teknolojilere adaptasyon kapasitelerinin zayıf olduğu yönündeki önyargılara karşın araştırmalar, uygun eğitim, sosyal destek ve beceri geliştirme kurslarıyla bu grubun dijital araçları etkin, verimli bir şekilde kullanabildiğini göstermektedir. Bu nedenle, yaşlı yetişkinlerin homojen bir grup olarak ele alınmaması, dijital eşitsizliklerin daha katmanlı, kesişimsel ve bağlamsal analizlere dayalı olarak incelenmesi gerekmektedir.

Tübitak Sobag destekli 120k613 no'lu araştırmamızın bulgularının ileri düzey ikincil analizleriyle daha önce genel olarak Türkiye'deki yaşlıların ve daha sonra özel olarak yaşlı kadınların toplumsal sınıfları ve dijital sermaye düzeyleri arasındaki ilişkiyi analiz ederek, yaşlıların dijital hakların etkin kullanımıyla ilgili çalışmaları gerçekleştirdik. Yaşlı erkekler ise Türkiye'de yaşlanma çalışmalarında az çalışılan bir toplumsal kesim olmakla birlikte, yaşlı erkeklerin toplumsal sınıfları, dijital sermayeleri ve bağlantıda kalma pratikleri ihmal edilmiş konulardan birisidir. Yaşlı erkekler, medya tüketimi ve toplumsal kökenleri arasında nasıl bir ilişki vardır? Yaşlı erkekler krizi, salgın ve afet gibi dönemlerde bağlantıda kalmak ve nitelikli bilgiye erişmek üzere dijital sermayelerini nasıl kullanmaktadırlar? soruları odağında, çoklu mütekabiliyet analizi gerçekleştirilmiştir. Genel olarak ilk bulgulara göre, sosyal izolasyonla, yalıtılma hissiyle başa çıkma stratejileri ve medya repertuvarı çeşitlilikleri, yaşlı erkeklerin toplumsal kökenlerine ve dijital sermaye düzeylerine göre farklılık göstermektedir.

Anahtar sözcükler: Yaşlı erkekler, Covid-19 salgını, yalıtılma, sosyal izolasyon, bağlantıda kalma, toplumsal köken, dijital sermaye, çoklu mütekabiliyet analizi

Senex İzleme: Yaşlılara Yönelik Şiddet ve İhlallerin İzlenmesi

Özgür Arun
Akdeniz Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü
Banu Karademir Arun
Akdeniz Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Elif Pınar Acıyan Şen
Bağımsız Araştırmacı
Fatmanur Barlık
Ankara Etlik Şehir Hastanesi Geriatri Birimi
Nebahat Neva Ulu
Akdeniz Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yüksek Lisans Öğencisi

Yaşlılara yönelik şiddet, ihmal, istismar ve yaş ayrımcılıklarında oluşan hak ihlalleri farklı biçimlerde ve çok çeşitli mekanlarda gerçekleşmekte. Bakım verenler, yasal vasiler, sağlık personeli, merkezi ve yerel yönetimlerin çalışanları, hatta yaşlıların akranları, arkadaşları, tanıdıkları ve aile üyeleri yaşlılara yönelik şiddet, ihmal, istismar ve yaş ayrımcılıklarının ana aktörleri olabiliyorlar. Birçok durumda yaşlılara yönelik hak ihlalleri fark edilmiyor, konuşulmuyor ya da toplumda bir tabu olarak kabul edildiği için üzeri örtülmeye çalışılıyor. Ne var ki, aile içinde, konutlarda, sağlık bakım kurumlarında, iş yerlerinde, çevrim içinde dijital ortamlarda, sosyal medyada, kamusal alanlarda yaşlılara yönelik şiddet, ihmal, istismar ve yaş ayrımcılıklarını tespit edebilecek bir araştırma bulunmamakta.

Senex İzleme araştırması, yaşlıların karşı karşıya kaldığı hak ihlallerini izlemek, raporlamak ve bu ihlallere yönelik farkındalık oluşturmak amacıyla 2021 yılında başlatılmıştır. Ulusal ve yerel basılı ve görsel medyada yer alan haberlerdeki vakaların günlük olarak taranması ve elde edilen verilerin sistematik analizi yoluyla gerçekleştirilmektedir. Yaşlılara yönelik şiddet, ihmal, istismar ve ayrımcılık gibi hak ihlalleri içeren haberler günlük olarak sınıflandırılmakta, haberlerde yer alan hak ihlali vakaları teyit edilerek veri tabanına kaydedilmektedir. Analiz birimi, teyit edilmiş vakalar olarak belirlenmiş ve her vaka için yayımlanmış birden fazla haberin tasnifi sağlanmıştır. Teyit edilmiş vakaların analizlerinde, kent bazında, toplumsal cinsiyete ve yaşa göre çözümlemeler yapılarak, hangi uluslararası sözleşmelerin de ihlal ettiği değerlendirilmektedir. Bu haliyle Senex İzleme, yaşlanma çalışmaları alanında 2021 yılından bu yana devam eden küresel düzeydeki en uzun soluklu boylamsal izleme araştırmasıdır.

Son dört yıl içinde Türkiye genelinde 7771 yaşlıya yönelik şiddet, ihmal, istismar ve yaş ayrımcılıklarında oluşan hak ihlalleri tespit edilmiştir. Dört yıl süresince aylık ortalama 162 yaşlı insan hak ihlaline uğramaktadır. Hak ihlaline uğrayanların %37'si yaşlı kadınlar, %53'ü yaşlı erkekler ve %10 yaşlı çiftlerden oluşmaktadır. Hak ihlallerinin yarıdan fazlasında (%62'sinde) yaşam hakkı / can güvenliği hakkı ihlal edilmiştir. Vakaların %22'sinde güvenlik, şiddet ve suçtan korunma hakkının, %5'inde bakım hakkının, %4'ünde çevre güvenliği hakkının ve %4'ünde de barınma hakkının ihlal edildiği dikkat çekmektedir.

Genel olarak Türkiye'de yoksul yaşlılar hak ihlali sonucunda yaşamlarını yitiriyorlar. Yoksul yaşlıların, bilhassa dul ve engelli yaşlı kadınların karşılaştıkları şiddet, ihmal, istismar ve ayrımcılık vakalarının tamamı yapısal faktörler nedeniyle ortaya çıkıyor. Sonuç olarak Türkiye'de yaşlılara yönelik hak ihlallerinin ve yaş ayrımcılığının, kültürel değil yapısal bir sorun olduğu anlaşılmaktadır.

Anahtar sözcükler: yaşlı hakları, yaş ayrımcılığı, şiddet, ihmal, istismar, Senex izleme

Teknolojiye Düşkünlük: Yaşlıların Bilişsel Medya Okuryazarlığı

Elif Pınar Aciyan Şen
Bağımsız Araştırmacı
Özgür Arun
Akdeniz Üniversitesi, Sosyoloji

Yaşlananların dijital hakları Türkiye'de henüz ilgiyle çalışılan konular arasında kendine yer bulamadı. Literatürdeki sınırlı sayıdaki çalışmada da yapabilirliklerin, konvansiyonel ve dijital hakların gerçekleşmesi biyolojik faktörlerle ilişkilendirilmektedir. Ancak, biyolojik vasıflar değil sosyolojik nitelikler dijital sahiplik, dijital okuryazarlık ve medya okuryazarlığı üzerinde etkili olabilir. Türkiye'deki az sayıdaki güncel araştırmada dijital hakların gerçekleşmesinde toplumsal kökenin belirleyici bir faktör olduğu tespit edilmiştir (Binark vd., 2020, Arun vd., 2022).

Bu çalışmada, dijital hakların gerçekleşmesinde kavrayış sunacak olan teknolojiye düşkünlük incelemektedir. Analizlerde, toplumsal köken ile dijital sahiplik, nitelikli bilgiye erişim, içerik üretimi ve dijital sermaye arasındaki bağı bilişsel medya okuryazarlığı bağlamında çözümleyerek dijital hakların ne düzeyde gerçekleştiği tartışılmaktadır. Böylece, bilişsel medya okuryazarlığına ilişkin bir tipoloji üretilerek dijital hakların nasıl gerçekleştiği anlaşılabilir. Çalışmamızda Antalya merkez ilçelerinde yaşayan 18 yaş üzeri 400 kişiyle gerçekleştirilen tarama araştırmasının verilerinin ileri düzey ikincil analizleri gerçekleştirilmektedir. Verilerin ileri analizi için Çoklu Mütekabiliyet Analizi tekniği kullanılmıştır.

İlk bulgular, bilişsel medya okuryazarlığının 5 tipolojiye ayrıldığını ve bu tipolojilerin toplumsal kökenle yakından ilişki içinde olduğunu göstermektedir.

Anahtar sözcükler: Dijital sermaye, Bilgi ve iletişim teknolojileri, Bilişsel medya okuryazarlığı, Toplumsal cinsiyet, Yaşlı, Çoklu Mütekabiliyet Analizi

TÜRKİYE'DE YAŞLANMA: HAKLAR, EŞİTSİZLİKLER VE DİJİTAL DÖNÜŞÜM

Transnasyonel Yaşlanma ve Yaşlı Bakımı: Antalya'daki Göçmen Yaşlıların Stratejileri

Maissam Nimer
Özgür Arun
Akdeniz Üniversitesi, Sosyoloji

Bu sunum, halen kavramsallaştırılmakta olan bir çalışmayı tanıtacak ve Antalya, Türkiye'de yaşayan yaşlı göçmenlerin yaşam kalitesi ve yaşlı bakımı için geliştirdikleri transnasyonel stratejileri incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, gelir durumu, emeklilik hakları ve destek sistemleri (aile, topluluk ve kurumsal) gibi faktörleri dikkate alarak, Levitt ve Glick Schiller'in (2004) transnasyonalizm üzerine yaptığı çalışmalar ile Lamb'ın (2009) transnasyonel yaşlanma konusundaki araştırmalarını genişletmektedir. Sınır ötesi bağlantılar, göç hareketleri ve farklı refah ve sağlık sistemleriyle etkileşimin, ev sahibi toplumda yaşlanmayı nasıl şekillendirdiği ele alınmaktadır. Çalışma, yaşlanan göçmenlerin sınır ötesi sosyal, ekonomik ve duygusal bağlarını sürdürerek nasıl transnasyonel yaşamlar kurduklarını ve ev sahibi toplumdaki yeni sağlık ve destek sistemlerine nasıl uyum sağladıklarını tanımlamaktadır.

Antalya, hem yabancı emekliler için popüler bir destinasyon olması hem de büyük bir yerel yaşlı nüfusa ev sahipliği yapması açısından benzersiz bir durum sunmaktadır. Avrupa'dan gelen emekliler, Türkiye'deki resmi sağlık hizmetlerinden ve kendi ülkelerinden aldıkları desteklerden faydalanarak sağlık hizmetleriyle ilgili transnasyonel başa çıkma stratejileri geliştirmekte ve hem anavatanlarında hem de ev sahibi ülkede sosyal bağlarını koruyup güçlendirmektedir. Ev sahibi ülkenin yerel aktörlerinin (örneğin belediyeler) sağlık turizmini geliştirme ve alışveriş gibi günlük yaşam aktivitelerinden mali ve sağlık yönetimi gibi daha karmaşık ihtiyaçlara kadar uzanan sosyal bakım hizmetlerini sağlama konusundaki rolü daha derinlemesine incelenebilir.
Nitel bir araştırma tasarımına sahip olan bu çalışma, sağlık hizmetlerine erişim, sosyal destek sistemleri ve kaynakların karşılaştırılmasını sağlamak amacıyla derinlemesine nitel görüşmeler ve etnografik saha çalışmasını içerecektir. Ayrıca, sınıf, milliyet ve kültürel pratiklerin emeklilikte aidiyet ve dışlanma deneyimlerini nasıl şekillendirdiği araştırılacaktır. Sağlık hizmetlerine erişimi etkileyen ekonomik durum, hizmet kalitesi, kurumsal ve sosyal destek sistemleri ile sağlık hizmeti sağlayıcılarının farkındalığı gibi faktörlerin öncelik sıralaması üzerine özel bir vurgu yapılacaktır.

Yaşlanan göçmenlerin yaşam öykülerini transnasyonel bir bağlama oturtarak, bu araştırma göç ve yaşlanma çalışmaları literatürüne katkıda bulunmakta ve hareketlilik, sınır ötesi bağlar ve kurumsal düzenlemelerin yaşlılıkta refahı nasıl yapılandırdığına dair yeni bilgiler sunmaktadır.

Anahtar sözcükler: Transnasyonel yaşlanma, yaşlı bakımı, göç, emeklilik, sağlık hizmetleri, Antalya

İleri Teknolojiler Yaşlanmada Eşitsiz mi, Ayrımcı mı?

Funda Sönmez Öğütle
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü

Günümüzde yaşlanma, biyoteknolojik gelişmeler ve yapay zekâ destekli araştırmalarla giderek daha fazla müdahale edilebilir bir süreç haline gelmektedir. Yaşlanma olgusu çerçevesinde yeni teknolojilerin kullanım alanlarını, yaşlanma karşıtı teknolojiler ve yaşlılıkta refahı artırmaya dönük teknolojiler olarak iki koldan incelemek mümkündür. Bu sunumda söz konusu teknolojik gelişmelerin (yaşlanma karşıtı teknolojiler ve yaşlılıkta refahı artırmaya dönük teknolojiler) yaşlanma olgusuna dair, sırasıyla ayrımcılığı ve eşitsizliği derinleştirici toplumsal ve biyopolitik etkileri ele alınacaktır.

Biyogerontoloji ve gerobilim gibi alanlarda yapay zekâ ve biyoteknoloji kullanımının artması, yaşlanmanın geciktirilmesi veya kontrol altına alınması yönünde yeni perspektifler sunmaktadır. Ancak yaşlanmaya karşı bir mücadele olarak sunulan biyoteknolojik müdahaleler, ageismi (yaş ayrımcılığı) yeniden üretme ve derinleştirme riski de taşımaktadır. Bu doğrultuda öncelikle, yaşam süresini uzatma çabalarının gençlik evresini uzatma arzusuna dönüşmesiyle, yaşlılıkla ilgili toplumsal algıları nasıl etkileyebileceği, yaşlanma karşıtı biyoteknolojik pratiklerin, yaşlı bireylerin toplumsal konumlarını nasıl değiştirdiği ve modern toplumlarda yaşlanma sürecine dair algıları nasıl dönüştürdüğü tartışılacaktır.

İkinci olarak, yapay zekâ ve ileri teknolojilerin yaşlanma sürecinde nasıl kullanıldığı ve bu teknolojilerin toplumsal eşitliği nasıl etkileyebileceği tartışılacaktır. Sağlık, bakım ve eğitim gibi alanlarda, yaşlılara yönelik geliştirilen teknolojik çözümlerin yalnızca belirli toplum

kesimlerinin erişebileceği araçlar haline gelmesi, mevcut toplumsal hiyerarşileri pekiştirme riskini barındırmaktadır. Tartışmanın bu boyutunda Bourdieu'nün sermaye kavramları üzerinden, yapay zekâ ve biyoteknoloji kullanımının (toplumsal sınıf, toplumsal cinsiyet, ırk, etnisite gibi) modern eşitsizlik yapılarıyla nasıl iç içe geçtiği ve buradan nasıl eşitsizliği derinleştirici kesişimsel sonuçlar ürettiği değerlendirilecektir.

Son olarak, eşitlikçi ve ayrımcı olmayan bir teknolojik gelişim mümkün müdür ve yaşlanmaya dair biyopolitik yaklaşımlar bu çerçevede nasıl yeniden şekillendirilebilir soruları çerçevesinde, yapay zekâ ve biyoteknolojinin toplumsal sınıf, yaş, toplumsal cinsiyet ve ırk gibi klasik eşitsizlik biçimlerini derinleştirmeden nasıl geliştirilebileceği üzerine bir değerlendirme sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yaşlanma, biyoteknoloji, yapay zekâ, ageism, toplumsal eşitsizlik

OTURUM 14

YAPAY ZEKÂ I: YAPAY ZEKÂ VE TOPLUM

Sosyolojik Değerlendirmeyi Otomatikleştirmek: Sosyal Bilimlerde Büyük Dil Modelleri

Dr. Evrim Yılmaz Polat
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyoloji Bölümü,
Evrim Çağın Polat
ODTÜ Teknokent

Yapay zekâ teknolojilerinin çeşitli disiplinlerdeki değerlendirme süreçlerine entegrasyonu son yıllarda önemli bir araştırma alanı haline gelmiştir. Bu araştırmalarda, büyük dil modellerinin sistem istemleri aracılığıyla otomatik makale, kompozisyon veya sınav değerlendirme görevlerini yerini getirme potansiyeli incelenmektedir. Alandaki araştırmalar, genellikle fen ve mühendislik gibi disiplinlerde büyük dil modellerinin değerlendirme performansının güçlü olduğuna ilişkin bulgular bildirmiştir. Bu çalışma ise bir sosyal bilim disiplini olan sosyoloji alanında yazılan makaleleri değerlendirmede açık ve kapalı kaynaklı büyük dil modellerinin performansını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın cevaplamaya çalıştığı temel soru şudur: Büyük dil modelleri, analiz ve eleştirel düşünme gerektiren sosyal bilim disiplinlerinde akıl yürütme, değerlendirme, puanlama ve geri bildirim yapma konusunda ne derece yeteneklidir?

Bu araştırma sorusunu cevaplamak için toplumsal eşitsizlik konulu bir sosyoloji dersine kayıtlı 70 lisans öğrencisinin film analizi makaleleri veri seti olarak kullanılmıştır. Makalelerde, öğrencilerden Koreli film yapımcısı Bong Joon-ho'nun yönettiği Parazit filmini belirli sosyolojik kavramlar (ekonomik sermaye, kültürel sermaye, sembolik sermaye, habitus, prekarya, yabancılaşma ve sembolik şiddet) merceğinden analiz etmeleri istenmiştir. Ayrıca öğrenciler, toplumsal eşitsizlikle ilgili gözlemledikleri diğer tema ve kavramları film analizlerine dahil etmeleri ve akademik bir yazım tarzı kullanmaları konusunda teşvik edilmiştir. Bu makaleler, dersin eğitmeni ve 10 farklı büyük dil modeli tarafından yapılandırılmış ve açık uçlu kriterlerden oluşan dereceli bir puanlama anahtarı kullanılarak değerlendirilmiştir. Değerlendirme yapan modeller DeepSeek-R1, DeepSeek-V3, GPT-4o, GPT-4o-mini, o1-mini, o3-mini, Gemini-2.0-Flash, Llama-3.3-70b, MiniMax-01 ve Sonar'dır. Değerlendiriciler arası tutarlılık ve güvenilirlik Cohen kappa, Spearman sıralama korelasyonu, ortalama mutlak hata, ortalama karesel hata ve Krippendorff alfa hesaplanarak ölçülmüştür. Büyük dil modellerinin akıl yürütmeleri arasındaki uyum ise semantik yerleştirme ve kosinüs benzerlik metrikleri ile analiz edilmiştir.

Sonuçlar, büyük dil modellerinin akıl yürütmelerinin yüksek anlamsal benzerlik sergilemesine rağmen, yalnızca birkaçının verdiği nicel puanların eğitmenin verdiği puanlarla tutarlı olduğunu göstermektedir. Detaylı puanlama kriterleri sağlandığında sırasıyla DeepSeek-R1, GPT-4o, o3-mini, GPT-4o-mini ve o1-mini modelleri sosyolojik kavram ve temsilleri tanımada en etkili modeller olmuştur. Ancak açık uçlu puanlama kriterleriyle akademik yazım kalitesi gibi nüanslı hususları değerlendirirken, modellerin verdiği puanlar eğitmen puanlarıyla daha düşük tutarlılık sergilemiştir. Açık kaynaklı bir model olan DeepSeek-R1, yapılandırılmış kriterlere dayalı puanlamada en yüksek F1 puanını (0,87) ve açık uçlu kriterlere dayalı değerlendirmelerde en düşük ortalama karesel hatayı (MSE) (24,12) elde ederek öne çıkmıştır. Bu bulgular, büyük dil modellerini değerlendirme, puanlama ve geri bildirim asistanı olarak kullanmayı düşünen

araştırmacılar ve eğitimciler için açık kaynağın gücünü gösteren önemli bir referans sağlamaktadır.

Sosyal Medya Yazısının Serencamı: Halk Yazısında Yapay Zekâ Uğrağı

Mert Karbay
Bağımsız Araştırmacı

Sosyal medyayı (SM) sıklıkla sanallığa referansla düşünmek gibi bir zihin tembelliği eğilimindeyiz. Halbuki SM, dijitalle, çevrimiçiyle sınırlı olmadığı gibi, "suya yazılan yazı" misali uçucu imgelere de işaret etmiyor. Dahası, sanallık gerçeğin yerini almadı. Zira SM her şeyden önce bir yazı mecrası. Üstelik kanaatlerin oluştuğu ve çarpıştığı ana mecra; yani yazının asli mecrası. Yazının sadece harfler aracılığıyla sözü temsil eden, nötr bir kayıt sistemi değil, bir şey yapan bir farklılaşma unsuru olduğu düşünüldüğünde, yazı veya yazının bütün imkânlarının, uzantılarının (düşünce, tutum, benlikler vs.) SM'de şekillendiği ileri sürülebilir. Bu bakımdan SM, yazıya, düşünceye yani çevrimdışına, dünyamıza yönelik müdahalede bulunan bir tertibattır. Ancak ve ancak siyasal olarak kavranabilir.

Nitekim bu siyasal SM kavrayışının iki asli çıktısı, halk yazısı ve dikkat dağınıklığıdır. Şimdiye dek mikrofondan uzak tutulanların mikrofonu zapt etmesi, halk yazısına tekabül eder. Siyasal teoride halk, hem elit olmayana, herkese, hem de (Amerikan halkı örneğinde olduğu gibi) siyasal birliğe işaret eder, yani aynı anda iki şeye gönderme yapar. İşte SM yazısı da bu muğlaklığı taşır. Halk yazısı, ilk elde, kendisinden önceki yazılardan farklı olarak okumuş yazmışların değil, bugüne dek sesi pek duyulmamışların, eli kalem tutmayanların yazısıdır. Aynı zamanda (potansiyel olarak) herkesin yazısıdır. Sadece herkesin yazısı da değil, herkesin herkese yönelik yazısıdır. Herkesin herkesle yazışmasıdır. Bu anlamda yazı tarihinde bir ilktir.

Halk yazısı, editörsüz, yani "dizginsiz" bir yazı. Zaten halkın kimi elit hakikatlere kayıtsız kalıp kendi hakikatini anlatması, zaman zaman hatalı şekilde hakikat sonrası olarak yaftalanıyor. Halbuki SM, ilk kez herkes için, herkese yönelik hikayeler anlatmayı olanaklı kılıyor ve kişiye *influence*'ı ölçüsünde, geleneksel kapı bekçilerini alaşağı ederek varoluş imkânı sunuyor. Çekim unsuru olmasının bir sebebi de bu. Bazen Trollükle yapıyor, bazen Küratörlükle yapıyor. Yazarlarını kararsız topluluklar biçiminde özneleştiren, topluluklaşma eğilimini cari kılan özel bir yazı. Sözkonusu olan post-neoliberal özne olarak bir influencer.

Sosyal medya yazısı kendine has, tuhaf bir yazı. Geleneksel medyanın pozlarından hoşlanmıyor. Gramere pek riayet etmiyor. Sonsuz bir geribesleme mekanizmasına yaslanıyor, yani kolektif olmaya meyyal. Ölçek, potansiyel olarak tüm dünya. O sebeple çoklukla basın açıklaması gibi de yazılıyor. Hız ve keyif, onun alametifarikalarından. Belli bir mesafeden bakıldığında tekdüze gibi gözüküyor, yaklaşıldığındaysa sürekli parlayıp sönüyor. Dinamik. Giderek de görsel-işitselleşme eğiliminde. Alabildiğine şeffaf olan yeni dünyada itirafa pek de yer kalmadığından ötürü, fazlasıyla dışavurumcu. Dışavurarak hakikat etkisi üretiyor.

Bu perspektiften Yapay Zekâ (YZ), görsel-işitselleşme eğilimindeki SM'nin yeni bir uğrağına, yazıya dair müdahalenin yeni bir veçhesine tekabül ediyor. Yazıya, düşünceye yeni bir karakter kazandırıyor. SM'nin ikinci asli çıktısı olan özel türden, siyasal dikkat dağınıklığıyla zaten sabır ve sebat, nadide elementler haline gelmekteydi. Filmlerin süreleri kısalmış, şarkılar tek gama düşmüş ve eserler temposuyla değerlendirilmeye başlanmıştı. Halk yazısının chatbotlarla karşılaşması, İnsan-YZ ortak yazarlığı ise yazı ile düşüncenin tekdüzeliği daha "mekanik" bir veçheye büründürmek suretiyle bilişsel proleterleşmeyi radikalleştiriyor.

Yazı denildiğinde ilk akla gelen alfabetik yazının altı, zaten halk yazısıyla birlikte oyulmuştu. 4 satırdan uzun alfabetik yazı "uzun"du, okunmuyordu. Halk yazısı, ideogram ve piktogram şeklinde, giderek de ses ve video biçiminde yazılıyordu. YZ uğrağıyla ise, soldan sağa yazılan alfabetik yazı, chatbotların tornasına girdi. Kendine özgü bir tür toplumsal emek çıktısı olan, eğitiminde olduğu gibi gündelik işleyişinde de insanlığın zihinsel üretimine yaslanan YZ uygulamaları, tam da bu niteliklerinden ötürü, şeylerden ve insanlardan farklı olarak algoritmalarca, alışılageldiğimiz şekilde profillenemeyen, fakat yazıya müdahale eden, SM'nin dünyasının nevzuhur öznelerinden biri

Sivil Toplum Perspektifinden Yapay Zekâ Etiğine Eleştirel Bir Yaklaşım

Dr. Görkem Uzunali
Bağımsız Araştırmacı

Yapay zekâ teknolojilerinin gündelik yaşamın her alanına nüfuz ettiği, karar alma süreçlerinde etkili olduğu ve kamu politikalarını yeniden şekillendirdiği bir dönemde, bu teknolojilere ilişkin etik tartışmalar giderek daha merkezi bir konuma yerleşmektedir. Algoritmaların önyargılı kararlar üretebilme riski, veri gizliliğinin ihlali, bireysel özerklik üzerinde artan gözetim baskısı ve teknolojik şeffaflık eksikliği, yalnızca teknik değil, aynı zamanda toplumsal, politik ve etik meselelerdir. Bu etik sorunların ele alınmasında devletler, teknoloji şirketleri ve akademi arasında belirli bir hâkimiyet ilişkisi kurulmuşken, sivil toplumun bu alandaki varlığı ve etkisi genellikle göz ardı edilmekte veya ikincil bir konuma itilmektedir.

Bu bildiri, yapay zekâ etiğine sivil toplum perspektifinden eleştirel bir yaklaşım sunmayı amaçlamaktadır. Teknolojik gelişmelerin yalnızca teknik çözümlerle değil, toplumsal aktörlerin katılımı ve denetimiyle de şekillenmesi gerektiği temel varsayımından hareketle, sivil toplumun bu süreçlerde nasıl bir rol oynadığı, hangi alanlarda müdahil olabildiği ve bu müdahalelerin ne ölçüde etkili olduğu tartışmaya açılacaktır.

Sivil toplumun yapay zekâ etiğine katkısı çoğunlukla politika yapım süreçlerine katılım, kamu denetimi ve toplumsal farkındalık oluşturma üzerinden şekillenir. Sivil toplum aktörlerinin teknik bilgiye erişimde yaşadığı zorluklar, teknolojiye ilişkin karar alma süreçlerinin uzmanlık temelli dar çerçevede yürütülmesi, katılım olanaklarının sınırlılığı ve ulusal ya da uluslararası fon sistemlerinin bağımlılık ilişkileri yaratması gibi etkenler, eleştirel yaklaşımın sürdürülebilirliğini tehdit etmektedir. Tüm bu dezavantajlara rağmen, sivil toplumun ve yerel toplulukların geliştirdiği alternatif etik yaklaşımlar ve direniş pratikleri, bu çalışmada tartışmaya açılacaktır. Sivil toplum çalışmaları, teknolojiye dair bilgi üretme süreçlerine doğrudan katılımı hem daha adil hem de daha sürdürülebilir bir etik çerçevenin geliştirilmesine olanak tanıyacaktır. Sonuç olarak, yapay zekâ etiği yalnızca teknik uzmanların ya da devlet politikalarının belirleyeceği bir alan olmaktan çıkarılarak, sivil toplumun katılımı ve eleştirisiyle çoğulcu ve adil bir biçimde şekillendirilmelidir. Böylelikle yapay zekâ çağında etik, yalnızca teknik bir uyum meselesi olmaktan çıkacak, toplumsal meşruiyeti olan, katılımcı ve eleştirel bir zemine kavuşacaktır.

Otomatik Finansal Bilgi Değişiminde Yapay Zekâ Entegrasyonu: Etik Uyumluluk, Algoritmik Şeffaflık ve Egemenlik Sorunları

Gülnihal Can Avşar
Damla Aydın
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü

Vergi kaçakçılığı ve vergiden kaçınma faaliyetlerinin küresel ölçekte artış göstermesiyle birlikte, otomatik bilgi değişimi anlaşmaları uluslararası vergi işbirliğinin temel araçlarından biri hâline gelmiştir. Bu kapsamda, OECD tarafından geliştirilen Ortak Raporlama Standardı (CRS) ve Finansal Hesap Bilgilerinin Otomatik Değişimi (AEOI) uygulamalarıyla büyük ölçekli finansal veri paylaşımı kurumsallaştırılmıştır. Son yıllarda bu süreçlerde yapay zekâ (YZ) teknolojilerinin kullanımı yaygınlaşmış; özellikle risk analizi, şüpheli işlem tespiti ve veri sınıflandırması gibi alanlarda operasyonel etkinlik sağlanmıştır. Bununla birlikte, söz konusu teknolojilerin uygulanması, etik ilkelere uyum, kişisel verilerin korunması ve devlet egemenliği açısından çok boyutlu tartışmaları beraberinde getirmiştir.

Bu çalışmada, YZ tabanlı otomatik bilgi değişimi süreçleri dört aşamalı bir çerçeve dâhilinde analiz edilmiştir. İlk olarak, CRS ve AEOI sistemlerinin veri paylaşım mimarisi ve normatif dayanakları incelenmiştir. İkinci olarak, YZ'nin veri işleme kapasitesi değerlendirilmiş; algoritmik önyargı, şeffaflık eksikliği ve mahremiyet ihlalleri gibi etik sorunlar ele alınmıştır. Üçüncü aşamada, hesap verebilirlik, amaçla sınırlılık ve insan denetimi ilkeleri doğrultusunda karar süreçlerinin denetlenebilirliği tartışılmıştır. Son olarak, veri işleme kapasitesi bakımından ülkeler arasında ortaya çıkan asimetrilerin egemenlik haklarına etkisi değerlendirilmiş; bu bağlamda uluslararası hukukun yönetişim ekseninde nasıl yeniden yapılandırılması gerektiği üzerinde durulmuştur.

Elde edilen bulgular, YZ teknolojilerinin vergi uyumunu güçlendirme potansiyelini taşıdığı kadar, etik ve hukuki sınırlar içinde uygulanmadığı takdirde temel haklar ve ulusal egemenlik açısından ciddi riskler doğurabileceğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle, otomatik bilgi değişimi süreçlerinde YZ kullanımının, şeffaflık, tarafsızlık, denetlenebilirlik ve normatif denge ilkeleriyle uyumlu biçimde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

OTURUM 15

MOTUS LİSANSÜSTÜ ARAŞTIRMALAR GRUBU OTURUMU-1

İşgücü Devri ve Ücretler Arasındaki İlişki: 2013-2022 Yılları Arasında Türkiye'deki Gençler Örneği

Ekin Bal
Ankara Üniv. SBF, Politika ve Ekonomi Anabilim Dalı

İşgücü devri bir sektörde veya sektörler arasında çalışanların iş değiştirme sıklığı olarak tanımlanabilir. Anaakım iktisatta yaygın olarak işgücü devrinin yüksekliğinin ücretlerin artmasına sebep olacağı biçiminde tartışılmaktadır. Literatürde bu konuda yapılan tartışmalar çoğunlukla yurtdışı örneklerine dayanmaktadır. Türkiye örneğinde yapılan çalışmalar ise genellikle bir ilçe, bir sanayi bölgesi veya bir il ölçeğinde saha araştırmaları yapılarak oluşturulmuştur. Bir diğer yandan literatürde işgücü devri ve ücretler arasındaki ilişkinin yönüne dair bir fikir birliği bulunmamaktadır.

Bu konuda mikro veriye dayanan, tüm Türkiye açısından bir sonuç verebilecek çalışmalar çok azdır. Bu sebeple bu çalışmada Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve TC Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Girişimci Bilgi Sistemi (GBS) verileri kullanılacaktır. TÜİK'in hane halkı işgücü anketi baz alındığında çalışanların nüfusa oranına göre 15-20 yaş ve 21-25 yaş arası çalışanlarda bir kırılım görülmektedir. Bu yüzden çalışmanın kapsamı bu iki yaş grubunu karşılaştıracak bir biçimdedir. Aynı zamanda GBS verilerinde yer alan mikro düzeyde çalışanların özelliklerini belirten veri 2012 yılında başladığı ve çalışmaya başlama yaşı baz alındığından çalışmanın kapsamı 2013-2022 yılları arasında tutulmuştur.

Bu çalışmada işgücü devri ve ücretler arasındaki ilişki Türkiye'de 2013-2022 yılları arasında 15-20 ve 21-25 yaş grupları karşılaştırmalı olarak incelenecektir. Bu yapılırken söz konusu yıllar arasında bu yaş gruplarının cinsiyet, işe başlama yaşı, deneyim, çalıştığı iş sayısı gibi betimleyici istatistiklerine de yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: İşgücü Devri, Ücretler, Gençler, Sektörler, Yaş Grupları

Ücret İçin, Rejim Karşısında: Fiili Eylemler Türkiye'de Otoriterliğe Meydan Okuyor mu?

Hazal Göçmen
ODTÜ

Türkiye'de 2010'un ikinci yarısından itibaren emek hareketi üzerindeki baskılarını arttırarak otoriterleşme sürecine giren siyasi rejim 2015-2019 arasında 170 bin işçiyi kapsayan grevleri yasakladı. Emek rejiminde otoriterleşme Türkiye için yeni bir olgu değilken 2015 sonrası derinleşen otoriterleşme biçimleri emek hareketi üzerindeki baskılarını toplu sözleşme kapsamındaki işçi sayısındaki düşüş, grevlerin yasaklanması/ertelenmesi, kolluk kuvvetlerinin müdahalelerinin artması, iktidar ve sendikaların iş birliğini geliştirmesi gibi yollarla sürdürüyor. Otoriterleşme emek hareketi üzerindeki baskı mekanizmalarını geliştirdikçe emek mücadelesinin geri çekilmek yerine yasal olmayan fiili grev biçimleriyle, iş bırakmalarla, iş yeri temelli hak arama mücadeleleri ile sürdüğü Emek Çalışmaları Topluluğu'nun yıllık hazırladığı raporlarda yer alıyor. Literatürde 2015-2019 arası gerçekleşen işçi eylemleri

incelendiğinde 2015'in görece demokratik ortamının işçi eylemlerinin sayısının yüksekliğini açıkladığını, 2016 darbe girişiminin ardından OHAL ile devam eden süreçte eylem sayısında bir düşüş yaşandığı tartışmaları var. Aynı zamanda eylemlerin 2020'ye kadar eski düzeyine çıkamadığı belirtiliyor. 2015-2020 eylemlerinin %60'ı hak savunma eylemleriyken %40'ı hak geliştirmeye yönelik eylemlerdir. Kolluk kuvvetlerinin eylemlere müdahale oranı ise 2015'te %9'ken 2015-2019 ortalaması %20'ye kadar çıktığı raporlarda gösteriliyor. Literatürdeki tartışmalar baskılara rağmen işçi eylemlerinin süreklilik gösterdiğini ve olası demokratikleşmenin eylemlerde artışa yol açma potansiyelini gösteriyor. Bu sunumda Türkiye'de işçi eylemlerinde 2020 sonrasında, 2015-2019 dönemindeki eylemleri de geride bırakan niceliksel bir artış olduğu görülürken bu eylemlerin otoriter rejime meydan okuyan bir potansiyele sahip olup olmadığı ana soru olacak. 2020'de pandemi ve ekonomik krizin etkisi ile yeniden yükselişe geçen işçi eylemleri ile fiili, yasal olmayan eylem biçimlerini arttı. Rapora göre 2020'de kıdem tazminatı başta olmak üzere hak savunma niteliği ağır basan işçi eylemleri 2021 ve sonrasında hak geliştirme niteliği yüksek eylemlere dönüşüyor. Bu anlamda 2015-2019 arasındaki döneme kıyasla daha talepkâr nitelikte eylemler olduğu söylenebilir. Fakat, 2020 sonrası işçi eylemlerinin Türkiye'de 2017 referandumundan sonra rejim değişikliğinin yeni bir otoriter devlet biçimine dönüşmesini engelleyemediği görülmektedir. Bunun nedenleri dört maddede tartışılabilir. İlk olarak iş yeri temelli eylemler benzer talepler etrafında kümelense de birbirinden parçalı ve kopuk ilerlemektedir. Siyasal rejim tek adam yönetimi ile biçim kazanırken işçi eylemleri parçalanarak çoğalmıştır. Dolayısı ile otoriter rejimin ilerlemesini durduracak örgütlülüğü geliştirememiştir. İkinci olarak eylemlerde ortaya çıkan taleplerin politik talepler ile birleşmemesi yakıcı bir sorundur. 2024'ün son aylarında BMİS üyesi 2 bin işçiyi kapsayan grevlerin cumhurbaşkanı kararnamesi ile yasaklanması sonrasında fiili olarak devam etmesi eylemlere siyasal bir nitelik kazandırsa da eylemlerin içeriği bu biçimi ile zenginleşememiştir. Üçüncü olarak sendikal alanda iktidarla organik ilişki kuran sendikaların artması/sendikaların zayıflaması işçi eylemlerinin niteliğinin günlük acil talepler ile sınırlanmasına yol açmıştır. Son olarak ise siyasal partilerin demokratikleşme taleplerini işçilerin ücret artışı talepleri ile birleştirmekteki eksikliği eylemlerin taşıdığı potansiyele karşın otoriter devlet biçimine geçişi engelleyecek bir niteliğinin henüz olmadığını göstermektedir.

MOTUS LİSANSÜSTÜ ARAŞTIRMALAR GRUBU OTURUMU-2

Bir Direnişi Anlamlandırmak: 19 Mart Protestolarına Katılımın Toplumsal, Siyasal ve Ekonomik Dinamikleri

Fatmagül Aydemir
ODTÜ SBE, Siy. Bil. Kamu Yön. ABD
Işıl Ünlü
ODTÜ SBE, Siy. Bil. Tarih ABD
Meltem Demiralp
ODTÜ Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler ABD

Bu çalışma, 19-23 Mart 2025 tarihlerinde Türkiye'nin farklı şehirlerinde gerçekleşen ve "19 Mart Direnişi" olarak adlandırılan protesto sürecine katılan bireylerin bu protestoyu nasıl algıladıklarını ve bu katılıma yön veren toplumsal, siyasal ve ekonomik dinamiklerin nasıl şekillenmiş olabileceğini incelemeyi amaçlamaktadır. Protestoların, farklı toplumsal pozisyonlardan gelen bireylerin ortak bir eylemlilik zemininde bir araya geldiği dikkat çekici bir moment sunduğu gözlemlenmiş; bu çoğulluğun nasıl kurulduğu ve ne tür sınırlarla karşılaştığı araştırmanın temel sorunsallarından biri olarak belirlenmiştir. Çalışma, nitel yöntemle ve yarı yapılandırılmış mülakatlar yoluyla elde edilecek veriler üzerinden

yürütülecektir. Bu bağlamda, farklı toplumsal pozisyonlardan gelen 12 katılımcı ile gerçekleştirilecek görüşmeler aracılığıyla, eylemlere katılım gerekçeleri, protestonun bireylerce nasıl anlamlandırıldığı ve bu sürecin toplumsal yaşantı, siyasal konumlanış ve ekonomik koşullarla nasıl ilişkilendiği analiz edilmeye çalışılacaktır.

Katılımcıların farklı toplumsal ve siyasal pozisyonlara sahip olmaları nedeniyle, protestoyu anlamlandırma biçimlerinde çeşitlilik olması beklenmektedir. Bu çeşitliliğin nasıl deneyimlendiği, geçici ya da kalıcı ortaklaşma zeminlerinin nasıl kurulabildiği, araştırmada ortaya çıkarılması hedeflenen meseleler arasında yer almaktadır. Protestoların yalnızca tepkisel mi yoksa daha derinlikli bir siyasal yönelimin parçası mı olarak deneyimlendiği sorusu da ayrıca ele alınacaktır. Çalışmanın odaklandığı önemli meselelerden biri de katılımcıların mevcut yönetime dair siyasal meşruiyet algılarının protesto süreciyle nasıl etkileşime girdiğidir. Siyasal meşruiyetin yalnızca hukuki ve kurumsal düzeyde değil, aynı zamanda bireylerin gündelik deneyimlerinde, adalet, temsiliyet ve yönetim tarzına ilişkin değerlendirmelerinde biçimlendiği varsayılmaktadır.

Bu çerçevede, protesto katılımı bir siyasal itiraz biçimi olduğu kadar, mevcut meşruiyet algılarının da ifadesi olarak değerlendirilmeye açıktır. Araştırmanın temel amacı, güncel protestoya katılan bireylerin ortak ya da farklılaşan algılarını; katılım motivasyonlarını ve ortak eylem deneyimlerini görünür kılmak; böylece Türkiye'deki siyasal eylemliliğin içinde doğduğu toplumsal bağlamları kavramayı ve toplumsal çoğulluk içindeki ortaklaşma imkânlarını ve sınırlılıklarını tartışmaya açmayı hedeflemektedir. Elde edilecek bulguların, protesto hareketinin niteliğini, çoğul yapısını, toplumsal karşılığını ve ortaklaşma potansiyelini değerlendirmeye yönelik analitik bir çerçeve sunulması hedeflenmektedir.

Ankara’da Farklı Bölgelerde Hava Kirliliği Parametrelerinin Karşılaştırmalı Analizi

Halil Onur Altay
ODTÜ Fen Bilimleri Fakültesi, Moleküler Biyoloji ve Genetik ABD

Hava kirliliği, ekolojik sürdürülebilirlik ve canlı sağlığı açısından en ciddi çevresel tehditlerden biridir. Literatürde, hava kirliliğiyle mücadelede en temel öneri olarak hava kalitesinin düzenli takibi ve buna dayalı yerel planlamaların yapılması vurgulanmaktadır. Türkiye’de ise hava kirliliği takibi hala yeterli düzeye ulaşmamış; elde edilen veriler hem düzensiz toplanmakta hem de sınırlı sayıda bölgeyi kapsamaktadır. Ankara ölçeğinde ise farklı bölgelerin hava kalitesi düzeylerini karşılaştıran bütüncül bir çalışmaya literatürde rastlanmamaktadır. Bu çalışma, Ankara’nın farklı bölgelerindeki hava kalitesini karşılaştırmalı olarak ele alarak, bölgesel farklılıkların mevcut olup olmadığını analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Çalışmada, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı’nın 2017-2023 yılları arasında yayımladığı yıllık ÇED raporlarından elde edilen PM10, SO_2, NO_2, CO ve O_3 ölçümleri kullanılmıştır. Tanımlayıcı istatistikler, varyans analizi (ANOVA) ve post-hoc testler yardımıyla bölgeler arası farklılıkların anlamlılığı değerlendirilmiştir. Bulgular, sanayi, trafik yoğunluğu ve nüfus gibi sosyoekonomik faktörlerin hava kalitesi üzerinde belirgin etkiler yarattığını ortaya koymuştur.

Bu çalışma, yalnızca hava kirliliğinin mekânsal dağılımına değil, aynı zamanda kent içi çevresel eşitsizliklerin görünür kılınmasına da katkı sunmaktadır. Bulgular, Ankara özelinde hava kirliliğiyle mücadele politikalarının yerel düzeyde farklılaştırılması gerektiğine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hava kirliliği, Ankara, çevresel eşitsizlik, yerel planlama, ANOVA

“Kazıdık Tırnaklarla”: Arkeolojik Kazılarda Genç Gönüllü Emeği

Buse Vurdu
ODTÜ SBE, Yerleşim Arkeolojisi ABD

Bu çalışma, Türkiye’de arkeolojik faaliyetlerde “gönüllülük” adı altında yaygınlaşan emek biçimlerini, kapitalist üretim ilişkileri bağlamında, tarihsel maddeci bir yaklaşımla çözümlemektedir. AKP iktidarı süresince geçmişin maddi kalıntıları, sermaye birikimi stratejilerinin giderek daha önemli bir aracı haline getirilmiş; hızlı kazılar ve turistik yönelimi önceleyen uygulamalar, arkeolojik faaliyetin bilimsel niteliğini tali konuma itmiştir. Bu dönüşüm, yalnızca nesnelerin değil, emek süreçlerinin de yeniden yapılandırılması anlamına gelmiş; başta “*Genç Gönüllüler Projesi*” olmak üzere çeşitli devlet destekli mekanizmalar aracılığıyla genç iş gücü, “gönüllülük” adı altında karşılıksız biçimde seferber edilmiştir.

Türkiye'de arkeoloji eğitimi alan gençler, yüksek işsizlik oranları, kapanan bölümler ve akademik istihdamdaki daralma nedeniyle mesleklerini sürdürebilme imkanlarını kaybetmektedir. Birçok genç, gönüllü projelere görünürlük kazanmak, referans elde etmek ya da ileride iş bulma umuduyla katılmaktadır. Söz konusu proje, gönüllülüğü yalnızca teknik bir iş bölümü biçimi değil, aynı zamanda genç kuşaklara yönelik ideolojik bir yönlendirme mekanizması olarak kurgulamaktadır. Gönüllülük, bu bağlamda, piyasa koşullarında ayakta kalmaya çalışan genç emek gücünün bir “gelecek yatırımı” ya da “alan deneyimi” edinme arayışı üzerinden, rıza üretiminin bir formuna dönüşmektedir.

Bu çalışma, bu dönüşümü yalnızca kuramsal düzlemde değil, somut ampirik veriler üzerinden de incelemektedir. Bu kapsamda, Genç Gönüllüler Projesi kapsamında kaç kazıya ilan verildiği, her bir kazı için açılan kontenjan sayıları, başvuru yoğunluğu, bu yoğunluğun mekânsal ve kurumsal farklılıkları ile ilişkisi; ayrıca kazılarda sağlanan yemek, konaklama ve ulaşım olanaklarının değişkenliği incelenmektedir. Bunun yanı sıra son yıllarda arkeolojik kazı bütçelerindeki değişim ile müze ve ören yerlerinden elde edilen turizm gelirleri karşılaştırmalı olarak analiz edilmektedir. Sonuç olarak çalışma, gönüllülüğün arkeolojik bilgi üretimi üzerindeki etkilerini değerlendirirken, çok katmanlı veri seti ile gönüllülüğün nasıl sınıfsal bir rıza üretimi mekanizmasına dönüştüğünü ve hangi maddi koşullarla yeniden üretildiğini görünür kılmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Arkeoloji, Kazı, Emek, Gönüllülük, Gençler.

OTURUM 16

TÜRKİYE'DE EMEK I: SAHA ÇALIŞMALARI

Mekân, Kimlik ve Emek: Paşabahçe'den AVM Mağazalarına İşçi Sınıfının Dönüşümü

Aleyna Taydaş
Kırıkkale Üniversitesi İTBF, Sosyoloji Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Öğrencisi,

Türkiye'de sanayileşme süreci, emeğin mekânsal örgütlenmesini ve işçi sınıfı kimliğinin dönüşümünü şekillendiren dinamiklerden biri olmuştur. Paşabahçe Fabrikaları örneği, sanayi üretiminin kentle kurduğu ilişki üzerinden hem tarihsel hem de toplumsal bir analiz imkânı sunmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'nin sanayileşme süreci, 19. yüzyıl sonlarından itibaren yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel dönüşümlere de zemin hazırlamıştır. 1930'larda devlet eliyle şekillenen sanayileşme politikaları, 1934'te Atatürk tarafından kurulan Paşabahçe Fabrikaları ile görünürlük kazanmış ve kalkınma söyleminin sembolü haline gelmiştir. 1950'lerde Marshall Planı ile fabrikaya otomatik cam üretim makineleri eklenmiş, üretim kapasitesi artmış ve teknolojik altyapı gelişmiştir.

Bu gelişme, Paşabahçe'yi sadece Cumhuriyet'in ilk sanayi hamlelerinden değil, aynı zamanda Soğuk Savaş dönemi kalkınma politikalarının da bir parçası yapmıştır. Fabrikanın Beykoz'da kurulmasıyla birlikte, sanayi üretiminin kentsel mekâna taşınması hem mekânsal hem de sınıfsal yeni anlam katmanlarının oluşmasına zemin hazırlamıştır. İşçi sınıfı yeni üretim düzeninin sadece nesnesi değil, aynı zamanda aktif öznesi haline gelmiştir. Başlangıçta kadrolu olmayan işçiler, zamanla Beykoz'un emek temelli kimliğini şekillendiren ve yeniden üreten bir sınıfsal aktör olarak öne çıkmışlardır. İşçilerin yaşadığı mahalleler, sadece ikamet alanı değil; sınıf bilinci, dayanışma ve direnişin örgütlendiği kolektif hafıza mekânları haline gelmiştir. İşçi sınıfının mekânla kurduğu bu ilişki, Bourdieu'nun habitus ve alan kuramı ile Michel de Certeau'nun gündelik hayatın taktikleri yaklaşımı üzerinden değerlendirildiğinde, mekânın anlamının salt fiziksel olmaktan çıkıp, toplumsal mücadeleyle şekillenen dinamik bir alana dönüştüğünü göstermektedir. 1970'lerde sendikalaşmanın artmasıyla işçilerin direnişleri güçlenmiş, sınıf kimliği kolektif bir politik özneye dönüşmüştür. Bu süreçte mekân, sadece üretimin yapıldığı yer değil; aynı zamanda emek süreçlerinin ve direnişin hafızasını taşıyan simgesel bir düzleme dönüşmüştür. Bu kapsamda, Paşabahçe örneği Türkiye'nin sanayileşme tarihine yalnızca iktisadi değil, toplumsal ve kültürel düzeyde de katkı sunmuş; işçi sınıfının hem maddi hem de simgesel düzlemde kendini inşa ettiği Beykoz semtinin bir mekânsal alan haline gelmiştir.

Bu açıdan gerçekeleştirilen çalışma, kalkınma araçsalığı çerçevesinde oluşturulan ve sonrasında işçi sınıfı üzerinden anlam kazanan Paşabahçe Fabrikaları örneği üzerinden, günümüzde mekânsal olarak dönüştürülmüş kurumsal kimliklerin yeniden şekillendirildiği AVM'lerde çalışan Paşabahçe Mağazalarındaki işçi sınıfı temsilinin satış danışmanlığı kimliği aracılığıyla yeniden üretimini incelemektedir. Araştırmanın temel amacını, geçmişten günümüze emeğin mekânsal ve toplumsal bağlamda nasıl yeniden inşa edildiği ve bu süreçte işçi sınıfının kimliğinin nasıl dönüşüme uğradığı oluşturmaktadır. Çalışmanın metodolojik çerçevesi, nitel araştırma yöntemine dayanmaktadır. Bu kapsamda, derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiş ve toplamda 10 katılımcı ile görüşme yapılmıştır. Görüşmelerden elde edilen veriler, MAXQDA 2024 yazılımı aracılığıyla analiz edilmiştir. Çalışmanın kuramsal

çerçevesine uygun olarak, bulgular kısmı detaylı bir şekilde ele alınmış ve bu bulgular, Michel de Certeau'nun gündelik yaşam pratiklerine dair teorisi ile Bourdieu'nun kültürel kapital ve toplumsal alan teorisi üzerinden değerlendirilmiştir. Çalışma işçi sınıfı kavramına odaklanarak, değerlendirilen örneklem grubunun sosyoekonomik ve sosyokültürel konumlarını, toplumsal tabakalaşma içindeki yerlerini ve bu yerleşimlerin yeniden üretim süreçlerini gözler önüne sermektedir. Araştırma bulguları, Paşabahçe Mağazalarındaki işçilerin emeğinin, imaj koruma gerekçesiyle gizil bir şekilde sömürüldüğünü ve bu sürecin işçi kimliklerinin yeniden inşasında belirleyici olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, Paşabahçe Fabrikaları'nın işçi sınıfı kimliği ve sınıf bilincinin gelişiminde önemli bir dönüm noktasıdır.

Platform Kapitalizmde Emek Süreci: Amazon Deposu'nda Çalışmak

İlkan Öz
Galatasaray Üniversitesi,
Siyaset Bilimi Bölümü Doktora Öğrencisi

Platform kapitalizmi olarak adlandırılan sistemin ortaya çıkışı çalışma dünyasındaki en önemli dönüşümlerden biri oldu. Platformlar, şirketi (veya platformu) işçi ve tüketici arasında konumlandırmak için dijital teknolojiyi kullanan, kullanıcıların kendi ürünlerini, hizmetlerini veya pazaryerlerini oluşturmalarını sağlayan, muazzam bir miktarda veriyi çekip kontrol edebilen yeni bir organizasyonel formdur. Platform kapitalizmi veya dijital kapitalizm her ne kadar bilgisayar başında çalışan "beyaz yaka" emeğini çağrıştırıyorsa da gelişen üretim teknikleri ve araçları beden emeğini ikame etmek bir yana, platform şirketleri yarattıkları algoritmalarla ve istihdam modelleriyle beden emeğine daha fazla bağımlı kalmaktadır. Bu çalışma platform kapitalizminin önde gelen şirketlerinden biri olan Amazon'un İstanbul'daki deposunda iki aylık süre boyunca depo işçisi olarak katılımcı gözlemin kullanıldığı bir saha araştırmasına ve işçilerle yapılan görüşmelere dayanmaktadır.

Beden emeğine dayalı bu işte kendilerini algoritmalar ile senkronize edemeyen, üretkenlikleri zaman içinde düşen, elinde tuttuğu cihazdan aldığı emirleri gereken hızda yerine getiremeyen veya yerine getirmek için çaba gösterirken zarar gören işçilerin elendiği yüksek iş gücü döngülü istihdam modeli oluşmaktadır. Şirket işçilerden daha fazla verim almak için onları stresle yönettiği bir sistem kullanmakta, uyguladıkları hızlandırma teknikleri daha fazla işyeri kazasına neden olmaktadır.

Amazon Türkiye, işçilerini özel istihdam bürosu aracılığıyla alınan taşeron işçiler, doğrudan şirket tarafından alınan sözleşmeli-geçici süreli işçiler ve Amazon'un daimî işçileri üç farklı şekilde istihdam etmektedir. Bu üç kategorideki işçilerin sahip olduğu (iş güvencesi, gelir güvencesi, sendikal örgütlenme hakkı, terfi hakkı, yan haklar ve primler) imkanlar farklıdır. Görev dışında geçirilen zamanı ve devamsızlığı minimum, performansı maksimum, (hem yönetimin belirlediği kotayı aşan hem de düşük hata oranına sahip olan) şirkete uyum sağlamış işçiler daimî kadroya girme olasılığına sahiptir. Şirket iç işgücü piyasası yaratarak işgücünün bölünmesini teşvik etmiş, böylece artı-değer çıkarımını sürekli kılmayı, gizlemeyi ve sermaye-işçi arasındaki mücadeleyi işçiler arasına sıkıştırmaya hedeflemiştir.

Şirket emek sürecinin örgütlenmesinde basit, teknolojik ve bürokratik denetimin bir sentezini kullanmaktadır. Depo işçileri üzerinden platform kapitalizminin işleyişini anlatırken, şirketin teknolojiyi ve istihdam modellerini karını artırmanın haricinde emekçileri takip ve kontrol etmek ve ortaya çıkması muhtemel emek hareketlerini önlemek amacıyla kullandığını öne

süreceğiz. Bu çalışmayla, tek tıkla kolayca platformlar üzerinden yapabildiğimiz alışverişle kapımızın önüne kadar gelen paketin arkasındaki insan emeğinin hikayesini, sömürü ilişkilerini, emekçilerin algoritmalar tarafından kontrolünü, yabancılaştırılmasını ve bu sisteme karşı dayanışma, direniş ve örgütlenme biçimlerini anlatmayı deneyeceğiz.

Deniz Taşımacılığının Ekonomi Politiğine Denizcilerin Gözünden Bakmak: Dökme Yük Gemisinde Gerçekleştirilen Etnografik Bir Araştırma

Çağatay Edgücan Şahin
Ordu Üniversitesi Ünye İİBF

Dünya ticaretinin yaklaşık %90'ı deniz taşımacılığıyla gerçekleşmektedir. Bu, gündelik hayatta kullandığımız metaların büyük bir kısmının deniz yoluyla bizlere ulaştığı anlamına gelir ve ticari yük taşımacılığı yapan farklı türlerdeki gemileri, taşımacılık sürecinin merkezine yerleştirir. Denizcilerin hem yaşadıkları hem de çalıştıkları mekânlar olan ticari yük taşımacılığı yapan gemiler izole, hareketli, riskli, gürültülü, erkek egemen ve hiyerarşik ortamlardır. Bu gemilerde çalışan denizciler, gündelik yaşamları ve emek süreci uluslararası standartlara göre düzenlenen ve birkaç aylık belirli süreli sözleşmelerle istihdam edilen ulus ötesi bir topluluğu oluştururlar.

Denizcilerin gemideki yaşam ve çalışma koşulları, çalışılan geminin taşıdığı yükün türüne, yaşına, liner veya tramp olarak çalışmasına, bakım süreçlerinin zamanında ve etkin bir şekilde yürütülüp yürütülmediğine, kumanya kalitesine, şirketin personel politikasına, gemide yeterli sayıda ve deneyimli denizci olup olmadığına, denizcilerin limanlarda gemiden ayrılma imkânına sahip olup olmadıklarına ve kamaraların maddi koşullarına göre değişir.

Bu bildiri, denizcilerin gemideki yaşamlarını doğrudan etkileyen maliyet minimizasyonu ve sektörde yerleşik emek sömürüsüne özel olarak odaklanarak denizcilerin istihdam pratiklerini açıklamaya çalışmaktadır. Bildirideki bulgular, 2021 ve 2023 yıllarında standart altı bir dökme yük gemisinde 4,5 aylık katılımcı gözlem ve hem gemide hem de karada gerçekleştirilen bir dizi yarı yapılandırılmış yüz yüze görüşmeye dayanmaktadır. Araştırmanın bulgularını birkaç başlık altında toplamak mümkündür:

- İstanbul, özellikle Karadeniz'e kıyısı olan ülkelerin denizcileri için işgücü piyasasının oluştuğu yerdir.
- Simsarlık, gelişmiş bir iş bulma ve şirkete karşı pazarlık gücü oluşturma işlevi görmektedir. Farklı ülkelerden denizciler, İstanbul'da yerleşik olan kendi ülkelerinden simsarlar aracılığıyla işe yerleşmektedirler. Denizcinin ülkesine ve deneyimine göre simsara ödediği aracılık ücreti değişmektedir.
- Denizcilik, zabitler için meslektir. Ancak, tayfaların bazıları için meslek iken, bazıları için geçici bir çözümdür.
- Elverişli ülkelerden alınan sertifikalarla gemide çalışma yaygındır. Bu durum, yeterliliğinin üzerindeki sertifikalarla gemiye katılan denizciler için olduğu kadar aynı yeterliliğe normalde daha yüksek ücret ödemesi gereken şirketler için de kazanç yaratır.
- Gemideki hiyerarşi uluslararası sözleşmelerle belirlenmiştir. Ancak, güç ve otorite ilişkileri salt kâğıt üzerinde kurulmaz. Hiyerarşi ne kadar keskin olursa olsun, otorite ancak koşullu olarak sağlanabilir.
- Her adımda maliyet minimizasyonu kumanya kalitesi, yakıt kalitesi, kamaraların maddi koşulları vb. durumlar başta olmak üzere açıkça gemideki denizcilerin aleyhine işler.

Emek Sürecinde Cinsiyete Dayalı Ayrışma: Turizm İşçisi Kadınlar Örneği

Araş. Gör. İlkay Üremiş Kiril
Ordu Üniversitesi Ünye İİBF Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

İnsanoğlu var olduğu andan itibaren maddi yaşamını devam ettirebilmek için üretmek zorundadır. Bunu gerçekleştirebilmek için de emek gücünün kullanımı söz konusudur. Emek gücünün kullanımı, yani Marx'ın söylemiyle çalışmanın kendisi, her şeyden önce insanın doğa ile arasındaki madde alışverişini kendi çabasıyla yürüttüğü, düzenlediği ve denetlediği basit bir süreçtir (2016: 181-188). Kapitalist sistemde emek süreci, işçinin bir işverenin denetimi altında ve ona tabi olarak çalıştığı, başka bir ifadeyle işçi tarafından emek gücünün satıldığı ve işveren tarafından bu emek gücünün satın alındığı bir çalışma ilişkisi düzeninde gerçekleşir. Marx, emek sürecini, kapitalizmin tahlilinde ve sınıf mücadelesinde başlangıç noktası olarak düşünmektedir, ona göre emek süreci, hem artı-değerin hem de egemenlik ilişkilerinin başlangıç noktasını oluşturmaktadır (2016).

Dolayısıyla kapitalizmde emek süreci yalnızca üretim ilişkilerinin yeniden üretim alanı değil aynı zamanda artı-değer üretimiyle bağlantılı olarak işçinin denetimini, bağımlılığını ve sömürüsünü de içine alan politik bir alandır. Emek süreci üzerine eğilen çalışmalar iki noktada yoğunlaşmaktadır: birincisi denetim ve gözetimdir. İkincisi ise, bütün ana akım araştırma gündemini de oluşturan emek sürecine İnsan Kaynakları Yaklaşımı'nın artan ilgisidir. İKY emek sürecine, sömürü ilişkisinin cereyan ettiği bir süreç olarak değil de verimlilik artışı stratejilerinin uygulanacağı bir süreç olarak yaklaşmaktadır.

Buna karşın, emek sürecinde toplumsal cinsiyet olgusunu konu edinen çalışmalara neredeyse hiç rastlanamamaktadır. Bu noktadan hareketle bu çalışma, emek sürecinde cinsiyet olgusunu konu edinmektedir. Konu, Türkiye özelinde ve turizm sektörü düzeyinde ele alınmaktadır. Günümüz kapitalist toplum düzeninde emek sürecinde cinsiyet olgusunu araştırmak için turizm sektörünü ele almak önem arz etmektedir. Bunun nedeni turizm sektörünün; kapitalist üretime paralel bir gelişim seyri izlemiş, kadın istihdamının yüksek olduğu ve cinsiyete dayalı ayrışmanın her alanda görülebildiği bir sektör olmasıdır. Dolayısıyla çalışmasının bir amacı, turizm emek sürecini toplumsal cinsiyet boyutuyla analiz ederek, cinsiyet olgusunun kapitalist iktisadi birikim açısından rasyonalitesini anlamaktır. Bu amaç ile bir nebze de kadın emeği araştırma alanlarını enlemesine kesen ortak bir sorunsal olarak kadın hareketini böyle bir alana genişletme çabalarına da katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Araştırma kapsamında; yarı yapılandırılmış soru formu aracılığıyla Antalya ilinde ikamet eden ve turizm sektöründe istihdam edilen 21 işçiyle gerçekleşen görüşmelerin yanı sıra Antalya ilinde yer alan (beş yıldızlı) bir turizm konaklama işletmesinde gerçekleşen katılımlı gözlem yöntemi ile veriler toplanmıştır. Elde edilen bulgular ışığında emek süreçlerinde cinsiyet olgusunun; yönetim, denetim, ücret, çalışma koşulları, istihdam türleri, yaşam koşulları üzerinde belirgin farklılıklara neden olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Aynı zamanda cinsiyet olgusu, emek sürecinde işçiler üzerinde baskı kurmanın, artı-değer yaratmanın, sınıf içi dayanışmayı engellemenin, işçileri denetim altına alarak onları ucuz ve esnek bir işgücüne dönüştürmenin işlevsel bir yolu olarak sermaye tarafından kullanılmaktadır. Dolayısıyla kapitalist birikim açısından son derece önemlidir.

Platform Kapitalizmi:
Esnaf Kuryeler Örneğinde Bir Potansiyel mi, Tehdit mi?

Araş. Gör. Hande Köse
Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

Kapitalist üretim biçiminin teknolojiyle ve dijitalleşmeyle içkinliği hem çalışanların işle kurdukları ilişkiyi dönüştürmekte hem de işlerin yapısını doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda "platform kapitalizmi" kavramı öne çıkmaktadır. Platform, en genel anlamıyla iki ya da daha fazla grup arasında etkileşim sağlayan ve kendisini aracı olarak konumlandıran bir dijital altyapı olarak tarif edilebilmektedir. Bu tanımda vurgu, platformların aracı niteliğinde yatmaktadır. Öyle ki dijital altyapı ve işi yönetmeye yönelik algoritmalar da dahil olmak üzere dijital platformlar iş gücü arzını ve talebini bir araya getirecek araçlar sağlamaktadır. Dünya çapında piyasa değerine göre en değerli ilk 5 şirketin Apple, Microsoft, Google, Amazon ve Samsung Group olduğu düşünülürse platformların günümüz kapitalizminde ne kadar kilit bir yerde durduğunu görmek çok da zor olmayacaktır. Esnaf kurye olarak çalışmanın platform kapitalizminde durduğu yer ise şu şekilde açıklanabilmektedir: Esnaf kurye olarak çalışma biçiminde esnaf kuryeler bir şahıs şirketi kurmakta, sonrasında bir platformun bünyesinde "hizmet vererek" çalışmaktadır. Böylece aslında platformun çalışanı da olsalar "bağımsız veya kendi hesabına çalışan" bir konumda yer almaktadırlar. Bu durum da tüm sosyal güvenlik ihtiyaçlarını kendilerinin giderdiği, yemek ve yol masraflarının genellikle kendi ceplerinde çıktığı, herhangi bir kaza durumunda platformun ya hiç sorumluluğunun bulunmadığı ya da sorumluluk almak için birtakım kriterlerin mevcut olduğu bir çalışma ilişkisine denk düşmektedir. Örneğin esnaf kuryeler gün içinde çalışmak istedikleri saatleri genellikle kendileri seçse de ya bunu sadece çalışma performansı yüksek olan esnaf kuryeler yapabilmekte ya da "mesai saati seçme özgürlüğü" olsa dahi çalışmadıkları her saat para kazanamadıkları için esasen bu özgürlükten mahrum kaldıklarını söylemek yanlış olmayacaktır.

Tüm bunlar ekseninde bu çalışmada amaç, Türkiye'de faaliyet gösteren platformların bünyesinde çalışan esnaf kuryelerin platform kapitalizmi açısından çalışma koşullarını irdelemek, esnaf kurye çalışma biçiminin teknolojik ve dijital gelişmelerle çalışma hayatında nasıl bir dönüşüm yarattığını anlatmaktır. Ayrıca esnaf kurye olarak çalışmanın hali hazırda var olan istihdam ilişkileri açısından ne anlam ifade ettiği ve gelecekte bir dönüşüm yaratma potansiyelinin neler olduğu da çalışmanın diğer amaçları arasında yer almaktadır. Çalışma gömülü teori metodolojisiyle gerçekleştirilmiş ve esnaf kurye olarak çalışan kişilerle derinlemesine görüşmeler ve odak grup görüşmeleri yürütülmüştür. Henüz nihai sonuçlara ulaşmasa da çalışma, özellikle esnaf kuryelerin güvencesiz ve esnek çalışma deneyimlerine dair önemli noktalar barındırmaktadır. Özetle bu çalışma kapsamında esnaf kurye istihdam modelinin içinde neler barındırdığı, bu modelde çalışan kişilerin çalışma deneyimleri ve esnaf kuryeliğin gelecekteki istihdam biçimlerine ne gibi etkilerde bulunabileceği tartışılmaktadır. Görünen odur ki esnaf kurye çalışma biçimine dair kamuoyunda yaygın olarak bilinen maddi açıdan çok kazançlı olması ve patronsuz çalışmanın "kolaylığı" esnaf kuryelere güvencesiz ve esnek çalışma olarak yansımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Platform kapitalizmi, neoliberalizm, esnaf kurye, özerk çalışma, esnek istihdam.

OTURUM 17

TUNÇ TAYANÇ ANISINA
TÜRKİYE'DE SOSYAL BİLİM ÇALIŞMALARI II: AMPİRİK ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ

Nitel Araştırmalarda Bir Veri Toplama Aracı Olarak Yürüyerek Görüşme Tekniği

Fulya Babacanoğlu Usta
Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı

Yabancı literatürde sosyal araştırmalarda veri toplama aracı olarak yer temelli bir yaklaşım benimseyen mobil tekniklerin kullanımının giderek arttığı görülmektedir. Yabancı literatürde "go along, walk along, walking interviews" gibi kavramlarla ifade edilen tekniğin Türkçe karşılığı "yürüyerek görüşme, birlikte yürüme" şeklinde ifade edilebilir. Bu teknik, katılımcıların doğal yaşam alanlarında araştırmacıyla birlikte yan yana yürüyerek, birden fazla duyusuyla algıladığı mekânsal deneyimlerini, yorumlarını ve günlük yaşamdaki etkileşimlerini bütüncül bir şekilde ortaya çıkarmayı amaçlayan bir veri toplama aracı olarak tanımlanabilir. Türkçe literatür incelendiğinde yürüyerek görüşme tekniği hakkında yeterli akademik çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu çalışma, nitel yöntem ve görüşme tekniğine dayalı olarak gerçekleştirilen araştırmalarda Türkçe literatüre, yürüyerek görüşme tekniğinin tanıtılması ve kullanılması açısından katkı sağlamayı, gelecekte nitel araştırmalara uygulama örnekleri ve öneriler sunmayı hedeflemektedir.

Çalışmada yürüyerek görüşme tekniğinin kavramsal temelleri, amacı, uygulama şekilleri, güçlü ve zayıf yönleri, sınırlılıkları ve etik sorunları yabancı literatürün incelenmesi yoluyla tartışılmıştır. Bu doğrultuda yabancı literatürden makale, tez, kitap gibi çeşitli kaynaklar doküman incelemesi tekniği ile analiz edilerek, yürüyerek görüşme tekniği hakkında somut örneklerle sistematik bilgi elde edilmiştir. Bu teknik, nitel araştırma yönteminde bir veri toplama aracı olan saha gözlemi ve derinlemesine mülakat yöntemlerinin güçlü yönlerini harmanlayan, görüşme tekniğinin özel bir görünümü olarak tarif edilebilir. Yürüyerek görüşme tekniğinin, sosyal bilimler alanında sosyoloji, antropoloji, coğrafya, kent çalışmaları ve planlama, göç çalışmaları ve psikoloji gibi çeşitli disiplinler tarafından yapılan çalışmalarda veri toplama aracı olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

İncelenen araştırmalarda yürüyerek görüşmeler esnasında, oturarak yapılan klasik görüşmelere nazaran katılımcıların, araştırmacılar karşısında kendilerini daha eşit ve rahat bir konumda hissettikleri görülmüştür. Böylece mekan ve benlik etkileşimini de ortaya çıkaran, zengin ve doğal veriler elde edilmiştir. Bu yöntem, katılımcıların günlük yaşam tecrübelerinin, iletişim ve etkileşim kurdukları çevrelerinin araştırmacı tarafından doğal ortamında doğrudan gözlemlenmesine olanak tanımaktadır. Zira katılımcıların araştırma konusuna dair salt sözel olarak aktardığı verilerin aksine, mekânsal etkenlerin de göz önünde bulundurulduğu yürüyerek görüşme sırasında katılımcıların neredeyse tüm duyu organlarıyla aktardıkları verilerin daha derin ve doğal olduğu görülmüştür. Bu anlamda klasik görüşmelere nazaran, yürüyerek görüşme tekniğinin, çalışmanın güvenilirliğini ve geçerliliğini sağlaması bakımından avantajlı bir teknik olduğu ifade edilebilir. Bununla birlikte hava koşulları, araştırmacının, katılımcıların veya mekanların fiziksel sınırlılıkları, teknik ekipman ve gizlilik gibi konularda pratik zorluklar yaşandığı görülmüştür.

Özellikle yürüyerek görüşme esnasında katılımcıların yol haritası boyunca tanıdığı kişilerle karşılaşma ihtimali etik kaygıları gündeme getirmektedir. Bu çeşitli aşılabilir sınırlılıklarına

rağmen yürüyerek görüşme tekniğinin, araştırmacıya, katılımcıların yerel alan tecrübesine erişme ve araştırma konusu olan toplumsal dinamikleri daha derinlikli gözlemleme fırsatı sunması bakımından dikkate değer bir teknik olduğu ifade edilebilir. Çalışmada araştırmacı tarafından yapılmış uygulama örneklerine yer verilmemiş olması bu araştırmanın kısıtlılıklarındandır. Bu tekniğin imkânlarını ve sınırlılıklarını daha detaylı analiz edebilmek tekniğin uzun vadede ve yaygın biçimde uygulanır olmasıyla mümkün olacaktır.

‘Veri Toplayıcılığı’ndan ‘Travma Tanıklığı’na: Saha Araştırmalarında Araştırmacının İkincil Travmayla İnsan Olarak Konumu

Dr. Elif Hacısalihoğlu
Trakya Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri ilişkileri Bölümü

Yoksulluk, göç, mültecilik, toplumsal cinsiyet, doğal afetler, ırkçı eğilimler, dezavantajlı gruplar gibi sorun ve gruplar üzerine saha araştırması yürüten araştırmacılar travmatik anlatılarla karşılaşırlar. Bu tip saha araştırmaları katılımcıların sıklıkla kayıplarını, maruz kalınan şiddeti, dışlanmayı, istismar ve çeşitli boyutlarda deneyimlenen eşitsizlikleri paylaştıkları çalışmalardır. Paylaşımlar ağır kayıplardan, çeşitli hayatta kalma öykülerine değin zorlu deneyimleri içerir. Araştırmacı, tüm bu yaşantıları yüzeye çağıran olduğu kadar, onlara alan tutan ve tanıklık edendir. Dolayısıyla sosyal araştırmacılar sahada yalnızca veri toplayan değil, aynı zamanda katılımcıların travmatik anlatılarına tanıklık edenlerdir. Bu çalışma, veriyi toplayan taraf olmaktan öteye giderek, araştırmacının tanıklık eden konumunu tartışmaya açmayı amaçlamaktadır. Bununla birlikte karşılaşmalar esnasında ve sonrasında araştırmacının sürecin içinde ne yaşadığını ve geriye ne kaldığını görünür kılmayı hedeflemektedir.

Her araştırma türünde olduğu gibi saha araştırmalarında da araştırmanın zaafa uğramaması ve başarılı biçimde yürütülebilmesi adına çalışma öncesinden başlayacak biçimde çeşitli tedbirler alınır. Bunlar veri derleme araçlarının kendisine dair olabileceği gibi, araştırmacının kullanacağı iletişim diline değin çeşitlenebilmektedir. Çoğunlukla teknik özellikleri içeren bu hazırlıklarda araştırmacının daha ziyade gözlemci konumundan hareket edilmektedir. Uzun süre nitel çalışmalarda araştırmacının ‘nesnel’ araştırmacı konumuna işaret edilmiş ve araştırmaya ilişkin önlem ve hazırlıklar da bu konumla paralel şekillenmiştir. Ancak daha yakın zamanlı saha araştırmaları bu konumlanmanın ötesine giderek, katılımcı ve araştırmacı arasındaki duvarı yıkan biçimde bir eğilim sergilemektedir. Özellikle travmatik konularda yapılan nitel araştırmalarla birlikte araştırmacı ve katılımcı arasındaki mesafenin kırılabildiği ve araştırmacının da bu süreçten etkilendiği, kendini etkilenmeye açık hâlde konumlandırabildiği görünmektedir. Böylelikle araştırmacı artık yalnızca bir gözlemci değil, araştırma süreciyle birlikte *etkilenen bir özne* olabilmektedir. Kişinin bizzat travmayı deneyimlemediği ancak iş ve mesleği gereği travmaya maruz kalanlara eşlik ettiği bu deneyimlerin etkileri ikincil travma olarak isimlendirilmektedir. Saha araştırmaları, katılımcıların travmatik deneyimlerini görünür kılma potansiyeline sahip olduğu kadar, araştırmacı üzerinde ikincil travmaya neden olacak potansiyel ve etkileri de barındırmaktadır. Bu etkilerin boyutları ve araştırmacıya kalanın ne düzeyde olduğu, araştırmacının ne boyutta bir travma deneyimine tanıklık ettiği, kendisini süreçte nasıl konumlandırdığı ve sonrasında kendisinde kalanı nasıl işlediğine (destek, özbakım vb.) değin uzanan biçimde çeşitlenebilir. İkincil travma üzerinde çalışmak araştırmacı üzerinde kalan etkiyi açığa çıkartmaya ve dolayısıyla araştırmacının çalışma ile kendine bakmasına ve dönüşümüne yönelik farkındalık sağlamasına neden olur. Diğer yandan saha araştırması esnasında sağlıklı mesafelenme ve ilişkilenmeyi sağlayabilmesi için de kaynaklık eder; böylelikle çalışmaların sürdürülebilirliğini her iki taraf için de ve daha geniş ölçekte toplumsal düzeyde de destekler.

Travmatik deneyimlerin ve kaosun arttığı, toplumsal düzenin ise giderek istisna haline geldiği mevcut konjonktürde, sosyal araştırmacılar giderek daha fazla travmatik vakalarla karşılaşmaktadırlar. Buna rağmen literatürde, araştırmacıların ikincil travma deneyimlerinin yeterince tartışılmadığı görülmektedir. Bu çalışmada ikincil travmanın bir metodolojik problem olarak gündeme getirilmesi amaçlanmaktadır. Çalışma dahilinde, araştırmacının başlıca kişisel deneyim ve gözlemlerinden faydalanılacak olmakla beraber, benzer travmatik konularda çalışan saha araştırmacıları ile de derinlemesine mülakatlar yapılacaktır.

Türkiye'de Sosyal Bilimlerin Gelişim Seyri Üzerine Bazı Gözlemler

Kurtuluş Kayalı
Ankara Üniversitesi Emekli Öğretim Üyesi

Sosyal bilimlerin Türkiye'de gelişim seyri fazla inişli çıkışlı olmuş fazlasıyla kırılmalar ve temel farklılıklar yaşanmıştır. Kırılma yılları olarak 1930'ları, 1960'ları, 1980'leri ve 2000'li yılları düşünmek anlamlı olabilir. Böylesi kırılmalarda 1940'lı yılların tercüme faaliyetleri, 1960'lı yılların ortalarından itibaren artan Marksist klasiklerin çevirileri, 1980'li yıllardan itibaren başkalaşan çeviri furyası ve 2000'li yıllarda sonra hepten başatlaşan tercümelerin varlığı ve bunların arkasındaki zihniyet gösterilebilir. Tercümelerin içeriği ve mahiyeti değişik dönemlerin düşünsel doğrultusunu köklü bir şekilde değiştirmiş ve tercüme faaliyetinin ortaya çıkardığı metinlerle şekillenen düşünsel dünyada istikrar ve gelenek hak getire sınırlı benzerlikler bile son derece nadir olmuştur.

Zaman zaman Türkiye'de sosyal bilimlerin gelişimi konusundaki dikkatler de olağanüstü sathi tespitlerin konusu olmuştur. Bu tartışmaların bir kısmı da, önemli bir kısmı da Batıdaki gelişmelerin etkisiyle olmuştur. Zaten bunların arkasında tercüme faaliyetlerinin olması meselenin yurtiçi dinamiklerle gelişmediğinin göstergesidir. Türkiye'de sosyal bilimlerin gelişimine dair metinlerin önemlice bir kısmı da İngilizce yazan dünyayı bilgilendirmek üzeredir. Nitekim *Türkiye'de Sosyal Bilimleri Yeniden Düşünmek* (1998) çalışması da aslında *Sosyal Bilimleri Açın* (1995) metninin tetiklediği bir çalışma olup onun kapsayıcı mahiyetine karşın olağanüstü sathi bir düşünsel mecrada gelişmiştir. Türkiye'de sosyal bilimlerin gelişimi konusunda en ciddi düşünme denemelerinden biri 1970 yılında gerçekleşen *Türkiye'de Toplumsal Bilimlerin Gelişimi* (1971) sempozyumu ile 1969 yılında yapılan *Mimarlık Semineri'*dir. Sözü edilen iki seminer aynı zamanda 1960'lı yıllardaki temel tartışmaların çerçevesini belirleyen ve bunlara ne tür çözümlerin sunulabileceğini sorgulayan birer çalışma mahiyettedir. Bu iki çalışmanın biri de daha ağırlıklı olarak tarihin kısmen öne çıkarılışın bir işareti olarak görülebilir.

Türkiye'de sosyal bilim alanları arasına tarihin dahil edilişi işte *Sosyal Bilimleri Açın*'ın müdahalesi dolayısıyladır. Buna karşın da *Türkiye'de Sosyal Bilimleri Yeniden Düşünmek* metninin en problemli metinleri de tarih üzerine olanlarıdır. Her yeni dönem yeni konuları gündeme getirirken eski dönemler ve onların şekillendirdiği tartışmalar olağanüstü sınırlı bir tarzda ele alınmıştır. Düşünsel anlamda geçmiş dönemlerde olağanüstü farklı düşünsel eğilimler başat hal alırken geçmiş dönemlerin düşünsel meselelerinin eleştirilmesinin gündeme gelmemesi ilginç görünmektedir. Bunun böyle olmasının nedenlerinden birinin eleştirinin özeleştiri gerektirmesi olduğu düşünülebilir. Her dönemin temel konusunun pekala Kemalizm ve Milliyetçilik olduğu söylenebilir.

OTURUM 18

SİYASET TEORİSİ II: DEVRİM VE DİRENİŞ

Ütopya, Direniş ve Alternatif Topluluklar: Düzleyiciler, Kazıcılar ve Korsanlar

Aykut Örküp
Başkent Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Bu çalışma, alternatif toplulukların, erken modern dönem İngilteresi'nde ilksel birikim sürecine ve kapitalist toplumsal ilişkilerin oluşumuna karşı direnişin tarihsel biçimleri olarak ortaya çıkışını incelemektedir. Alternatif topluluklar olarak Düzleyiciler, Kazıcılar ve Korsanlar'a odaklanan çalışma bu toplulukların özel mülkiyetin, ücretli emeğin ve merkezileşen devlet otoritesinin artan hakimiyetine karşı eşitlikçilik, kolektif mülkiyet ve demokratik özyönetim üzerinde temellenen ütopyacı tasavvurları nasıl ifade edip örgütlediklerini araştırmaktadır. Politik Marksizm'in teorik çerçevesinden yararlanan çalışma söz konusu hareketleri on yedinci ve on sekizinci yüzyıllarda meydana gelen, müşterek toprakların çitlenmesi, mülkiyet haklarının ve ilişkilerinin yeniden tanımlanması ve emeğin disipline edilmesi gibi kapsamlı toplumsal, ekonomik ve hukuku dönüşümler arasında konumlandırmaktadır.

Düzleyiciler, İngiliz İç Savaşı sırasında oy hakkının genişletilmesini, hukuki reform yapılmasını ve müşterek mülkiyet haklarının korunmasını savunarak radikal demokratik idealleri yükseltmişlerdir. Düzleyici hareketi içinden çıkan ve kendilerini Gerçek Düzleyiciler olarak adlandıran Kazıcılar, daha radikal bir tavır alarak çitlenmiş toprakları işgal edip işleyerek doğrudan eylemler gerçekleştirmiş, sömürü ve hiyerarşiden özgürleşmiş komünal bir toplum tasavvur etmişlerdir. Açık denizlerde faaliyet gösteren korsan toplulukları ise kapitalist emek rejimini ve ücretli emeği tamamen reddetmiş, serveti yeniden dağıtan ve yer yer uluslararası ticareti sekteye uğratan eşitlikçi, özerk topluluklar kurmuşlardır.

Bu hareketleri analiz eden çalışma, Düzleyici, Kazıcı ve Korsan topluluklarının yalnızca reaksiyoner hadiseler veyahut başarısızlığa uğramış ütopyalar olarak görülemeyeceğini, aksine kapitalist toplumsal ilişkilere karşı somut tarihsel alternatifleri temsil ettiklerini iddia etmektedir. Bu topluluklar, kapitalizmin ve kapitalist toplumsal ilişkilerin ortaya çıkışı ve gelişiminin başından beri direniş sahaları yarattığını, tıpkı Marx'ın belirttiği gibi ilksel birikime dayalı mülksüzleştirmenin öyküsünün, "insanlık tarihine kandan ve ateşten harflerle" yazılmış olduğunu ve insanın sömürü, eşitsizlik ve baskının ötesinde yer alan dünyaları tasavvur ve inşa etme gücünü göstermektedir.

Tüm bunlardan hareketle bu çalışma, komünal yaşam ve direnişin bu erken deneylemelerine tekrar dönerek ütopya siyaseti, müşterekler ve antikapitalist gelecek imkanlarına dair daha geniş tartışmalara katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ütopya, Alternatif Topluluklar, İlksel Birikim, Düzleyiciler, Kazıcılar, Korsanlar

“Biz”in “Öteki” Yüzü: Benhabib’le Topluma Bakmak

Ceren Dalgıç
Hacettepe Üniversitesi – Doktora Öğrencisi

Toplumu, “toplum” yapan bir bağ var mı yoksa bu bağ Platon’un dediği gibi “güzel bir yalan”dan mı ibaret (Platon, 2014:110)? Platon, *polis*’leri yönetebilmenin “kolay” yolunu bir yalanda bulmuştu. Platon topluma “doğuştan” ayrıştırıldıkları bir masal sunarken hem toplumsal bağı hem de hiyerarşiyi ortaya koyuyordu: “Toplumun bir parçası olan sizler, diyeceğim, birbirinizin kardeşisiniz. Ama, (…)” (2014: 11). Topluma geçmişten günümüze doğru bir bakış yönelteceksek bu “ama”lar unutulmamalıdır ki topluma dair hikayeler hep “ama”larla kurulmaktadır. Bu sunumda topluma Benhabib’le birlikte bakarken toplumun “ama”sıyla, “biz”in ötekileriyle birlikte bakmaya çalışacağız.

Hakim toplum hikayeleri olarak görebileceğimiz Platon’un “ama”lı kardeşliği, Hobbes’un *homo homini lupus*’u elbette felsefe tarihi boyunca bazı düşünürler tarafından yıkılmış, farklı hikayeler denenmiştir. Özellikle siyasal antropoloji geleneğinin anarşist düşünürleri devletsiz toplumlardan hikayeler sunarak hakim hikayenin değişmesine önemli katkılar sağlamışlardır. Klasik anarşist gelenekten gelen Kropotkin, Hobbesçu *homo homini lupus* düşüncesinin, Darwin’in türlerin birbirine karşı mücadeleci teorisinin karşısında durarak “insani dayanışma bilinci”nden bahsederek türleri birbirine düşman olarak değil, birbirleriyle hareket ettiği yapısıyla ortaya koymuştur (Kropotkin, 2001: 10). Kropotkin gibi anarşist bir düşünür olan Clastres de Kropotkin’in doğaya karşı dayanışmacı tutumunu izleyerek toplumun kökenine başkasını gözetme fikrini yerleştirmektedir. Bu anlatılar her ne kadar devletsiz toplumları ele alsa da devletli toplumlarda da aynı dayanışmacı hattı izlememiz mümkündür. Buna rağmen dayanışmacı toplum anlayışıyla devlet fikri neden birbiriyle uyuşmamaktadır?

Bu sorunun cevabını Benhabib’in “liberal demokrasilerin kalbinde yatan ikilem” tespitinden yola çıkarak verebiliriz (Benhabib, 2021: 12). Dayanışmacı bir anlayış veya bu ikilemde insan hakları, devlet egemenliği tarafından bölünmektedir. Ancak Abensour’un Marx’ın metinlerine dair konuşurken de dediği gibi *demos*’un “özne olarak mutlak etkinliği” bir geçiş sağlayabilir (Abensour, 2018: 130). Biz de bu sunumda “biz” olarak kurulan halkın karşısına ısrarla konulan “öteki”lerin aslında madalyonun iki yüzü olduğunu göstermeye çalışarak dayanışmacı toplum anlayışını bozguna uğratan ikilemin nasıl çözüleceğine dair bir tartışma yürüteceğiz.

Üç bölümden oluşacak bu sunumda ilk olarak felsefi arka planımızı oluşturmamız gerekmektedir. Bu sebeple Benhabib’in kozmopolit düşüncesine giden yolda Kant’ın, Arendt’in ve Rawls’un düşüncelerine yer vererek bu düşüncelere dair Benhabib’in yorumlarından ve şerhlerinden bahsedeceğiz. İkinci bölümde, ilk bölümden felsefi temelleri aldıktan sonra topluma bakabilmek adına yeryüzünün olaylarını incelemeye çalışacağız. Bu noktada Benhabib’in verdiği örneklerden faydalanarak “demokratik yinelemeler” kavramını inceleyecek, demokrasinin iş görmediği toplumlarda, örneğin Türkiye’de, nasıl bir rol oynayacağını tartışacağız. Son olarak bu örneklerden hareketle Necmi Erdoğan’ın “Türkiye bir toplum mudur?” sorusuna Benhabib’in düşünceleri eşliğinde bakarak Benhabib’in eksik bıraktığı noktalara değinerek birkaç çözüm yolu sunmaya, Benhabib’in de izlemiş olduğu Kant’ın kozmopolit “keşke”lerini takip etmeye çalışacağız.

Partizan Karşısında Militan: Maocu Siyasetin Janus Yüzü

Ömür Birler
ODTÜ, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Batuhan Parmaksız
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Siyaset Bilimi Bölümü

Carl Schmitt ve Alain Badiou siyasal olana dair düşünceleri çerçevesinde sıklıkla karşılaştırılan kuramcılardır. Bu çalışma ise her iki düşünürün çalışmalarında siyasal olanın öznesi olarak karşımıza çıkan Schmitt için partizan, Badiou içinse militan figürlerinin kökenine inmekte ve her iki figüründe Mao Tse-tung'un düşüncelerine dayalı temellerine işaret ederek karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Tartışmanın merkezinde bu iki karşıt kuramcı arasında beklenmedik bir ortak nokta olarak ortaya çıkan Mao'nun devrimci pratiğinin etkisi yer almaktadır. Mao'nun rolünü Schmitt için bir partizan savaşçı, Badiou içinse bir kitlesel hareket militanı olarak şekillendiren Çin Devrimi ve Kültürel Devrim olayları bize karmaşık bir resim sunmaktadır. Bu çalışma Schmitt ve Badiou'nun kuramlarında şiddetin rolünün incelenmesinin bu iki düşünürün yüzeysel bir karşılaştırmasının ötesine geçecek bir anahtar olduğunu öne sürmektedir.

Bu amaçla, çalışma öncelikle Schmitt'in Mao okumasını sunacaktır. *Partizan Teorisi*'ne odaklanarak, Schmitt'in şiddeti meşrulaştırması biçimi, yıkıcı mantık, askeri biçim ve nihai hedef olan devletin iktidarının yeniden üretilmesi üzerinden detaylı olarak irdelenecektir. Öte yandan, Badiou'nun Maoist köklerinin incelenmesi şiddetin eksiltici mantığını kullanarak evrensel ve dönüştürücü bir siyaseti benimseyen bir militan özne ortaya çıkaracaktır. Çalışma, bunun, devlet-merkezli paradigmalara teslim olmadan var olan yapıları sarsacak yeni siyasal olasılıklar yarattığını tartışmaktadır.

Çalışma, Mao'nun düşüncesini şiddet ve politik özne üzerine daha geniş bir söylem içinde konumlandırarak tarihsel ve teorik mirasların, siyasetin doğası ve amacı üzerine güncel tartışmaları nasıl şekillendirmeye devam ettiğini göstermektedir. Sonuç olarak, çalışma Mao'nun kalıcı geçerliliğini vurgularken, Schmitt'in partizanı ile Badiou'nun militanı arasındaki belirgin ancak birbirine bağlı rolleri tanımlayarak siyasal teoriye katkı sunmaktadır.

Tarihin ve İdeolojinin Sonunda Protesto: Şili Örneği

Dr. Emre Önkibar
Galatasaray Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Bu araştırma, 2019 yılında gerçekleşen ve *estallido social* (toplumsal patlama) olarak bilinen Şili protestolarını, çağdaş neoliberal söylemi domine eden "tarihin sonu" ve "ideolojinin sonu" anlatılarında kritik bir dönüm noktası olarak incelemektedir. Bu isyan, sadece izole bir toplumsal olay olarak değil, Şili'nin neoliberal başarı hikâyesi modeline meydan okuyarak küresel kapitalist yapının içindeki semptomatik bir kırılma olarak ortaya çıkmıştır. Protestoların demokrasi, diktatörlük, geçiş dönemi ve neoliberalizm gibi hegemonik anlatılarla nasıl ilişkiye geçtiği ve bunları nasıl bozduğu incelenerek, sözde post-politik bir çağda karşı-hegemonik bir anlatı oluşturma kapasiteleri araştırılmaktadır.

Fredric Jameson'un bilişsel haritalama kavramı ile Marcuse ve Žižek perspektiflerinden yola çıkarak eleştirel teori ve psikanalize dayanan bu araştırma, Şili'nin neoliberalizmi reddedişinin "el pueblo" (halk), "haysiyet" ve "eşitlik" gibi sembolik boyutları nasıl yeniden yapılandırdığını incelemektedir. Ayrıca, geçmiş, şimdi ve gelecek arasındaki etkileşimi takip etmek için nostalji,

melankoli ve fantezi gibi psikanalitik kavramlar kullanılmaktadır. Bu analiz, protestoların kolektif gücü nasıl ifade ettiğini ve neoliberalizmin tek boyutlu anlatısına nasıl meydan okuduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırma, *estallido social*'in küresel kapitalist söylemin sembolik düzenindeki çatlakları ortaya çıkaran bir "Büyük Reddediş" teşkil ettiğini ileri sürmektedir. Şili protestolarını ideolojik krizlerin daha geniş küresel bağlamında konumlandırarak, "tarihin sonu"nun tarihsel antagonizmaların çözümünü değil, yeniden icadını işaret ettiğini önermektedir. Şili örneğinin "istisnacılık," "neoliberal laboratuvar" ve "reformist gelenek" gibi yapılarla nasıl kesiştiği ve bunlara nasıl meydan okuduğu incelenerek, yükselen post-neoliberal dünya düzenini tanımlayan devam eden ideolojik mücadelenin altı çizilmektedir. Şili'nin deneyimi, neoliberalizmin geç döneminin karmaşıklıkları arasında siyasi hayal gücünün yeniden yapılandırılmasını yansıtan küresel Güney'deki karşı-hegemonik güçlerin yeniden canlandığını göstermektedir.

OTURUM 19

TÜRKİYEDE TARIM II

Türkiye Tarım-Gıda Sektörünün Yeniden Yapılandırılmasında Uluslararası Kalkınma Finans Kuruluşlarının Rolü: Ayçiçeği Sektörü Üzerine Bir İnceleme

Elif Karaçimen
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İktisat Bölümü

Son yirmi yılda, özellikle 2008 küresel finansal krizinin ardından, tarım-gıda sektörü finansal sermayenin artan etkisiyle derin bir dönüşüm sürecine girmiştir. Bu dönüşüm, finansal sermayenin —başta özel sermaye fonları ve hedge fonlar olmak üzere— tarımsal üretim süreçlerini ve toprak mülkiyetini finansal spekülasyonun nesnesi haline getirme yönündeki eğilimleriyle şekillenmiştir. Bu eğilim, Küresel Güney'de "finansman açığını kapatma" söylemiyle meşrulaştırılmakta; Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları doğrultusunda özel sektör yatırımlarının seferber edilmesi, kalkınma stratejilerinin öncelikli hedeflerinden biri haline getirilmektedir. Bu yaklaşım, bir yandan kalkınma finansmanındaki yapısal boşlukları giderme iddiasını taşırken, diğer yandan finans kapital için yüksek getiri potansiyeli sunarak finansal birikim rejiminin çıkarlarıyla örtüşmektedir. Bu bağlamda, kalkınma finansmanı kuruluşları yalnızca tarım şirketlerinin küresel sermaye piyasalarına erişimini kolaylaştırmakla kalmayıp, özel finansman alanına özgü araçların ve uygulamaların tarım alanında yaygınlaşmasını da teşvik eden başlıca kurumsal aktörler haline gelmiştir.

Bu çalışma, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası'nın (EBRD) Türkiye örneğinden hareketle, kalkınma finans kuruluşlarının Küresel Güney'deki tarımsal sanayi sektöründeki rolünü, kredi verme pratikleri ve kullandıkları finansman araçları üzerinden analiz etmektedir. Çalışmanın bulguları, EBRD'nin ayçiçeği yağı sektörüne sağladığı finansmanın, çok uluslu şirketlerin sektördeki egemenliğini pekiştirdiğini göstermektedir. Türkiye, bu şirketler açısından Afrika ve Orta Doğu pazarlarına erişimde düşük maliyetli ve stratejik bir üretim ve ihracat üssü olarak konumlandırılmaktadır. Ancak bu konumlanma, Türkiye'nin tarımsal üretiminde dışa bağımlılığı derinleştirmekte; özellikle ayçiçek tohumu ve ham yağ gibi temel girdilerde ithalata olan bağımlılığı artırarak tarımsal kendine yeterliliği zayıflatmaktadır.
Bu eğilim, neoliberal tarım politikalarının bir sonucu olarak, sermaye birikimi hedefi doğrultusunda çok uluslu şirketlerin çıkarlarını önceleyen bir yeniden yapılandırma stratejisinin ürünüdür. Bu strateji yalnızca Türkiye ile sınırlı kalmamakta; kalkınma finansmanı kuruluşlarının Küresel Güney'deki tarım-gıda sektörlerini küresel sermaye için yatırım alanlarına dönüştürme işlevine işaret etmektedir. Bu yapısal dönüşüm, yerel tarımsal üretimin direncini zayıflatmakta, ulusal gıda sistemlerini küresel piyasa dalgalanmalarına daha kırılgan hale getirmekte ve ithalat maliyetleri ile tedarik zinciri aksamaları yoluyla gıda fiyatlarında istikrarsızlıklara neden olmaktadır.

Tarımsal Biyoçeşitliliğin Kayıp Halkaları: Türkiye'deki Yetim Türler Üzerine Politika Temelli Bir İnceleme

Araş. Gör. Pelin Atakan
Yaşar Üniversitesi, Tarım Ekonomisi Bölümü
Prof. Dr. Cihat Günden
Prof. Dr. Murat Yercan
Ege Üniversitesi, Tarım Ekonomisi Bölümü

Dünya genelinde tespit edilen yaklaşık 30.000 yenilebilir bitki türünden yalnızca 7.000'i tarih boyunca gıda gereksinimlerini karşılamak için kullanılmıştır. Bugün ise Yeşil Devrim, kentleşme ve küreselleşme süreçlerinin etkisiyle, günümüzde ticari olarak gıda ihtiyaçlarını karşılamak üzere yetiştirilen bitki sayısı 150'nin altına düşmüştür. Dahası, dünya genelinde tüketilen kalorinin %50'sinden fazlası yalnızca dört üründen (buğday, pirinç, mısır ve patates) sağlanmaktadır. Bu durum, tarımsal biyoçeşitliliğin kaybına ve dolayısı ile gıda sistemlerinin çevresel ve sosyoekonomik şoklara karşı kırılganlığının artmasına neden olmaktadır.

Tarımsal biyoçeşitlilikteki kayıp, yalnızca ekosistemleri değil, bireylerin sağlıklı ve dengeli beslenme imkanlarını da tehdit etmektedir. Günümüzde yaygın olarak gözlemlenen gizli açlık ve obezite gibi halk sağlığı sorunlarının arkasındaki yapısal etkenlerden biri haline gelmiştir. Bu bağlamda, literatürde yeterince kullanılmayan, unutulmuş, göz ardı edilmiş ya da "yetim türler" olarak adlandırılan türlerin önemi gündeme gelmektedir. Yetim türler, mineral ve vitamin bakımından zengin olmaları nedeniyle beslenme açısından önemli katkılar sunar. Ayrıca, kuraklık gibi çevresel şoklara karşı dayanıklı yapıları sayesinde tarımsal sistemlerin dirençliliğini artırabilirler. Ancak, sahip oldukları bu üstün niteliklere rağmen, yetim türler özellikle Yeşil Devrim sürecinde yüksek verimli ve kalorisi yüksek türlerin ön plana çıkarılmasıyla birlikte araştırma ve politika gündeminin dışında kalmıştır. Bu süreçte ticari değerlerini büyük ölçüde kaybetmişlerdir. Modern tarım teknikleri ve yüksek verimli türler kalkınma ve gelişmişlikle özdeşleştirilirken, yetim türler zamanla "fakirlerin yiyeceği" olarak etiketlenmiştir.

Yetim türlerin yaygın olarak yetiştirilmesi ve beslenme rutinlerine tekrar dahil edilmesinin önemi, araştırmacılar ve Dünya Gıda Örgütü gibi uluslararası kuruluşlar tarafından artan şekilde vurgulanmaktadır. Ancak bu dönüşümün sağlanabilmesi, yalnızca teknik çözümler ya da bireysel tercihlerle sınırlı değildir. Aynı zamanda tarımın üretimden tüketime kadar tüm aşamalarını şekillendiren politika yapılarıyla doğrudan ilişkilidir. Tarım ve gıda politikaları, hangi ürünlerin destekleneceğini, araştırma ve yatırım önceliklerini, tohum sistemlerinin nasıl düzenleneceğini ve üretici davranışlarının nasıl yönlendirileceğini belirleyen temel çerçeveyi oluşturularak tarımsal üretime yön verir. Bu nedenle, yetim türlerin tarım sistemine entegre edilmesi, ancak bu politika araçlarının bu türleri kapsayacak biçimde yeniden tasarlanmasıyla mümkün olabilir. Bu çalışma ile Türkiye'deki tarım politikalarının yetim türler perspektifinden mevcut durumu incelenmesi amaçlanmaktır. Böylelikle bu türlerin yeniden tarım sistemine kazandırılabilmesi için gerekli kurumsal ve yapısal çerçeve için bir öneri geliştirilecektir. Çalışma ile Türkiye'de henüz sınırlı olan yetim türler literatürüne politika temelli bir bakış açısıyla katkı sunmayı hedeflemektedir.

Küresel Gıda Rejiminin Türkiye'deki Şeker Politikalarına Etkisi

Ar. Gör. Sezen Çilengir
Munzur Üniversitesi

Şeker, tarih boyunca yalnızca bir gıda ürünü değil, aynı zamanda kapitalist üretim biçimlerinin gelişiminde belirleyici roller üstlenmiş tarihsel bir meta olmuştur. Bu çalışma, Türkiye özelinde şekerin ekonomi politiğini, 1980 sonrası neoliberal dönüşümün sermaye birikim süreçleri üzerindeki etkileri bağlamında ele almaktadır. Gıda sistemi içerisinde ayrıcalıklı bir yere sahip olan şeker, kapitalist ekonomi içerisindeki rolünü yalnızca tüketim nesnesi olarak değil, aynı zamanda üretim süreçlerinin yeniden yapılandırılmasında oynadığı tarihsel ve yapısal konum üzerinden sürdürmektedir.

Çalışmanın temel amacı, neoliberal politikaların Türkiye'nin şeker rejimine yansıma biçimlerini ve bu bağlamda sermaye, devlet ve sınıflar arasında şekillenen ilişkileri analiz etmektir. Neoliberal dönemde tarımın hem geri (girdiler, teknoloji, AR-GE) hem de ileri (işleme, pazarlama, dağıtım) bağlantılarında çokuluslu tarım-gıda şirketlerinin artan egemenliği göz önüne alındığında, şeker üretimi bu dönüşümden en fazla etkilenen sektörlerden biri olmuştur. Bu bağlamda, üretim ilişkileri içinde devletin ve yerel unsurların nasıl konumlandığı sorusu önem kazanmaktadır. Şeker üretiminde yatırım mantığı ve bunun küresel ölçekteki sermaye birikim süreçleri ile nasıl eklemlendiği, çalışmanın inceleme alanlarından biridir.

Metodolojik olarak çalışmada Ben Fine'ın (1994) gıda sistemini oluşturan üretim ilişkileri ve üretici güçler arasındaki diyalektik ilişki ve tarihsel olumsallık içeren üç düzeyli ön metodolojik önerisi ile gıda rejimi yaklaşımının bazı açılımlarından yararlanılmıştır. Bu yaklaşım doğrultusunda şeker, yalnızca tarımsal bir ürün olarak değil, tarihsel-sosyal koşullarda belirli bir şekilde tüketilen, üretilen ve düzenlenen bir meta olarak ele alınmıştır. Böylece, gıda rejiminin genel eğilimleri ile yerel ekonomi politiğin kesişim noktaları somutlaştırılmıştır.

Çalışmanın bulguları, şekerin tarih boyunca emperyal bir güç kaynağı olarak rol oynadığını ve bugünün küresel gıda sisteminde hâlâ stratejik önemini koruduğunu ortaya koymaktadır. Şeker, endüstriyel üretim süreçlerine uygun yapısı, rafine edilebilirliği ve yaygın tüketimiyle sanayileşme süreçlerinde merkezi bir yer edinmiştir. Özellikle kapitalist üretim ilişkilerinin oluşumunda şekerin oynadığı rol, köle emeğine dayalı plantasyon sistemlerinden başlayarak bugünün biyoyakıt üretimi ve GDO'lu tarımsal hammadde tercihleri gibi alanlara kadar geniş bir tarihsel süreklilik göstermektedir.

Neoliberal dönemde, özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, şeker sektörüne yönelik düzenlemeler uluslararası sermaye yapıları ve kurumların yönlendirmeleri doğrultusunda şekillenmiştir. Düşük maliyetli ve GDO'lu hammaddelerin ithalatı, yerli üretimi baskılamış; bu durum yalnızca tarımsal üretim zincirini değil, aynı zamanda ulusal gıda güvenliğini ve kırsal emek stratejilerini de dönüştürmüştür. Söz konusu dönüşüm, devletin düzenleyici rolünü piyasa lehine daraltmış, kamu iktisadi teşebbüslerinin tasfiyesini ve şeker üretiminin özel sektöre devrini hızlandırmıştır.

Sonuç olarak, şeker; kapitalizmin tarihsel gelişimi içerisinde sanayileşmeden sınıfın yeniden üretimine, emperyal yayılmacılıktan enerji krizlerine kadar pek çok alanda merkezi bir rol üstlenmiştir. Bu niteliğiyle yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda sosyo-politik bir üründür. Şekerin üretim ve dolaşımındaki dönüşümler, sadece tarımsal yapılar açısından değil, aynı zamanda sınıf ilişkileri, devlet-sermaye ilişkileri ve ulusal ekonomi politikaları açısından da

incelenmeyi gerektirmektedir. Bu yönüyle çalışma, gıda sisteminin tarihsel ekonomi politiğine katkı sunmayı amaçlamaktadır.

OTURUM 20

EKOLOJİ II: EKOHÜMANİZM

Miyazaki'nin *Prenses Mononoke*'sinde Doğa ve Kültür Dolanıklığı ve İnsanmerkezci Şiddet Üretimi

Didem Ayan
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyoloji Doktora öğrencisi

Bu bildiri ile, Prenses Mononoke filmi üzerinden doğa-kültür ilişkisini modernite eleştirisi bağlamında ele alırken, insanmerkezci şiddet mekanizmalarının yaratılış biçimlerini film üzerinden tartışmayı amaçlıyorum. Prenses Mononoke ünlü Japon yönetmen Hayao Miyazaki tarafından yönetilen ve Studio Ghibli tarafından hayata geçirilmiş bir Japon animasyon filmidir. Film, doğa ve kültür arasındaki çatışmayı merkeze alan derin bir anlatı sunar. Feodal Japonya'nın geçiş döneminde geçen film, sanayileşme ve modernitenin doğa üzerindeki etkilerini, insanmerkezci düşünenin doğaya yönelik tahakkümünü ve bunun sonucunda ortaya çıkan şiddet mekanizmalarını sorgulamaya açar. Hikaye, Ashitaka'nın köyüne içine iblis girdiklerini düşündükleri ormanın derinliklerinden gelen yabani bir domuzun saldırısı ile başlar. Ashitaka domuz ile savaşırken yaralanır ve kolunda bu savaştan geriye bir iz kalır ve ölümcüldür. Film Ashitaka'nın hem ormanda neler olduğunu öğrenebilmek için hem de yarasına bir çare bulmak amacı ile geyiği Yakul ile yaptığı yolculuğu konu alır.

Yolculuğu feodal sistem altında kırsal bölgelerde yaşayan bir halk ile kesiştiğinde farklı bir boyuta taşınır. Demir dökümünün gelişmekte olduğu ve silah gücünün gelişmeye başladığı bir zamanda geçen bu hikâyede, modern zamanların yarattığı insanın varoluşunun karşısında, doğanın biricik ve birlikte var oluş hali durmaktadır. Miyazaki doğa ve insanlık arasındaki dengesiz ilişkiye ışık tutarken, bizi filmin sonunda üzerine düşünmemiz gereken bir nokta ile baş başa bırakır. Bu bağlamda Batı modernitesinin doğayı ötekileştiren anlayışına karşı, doğa-kültür ayrımını reddeden bir bakışın Bruno Latour'un *Biz Hiç Modern Olmadık(*1991) eserinde ortaya koyduğu doğa-kültür ayrımının modernite ile birlikte nasıl inşa edildiğine dair görüşlerinin filmin temel yapısı ile örtüştüğü düşüncesindeyim.

Karakterler üzerinden yaratılan çelişkiler, ilişkiler ve ilişkilenmeler bizi bu karakterlerin temsili üzerinden doğa ve kültür ikiliğinden, doğa-kültür dolanıklığını düşünmeye davet ediyor. Modernizm dönemecinde doğanın ötekileştirilmesi ile kültürün insan eli ile yaratılan bir mekanizma olarak duruşu, bizi film üzerinden farklı şiddet ve tahakküm biçimlerinin nasıl bu ikilik üzerinden yaratıldığını sorgulatacak nitelikte duruyor. Filmde insanmerkezci bir dünya yaratılırken, doğanın insanın kontrolünün ötesinde bir birlikte var oluş biçimi olarak karşımıza çıkışı, alışılmışın ötesinde bir duruş ile doğanın varlığının insanın istek ve ihtiyaçlarını karşılayacak bir müdahale alanı olarak görmekten başka bir yere doğru çağırıyor. Bu yüzden şiddetin doğasını kültürün içinde kendine yer bulmuş ve insan eli ile üretilmiş mekanizmanın dönmesine yardımcı bir tahakküm biçimi olarak okurken, Miyazaki'nin Mononoke'si bize modernizmi, kültürü, ve insanmerkezci oluş biçimlerinden doğan şiddeti güçlü karakterler üzerinden tekrardan okumamıza yardımcı oluyor.

Anahtar Kelimeler: Doğa-Kültür, Hümanizm, Perspektivizm, İnsan Sonrası, Hümanizm Karşıtlığı, Şiddet

Okja'yı Eko-Marksist ve Eko-Feminist Bir Düzlemde Okumak: Yeşil Kapitalizm ve *Etin Cinsel Politikası*

Berfin Tutucu
Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sinema Anabilim Dalı, Tezli Yüksek Lisans Programı

Bong Joon-Ho'nun 2017 yılı yapımlı *Okja* filmi insanların -patriyarka ve kapitalizm özelinde- hayvanlarla ilişkisini, gıda erişimini, tüketim ve üretim yapılarını, kapitalist sistemin doğallaştırdığı sömürü pratiklerini konusu haline getirir. Film aynı zamanda gıda endüstrisinin etik ve politik boyutlarını sorgulamayı olanaklı kılar. Araştırmanın temel amacı, *Okja*'nın anlatısal yapısını inceleyerek ekolojik bir film eleştirisi sunmaktır.

Filmde Mirando Şirketi özelinde yeşil kapitalizmin temsili, Okja özelinde ise et üretmenin, et üretmenin ve tüketmenin cinsel politikası gözler önüne serilmektedir. Çalışmada film analizine dayalı nitel bir araştırma yöntemiyle eko-marksizm kuramı temelinde yeşil kapitalizmin ve kapitalist sistemin doğayı, kadınları, işçileri ve hayvanları nasıl bir sömürü nesnesi haline getirdiği ve kendi çıkarları için araçsallaştırdığı incelenmiştir. Aynı zamanda ekofeminizm kuramı ışığında hayvanların da merkez konumda olanlar tarafından doğa ve kadınlar gibi öteki olarak konumlandırılıp tahakküm modelleriyle nasıl kimliksizleştirildiği ve istismar edildiği tartışılmıştır. Kapitalist sistem ile patriyarka arasındaki bağıntılara dikkat çekilmiştir.

Bu çalışmada, *Okja* filmi ekoeleştirel bir çözümlemeye uygun, kapitalizmin ekoloji ve hayvanlar üzerindeki tahakküm modellerini içeren politik bir metin olarak değerlendirilmiştir. Doğayı ve hayvanları romantikleştiren filmlerden veya doğa ve hayvanlar üzerindeki yıkımı belgeleyen belgesellerden ayrıksı bir anlatısı yapısı olduğu ve hiyerarşik yapılardaki çelişkileri göstermek, politik farkındalık yaratmak konusunda güçlü bir yapım olduğu ileri sürülmüştür.

Anahtar Kelimeler: *Okja*, eko-marksizm, ekofeminizm, yeşil kapitalizm, *etin cinsel politikası*

Ekoloji, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve LGBTİ+ Kesisimşelliği: Bir Aktivist Halkla İlişkiler Taktiği Olarak İklim 101 Tavsiyeler Kılavuzu Örneği

Arş. Gör. Dr. İsmail Uğur AKSOY
Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi

Sosyal bilimlerde 1960'lardan itibaren disiplinlerarası çalışmaların yaygınlaşması, aktivizm üzerine süregelen çalışmaların ortaya konulması, ırk, sınıf, etnisite, toplumsal cinsiyet, cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim gibi konuları bütünleşik bir biçimde incelemenin gerekliliği sosyal bilimlerde kesişimsellik kavramını ön plana çıkarmaktadır. Ekolojinin, toplumsal cinsiyet eşitliğinin ve LGBTİ+ aktivizminin taleplerini müşterek kılacak bir kesişimselliğin gerekli olduğu iddiası çalışmanın yapılma gerekçesini oluşturmaktadır. Küresel ölçekte ve Türkiye'de deneyimlenen iklim krizinin salt doğayı değil, ayrıca olumsal kamuların gündelik yaşam pratiklerini olumsuz bir biçimde etkilediği dikkate alındığında çalışmanın konusunu iklim krizi çerçevesinde; ekoloji, toplumsal cinsiyet eşitliği ve LGBTİ+ aktivizminin kesişimselliği oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini Türkiye'de LGBTİ+ haklarını savunan 17 Mayıs Derneği ile KAOS GL Derneği'nin birlikte hazırladığı *LGBTİ+'lar ve İklim Krizine Giriş Dönüşüme Kendimizden Başlamak İKLİM 101 Tavsiyeler Kılavuzu* adlı dijital kılavuz teşkil etmektedir. Bu eserin seçilmesindeki temel gerekçe Türkiye'de LGBTİ+ aktivizmi bağlamında sivrilen iki derneğin hazırlaması ve eserin içeriğinin olumsal kamuların iklim krizi karşısındaki

taleplerini ortaklaştıracak bir kesişimselliği öncelemesinden kaynaklanmaktadır. 17 Mayıs ve KAOS GL ortaklığında yazılan bu kılavuz, çalışmada bir aktivist halkla ilişkiler taktiği olarak konumlandırılmıştır.

Çalışmanın teorik altyapısını kesişimsellik bağlamında aktivist halkla ilişkiler oluşturmaktadır. Halkla ilişkilerin egemen paradigmasında örgütlerin amaçlarını gerçekleştirmesinin önünde bir tehdit olarak konumlandırılan aktivistler, eleştirel halkla ilişkilerde demokrasinin gerçek sesi olarak görülmüştür. Aktivistlerin taleplerini duyurmak açısından iletişimsel düzlemde geniş bir eylem repertuarı bulunduğu dikkate alındığında sosyal ağlar üzerinden ortaya konulan dijital yayıncılık faaliyetleri bu çalışmada bir aktivist halkla ilişkiler taktiği olarak değerlendirilmiştir. Bu dijital kılavuz üzerinden iklim krizinin salt bir çevre meselesi olmadığını, ayrıca ekoloji, toplumsal cinsiyet eşitliği ve LGBTİ+ aktivizmiyle kesişim halinde bir aktivist halkla ilişkiler taktiği olarak olumsal kamuların taleplerini eklemlediğini ortaya çıkarmak çalışmanın temel amacını teşkil etmektedir. Metodolojik düzlemde betimleyici analiz tekniği yeğlenmiştir.

17 Mayıs Derneğinin web sitesi üzerinden bu eserin dijital versiyonuna doküman olarak ulaşılmıştır. Bu kılavuz tematik anlamda *ekoloji*, *toplumsal cinsiyet eşitliği* ve *LGBTİ+ aktivizmi* bağlamında yorumlanmıştır. Ekoloji temasında iklim krizinin kökenine, bu krizi ortaya çıkaran şirketlere karşı kolektif hareketin önemine, iklim meselesinin salt insanları değil, diğer türleri de ilgilendirdiğine ve iklim adaletine ilişkin olumsal kamular nezdinde hak savunuculuğuna değinilmiştir. İklim krizinin toplumsal cinsiyet eşitliğiyle ilişkili olduğu, toplumsal cinsiyet eşitliğinin ihmalinde kadınların; cinsiyet, yaş, eğitim ve sosyo-ekonomik şartlar doğrultusunda iklim krizlerinde daha kırılgan hale geldikleri belirlenmiştir. LGBTİ+ bireylerinin iklim krizinde barınma problemleriyle diğer sosyal yardımlara ve cinsiyete özgü hizmetlere erişemediği, dışlanma neticesinde afetlere dair yeterli bilgiye ulaşamadığı, işsizlik, evsizlik ve yoksulluk riskine daha açık hale geldiği gözlenmiştir. İklim krizi karşısında muhtelif tahakküm ilişkilerine maruz kalan olumsal kamuların ekoloji, toplumsal cinsiyet eşitliği ve LGBTİ+ mücadelelerinin kesişimsellik kurarak cinsiyetçiliği, türcülüğü ve heteronormatif politikaları deşifre etmesi gerektiği ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kesişimsellik, İklim Krizi, Aktivist Halkla İlişkiler, LGBTİ+, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

OTURUM 21

YAKIN DÖNEM TÜRKİYE SİYASETİ II: SEÇMEN DAVRANIŞLARI

Siyasal Etkililik Davranışının Kısa Ölçümü ve Türkiye'deki Sosyo-Politik Örüntüsü

Prof. Dr. Nebi Sümer
Sabancı Üniversitesi
Dr. Halil İbrahim Kılıç
Bağımsız Araştırmacı

Siyasal etkililik, bireylerin siyasal süreçlerde etkili olabileceklerine dair algılarını tanımlayan temel bir kavramdır. İlk olarak 1954 yılında Campbell ve arkadaşları tarafından ortaya atılmış olan siyasal etkililik yaklaşımı, daha sonra 1970'li yıllarda içsel ve dışsal olmak üzere iki ayrı boyutta ele alınmıştır. İçsel siyasal etkililik, bireylerin siyasal bilgiye erişim, değerlendirme ve katılım kapasitelerine ilişkin öznel değerlendirmesini yansıtırken; dışsal siyasal etkililik, siyasal sistemin ve siyasal aktörlerin yurttaş taleplerine duyarlılığına ilişkin inancı temsil eder. Demokratik rejimlerde bu iki boyut genellikle yüksek düzeyde ilişkili iken, otoriter sistemlerde aralarındaki ilişkinin zayıf olduğu bulunmuştur.

Bu çalışmada, KONDA Araştırma tarafından yürütülen Barometre araştırma serisinin Aralık 2023 tarihinde gerçekleştirilen saha araştırmasında temsili örneklemle ölçeğin psikometrik özellikleri araştırılmış ve Türkiye'deki siyasal etkililik düzeyi değerlendirilmiştir. Araştırmada, Groskurth ve arkadaşları (2021) tarafından geliştirilen Siyasal Etkililik Kısa Ölçeği (PESS; Political Efficacy Short Scale) Türkçeye uyarlanarak kullanılmıştır. Ölçek, ikisi içsel siyasal etkililiği, ikisi dışsal siyasal etkililiği ölçen dört maddeden oluşmaktadır. Katılımcılar, bu ifadeleri 5 aralıklı Likert tipi ölçekle değerlendirmişlerdir. İkişer maddeden oluşmasına karşın ölçeğin iç tutarlılık (güvenilirlik) katsayısı kabul edilir düzeyde bulunmuştur (Cronbach's Alfa İçsel = .82, Dışsal = .73).

Türkiye genelinde içsel siyasal etkililik ortalamasının (3,10) dışsal siyasal etkililik ortalamasından (2,42) anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Bu farklılık yurttaşların bireysel siyasal yeterlilik algılarının görece yüksek; sistemin duyarlılığına/meşruluğuna yönelik güven düzeylerinin ise düşük olduğuna işaret etmektedir. Daha çok otoriter rejimlerde gözlenen örüntüyle tutarlı olarak, içsel ve dışsal siyasal etkililik arasında zayıf düzeyde pozitif ilişki (r = .20) bulunmuştur.

Siyasal parti taraftarlığı bağlamında dışsal siyasal etkililikte AKP ve MHP seçmenleri (Ort. 2,79) en yüksek puanları alırken, DEM Parti seçmenleri (2,05) ve oy vermeyenler (2,06) en düşük düzeyde yer almıştır. CHP (2,35), İYİ Parti (2,51) ve diğer partiler (2,35) bu iki uç arasında konumlanmıştır. AK Parti seçmenlerinin siyasal sisteme olan güvenleri yüksek olsa da içsel siyasal etkililik düzeyleri (2,99) ortalama düzeydedir. Buna karşın, MHP seçmenleri hem içsel (3,50) hem de dışsal siyasal etkililikte yüksek puanlar alarak siyasal etkililik açısından en güçlü profili göstermişlerdir. Ana akım partiler dışındaki küçük partilerin oluşturduğu diğer partilerin taraftarlarıysa içsel siyasal etkililikte en yüksek ortalamaya (3,67) sahiptir. Kararsızlar (içsel; 2,78, dışsal; 2,32) ve oy vermeyenler (içsel; 2,82, dışsal; 2,06) her iki boyutta da en düşük etkililik inancını taşımaktadır. İçsel siyasal etkililik düzeyinin politik katılımı düşük olan kararsızlar ve oy vermeyenler arasında en düşük, ideolojik kökenli partilerdeyse en yüksek düzeyde olması ölçeğin dış geçerliğine bir destek olarak yorumlanabilir.

İdeolojik konum bağlamında, dışsal siyasal etkililik ile kendini sağ yelpazede gören bireyler arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur (r = .20). Sağ seçmenler mevcut siyasal sistemi daha meşru ve işlevsel olarak algılarken; içsel siyasal etkililik, Cumhurbaşkanı Erdoğan'a duyulan sempati (r = -.11) ve dindarlık (r = -.14) ile zayıf düzeyde negatif ilişki göstermiştir. Bulgular, Türkiye'deki siyasal katılım motivasyonunun ideolojik konumlanma ve parti aidiyetiyle yakından ilişkili olduğunu ve özellikle dışsal siyasal etkililik düzeyi bakımından toplumsal kesimler arasında büyük farklılıklar olduğunu göstermektedir.

Seçmen Konuşur mu? Seçmen Mesajı Perspektifi Üzerine Eleştirel Düşünceler

Doç. Dr. Hasan Faruk USLU
Atatürk Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü

Anaakım siyaset bilimi disiplini içerisinde özellikle liberal demokrasilerin özgür ve rekabetçi olduğu söylenen seçimlerinde, "halkın/seçmenin konuştuğu" ve seçimler yoluyla "mesaj verdiği" genel kabul gören bir düşüncedir. Seçim sonuçları açıklanır açıklanmaz, seçimlerin ihtiva ettiği anlam ve seçmenin verdiği mesaj üzerine gazeteciler, siyasi aktörler, akademisyenler ve siyaset profesyonelleri arasında günlerce, aylarca ve hatta yılarca süren canlı tartışmalar söz konusudur. Türkiye siyaseti bağlamında da defalarca şahit olduğumuz üzere, "Türk Halkı konuştu", "Seçmen mesaj verdi" türünden açıklamalar seçimlerin gerçekten açık sonuçlar, anlamlar ve mesajlar ürettiği varsayımına dayalıdır.

Seçmen mesajı perspektifi olarak adlandırdığım bu bakış açısının sıkıntılı birtakım varsayımlara dayandığı bilindik bir gerçektir. Bir kere bir bütün olarak hareket eden seçmen değil, tek tek oy veren, farklı saikler, beklentiler ve çıkarlar peşinde koşan bireyler veya seçmen grupları söz konusudur. Dolayısıyla halk ve seçmen üzerindeki genellemeler her zaman ciddi anlamda şüpheler barındırmaktadır. İkinci varsayım ise, seçimlerin ciddi ve açık mesajlar ürettiğine yöneliktir. Bir an için halkın ve/veya seçmenin seçimlerde konuştuğunu ve/veya mesaj verdiğini kabul etsek bile, bu mesajın ne anlam ifade ettiği hem karmaşık bir sorun hem de daha doğrusu siyasi/hegemonik bir mücadelenin parçasıdır. Zira oldukça tartışmalı geçen ve sonucun açıklanmasının aylarca sürdüğü 2000 Amerikan başkanlık seçimlerinden hemen sonra Bill Clinton tarafından söylenen "Amerikan halkı konuştu, ancak henüz ne dediklerini bilmiyoruz" ifadesi ciddiye alınması gereken bir tespit olarak karşımızda durmaktadır. Dolayısıyla seçim sonrası başlayan seçmen mesajı tartışmaları aynı zamanda belirli siyasi pozisyonların kendi çıkarları için "anlam inşa etme" faaliyetinin de en önemli araçlarından biri olarak belirmektedir. Daha da önemli olan bir diğer husus ise, seçmenlerin seçimlerde mesaj vermekten öte "seçim öncesinde kendisine iletilen mesajlara tepki verdiğine" dikkat çeken görüştür. Bu görüşe göre seçim sonuçlarına özellikle siyasi partiler tarafından seçmenlere iletilen mesajlara oy oranı olarak yansıyan cevaplar olarak bakılması gerektiğidir. Özellikle siyasetin profesyonelleşmesi tartışmalarının da dikkat çektiği üzere, siyaset uzmanlarının iyi kontrol edilmiş süreçler yoluyla tartışma başlıklarını önceden sınırlama yolunda almış olduğu yol göz önüne alındığında, seçmenin alması gereken mesajların da kontrol altında tutulduğu ve böylelikle zihinlerinin de dar bir çerçeveye hapsedildiği dikkatlerden kaçmamalıdır.

Elinizdeki çalışma seçim sonuçlarının nasıl yorumlanacağı, seçimlerin ne gibi anlamlar ihtiva ettiği ve hatta bu anlamların nasıl inşa edildiği üzerindeki siyaset bilimi disiplinin hâkim görüşlerini eleştirel yaklaşımların gözüyle tartışmaya açmakta ve esas olarak seçmen mesajı perspektifinin ve bu perspektif sonucunda kamuoyuna yönelik oluşturulan çıkarımların siyasal ve hegemonya mücadelesinin bir parçası olarak görülmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Bu çerçevede, bu çalışma çoğu zaman seçimlerin gerçek bir seçmen mesajı ihtiva etmediğini, ihtiva

etse bile bunun anlaşılması için uzun süreli çalışmalar gerektirdiğini ve bu mesajın aslında bir mücadele olarak görülmesi gerektiğini ve seçmen mesajından öte seçmene verilen mesajların daha önemli olduğunu ileri sürmektedir. Seçimler yoluyla seçmen konuşsa ve mesaj verse bile, seçim sonrasında bu mesajın ne anlam ifade ettiği tartışılmaya başlandıkça seçmenin sessizliği ve sessizliğe terk edilmesi üzerinde ciddi olarak düşünülmesi gereken bir gerçekliktir.

Siyaset ve Duygular: AKP'nin Seçim Kampanyaları Üzerinden Bir İnceleme

Arş. Gör. Dr. Nurdan Selay Bedir
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
İİBF, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Siyaset biliminde duyguların incelenmesi, bu alana yönelik artan ilgiyle birlikte günümüzde önemli bir araştırma alanı haline gelmiştir. Çağdaş akademik literatürde hâkim olan görüş, duyguların insan deneyiminin temel bir yönünü oluşturduğu ve etkilerinin göz ardı edilemeyeceği yönündedir. Bu bağlamda, duyguların birey üzerindeki etkileri önemli ölçüde inceleme konusu olurken, stratejik biçimde nasıl kullanıldıkları da çeşitli perspektiflerden araştırmaların odağı haline gelmiştir. Siyasetin, yalnızca akılla ve rasyonel olanla ilgili, çıkar ve rant gibi motivasyonlarla belirlenen bir alan olarak anlaşılmaması gerektiği de ayrıca vurgulanmaktadır. Bu anlayış ışığında, bu çalışma, duyguların siyaset alanındaki yerinin, rolünün ve kullanımının Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) bağlamında iyi bir çalışma nesnesi olarak ele alınabileceğini ileri sürerek çağdaş dönemde Türkiye siyasetinin duygusal boyutunun anlaşılmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. AKP'nin iktidarı boyunca yarattığı duygusal-siyasal bağlam, dinamik bir toplumsal ilişkiler süreci içinde şekillenen bir duygusal sermaye birikimini yansıtmaktadır. AKP'nin yirmi yıllık iktidarının karmaşık dinamiklerine yönelik –örneğin, seçim başarılarının ardındaki faktörlere ilişkin– günümüz çalışmalarındaki tatmin edici açıklamaların eksikliği göz önüne alındığında, "duygular alanı" gibi gözden kaçan veya yeterince analiz edilmemiş unsurların ele alınması, daha derin iç görüler sağlayabilir.

Yaygın akademik eğilim, genellikle duyguların seçmen davranışı üzerindeki etkisine odaklanırken, siyasal kampanyalar aracılığıyla nasıl işlevselleştirildiği de duyguların siyasetteki etkilerini anlamak açısından son derece önemli hale gelmektedir. Bu doğrultuda, seçim kampanyalarında duygular ve stratejiler arasındaki bağlantılar, kampanyaların duygusal siyasal mesajlarını –ifade, iletişim ve anlamlandırma biçimlerini– inceleyerek değerlendirilebilir. Kampanyalar, laboratuvar ortamlarının aksine, kontrollü koşullardan uzak olduğundan, duygusal mesajların/çekiciliklerin ne zaman ve nasıl iletildiğini anlamak zorlaşmaktadır; zira alıcılar/seçmenler duygusal kampanya mesajlarını kontrollü bir ortamda deneyimlememektedir. Bu nedenle, seçim kampanyaları, yalnızca duygulara maruz kalan seçmen açısından değil; duyguların üretildiği, şekillendiği ve dolaşıma sokulduğu siyasal bağlam açısından –bir başka deyişle, sadece hissedenlerin bakış açısından değil, duyguları bireysel olduğu kadar toplumsalın oluşumunun da içsel bir bileşeni olarak kabul ederek, hislere ve duygulara neden olan nesnelerin ve olguların bakış açısından da incelenmelidir.

Bu kapsamda çalışma, seçim kampanyalarında duyguların ayırt edici bir iletişim stratejisi olarak nasıl kullanıldığını ortaya koymak üzere nitel bir içerik analizi yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Analiz sürecinde, MAXQDA yazılımı ve yapılandırılmış bir kod kitabı aracılığıyla sistematik bir değerlendirme yapılmıştır. Bulgular ışığında söz konusu çalışma, kendi yönetim biçiminin önemli bir bileşeni olan duyguların, AKP tarafından kitle tabanını harekete geçirmek için kullanılan belirgin bir araç olduğunu göstermektedir. Ayrıca, William Reddy'nin (2001) "duygusal rejim" kavramından hareketle, çalışmada AKP'nin siyasal

stratejisinin, Türkiye'yi AKP iktidarında belirginleşen bir duygusal rejim örneği haline getirdiği savunulmaktadır.

Algılanan Sosyoekonomik Durum, Mekân Sadakati ve Politik Eğilim: Algılanan Sosyoekonomik Durum ile Mekân Sadakati Arasında Sosyo-Politik Bir Analiz

Dr. Yılmaz Orhun Gürlük
Emirhan Akgül
İzmir Demokrasi Üniversitesi
Ar. Gör. Begüm Demirkol Özsu
Ege Üniversitesi

Bu çalışmada bireylerin kendilerini sosyoekonomik olarak nasıl algıladıkları, mekân sadakati (hep aynı mekânlara gitme eğilimi) ve politik eğilimleri arasındaki ilişki incelenmektedir. Sosyo-ekonomik durumun politik davranış ile ilişkisi bilinen bir gerçekliktir (Bartels, 2008). Benzer şekilde bireylerin belirli bölge ve mekanlara gitme eğilimleri de hem politik tutumlarının (Hasan vdn., 2013) hem de sosyo-ekonomik durumlarının (Kraus vd., 2017) etkisi altındadır. Benzer mekanlara gitme eğilimi politik katılığın göstergeleri arasında sayılmaktadır. Kendilerini sosyo-ekonomik olarak altta algılayan bireyler genellikle daha katı (sağ ya da sol) politik eğilimlere sahiptir (Fischer ve Hout, 2006). Bu algı yalnızca maddi olmayıp sosyal karşılaştırma ile de ilişkilidir (Piff vd., 2018). Sosyal karşılaştırmada da bireyler kendilerini içinde bulundukları mekanlara göre de tanımlamaktadır. Mekanlar beraberinde aynı sosyal gruplara maruziyeti de getirdiğinden (Hasan vd., 2013) benlik sunumunun bir parçası haline gelirler. Mekân sadakati ile beraber ilerleyen sınırlı hareketlilik politik inançları da sağlamlaştırmaktadır (Grossmann ve Hopkins, 2016). Araştırmada kişiler sınıflama düzeyinde kendilerinin mekân sadakatlerini ve politik eğilimlerini değerlendirmiştir. Algılanan sosyoekonomik durum ise genel güvenirliği .875 olan ve araştırmacılar tarafından geliştirilen 3 boyutlu (sosyokültürel tüketim motivasyonları, tüketim eğilimleri, aile temelli sosyoekonomik durum) Algılanan Sosyoeokonomik Durum Ölçeği ile ölçülmüştür.

Örneklem ve Bulgular: Toplamda 339 kadın (%58.3) ve 242 erkek (%41.7) olmak üzere toplam 581 katılımcıdan oluşan örneklemin yaş ortalaması 39.480 (S = 16.008) olarak belirlenmiştir. Ölçek boyutlarının bağımlı değişken olduğu 3(politik eğilim)*3(mekân sadakati) MANOVA modeli sonucunda anlamlı fark tespit edilmiştir; $F(3, 564) = 4506.400$, $p < .001$. Politik eğilim ve mekân sadakati etkileşiminin anlamlı olduğu görülmüştür, $F(12, 1698) = 6.927$, $p < .001$. Anlamlı farkın konumu incelendiğinde yüksek mekân sadakati olan sol eğilimlilerin, sağ eğilimlilerden daha fazla sosyokültürel tüketim motivasyonuna sahip olduğu ve hem yüksek hem orta hem de düşük mekân sadakati gruplarında sol eğilimlilerin sağ eğilimlilerden daha fazla aile temelli sosyokültürel sermayesi olduğu görülmüş, politik olarak kendini ortada tanımlayanlar ile farklılaşma tespit edilememiştir. Öte yandan tüketim eğilimleri bakımından da gruplar arası fark bulunamamıştır.

Bu araştırma; bireylerin algıladıkları sosyoekonomik durumları ile mekân sadakati ve politik eğilimleri arasında anlamlı ilişkiler bulunduğunu göstermektedir. Araştırma bulgularına göre; yüksek mekân sadakati görülen sol eğilimli bireylerin sosyokültürel tüketim motivasyonları ve aile temelli sosyoekonomik sermaye seviyeleri, sağ eğilimli bireylere kıyasla daha yüksek çıkmıştır. Bu bağlamda araştırma bulgularının, Lefebvre'nin (1991) mekânın yalnızca fiziksel değil, toplumsal ilişkiler boyutunu da bünyesinde bulunduran ve politik olarak algılanan bir yapı olduğunu savunduğu kuramsal çerçeve ile örtüştüğü görülmüştür. Tüketim eğilimlerinde gruplar arası fark saptanmaması, bu boyutun politik perspektiften bağımsız ele alınabileceğini

göstermektedir. Araştırma; mekân sadakatinin algılanan sosyoekonomik durum ile ilişkili olduğunu ortaya koyarak, bireylerin mekân tercihlerinin politik ve kültürel kimliklerle yakından bağlantılı olduğunu göstermiştir.

OTURUM 22

ÇİN, YENİ TEKNOLOJİLER VE KÜRESEL REKABET

Huawei, Büyüme Koalisyonları ve Türkiye'de Altyapı Siyaseti

Doç. Dr. Ceren Ergenç
CEPS
Doç. Dr. Derya Göçer
ODTÜ

Bu çalışma, Çin'in Türkiye'yle olan dijital altyapı angajmanlarını büyüme koalisyonları kavramı çerçevesinde ele alarak, Huawei'nin Türkiye'deki telekomünikasyon ve yenilenebilir enerji sektörlerine girişini incelemektedir. Çin kamu iktisadi teşebbüslerini yalnızca Pekin'in jeostratejik araçları olarak değerlendiren indirgemeci yaklaşımların aksine, bu makalede Çinli firmalar, Türkiye'deki siyasal elitler ve yerel sermaye grupları arasındaki çok katmanlı ilişkilerin belirleyici olduğunu ileri sürüyoruz. 2024 yılında gerçekleştirdiğimiz saha araştırmasına dayanan çalışmada, devlet yetkilileri, iş dünyası temsilcileri ve sivil toplum aktörleriyle yapılan elit görüşmelerin bulgularını kullandık.

Çalışmamız, Huawei yatırımlarının NATO üyeliği ya da Batı'nın Çinli 5G şirketlerini güvenlik tehdidi olarak kodlaması gibi dışsal faktörlerle açıklanamayacağını ortaya koymaktadır. Türkiye örneği, sanayi politikası bakımından bütünlüklü bir stratejisi olmayan orta güçlerde Çinli yatırımların nasıl farklı biçimlerde karşılık bulduğunu göstermektedir. Çalışmamız, küresel Çin literatürüne yöntemsel bir katkı sunmayı ve devlet destekli yatırımların farklı ulusal bağlamlarda nasıl müzakere edildiğini anlamaya yönelik ampirik ve çok aktörlü yaklaşımları teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

Dijital Dönüşüm Çağında AB-Çin İlişkileri: Tersine Bağımlılık?

Dr. Öğretim Üyesi Sırma Altun
Ankara Üniversitesi

Önümüzdeki on yıllarda AB-Çin ilişkilerinin temel meselelerinden biri, dijital dönüşüm temelinde rekabet ve iş birliği arasında hassas bir denge kurmaktır. Çin Devlet Başkanı Xi Jinping'in 'yeni nitelikli üretici güçler' geliştirmeye yaptığı vurgu, Çin'in dijital dönüşümün öncülerinden olma konusundaki ısrarlı tavrının bir işaretidir. Buna karşılık, dijital dönüşüm temelinde Çin'e bağımlılık, AB'nin ekonomi politikalarının olduğu kadar güvenlik stratejilerinin de önemli konularından biri haline gelmiştir. Bu bağlamda, teknolojik bağımsızlık (technological sovereignty), ayrışma (decoupling) ve riskten arındırma (de-risking) gibi kavramlar AB'nin söyleminin dikkat çekici unsurlarıdır. Bu çalışmanın amacı, Avrupa'daki farklı düşünce, araştırma ve çalışma gruplarının 2020 sonrası hazırladıkları raporların incelenmesine dayanarak dijital dönüşüm ve geleceğin teknolojileri ekseninde AB-Çin ilişkilerini ele almak ve 'tersine bağımlılık' kavramını incelemektir. Bu sayede çalışma, yeni teknolojiler ve küresel rekabet tartışmalarına katkı yapmayı amaçlamaktadır.

Yakalamadan sıçramaya? Çin'in “Yeni” sektörlerdeki atılımı ve elektrikli araçlar sektörü

Dr. Öğretim Üyesi Veysel Tekdal
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Kuzeyli şirketler birçok sektördeki yüksek katma değerli segmentlere hakim konumdadır. Çünkü teknoloji, yönetim, marka tanınırlığı, pazarlama ve satış ağları gibi stratejik varlıklar açısından, uzun yıllar içeresinde oluşturdukları birikim sayesinde ciddi bir avantaja sahiptirler. Bu sektörlerde Kuzeyli lider firmaları yakalamanın (*catch-up*) güçlüğünü göz önünde bulundurarak, bazı araştırmacılar geç kalkınan ülkeler için “yeni” ya da gelişmekte olan sektörleri "fırsat pencereleri” olarak değerlendirmektedir. Geç kalkınan ülkelerin teknolojik sıçrama (*leapfrogging*) yaparak bu sektörlerde rekabetçi şirketler yaratma olanağının altı çizilir. Bu stratejinin uygulanabilirliği birçok gelişmekte olan ülke için şüpheli olsa da Pekin'in 2010’ların başından beri takip ettiği sanayi politikasıyla örtüşmektedir. Bu çalışma, Çinli elektrikli araç (EA) üreticilerinin teknolojik yetenekleri ve pazar performansına ilişkin ampirik verilere dayanarak, Pekin'in sıçrama stratejisinin bu sektörde başarılı olduğunu göstermektedir. BYD başta olmak üzere Çinli EA şirketleri, Xiaomi ve Lenovo gibi diğer büyük Çinli teknoloji şirketlerinden farklı olarak, temel teknolojiler için Kuzeyli lider firmalara bağımlı değildir ve pazarın alt segmentlerinde rekabet etmeye odaklı iş modelinin ötesinde geçmiştir.

Çin'in Yeşil Enerji Atılımı ve Küresel Jeoekonomik Rekabet

Doç. Dr. Emre Demir
TED Üniversitesi

Çin’in yenilenebilir enerji yatırımları, 2060 yılına kadar karbon nötr hedefine ulaşma stratejisinin merkezinde yer almaktadır. Çin hükümetinin yeşil dönüşüm hedeflerine ulaşabilmek amacıyla enerji sektörüne sunduğu destekler, yenilenebilir enerjinin toplam enerji üretimindeki payının yükselmesini sağlamıştır. Teknolojik yenilik, Çin'in küresel yeşil enerji sektörünü yönlendirmesi açısından önemlidir. Çin devletinin sunduğu teşvikler sayesinde Çinli üreticiler, yeşil enerji teknolojilerinin maliyetlerini ciddi oranlarda düşürmüş ve küresel temiz teknoloji tedarik zincirlerinde egemen konuma yükselmişlerdir. Çin aynı zamanda yeşil dönüşüm hedefleriyle uyumlu olan elektrikli araç üretiminde de liderdir. Tüm bu gelişmeler bir yandan azalan maliyetler nedeniyle küresel düzeyde yenilenebilir enerji devrimine katkıda bulurken, diğer yandan Çin’in küresel tedarik zincirlerindeki payını Avrupalı ve ABD’li üreticilerin aleyhine olacak şekilde kazanması nedeniyle AB ve ABD ile sorunlar yaşamasına yol açmaktadır. Bu çerçevede çalışma, Çin’in devlet destekli yeşil dönüşüm stratejisini ele almakta ve bu stratejinin küresel jeoekonomik rekabeti ne derecede etkilediğini incelemektedir.

OTURUM 23

DEPREM-AFET

Sarsılan Mekân, Direnen Toplum: 6 Şubat Depremleri Sonrası Hatay'da Afete Dirençli Kent Kavramını Düşünmek

Nur Sude Kuzucu
ODTÜ

Bu çalışma, günümüzde afetlere hazırlık ve planlama politikalarının merkezinde yer alan "dirençlilik" kavramını, kentsel dirençlilik bağlamında ele almakta ve Türkiye özelinde, 6 Şubat 2023 depremlerinden en çok etkilenen illerden biri olan Hatay üzerine odaklanmaktadır. Dirençli kentler; çevresel sürdürülebilirlik, yapılı çevreyle uyum ve toplumsal refahı önceleyerek, gelecekteki risklere karşı önleyici ve uyum sağlayıcı bir yapı sunmayı hedeflemektedir. Ancak Türkiye'de özellikle son 20 yılda uygulanan afet yönetimi politikalarının büyük oranda kısa vadeli çözümlerle sınırlı kaldığı, yapısal dönüşümden ziyade geçici müdahalelere odaklandığı ve bu politikaların kimi zaman çeşitli aktörler için rant yaratma aracına dönüştüğü gözlemlenmiştir. 1999 Marmara Depremi'nden itibaren afet politikalarında çeşitli adımlar atılmış olsa da, bu adımların 2023 depremlerinde yaşanan kayıpları önlemekte yetersiz kaldığı görülmektedir. Bu durum, afete dirençli toplum ve mekân üretimi konusunda derin yapısal eksiklikleri göz önüne sermektedir.

Bu bağlamda çalışma, Henri Lefebvre'nin *mekân üretimi* kuramı doğrultusunda, afet sonrası toplumsal mekânla kurulan ilişkilerin dönüşümünü ve bu dönüşümün kentsel dirençlilikle nasıl örtüştüğünü sorgulamaktadır. Dirençli bir kent mekanının üretilebilmesi için, yalnızca mühendislik çözümlerine değil, aynı zamanda toplumsal belleği ve kolektif deneyimi göz ardı etmeyen bütüncül bir yaklaşımın gerekliliği vurgulanmaktadır.

Bunu gerçekleştirebilmek adına Hatay ilinde yaşanan depreme dair haber siteleri ve devletin web kaynaklarından tarama yapılmıştır. Ardından çalışmanın saha kısmında, Hatay ilinin Antakya ve Samandağ ilçelerinde bir ay süresince yapılan gözlemler ve bölge halkı ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler ışığında, mevcut dirençlilik pratiklerinin nasıl bir kentsel yapı ve hafıza mekânı yarattığı analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, fiziksel dönüşümün ötesinde, toplumsal hafızayı merkeze alan bir dirençlilik anlayışının önemine işaret etmektedir. Sonuç olarak, Hatay özelinde yaşanan deneyimler üzerinden, afet sonrası kentsel dirençliliği artırmaya yönelik bütüncül ve toplumsal hak temelli bir yaklaşım önerilmektedir.

Katılımcı Eylem Araştırması olarak Afet Risk İletişimi Tasarımı: Oyunlaştırma Mobil Uygulama Yapımı Olası İstanbul Depremi Hazırlığını Nasıl Demokratikleştirebilir?

Dr. Balca Arda
Kadir Has Üniversitesi, Görsel İletişim Tasarımı
Dr. Ceren Gülser İlikan Rasimoğlu
Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı

Bu bildiride, Türkiye ve dünyada bilimsel ve akademik otoriteler tarafından oluşturulan, dikey bilgi aktarımı üzerine kurulu afet iletişim araçlarına karşın alternatif iletişim teknolojileri tasarımı parametrelerini *Grassroots of Digital Europe (CA21141)* başlıklı mevcut COST Action

Araştırma Projesi çerçevesinde TÜBİTAK 2515 destekli "İstanbul'u Dijital Oyun Tasarımı ile Depreme Hazırlamak" araştırması bulgularına dayanarak irdeleyeceğiz.

Bu tasarım projesi, İstanbul'da gerçekleştirilen deprem tahayyülü saha çalışmamıza dayanarak deprem hazırlığının yaygın bir gündelik pratiğe dönüştürülmesi için katılımcı eylem araştırması metodunu esas alır ve mobil uygulama tasarımı oyunlaştırma ve kullanım deneyimi tasarım öğelerini tasarıma bizzat katılan kullanıcının verileri üzerinden işler. Bu bağlamda, Türkiye'de toplumun afetlerle ilgili deneyimlerini ve bakış açılarını sosyal ve kültürel bağlamlarıyla ele alarak, topluluk temelli bir oyunlaştırılmış kullanım deneyimi tasarım modeli oluşturmayı hedefler. Bu amaç doğrultusunda, tasarım süreci üzerine kapsamlı veri toplayabilmek için etnografik araştırma yöntemini kullanıyoruz. Çünkü afet öncesi ve sonrası aşamaları kapsayan ve gündelik kullanımı hedefleyen iletişim tasarımı yaratımının motive edici deneyim unsurlarını tasarlamak için tasarıma katılımcı kullanıcıların iş birliğinin gerekliliğini önkoşul olarak varsayıyoruz.

Araştırma ön bulguları hem etnografik tasarım sürecinin hem de deprem hazırlığının oyunlaştırılmasının toplumsal bilim- teknoloji-iletişim ağının araç-sonuç odaklı indirgemesine karşın tasarım demokratikleştirmesinin potansiyelini ortaya koyuyor. Böylelikle, dijital eşitsizliğin olumsuz etkisinin afet riski iletişiminde en aza indirme amacı için strateji geliştirmeyi projenin katılımcı tasarım etkinlikleri bulguları üzerinden inceleyeceğiz.

Afet/'Yeni Normal' Zamanlarında Dayanışmanın Tarihsel Gelişimi: Muğla Yangınları Örneği

Doç. Dr. Çiğdem Sema Sırma
Başkent Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

Dünya genelinde doğa ve insan kaynaklı nedenlere bağlı olarak canlıların yaşamlarının tümüyle değişmesine yol açan çeşitli olaylar meydana gelmektedir. Sanayi Devrimiyle birlikte doğal kaynakların sınırsızmışçasına kullanımı, insan-doğa ikileminde insanın tercih edilmesi ihtiyaçlar ve istekler arasındaki dengeyi bozmuştur.

Diğer taraftan en basit ifadeyle bir doğa olayı olarak yer kabuğundaki hareket olarak tanımlanabilecek deprem insan faaliyetleri sonucunda afet halini alabilmektedir. Aynı zamanda üretim süreçlerinde ve sonrasında hızlıca tüketilenin tekrar doğaya bırakılması doğanın kendini yenileyebilme süresini kısaltmaktadır. Canlıların belirli bir düzen içerisinde yaşadığı Holosen Dönemden insan etkileri nedeniyle insan ve insan dışı canlıların yaşamının köklü bir şekilde değişime uğradığı Antroposen Döneme geçiş yaşanmıştır. Bu dönemde atmosferin giderek ısınması sonucu iklim değişikliğine bağlı olarak meydana gelen hava olaylarında kuraklık ve/ veya ani su baskını gibi zamansal ve miktarsal değişimler meydana gelmektedir. Yıldırım düşmesi veya volkanik patlamaların dışında atmosferin giderek ısınması orman yangınlarına yol açmaktadır.

Meydana gelen doğa olayları bireysel ve toplumsal hayatta değişimlere yol açmaktadır. Örneğin mevsim normallerinin dışında meydana gelen yağışlar nedeniyle tarım ürünlerinin zarar görmesi veya sıcaklık değişimi nedeniyle artan tarım zararlılarının yanı sıra azalan bitki ve hayvan türlerinin sayısı giderek artmaktadır. Afet dönemlerinde sosyal kırılganlıkların gençler, kadınlar, çocuklar, engelli bireyler ve yaşlılar üzerindeki etkileriyse farklılaşmaktadır. Ekonomik, sosyal ve siyasal yönleri bulunan afetlere ilişkin tarihsel süreç içerisinde ülkeler

çeşitli onarıcı ve önleyici politikalar geliştirmekte, kamu ve sivil toplum kuruluşları tarafından organize edilmektedir.

İstanbul'da Karantina Meclisi 1838 yılında, bugünkü ismiyle KIZILAY olan Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti 1868 tarihinde kurulmuştur. 1882 tarihinde ise Ebniye Kanunuyla planlı kent dönüşümü sağlanarak yangınları önlemek amaçlanmıştır. Bu bildiride doğa veya insan kaynaklı afetleri önleyebilmek amacıyla tarihsel olarak alınan önlemler üzerinde durularak ülkemizde 29 Temmuz- 12 Ağustos 2021 tarihleri arasında gerçekleşen Muğla Yangınlarına dair ulusal basında yapılan haberler dayanışma kavramı bağlamında konu edilecektir. Gündelik hayatın rutuni dışında gelişen 'afet'in toplum genelindeki eleştirel okuması ilgili tarihlerdeki tirajları yüksek olan Hürriyet ve Sözcü Gazeteleri üzerinden dayanışma kavramı üzerinden yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: 'yeni normal'/afetler, dayanışma, sosyal kırılganlık

Türkiye'de Felaketlerin Politikası: "Enformel Toplumsal Sözleşmeler" Ve "Popülist Yönetimsellik"

Toygar Sinan Baykan
Kırklareli Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Erhan Özşeker
Kırklareli Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

Bu tebliğ Türkiye'de depremlerin, sellerin, yangınların ve kazaların çok sayıda insanın hayatını kaybettiği felaketlere dönüşmesine yol açan politik bağlamı irdeleyen kapsamlı bir araştırma gündeminden ağırlık olarak teorik bir kesit sunmayı amaçlamaktadır. Özellikle son birkaç on yılda binlerce insanın hayatını kaybetmesi ile sonuçlanan depremler ve onlarca insanın ölümüne yol açan sel, yangın ve kazalar üzerine kamusal tartışma bir taraftan dikkatleri bu sonuçlara yol açan doğa olaylarının dinamiklerine ve teknik-idari uygulamalara çekerken diğer taraftan da meselenin toplumsal ve politik bağlamına ilişkin özellikle iktidar partilerinin ve ekonomik elitlerin sorumluluğuna işaret eden bazı politik varsayımları ön plana çıkarmıştır.

Bu tebliğde Türkiye'de meydana gelen ve basına pek çok ayrıntısı yansıyan, ayrıca süreç içerisinde yargılamaya konu olmasıyla da haklarında pek çok verinin ulaşılabilir olduğu, başta depremler olmak üzere, yakın dönemli felaketleri yaratan bağlama ulusal ve yerel iktidar seçkinlerinin ve sermayenin çıkarlarının korunması kadar rekabetçi bir siyasal sistemde siyasal seçkinler ve ekonomik seçkinler arasındaki uzlaşmalara partikülaristik bağlar yoluyla eklemlenen geniş kitlelerin dahil olduğu "enformel toplumsal sözleşmeler" ile de zemin hazırlandığı ileri sürülmektedir.

Türkiye'de siyasal seçkinler, ekonomik seçkinler ve küçük mülk sahibi ve/veya yoksul sıradan halk kesimleri arasında, dahil olan tarafları çeşitli yazılı olmayan hak ve yükümlülükler ile donatan "enformel sözleşmeler" süreç içerisinde temel bileşenleri klientelizm, "pork barrel" siyaseti, irili ufaklı yolsuzluklar, stratejik ihmaller, (de Certeacu anlamıyla) taktikler ve cezasızlık olan bir "popülist yönetimsellik" yaratmaktadır. Bu enformel sözleşmeler dere yataklarının imara açılmasından küçük arazi sahiplerinin imar rantına dahil edilmesine, yoksul kent emekçilerinin istihdam ve konut sorunlarının çözülmesinden küçük mülk sahibi kesimlerin yukarı doğru toplumsal mobilizasyonuna, yerel ve ulusal bir girişimci tabakasının yeniden üretilerek siyasetin finanse edilmesinden kentsel yoksulluğun kronikleşerek sürdürülebilir kılınmasına uzanan bir dizi sonuç yaratacak şekilde Türkiye'de siyasi, idari ve toplumsal pratiği

şekillendirmektedir. Ancak tam da bu "popülist yönetimsellik" yarattığı kısa vadeli çözümlere rağmen uzun vadede bu araştırma gündemi çerçevesinde incelenen çok farklı biçimlerdeki felaketlere zemin hazırlamaktadır.

Türkiye'nin konvansiyonel siyasal parti ayrımlarını aşacak şekilde yerel ve ulusal iktidara tutunan her siyasal aktörün benimsediği özgül bir siyaset yapma ve yönetme biçimi olarak "popülist yönetimsellik" bir taraftan geniş kitleleri maddi ve simgesel teşvikler ile anaakım siyasete kaynaştırırken diğer taraftan da Türkiye siyaseti ve toplumu üzerindeki sıkı seçkin kontrolünü toplumsal alandaki yatay dayanışmayı önleyerek tahkim etmektedir. Siyasal kurumsal bir düzeyde ise "popülist yönetimsellik" resmi hukuka paralel bir "enformel hukuk" ve formel ekonomiye paralel bir "moral ekonomi" yaratarak Türkiye'de sosyal bir hukuk devletine dayanan bir demokrasinin gelişmesini engelleyen temel toplumsal ve siyasal iktidar ilişkisi kipliğine dönüşmektedir.

OTURUM 24

CUMHURİYETİ AYAĞA KALDIRMAK İÇİN…

Cumhuriyet ve Kurumlar

Ali Rıza Aydın

Kuruluş ilke ve kurumlarının kurtuluş döneminde biçimlendirildiği bir yönetim biçimiyle, 1920'de kurulan Büyük Millet Meclisi (BMM) tarafından yönetilen bir devlet ve meclis hükümeti esasına dayanılarak başlıyor Cumhuriyet. Bu yönetim 1924 Anayasasına da yansıyor, daha sonra Türkiye Devleti "cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, laik ve devrimci" olarak tanımlanıyor.

Süreç 1940'ların ikinci yarısına kadar toplumsal, kültürel, siyasal, ekonomik, sınıfsal farklılıkların bir arada, özgün ve dinamik bir biçimde yürütülmesi, kuralsal ve kurumsal yapının da buna koşut biçimlendirilmesi olarak tanımlanabilir. Kamucu, gerektiğinde tekelci politikalarla kendi kendine yeterli, SSCB'nin yine kamucu katkılarıyla desteklenen, devrimci, barışçı, ilerici ve aydınlanmacı, burjuva nitelikli politika ve uygulamalar hem yeniden kurmaya hem de korumacı ve devletçi sanayileşmeyi gerçekleştirmeye yöneliyor. Kuralsal ve kurumsal süreç bu karma yapıya uygun bir gelişim izliyor.

1946 sonrası "dünya ekonomisine farklı bir eklemleme" adımlarıyla kuruluş dönemi cumhuriyetinden sapmaları ve devamında tıkanmaları işaret ediyor. 1960 sonrasında hak ve özgürlükler ile burjuvazinin "büyük hilesi" olarak tanımlanabilecek "kuvvetler ayrılığı" ilkesinin eşzamanlı devreye sokulması bir yandan cumhuriyetin yurttaşlık kazanımlarının devamı olarak gösterilirken diğer yandan kırk yıllık halka dayalı Meclis egemenliğinin de sonunu getiriyor. Artık, egemenliğin Meclis yerine yetkili organlar eliyle kullanıldığı, kuruluş cumhuriyetinden farklı bir kurumsallaşma dönemi başlıyor ki bu yapı bunalımı kendi içinden çıkarıyor; Cumhuriyetin nitelikleri de farklılaşıyor. 1971'de başlayan süreçle bu farklılığı ve yeni bunalımları daha net olarak görebiliyoruz.

24 Ocak ve 12 Eylül 1980'de "sermayenin karşı saldırısıyla", Milli Güvenlik Konseyi ve 1982 Anayasası dönemleriyle başlayan süreç, ANAP ve Koalisyonlar dönemleriyle kapitalizm ve emperyalizme, liberalizme, dinselliğe teslimiyetle devam ederken IMF gözetimindeki uzun dönemde, 2002'de başlayan AKP iktidarı, kurumsal değişimler ve 2018'de başkanlı rejimle günümüze kadar geliyor.

Şekli cumhuriyet olan devlet, sıklıkla değiştirilerek adaletsizleştirilen seçim hukukuna ve AKP güdümündeki seçim yönetim ve denetimine bağlı seçimler dışında, seçme ve seçilme hakları da ihlal edilerek, kural ve kurumlarıyla cumhuriyetin tüm nitelik ve ilkelerinden koparılmış durumda. İşlevsizleştirilmiş, önemsizleştirilmiş bir yasama, güdümlü bir yargı, bilimsellik ve laiklikten uzaklaştırılarak piyasaya teslim edilmiş eğitim ve sağlık, kamuculuğu yok eden özelleştirmeler ve piyasacılık, yok edilen merkezi planlama, tarikat ve cemaatlere terk edilen ve hukuka, devlete, siyasete yayılan dinsellik ve AKP'nin ve emperyalizmin çıkarına teslim edilen iç ve dış güvenlikle cumhuriyetin örgüsü bütünüyle sömürücüler tarafından teslim alındı.

Meclise ve yargıya ulus adına tanınan denetim yetkisi çalıştırılmadığı gibi halkın elindeki örgütlenme, düşünceyi açıklama ve yayma, basın ve yayın, toplantı ve gösteri, grev, siyasi faaliyet hakkı, hak arama özgürlüğü, genel oy hakkı, seçme ve seçilme hakları, eleştiri ve

propaganda, direnme hakkı gibi toplumsal denetim düzenekleri de baskı altında tutuluyor, şiddetle ya da dava yollarıyla engelleniyor. Cumhuriyet için halkın ve kurumların ileri adımlar atacağı yollar ve siyaset köreltilmiş ve tıkanmış durumda. Sermayenin sınırsız hükümranlığı dinsel gericilikle birlikte egemenliği elde tutarak kurumları özgürlük ve serbestleşme adına tasfiye ederken aslında cumhuriyeti ve emekçileri tasfiyeye yöneliyor.

102 yıllık süreç karşı devrimci ve gerici sınıftan kurtulmak için kuruluş cumhuriyetine sarılan kesimle sömürüden kurtulmuş halkın cumhuriyeti için sınıfsal ve devrimci savaşım verenlerin cumhuriyeti dinamik bir bütünlükle ayağa kaldıracak hedefte buluşmasının şart olduğuna dair birikimle dolu.

Cumhuriyet ve Kürt Sorunu
Cumhuriyet Yeniden Ayağa Kalkarken Kürtleri Kapsayabilecek Mi?

Aydemir Güler

Bu tebliğde Kürt sorununun, taraflarca farklı biçimlerde adlandırılan yeni bir çözüm sürecine akmakta olduğu 2025'te, konunun Cumhuriyet kavramı ve deneyimi merkeze alınarak tartışılması önerilmekte ve bu denenmektedir.

Sorunun kaynağı bizce Türkler ve Kürtler arasındaki kültürel, etnik, ulusal çelişkiler değildir. Bu tür ayrımlar maddi ve nesnel bir karaktere sahip olmakla birlikte, çatışma nedeni oluşturmaları için tarihsel ve somut bağlamlar gerekir.

Bugün Kürt toplumu adına düşünce üreten siyasi sözcüler Türkiye Cumhuriyeti'nin, başkalarının yanı sıra Kürtleri yok sayarak ve yok etmeyi amaçlayarak kurulduğu iddiasındadırlar. Mevcut siyasi iktidar bloku ise modernleşme hareketlerinden Cumhuriyet Devrimine kadar bütün bir ilerleme sürecini "kapanması gereken bir parantez", "iki yüz yıllık uyku" gibi betimlemelerde görüldüğü gibi karşılarına almaktadırlar. Buna göre Kürt sorununun çözümü için Türkiye'nin aydınlanma tarihinden rücu etmesi gerekmektedir. Bu koşullarda yeni çözüm sürecinin altyapısına "İslam birliğinin" yerleştirilmesi de kaçınılmaz hale gelmektedir. Gelişmeler uzun bir geçmişi olan "Cumhuriyetin tasfiyesine" eklemlenmektedir.

Kürt sorunu, tarihsel bir ilerleme olan modernleşme-aydınlanma-merkezileşme-cumhuriyet devrimi dizgesinin eski bölgesel egemen sınıfların çıkarlarıyla çatışmasıyla su yüzüne çıkmıştır. Türkiye Cumhuriyeti, yoksul Kürt köylülüğünün enerjisini yanına alarak feodalizmi dağıtmak yoluna gir(e)memiştir. Geri sınıfsal ilişkiler yükselen kapitalizme eklemlenerek feodalite ödüllendirilmiş, buna karşılık çelişki ekseni ulusal/etnik kimlikler arasındaki farklılıklara kaydırılmıştır.

Bugüne gelindiğinde ise, siyasi iktidarın, emperyalizm, sermaye sınıfı ve dinci gerici akımların ortak yaklaşımı çerçevesinde yürüttüğü "Cumhuriyeti tasfiye" programının Kürt toplumunda karşılıkları oluşmuş bulunmaktadır. Kürt siyasi hareketleri bölgede ABD emperyalizminin yakın müttefiki konumuna oturmuş, Kürt egemenleri Türkiye sermaye sınıfının bileşeni haline gelmiş, dinci gericilik Kürt dinamiğini kuşatmıştır. Kürt siyasetinin ayrılıkçı tezlerini geri çekmesi, Cumhuriyet devriminin feda edilmesiyle örtüşmektedir. Bu koşullarda ulusal soruna ilişkin geçmiş kavramsal yapı kökten değiştirilmelidir.

Cumhuriyet devriminin, tasfiyeci saldırıyı geri püskürterek yeniden ayağa kalkması için bu tarihsel arka plan ve güncel durum bütünlüğü dikkate alınmalıdır. Kürt sorunu zamandan

bağımsız, sabit bir olgu değildir. Yakın tarih boyunca ülke bütünlüğüne ciddi ölçüde yabancılaşan Kürt toplumunun yeniden Türkiye'nin bileşeni haline gelmesi kritik sorunumuzdur. Öte yandan Kürt kimliğinin devlet ve resmi ideoloji tarafından yadsınmasının uzun süredir terk edilmiş olması, Kürt emekçilerinin özel bir ezilme ilişkisinin muhatabı oldukları gerçeğini ortadan kaldırmamıştır. Cumhuriyetçi geleneklerin içinde bunu görmezden gelen milliyetçi eğilimler olduğu da açıktır.

Bizce Cumhuriyet yeniden ayağa kalkabilecekse, sorun sınıfsal bağlamı merkeze konarak ele alınmalıdır. Cumhuriyet'in yıkılması herhangi bir eşitlik ve adalet sorununu çözüm yoluna sokmayacak, tersine sorunun tanım alanının dağılmasıyla toplu bir yıkım gündeme gelecektir.

Cumhuriyet ve Emekçiler:
Türkiye Cumhuriyeti Tarihinde Çalışma Rejimleri ve Emekçiler

Burçak Özoğlu

Türkiye, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde devrimini gerçekleştirip cumhuriyetini kurduğunda sınıflar mücadelesi açısından ana eğilimini net ortaya koymuştu: *"…Bizim halkımızın menfaatleri yekdiğerinden ayrılır sunuf halinde değil bilakis mevcudiyetleri muhassala-i mesaisi yekdiğerine lazım olan sınıflardan ibarettir…"* Cumhuriyetin resmen ilanından aylar önce İzmir İktisat Kongresi'nde böyle diyordu Mustafa Kemal. Birinci Cumhuriyet onuncu yılında da, halkına kendisi için göğsünü tunç siperi etmesi gerektiğini söyleyerek hatırlatıyordu *"…imtiyazsız, sınıfsız, kaynaşmış bir kitleyiz…"*

Türkiye Cumhuriyeti'nin işçi sınıfı, işte böylesi bir ideolojik zeminin üzerinde mücadeleye başlamıştı. Bırak haklılığını ve meşruiyetini, henüz daha nesnel varlığını kanıtlama mücadelesi. Öte yandan, 1920 Cumhuriyeti, yukarıda aktarılan zeminin üzerine kapitalist üretim tarzını inşa ederek ilerleyişini sürdürüyordu. Bu anlamıyla da bir üretim tarzı, kapitalizm, tüm nesnelliği, siyasallığı ve ideolojisiyle Kuruluşa eşlik ediyordu. Kuruluştan bugüne geçen yüz yılı aşan zaman diliminde emekçi sınıflar açısından ise, önce kimlik kazanma, sonra Cumhuriyet'e ortak olma, sonrasında ise hayatta kalma mücadelesi tarihe not düşüldü.

Bu bildiri, Türkiye Cumhuriyeti'nin birikimli sınıflar mücadelesinin tarihsel analizinde ve bugün geldiğimiz noktada neredeyse tümüyle ortada kaldırılmış olmanın eşiğine gelişini belirleyen dinamiklerde, emekçi sınıfların payına düşenleri tartışacak. Bu tartışmanın kavramsal dilini "Çalışma İlişkileri Sistemi" yaklaşımının Marksist ekonomi politik kuramla uyarlanmış bir yöntem oluşturacak.

Bu kavramlaştırmaya göre sınıflar mücadelesinin merkezinde üretim ve emek süreçlerini kapsayan üretim birimi bulunur. Çalışma ilişkileri kavramlarıyla ifade edildiğinde, üretim biriminde: yazılı ya da sözel, iş sözleşmesini; çalışma saatleri, mekânı, yöntemi, ortamı, kuralları vb. anlatan çalışma koşullarını; emek gücü yönetimi yöntem ve araçlarını sıralayabiliriz. Üretim birimlerinin hemen dış halkasına, emek gücü piyasasını ve ürün/hizmetler piyasasını yerleştirebiliriz. Çalışma ilişkileri alanından türeyen bu veriler, sınıflar mücadelesi alanının bütünü açısından da önemli çözümleme başlıkları sağlar. Bu bildiride Türkiye Cumhuriyeti'nin çalışma ilişkileri açısından kırılmalar ve dönüşümler yaşadığı emsal dönemler üzerinden bir çerçeve kurulacak.

Türkiye Cumhuriyeti'nin bugün karşı karşıya olduğu kritik dönemeçte emekçi sınıfların rolünü ve devrimci görevini tanımlarken, yapacağımız sınıflar mücadelesinin çözümlemesinde bu

kavramlaştırma referans olacak. Bildirinin ana hedefi ise, güncel cumhuriyet tartışmalarına eklenerek hem 1923 Cumhuriyetinin halkçı, laik, aydınlanmacı bağımsızlıkçı ve devletçi geleneğini bu kez mutlak olarak emekçi sınıflar için ayağa kaldırmanın yollarını tartışmak olacak.

Cumhuriyet ve Emperyalizm

Erhan Nalçacı

Cumhuriyeti kuran 1923 Devrimi'nin İngiliz emperyalizminin işbirlikçisi olan Osmanlı Hanedanı'na karşı gerçekleştirildiği genel olarak kabul görür. İstanbul'un işgal altında olması, İstanbul'daki Meclis'in kapatılması ve üyelerinin sürgüne gönderilmesi bu zıtlığı sadeleştirir.

Oysa süreç daha karmaşıktır, çünkü 1908 Devrimi de 1923 gibi burjuva devrimi niteliğindedir ve buna rağmen aralarında süreklilik ve kopuş ilişkisi tanımlanabilir. 1908 Devrimi'ni gerçekleştirenler yarı-sömürge bir ülke devralmışlar, İngiliz-Fransız emperyalizminin Osmanlı coğrafyasını parçalama stratejisi ile karşılaşmışlar ve en nihayet kurtuluş için Alman emperyalizmine yanaşmışlardır.

O zamanlar bunu söylemek mümkün değildi, ancak 20. yüzyılda yaşananların tümünü karşılaştırmalı tarih açısından değerlendirdiğimiz zaman şu genellemeyi yapabiliyoruz: Eğer dünya sahnesinde güçlü bir sosyalist devlet yoksa iktidardaki burjuvazi ülkeyi ve halkını emperyalist bir paylaşım savaşından koruyamaz. Gerçekten İttihat ve Terakki Osmanlı Devleti'ni 1. Dünya Savaşına katılmaktan ve parçalanarak bir felakete sürüklenmekten koruyamamıştır.

Oysa 1923 Devrimi 1908'e göre çok daha fazla olanağa sahiptir, 1923'ü 1917 Ekim Devrimi öncelemiştir. Bolşevikler emperyalist devletler arasındaki Osmanlı coğrafyasının nasıl bölüşüleceğine ilişkin protokolü deşifre etmişler, 1923 Devrimi'nin burjuva karakterinden hiç şüphe duymadıkları halde emperyalizme karşı destek olmuşlardır. Askeri yardımın dışında Türkiye'nin Kafkasya sınırını kararlı hale getirmişler, Türkiye'nin egemenliği ve bağımsızlığında çok önemli olan Lozan ve Montrö Anlaşmalarına diplomatik olarak destek olmuşlardır. Ayrıca Cumhuriyet'in kurulmasından hemen 10 yıl sonra emperyalist dünya düzeninde iktisadi zaaflar göstermeye başlayan genç Cumhuriyet'e iktisadi yardım ve planlama deneyimi ile 30'lu yıllarda büyük bir destek vermişlerdir.

Bu olay artık tarihsel açıdan genellenebilir hale gelmiştir. 19. Yüzyılın sonlarında gerçekleşen burjuva devrimleri halk kitlelerinden ve işçi sınıfı radikalliğinden korkuyor ve emperyalist rekabette militarist, otoriter devlete olan gereksinim burjuva devrimlerini baştan gericileştiriyordu. Sovyetler Birliği'nin emperyalizme ve işbirlikçisi yerel feodallere karşı mücadelede öncülük eden burjuvaziye verdiği destek burjuva devrimlerini son kez ve geçici olarak ileriye taşıdı. Özellikle 2. Dünya Savaşı sonrasında sömürgecilik çökerken bu eğilim bütün dünyada bir olgu haline geldi.

Ancak Sovyetler Birliği'nin desteği ile ilerici bir karakter kazanan bütün burjuvaziler zaman içinde gericileştiler ve şu veya bu şekilde emperyalist devletlerin hegemonyası altına girdiler.

Türkiye burjuvazisi de 1937 Sadabat Paktı'ndan itibaren utangaçça girdiği yolu, Marshall Yardımı (1947) alarak, Kore'ye asker göndererek (1950) ve NATO'ya (1952) katılarak tamamladı.

Türkiye ABD hegemonyası altına girerken Türkiye burjuvazisi karşıdevrimci bir pozisyon alıyor, bir iç savaş örgütü olan NATO'ya katılıyor, iktisadi bağımsızlığını kaybediyor ve siyasi olarak hızla çürüyordu.

1990 sonrası Sovyetler Birliği'ndeki karşı devrimden sonra dünyada ve Türkiye'de ABD emperyalizmin öncülüğündeki tekelci sermaye sınıfı önünde hiçbir engel tanımayarak emekçi halklara karşı bir saldırı başlattı.

Özellikle son 25 yılda Türkiye bu anlamda emperyalist düzenle bütünleşti. Emeğin örgütsüzleştirildiği ve yüksek bir sömürü oranına tabi kılındığı bir emek rejimi kurulurken kamu malları sermaye sınıfına kitlesel olarak devredildi, bu başlıca bir sermaye birikimi dönemi anlamına geldi. Ayrıca uluslararası sermaye önünde ulusal yargı, yasama ve yürütme güçsüzleştirildi, adeta bir sermaye diktatörlüğü rejimi oluşturuldu. Bu koşullar altında Türkiye'ye hatırı sayılır bir sermaye ihracatı gerçekleştirildi. Uluslararası sermaye Türkiye'nin yönetilmesinde pay sahibi oldu.

Buna karşılık yağma ve sömürüye dayalı olarak sermaye birikimini sağlayan Türkiye sermaye sınıfı yurtdışına sermaye ihracatına başladı. Türkiye sermaye sınıfı tıpkı diğer emperyalist devletlerin sermaye sınıfları gibi sermaye ihraç ettiği ülkeler üzerinde siyasi hegemonya kurmayı denedi ve diğer devletlerle bir rekabet içine girdi.

Öte yandan emek sömürüsü ile palazlanan sermaye birikimi dünyada eşitsiz olarak gelişti ve güçlenen devletler dünyanın yeniden pay edilmesini talep etmeye başladılar.

Bu koşullarda Türkiye'yi ve emekçi halkını bir emperyalist paylaşım savaşına girmekten koruyacak bir egemen sınıftan bahsetmek imkânsız hale geldi.

Cumhuriyeti yıkılmış olan ve felaketlere sürüklenme potansiyeli taşıyan ülke emekçi sınıfların siyasi iradesinin örgütlenmesini bekliyor.

OTURUM 25

TOPLUMSAL CİNSİYET II: EDEBİYATTA KADIN

Adım Dergisinde Aile, Evlilik ve Göçmen Kadın Emeği: Yedi Dikenin Çalılığında Bir Gül Mü?

Dr. Öğretim Üyesi Yonca Güneş Yücel
İstanbul Gelişim Üniversitesi

Bu bildiri, 1990'lı yıllarda Almanya'da yaşayan Türk göçmen işçi kadınların oluşturduğu Gelsenkirchen Türkdanış/Bismarck Kadınlar Çalışma Grubu tarafından yayımlanan *Adım* dergisini, aile söylemleri bağlamında incelemektedir. Dergide yer alan yazılarda, kadınların eşlerine yönelik destek ve uyum pratiklerinin sıklıkla tarif edildiği gözlemlenmekle birlikte, bu pratiklerin aynı zamanda sınıfsal, kültürel ve toplumsal cinsiyete dayalı yükleri görünür kılan bir farkındalık taşıdığı ileri sürülmektedir.

Bildiri, *Adım* dergisinin açık bir sosyalist çizgiden ziyade, göçmen kadınların gündelik yaşamlarını politikleştirme yönünde bilinç yükseltici bir motivasyonla şekillendiğini öne sürmektedir. 1990'lı yıllar, Almanya'da yaşayan Türk göçmen kadınların hem emek piyasasında hem de aile yapısı içinde çok katmanlı bir ezilme biçimiyle karşılaştığı bir dönemi ifade eder. Bu dönemde, işçi kadınların deneyimlerini kamusal alana taşıyan *Adım* dergisi, bir yandan geleneksel aile yapısına uyum sağlayan, diğer yandan bu yapıyı sorgulayan karmaşık söylemler üretmiştir. Bu çalışma, *Adım* dergisi aracılığıyla göçmen kadınların aile ile kurdukları ilişkileri; destek, uyum ve direnç pratikleri üzerinden çözümlemeyi hedeflemektedir.

Çalışma, iki katmanlı bir nitel araştırma tasarımına dayanmaktadır. İlk olarak, *Adım* dergisinin 1993-1998 yılları arasında yayımlanan sayıları, TÜSTAV Süreli Yayınlar Arşivi'nden elde edilerek nitel içerik analizi yöntemiyle incelenecektir. Bu analizde, özellikle aile, ev içi emek, eş ilişkileri ve çocuk bakımına ilişkin temalar belirlenmiş; kadınların anlatıları feminist söylem analizi çerçevesinde değerlendirilecektir. İkinci aşamada, dergiyi hazırlayan Gelsenkirchen Türkdanış/Bismarck Kadınlar Çalışma Grubu üyeleriyle yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmesi planlanmaktadır. Bu görüşmeler, derginin üretim sürecindeki politik yönelimleri, kolektif bilinç taşıma motivasyonlarını ve kadınların deneyim aktarımıyla kurdukları ilişkiyi daha derinlemesine anlamayı amaçlamaktadır. Mülakatlardan elde edilecek veriler, içerik analizinden çıkan söylemlerle karşılaştırmalı biçimde değerlendirilecektir.

Aile kurumunun sosyolojik temsili, bu çalışmada feminist kuramların yeniden üretim emeği ve toplumsal cinsiyet rolleri üzerine kurduğu eleştirel kavramlarla analiz edilmektedir. Buna ek olarak, William J. Goode'un (1963) aile yapılarına ilişkin sosyolojik ölçütleri, göçmen kadınların aileyle ilişkilerini sınıf, kültür ve cinsiyet ekseninde değerlendirmeyi mümkün kılacaktır. *Adım* dergisindeki aile anlatıları, yalnızca bireysel deneyimlerin ifadesi olmanın ötesinde, göçmen kadınların ataerkil yapıya ve sınıfsal baskıya karşı geliştirdikleri karmaşık direniş biçimlerini görünür kılmayı amaçlamaktadır. Sosyalist bir söylem bütünlüğüne sahip olmamakla birlikte *Adım*, göçmen kadınların yaşam deneyimlerini politikleştiren, onları ifade edilebilir kılan ve kolektif bir bilinç taşıma alanı oluşturan bir mecra olarak değerlendirilebilir. Bu yönüyle, dergi feminist arşiv çalışmalarına, göç ve emek eksenli literatüre özgün ve değerli bir katkı sunmaktadır.

“Çinli” Kimliği ve Modernizm: Pearl S. Buck’ın Kırık Ümitleri’nde Amerikan Oryanyalizminin İzini Sürmek

Başak Akar Özer
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Bu çalışma, Amerika Birleşik Devletleri’nin ilk Nobel Ödüllü kadın yazarı Pearl S. Buck’ın Kırık Ümitler romanından yola çıkarak, Amerika’da algılanan Çinli kimliğini oryantalizmin teorik çerçevesinden değerlendirmeyi amaçlar. Bunun için romanda yer alan karakterleri ve diyalogları Çinli kimliği, modernlik ve yurtseverlik temaları ışığında yorumlar. Aynı zamanda oryantalizmin “baktığı” kadına ve aileye Batılı toplumsal cinsiyet ilişkileri stereotipleri üzerinden de yer verir. Çin doğumlu Pearl S. Buck, yazarlığının yanı sıra, 1980’lere kadar Amerikan-Çin ilişkilerinde kültürel referans noktası olmuş bir politik aktivisttir. 1935 yılında ilk kez okuyucuyla buluşan Kırık Ümitler romanı, Çin Devrimi’nin en çalkantılı dönemlerini, Amerika’da yaşayan Çinli bir ailenin duyguları, ümitleri, yaşam tarzları ve ana kara ile olan duygusal bağlarını kurgusal ve popüler bir dille Amerikalı okura aktarmıştır. Diğer romanlarında olduğundan farklı biçimde Kırık Ümitler, yalnız ana karada deneyimlenen modernleşmeyi anlatmak yerine, hem Amerika’da hem Çin’de yaşam sürmüş, farklı nesillerin farklı deneyimlerine okuyucuyu ortak eden Çinli bir aileye odaklanmıştır. Bu açıdan aile içindeki farklı görüşler, Çinli kimliğinin Amerikalı yazarın gözüyle değişen anlamına, modernite deneyimine, yurtseverlik anlayışlarına yansımıştır. Bu dönüşümler de popüler kültür ürünü olarak Pearl S. Buck’ın kurgu dünyasından Amerika ile buluşmuştur. Bu çalışmada, Pearl S. Buck’ın politik yeri, Çinli kimliği ve modernlik deneyimi algısı için oynadığı rol açıklandıktan sonra, Kırık Ümitler yorumlamacı bir perspektifle analiz edilecektir.

Anahtar kelimeler: Modernizm, Çin, oryantalizm, yurtseverlik, kimlik

OTURUM 26

YAPAY ZEKÂ II: YÖNETİM/DENETİM

Veri Analitiği ve Yapay Zekâ Destekli Kamu Politikası Üretimi

Dr. Hakan Uzun
Özelleştirme İdaresi Başkanlığı

Veri analitiği ve yapay zeka (VA/YZ) teknolojileri, kamu politikası üretim süreçlerinde devrim niteliğinde dönüşümler vaat etmektedir. Bu çalışmada, söz konusu teknolojilerin kamu politikalarının tasarımı, uygulanması ve değerlendirilmesinde sunduğu fırsatları ve beraberinde getirdiği etik soruları ele alınmıştır. Veriye dayalı karar alma mekanizmaları, politika yapıcılara gerçek zamanlı veri analizi, tahmine dayalı modelleme ve vatandaş odaklı hizmet kişiselleştirme gibi avantajlar sunarak daha etkin, şeffaf ve kapsayıcı politikalar üretilmesini mümkün kılmaktadır. Öte yandan, veri gizliliği ihlalleri, algoritmik önyargı, hesap verebilirlik eksikliği ve dijital uçurum gibi etik ve toplumsal riskler bu teknolojilerin sorumsuzca kullanımı durumunda eşitsizlikleri derinleştirebilir ve demokratik süreçleri zayıflatabilir. Çalışmada, bu ikilemlere yönelik çözüm önerileri arasında etik yapay zekâ çerçeveleri, veri şeffaflığı mekanizmaları, algoritmik denetim sistemleri ve politika tasarımında çok paydaşlı iş birlikleri gibi çözümler ele alınmıştır. Sonuç olarak, teknolojik ilerlemenin kamu yararına yönlendirilebilmesi için dengeli, insan hakları odaklı ve düzenleyici politikaların geliştirilmesinin gerekliliği savunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Veri analitiği, yapay zekâ, kamu politikası, etik sorular, algoritmik önyargı, şeffaflık, dijital uçurum.

Türkiye Kamuoyu ve Yapay Zekâ: Temel Pozisyonlar ve Ayrımlar

Özgehan Şenyuva
Şerif Onur Bahçecik
ODTÜ

ChatGPT, Midjourney gibi uygulamaların kullanıcılara sunulması ile birlikte Yapay Zekâ (YZ) dünyada ve ülkemizde hızlı bir şekilde gündeme gelmiştir. İş dünyası, sivil toplum ve siyasi aktörler, YZ'nin ortaya çıkardığı risk ve fırsatlardan bahsederek konuyu farklı açılardan gündemde tutmakta, medya kuruluşları konu ile ilgili farklı açılardan haberler yapmaktadır. Yeni ortaya çıkan bir teknoloji olarak YZ, bir yönetişim sorunu olarak ele alınmaktadır. Bu çerçevede Türkiye kamuoyunun YZ'nin kimler tarafından nasıl yönetileceği; güvenlik, ekonomi, siyaset gibi alanlara etkisine dair görüşlerinin keşfedilmesi önem kazanmıştır. Bu tebliğde, Nisan-Mayıs 2025 tarihinde Türkiye çapında 886 kişinin katıldığı bilgisayar destekli telefon anket çalışması (CATI) verileri sunulacaktır. Çalışmamız, anket katılımcılarının YZ'nin yönetişimi hakkındaki temel pozisyonlarını ve gruplar arasındaki ayrımları ortaya koyarak kamuoyunun YZ'nin farklı boyutları hakkındaki görüşlerini aktaracaktır.

Kamu Yönetiminde Etik ve Yapay Zekâ

Araş. Gör. Serhan GÜL
Eskişehir Osmangazi Üniv. Siy. Bil. Kamu Yön. B.
ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Kamu yönetiminde etik konusu, kamu yönetimi kuramının gelişiminden itibaren ilgi gören bir alan teşkil etmekte, bu alanda da oldukça fazla sayıda çalışma bulunmaktadır. Literatürdeki bu çalışmaların büyük bir kısmının, kamu yöneticisinin çalışma yöntemleri ve karar alma süreçlerinin tarafsızlığı gibi doğrudan özneyi hedef alan bir odağı olduğunu söylemek gerekir. Kamu yönetiminde etiğin, yapısal bir perspektiften ele alınması ise literatürün eksik kaldığı hususlardan biri olarak öne çıkmaktadır.

Bu çerçevede, kamu yönetiminde piyasacı eğilimleri temsil eden yeni kamu yönetimi ve yeni kamu işletmeciliği gibi yaklaşımların neden olduğu dönüşümlerin kamu etiği açısından yeteri kadar tartışılmaması yanı sıra, yeni teknolojik gelişmelerin de kamu etiği açısından yeterli ölçüde ele alınmadığı söylenebilir. Teknolojik gelişmeler, bir yönüyle kamu örgütlenmesini derinlemesine dönüştürürken, bununla beraber kamu etik kodlarını dönüştürmekle, bir diğer yönüyle ise tikel düzeyde kamu çalışanlarının görev ve sorumluluklarını giderek değiştirmektedir. Bu gelişmelerin son dönemde en çarpıcı olanı ise yapay zekânın (AI) kamu yönetiminde, özellikle de e-devlet uygulamalarıyla bütünleşik olarak kullanımıdır. Bu, yazında Endüstri 4.0'a benzerliği açısından "E-devlet 4.0" olarak da tanımlanmıştır.

Bu çalışmada, öncelikle kamu etiğinin doğasına dair bir tartışma yapılarak, kamu etiği kavramının tarihsel dönüşümü ele alınacak, bu çerçevede kamu etiğinin teknolojik gelişme ile ilişkileri çok yönlü olarak değerlendirilecektir. Daha sonra bu izlekte, dijital dönüşüm ve özellikle yapay zekânın kamu yönetimi pratiklerine girmesiyle birlikte kamu etiği kavramının nasıl dönüştüğü, farklı ülke örnekleriyle değerlendirilecek olup, kamu idaresinin iş koşulları ve iş hiyerarşisi açısından yapay zekâ uygulamalarının neye tekabül ettiği ve hangi fırsat ve riskleri içerdiği de tartışılacaktır.

Son olarak, tüm bu tartışmalar çerçevesinde, ortaya çıkan yeni bilgi ve iletişim teknolojilerinin ve özellikle yapay zekâ uygulamalarının kamu yönetiminde eşitlikçi ve katılımcı olarak nasıl kullanılabileceği tartışılarak, kamu yönetimi teorisi çerçevesinde bu uygulamaların nasıl demokratikleştirileceği ele alınacaktır.

Vergi Hukukunda Algoritmik Tarafsızlık ve Adalet İlkesi: Denetimlerde Yapay Zekâ Kullanımının Etik Boyutları

Damla Aydın
Gülnihal Can Avşar
Eskişehir Osmangazi Üniv. İİBF, Maliye Bölümü

Yapay zekâ (YZ) teknolojilerinin vergi denetim süreçlerine entegrasyonu, kamu mali yönetiminde verimlilik ve risk analizinde yüksek doğruluk sağlama potansiyeliyle öne çıkmaktadır. Ancak sözü edilen teknolojilerin kullanımı, özellikle algoritmik tarafsızlık, adalet ilkesi ve mükellef hakları açısından ciddi etik ve hukuki tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Söz konusu çalışma, vergi denetimlerinde kullanılan algoritmaların belli gelir

gruplarına, sektörlere veya coğrafi bölgelere karşı önyargılı davranma riski üzerine odaklanmaktadır.

Çalışmada öncelikle, denetim algoritmalarının karar alma süreçlerinde kullanılan veri kaynaklarının nasıl şekillendiği; eğitim verisindeki dengesizliklerin, sistematik hataların ve sosyo-ekonomik önyargıların algoritmik kararları nasıl etkileyebileceği örneklerle açıklanmaktadır. Devamında, söz konusu durumun vergilendirmede eşitlik, kanun önünde eşitlik ve hukuki güvenlik ilkeleriyle olan ilişkisi analiz edilmektedir.

Etik değerlendirme çerçevesinde ise "kara kutu" algoritmaların denetlenebilirliği, mükelleflerin kararın gerekçesine erişim hakkı, otomatikleştirilmiş denetim kararlarının itiraz edilebilirliği gibi başlıklar ele alınmaktadır. Ayrıca çalışmada, "algoritmik adalet"in sağlanabilmesi için şeffaf algoritma tasarımı yapılması, insan denetimi ve müdahalesine imkân tanınması, etik kurulların algoritma geliştirme süreçlerine aktif olarak dâhil edilmesi ve algoritma etki analizlerinin (AIA) zorunlu hâle getirilmesi gibi çözüm önerileri sunulmaktadır.

Sonuç olarak, çalışma; yapay zekâ tabanlı denetim sistemlerinin sadece teknik bir araç değil, aynı zamanda etik değerlere ve temel hukuk ilkelerine uygun olarak tasarlanması gereken bir yönetişim sorunu olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle vergi adaletinin sağlanmasında, algoritmaların potansiyel ayrımcılık risklerine karşı sürekli izlenmesi ve hukuki düzenlemelerle desteklenmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

OTURUM 27

SOSYOPSİKOLOJİK AÇIDAN EMEK

Soma Maden Faciası Sonrasında Kadınların Eş Kaybı Deneyimleri: Bir Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz Çalışması

Psk. Dr. İpek Demirok
Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Deniz Canel Çınarbaş
Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Bu çalışma, Soma maden faciasında hayatını kaybeden işçilerin eşlerinin yaşadıkları kayıplar sonrasındaki yas deneyimlerini; sağlanan maddi ve psikososyal desteklerin hayatlarını nasıl etkilediğini ve dul kadınlar olarak kayıplarıyla ve hayatlarındaki değişimlerle nasıl baş ettiklerini arka plandaki politik, toplumsal ve sınıfsal koşulları da değerlendirerek araştırmayı hedeflemiştir. Çalışmaya yaşları 21 ile 47 arasında değişen 17 kadın katılmıştır. 2015 ve 2016 yılları arasında yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler, yazıya dökülmüş ve Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sonucunda dokuz üst tema ortaya çıkmıştır, bu bildiri sunumunda beş üst tema paylaşılacaktır. Bunlar; olayın algılanması, olayın anlamlandırılması, bir kadın olarak eş kaybı deneyimleri, adalet arayışı ve psikososyal destek üst temalarıdır. Madenlerdeki düzenlemelerin siyasi arka planı ve facia öncesinde maden havzasındaki koşullar, kadınların faciayı nasıl algıladıkları üzerinde etkili olmuştur. Eşlerinin ölümünün kader mi yoksa cinayet mi olduğu tartışması, yas tutan kadınların anlamlandırma süreçlerini ve adalet arama motivasyonlarını etkilemiştir. Eş kaybı yaşayan kadınlar olarak maruz kaldıkları toplumsal baskı ve kısıtlamalar; yas süreçlerini olumsuz olarak etkilemiş ve baş etmelerini zorlaştırmıştır. Bu süreçte çeşitli sivil toplum kuruluşları tarafından sağlanan psikososyal desteğin etkisi çoğu zaman sınırlı da kalsa kadınlar tarafından destekleyici bulunmuştur.

İşçi Sınıfının Öznelliğine Yeni Bir Pencereden Bakmak: Sınıfın Bilinçdışı Yaklaşımıyla Bir İnceleme

Dr. Baran Gürsel
Bağımsız Araştırmacı

İşçi sınıfının öznelliği, psikoloji ve sosyoloji gibi disiplinlerin yanı sıra disiplinlerarası yaklaşımlar tarafından da farklı şekillerde ve farklı yönleriyle konu edilmektedir. Bununla birlikte onu, bilinçli olduğu kadar bilinçdışı yönleriyle birlikte, içsel derinlik ve karmaşıklığını tanıyarak, nesnellikle ilişkisini sistemli bir biçimde kurarak ele alabilecek ve kapitalizmin her dönem ve coğrafyasını kapsayabilecek bir yaklaşıma yönelik ihtiyacın sürdüğü de düşünülebilir. Bu çalışmada, sınıfın bir oluşum/bozuşum süreci olarak kavramsallaştırılması ve öznelliğe yönelik psikanalitik yaklaşımın diyaloğu çerçevesinde geliştirilen Sınıfın Bilinçdışı Yaklaşımı tanıtılacak ve bu yaklaşım temelinde üretilen Sınıfın Özdeşleşme Aşamaları Modeli aracılığıyla, Türkiye işçi sınıfı mücadelesinde önemli bir yeri olan 15-16 Haziran Direnişi'ne dair bir inceleme sunulacaktır. Bu model, belli sınıf deneyimi ifadelerini bir araya toplayan bir kümenin (örneğin, bir işçi direnişi) dayandığı bilinçdışı özdeşleşme ve kaygıları, sınıf deneyimi ifadeleriyle ilişkileri içinde ve onların oluşmasına vesile olan bireysel ve toplumsal aracı faktörlerle birlikte anlamlandırmaya çalışır. Bu çalışmada, direniş esnasında işçilerin ürettiği sınıf deneyimi ifadelerinin dayanıyor olabileceği hiyerarşik ve eşitlikçi özdeşleşmelere dair

yorumlar geliştirilecek ve bu özdeşleşmelere vesile olmuş olabilecek faktörler incelenecektir. Yapılacak incelemenin yöntem ve çıkarımları vesileyle sınıf süreçlerini ilerletebilmek için araçlar sunması, çalışmanın temel amaçlarındandır.

Kolektif Eylemin Psikososyal Kaynakları ve Engelleri: Sosyal Psikolojik Bir Bakış

Dr. Mukadder Okuyan
Bahçeşehir Üniversitesi

Bireylerin kolektif eyleme katılımlarını besleyen psikososyal kaynaklar, sosyal psikolojinin temel araştırma alanlarından birini oluşturmaktadır. Toplumsal hareketlere bireylerin neden ve nasıl katıldıkları, sadece bireysel değil, aynı zamanda grup düzeyinde işleyen dinamikler yoluyla açıklanabilir. Bu sunumun ilk bölümünde, sosyal psikoloji literatüründe bu konuya dair en yaygın yaklaşımlardan biri olan Kolektif Eylemin Sosyal Kimlik Modeli'ne (SIMCA) odaklanılacaktır. SIMCA, bireylerin kolektif eyleme katılımını üç temel psikolojik süreç üzerinden açıklar: grubun bir parçası olma hissi (sosyal kimliklenme), grup olarak değişim yaratma kapasitesine dair inanç (yetkinlik inancı), ve mevcut duruma yönelik adaletsizlik algısı.

Özellikle otoriter ve baskıcı rejimlerde, bu psikolojik kaynakların kendisi doğrudan hedef haline gelebilir; örneğin grup aidiyetinin kriminalize edilmesi, eylemlerin etkisizleştirilmesi ya da haksızlıkların görünmez kılınması gibi yollarla. Bu noktada, SIMCA'da bahsedilen faktörlerden beslenen Kolektif Eylemin Sosyal Psikolojik Sermayesi modeli (Saab, Ayanian & Badaan, 2019), kolektif eylemdeki grupların bu tür demobilizasyon taktiklerine karşı nasıl direndiğini anlamaya yönelik önemli bir kavramsal çerçeve sunmaktadır. Sunumun ikinci bölümünde, bu çerçeveden hareketle Türkiye bağlamında üniversite öğrencileriyle başlayan ve daha geniş toplumsal kesimlere yayılan yakın tarihli bir toplumsal hareketlilik örneği analiz edilecektir. Bu bölümde, hareketin hangi psikolojik sermayelere yaslandığı, baskı karşısında hangi karşı stratejileri geliştirdiği ve katılımcıların kimlik, meşruiyet ve dayanışma pratiklerini nasıl dönüştürdüğü tartışılacaktır.

OTURUM 28

TÜRKİYE'DE EMEK II: ÇOCUK İŞÇİLİK

Mevsimlik Göç Sarmalinda Çocuk İşçiliği ve Eğitim

Ayşegül Özbek Kansu
ILO Türkiye Ofisi Kıdemli Proje Koordinatörü
ODTÜ Sosyoloji Bölümü

Türkiye'de, vasıfsız olan, diğer sektörlerde istihdam olanağı bulamayan, çalışacak toprağı olmayan ya da çok az toprağı olup geçimini sağlayamayan aileler, mevsimlik gezici tarım işçisi (MGTİ) olarak çalışmakta ve Türkiye'de tarımsal üretim yapan farklı bölgelere göç etmektedirler. Sürekli göç etmeyi gerektiren bu ekonomik kazanç biçimi, çocukların eğitime erişimini ve eğitime devamlılığını olumsuz etkileyerek eğitim haklarından yararlanmalarını riske atmaktadır. Mevsimlik tarım işçisi ailelerin zorunlu eğitim çağındaki çocukları aylarca süren bu göç nedeniyle okullarından uzak kalmakta ve nitelikli eğitime erişimde sorun yaşamaktadırlar. "Eğitim hakkı herkes için geçerlidir" ilkesi İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasası tarafından güvence altına alınmış olsa da, mevsimlik gezici tarım işçisi ailelerin çocukları özellikle ailelerinin yoksulluğu ve sürekli seyahat ediyor olmaları nedeniyle bu haktan yararlanamamaktadır ve eğitimleri kesintiye uğradığı için eğitim yoluyla sınıf atlama şansını kaybederek yoksulluk zincirini kıramamaktadır.

Öte yandan, bu sürekli hareket halinde olma durumuna, ailelerinin yaşadığı tüm zor koşullara ve yoksulluğa rağmen eğitimlerine devam ederek üniversiteye gidebilmiş ve iş sahibi olabilmiş gençler de bulunmaktadır. İşte bu çalışma ile bu gençlerin hayatlarına odaklanılarak, "nasıl oldu da başardılar, üniversiteye gitme ve iş sahibi olma şansını yakaladılar" sorularına cevap bulunması amaçlanmıştır. Araştırmada, üniversiteye gidebilen ve hatta meslek sahibi olabilen bu gençlerin hayatlarını mevsimlik tarım işçisi olarak sürdüren diğer gençlerden ayrıldıkları yönleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu gençlerin hikayeleri üzerinden başarılarının ardındaki örüntülere dikkat çekilmiş, bu örüntüler kişisel, toplumsal ve yapısal boyutlara vurgu yapılarak ele alınmıştır.

Araştırmanın teori bölümünde çocuk işçiliği ve eğitim literatürüne odaklanılmıştır. Araştırma yöntemi olarak derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır ve kartopu tekniğine dayalı örnekler seçilmiştir. Şanlıurfa'lı 10'u kadın 15'i erkek olmak üzere 25 kişi ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında yapılan tüm görüşmelerde, çalışma ve yaşam koşulları ne kadar zor olursa olsun çocukların okulda kalması için aile desteğinin kritik olduğu ortaya çıkmıştır. Genç kızların eğitime devamlılığında bu faktör daha da belirleyici olmuştur. Araştırma çıktıları yaş, cinsiyet, aile içerisindeki konum, anadil gibi bireysel faktörlerin yanı sıra, aile, yakın akrabalar ve sosyal çevre gibi sosyal faktörler ile Şanlıurfa'nın sosyo-ekonomik durumu, muhafazakâr ve ataerkil toplumsal yapısı, eğitim anlayışı ve bir yaşam biçimi haline gelen mevsimlik tarım işçiliği üzerinden irdelenmiştir.

Genel olarak mevsimlik tarım işçisi aileler ve çocukları üzerine yapılan araştırmalar ve tezler, hep yoksulluğa, ailelerin ve çocukların yaşadığı yoksulluk ve yoksunluk döngüsüne, kötü çalışma ve yaşam koşullarına, hizmetlere erişimde yaşanan sorunlara odaklanmıştır. Bu araştırmada ise, konuya başka bir açıdan yaklaşılarak gençlerin hikayelerindeki umuda

odaklanılmış, onların hikayelerinin diğer çocuklardan nasıl farklılaştığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

Eğitim hakkı bir insan hakkıdır ve çocukların ücretsiz, zorunlu, kaliteli temel eğitime erişimlerinin sağlanması, insanların tam potansiyellerine ulaşmaları açısından önemlidir. Geçinebilmek için göç etmek zorunda kalan yoksul mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarına erişilebilir kaliteli ve ücretsiz eğitim sağlamak için entegre bir politika ve eylem programı geliştirilmesine ihtiyaç olduğu aşikardır.

Sümerbank Nazilli Basma Fabrikasında Çocuk İşçiler 1937-1950

Şenol Sırma
T.C. Çankaya Belediyesi
İnsan Kaynakları ve Eğitim Müdürlüğü

Sümerbank Nazilli Basma Fabrikası 9 Ekim 1937 tarihinde üretime başlamış olup, Türkiye'nin ilk basma fabrikası olma özelliğini taşımaktadır. Açılışına bizzat Mustafa Kemal'inde katıldığı fabrika Birinci Sanayi Planı çerçevesinde Sümerbank vasıtasıyla kurulmuştur. Fabrikanın Nazilli gibi küçük bir ilçeye kurulması birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Bu sorunların başında ise sürekli ve düzenli bir işgücü temini gelmiştir. Ayrıca fabrikanın üretime geçmesinden kısa bir süre sonra başlayan İkinci Dünya Savaşı bu sorunu daha da büyütmüştür. Belirtmek gerekir ki bu sorun sadece Nazilli'ye özgü olmayıp Sümerbank'a bağlı diğer fabrikalarda da görülmüştür. Özellikle yetişkin erkek işgücünün büyük bölümünün askere alınması sebebiyle işgücünde meydana gelen açık farklı emek güçlerini devreye sokarak giderilmeye çalışılmıştır.

Bu dönemde fabrikalarda çok sayıda mahkum, kadın, asker ve çocuk işçi çalıştırılmıştır. Bu çalışmada bizde 1937-1950 yılları arası fabrikada çalışan çocuk işçilere yer vereceğiz. Çocuk işçiler fabrikada hangi bölümlerde çalışıyordu, neden fabrikalara giriyorlardı ve fabrikalarda uzun süre çalışabiliyorlar mıydı gibi sorulara cevap aranacaktır. Bunun yanında çocuk işçilerin yaş, cinsiyet, doğum yeri, işe giriş ve işten ayrılış tarihleri, yaş aralıkları, ücretleri ve eğitim durumları gibi bilgiler paylaşılacaktır.

Çocuk işçilere dair bilgilerin tamamı fabrika arşivinde yer alan işçi sicil dosyalarından derlenmiş olup diğer yetişkin işçiler ile karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirilecektir. Fabrika arşivinde yer alan işçi sicil dosyaları sosyal tarih çalışmaları açısından önem arz etmekte olup bu dosyalardan bir örnekte bu çalışma kapsamında paylaşılacaktır. Savaşın yaratmış olduğu sosyal ve ekonomik dağınıklık ile tahribat başta devlet fabrikaları olmak üzere birçok fabrika ve işyerinde ciddi sorunlara yol açmıştır. Ve bu sorunlara yönelik çıkarılmış olan Milli Korunma Kanunu bu sorunların daha da kötüleşmesine sebep olmuştur. Kanun zorunlu çalışma, çalışma saatlerinin uzatılması, işyerlerinden ayrılmanın yasaklanması ve çocuk işçiliğini yaygınlaştırması sebebiyle de oldukça fazla eleştirilmiştir. Kanunun yaratmış olduğu yasal düzenleme dolayısıyla bu dönemde fazlasıyla çocuk işçi çalıştırılmıştır.

Orta Doğu Ülkelerindeki Suriyeli Çocuk Emeği:
İç Savaştan Komşudaki Geçim Savaşına

Prof. Dr. Gazanfer Kaya
Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyoloji Bölümü
Abdulkadir Şimşek
Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

Suriye'de 2011 yılında başlayan iç savaş, Orta Doğu'nun siyasi, ekonomik ve toplumsal dengelerini sarsan büyük bir insani krize yol açmıştır. Milyonlarca insan, şiddet, yıkım ve güvensizlik ortamından kaçmak zorunda kalmış; başta Ürdün, Lübnan, Türkiye ve Irak olmak üzere komşu ülkelere sığınmıştır. Öncelikle çevre ülkelere yönelen göç hareketi, sadece sayısal büyüklüğüyle değil, aynı zamanda beraberinde getirdiği derin toplumsal dönüşümlerle de bölge ülkelerini uzun vadeli etkileyen bir olgu haline gelmiştir. Bu süreçte en kırılgan gruplardan biri olan çocuklar, temel haklardan mahrum kalmış; özellikle de eğitim ve güvenlik alanlarındaki kayıplar çocukların erken yaşta iş gücüne katılmasına neden olmuştur. Bu bildiride, Ürdün, Lübnan, Türkiye ve Irak'taki Suriyeli mülteci çocuk emeğine dair akademik literatür incelenmekte; Suriyeli göçmen çocukların istihdama katılımının nedenleri, biçimleri ve sonuçları karşılaştırmalı bir çerçevede değerlendirilmektedir.

Yapılan çalışmalarda tüm ülkelerde çocuk emeğinin ortaya çıkışında benzer yapısal faktörlerin rol oynadığı görülmektedir. Bunlar arasında öncelikle hane halkı yoksulluğu, ebeveynlerin iş gücü piyasasında karşılaştığı dışlanma, eğitime erişimdeki eşitsizlikler ve mülteci statüsünün hukuki belirsizliği öne çıkmaktadır. Göçle birlikte sosyal yardımlara erişimin sınırlı olması, çocukları hane gelirine katkı sağlamaya zorlamakta; ailelerin çoğu, çocuklarının çalışmasını hayatta kalmanın bir aracı olarak görmektedir. Bu nedenle çocuklar çoğunlukla kayıt dışı, güvencesiz ve tehlikeli işlerde çalışmaktadır: tarım, inşaat, sanayi, geri dönüşüm, sokak satıcılığı, temizlik hizmetleri ve gündelik işler en yaygın alanlar arasındadır.

Ürdün'de Suriyeli çocuk işçiliği üzerine yapılan çalışmalar, özellikle tarım ve şehir içi hizmet sektörlerinde çocuk emeğinin yoğunlaştığını göstermektedir. Yasal olarak mültecilere istihdam hakkı tanınmış olsa da, uygulamada Suriyeli yetişkinler büyük oranda kayıt dışı çalışmaktadır. Eğitim sisteminin kapasitesinin yetersiz oluşu, okullaşma oranlarını düşürmekte ve çocukları çalışmaya itmektedir. Benzer biçimde Lübnan'da da ekonomik kriz, kamu sistemlerinin zayıflığı ve siyasal belirsizlik, mülteci çocukların hem eğitime erişimini hem de sosyal hizmetlerden yararlanmasını zorlaştırmaktadır. Çalışmalar, Lübnan'daki Suriyeli çocukların genellikle sokakta çalıştığını, ayakkabı boyacılığı, mendil satıcılığı ya da dilencilik gibi alanlarda varlık gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Türkiye ise dört ülke arasında kurumsal kapasitesi en güçlü olanıdır. Suriyeli çocukların eğitime erişimini sağlamak için çok sayıda yasal ve idari düzenleme yapılmıştır. Ancak yine de enformel sektörlerde çocuk emeği sorunu yaygındır. Nitekim mevsimlik tarım işçiliği ve küçük sanayi sektörlerinde Suriyeli çocukların uzun saatler, düşük ücretle ve sağlık-güvenlik önlemlerinden yoksun biçimde çalıştıkları tespit edilmiştir. Bu da çocuk emeğinin görünmezleşmesine yol açmaktadır.

Dört ülke özelinde yapılan karşılaştırmalı analizler, Suriyeli mülteci çocuk emeğinin yalnızca bir geçim stratejisi değil, aynı zamanda yapısal eşitsizliklerin, göç rejimlerinin ve neoliberal emek politikalarının bir sonucu olduğunu ortaya koymaktadır. Mülteci çocuklar, hem yaşadıkları travmaların hem de dışlayıcı sosyal politikaların sonucu olarak erken yaşta emek

piyasasına dahil olmakta; bu durum onların geleceğini ipotek altına almaktadır. Eğitim, sağlık, çocuk koruma ve sosyal hizmet sistemlerinin yetersizliği, çocukları çalışmaya zorlayan koşulları kalıcı hale getirmektedir. Bu bildiride savunulan temel vurgu, yapısal, ekonomik ve sosyal politika alanındaki yetersiz koşulların çocukları sistematik biçimde çalışmaya zorladığıdır. Bu çerçevede çocuk emeği sorununun çözümü, yalnızca yasaklama ve denetim yoluyla değil; aynı zamanda sosyal politika araçlarının güçlendirilmesi, eğitime erişimin eşitlenmesi ve göçmen haklarının tanınmasıyla mümkündür. Suriyeli mülteci çocukların karşı karşıya kaldığı emek sömürüsü, insani bir kriz olduğu kadar yapısal bir adalet sorunu olarak da ele alınmalıdır.

Evrenselden Yerele: Türkiye'nin Sosyo-kültürel Bağlamında Katılımcı Bir Çocuk Hakları Metni Oluşturma Arayışı

Araş. Gör. Tuğba Canbulut
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

Çocuk ve çocukluk çalışmalarının, çocukların toplumsal eşitsizlik bağlamında akademik bilgi üretiminin odağı hâline gelmesi önemli bir ivme kazanmıştır. Bu alanda çocuk haklarına ilişkin temel referans noktası, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'dir (ÇHS). ÇHS, çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesine yönelik evrensel ilkeleri tanımlayan en temel uluslararası belge olarak kabul edilmektedir (UNICEF, 1989). Ancak söz konusu sözleşmenin kapsayıcılığına ve dönüştürücü potansiyeline rağmen, eleştirel çocukluk çalışmaları literatüründe son yıllarda evrensel normların yerel bağlamlarda kültürel körlüğe neden olabileceğine dair artan bir farkındalık söz konusudur. Özellikle farklı sosyo-kültürel yapılarda çocukluğun deneyimlenme biçimi, hak taleplerinin öncelikleri ve çocukluk algısı önemli ölçüde farklılık gösterebilmektedir.

Bu çalışmanın temel iddiası; Türkiye'nin sosyal, politik ve kültürel bağlamı dikkate alındığında, çocuk haklarına dair mevcut evrensel sözleşmenin yerel bağlamda genişletilmesinin, çocukların toplumsal eşitliğine katkı sunabilecek önemli bir adım olacağıdır. Türkiye'de, ÇHS dışında çocuk haklarına dair bütüncül ve bağlamsal bir referans metnin bulunmayışı, bu araştırmanın gerekçesini oluşturmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye'nin sosyal, kültürel, ekonomik ve coğrafi özgünlüklerini temel alan alternatif bir çocuk hakları metnine duyulan ihtiyaç açıkça ortadadır. Bu doğrultuda çalışmanın amacı; Türkiye'ye özgü toplumsal koşulları dikkate alarak, çocukların yaşadığı hak ihlallerini daha görünür kılmak ve hak temelli politikaların geliştirilmesine katkı sunmak üzere alternatif bir çocuk hakları metni oluşturma sürecini başlatmaktır.

Araştırma, niteliksel araştırma yöntemi ve katılımcı eylem araştırması tekniğiyle kurgulanmıştır. Bu kapsamda çocuk hakları alanında çalışan 12 katılımcı (sosyal hizmet uzmanları, psikologlar, sosyologlar) ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu sayede yerel deneyimler ve bilgi birikimi belgelenmiştir. Elde edilen veriler, mevcut evrensel normlarla karşılaştırmalı bir içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Katılımcılar yalnızca veri sağlayıcı değil; aynı zamanda çocuk hakları metninin oluşum sürecine doğrudan katkı sunan ortak üreticiler olarak konumlandırılmıştır. Veriler, MaxQDA analiz programının 2024 sürümü kullanılarak çözümlenmiştir. Çalışmanın detaylı analiz süreci halen devam etmekle birlikte, ilk bulgular genel itibarıyla araştırmanın, evrensel olanı yerel olanla genişletme çabasına katkı sunduğunu göstermektedir. Bu süreç, evrensel bilgi ve yerel deneyimler doğrultusunda özgün bir çocuk hakları metni taslağına doğru ilerlemektedir.

OTURUM 29

SOSYAL BİLİMCİLERİN TOPLUMSAL ETKİ PROJELERİ İLE İMTİHANI: TÜBİTAK 1004 DESTEK PROGRAMI DENEYİMLERİ

Disiplinlerarası İş Birliği Ağları

Yeşim Üçdoğruk Gürel
Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi İktisat Bölümü

Bu sunum, TÜBİTAK tarafından yürütülen 1004-Mükemmeliyet Merkezi Destek Programı'nın nitelikli insan kaynağı katkısını gözeterek disiplinlerarası iş birliği kurma potansiyelini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu program kapsamında yükseköğretim kurumları araştırma altyapılarının, Ar-Ge/Tasarım merkezleri ve kamu Ar-Ge birimleri ile iş birliği yaparak ihtisaslaşması için ulusal hedef ve politikalar kapsamında belirlenen öncelikli alanlarda, izlenebilir hedefleri olan, bilimsel nitelikli, ticarileşme potansiyeli yüksek araştırma programlarını desteklemeyi amaçlayan TÜBİTAK, 2024 yılı itibariyle araştırma programında yer alacak Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerinin toplumsal etkisinin değerlendirilmesini de içeren bir alt projeyi başvuru koşulları arasına eklemiştir. Halihazırda desteklenen 20 farklı platformun ortak noktası Fen, Mühendislik ve Tıp Bilimcileri ile Sosyal Bilimcileri bir araya getirmesi ve Ar-Ge faaliyeti sürecinde bilgi-değer üretimini birlikte yapmalarını teşvik etmesidir. Dolayısıyla bu destek programı kapsamında oluşturulan iş birliği ağlarının değerlendirilmesi projelerden elde edilecek teknolojik ürün kazanımları kadar önemlidir.

Sunum kapsamında desteklenen 20 farklı platformun disiplinlerarası iş birliği ağ haritası oluşturulacak ve toplumsal etki projeleri özelinde oluşan iş birliklerinin genel destek programı iş birliklerinden farkları sahip olunan nitelikli insan kaynağı ve yetkinlikler açısından değerlendirilecektir. Ayrıca desteklenen araştırma programlarının aktörlerinin ve paydaşlarının hem kendi aralarındaki etkileşimi hem de ulusal/uluslararası bağlantılarını artırarak, sürdürülebilir ve kalıcı bir ekosistem oluşturulmasına sağladıkları katkılar sosyal bilimlerde araştırmacı yetiştirilme potansiyeli özelinde irdelenecektir.

Makro-Disiplin ile Mikro-Teknolojiler Arasında: Uluslararası İlişkiler'i İnovasyon ile Bağlamak

Şerif Onur Bahçecik
ODTÜ İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü

Uluslararası İlişkiler disiplini Birinci Dünya Savaşı sonrasında dünya çapında barışı sağlamak amacıyla kurulmuştur. Zaman içinde araştırma alanları çeşitlense de makro yapılar, büyük güçler, uluslararası sistemler, küresel düzenler ve uzun vadeli değişimler en önemli araştırma odaklarını oluşturmuştur. Yerel ve tekil olaylar, uluslararası sistemin makro ölçeğinden değerlendirilmiştir. Teknoloji ise askeri teknoloji olarak anlaşılmış, büyük güçlerin arasındaki dengenin unsurlarından sadece biri olarak görülmüştür. Bu açıdan mikro-teknolojiler ile uluslararası ilişkiler arasındaki bağların kurulması, uluslararası ilişkilerin de geleneksel konu ve yaklaşımlarından uzaklaşmayı gerektirmektedir. 1990'lı yıllardan itibaren uluslararası ilişkiler yazınında önemli bir yer bulan küreselleşme ve devlet dışı aktörler kavramları mikro-teknolojiler ile uluslararası ilişkiler disiplini arasında bağ kurmak için çeşitli imkanlar sunmaktadır. Bu kavramsal imkanlar değerlendirildiğinde, diplomasi ile bilim; yumuşak güç ile

inovasyon; insan hareketliliği ile medikal teknolojiler arasındaki bağlantıları görmek mümkün hale gelmektedir.

Sağlık Alanındaki Ar-Ge Faaliyetlerinin Toplumsal Etki Analizi: Disiplinlerarası İşbirliğinde Sosyal Bilimlerin Yeri ve İnsan Hakları Temelli Kalkınma Perspektifi

Özgür Arun
Akdeniz Üniversitesi Sosyoloji Bölümü

Bu sunumda, TÜBİTAK 1004 Programı kapsamında desteklenen sağlık alanındaki Ar-Ge projelerinde toplumsal etki analizinin nasıl yürütüldüğüne ve bu süreçte karşılaşılan zorluklara, hak temelli ve kapsayıcı kalkınma perspektifinden odaklanmak istiyorum. Program, yüksek teknoloji ve yenilik odaklı çıktılar üretmeyi hedeflerken, her platformda toplumsal etki bileşeninin bulunmasını zorunlu kılmakta; bu da sosyal bilimcileri fen, mühendislik ve tıp bilimlerinin egemen olduğu iş birliklerine dahil etmektedir.

Bir sosyolog olarak, sağlık temalı bir Ar-Ge platformundaki deneyimimden yola çıkarak, sosyal bilimlerin bu iş birliklerinde nasıl konumlandığını ve hâlâ "soft / hafif bilim" olarak görülmesinin katkılarını nasıl gölgelediğini tartışacağım. Nitekim bu yaklaşım, toplumsal etki analizini dönüştürücü bir araç olmaktan çıkararak biçimsel bir gerekliliğe indirgemektedir.
Oysa toplumsal etki analizinin, kapsayıcı ve bağlama duyarlı yenilik süreçlerini şekillendirecek biçimde, hak temelli bir kalkınma anlayışıyla yürütülmesi gerektiğini savunuyorum. Bu anlayış, eşitlik, katılım ve kamusal yararı merkeze alırken; sosyal bilimleri yalnızca sonuçları ölçen bir alan değil, araştırma sorularının belirlenmesinden yöntemlerin ortak tasarımına kadar sürecin kurucu bir parçası olarak konumlandırır.

Bu sunumda ayrıca sosyal bilimcilerin sürece erken aşamada dahil edilmesi, yöntemlerin birlikte tasarlanması ve etki kavramının katılım, eşitlik ve kamusal yarar gibi unsurları içerecek şekilde genişletilmesinin, Ar-Ge çıktılarını nasıl zenginleştirebileceğine dair örnekler paylaşacağım. Sunum, daha dengeli ve diyalojik bir disiplinlerarası etkileşim modeli çağrısıyla sona erecektir.

OTURUM 30

SİYASET TEORİSİ III: KİMLİK VE İKTİDAR

Türk Modernleşmesinde Sembolik İktidarın Kurumsallaşması

Deniz Polat
ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Doktora Programı Öğrencisi

Türkiye'deki toplumsal örgütlenişin en başat özgünlükleri sıralanmak istense, muhtemel ki listenin üst sıralarına toplumsal alanın sembolik anlamda ne kadar hızlıca düşünüldüğü, varsayıldığı ve tahayyül edildiğini yerleştirmek gerekir. Günlük hayatta tecrübe edilen, sıradan karşılaşma anlarından seçim sonuçlarına, siyasal iktidarın sertliği karşısındaki kitlesel sessizliklere ya da tersine; gösterilen toplumsal, kişisel reaksiyonlara; tüm eylemlilik halleri, oluş biçimleri ilk elde bir şaşırma halinin nesnesi ilan edilse de hemen arkasından hızlıca tahayyül edilen bir düzenliliğin içerisine yerleştirilir, rasyonel bir sürekliliğin belirli bir safhası ya da beklenen sonucu olarak ilan edilir. Bu durum şüphesiz tüm modern toplumlarda görülebilir ve izlenebilir olsa da Türkiye'deki toplumsal alanda söz konusu tahayyül etme, sosyal pozisyonları yerleştirme edimlerinin belirgin bir süratle işlediğini söylemek mümkündür. Toplumsal alanda normal olan ile olmayan arasındaki çizginin sürekli ve hızla yer değiştirdiği, yeniden üretildiği iddia edilebilir gözükmektedir.

Bu süratin ve toplumsal düzenin görece sabitlikten uzak tahayyül edilmesinin, Pierre Bourdieu'nün kullandığı biçimi ile sosyal düzenliliklerin, kategorilerin; toplumsal failleri, eylemleri yerli yerinde kurgulayan düşünüşlerin sembolik ifadelerinin kuvveti ile de anlamlandırılabilir. Fakat bu anlamlandırma girişimleri, Türk modernleşmesinin kendi hikayesi içerisinden açıklanabilir mi? Türk modernleşmesi de diğer pek çok küresel örneğinde olduğu üzere günün sonunda kurumsal bir şebeke var ederek, inşa ederek ve bu şebekenin toplumsala dair ürettiği bilme biçimlerini süreklileştirerek ilerler. Fakat eğer Michel Foucault'nun argümanı uyarınca modernliği bu kurumsal ağ gölgesinde gelişen bir 'tutum' olarak algılamak mümkün ise; bu tutumun, yani sosyal faillerin şimdiki zamanlarına yönelttikleri modern düşünüş, eyleyiş, tahayyül ediş biçimlerinin rasyonel, kurumsal çerçevelerden dışarı taşıp sembolik bir düzene dayanma ihtimalleri var mıdır? Söz konusu toplumsal düzenin kuvvetle ve çoğunlukla epistemelojik olandan kaçarak, sembolik uzamda hissedilmesinin, alımlanmasının kökenleri modernleşme sürecimizdeki kurumsallaşma tecrübemizde bulunabilir mi?

Bu bağlamda okul, kendi alanı içerisinde birçok sosyal faili belirli bir düzenlilik içerisinde karşılaştıran bir etkileşim alanı olarak incelenebilir. Genel kanı uyarınca okul hem pedagojinin, yani modern dünyaya has bir bilme biçiminin ve alanının kurumsallaştığı yer iken; aynı zamanda çeşitli sosyal failleri, siyasal iktidarı, aileyi, çocuğu, öğretmeni bir araya getiren rutinleştirilmiş bir etkileşim alanıdır. Ve aynı etkileşim alanı, toplumsallaştırma işlevi gereği toplumsal alanın geçerli sayma biçimlerini, kategorilerini; özetle verili haritasını formüle eder, üretir ve aktarır. Bu aktarım sırasında birçok bilme alanına referans verir, bilimsel olana yaslanarak tutarlı bir bilginin varlığını ima eder. Fakat tüm bu işlevlerin yanına, Bourdieu'nün belirttiği anlamda sosyal faillerin tutumlarına sinen bir sembolik düzeni de inşa eder. Bu iki uç arasında ilerleyen Türk modernleşmesi, bilme alanlarına referans veren (pedagoji, mühendislik, tıp vb.) kurumsallaşması ile sosyal faillerin modern tutumları arasındaki bağı ancak kuvvetli bir 'sembolik şiddet' uygulayarak var edebilmiştir. Bu bağlantı, okulun özne kıldığı kişilerin toplumsal alanı tahayyül ederken hangi uca daha çok yaslandığının keşfi ile ortaya konulabilir.

Sonuç olarak söz konusu bağlantı -örneğin, maddi olarak okul anıları ve sözlü tarih çalışmaları ile kurulabilir. Bu bağlamda 2021 yılında Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi kürsüsünde tamamlamış olduğum "Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemlerinde Modernlik, Okul ve Sembolik İktidarın Kurumsallaşması" başlıklı yüksek lisans tezimin maddi dayanaklarını ve ham malzemesini, aktarmaya çalıştığım teorik hat ile sunmak istediğimi beyan ederim.

İlerici Neoliberalizmin Alacakaranlığında: Kimlik Siyaseti, Sınıf Eşitsizliği ve Direniş Stratejileri

Arş. Gör. Tayfun Yıldırım
Ankara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü,

Piyasa merkezli ekonomi politikalarıyla tanınma temelli kimlik politikalarının birleşmesiyle ortaya çıkan hegemonik bir formasyona/siyaset mantığına tekabül eden ilerici neoliberalizm, Nancy Fraser'ın da işaret ettiği üzere, adaletin yeniden dağıtım ve tanınma boyutlarını birbirinden ayırarak, kültürel talepleri merkeze alıp ekonomik eşitsizlikleri görünmez kılan ideolojik bir yönetişim modelidir. Bu model, çokkültürlülüğü, toplumsal cinsiyet eşitliğini ve diğer kimlik taleplerini, sınıf temelli eşitlik politikalarından izole şekilde savunmuş, böylece kimlik temelli tanınma mücadelelerini sistemle uyumlu hale getirerek, piyasa mantığının toplumsal meşruiyetini pekiştirmiştir. Althusser'in felsefenin teoride sınıf mücadelesi olduğu yönündeki vurgusu dikkate alındığında, ilerici neoliberalizmin teorik düzeyde işçi sınıfına yönelik bir saldırı stratejisi olarak şekillendiği söylenebilir.

İlerici neoliberalizmin kimlik temelli siyaset pratiğinin, sol siyasetlere de sirayet ettiğini ve kimlik temelli bir mücadele biçimini karakterize ettiğini söylemek mümkündür. Gramsci'nin hegemonya nosyonundan hareketle, ilerici neoliberalizm; madun grupların arzularının ve taleplerinin, sistemin mevcut yapısına uyumlu hale getirilmesi ve bu yapının yeniden üretilmesi için işlevsel kılınması süreci olarak da tanımlanabilir. Žižek'in tanımladığı anlamda post-politikanın somut bir örneği olarak yorumlanabilecek ilerici neoliberalizm, sınıf temelli eşitsizliklerin derinleşmesini göz ardı ederek, kültürel kimliklerin tanınmasını ve çokkültürlülüğü öne çıkarmış, böylece toplumda yaşanan derin yapısal eşitsizliklerin yüzeysel kimlik talepleriyle çözülebileceğini savunmuştur. Egemen sınıfın eski hâkimiyet biçimlerinin artık işlevsel olmadığı ve toplumun hegemonik yapılarının çözülme momentine girdiği "organik kriz" dönemleri, yeni bir hegemonya mücadelesiyle karakterize olur. Gramsci'nin de belirttiği üzere, organik kriz dönemleri toplumsal direniş hareketlerinin ortaya çıkmasına ve radikal değişim arayışlarına yol açabileceği gibi, egemen sınıfların yeni bir hegemonya kurmasına ve ideolojik karşı saldırılarına da zemin hazırlayabilir. Çalışmada, bu teorik öncüllerden hareketle, kapitalist egemenlik biçimlerini otoriter bir yönetim pratiği ekseninde cisimleştiren ve "öteki"lere karşı kitleleri mobilize ederek ulusal-popüler destek devşiren rejimlerin, organik krize verilen bir yanıta tekabül ettiği iddia edilecektir.

İlerici neoliberalizmin sonunu, Freud'un babanın ölümünden sonra babanın yasasının yürürlüğe girdiğine ve Nietzsche'nin Tanrı'nın ölmesine rağmen gölgesinin yaşadığına ilişkin tezlerinden hareketle tartışmaya açmak, yeni bir sorunsal bağlamında eşitlik-özgürlük temelli bir siyaseti düşünmenin imkânını verir. Nietzsche'nin "Tanrı'nın ölümü" nosyonu, aşkın değerlerin çöküşüyle birlikte bireyin anlam üretme yetisinin krizini imler; ancak bu ölüm mutlak bir kopuş değil, değerlerin "gölge" formunda yaşamaya devam ettiği simgesel bir devamlılıktır. Freud'a göre, babanın öldürülmesi dışsal otoritenin ortadan kalkmasından ziyade, süperego biçiminde içselleştirilmiş bir yasa olarak geri dönüşüdür.

Bu çerçevede, Nietzsche'nin "pasif nihilizm" olarak adlandırdığı anlam yitimi ve edimsel kudretin sönümlenmesi durumu, Freud'un içselleşmiş yasa anlayışıyla birleşerek bireyin kendi üzerindeki denetimini meşrulaştırır. Eva Illouz'un duyguların metalaştırılmasına dair analizleri, bu içselleşmiş denetimin neoliberal öznellik üretimiyle nasıl kesiştiğini gösterir. Neoliberal özne, duygularını piyasa normlarına göre düzenler, eksiklik ve yetersizlik duygularını "kişisel gelişim" diliyle aşmaya çalışır. Böylece, ilerici neoliberalizm yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda duygulanımsal ve ruhsal bir iktidar rejimi olarak işler; birey, dışsal otoriteden çok, içselleştirilmiş yetersizlik ve sürekli kendini gerçekleştirme yükümlülüğü aracılığıyla disipline edilir. Çalışmada, eşitlik ve özgürlük temelli bir siyaset için pasif nihilizmin ötesine geçerek yeni değerlerin inşasının gerekliliğine dikkat çekilecek ve içselleştirilmiş denetimi aşan kolektif bir direnişin imkânı sorgulanacaktır.

Türkiye'de Eğitim Politikaları Üzerine Hegemonya Mücadelesinde İktidar, Sendikalar ve Eğitimcilerin Siyasal Konumlanışları: Yapısal Siyaset ve Yapıbozumsal Politik Özneleşme Üzerine Felsefi bir Yaklaşım

Dr. Remzi Onur Kükürt
Postdoctoral Researcher, University of KU Leuven

Bu araştırma, Türkiye'de 2000'li yıllarda uygulanan "Eğitimde Dinselleşme" ve "Eğitimde Özelleştirme" politikalarına yönelik hegemonya mücadelesinde rıza üretme ve direnme süreçlerinin nasıl işlediğini, siyasal iktidar, sendikalar ve öğretmenlerin siyasal konum ve söylemleri çerçevesinde analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede, Siyasal İktidarın sendikalar aracılığıyla topluma ve uygulayıcılara yönelik rıza üretme sürecinin bir hegemoya (Gramsci, 1999; Laclau, 1985) inşa süreci olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği, değilse nasıl bir siyasal karakteri olduğu, bunun yanı sıra bu siyasal mücadelede sendikalar ve onlara üye olan ve olmayan öğretmenlerin nasıl bir "siyasal öznelik" ortaya koydukları post-yapısal (Butler, 1997; Derrida, 1976; Foucault, 2000) bir siyasal bağlam içerisinde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışma, nitel araştırma yaklaşımı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, 32 sendika üyesi ve herhangi bir sendikaya üye olmayan 6 öğretmen ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Söz konusu iki eğitim politikasına ilişkin öğretmen ve yönetici görüşlerini içeren derinlemesine görüşmelerden elde edilen ses kayıtları, ayrıca siyasal iktidarın ve sendikaların internet sayfalarından ve basılı dökümanlarından, konuyla ilgili metinler ve dökümanlar Laclau&Mouffe'çu söylem kuramı çerçevesinde analizi politik bağlama oturtan Post-yapısal Söylem Analizi kullanılarak analiz edilmiştir.

Bulgular politik bağlam içerisinde birbirleriyle ilişkilendirilerek "popülizm", "neokorporatizm", "hegemonik alt/üt fraksiyon", "kimlik inşa stratejileri", "eklemlenme ve eklemleyici pratikler", "tikel siyasal özneleşme" şeklindeki analiz kategorileri çerçevesinde yorumlanmıştır. Araştırma sonuçları; genel olarak, eğitim politikalarına yönelik hegemonya mücadelesinde, siyasal iktidarın ve sendikaların kendi görüşleri çerçevesinde rıza üretme ve kendi kitlelerini inşa etme çabalarının çeşitli politik stratejilerle sürdüğünü; sendikalara üye tikellikler için, politikaların detaylarına ilişkin yeterli bilgi sahibi olmadan, "popülist tabiyetler" yoluyla "pasif rıza" süreçlerinin işlediğini; bu nedenle siyasal iktidarın ve sendikaların hegemonya projelerinin çoğunlukla "pasif devrim" stratejilerine doğru kayma yaşadığını; bu süreçte, toplumsal tikelliklerin kendi özgül politik özne pratikleri sayesinde "politik proje" ile "uygulama" arasında "politik sapma"lar oluştuğunu; bu anlamda, yapısal siyasete eşlik eden bir

yapıbozumsal siyasal işleyiş zemininde, yapıların yanı sıra tikelliklerin politik özne konumlanışlarının hegemonya mücadele sürecinin temel belirleyicilerinden birisi olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu çerçevede bu araştırma, bulgulara dayanarak ortaya konulan ve yapısal perspektiften bakınca gözden kaçabilen, yapısal siyasetin uzanamadığı mikro politik süreçlerde (Guattari, 1984) gerçekleşen ve rıza üretme süreçlerini alt üst eden (Rancière, 2007), kendine özgü yapı-bozumsal moleküler politik faillik biçimlerinin açığa çıkışını anlamlandırmaya yönelik siyasal felsefi bir analiz ortaya koymaya çabalayacaktır.

Anahtar Sözcükler: Hegemonya Mücadelesi, İktidar, Sendikalar, Eğitim Politikaları, Pasif Devrim, Popülist Tabiyet, Yapısal Siyaset, Yapıbozumsal Politik Özneleşme.

Kürt Kimliğinin Tarihsel ve Mekânsal Dönüşümü: Temsil, Modernleşme ve Gündelik Hayat Üzerinden Kuramsal Bir Tartışma

Belgin Çağan
Ankara Üniversitesi SBE Sosyoloji Yüksek Lisans

Bu çalışma, Türkiye'de Kürt kimliğinin tarihsel süreçte ve farklı mekânsal bağlamlarda geçirdiği dönüşümleri etnisite ve kimlik teorileri perspektifinden incelemeyi amaçlamaktadır. Kimlik burada sabit ve özsel bir yapı olarak değil; siyasal kırılmalar, mekânsal yer değiştirme, kuşaklar arası farklılıklar ve modernleşme süreçleriyle birlikte sürekli yeniden kurulan dinamik ve ilişkisel bir toplumsal inşa olarak ele alınmaktadır.

1980'lerden itibaren Türkiye'de yaşanan siyasal dönüşümler, devlet politikaları, çatışma ve müzakere dönemleri ile neoliberal yeniden yapılanma süreçleriyle birlikte Kürt nüfusunun önemli bir bölümü batı illerine yerleşmiş; bu yer değişimi, yalnızca mekânsal değil kültürel, sınıfsal değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Bunun sonucunda yeni kuşak Kürt bireylerin kimliğe dair algıları, aidiyet biçimleri ve temsil stratejileri, önceki kuşaklardan farklılaşmakta; kent yaşamı, eğitim olanakları, sekülerleşme eğilimleri ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları dönüşmektedir.

Henüz ampirik bir araştırmaya dayanmayan bu çalışma, ileride gerçekleştirilecek niteliksel bir saha araştırmasının kuramsal zeminini kurmayı hedeflemektedir. Kuramsal zemin, Stuart Hall'un kültürel kimlik kuramı, Rogers Brubaker'ın etnisiteyi ilişkisel ve duruma bağlı bir pratik olarak kavramsallaştırması, Fredrik Barth'ın etnik sınırlar kuramı ve Pierre Bourdieu'nün habitus ile sembolik sermaye kavramları etrafında şekillenmektedir. Ayrıca Karl Mannheim'ın kuşak kuramı ile Nancy Fraser ve Charles Taylor'ın tanınma siyasetine ilişkin yaklaşımları, kimliğin siyasal, kültürel ve toplumsal düzeyde yeniden üretimini anlamak açısından çalışmada yol gösterici olmaktadır.

Sonuç olarak bu çalışma, Türkiye'de Kürt kimliğinin dönüşümünü hem tarihsel kırılmalar hem de mekânsal yer değiştirmeler bağlamında değerlendirerek kimlik teorilerine dayanan kuramsal bir tartışma ortaya koymayı hedeflemektedir.

Pasif Devrim ve Açmazları:
Kürt İsyanları ve Erken Cumhuriyet Hegemonyasının Sınırları

Dilek Çakır

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Türkiye'de Kürt meselesi, demokrasi, eşit yurttaşlık, kimlik ve sosyoekonomik eşitsizlik gibi unsurları içeren, ancak bunlarla sınırlı olmayan çok boyutlu bir sorundur. Bu mesele, tarihsel, ekonomik, sosyo-politik ve jeopolitik boyutlarda farklı disiplinlerden ve perspektiflerden tartışılmaktadır. Ancak, bu boyutların her biri meseleyi anlamada farklı odaklar sunduğu için, konunun ele alınış biçimi tartışmanın yönünü belirlemektedir. Bu çalışma, Erken Cumhuriyet dönemi Kürt isyanlarını Gramsci'nin hegemonya kavramsallaştırması çerçevesinde analiz etmektedir. Bu analiz, isyanların yalnızca yerel veya etnik temelli tepkiler olmadığını, aynı zamanda modern ulus-devletin hegemonya kurma sürecinde karşılaştığı yapısal sorunların ve sınırların bir sonucu olduğunu ortaya koyar. Bu isyanlar, hegemonyanın olası krizlerini, yeniden üretim koşullarını ve devletin "zor" ve "rıza" mekanizmalarını ve sonuçlarını ortaya koyar.

Cumhuriyetle birlikte kapitalizm, milli ekonomi doğrultusunda yeniden şekillenirken, devletin öncülüğünde bir etatist hegemonya inşa edilmiştir. Bu süreçte, modernleşme ve ulus-devletleşme projesi pasif devrimle uygulamaya konmuş ve çeşitli hegemonik aygıtlar devreye sokulmuştur. Ancak, pasif devrim süreci Kürt bölgesinde ciddi zorluklarla karşılaşmıştır. Kürt bölgesinde yalnızca devletle iş birliği içinde olan toprak ağaları ve bazı yerel elitler bu sürecin bir parçası olabilmiş, ancak geniş toplumsal kesimler hegemonik uzlaşıya dahil edilememiştir. Devletin pasif devrimi baskı/politik şiddet yoluyla hayata geçirme çabası, geniş toplumsal kesimlerin rızasını üretmekte başarısız olmuş, bu da isyanların temel zeminini hazırlamıştır. İsyanlar, yalnızca kültürel veya geleneksel bir direnç olarak değil, aynı zamanda sınıfsal konumlanış ve etatist hegemonyanın inşa süreciyle birlikte değerlendirilmelidir. Kürt ayaklanmalarının ortaya çıkışında yalnızca etnik kimlik faktörü değil, aynı zamanda bölgede kapitalist formasyonun feodal kalıntılarla iç içe geçmesi ve kapitalizmin özgün gelişim dinamikleri de belirleyici olmuştur.

Bu ayaklanmaları etatist hegemonya bağlamında ele almak, sürecin sınıfsal boyutlarını da görmeyi gerektirir. Bu çerçevede ilk olarak Türkiye'de kapitalist formasyonun özgün yapısını dikkate almak gerekir. Feodal ve kapitalist unsurların çelişkili ancak özgün bir birliktelik içinde varlığını sürdürmesi ve kapitalizmin eşitsiz ve parçalı bir şekilde gelişmesi, Kürt isyanlarının sınıfsal dinamikleriyle doğrudan ilişkilidir. İkinci olarak, Kürtlüğü yalnızca azınlık milliyetçiliği temelinde ele almak, Kürt toplumundaki sınıf farklılıklarını göz ardı etmek anlamına gelir. Erken Cumhuriyet dönemindeki Kürt ayaklanmalarını anlamlandırırken, Kürt toplumunun sınıfsal yapısını ve bu bağlamda devletin toprak ağalarıyla olan çelişkili ilişkisini göz önünde bulundurmak gereklidir. Son olarak, Erken Cumhuriyet döneminde Kürtler, kolektif cezalandırma, asimilasyon politikaları ve zorunlu göç uygulamaları gibi baskı /politik şiddet unsurlarıyla pasif devrim sürecine zor yoluyla dahil edilmeye çalışılmıştır.

Özetle, Erken Cumhuriyet ayaklanmaları, üst-yapısal süreçlerle birlikte etatist hegemonyanın altyapıya yönelik pratiklerinin bölgenin feodal ağırlıklı yapısıyla birleşmesi ve bu ikisi arasındaki çelişkinin bir tezahürü olarak değerlendirilebilir. Bu siyasallaşma sürecini hem otoriterleşme boyutuyla hem de etatist hegemonyanın altyapısal pratikleriyle incelemek gerekir.

OTURUM 31

TÜRKİYE'DE TARIM III

Siyasal Bir Kalkınma Denemesi Olarak Köykent: CHP, Kooperatifçilik ve Taşra

Kerem Hocaoğlu
Hacettepe Üniversitesi- Tarih Bölümü Doktora Öğrencisi

1960'lı yıllar Türkiye siyasetinde planlı kalkınma paradigmasının hâkimiyet kurduğu, toplumsal yapıdaki eşitsizliklerin daha görünür hale geldiği bir dönem olmuştur. Devlet Planlama Teşkilatı'nın kurulması ve beş yıllık kalkınma planlarının uygulamaya geçmesiyle birlikte, özellikle kırsal alandaki yapısal sorunlar siyasetin merkezine taşınmıştır. Bu dönemde artan iç göç, kent-kır arasındaki eşitsizlikleri daha da derinleştirirken, kırsal kalkınmaya yönelik projeler yalnızca ekonomik değil, sosyal ve siyasal yönleriyle de tartışılmaya başlanmıştır. 1968'e gelindiğinde köylüler edilgen olmaktan ziyade doğrudan tepki gösteren ve talepleriyle siyasal alana müdahil olan bir toplumsal kesim olarak ortaya çıkmıştır. Antalya Elmalı'daki toprak işgalleri ve Karadeniz'deki üretici mitingleri, bu dönüşümün en görünür örnekleri arasında yer almıştır. Bu gelişmeler Cumhuriyet Halk Partisi'nin köylüye yönelik bakışında önemli bir dönüşümü beraberinde getirmiştir. Ortanın Solu çizgisinin netleştiği bu dönemde "bozuk düzen" söylemi merkezî hale gelirken, 1969 yılında açıklanan "Düzen Değişikliği" programı köylüyü kalkınmanın yalnızca nesnesi değil, öznesi olarak tanımlamıştır. Bu doğrultuda geliştirilen Köykent modeli, sosyal hizmetlerin ve üretim ilişkilerinin köy merkezli örgütlenmesini amaçlayan bütüncül bir kalkınma projesi olarak şekillenmiştir. Kentteki yaşam olanaklarının köye taşınması, göçün frenlenmesi, üretim araçlarına erişimin kooperatifleşme yoluyla sağlanması bu modelin temel dayanaklarını oluşturmuştur.

1978'de Bülent Ecevit'in başbakanlığı döneminde uygulamaya konan model, Van'ın Özalp ilçesinde "Köykent Demetleri Düzeni" adıyla somutlaştırılmıştır. Bu kapsamda 9 ayrı kooperatif kurulmuş, bunların üst örgütlenmesi olan "Köykent Kooperatifler Birliği" Özalp merkezinde yapılandırılmıştır. Projede yalnızca altyapı hizmetlerinin (yol, su, elektrik) sağlanması değil, üretimin planlanması, ortak pazarlama ve işleme süreçlerinin örgütlenmesi de hedeflenmiştir. Köykent modeli yalnızca ekonomik değil, eğitsel ve kültürel dönüşümü de içeren bir yapıda tasarlanmıştır. Projede yer alan meslek kursları, halk eğitimi merkezleri ve okul projeleri aracılığıyla, köylü yurttaşın yalnızca üretim süreçlerine değil, bilgi ve eğitim süreçlerine de katılması hedeflenmiştir. Bu yaklaşım, 1940'ların Köy Enstitüsü deneyimini hatırlatmakla birlikte, daha yatay, yerel katılıma açık ve kooperatif temelli bir örgütlenme modeli sunmuştur. Köylünün kendi emeğiyle kendi kentini kurabileceği fikri, bu yönüyle sadece teknik bir kalkınma planı değil, bir siyasal tahayyül olarak da okunmalıdır.

Bu bildiri, CHP'nin kırsal kalkınma tahayyülünü Köykent modeli özelinde incelemekte; modelin tarihsel, ideolojik ve uygulamaya dönük boyutlarını tartışmaya açmaktadır. Sol içi eleştirilerden sağ siyasetin antikomünist reflekslerine kadar uzanan farklı tepkilerle birlikte, projenin sınıfsal, mekânsal ve kültürel açılımları değerlendirilmektedir. Modelin sahadaki karşılığı olan Özalp örneği üzerinden, siyasi elitin taşraya dair hayal gücünün imkânları ve sınırları tartışılmaktadır.

Köykent, uygulanabilirliği sınırlı kalmış bir proje olsa da, 2001 yılında Ordu'nun Mesudiye ilçesinde yeniden gündeme gelmiş; ancak bu uygulama da kapsamlı ve sürdürülebilir bir deneyime dönüşememiştir.

Tarımsal Kooperatifte Öğrenme Deneyimleri ve Kolektif Kimlik İnşası

Dr. Ali Tansu Balcı
Prof. Dr. Ahmet Yıldız
Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi

Gödence Tarımsal Kalkınma Kooperatifinde çiftçilerin öğrenme deneyimleri ve kimlik geliştirme süreçlerine odaklanan bu çalışma, kooperatiflere yönelik yaygın iktisadi bakış açısından farklı olarak kooperatiflerin sağladığı öğrenme bağlamını tartışmaktadır. Özellikle kırsal bölgelerde yaşayan çiftçiler, çoğu zaman sınırlı eğitim ve iletişim olanaklarına sahiptirler. Bu tür bağlamlarda öğrenme süreçleri, genellikle gündelik yaşam pratiklerine, topluluk içi ilişkilere ve kolektif üretim deneyimlerine dayanır. Kırsal bağlamda, tarımsal kooperatifler gibi kolektif üretim yapılarına gömülü öğrenme biçimleri ve kimlik oluşumu yeterince görünür kılınmamıştır. Bu araştırma, kırsal topluluklarda tarımsal kooperatifler üzerinden bilginin nasıl üretildiğini, kimliğin nasıl inşa edildiğini ve öğrenmenin ne şekilde dönüştürücü bir deneyim sağladığını görünür kılmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, tarımsal kooperatiflerin kırsalda birer öğrenme merkezi olarak nasıl işlediğini anlamak, bu araştırmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Bununla birlikte dünya kooperatifçilik hareketi ve Türkiye'nin köklü kooperatifçilik birikimi araştırmanın tarihsel arka planını oluşturmaktadır. Türkiye'de cumhuriyet öncesi dönemde görülen kooperatifçilik tartışmaları ve cumhuriyet ile birlikte yürütülen politika ve pratikler -özellikle kırsal alanlarda- günümüz kooperatifçilik pratiklerinin oldukça ilerisinde seyretmektedir. Köy Enstitüleri ile birlikte ülke geneline yayılan kooperatifçilik düşüncesi, 1961 Anayasasında kooperatifçiliğe yer verilmesi ve 1969 yılında çıkarılan 1163 Sayılı Kooperatifler yasası; 70'li yıllarda -dünya genelinde görülen gelişmelere paralel olarak- kırsal alanlarda emeğin örgütlenmesinin ve çiftçilerin politik özneler haline gelmesinin önünü açmıştır. 1980 askeri darbesi ile birlikte bu birikim büyük oranda kesintiye uğramıştır.

Bu araştırma, çoklu krizler çağında kooperatiflerin yeniden önem kazandığı günümüzde söz konusu kooperatifçilik birikimini ve tarımsal kooperatiflerin çiftçilere sağladığı öğrenme zeminini Gödence Tarımsal Kalkınma Kooperatifi (GTKK) örneği üzerinden incelemektedir. GTKK hem tarihsel birikimi hem de ortaklarına sağladığı öğrenme alanları ile bu araştırmanın çalışma grubu olarak belirlenmiştir. Vaka çalışması olarak yürütülen araştırma, Gödence Köyünde gerçekleştirilen görüşme, gözlem ve doküman incelemeleri sonucunda elde edilen verilere dayanmaktadır.

Araştırmanın kuramsal çerçevesini durumsal öğrenme yaklaşımı oluşturmakta ve GTKK'nın sağladığı öğrenme bağlamı ve kimlik geliştirme süreçleri ortaya konulmaktadır. Bulgular, geçimlik üretimden pazar için üretime geçiş ile birlikte öğrenme deneyimlerinin de dönüştüğünü göstermektedir. Tarladan pazara kadar bütün süreçlerin ortaklar tarafından yürütülmesi; tarımsal üretimden makine kullanımına, yönetişimden demokratik katılıma kadar geniş bir yelpazede ortaklara öğrenme deneyimleri sağlamıştır. Bu öğrenmeler çiftçilerin aktif yurttaşlık pratiklerini güçlendirmiş, topluluk bilinci oluşturmuş ve kolektif kimlik gelişimini açığa çıkarmıştır. Böylece hem topluluk düzeyinde hem de bireysel düzeyde kimlik inşası süreci güçlenmiştir.

Dünya Hepimizin mi?
Türkiye'de Müşterekler Üzerine Kavramsal ve Pratik Bir Tartışma

Işıl Servetoğlu
ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü / Doktora Öğrencisi

Müşterekler (commons) ve müşterekleştirme (commoning) kavramları Dünya Bankası gibi kurumların katılımcılık ve yönetişim eksenli reformist politikalarından anarşist, Marksist ve ecofeminist yazına kadar pek çok farklı alanda artarak karşımıza çıkmaktadır. Müşterekler, en geniş anlamıyla, kimsenin özel mülkiyetinde olmayan ve bu nedenle herkesin ortak kullanımına açık olan doğal ve kültürel varlıkları kapsar. Müşterekler üzerine yapılan teorik tartışmalar Hardin'in onları bir trajedi olarak gören yaklaşımının ve hatta Ostrom'un buna getirdiği eleştirilerin çok daha ötesine genişleyerek, yalnızca doğal kaynakların yönetimiyle sınırlı kalmayan; bilgi, mekân, bakım emeği ve gündelik yaşam pratiklerini de kapsayan bir çerçeveye evrilmiştir. Bu bağlamda müşterekler, sadece sabit bir doğal kaynaktan öte kolektif üretim, kullanım ve bakım ilişkileriyle inşa edilen dinamik bir süreç olarak tanımlanmakta ve bir süreç olarak müşterekleştirme ile birlikte kavramsallaştırılmaktadır. Bu nedenle, fiziksel varlıklarla sınırlı olmayıp, diller, sosyal gelenekler, kültürel miras ve kolektif bilgiyi de içerir. Yani müşterekleştirme, müştereklerin sadece nesne değil, aynı zamanda onları mümkün kılan toplumsal ilişki ve pratiklerin de kapsandığı bir kavramsallaştırma olarak müşterek kavramı ile beraber bir biçimde kullanılmaktadır.

Müşterekler, sıklıkla, kapitalizmin ortak kaynakları metalaştırma eğilimine karşı politik bir direniş biçimi olarak da görülse de Federici, De Angelis gibi düşünürler müştereklerin hem karşı-hegemonik hem hegemonik eğilimler taşıdığı konusunda uyarmaktadırlar. Onlara göre müşterekleştirme hem dönüşüm yaratabilir hem de mevcut eşitsizlikleri yeniden üretebilir ya da piyasalar ve devlet tarafından araçsallaştırılabilinir. Örneğin, kent bostanları gibi pratiklerde içsel gerilimler ve dışlayıcı uygulamalar, kapsayıcı ve demokratikleştirici pratiklerle bir arada görülebilir.

Türkiye'de ise müşterek kavramı henüz kuramsal ve politik alanda yeni yeni yer bulmaktadır. Özellikle HES-karşıtı mücadelelerde önem kazanarak gündeme gelmeye başlayan bu kavram, Gezi direnişinin ardından sıkça tartışılmaya başlanmış ve mahalle evlerinden veya kent bostanlarından çıkarak, ekolojik hareketler, kent mücadeleleri ve alternatif gıda hareketleri başta olmak üzere toplumsal hareketlilik için gittikçe önem kazanan bir konuma gelmiştir. Her ne kadar Türkiye'de pek çok müşterek ve müşterekleştirme örneğine ve pratiğine rastlasak da Türkiye'de bu pratiklerin teorik zemini akademik çalışmalarda ancak son yıllarda yer bulmaya başlamıştır ve dolayısıyla konuya dair literatür oldukça sınırlıdır. Bu literatürün geliştirilmesi sadece teorik zemini genişletmek için değil, aynı zamanda toplumsal hareketlerin müşterekleri merkeze koyan söylem ve pratiklerini geliştirmesi açısından da önem taşımaktadır. Çünkü müştereklerin çelişkili eğilimleri bir arada taşıyan yapısı, ona dair örnek ve pratiklerin daha nüanslı bir biçimde tartışılmasını gerektirmektedir.

Bu bağlamda bu sunumda, önce müşterekler ve müşterekleştirme kavramlarını kuramsal çerçevede ele alındıktan sonra hem uluslararası hem de Türkiye'deki teorik tartışmaları ve literatürü özetlenecektir. Ardından, Türkiye'deki müşterekleştirme örneklerini üzerinde durulup, Ankara, İstanbul ve İzmir'deki kent bostanlarında yürütülen saha araştırması kapsamında yapılan yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakatlara dayanan ön bulgular ışığında müştereklerin anti-hegemonik potansiyelleri ve riskleri tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Müşterekler, Müştereklestirme, Kent Bostanları, Kolektif Üretim

OTURUM 32

GÜNEY KORE'DE DÖNÜŞÜM: DİPLOMASİ, MİLLİYETÇİLİK VE KADIN

Kore Dalgasından Dijital Stratejiye: Güney Kore'nin Değişen Kamu Diplomasisi Yaklaşımı

Hatice Nursena Yücel
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Bölge Çalışmaları Enstitüsü

Bu çalışma, Güney Kore'nin kamu diplomasisi yaklaşımının zaman içerisindeki dönüşümünü, Birinci (2017–2021) ve İkinci (2023–2027) Kamu Diplomasisi Temel Planları üzerinden karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Çalışmanın temel araştırma sorusu şudur: Güney Kore'nin kamu diplomasisine yaklaşımı ilk ve ikinci temel planlar arasında nasıl evrilmiştir ve bu dönüşüm, ülkenin ulusal imaj stratejisindeki değişimi nasıl yansıtmaktadır? Bu bağlamda çalışma, söz konusu iki politika belgesini karşılaştırmalı politika analizi yöntemiyle ele almakta; kamu diplomasisinin stratejik yönelimleri, söylemsel çerçeveleri ve kurumsal yapılanmaları arasındaki dönüşümleri analiz etmektedir.

Birinci Temel Plan, kamu diplomasisinin kurumsallaştırılmasına öncelik vermiş; bu kapsamda yasal düzenlemelerle birlikte merkezi kurumlar arasında eşgüdüm sağlayacak yapılar oluşturulmuştur. Plan, kamu diplomasisini büyük ölçüde kültürel ve bilgi temelli araçlarla yürütmeyi hedeflemiş; Hallyu (Kore Dalgası) başta olmak üzere, kültürel yumuşak gücün uluslararası tanıtımına odaklanmıştır. Ancak bu yaklaşımın, ağırlıklı olarak tek yönlü iletişime dayalı, devlet merkezli ve sınırlı aktör katılımına açık bir model sunduğu görülmektedir.

İkinci Temel Plan ise, farklı bir siyasi yönetim döneminde hazırlanmış olup daha stratejik, çok aktörlü ve teknoloji odaklı bir kamu diplomasisi vizyonu sunmaktadır. Dijital diplomasi kamu diplomasisinin temel sütunlarından biri haline gelmiş; yapay zekâ ve sosyal medya gibi dijital teknolojilerin kamu diplomasisi faaliyetlerinde kullanılması hedeflenmiştir. Ayrıca plan, kültürel diplomasiye aşırı bağımlılığın yaratabileceği tematik ve coğrafi dengesizliklere dikkat çekerek daha dengeli ve hedefe özgü uyumlu stratejilerin geliştirilmesini önermektedir. Bununla birlikte, yerel yönetimlerin ve merkezi hükümetin farklı bakanlıklarının süreçte aktif roller üstlenmesiyle, çok katmanlı, yatay ve iş birliğine dayalı bir kamu diplomasisi modelinin inşası teşvik edilmektedir.

Bu dönüşüm, Kore'nin ulusal imaj stratejisinde de önemli bir değişime işaret etmektedir: Ülke artık yalnızca kültürel bir cazibe merkezi olarak değil, aynı zamanda dijitalleşme, küresel yönetişim, sağlık, çevre ve güvenlik gibi alanlarda aktif sorumluluk üstlenen bir normatif orta güç olarak kendini konumlandırmaktadır. Bununla birlikte, kamu diplomasisinin kavramsal çerçevesinde de önemli bir değişim dikkat çekmektedir. Kamu diplomasisine yönelik kuramsal yaklaşımların da gözden geçirilmesi, özellikle dijital diplomasi, veri temelli stratejik anlatılar, algoritmik yönetişim ve çok aktörlü katılım gibi yeni dinamikleri içerecek biçimde yeniden düşünülmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Güney Kore, Kamu Diplomasisi, Dijital Diplomasi, Kültürel Diplomasi.

İşgücü Piyasası Deneyimleri ve Kadınların Doğurganlık Davranışları: Güney Kore'de Nicel Bir Analiz

Damla Taş
Korea Üniversitesi, Uluslararası Çalışmalar Enstitüsü, Doktora Öğrencisi

Düşük doğum oranı sorunu birçok gelişmiş ülke ve Doğu Asya toplumlarında gözlemlense de Güney Kore 0.72 ile 2023 yılında en düşük rekor seviyeyi korumaktadır. Güney Kore aynı zamanda OECD ülkeleri arasında en yüksek cinsiyete dayalı ücret farkına sahiptir. Koreli kadınların yaş gruplarına göre iş gücüne katılım oranlarına bakıldığında, evlilik ve/veya çocuk sahibi olma nedeniyle 30'lu yaşlarda kariyer kesintisi gösterip belli bir süre sonra iş gücüne geri dönmeye başlayan M şeklinde bir eğri oluşturdukları gözlenmektedir. Öte yandan, kadınların eğitim seviyeleri ve işgücü piyasasındaki fırsatlarının artmasına rağmen, geleneksel cinsiyet rollerinin devam ettirilmesinden dolayı çocuk bakımı büyük ölçüde kadınların birincil sorumluluğu olarak görüldüğü için çocuk sahibi olmanın fırsat maliyeti artmıştır. Sonuç olarak, ülke ciddi bir doğurganlık krizi ile karşı karşıya kalmaktadır. Önceki çalışmalar eğitim, aile politikaları ve hane içi iş bölüşümünün Koreli kadınların doğurganlık niyeti ve davranışı üzerindeki etkisini araştırmıştır. Ancak iş sınıflandırmasının doğurganlık davranışına etkisi nicel yöntemlerle yeterince incelenmemiştir.

Bu çalışma, istihdam türünün Koreli kadınların doğurganlık davranışı üzerindeki etkisini incelemektedir. Çalışmadan elde edilen bulgular, mevcut doğurganlık krizinin arkasındaki temel yapısal mekanizmalardan birini nicel olarak ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Koreli Kadınlar ve Aileler Üzerine Boylamsal Araştırma (KLoWF) veri setinin 9 dalgası kullanılarak panel veri yöntemi uygulanmış ve iş sınıflandırması ile doğurganlık davranışı arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Gecikmeli Bağımlı Değişken (LDV) yaklaşımı ve Lojistik Regresyon Modeli kullanılmıştır.

Bu çalışmadan elde edilen bulgular, iş sınıflandırmasının doğurganlıkla anlamlı bir ilişkiye sahip olduğunu göstermektedir. Düzensiz çalışmaya kıyasla, düzenli sözleşmeyle çalışan kadınların çocuk sahibi olma olasılığı daha yüksektir. Gelecek çalışmalar farklı veri seti kullanarak cinsiyete dayalı farklılıkları inceleyebilir ve benzer çalışma diğer düşük doğum oranı ülkeler için kullanılabilir. Bu çalışmanın bulguları kullanarak Güney Kore'nin etkin olamayan aile dostu politikalarının yapısal sorunları daha iyi anlaşılabilir ve doğurganlık krizini aşmaya yönelik daha etkili politikalar geliştirebilir.

Anahtar Kelimeler: Güney Kore, düşük doğum oranı, iş gücü piyasası, istihdam türü

Doğu Asya'da Tekno-Milliyetçiliğin Yeniden Yükselişi: Hukuki Çerçeve Güney Kore'nin Yüksek Teknoloji Stratejisini Nasıl Yeniden Tanımlıyor?

Muhammed Eren Yıldırım
Sungkyunkwan University, Seoul Political Science and Diplomacy Doktora Öğrencisi

Ekonomik bağımlılığın devletler arası barışı, refahı ve iş birliğini teşvik edeceği yönündeki beklentilere rağmen, Doğu Asya bu görüşe birçok karşı örnek sunmaktadır. Doğu Asya'daki devletler, ticareti yalnızca maddi çıkarlara göre şekillendirmekle kalmamış, aynı zamanda ekonomik karşılıklı bağımlılıklarını kültürel ve kimlik temelli motivasyonlarla şekillendirmişlerdir. Devletler arasındaki çözülmemiş tarihsel anlaşmazlıkların süregeldiği bir bölge olarak Doğu Asya, teknolojinin giderek daha fazla güvenlikleştirildiği başlıca

bölgelerden biri hâline gelmiştir. Bu eğilim, ekonomik karşılıklı bağımlılık ile jeopolitik gerilimlerin kesiştiği çeşitli önemli vakalarda açıkça görülmektedir. 2010 yılında Çin ile Japonya arasında, 2016'da Güney Kore ile Çin arasında ve en son 2019 yılında ise Japonya ile Güney Kore arasındaki politik gerilimler, devletlerin teknoloji bağımlılığını stratejik bir koz olarak kullanılabileceğini göstermiştir.

Bu vakalar, Doğu Asya devletlerinin ekonomik karşılıklı bağımlılığı bir baskı aracı olarak kullanarak ticaret ağlarını refah sağlayan kanallar olmaktan çıkarıp stratejik rekabet alanlarına dönüştürdüğünü göstermektedir. Ekonomik etki analizleri, uygulanan yaptırımların bazı durumlarda sınırlı etkiler doğurduğunu öne sürse de bu çalışma karşılıklı bağımlılığın güvenlikleştirilmesinin tekno-milliyetçiliğin yeniden yükselişini tetiklediğini ve devletleri hukuki çerçevelerini daha milliyetçi bir yönde yeniden şekillendirmeye ittiğini savunmaktadır. Doğu Asya'daki milliyetçiliğin yükselişi genellikle ABD merkezli müttefiklik teorileri üzerinden ele alınmakta ve bölge devletlerinin kendi içindeki milliyetçi dönüşümlerinin daha derinlemesine değerlendirilmesi imkânı kısıtlı kalmaktadır.

Bu çalışma, Güney Kore'nin kendi teknolojilerini koruma konusundaki hukuki dönüşümünü, güvenlikleştirme teorisi çerçevesinde ve tekno-milliyetçi söylem bağlamında incelemektedir. Japonya ve Çin ile yaşanan krizlerin ardından Güney Kore, yüksek teknoloji endüstrilerini güvenlik politikasının merkezine alarak bu önceliği destekleyen yasalar çıkarmıştır. Bu bağlamda Güney Kore'de güvenlikleştirmenin hukuki boyutu, *Endüstriyel Teknolojinin Açığa Çıkmasını Önlenmesi ve Korunması Yasası ile Ulusal Yüksek Teknoloji Stratejik Endüstrilerinin Rekabet Gücünün Artırılması ve Korunmasına Yönelik Özel Önlemler Yasası* gibi düzenlemeler üzerinden analiz edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tekno-milliyetçilik, güvenlikleştirme, Güney Kore, Doğu Asya

OTURUM 33

OTURUM I: YEŞİL DÖNÜŞÜM: İSTİHDAM, FİNANS, AKTÖRLER

Yeşil Dönüşüm Çağında Küresel Yeşil Finans

Prof. Dr. Alp Erinç Yeldan
Kadir Has Üniversitesi

İklim değişikliği ve ekolojik kriz tehdidi derinleştikçe, küresel ekonominin en geç yüzyılımızın ortasına değin Net Sıfır Emisyon (NSE) hedefine ulaşması çağrıları da yoğunlaşmaktadır. Ne var ki, NSE hedef patikalarının –dekarbonizasyon, enerjide dönüşüm, yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı üretim, fosil yakıtlardan (kömürden) çıkış gibi unsurlarla betimlenen teknolojik dönüşümlerinin görece detaylı ve somut olarak çalışılmış olmasına karşın, finans ve mali sektörlerin söz konusu yeşil dönüşüm dahilindeki potansiyel rollerinin yeterince irdelenmediği gözlenmektedir. Daha somut olarak, bu çalışmanın ana motivasyonu çevre, ekonomi, finans ve enerji alanlarını kapsayan bütünlüklü bir stratejik tasarımını gerek Türkiye, gerekse küresel ekonomi açısından ele almak ve optimum araçların ve alternatif çözümlerin üretilmesine katkı sunmaktır.

Instruments of Green Taxation

Ali Efe Sel
Kadir Has Üniversitesi

The scope of this study is to examine how green taxation influences production and consumption behaviors at both individual and corporate levels in the EU and Turkey, and to analyse the use of environmental tax revenues as a financing tool for climate action instruments.

Belirsizlikler Çağında Kalkınmanın Finansmanında Reform Adımları

Bahar Özay
Boğaziçi Üniversitesi

25 Eylül 2015'te Birleşmiş Milletler (BM) tarafından ilan edilen Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA), dünya çapında canlı yaşamının sürdürülebilirliğini tehdit eden sorunlar ile mücadele etmek, çözüm geliştirmek ve 2030 yılına kadar insanlığın ortak refahını sağlamak amacıyla, 193 BM üyesi devlet tarafından kabul edilmiştir. Ancak BM raporları, aradan geçen 10 yılda, sürdürülebilirlik gündeminde ve finansmanında oldukça kısıtlı bir ilerleme sağlandığını ve BM SKA'ların rayından çıktığını ortaya koymaktadır. Yoksulluk ve açlık konusunda kaydedilen iyileşmeler yaşanan çoklu krizler çağında tersine dönmüştür. Birçok gelişmekte olan ekonomi, ağır borç ve finansman zorlukları ile uğraşırken; SKA'lara yatırım yapamamaktadır. Dünyanın en zengin yüzde birinin tüm küresel finansal varlıkların yaklaşık yüzde 43'üne sahip olduğu ve gezegenin nüfusunun yüzde 44'ünün Dünya Bankası'nın günde 6,85 dolardan az olarak belirlediği yoksulluk sınırının altında yaşadığı bir dünyada, "adalet" "eşitlik" ve "sürdürülebilirlik" tartışmalı kavramlar haline gelmektedir. Küresel ekonomi, COVID-19 pandemisi, iklim değişikliği, jeopolitik gerilimler ve enerji krizleri gibi birbiriyle bağlantılı zorluklarla karşı karşıya kalırken; kalkınma finansmanı önemli bir dönüşüm sürecinden geçmektedir. Verilen taahhütlere rağmen, Küresel Finansal Mimari'de ihtiyaç duyulan reform henüz gerçekleştirilememiştir.

Bu çalışma, BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'nın uzun vadeli finansmanına yönelik uluslararası finans sisteminde güncel gelişmeleri incelemeyi; ülkelerin ekonomik büyümeyi sürdürürken yeşil dönüşüm ve sosyal eşitlik gibi hedeflerle uyumlu politikalar benimsemesinin finansal boyutunu ele almayı hedeflemektedir. Çalışmada yeşil dönüşümün aktörleri ve kalkınma finansmanında üzerinde durulan araç ve mekanizmaların (yeşil tahviller, karbon fiyatlandırma vb.) ve uluslararası finansman kuruluşlarının rolü değerlendirilecektir. Çalışma, kalkınmanın finansmanına yönelik etkin ve sürdürülebilir yaklaşımlar geliştirilmesi için politika yapıcılara öneriler sunmaktadır.

OTURUM II: AB YEŞİL MUTABAKATI VE SONRASI

AB Yeşil Mutabakatı'nın Ekonomi Politiği

Ahmet Aşıcı
İTÜ

AB Yeşil Mutabakatı, Türkiye için hem önemli fırsatlar hem de zorlu uyum süreçleri barındıran bir dönüşüm anlamına gelmektedir. Türkiye'nin AB ile olan güçlü ticari bağları nedeniyle, özellikle sınırda karbon düzenlemesi (CBAM) gibi mekanizmalar, ihracatının önemli bir kısmını oluşturan çelik, çimento ve tekstil gibi sektörlerde ek maliyetlere yol açabilir. Ancak, yenilenebilir enerji potansiyeli, sanayide yeşil dönüşüm ve sürdürülebilir tarım uygulamaları sayesinde Türkiye, bu süreci bir rekabet avantajına çevirebilir. AB fonları ve yeşil teknoloji transferleri, Türkiye'nin düşük karbonlu ekonomiye geçişini hızlandırabilirken, uyum sağlamayan sektörlerin ise küresel tedarik zincirlerinden dışlanma riski bulunmaktadır. Bu nedenle, Türkiye'nin Yeşil Mutabakat'a uyum için kapsamlı politikalar geliştirmesi, sanayisini dönüştürmesi ve uluslararası iş birliklerini güçlendirmesi kritik önem taşımaktadır.

Sınır Karbon Düzenleme Mekanizması: Karbon Yoğun Sektörlerde Ekonomik Etkileri ve Girdi-Çıktı Analizi

Müdrike Uçkaç
Çukurova Üniversitesi

Sera gazı emisyonlarının küresel ısınmaya neden olduğu, iklim değişikliğinin tarihsel ve güncel etkenlerinin değerlendirilmesiyle başlar. Küresellik, nüfus büyüklüğü, ekonomik faaliyet, yaşam tarzı, enerji kullanımı, arazi kullanım şekilleri, teknoloji ve iklim politikası sera gazı emisyonlarındaki artışların en önemli etkenleri olmaya devam etmektedir. Dolayısıyla, nedensellik zincirinin yıkıcı etkilerinden korunmak için sera gazı emisyonlarının azaltılması gerekmektedir.

Sürdürülebilir bir dünya için, insan kaynaklı sera gazı emisyonlarının sınırlandırılması ve azaltılmasına yönelik politikaların, ekonomi, uluslararası ticaret, güvenlik (gıda ve su vb.), sağlık, göç gibi diğer küresel sorunlarla birlikte küresel düzeyde tüm paydaşlar tarafından ele alınması kaçınılmaz hale gelmiştir. Hükümetler bunu dikkate almış ve özellikle Avrupa sera gazı emisyonlarıyla mücadele etmek için öncü rol üstlenmiştir.

Avrupa Komisyonu, sera gazı emisyonlarının azaltılmasını da içeren birçok hedefine ulaşmak için 2023 yılında Sınır Karbon Düzenleme Mekanizmasını (SKDM) kabul etmiştir. SKDM, alüminyum, çimento, demir ve çelik gibi ithal karbon yoğun malların üretimi sırasında **yayılan**

karbona adil bir fiyat koymayı, AB(Avrupa Birliği) dışındaki ülkelerde daha temiz endüstriyel üretimi teşvik etmeyi ve karbon kaçağını önlemeyi amaçlamaktadır.

Ülkeler, ticaret uzmanları ve paydaş kuruluşlar SKDM'lerin uluslararası ticareti ve kalkınmayı nasıl etkileyebileceği konusunu gündeme getirmiştir. Ülkelerin AB SKDM'ına maruz kalma durumlarını değerlendiren Dünya Bankası'na göre, "bu malların başlıca ihracatçıları ülkelerin rekabet gücü üzerinde önemli bir etkisi olacağını belirtmiştir".
Dünyadaki ilk SKDM, şu anda geçiş sürecinde olan AB SKDM'dir. Bu çalışmanın amacı, bir sınır vergisi olarak tasarlanan SKDM uygulandığında, karbon yoğunluğu yüksek olan sektörlerin başlıca ihracatçısı olan ülkelerin ekonomileri üzerindeki etkisini "Girdi-Çıktı Metodolojisi" ile analiz etmektir.

SKDM ve Sonrası Misillemeler & Uyum Stratejilerinin Türkiye Ekonomisine Etkileri

Prof. Dr. Ebru Voyvoda
ODTÜ

Avrupa Birliği (AB), AB Yeşil Mutabakatı çerçevesinde karbon kaçağını önlemek ve küresel ticarette iklim hedefleriyle uyumlu bir çerçeve oluşturmak amacıyla Sınırda Karbon Düzenleme Mekanizması'nı (SKDM) uygulamaya koymuştur. Her ne kadar SKDM sektörleri, AB ithalatının yalnızca %3'ünü kapsasa da, potansiyel olarak misilleme tarifelerini tetiklemesi ve ticaret kulüplerinin oluşumuna yol açması nedeniyle, küresel iklim iş birliği üzerinde kalıcı etkiler yaratma riski taşımaktadır. En önemli ticaret ortağı AB olan Türkiye ekonomisi kuşkusuz bu gelişmelerden etkilenmeye en açık ekonomilerden biridir. Bu çalışmada, ileriye dönük (forward-looking) kararlar alan ekonomik aktörleri içeren, çok bölgeli ve dinamik bir model kullanılarak farklı senaryoların Türkiye ekonomisine etkileri tartışılacaktır.

OTURUM III: TÜRKİYE'NİN İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İLE MÜCADELESİ

İkiz Dönüşümde İstihdam Eğilimleri

Aslı Aydın Gök
Kadir Has Üniversitesi

İkiz dönüşüm olarak adlandırılan yeşil ve dijital dönüşüm süreçleri, küresel istihdam piyasasını köklü bir şekilde dönüştürmektedir. Dünya Ekonomik Forumu'nun çarpıcı tahminlerine göre, bu dönüşüm 85 milyon işi ortadan kaldırırken 97 milyon yeni iş yaratabilir. Diğer bir yandan örneğin Avrupa'da yeşil işler toplam istihdamın yalnızca %2'sini oluşturmakta ve çoğunlukla yüksek vasıflı pozisyonları kapsamaktadır. Dolayısıyla ikiz dönüşüm süreci işgücü piyasasındaki eşitsizlikleri derinleştirme riski taşımaktadır. Çalışmanın ana motivasyonu gelecekteki istihdam manzarasının nasıl şekilleneceği ve adil bir geçiş için gerekli politika önlemlerini tartışmaktır. Bu tartışma kapsamında işgücünün heterojenliğini gözeterek farklı grupların bu dönüşümden nasıl etkilendiği; uzaktan çalışma ve esnek çalışma saatleri gibi değişen çalışma pratikleri, cinsiyet eşitsizliği, ücret ve sendikalaşma etkileri değerlendirilecektir.

İklim Yasası ve Türkiye'nin İklim Politikaları

Bengisu Özenç
SEFIA

Bu çalışma, Türkiye'nin 2053 net sıfır emisyon hedefi doğrultusunda geliştirmeyi taahhüt ettiği iklim kanununa ilişkin süreci, mevcut iklim politikalarının çerçevesiyle birlikte değerlendirmekte ve bu politikaların hedeflerle olan tutarlılığını sorgulamaktadır. Türkiye'nin Paris Anlaşması'nın onaylanmasına giden süreçte ve sonrasında ortaya koyduğu iklim taahhütlerinin yasal, kurumsal ve sektörel düzeyde nasıl somutlaştırıldığı incelenirken, özellikle enerji, ulaştırma ve sanayi gibi yüksek emisyonlu sektörlerde uygulanan politikaların hedeflerle ne ölçüde örtüştüğü analiz edilmektedir. Çalışma, iklim kanununun tasarım süreci ve yürürlüğe girmesindeki gecikmenin hukuki ve yönetişimsel bir boşluk yarattığını savunmakta; bu boşluğun, iklim eyleminin kapsamlı, bütüncül ve adil bir şekilde yürütülmesini zorlaştırdığına dikkat çekmektedir. Sonuç olarak, Türkiye'nin bugüne kadarki iklim politikasının mevcut haliyle 2053 net sıfır hedefine ulaşmada yetersiz kaldığı, bu nedenle bağlayıcı bir iklim yasasıyla desteklenmiş, şeffaf, izlenebilir ve toplumsal olarak kapsayıcı bir dönüşüm çerçevesine acilen ihtiyaç duyulduğu vurgulanmaktadır.

Türkiye İklim Politikasının 30 yıllık Seyri: Süreklilikler ve Kırılmalar

Doç. Dr. Ferda Dönmez Atbaşı
Ankara Üniversitesi

Bu çalışmada Türkiye iklim siyasetinin son 35 yıllık gelişimi, adı geçen dönem 2021 öncesi ve sonrası şeklinde iki döneme ayrılarak değerlendirilecektir. Türkiye, 1990'ların başından 2021'e kadar olan dönemde temel olarak karbon emisyon düzeylerinde tarihsel sorumluluğu bulunmadığı argümanına dayanan, ertelemeci, ulusal iklim siyaseti üretme konusunda gayretsiz ve daha çok uluslararası pazarlık süreçlerine odaklanan bir iklim siyaseti izlerken, 2021'de Paris Anlaşması'nın parlamentoda onaylanmasıyla birlikte, tüm bu siyasi tavrı terk eden dikkat çekici bir rota değişikliği gerçekleştirmiş görünmektedir. Çalışma, bu rota değişikliğini doğuran ekonomi politik nedenleri tartışmaktadır.

İklim Politikalarına Tepkiler: Türkiye ve Avrupa Radikal Sağ Siyasetinde İklim Muhalefeti

Özkan Ağtaş
Ankara Üniversitesi ve Central European University, Democracy Institute

İklim değişikliğinin bilimsel kesinliğine dair müzmin tartışmalar geride yalnızca onarılması güç bir tahribat ve yorgunluk bırakmadı, aynı zamanda oldukça kıymetli bir zamanın da boşa harcanmasına sebep oldu. Günümüzde ise yeni bir faza geçmiş bulunuyoruz —fakat bu defa hedefte iklim krizine dair bilimsel argümanların güvenilirliğinden ziyade, halihazırda kimi ekonomik ve siyasal sonuçlar doğurmaya başlamış olan iklim politikalarının kendisi bulunuyor: İklim krizi bir dizi somut karar ve tercihin konusu haline geldikçe, bu durum pek çok tepkiyi de tetikliyor. Böylelikle, iklim eyleminin anaakımlaşmasına dönük basınç, bundan zarar gören ve hesaba katılmadığını düşünen kesimlerden, iklim politikalarından kategorik olarak hazzetmeyen, ardında uluslararası bir siyasal komplo, kültürel bir deformasyon girişimi ve/veya ekonomik bir manipülasyon yattığına inanan kesimlere uzanan geniş bir skalada reaksiyonlarla karşılanıyor. Son yıllarda özellikle Avrupa'da radikal sağ lider ve hareketler, neredeyse

eşzamanlı şekilde, burada oldukça bereketli bir saha bulunduğunu fark etmekte gecikmediler ve iklim politikalarına dönük rahatsızlıkları araçsallaştırmaktan geri durmadılar. Ayrıca bu türden şikayetleri kendi söylemlerine dahil etmekte ve farklı bir anlam bütünlüğü içerisinde yeniden çerçevelemekte zorlandıkları da söylenemez. Nitekim Haziran 2024'teki Avrupa Parlamentosu seçimleri, bunun çok sayıda temsilinin sergilendiği bir sahne oluşturdu. İkinci Trump yönetimiyle birlikte özellikle radikal sağ reaksiyonların küresel düzeyde olağanüstü şekilde ivmeleneceğini ve iklim eyleminin mevcut kazanımlarının bundan büyük bir darbe alacağını öngörmekse hiç zor değil. Tüm bu sürece paralel olarak, Erdoğan yönetiminin 2021'in son çeyreğinde iklim siyaseti alanında gerçekleştirdiği dikkat çekici manevra sonrasında, iklim değişikliği popüler bir siyasi mesele olarak kamuoyunun gündemine daha fazla gelmeye başlamış, deyim yerindeyse siyasallaşmıştır. Nitekim sonraki yıllarda, bu kısmi rota değişikliğine anaakım dışındaki sağ kanat siyasetten gelen ilk tepkilere de tanık olduk. 2025 Mart ve Nisan aylarında (hararetli siyasal gündem ve protestoların gölgesinde kalmakla birlikte), Meclis gündemine gelen İklim Kanun teklifi üzerine, bunu iklim eylemi açısından oldukça yetersiz ve hatta zararlı bulan güçlü itirazların yanı sıra, söz konusu sağ reaksiyon ve argümanlar da (yer yer başka tepkilerle de melezlenerek) yeniden seslerini yükseltmiştir. İşte bu tebliğin amacı, Türkiye'de henüz yeni şekillenmekte olan anaakım iklim politikalarına verilen söz konusu radikal sağ tepkilerin anlam haritasını ortaya çıkarmak ve bunun özellikle Avrupa ülkelerindeki benzer hareketlerle girdiği rezonansı göstermektir.

OTURUM IV: ADİL GEÇİŞİ DÜŞÜNMEK?

Kömürden Çıkışı Tasarlamak

Sevil Acar
Boğaziçi Üniversitesi
Simay Kızılkaya
Yıldız Teknik Üniversitesi

Bu çalışma, Türkiye'nin mevcut kömür teşvik politikalarının makroekonomik ve sektörel etkilerini değerlendirmek için analitik bir çerçeve oluşturmakta, yerel bir ekonomide kömürden çıkışın adilane planlanmasına dair bir öneri sunmaktadır. Analiz, Muğla'nın kömürlü termik santrallerine sağlanan sübvansiyonların kaldırılmasının ekonomik ve çevresel etkilerini, özellikle sera gazı emisyonlarına vurgu yaparak değerlendirmektedir. Çalışma başlangıçta sübvansiyonların kaldırılmasının etkilerini incelemekte, ardından bu sübvansiyonların bölge ekonomisinde daha düşük karbonlu sektörlere tahsis edilmesinin etkilerini araştırmaktadır. Sektörel çıktılar olarak üretim, katma değer ve istihdama; çevre etkisi olarak da sera gazı salımlarına etkiler analiz edilmektedir.

Not: Bu çalışma, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) tarafından 123K509 numaralı proje ile desteklenmiştir. Projeye verdiği destekten ötürü TÜBİTAK'a teşekkürlerimizi sunarız.

Türkiye'de Fosil Yakıtlara Yönelik Vergi Harcamaları ve Sera Gazı Emisyonları

Nurdan Er Taşçı
Marmara Üniversitesi

Bu çalışma, Türkiye'de fosil yakıtlara yönelik vergi harcamaları ile sera gazı emisyonları arasındaki ilişkiyi incelemektedir. 2015-2022 dönemini kapsayan analizde, söz konusu

değişkenler arasında pozitif yönlü bir bağlantı olduğu gözlemlenmekte ancak veri setindeki sınırlı gözlem sayısı nedensellik ilişkisinin kurulmasını zorlaştırmaktadır. Bulgular, sonraki araştırmalarda daha uzun dönemleri kapsayan veri setlerinin kullanılması ile korelasyon ve nedensellik analizlerinin yapılabileceğini göstermektedir. Elde ettiğimiz pozitif ilişki, fosil yakıt teşviklerinin büyük bir kısmını oluşturan vergi harcamalarının çevresel etkilerinin belirlenmesine yönelik daha detaylı araştırmaların gerekliliğini göstermektedir.

OTURUM 34

YAKIN DÖNEM TÜRKİYE SİYASETİ III: SİYASAL REJİM I

Kuralsızlaştırma (*Deregulation*), Yeniden Kurallaştırma (*Re-regulation*) ve Otoriter Esnek Düzenleme (*Authoritarian Lax Regulation*): Neoliberal Dönemde Türkiye'de Koalisyon Hükümetleri Dönemi ile Başkanlık Rejimi arasında Karşılaştırmalı bir Analiz

Dr. İhsan Ercan Sadi
Antalya Bilim Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Bu bildiri, Türkiye'nin 2018'den bu yana uyguladığı "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi" rejimindeki sürecin, ülkenin "kayıp on yılı" olarak da bilinen "uzun" '90'lı yıllarıyla öncelikli olarak finansal ve mali yönetim ve denetim mekanizmalarındaki çarpıcı benzerliklerini ve farklılıklarını ortaya koymayı hedeflemektedir.

Bu doğrultuda, Türkiye'nin hem 1980 sonrası küresel neoliberalleşme süreçlerine eklemlenmesiyle ortaya çıkan sorunları, hem de neoliberalizmin iki farklı kriz anında (post-Washington uzlaşısı ve 2008 küresel finansal çöküşü sonrası parasal genişleme dönemi) yaşadığı dönüşümleri inceleyerek, sermaye birikim süreçlerinin siyasal alanı nasıl şekillendirdiğini ampirik düzeyde anlamaya çalışmaktadır.

Bu bağlamda çalışma, mevcut düzende siyasal rejimde kökten bir değişime uğramış olsa da Türkiye'nin bugün 1990'lı yıllarda yaşadığına benzer bir siyasi istikrarsızlık süreci içinden geçtiğini tarihsel karşılaştırmalı analitik düzeyde üç ana eksen üzerinden tartışmaktadır: i) Türkiye'nin "kayıp-uzun" 1990'lı yılları ile 17-25 Aralık 2013'teki yolsuzluk suçlamaları ile başlayan ve devlet içinde gerek bürokrasi gerek siyasi seçkinler düzeyinde gerçekleşen istifaların/görevden almaların (ya da görevden af dilemelerin) sürekliliği; ii) uluslararası konjonktürdeki iktisadi ve siyasi gelişmelerin iç siyasi istikrarın üzerindeki etkileri; iii) ortaya çıkan toplumsal protestoların siyasi istikrara etkileri.

Dolayısıyla, bu çalışma iki farklı soyutlama düzeyinde iki farklı iddia taşımaktadır: bir yanda neoliberal sermaye birikim rejiminin yapısal gereklilikleri koalisyon hükümetleri döneminin 1990'lı yıllarında olduğu gibi 2018 sonrası merkezi başkanlık rejiminin de altını oyan, neredeyse belirlenimci, siyasi istikrarsızlık dinamiklerini harekete geçirmektedir (siyasi aktörlerin hareket alanını da şekillendirerek); öte yanda ise, toplumsal alanın — özellikle de muhalefet dinamiklerinin — yönü, zamanlaması ve biçimi öngörülmez olduğundan, yakın gelecekte bizi neyin beklediğini bilmek mümkün değildir.
Ancak bu belirsizliğin kendisi bile, tıkanmış neoliberal düzenin hem Türkiye'de, hem de dünya ekonomisinin hegemonik merkezlerinde dahi otoriter esnekliğe dair yeni yönetim biçimlerini nasıl ürettiğini ve bu yeniden yapılanmanın ne tür bir rejim tipine evrildiğini anlamak açısından bize önemli bir kavramsal imkân sunmaktadır.

Sermayenin Kriz Eğilimlerinden Emperyalizm ve Otoriterleşme Eğilimlerine: Türkiye'deki İz Düşümler

Dr. Adem Açar
Siirt Üniversitesi, İktisat Bölümü

Bu çalışma, sermayenin kriz eğilimleri ve onun mekânsal bir süreç olarak açığa çıkardığı emperyalizm ve otoriterleşme arasındaki ilişkiyi geç kapitalistleşen bir ülke olarak Türkiye'deki izdüşümleri üzerinden ele alacaktır. Sermaye birikiminin tarihsel gelişimi, farklı momentlerde devlet ve devlet ötesi zora dayalı ilişki biçimlerini açığa çıkarmıştır. Emperyalizm ve otoriterleşme bu zora dayalı ilişkinin hem ulusal hem de uluslararası biçimlerini ifade etmektedir. Bu noktada sermayenin kriz eğilimleri emperyalizm ve otoriterleşme arasındaki iki farklı mekânsal ölçekte bir zor ilişkisini dayatmaktadır. Bu hâliyle emperyalizm ve otoriterleşme özellikle ABD örneği üzerinden ele aldığımızda 1970 sonrası yeni muhafazakarlığın yükselişi ve bu sürecin dünya ölçeğinde kendini emperyal politikalarla açığa çıkarması, emperyalizm ve otoriterleşme arasında güçlü bir ilişkinin varlığa işaret etmektedir. Sermayenin uluslararasılaşmasının açığa çıkardığı kriz eğilimleri, özellikle geç kapitalistleşen bir ülke olarak Türkiye'de hem sınıfsal bir içeriğe sahiptir hem de bu içerik emperyalizmle var olan ilişki biçimlerini yeniden üretmektedir.

Bu çerçevede dünya ölçeğinde sermayenin farklılaşan kriz eğilimlerinin ulus devlet ve ötesinde açığa çıkardığı zora dayalı ilişki biçimi olarak emperyalizm ve otoriterleşme, eş zamanlı olarak hem sınıf içi hem de sınıflar arası bir güç mücadelesinin bir yansıması olarak belirginlik kazanmaktadır. Tarihsel deneyimleri bağlamında ele aldığımızda Kıta Avrupa'sında sermayenin 20.yüzyılın başında, 1870'ler sonrası girdiği kriz eğilimleri hem emperyalizmi hem de otoriterleşme bir güç ilişkisi olarak kendini gösterir. Otoriterleşme bu bağlamda sadece ulusal ölçekte açığa çıkan bir zora dayalı bir tahakküm ilişkisi olarak ortaya çıkmaz aynı zamanda sermaye uluslararasılaştığı ölçüde emperyalizmle içsel ilişkili bir süreçle birlikte gelişir. Özellikle emperyalizmin 1970 sonrası dönemde yeni formlar kazanması ve bu formların küreselleşme söylemi üzerinde kendini göstermesi, emperyalizm teorisi ötesinde bir taştırma zeminini de beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede günümüzde emperyalizmi ve otoriterleşme yeniden düşünmesinin sermayenin yeni krizleri ve bu çerçevede onu izleyen zora dayalı ilişkilerini emperyalizm teorileri ile otoriterleşme arasında kurulacak bir çerçeve üzerinden ele almak önemlidir.

Sermayenin olduğu kriz eğilimlerinin emperyalizm-otoriterleşme ilişkisi bakımından sınıflar arası güç ilişkilerinin, geç kapitalistleşen Türkiye'nin kendi özgül koşullarında da somut olarak kendini açığa çıkarmıştır. Özellikle 1980 Darbesi döneminde açığa çıkan devlet-toplum ve devlet-sınıf ilişkilerinde sosyal çelişkilerin arttığı bir dönemde, bir tarafta sermayenin krizini aşmaya yönelik bir süreç olarak hegemonya bunalımı ve onun dünya ölçeğinde yeniden tesisini sağlamaya yönelik Neoliberal politikalar gündeme gelmiştir. Türkiye'de hem emperyalizmin hem de sınıfsal bir konumlanma olarak burjuvazinin krizi aşmaya yönelik yeni politikaları, zora dayalı otoriter bir politikanın açığa çıkma biçimi olarak otoriterleşme ve emperyalizm arasındaki organik ilişkinin bir iz düşümü olarak belirginlik kazanmıştır. Bu anlamda 2008 yılında açığa çıkan küresel krizin Türkiye'nin birikim sürecindeki iz düşümü, görece artı değer üretimine yönelik geçişin gerilimlerini yükseltmesi ve yeni bir siyasal krizi beraberinde getirmesi olmuştur. 2008 sonrası Türkiye'nin güncel krizleri, Türkiye'de siyasal iktidarın hem devlet-toplum düzeyinde hem de sınıflar arası mücadelenin arttığı bir dönemle bir arada gelişmiş ve yeni bir otoriterleşme eğilimi belirginlik kazanmıştır.

Bu çerçevede bu çalışma tarihsel zeminde emperyalizm ve otoriterleşme arasındaki ilişkiyi tartışmaya açarak geç kapitalistleşen bir ülke olarak Türkiye gerçekliğinden hareketle emperyalizm ve otoriterleşme arasındaki bağlantıları kurmaya çalışacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sermaye birikimi, emperyalizm, kriz, otoriterleşme, devlet.

Bir Sürat Paradoksu: Türkiye'de Süper Başkanlık Rejiminde Krizlere Müdahale Sorunu

Mustafa Arıkan
Dr. Siyaset Bilimi, Bağımsız Araştırmacı

Bu bildiri hükümet sistemleri bağlamında bir siyaset bilimi laboratuvarı niteliği taşıyan Türkiye Cumhuriyeti'nin son on yılını konu alıyor. 2014'te Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilişiyle başlayan bu dönem, önce parlamenter sistemden fiili bir yarı- başkanlık sistemine, ardından 2017 Referandumuyla birlikte de başkanlık sisteminden ilham almakla beraber ondan önemli ölçüde sapma sergileyen bir süper başkanlık sistemine geçişle karakterize edilebilir.

Esasında başkanlık sistemindeki sert kuvvetler ayrılığı prensibinden yoksun olan yeni sistemle birlikte hükümet sistemleri tartışması, ülkenin siyasal gündeminin önemli başlıklarından biri haline gelmiştir. Bir yandan, değil başkanlık sistemi herhangi bir hükümet sistemiyle benzerlik göstermeyen yeni sistem, bir anayasa hukukçusu tarafından sarkastik bir şekilde Peter Pan'a atıfla "neverland system" olarak nitelendirilirken, diğer yandan, saygın bir siyaset bilimci yeni sistemin beraberinde getirdiği rejimin "neo-patrimonial sultanism" olarak adlandırılmasını önermiştir. Yeni sistemi "Türk Tipi Başkanlık Sistemi", "Partili Cumhurbaşkanlığı Sistemi" veya "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi" gibi çeşitli biçimlerde adlandıran iktidar kanadıysa en başından itibaren parlamenter hükümet sisteminin dezavantajlarını ileri sürerek yeni sistemi meşrulaştırmaya çabalamıştır. Yeni sistemi savunan iktidar kanadı referandum kampanyalarını, başkanlık sistemine atfen, "istikrar" ve "sürat" unsurları üzerine inşa etmiştir. Yani bir açıdan, yeni sistem gerek anayasa hukuku gerek karşılaştırmalı siyaset bilimi literatüründeki başkanlık sisteminin nitelikleri hakkında ileri sürülen yerleşik tespitlerden ilham alınarak savunulmuştur.

Bununla birlikte ilgili literatürdeki baskın eğilim yeni hükümet sistemini bir başkanlık sistemi uygulamasından ziyade başkanlık sistemi de dahil herhangi bir kuvvetler ayrılığı sisteminden sapma olarak okunması yönündedir. Fakat Türkiye'nin son on yılını, ilgili literatürde "sürat" ve "istikrar" temaları üzerinden başkanlık sistemine atfedilen ve yerleşik biçimde kabul gören bazı hususların yeniden gözden geçirilebileceği bir vaka olarak ele almak da mümkündür. Yani bu on yıllık periyod, öncelikle, başkanın sahip olduğu yetkilerin azami ölçüde artırıldığı başkanlık sistemine dair uç bir uygulama olarak da ele alınabilir. Ve ardından da başkanın aşırı biçimde güçlendirildiği Türkiye'deki gibi bir "süper başkanlık uygulaması"nın bile beraberinde otomatikman başkanlık sistemine atfedilen "daha süratli karar alma" özelliğini getirip getirmediği sorusu sorulabilir. Okuduğunuz bildiri bu soruya, Türkiye örneği üzerinden, mevcut hükümetin süratli karar alınması gereken olağanüstü hallerde sergilediği kriz yönetme performansına odaklanarak yanıt aramayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda Türkiye Cumhuriyeti'nin salgın, orman yangınları ve deprem felaketi karşısında sergilediği kriz yönetimine eğilemektedir. Bu üç vakada da Türkiye Cumhuriyeti'nin, başkanlık sisteminden beklenen "süratli karar alma" performansı sergilediğini söylemek oldukça zordur. Dahası yürütme yetkisinin tek bir kişide toplanmasının, karar alma sürecini felç ettiği gözlenmiştir.

Sonuç olarak Türkiye’nin son on yılını başkanlık sisteminden bir sapma olarak okumanın yanı sıra başkanlık sistemi hakkındaki yerleşik kabullerin sınanabileceği bir vaka olarak ele almak da mümkündür. Bu yönüyle Türkiye’nin son on yılı, başkanlık sistemine genellikle ve yaygın biçimde atfedilen süratli karar alma niteliği üstüne bir kere daha düşünülmesi gerektiren bir vaka olarak ortada durmaktadır

OTURUM 35

HUKUK I: ANAYASA MAHKEMESİ-HAKLAR

Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunmasına Anayasa Mahkemesinden Bakış

Dr. İlknur Rabia Türkölmez
Bağımsız Araştırmacı

Ulus devletlerin ortaya çıkışı ile ilk olarak Avrupa'da önem kazanan kültürel miras kavramı zamanla tüm dünyada yayılmıştır. Ulus devletler öncesinde ise kültürel miras daha çok burjuvazinin zenginlik ve güç göstergesi olarak farklı ve eski eserler toplamasının yanında ülkeler arasında istihbarat faaliyetlerini gizli yürütebilmek amacıyla da kullanılmıştır. Dünyanın en eski medeniyetlerinin kurulduğu coğrafyada yer alan Türkiye ise sadece Anadolu değil aynı zamanda tüm dünya halklarının kültürel mirasının üzerine inşa edilmiştir. Ancak kültürel miras ülkemizde çok geç önem kazanan bir kavram olmuştur. Ülke topraklarında yer alan birçok önemli taşınmaz kültür varlıkları bile farklı ülke topraklarına devlet izniyle götürülmüştür. Günümüzde de kültürel mirasa verilen asıl önem çoğunlukla turist kaynağı olarak görmekten öteye geçememektedir. Zaman zaman definecilik ve tarihi eser kaçakçılığına dair haberlere rastlamanın yanında, koruma altındaki kültür varlıklarının zarar görmesinin engellenmesi de mümkün olamamaktadır.

Kültür varlıklarının önem kazanması ile ilk olarak Asar-ı Atika Nizamnamesi eserlerin ülke dışına çıkarmasını önlemek için bir adım olmuş ve daha sonra ise 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile ise varlıkları koruyabilecek düzeyde yasal düzenlemeler hayata geçmiştir. 1982 Anayasası 63. Madde ile de kültür ve tabiat varlıklarının koruması anayasada kendine yer bulmuştur. Yasalarda korunması sağlanan hakkın anayasaya girmesi ise daha bir üst korunma sağlama amacı taşımaktadır. Teorikte birçok yasal düzenleme olsa da pratikte kültür ve tabiat varlıklarının korunmasının ne denli başarıldığı ise tartışma konusudur.

Kültür ve tabiat varlıklarının korunmasında yasaların nasıl uygulandığı korumayla ilgili sorunların ne düzeyde olduğunu görmek açısından önem taşımaktadır. Varlıklara zarar vermek, ticaretini yapmak doğrudan suç teşkil ettiğinden ve tüm kültür ve tabiat varlıkları devlet malları kapsamında yer aldığından çok farklı mahkemelerde davalara konu olmaktadır. Kültür ve tabiat varlıklarının anayasal düzeyde korunması ise anayasaya uygunluk denetimi ile Anayasa Mahkemesini bir anlamda söz konusu varlıkların koruyucusu konumuna getirmiştir. Bu nedenle genel bir durum tespiti yapabilmek adına Anayasa Mahkemesine taşınan kararların incelenmesinin genel bir tablo ortaya koyacağı düşünülebilir. Bu çalışmada da Mahkemenin kültür ve tabiat varlıklarına bakış açısı değerlendirilmiştir. Karar incelemesi yapılarak Mahkemenin tutumunun inceleneceği çalışmada kültür ve tabiat varlıklarına ilişkin norm denetimi ve bireysel başvuru kararları karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Bunu ayrıntılı yapabilmek adına ise kararların sonuçlarının ötesinde farklı ve ek gerekçe içerikleri incelenmiştir.

Yüksek Yargıda Siyasal Mücadele: Anayasa Mahkemesi'nin Dinamik Rolü

Dr. Gülce Tarhan Çelebi
Hacettepe Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Dr. M. Celil Çelebi
AGÜ-Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

2023 sonbaharında, Türkiye'de yüksek yargı tarihinde ender görülen bir kriz patlak verdi: Anayasa Mahkemesi'nin (AYM), tutuklu milletvekili Can Atalay hakkında verdiği hak ihlali kararını tanımayan Yargıtay 3. Ceza Dairesi, yalnızca kararı uygulamayı reddetmekle kalmadı, aynı zamanda AYM üyeleri hakkında suç duyurusunda bulundu. Bu gelişme, bugüne dek çoğunlukla yekpare ve blok bir yapı gibi ele alınan yüksek yargının iç dinamiklerine dair önemli bir kırılmaya işaret etmektedir.

Türkiye siyasetinde yargı, genellikle iki ana dönemde değerlendirilmiştir: 2010'a kadar olan süreçte, Kemalist vesayet sisteminin bir uzantısı olarak tanımlanan yargı kurumları; 2010 sonrasında ise iktidar tarafından dönüştürülmüş, ya ele geçirilmiş ya da işlevsizleştirilmiş kurumlar olarak görülmüştür. Ancak Anayasa Mahkemesi'nin son yıllarda özellikle bireysel başvuru mekanizması üzerinden aldığı bazı kararlar iktidarın yoğun tepkisini çekmeye devam etmektedir. Bu durum, Mahkeme'nin hâlâ sınırlı da olsa bir siyasal özerkliğe ve direnç kapasitesine sahip olduğuna işaret etmektedir.

Bu çalışma, 2010 sonrası döneme odaklanarak söz konusu gelişmeleri yalnızca normatif düzeyde bir anayasal tartışma olarak değil, siyasal mücadelelerin bir parçası olarak ele almakta ve Anayasa Mahkemesi'nin Türkiye'deki özgün rolünü bu mücadelelerin içindeki konumuyla birlikte analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu noktada çalışma, Joel Migdal'ın Toplum-içinde-Devlet (State-in-Society) yaklaşımından ilhamla, Anayasa Mahkemesi'ni geniş siyasal mücadeleler ağına gömülü, dinamik ve ilişkisel bir aktör olarak kavramsallaştırır. Migdal'ın önerdiği yaklaşım, Mahkeme'nin davranışlarını yalnızca kurumsal düzenlemeler ya da özsel ideolojilerle değil, aynı zamanda geçmişteki ittifakları, toplumsal baskılar ve değişen siyasal konjonktür içinde şekillenen stratejik konumlanmalarıyla birlikte anlamayı mümkün kılar. Bu bakış açısı, AYM-Yargıtay gerilimi gibi görünürde hukuki olan krizleri, aslında devlet içi güç mücadelelerinin ve siyasal çatışmaların tezahürü olarak değerlendirmeye imkân tanır.

Çalışma, yöntemsel olarak Migdal'ın yaklaşımını temel alarak, Anayasa Mahkemesi'nin kurumsal kimliğini ve siyasal alandaki konumlanışını geçmişten bugüne gelişen siyasal ittifaklar bağlamında ele almaktadır. Son yıllarda yaşanan gelişmeleri, Mahkeme'nin rolünün ve etkisinin zamansal dönüşümünü takip edebilmek amacıyla, son on yıla odaklanan bir arşiv taraması gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, başta ulusal gazeteler olmak üzere medya arşivlerinde yer alan haberler aracılığıyla, kamuoyunda geniş yankı uyandıran AYM kararları belirlenmiş; bu kararlar etrafında şekillenen siyasal tartışmalarda siyasi parti temsilcilerinin demeçleri, parti programları ve Türkiye Büyük Millet Meclisi tutanaklarındaki konumlanışları analiz edilmiştir. Böylece Anayasa Mahkemesi yalnızca içtihat üreten bir yargı kurumu değil, aynı zamanda siyasal aktörlerle çok katmanlı ilişkiler kuran ve bu ilişkilerin kamusal alana yansımasıyla şekillenen bir siyasal aktör olarak ele alınmaktadır. Mahkeme'nin işlevi bu yönüyle, yalnızca hukuki normları yorumlamaktan öte, siyasal alanın sınırlarını ve meşruiyet çerçevesini yeniden kurma kapasitesiyle birlikte değerlendirilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Anayasa Mahkemesi, Yüksek Yargı, Hukuk Devleti, Hukuk ve Siyaset

Meşrutiyet Anayasaları ve Türkiye Cumhuriyeti 2017 Anayasası

Halil Güner

Osmanlı devletindeki reform çalışmaları sonrasında kabul edilen 1876 Anayasası ve 1908 Anayasası hükümlerinin yürütmeye dair bölümleriyle, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında yapılan 2017 değişikliklerindeki yürütmenin yetkilerine dair bölümlerinin karşılaştırılması, meşruti yönetim ile Cumhurbaşkanlığı sisteminin karşılaştırılması gerekmektedir.

Padişahın Meclisi Mebusan ile yetki paylaşımı ve Cumhurbaşkanlığı sistemindeki yetki toplanmasının değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.
Anahtar Sözcükler: Anayasa, Meşrutiyet, Cumhurbaşkanlığı sistemi, Yetki paylaşımı, Yetki toplanması

OTURUM 36

GÖÇ I: TÜRKİYE'DEN GÖÇ

Hekim Göçü Zinciri: Hekim Göçünü Küresel Ekonomipolitik Çerçevesinde Okumak

Prof. Dr. Çağla Ünlütürk
Pamukkale Üniversitesi

Türkiye'den başta Almanya olmak üzere çeşitli ülkelere yönelen hekim göçünün hızlı artışı, son yıllarda bu konunun Türkiye'de önemli bir akademik ilgi alanına dönüşmesine yol açmıştır. Gerçekleştirilen çalışmaların pek çoğu çekme itme kuramı çerçevesinde hekimlerin bireysel göç nedenlerinin anlaşılmasını sağlayarak literatüre önemli katkılar sunmuştur (Çınar, 2022; Genç, 2022; Aydan, 2023; Çiçek, 2023; Eser vd., 2023). Sağlık çalışanlarının göçüne ilişkin uluslararası literatürde de göç eden sağlık çalışanlarına odaklanan ve onların göç etme kararlarının altında yatan sosyal, siyasi ama büyük ölçüde ekonomik gerekçeleri analiz eden, rasyonel seçim perspektifinin egemen olduğu geniş bir literatür mevcuttur.

Sağlık çalışanlarının göçü, genellikle daha iyi yaşam ve çalışma koşulları, yüksek ücretler ve kariyer olanaklarına erişim gibi bireysel beklentiler ile açıklanmakta; bu süreç makro, mezo ve mikro düzeydeki itici ve çekici faktörler çerçevesinde analiz edilmektedir. Literatürde, düşük ücretler, ekonomik ve siyasal istikrarsızlık, güvenlik kaygıları, sağlık hizmetlerinin yetersiz finansmanı, altyapı eksiklikleri, yetersiz donanım, ağır iş yükü, sınırlı mesleki gelişim olanakları sağlık profesyonellerini kaynak ülkelerden ayrılmaya zorlayan başlıca itici faktörler arasında sayılmaktadır (Bourgeault, 2016; Leitão vd., 2024).

Hekim göçü yalnızca bireysel tercihlerle değil, aynı zamanda kaynak ve hedef ülkelerin sağlık sistemlerindeki yapısal sorunlarla da ilişkilidir ve göçmen hekim talebine de mercek tutmak gerekmektedir. Bu çalışmanın amacı hekim emek göçünü hekimlerin bireysel göç saiklerinin ötesine taşıyarak küresel ekonomipolitik çerçevesinde analiz etmektir. Bu amaçla hekim göçü talebindeki artış küresel neo-liberalizmin sağlık hizmetleri üzerindeki etkisi ile açıklanmaya çalışılacaktır. 1980'lerden bu yana, birçok ülkede sağlık sistemlerinde bir dizi reform gerçekleştirilmiştir.

Bu reformların birçoğu, temel hizmetlerin deregülasyonunu, rekabetçi piyasaların oluşturulmasını, sağlık hizmetlerin parçalanmasını, sağlık emek gücünün proleterleşmesini içeren piyasa odaklı bir karaktere sahip olmuştur (Benoit vd., 2010). Bir yandan piyasa ilkeleriyle örgütlenen sağlık hizmetlerine yönelik talep sürekli kışkırtılırken bir yandan da demografik dönüşümler ve çoklu kronik hastalıklardaki artışlar sonucunda sağlık hizmetlerine duyulan ihtiyaç artmıştır. Bu durum kronik bir sağlık çalışanı açığı oluşturmuştur. Hekim göçü, küresel sağlık emeği krizi olarak bilinen daha büyük bir sorunun bir parçasıdır (Kollar ve Buyx, 2023:1). Kronik hekim emeği açığı her ülkede giderek artan oranda göreli düşük ücretlere ve zorlu çalışma koşullarına razı olacak göçmen hekimler tarafından karşılanmaktadır. Bu durum bir hekim göçü zinciri yaratmış, yoğun hekim göçü veren ülkeleri aynı zamanda göçmen hekimlerin hedef ülkesi haline getirmiştir. Tüm dünyadaki hekim göçü ağını analiz etmek bu bildirinin sınırlarını aşacağı için bu örnekte Türkiye'ye, Türkiye'den yüksek düzeyde göçün yöneldiği Almanya'ya ve Almanya kaynaklı göçün başlıca hedef ülkelerinden biri olan Norveç'e yönelen hekim göçleri analiz edilmeye çalışılacaktır.

Türkiye'den Almanya'ya Sağlık Profesyonelleri Göçü: Nedenler, Zorluklar, Kurumsal Boşluklar ve Ara Aktörler

Eren Karaca
Universität Augsburg, Almanya

Bu çalışma, Türkiye'den Almanya'ya artış gösteren sağlık profesyonelleri (doktor ve hemşire) göçünü, nitelikli işgücü göçü, sağlık politikaları ve göç yönetişimi literatürleri kesişiminde ele alan özgün bir vakayı incelemektedir. Türkiye'de eleştirel çevreler içerisinde kamusal olarak tartışılmış ancak henüz tamamlanmış ampirik çalışmalarla desteklenmemiş olan bu hareketliliğe dair genel sosyo-politik dinamikleri anlamak güncel olarak önem taşımaktadır. Türkiye'nin Avrupa Birliği üyesi olmaması ve Türkiye ile Almanya arasında göçü kolaylaştırıcı kurumsal anlaşmalar bulunmamasına rağmen, Almanya'ya göç eden Türkiye eğitimli doktor ve hemşirelerin sayısındaki çarpıcı artış, bu hareketliliği açıklamaya yönelik daha fazla ampirik veriye duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır.

Araştırma, Almanya'da çalışan 16 sağlık profesyoneli (9 doktor ve 7 hemşire) ve 4 bağımsız danışman ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelere dayanmaktadır. Bulgular, göçün itici faktörlerinin büyük oranda Türkiye'deki çalışma koşullarına (yoğun iş yükü, şiddet, yönetsel keyfiyet) dayandığını; ekonomik nedenlerin tek başına belirleyici olmadığını göstermektedir. Öte yandan, Almanya'nın sağlık çalışanı ihtiyacına rağmen, göç süreçlerinin kurumsal olarak yeterince netleştirilmemiş olması, profesyonellerin ciddi bürokratik ve kişisel zorluklar yaşamasına neden olmaktadır. En büyük zorlukların, göçmen profesyoneller tarafından nasıl tarif edildiği ve zorlukları aşmanın yollarının nasıl bulunduğu sorularını da cevaplamayı amaçlayan çalışma, bu cevaplarla tüm zorluklara rağmen göç edenlerinin sayısındaki artışı tartışmayı amaçlamaktadır.

Bu noktada, danışmanlık hizmeti veren bağımsız aktörlerin, bilgi eksikliği ve kurumsal boşlukları doldurarak süreci kolaylaştırmada önemli bir rol üstlendikleri görülmektedir. Çalışma, göç süreçlerinin informal aktörler üzerinden işlediği bu yeni örnekte, göç yönetişimi yaklaşımlarının yeniden düşünülmesi gerektiğine işaret etmektedir. Araştırma, hem sağlık politikaları hem de göç politikaları alanındaki güncel tartışmalara ampirik bir katkı da sunmaktadır.

Türkiye'den Göç Etmiş Yüksek Nitelikli Göçmen Kadınlar: Niteliksizleşme ve Yeni Olanaklar

Akife Alan
Boğaziçi Üniversitesi

Bu bildiride, Türkiye'den farklı ülkelere göç eden yüksek nitelikli göçmen kadınların göç sonrası deneyimleri incelenecektir. Araştırma, bu kadınların göç etme motivasyonlarını, karşılaştıkları zorlukları ve yeni ülkelerine uyum süreçlerini ele almayı amaçlamaktadır. Göçmen kadınların, göç ettikleri ülkelerde mesleki ve sosyal açıdan karşılaştıkları engeller ve bu süreci nasıl deneyimledikleri tartışılacaktır. Aynı zamanda, kadınların evlilik, çocuk sahibi olma, boşanma gibi hayatlarındaki kritik dönüm noktalarının göç deneyimleri üzerindeki etkileri ele alınacaktır. Bu çalışma, Bourdieu'nun sermaye kavramı ve Johnson-Hanks'in hayati konjonktür yaklaşımı üzerinden bir değerlendirme sunarak, Türkiye'den göç eden nitelikli göçmen kadınların mesleki ve sosyal yaşamlarına dair bir anlayış geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Nitelikli göçmen kadınlara dair bu çalışmanın odak grubu "göçmen kadınlar" sosyal medya grubundaki kadınlardır. Bu sosyal medya grubu yurtdışında farklı ülkelerde yaşayan ve son yıllarda Türkiye'den başta Avrupa olmak üzere farklı ülkelere gitmiş eğitimli ve nitelikli kadınlardan oluşmaktadır.

Çalışmanın ilk bölümünde, nitelikli göçmen kadınlar üzerine yapılan çalışmalar incelenmiş, literatürdeki boşluklar ve bu çalışmanın katkıları tartışılmıştır. Türkiye'den yurtdışına yaşanan göç üzerine yapılan çalışmalarda her ne kadar "beyin göçü", "yeni dalga göç" veya "nitelikli" göç gibi başlıklarla çalışmalar yapılmış olsa da nitelikli göçmen kadınları odağına alan çalışmaların oldukça az olduğu fark edilmiştir.

Araştırmanın ikinci bölümünde, "göçmen kadınlar" sosyal medya grubunun kurucuları ve takipçileri olan kadınlarla çevrimiçi olarak ve yarı yapılandırılmış nitel mülakat yöntemi ile gerçekleştirilen görüşmelerin bulguları ve göçmen kadınlar platformundaki paylaşımlar analiz edilmiştir. Katılımcı kadınların göç ettikleri ilk günlerde karşılaştıkları zorluklar, iş hayatına yeniden dâhil olma süreçleri ve sahip oldukları sosyal ve ekonomik sermayenin bu süreçteki etkileri ele alınmıştır. Bu kapsamda, sermaye sahibi olan kadınların mesleki uyum sürecinin daha kolay olup olmadığı ve bu faktörlerin bireysel farklılıkları ne ölçüde etkilediği incelenmiştir.

Ayrıca, niteliksizleşme süreci yaşayan ve yaşamayan kadınların deneyimleri arasındaki farklılıklar tartışılmıştır. Mesleklerinde ilerleme fırsatları bulamayan kadınların yeniden eğitim alma ya da farklı sektörlere yönelme motivasyonları ve bu yönelimlerin gelecek planlarıyla ilişkisi detaylandırılmıştır.

Son olarak, görüşme yapılan kadınların deneyimlerinden hareketle, dil yetersizliği, ayrımcılık ve sosyal çevre eksikliğinin göçmen kadınların mesleki ve sosyal uyumları üzerindeki etkileri tartışılmıştır. Aynı zamanda, bu kadınların sosyal medya grupları gibi yeni dayanışma ağları oluşturma çabalarının göçmen toplulukların adaptasyon sürecinde oynadığı rol vurgulanmıştır.

Yüksek Nitelikli Göç Sürecinde Üniversite Mezun Derneklerinin İşlevselleşmesi: ODTÜ Mezunları Derneği Örneği

Dr. Besim Can Zırh
ODTÜ Sosyoloji Bölümü
Ayşe Sıla Nur Dal
ODTÜ Sosyoloji Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi

Bu sunum 2010'lardan itibaren Türkiye'den özellikle Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'ya doğru başlayan ve "yeni dalga göç" olarak anılan olgu çerçevesinde değerlendirilen, yükseköğretime dayalı yüksek nitelikler kazanmış bireylerin göç süreçlerine katılımlarını niteliksel bir araştırmaya dayalı olarak tartışmayı amaçlamaktadır. 1960'lardan itibaren Türkiye'den özellikle Batı Avrupa ülkelerine "misafir işçi" olarak göç eden önceki kuşakların aile, akrabalık ve hemşerilik üzerinden inşa ettiği toplumsal ağlar "yöre dernekleri" olarak kurumsallaşmış ve 2000'lerin başına kadar zincirleme göç süreçlerinin taşıyıcısı olmuştur. Göç çalışmaları alanında bu konuda kuşaklar boyunca önemli çalışmalar yapılmış olmasına karşın 1990'ların sonlarından başlayan ve 2010'larla birlikte yoğunlaşan yüksek nitelikli göç alanında; üniversite kimliklenmesine dayalı nasıl bir sosyal sermaye oluştuğu, bu değerin bir tür "göçmenlik sermayesi"ne nasıl evrildiği ve bu özgün sermaye tipine dayalı ağ dinamiklerinin nasıl şekillendiğine odaklanan çalışmalar son derece nadirdir.

Sunum, TÜBİTAK 3005- Sosyal ve Beşerî Bilimlerde Yenilikçi Çözümler Araştırma Projeleri Destek Programı çerçevesine desteklenen “Yüksek Nitelikli Göçmen ve Öğrenci Hareketliliği Temelli Ulusötesi Sosyal Dayanışma Ağları” başlıklı projeye dayanmaktadır. Bu proje kapsamında bir kurum olarak üniversite mezun derneklerinin yüksek nitelikli göç sürecinde kazandığı işleve, niteliksel araştırma yöntemleriyle ODTÜ Mezunları Derneği örneğinde odaklanılmıştır.

Bu bağlamda, Almanya, Hollanda, İngiltere ve İtalya gibi yoğun göç alan ülkelere yönelen mezunlar, bu mezunların talebi üzerine kendi göç süreçleri tamamlamış olarak mentorluk deneyimi sunan mezunlar ve bu iki mezun kümesi arasındaki buluşmayı mümkün kılan ODTÜ Mezunları Derneği, Yurtdışı Eğitim ve Yaşam Destek Komisyonu üyeleriyle yarı-yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ön bulgular, yukarıda anılan üç kümenin; göç kararının alınması, karar sonrasında teknik bilgi aktarımı, göç sonrası uyum desteği ve duygusal dayanışma biçimlerinde açığa çıkan farklı dayanışma stratejilerinin, üniversite kimliği etrafında şekillenen kurumsal bir çerçevede benzer biçimlerde örgütlendiğine işaret etmektedir.

Anahtar kelimeler: Yüksek Nitelikli Göç, Ulusötesicilik, Sosyal Dayanışma Ağları, Sosyal Sermaye, Öğrenci Hareketliliği.

OTURUM 37

ERKEN CUMHURİYET I

Bir "Cumhuriyetçi Eğitim Politikası"ndan Söz Edilebilir mi?: Jules Ferry ve Hasan Âli Yücel'in Karşılaştırmalı Bir İncelemesi

İlkim Özdikmenli Çelikoğlu
Dokuz Eylül Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Bu çalışmada cumhuriyetçi rejimlerin kuruluş süreçlerinde eğitim sisteminin şekillendirilmesindeki rolleri ile bilinen iki önemli isim olan Jules Ferry ve Hasan Âli Yücel'in düşünceleri ve politikalarının karşılaştırmalı bir incelemesi yapılarak, geç 19. ve erken 20. yüzyılda tebaadan vatandaşa geçiş sürecinin seyri ve çelişkilerinin anlaşılmasına katkıda bulunmak amaçlanmaktadır. Jules Ferry, 1870'te kurulan Fransız III. Cumhuriyeti'ne "ılımlı/oportünist cumhuriyetçiler"in egemen olduğu 1880'lerde başbakanlık, eğitim bakanlığı ve dışişleri bakanlığı gibi görevler yürütmüş, özellikle 28 Mart 1882 tarihli ilköğretim yasasının ve diğer laik eğitim reformlarının öncüsü ve uygulayıcısı olmuştur.

Hasan Âli Yücel ise yaklaşık yarım yüzyıl sonra, Türkiye'de laikleşmenin kuruluş değilse de derinleşme sürecinde (aynı zamanda kamusal alanın yeniden dinselleştirilmesinin arifesinde), 1938'den 1946'ta dek, Türk Aydınlanması ve Türk Hümanizmi olarak tarif edilen eğitim ve kültür politikalarına öncülük etmiştir. Her ikisi de bir eğitim ordusu olarak öğretmenlere ve onların yetiştirilmesine büyük önem atfetmiş, genelgeçer ahlak normları çerçevesinin dışına çıkmamaya gayret eden ancak muhafazakar "ahlaki çöküş" iddialarına ve "ahlakçı teyakkuza" prim vermeyen akılcı ve seküler bir ahlak eğitimini bu eğitim ordusunun amaçlarının odağa yerleştirmiştir. Zamansal farklılığın yanında bir dizi önemli bağlamsal farklılık –bir ülkede Müslüman diğerinde Hıristiyan çoğunluk, birinde demokratik rekabet diğerinde tek parti iktidarı, biri gelişkin bir kapitalist ve emperyalist güç iken diğerinin emperyalist güçlere karşı savaş ile kurulmuş bir az gelişmiş ülke olması vs.– bulunması, karşılaştırma açısından belirli potansiyel zorluklar içermektedir. İki ismin öne çıktığı dönemlerde cumhuriyetçiliğin radikal/sol, ılımlı/liberal ve muhafazakar siyasetle eklemlenme veya çatışma durumu arasında da önemli farklar bulunmaktadır. Hazlett (1973) III. Cumhuriyet'in işçi sınıfına eğitim ve özgürlük yoluyla toplumsal hareketlilik vaat ettiğini, aynı zamanda bu hareketliliği kişinin bireysel becerilerine bağlayarak onu sorumlu kıldığını, böylece "*devrimci* bir gelenekten gelişerek kurulan *liberal* bir siyasi yapının içindeki *muhafazakar* bir toplumsal sistemi korumak ve meşrulaştırmaya hizmet ettiğini" ifade ederek Ferry'ye bunun mimarlarından bir olarak atıf yapar. Bu aynı zamanda, zamansal ve uzamsal açıdan çeşitli farklılıklar taşıyan vakaların karşılaştırılması için bir ortak zemine de işaret eder.

Cumhuriyetçi bir nitelik taşıyan radikal dönüşümlerin eğitim politikalarında ortak bir örüntü bulunup bulunmadığı ve bu politikaların eklektik ve değişken niteliğinin nedenleri konusunda eleştirel bakış açısıyla yapılmış tarihsel ve karşılaştırmalı çalışmaların yetersizliği saptamasından hareketle, bu çalışmada, Ferry ve Yücel'in Cumhuriyetin doğası ve amaçlarına ilişkin görüşleri, ailevi ve sınıfsal kökenleri ile dinle kişisel ilişkilerinin siyasi pratiklerine nasıl yansıdığı veya yansımadığı, eğitim reformlarının dönemin diğer cumhuriyetçi eğitim projelerinden ne şekilde farklılaştığı, söz konusu projelerle çatışma ve uzlaşma noktaları karşılaştırmalı biçimde ele alınacaktır. Araştırmanın temel kaynakları söz konusu iki ismin parlamento/şura vb. resmi konuşmaları, makale ve kitapları, haklarında yazılmış biyografiler ve hazırlanmasında rol aldıkları yasa ve yönetmelik metinleri olacaktır.

Erken Cumhuriyet Döneminde Çevre Tarihinin Gelişimi: Mustafa Niyazi Erenbilge Üzerinden Bir İnceleme

Berhan Bağdu
Hacettepe Üniversitesi

Bu çalışma, Mustafa Niyazi Erenbilge'nin 1922 tarihli Anadolu üzerine yazıldığı bilinen yine aynı isimli ilk coğrafya eseri üzerinden Türkiye'de çevre tarihçiliğinin düşünsel kökenine yönelik eleştirel bir değerlendirme sunmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu sırasında kaleme alınan bu eser, çevreci ve kültürel gözlemleri erken dönem milliyetçi anlatılarla birleştirerek Anadolu manzarasını hem coğrafi bir mekân hem de yeni Türk ulusunun ideolojik temeli olarak resmetmektedir. Erken Cumhuriyet Döneminde Anadoluculuk, milliyetçilik ve çevre tarihi üzerine kapsamlı araştırmalar olmasına rağmen, Erenbilge'nin önemli katkıları yeterince analiz edilmemiştir. Çalışma, Erenbilge'nin çalışmalarının incelenmesinin erken Cumhuriyet Türkiye'sinde proto-çevreci düşünce, kültürel milliyetçilik ve çevre politikaları arasındaki ilişkiye dair değerli içgörüler sağlayabileceğini savunmaktadır. Erenbilge bu eserinde çevresel ve kültürel gözlemlerini erken dönem milliyetçi anlatılarla uyumlu bir metinde bir araya getirerek Anadolu peyzajını yalnızca coğrafi bir mekân olarak değil, aynı zamanda yeni Türk ulusu için ideolojik bir temel olarak tasvir etmektedir.

Eserdeki anlatılar, Anadolu'yu romantize eden ve onu ulusal kimliğin yeniden inşası için ahlaki ve ruhani bir kaynak olarak gören anlayışla örtüşmektedir. Ayrıca, Anadolu Hümanizması ve Mavi Anadoluculuk gibi kavramlar aracılığıyla çevre ile kültür arasında kurulan sentez, Erenbilge'nin yaklaşımıyla örtüşmektedir. Buna rağmen, Erenbilge'nin Anadolu adlı eserinin doğrudan analizi eksik kalmış ve çevresel düşüncenin entelektüel temellerine dair katkısı göz ardı edilmiştir. Bu çalışma, söz konusu eseri tarihsel, kültürel ve çevreci bağlamlar içinde konumlandırarak erken Cumhuriyet döneminin çevre düşüncesinin kökenlerine yönelik yeni bir anlayış geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tarihyazımı, Çevre Tarihçiliği, Erken Cumhuriyet Dönemi,

Halide Edib Adıvar'ın Siyasi Portresi: Erken Cumhuriyet Dönemine Alternatif Bir Okuma

Dr. Mehtap Tanar Gül
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

Bu çalışma, Halide Edib Adıvar'ın siyasi biyografisini merkeze alarak, erken Cumhuriyet dönemi Türk siyasal hayatının konvansiyonel anlatılar dışında nasıl okunabileceğine dair alternatif bir yaklaşım sunmayı amaçlamaktadır. Halide Edib, en çok tanındığı haliyle yalnızca bir edebiyatçı değil; aynı zamanda II. Meşrutiyet'ten itibaren gelişen modernleşme tartışmalarına, Milli Mücadele sürecine ve erken Cumhuriyet rejiminin şekillenişine doğrudan müdahil olmuş bir siyasal aktördür. . Onun siyasal kimliği; entelektüel birikimi, feminist duyarlılığı ve Batı ile kurduğu eleştirel ilişkiyle şekillenmiş; bu yönleriyle döneminin egemen erkek-merkezli siyasal tahayyülünün dışında bir pozisyonda konumlanmıştır.

Çalışmada, Halide Edib'in otobiyografik eserleri (özellikle *Mor Salkımlı Ev* ve *Türk'ün Ateşle İmtihanı*), siyasal yazıları, döneme ilişkin gözlemleri ve kurgusal metinleri birincil kaynak

olarak değerlendirilmekte; bu metinlerin hem birer tanıklık hem de tarihsel analiz aracı olarak işlevselliği tartışılmaktadır. Bu çerçevede, Halide Edib'in düşünsel dönüşümü, kadın kimliğiyle siyasal alanda var olma çabası, liberal-demokratik değerlere bağlılığı ve otoriterleşen Cumhuriyet ideolojisine karşı mesafesi, dönemin siyasal kodlarını yeniden düşünmeye imkân tanımaktadır.

Çalışmanın ilk bölümünde, Halide Edib'in siyasal düşüncesinin temel parametreleri ve tarihsel bağlam içindeki oluşumu ele alınacaktır. İkinci bölümde, özellikle 1919-1925 yılları arasındaki aktif siyasi rolü ve bu dönemdeki düşünsel pratikleri analiz edilecektir. Son bölümde ise, Halide Edib biyografisinin tarih yazımı açısından sunduğu alternatif perspektif değerlendirilecek; bireysel anlatının kolektif hafızayla kurduğu ilişki üzerinden metodolojik çıkarımlar yapılacaktır.

Halide Edib'in politik biyografisi, erken Cumhuriyet döneminin resmi anlatısının dışında, bireysel aktörler ve entelektüel muhalefet bağlamında farklı bir bakış açısı geliştirilmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda, onun deneyimleri, düşünceleri ve siyasal mücadeleleri, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş sürecinin çok boyutlu bir analizi için önemli bir kaynak niteliğindedir. Tebliğ, Halide Edib'in siyasal portresi üzerinden dönemin siyasal hayatını yeniden değerlendirmeyi amaçlamakta ve bu çerçevede yeni araştırma alanlarına kapı aralamaktadır.

OTURUM 38

TOPLUMSAL CİNSİYET III: KADIN VE SİYASET

AKP'nin Popülist Despotik/Distopik Evreninde Toplumsal Cinsiyet Politikalarının Dönüşümü

Hünkâr Özgü Alıcı
Hacettepe Üniversitesi-Siyaset Bilimi Doktor Adayı

21. yüzyılda popülist parti ve liderlerin küresel siyasette büyük ivme kazandığı su götürmez bir gerçektir. Popülizm, literatürde bir ideoloji, söylem, siyasi stil ya da üslup olarak farklı biçimlerde tanımlanmakta; bu çeşitlilik, popülizmin farklı sosyo-politik bağlamlara uyarlanabilen esnek yapısını ve demokrasiyle kurduğu çelişkili ilişkiyi yansıtmaktadır. Popülist siyaset, genellikle "saf halk" ile "yozlaşmış elitler" arasındaki zıtlık üzerine kuruludur. Bu söylemde halk, homojen ve bölünmez bir bütün olarak tanımlanır; siyasi iktidar, bu bütünün mutlak temsilcisi olduğunu ileri sürerek meşruiyet inşa eder. Ancak bu temsil iddiası, çoğulculuğu dışlayıcı niteliğiyle, demokratik sınırların aşılmasına ve otoriter-despotik yönetim tarzlarının gelişmesine zemin hazırlar. Bu süreçte özellikle toplumsal cinsiyet, popülist otoriterliğin kurumsallaşma araçlarından biri haline gelir. Popülist iktidarlar, kadınların ve LGBTI+ bireylerin haklarını kısıtlayıcı söylem ve politikalar geliştirerek, toplumu geleneksel cinsiyet rolleri etrafında yeniden biçimlendirmeye yönelir. Aile, annelik ve heteronormatif yapı kutsanırken, bu normların dışında kalanlar "halkın değerlerine aykırı" ilan edilerek dışlanır. Böylece, popülizmin dışlayıcı yapısı yalnızca siyasi muhalefeti değil, toplumsal çeşitliliği de hedef alır; bu da despotik bir toplumsal düzenin inşasını hızlandırır.

Türkiye örneğinde, 2002 yılından itibaren iktidarda bulunan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), başlangıçta "muhafazakâr demokrat" kimliğiyle daha kapsayıcı bir halk anlayışı benimsemiş, ancak zamanla değişen iç ve dış dinamikler doğrultusunda milliyetçi-muhafazakâr çizgiye yönelmiştir. Bu dönüşümle birlikte, hem mevcut siyasi muhalif kurum ve kişiler hem de cinsiyet temelli eşitlik talepleri sistematik biçimde bastırılmış, "makbul vatandaş" tanımı daraltılmıştır.

Bu çalışmanın temel hipotezi, AKP'nin popülist karakterinin zamanla otoriter ve dışlayıcı bir yapıya evrilirken, özellikle toplumsal cinsiyet rejimi üzerinden despotik eğilimler kazandığıdır. Kadınların ve LGBTI+ bireylerin toplumsal ve siyasal görünürlüğünün sınırlandırılması, popülist iktidarın "ahlaki çoğunluk" inşası stratejisinin bir parçası hâline gelmiştir. AKP'nin iktidar süreci boyunca, kadın ve aile politikaları önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Erken dönemde, kadın hakları ve eşit yurttaşlık vurgusu yapılırken, sonraki yıllarda aileyi koruma ve geleneksel cinsiyet rollerine dayalı normlar öne çıkmıştır. 2018 sonrası dönemde, popülist despotizm ve toplumsal cinsiyet normlarının daha da katılaştırılması, kadınların kamusal ve siyasal özne olarak tanınmasını engellemiş ve heteronormatif bir toplumsal düzenin inşasına zemin hazırlamıştır. AKP'nin kadın politikaları, zaman içinde toplumsal cinsiyet eşitliği yerine, aileyi koruma ve geleneksel cinsiyet rolleri vurgusu yaparak, popülist despotizmin araçlarına dönüşmüştür. Bu çalışma, AKP'nin muhafazakâr demokratik popülizmden otoriter ve despotik popülizme dönüşümünde, toplumsal cinsiyet rejimi üzerine geliştirdiği politikaları karşılaştırmalı dönemsel analiz ile inceleyecektir.

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bir Parlemento Oluşturmada KEFEK'in Rolü

Gülnihan Avcı Kaya
Dr. Ergin Ulusoy
Nuh Naci Yazgan Üniversitesi, İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Beyza Şahin
Pearl Youth Society Eğitim ve Kariyer Komisyonu Koordinatörü

Toplumsal cinsiyete duyarlı parlamento, toplumsal cinsiyet eşitliğini hedefler. Toplumsal cinsiyete duyarlı bir parlamento yapılanmasında, faaliyetlerinde, kullandığı yöntemlerde, çalışmalarında kadın ve erkeklerin çıkarlarını eşit yansıtır ve ihtiyaçlarına eşit şekilde cevap verir. Parlamentolar Arası Birlik'in (PAB) (*Inter Parliamentary Union [IPU]*) toplumsal cinsiyete duyarlı bir parlamento için belirlediği yedi farklı eylem alanı vardır.

Bu alanlar; parlamentodaki kadın sayısının artırılarak, siyasal katılımda eşitlik sağlanması; toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin mevzuat ve politikaların güçlendirilmesi; meclisin tüm çalışmalarında toplumsal cinsiyetin anaakımlaştırılması; toplumsal cinsiyete duyarlı bir alt yapı ve meclis kültürü oluşturulması veya bu alt yapı ve kültürün geliştirilmesi; toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin erkek ve kadın eşit sorumluluk alması; siyasi partilerin toplumsal cinsiyet eşitliğini desteklemesi için teşvik edilmesi; meclis personelinin toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin duyarlılığın artırılması olarak belirlenmiştir.

Bu eylem alanlarının parlamentolarda uygulanabilmesi için de parlamentolarda yapısal bazı değişikliklerin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine çalışma yürütmek üzere bir komisyon kurulması da bu değişikliklerden biridir. Bu amaçla, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu (KEFEK) 2009 yılında 5840 sayılı Kanun'la kurulmuştur. KEFEK TBMM'de toplumsal cinsiyet eşitliğin anaakımlaştırılması adına hareket eden bir komisyondur. Bu çalışmada "KEFEK'in toplumsal cinsiyete duyarlı bir parlamento oluşturmak için faaliyetleri ve yapabilirlikleri" araştırılmaktadır. Bu çalışma, nitel araştırma tasarımına dayanan bir durum çalışmasıdır. KEFEK'in toplumsal cinsiyete duyarlı bir parlamento oluşturmadaki rolünün, komisyonun sahip olduğu avantajların ve önündeki engellerin/kısıtların ortaya konması amaçlanmaktadır. Bu amaçla KEFEK üyeleriyle yarı-yapılandırılmış görüşme formları aracılığıyla mülakatlar gerçekleştirilmektedir.

Siyasi Parti Finansmanının Kadınların Siyasette Temsili Üzerindeki Etkisi: 2002-2025 Yılları Arasında Türkiye'ye Yönelik Bir Analiz

Doç. Dr. Leyla Kahraman Yüce
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İİBF Kamu Yönetimi Bölümü
Dr. F. Gökçen Çetin-Can
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Yerel Yönetimler Bölümü

Bu çalışma, 2002-2025 yılları arasında Türkiye'ye odaklanarak siyasi partilerin finansmanı ile kadınların siyasette temsili arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Araştırmanın temel amacı, siyasi partilerdeki mali yapıların, kadınların hem aday hem de seçilmiş temsilci olarak siyasi sürece katılma kabiliyetlerini nasıl etkilediğini keşfetmektir. Kadınların siyasi katılımı yalnızca adaylık oranlarına göre belirlenmemekte, kampanya sürecinde mali destek de dahil olmak üzere eşit kaynaklara erişimlerinden önemli ölçüde etkilenmektedir. Bu bağlamda çalışma, siyasi temsilde toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikleri sürdürme potansiyeline sahip olan siyasi

partilere yönelik kamu finansmanının, bağış sistemlerinin ve aday belirleme prosedürlerinin rolünü analiz etmektedir.

Çalışma, kadınların siyasette dışlanmasını niceliksel temsil ölçütleriyle ele almanın ötesine geçen eleştirel feminist teorik bir perspektifle çerçevelenmiştir. Siyasi yapıların eril normları ve uygulamaları ayrıcalıklı kılacak şekilde nasıl kurumsallaştığını ve yapısal olarak nasıl önyargılı olduğunu eleştirel bir şekilde incelenmektedir. Bu bağlamda çalışma, siyasi partilere sağlanan kamu finansmanı, milletvekili listelerindeki kadın adayların oranı, seçim sonuçları ve 2002-2025 yılları arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) kadınların temsili de dahil olmak üzere çeşitli temel göstergeleri analiz etmek için nicel yöntemler kullanmaktadır. Araştırma ayrıca, özellikle aday belirleme süreçlerine odaklanarak, büyük siyasi partilerin tüzük ve programlarında kadınların temsiline ilişkin düzenlemeleri incelemektedir.

Elde edilecek bulgular, Türkiye'de kamu finansman sisteminin kadın adayların desteklenmesine yönelik doğrudan bir teşvik mekanizması içermediğini; bunun da siyasal temsildeki cinsiyet eşitsizliğini pekiştirdiğini göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Bu tür destek sistemlerinin yokluğu, siyasi parti finansmanının toplumsal cinsiyet eşitliği merceğiyle kapsamlı bir şekilde yeniden yapılandırılması ihtiyacını vurgulamaktadır. Kamu kaynaklarının, pozitif ayrımcılık ilkesi temelinde kadınların adaylıklarını teşvik etmek üzere tahsis edilmesi gerektiği savunulmaktadır. Fransa, Meksika ve Ruanda'daki "kadınların temsiline bağlı kamu yardımı" programları gibi küresel en iyi uygulamalardan yararlanan çalışma, Türkiye'nin benzer mekanizmaların uygulanmasına ilişkin normatif ve kurumsal tartışmalara girmesini önermektedir. Bu sayede Türkiye'nin siyasi hayatta daha eşitlikçi bir toplumsal cinsiyet temsiline doğru ilerleyebileceği önerilmektedir.

OTURUM 39

TÜRKİYE'DE SOSYAL POLİTİKA I: YOKSULLUK VE SOSYAL YARDIMLAR

Türkiye'de Yoksulluk, Yoksullaşma ve "Yoksulluğun Azaltılmasının" Sınıfsallığı Bağlamında Karşılıksız Transferleri Anlamak

Dr. Fırat Duruşan

Bu çalışma, 2010-2024 Türkiye'deki sosyal politikaların ekonomi politiği üzerine yapılan bir doktora araştırmasının güncellenmiş bulgularını sunacaktır. Araştırma, görünürde yoksulluğu azaltmayı amaçlayan sosyal politikalar arasındaki en yaygın araçlar olan yoksullara yönelik karşılıksız nakdi ve ayni transferleri (KT), kapitalist devletin çalışan sınıflarının toplumsal yeniden üretimini sermayeye tabi kılmada oynadığı rolle ilişkilendirilerek açıklamayı amaçlamaktadır. Çalışmada ele alınan KT'ler, 2022 sayılı kanun kapsamında sağlanan yaşlı ve engellilere yönelik aylıklar, evde bakım yardımları, şartlı eğitim ve sağlık yardımları gibi çok sayıda gelir ve geçim desteği programını içermektedir. Çalışmanın temel savı, yoksullara yönelik bu tür sosyal politikaların, kapitalist üretim tarzının çalışan sınıfların yeniden üretimini sağlama ya da toplumsal yeniden üretimin varoluş koşullarını yok ederek onları yoksullaştırma eğilimlerinin belirlediği toplumsal sınıf ilişkilerinin, kapitalist devlette aldığı siyasi biçimler olduğudur. Daha kısa bir ifadeyle sosyal politikalar, sermayenin toplumsal emek üzerindeki tahakkümünün toplumsal yeniden üretim alanındaki siyasi biçimleridir. Bunun anlaşılabilmesi için bu politikaların görünürdeki yoksulluğu azaltma amaçlarından soyutlanarak ele alınmaları gerekmektedir.

Yoksulluğu azaltmadaki başarı ya da başarısızlıklarının nedenlerini değerlendirmek yerine, uygulamalarındaki belirli niteliklerin hangi toplumsal sınıf farklılaşmalarını ve yoksullaşma süreçlerini yansıttığını ortaya çıkarmaya öncelik verilmelidir. Araştırmanın benimsediği tarihsel materyalist yaklaşım, sosyal politikaları kapitalist devletin sınıf farklılaşmalarını ve sınıf ilişkilerini yeniden üretmesi çerçevesinde ele almaktadır. Bu çerçevede yoksulluğu, sermayenin genişleyerek yeniden üretiminin, çalışan sınıflarının kendilerini yeniden ürettikleri koşulları yok eden ve sürekli büyüyen bir göreli artı nüfus (GAN) yaratan eğilimlerinin sonucu olarak incelemektedir. GAN'ın farklı kesimleri, hakim kapitalist toplumsal yeniden üretim süreçlerinden dışlanma biçimleri bakımından farklılık gösterir. Bu farklılaşma, kapitalist gelişmenin çalışan sınıfları mülksüzleştiren, ya da ücretli emek ilişkisinin dışına atan genişleme ve dışlama eğilimleri tarafından belirlenir. Çalışan yoksullar, mülksüzleştirilmiş küçük üreticiler, işsizler, hasta ve engelliler benzer geçim koşullarına sahip olsalar da, toplumsal sınıf konumları, kapitalist emek süreçlerinden dışlanmışlıkları ve içerilme potansiyelleri bakımından farklılaşır. Bu sınıfsal farklılaşma, kapitalist devletin sosyal politikalarındaki farklılaşmayla paraleldir. Kapitalist devletin sosyal politikalarının sosyal sigorta sistemleri ve KT'ler biçiminde farklılaşması, bahsedilen bu sınıfsal farklılaşmanın sonuçlarından biridir. Bu bakımdan KT'lerin esas rolü, göreli artık nüfus kesimlerinin yeniden üretiminin sağlanması sürecinde belirginleşir.

Bu politikaların uygulanma biçimleri ve çalışan sınıfların geçim koşullarına etkileri "yoksulluğu azaltma" amaçlarından soyutlanarak ele alındığında, bahsedilen sınıf ilişkilerinin içeriğini yansıttıkları sonucuna ulaşılır. Çalışma ulusal hanehalkı geçim istatistiklerini kullanarak KT'lerin toplumsal sınıfsal farklılaşmaları bağlamındaki seçiciliklerini ve değişken etkilerini ortaya koymaktadır. Bahsedilen analiz, Türkiye kapitalizminin, aynı istatistiklerden türetilen toplumsal sınıf haritası bağlamında inşa edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Politika, Sosyal Yardım, Kapitalist Devlet, Karşılıksız Transfer, Toplumsal Yeniden Üretim, Toplumsal Sınıf, Yoksulluk, Göreli Artık Nüfus

Türkiye'nin Borç Refahı Rejimi

Dr. Berkay Ayhan
İstanbul Üniversitesi, Siy. Bil. Kamu Yön. SBF Maliye Anabilim Dalı

Günümüzün finansallaşan ekonomisinde hanehalkları kredi kartları, ihtiyaç kredisi, taşıt kredisi, ev kredisi gibi çok çeşitli borç enstrümanlarına kolayca erişebilir durumdadır. Kredi kullanan hanelerin kimileri varlık edinmekte, kimileri ise acil durumları ve hatta günlük tüketim harcamalarını finanse etmektedir. Çalışmanın sorunsalı Türkiye'de 2000'li yıllardan itibaren finansallaşma sürecinde ivmelenen hanehalkı borçluluğunun oluşturduğu borç refahıdır. Hanehalkı borçluluğu finansal sistemde gerçekleşen borç alan tüketici ve kredi veren banka arasındaki basit bir finansal mukavele ilişkisi olmanın ötesinde, önemli ekonomik, sosyolojik ve siyasi sonuçları olan bir olgudur. İktisat, sosyoloji, siyaset bilimi, kamu politikası gibi disipliner ayrımların aşılarak bütüncül bir yaklaşımla interdisipliner bir incelenmeye tabi tutulması gerekmektedir. Bu çalışmada anket, yarı-yapılandırılmış mülakat, odak grup, söylem analizi, istatistiki veri analizi gibi nitel ve nicel araştırma yöntemlerini bir arada kullanılmıştır. Çalışmanın temel bulgusu Türkiye'de hanehalklarının ağırlıklı olarak gelir yetersizliği nedeniyle borçlandığıdır. Bunun yanı sıra sınırlı bir konut kredisi borçluluğu ile yatırım saiki de tespit edilmiştir. Borçluluk örüntüleri incelendiğinde; çalışma yaşında olan, ücretli olarak çalışan, yüksek eğitimli bireylerin borçlandığı görülmektedir. Borçlanma hali bireylerin kendi hayatlarına, aile ilişkilerine ve çalışma hayatına çok olumsuz etkide bulunmaktadır. Türkiye'deki hanehalkı borçluluğu sorununun önüne geçilebilmesi için temelde gelir artırıcı ve refah rejimini geliştirici kamu politikaları önerilebilir.

OTURUM 40

YAKIN DÖNEM TÜRKİYE EKONOMİSİ I

Beklentilerin (Büyük) Dönüşümü: Günümüz Kapitalizmini Türkiye'deki Ekonomik Beklentiler Üzerinden Okumak

Fırat Kurt
Kadir Has Üniversitesi

Bireysel beklentilerin siyasal, ekonomik ve akademik alanda merkezi bir konuma gelmesini takiben 1970'lerin sonunda gelişmiş ülkelerde ve 2000'lerin başından itibaren Türkiye'de beklentilerin çeşitli araçlarla ölçülmesi, takibi ve hesaba katılması en önemli meselelerden biri hâline gelmiştir. Piyasa Katılımcıları Anketi, Tüketici Güven Endeksi, Hizmet, Perakende Ticaret ve İnşaat Güven Endeksi, Bloomberg HT Güven Endeksi gibi birçok farklı ölçme ve değerlendirme aracı, ekonomik ve kamusal tartışmaları, algıları ve kararları etkilemektedir.

Bu bildiri, ekonomiye dair beklentileri bireylerin zihin dünyasında var olan, araştırmacılar tarafından keşfedilmeyi ve modellenmeyi bekleyen nesnel mefhumlar olarak ele alan neoklasik iktisadi yaklaşımların karşısında konumlanmaktadır. Ekonomik beklentiler, antropolog Marcel Mauss'un kavramsallaştırdığı bütüncül toplumsal olguların (*fait social total*) özelliklerini sergilemektedir. Bu anlamda ekonomik beklentiler bireysel nitelikte olmayıp, toplumsal, kültürel ve siyasal özellikler arz etmekte, içinde bulundukları ekonomik yapıların sosyolojik ve antropolojik kökenlerini ortaya koymaktadır.

Ancak sistematik olarak ölçülen, dolaşıma sokulan, üzerine uzmanlar, siyasetçiler ve sıradan insanlar tarafından analizlerin yapıldığı ekonomik beklentiler, ayırt edici bir biçimde edinimsel bir nitelik arz etmektedir. Ekonomik sosyolojinin ve antropolojinin temel tartışmalarından olan edinimsellik (*performativity*) mefhumu, bizlere beklentilerin yalnızca toplumsal, siyasal ve ekonomik yapıları ifade etmediklerini, aynı zamanda onları ifa ettiklerini, ürettiklerini, biçimlendirdiklerini ve toplumsal süreç ve yapılarla ilişki içinde dönüştüklerini işaret etmektedir. Bu çerçeveden bakınca Türkiye'de ekonomik beklentilerin ölçülmesi, tartışılması ve yönetilmesi süreçlerini incelemek, küresel kapitalizmin beklentiler üzerinden, merkezden çeperlere, hangi toplumsal, ekonomik, kültürel ve siyasi mefhum ve hareketlerle iç içe geçtiğini, hangilerini beslediğini ve hangilerini sınırlayıp baskıladığını ortaya koymaktadır.

Büyük oranda İstanbul'da gerçekleştirilen etnografik saha çalışmasına dayanan bu bildiri; finansal danışmanlar, ekonomi gazetecileri, yatırımcılar, banka çalışanları, kamu görevlileri ve yerli/uluslararası danışmanlık şirketleriyle yapılan görüşmelere dayanmakta, ekonomik beklentilerin nasıl üretildiği, dolaşıma sokulduğu ve toplumsal olarak nasıl alımlandığı incelenmektedir. Bulgular, beklentilerin bir tür "kitlesel gelecek kurgusu" olarak işlediğini göstermektedir. Bu kurgular; devlet söylemleri, para politikası iletişimi, medya anlatıları ve popüler ekonomi dilinde beden bulmakta, geniş kitlesel hareketlerin ve hissiyatların, monopolistik piyasa anlayışının yerini aldığını ortaya koymaktadır.

Ekonomik beklentilerin (siyasal ya da ekonomik) küçük bir kesim tarafından yönlendirilmesinin, manipüle edilmesinin veya kontrol edilmesinin gittikçe zorlaştığını vurgulayan bu çerçeveleme, daha geniş kapsamlı, tabana yayılmış bir ekonomik ve finansal ethos'un inşasını salık vermektedir. Finansal okuryazarlık, kitle iletişimi ya da bilinçli yatırım gibi kavramlar aracılığıyla ekonomik beklentilerin kitlesel olarak paylaşılacak ve üretilecek bir

gelecek kurgusunun izlekleri olduğunu öne süren bu anlayış, hem mevcut ekonomik ilişkileri derinleştirip yeniden üretmekte, hem de siyasal ve toplumsal farklılığı ve mücadeleyi zararlı, verimsiz ve gerici ilan etmektedir.

Reaktif Dönüşümler ve Yapısal Sınırlar: 2018 Sonrası Türkiye Ekonomi Politikalarının Bir Değerlendirmesi

Hasan Cömert
Trinity College, Hartford, ABD

Türkiye ekonomisi, 2018 sonrası dönemde birbiriyle taban tabana zıt politikaların kısa zaman aralıklarında uygulandığı ilginç bir laboratuvar görevi görmektedir. Bu politika değişikliklerinin en son halkası, Mayıs 2023'te gerçekleştirilen genel ve cumhurbaşkanlığı seçimleri sonrasında Mehmet Şimşek'in göreve getirilmesiyle birlikte uygulanmaya başlanmıştır. Bu çalışma, 2018 sonrası dönemdeki uygulanan ekonomi politikalarını kopuş ve süreklilik dinamiklerine ve küresel ve iç kısıtlara odaklanarak eleştirel bir gözle anlamlandırmaya çalışacaktır. Çalışmanın birbiriyle ilintili ilk bulguları şu şekildedir:
Birincisi, 2018 döneminde uygulanan ekonomik politikalar temel olarak para politikası etrafında şekillenmektedir. Bir başka deyişle, genel bir ekonomi politikası değişikliğinden ziyade para politikası değişikliklerinin yönlendirdiği bir çerçeveden söz etmek mümkündür.

İkincisi, para politikası etrafında şekillenen bu değişimlerin temel belirleyeni, ne pahasına olursa olsun büyüme şiarı ile döviz kurlarında yaşanan ani değişimlerin arasındaki gerilimdir.
Üçüncüsü, uygulanan politikalardaki temel motivasyon, stratejik bir değişim yaratmaktan ziyade seçim döngülerinin baskısı altında gerçekleşen taktiksel değişikliklerdir. Bu anlamda, bu politikalar temel olarak Türkiye tarihindeki benzer programlar gibi kısa dönemli ihtiyaçlar doğrultusunda şekillenen, proaktif olmaktan ziyade reaktif politikalardır.

Dördüncüsü, uygulanan politikalar, Türkiye ekonomisinin bağımlı yapısı ve küresel ekonomik düzenin hiyerarşik doğası tarafından şekillenmeye devam etmektedir. Buna bağlı olarak, Türkiye örneği, uluslararası iktisat yazınının temel yapı taşlarından biri olarak görülen "üçlü açmaz" (trilemma) yaklaşımının Türkiye gibi bir gelişmekte olan ülkede geçerli olmadığını göstermektedir. Bunun yerine, Türkiye deneyimi, kurumsal çerçeveye ve yerleşiklerin döviz talebine de dikkat eden "ikili açmaz" (dilemma) çerçevesinin daha geçerli olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Ekonomisi, Para Politikası ve Siyasal İktisat, Reaktif ve Döngüsel Politikalar, Döviz Kuru, Küresel Bağımlılık ve Yapısal Sınırlar, İkili Açmaz yaklaşımı ve Kurumsal Çerçeve

OTURUM 41

BELLEK-HAFIZA

Edebi Anlatılardaki Ötekilik Söylemlerinin Karşıt-Hafıza Olarak İncelenmesi

Didem Dutlu Yazıcıol
Ankara Bilim Üniversitesi, Hazırlık Okulu Öğretim Görevlisi
ODTÜ, SBE-Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Doktora Öğrencisi

Hafıza üzerine yapılan çalışmalar, siyaset bilimi çerçevesinde giderek artan bir ilgi görmekte ve hatta önemli bir araştırma sahası haline gelmiştir. Bireysel ve kolektif hafızanın nasıl şekillendiği, nasıl aktarıldığı ve nasıl temsil edildiği gibi konuları inceleyen bellek çalışmaları, toplumsal ve bireysel travmalar, kimlik, toplumsal kimlik ve tarih gibi konuların hatırlanma biçimlerini araştırır. Geçmişin incelenmesi sadece toplumsal ya da resmi kayıtlar üzerinden değil, bireysel düzlemde de gerçekleştiğinden, bireysel deneyimler üzerinden geçmişin nasıl hatırlandığı, bu disiplinin bastırılmış ötekinin söylemlerini ortaya çıkarmak üzere bir inceleme yaptığını da gösterir. Bu bağlamda, bireysel deneyimler bellek çalışmalarında önemli bir inceleme konusu olurken, bu deneyimlerin söylemsel olarak nasıl aktarıldıkları da çeşitli perspektiflerden araştırılmaya değerdir. Hafızanın, yalnızca resmi ya da hegemonik söylemler üzerinden şekillenen bir alan olarak anlaşılmaması gerekir.

Bu anlayış doğrultusunda, bu çalışma, bastırılmış olanın söylemlerini belirli yazarların edebi anlatıları üzerinden yapılabileceğini öne sürerek, Türkiye toprakları üzerinde deneyimleyen yazarların anlatılarındaki söylemleri inceler. Bu söylemlerin geçmişle hesaplaşarak, ne ölçüde hafızalaştırmanın siyasal belirlemeleri olarak işlev görebileceğini ortaya koymayı amaçlar. Baskılama ve engelleme içeren deneyimler, yoksullukla da birleştiğinde en çok kırılgan ve en çok sessizleştirileni meydana getirir. En çok sessizleşenin çok boyutlu iktidar ilişkilerine maruz kaldığı ve bu mağduriyetin anlaşılması, anlatılardaki mağduriyetlerin kesişimselliğini ortaya çıkaracak bir kazı çalışmasıyla sağlanmalıdır.

Türkiye toplumdaki baskılamanın çok boyutunu, kesişimsellik perspektifinden yola çıkarak analiz etmede, birinci ağızdan deneyimlerin anlatılardaki söylemsel biçimlerini incelemek önemlidir. Bu anlamda, edebi anlatılar, geçmiş zamanı bireysel deneyimler üzerinden aktararak kabul görmüş kodlara ve kabullere direnir ve hegemonik söylemlerin altını oyar. Mağduriyetin çoklu boyutlarını iktidar ilişkileri çerçevesinde ele alan bu çalışma, edebi anlatılardaki söylem ve söylemsel biçimlerini, Foucault'nun söylem analizi ve karşıt-hafıza bağlamında yorumlar. Ancak bu analiz, bastırılmış olanın sessiz söylemleriyle karşı karşıyadır. Nitekim kazı çalışması da anlatılarındaki sessiz ve örtük olan söylemleri ortaya çıkarmak içindir. Bu bağlamda, Türkiye'de farklı deneyimleri yaşamış Bilge Karasu, Mehmet Uzun ve Yıldız Ramazanoğlu -Yahudi, Kürt ve Müslüman kadın kimlikleriyle- gibi yazarların edebi anlatılarındaki bastırılmışlıkların çok boyutluluğunu yansıtan "ötekilik", "marjinalleşme", "dışlama" veya "sessizlik" gibi çeşitli kavramlar üzerinden baskılanmanın ortak söylemlerinin izini sürmenin, bir karşıt-hafıza olarak ne ölçüde kurulabileceği bu çalışmanın odağıdır.

Anahtar Kelimeler: karşıt-hafıza, Foucault'nun söylem analizi, kesişimsellik, ötekilik, bastırılma, sessizlik, dışlama, edebi anlatı

Toplumsal Hafızanın Oluşumunda Görsel Kaynakların Değeri ve Kullanımı: Yüzyıl Dönemecinde Girit'in Görsel Temsilleri

Prof. Dr. E. Zeynep Suda
İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi

Bu çalışmada 19. yüzyılın son çeyreğinde yaşanan radikal değişimler arka planında Girit'e ilişkin toplumsal hafızanın çatışan çıkarlar ve milliyetçilikler bağlamında farklı düşünce ve bakış açıları açısından görselleştirilme örneklerini incelemeyi hedefliyoruz. Bu geçiş döneminde yaşanan gelişmeler hem Osmanlı/Türk ve hem de Yunan milliyetçiliği ve toplumsal hafızası açısından önemli izler bırakmıştır. Bu dönem her iki taraf açısından da travmalar içeren ve milliyetçi etkileri olan, milliyetçi bir formasyonla şekillenen ve yeniden üretilen anlatılar ve onlara referanslarla canlı tutulmuş toplumsal hafızalara sahiptir.

Yöntemsel olarak toplumsal hafızanın oluşumunda görsel malzemelerin değeri ve kullanımını örnekler üzerinden tartışacak, tarih ve sosyal araştırmalar alanında son on yıllarda değeri kabul edilen ve kullanım alanları araştırılan görsel malzemeler ve özellikle de fotoğraflar üzerinde duracağız.

Toplumsal hafıza araştırmalarında yöntemsel olarak görsel göstergebilim ile tarihsel bağlamsallaştırmayı birleştirmeyi, estetik seçimlerinden siyasi çıkarımlarına kadar görsel malzemelerde gömülü olan katmanlı anlamları çözmek için çok odaklı bir yaklaşım benimsiyoruz. Bu çerçevede bir yandan görsel malzemelerin yaratıcıları ve kullanım alanları, estetik tercihleri ve siyasal anlamları incelenecek. Görsel malzemelere ek olarak bir yandan da resmi tarih yazımı dışında kalan ama onlarla karşılıklı olarak etkileşim içinde bulunan anılar, günlükler, yaşam öyküsü anlatıları gibi malzemelerin toplumsal hafızayı yansıtmak ve şekillendirmek açısından işlevleri tartışılacaktır. Fotoğraf ve diğer görsel malzemelerin dönemin siyasal, kültürel ve ideolojik koşulları ile ilişkisi ve bu geçiş döneminde Girit'te güç ilişkileri ve kimlik oluşturma dinamikleri açısından değerlendirilmesini ve içerik analizini yapmayı istiyoruz.

Toplumsal hafıza oluşumunda temel olarak büyük güçlerin çatışma alanı içinde bulunan Doğu Akdeniz coğrafyasında yönetici sınıflar ve seçkinlerin ve giderek ulus devletlerin şekillendirdiği milliyetçi çerçevenin oluşturduğu ve çatışma odaklı "yukarıdan hafıza" etkili olmuş, bu çerçeve çoğaltılarak daha sonraki çatışma momentlerinde yeniden ve yeniden üretilmiştir. Osmanlı/Türk geleneğinde Balkanlar ve diğer coğrafyalarda yaşanan toprak kayıpları ve sonrasında yaşanan nüfus mübadelesi toplumsal hafızanın temel eksenini oluşturmuştur. Aynı tarihsel bağlam ve kayıplar Yunan milliyetçiliğini güçlendiren temaları öne çıkarmıştır. Girit bağlamında "Girit'in kaybı" ve diğer tarafta "Girit'in Yunanistan'la birleşmesi" temaları daha sonraki toplumsal hafızanın temel eksenini oluşturmaktadır. Diğer yandan çoğu kez görünmez ve değeri bilinmez olsa da aşağıdan hafıza'nın örneklerini oluşturan göç eden, yoksulluk çeken, mağdur olan kişilerin, aile ve küçük grupların anlatıları mevcuttur. Fotoğraf ve bu bağlamda üretilen gravürler, resimler, heykeller, illüstrasyonlar, karikatürler ve filmler gibi her türlü görsel malzeme tarihçiler ve sosyal bilimciler için eleştirel değerlendirme ve metodolojiler için değerli bir malzeme oluşturmaktadır.

Bu çalışmada Girit fotoğrafçılığı açısından yukarıdan hafızanın oluşumu, sembolizmi ve yaygınlaşması, örnek fotoğrafçılar ve çalışmaları açsından incelenecektir. Söz etmek istediğimiz örnek ara dönemde Girit'e Yüksek Komiser olarak atanan Prens Yorgos'un Pericles Diamantopoulos tarafından hazırlanan fotoğraf albümü olacaktır. Bu albüm yukarıda sayılan

özellikler açısından incelenecek, ayrıca hanedanlar ve üst sınıfların soylu aile albümleri bağlamında karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır.

Bir Mülksüzleştirme Aracı Olarak 1964 Sürgünü

Elif Kevser Özer
Özyeğin Üniversitesi

Yunan vatandaşlarının 1964-65 yıllarında Türkiye'den sınır dışı edilmeleri (Yunanca'da "Apelasis" [sürgün/kovulma], Türkçe literetürde çoğunlukla "1964 Sürgünü"), modern Türkiye tarihinde görece az çalışılmış ancak oldukça önemli bir tarihsel dönemdir, zira 64 Sürgünü İstanbul Rum nüfusunun kısa süre içinde hızla erimesi (diasporalaşması) ile sonuçlanır.

1964-65 yıllarında ülkeyi terk etmek zorunda kalan Yunan vatandaşları, 1923 tarihli Lozan Anlaşması hükümlerince, 30 Ekim 1918'den önce (Yunanistan'ın bağımsızlığından sonra el değiştiren Osmanlı topraklarından gelerek) İstanbul'a yerleşen, bu sebeple *etabli* (yerleşik) kabul edildikleri için mübadeleden muaf tutulan Yunan pasaportu taşıyan kişiler ile bu kişilerin çocukları ve torunlarıdır. Yunan vatandaşlarının belirli aralıklarla oturma izinlerinin yenilenmesi şartına bağlı olarak Türkiye'de ikamet ve seyahat edebilmeleri ile ticaretle uğraşabilmelerine ilişkin hukuki düzenleme, 1930 tarihli İkamet, Ticaret ve Seyrüsefain Anlaşması ile sağlanmıştır. Ancak Türkiye, 1964'te yaşanan Kıbrıs krizi sırasında bu antlaşmayı tek taraflı olarak fesheder ve yaklaşık 12.000 Yunan vatandaşını sınır dışı eder. Bu durum sınır dışı edilenlere eşlik eden yaklaşık 40.000 Türk vatandaşı Rum'un da ülkeden ayrılmasına neden olur. Bu kitlesel göç, İstanbul'un Rum nüfusunu hızla eritir; 1960'ta 106.612 olan nüfus 1975'e gelindiğinde 5.000'in altına düşer; günümüzde ise bu sayı 2.000'in altına gerilemiştir.

Bu rakamlar sürgünün boyutunu ortaya koysa da çoğu zaman Rum cemaatinin bireysel deneyimlerini ve sürgünün daha geniş çaplı etkilerini göz ardı eder. Apelasis'in nasıl yaşandığını anlamaya yönelik gerçekleştirdiğim saha araştırmam, sürgünün yalnızca bir yerinden edilme deneyimi değil, aynı zamanda bir mülksüzleştirme mekanizması olduğunu vurgulayan tanıklıkları ortaya koydu. Mevcut literatürde, sürgün sırasında sınır dışı edilenlerin/edileceklerin banka hesaplarının dondurulması ve tapu işlemlerinin durdurulması gibi uygulamalara değinilir.

Ancak saha araştırmam sürgünlerin mülksüzleştirilmelerine dair mevcut çerçeveyi genişletir; tanıklıklar, sürgün sırasında terk edilmiş mülklerin mirasçılar tarafından uzun süren hukuki mücadelelerle geri alınmaya çalışılması ve bu davaların çoğu zaman aleyhte sonuçlanmasına ya da 3. kişilerin/aracıların terk edilmiş mülkleri elde ettikleri ve bunlardan rant sağladıkları bir sektörün varlığına işaret ederek daha az bilinen yönleri gün yüzüne çıkarmaktadır. Saha çalışmasına dayanan vaka analizleri aracılığıyla bu çalışma, Apelasis'e bağlı mülksüzleştirme mekanizmalarını ve İstanbul Rumlarının yaşadığı ekonomik ve toplumsal yıkımın kalıcılığını ele alarak, süregelen kırılganlaştırma süreçlerine ışık tutmayı amaçlamaktadır.

Bir Kent Kimliğinin Temaşası Üzerinden Fransız Ulus Kanonunu Musée Carnavalet Üzerinden Okumak

Dr. Nehir Durna
EHESS CETOBaC (Centre d'études turques, ottomanes, balkaniques et centrasiatiques)

Zaman ve mekân kavramları ile birlikte şekillenerek aralarında kurulan ilişki üzerinden ortaya çıkan toplumsal belleğin, mekânsal olarak yeniden biçimlendirilişini müzeler aracılığıyla da deneyimlemek mümkündür. Hangi/kime ait toplumsal belleğin nasıl bir mekâna tutunduğu ve belleğin bu mekân üzerinden aktarım biçimi, kolektif hatırlama ve unutmaya dair derin anlamlar barındırır.

Bu araştırma, Paris'te bulunan Carnavalet Müzesi'ni (Musée Carnavalet) odağa alarak tarih yazımı, anlatı inşası, ulusal kimlik/ kanon yaratma ve toplumsal bellek inşasının neokolonyal süreçler ile ilişkisine dair bir çerçeve sunmayı amaçlamaktadır.

Carnavalet Müzesi, Avrupa'da bir şehre adanmış en eski müzedir. Marais semtinde yer alan Hôtel Carnavalet'de 25 Şubat 1880'de halka açılan müze yeni binaların inşa edilmesi ve 1989'da Hôtel Le Peletier de Saint-Fargeau'nun eklenmesiyle önemli ölçüde genişlemiştir. Günümüzde müzenin mimarisi, iki malikâneye yayılmıştır ve 450 yılı aşkın bir geçmişi yansıtmaktadır. Paris tarihinin, tarih öncesinden günümüze kadar olan döneminin ele alınarak kronolojik ve tematik olarak sergilendiği müze, amacını; "Paris tarihini genel olarak tarihin en büyüleyici bölümlerinden biri haline getiren bin bir hatırayı bir araya getirmek" olan bir "yerel tarih galerisi" olarak tanımlamaktadır.

Müzeler, toplumsal belleğin inşa edildiği, devamlılığının sağlandığı, taşındığı, toplumların kültürel-tarihsel bilincini inşa eden anlatı ve eser depolarıdır. Bu bağlamda müzelerin neokolonyal hafıza inşa etme ve şekillendirme, güç eşitsizliklerini pekiştirme rolü eleştirel bir değerlendirmeye ihtiyaç duyar. Carnavalet Müzesi bu çerçevede bir değerlendirme için elverişli bir örnektir ve bize somut veriler sunar. Toplumsal bellek inşasının neokolonyal süreçler ile ilişkisini Carnavalet Müzesi örneği çerçevesinde tartışan bu çalışma, kavram ve tanımlar arasında keşif ve hareket olanağı sağlayan, belirli amaçlar doğrultusunda sosyal dünyayı ifade etmenin yolunu açan, nitel araştırma deseni ile kurgulanmıştır. Görsel veriler, güncel dokümanlar ve eserler bu bağlamda incelenmiş, araştırmacının gözlem notları, alan günlüğü ve fotoğrafları veri toplamak amacıyla kullanılmıştır. Elde edilen veriler, özelde Paris kenti, genel olarak da Fransız ulus kimliğinin inşası ve bu inşanın sürekliliği açısından nasıl sunulduğu ve sergilendiğini değerlendirmek için kullanılmıştır.

Toplumsal Belleğin Direniş Alanları: Dijital Müzelerde Geçmişle Yüzleşme

Dr. Bengi Bezirgan-Tanış
İstanbul Nişantaşı Üniversitesi Sosyoloji Bölümü

Toplumsal belleğin biçimlenişi, yalnızca hatırlama pratikleriyle değil, aynı zamanda unutma, inkâr ve tarihsel sessizlik mekanizmalarının işleyişiyle de yakından ilişkilidir. Devletin tarihsel şiddet pratikleri karşısında geliştirdiği resmi anlatılar, çoğu zaman kolektif belleği homojenleştirme ve muhalif ya da marjinalleştirilmiş sesleri bastırma işlevi görmüştür. Türkiye'de 1980 askeri darbesi ile 1993 Sivas Madımak Katliamı gibi travmatik kırılma anları, hem doğrudan mağdurlar hem de geniş toplumsal kesimler açısından yüzleşilmemiş geçmişler

olarak kolektif bellekte varlığını sürdürmektedir. Ancak son yıllarda bu sessizliklerin dijital platformlar aracılığıyla sorgulanmaya başlandığı, tarihsel adaletsizliklerin yeniden görünür kılındığı ve alternatif hatırlama biçimlerinin geliştiği gözlemlenmektedir. Bu çerçevede, Tarihsel Adalet İçin Bellek Müzesi ile Madımak Katliamı Hafıza Merkezi, Türkiye'de dijital bellek alanlarının nasıl dönüştürücü kamusal araçlara evrildiğini anlamak açısından iki önemli vaka çalışması olarak ele alınmaktadır. Her iki platform da yalnızca bilgi sunan dijital arşivler olmanın ötesine geçerek, ziyaretçilerle duygusal ve etik düzeyde bağ kurmayı amaçlayan, çok katmanlı ve etkileşimli yapılar olarak öne çıkmaktadır. Sözlü tarih anlatıları, tanıklıklar, arşiv belgeleri ve multimedya içeriklerine dayanan bu dijital müzeler, doğrudan tanıklık etmeyen bireylerin de tarihsel travmalarla empatik bir bağ kurmasına olanak tanımakta; böylece tarihsel bilinç, etik sorumluluk ve toplumsal dayanışma temelinde şekillenen bir bellek deneyimi sunmaktadır.

Bu çalışma, söz konusu dijital müzelerin çok katmanlı yapısını analiz ederek, bu alanların yalnızca geçmişin tanıklığını aktaran bellek mekânları değil, aynı zamanda güncel politik mücadelelere katkı sunabilecek aktif kamusal araçlar olduğunu ileri sürmektedir. Dijital bellek platformları, geçmişin anılması ile siyasal aktivizmin kesişiminde konumlanarak, resmi tarih anlatılarına karşı çoğulcu, eleştirel ve kapsayıcı bellek anlatılarının inşasına ve yaygınlaşmasına imkân tanımaktadır. Ayrıca bu platformlar, coğrafi sınırlamaları aşarak ulusal ve ulusötesi düzeyde geniş bir erişim kapasitesine sahip olmaları nedeniyle sansür ve mekânsal denetim rejimlerine karşı stratejik bir müdahale biçimi olarak değerlendirilmektedir. Özellikle genç kuşaklar ve olaylara doğrudan tanıklık etmeyen bireyler açısından dijital müzeler, katılımcı ve dönüştürücü bir bellek deneyimi sunmaktadır. Bu bağlamda bellek, yalnızca sembolik bir temsil aracı değil, aynı zamanda demokratik yurttaşlık, etik sorumluluk ve hesap verebilirlik açısından da işlevsel bir alan olarak ele alınmalıdır. Bu yaklaşım doğrultusunda, insanlığa karşı işlenen suçların zamanaşımına uğramaması gerektiği ilkesi, gerek uluslararası hukukta gerekse toplumsal vicdan açısından tarihsel adalet mücadelesinin sürdürülebilirliği için kritik bir referans çerçevesi sunmaktadır. Dijital bellek platformları, bu ilkeden hareketle, gecikmiş adalet arayışlarını görünür kılmakta ve geçmişteki ihlaller ile bugün arasında etik bir hatırlama pratiği kurarak tarihsel süreklilik içinde bir yüzleşme imkânı yaratmaktadır. Sonuç olarak, dijital müzeler, sessizleştirilmiş anlatıları görünür kılmanın yanı sıra geçmişle yüzleşmeye zemin hazırlayan, tarihsel adalet talebini kamusal diyaloğun merkezine yerleştiren ve toplumsal dayanışmayı pekiştiren karşılaşma alanları oluşturmaktadır. Türkiye bağlamında gelişen bu dijital bellek pratikleri, kolektif hatırlama biçimlerinin demokratikleşmesine katkı sunduğu gibi, benzer geçmişlerle yüzleşen toplumlar için de dönüştürücü bir model sunma potansiyeline sahiptir.

OTURUM 42

"BÜYÜK MADENCİ YÜRÜYÜŞÜ" SONRASI ZONGULDAK: NEOLİBERAL KAPİTALİZMİN ÇEPERİNDE AYAKTA KALMA HALLERİ VE GELİŞME ARAYIŞLARI

Türkiye Kapitalizminin ve Kömür Üretiminin 1980'lerden 2000'lere Yolculuğu: Kömür ve Sonrası

Dr. Zeynep Başak
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi
İktisat Bölümü

Bu çalışma 1980 ve sonrasında uygulan neoliberal politikaların, bir kömür kenti olan Zonguldak'a yansımasına odaklanacaktır. Kömürün, çevre ve iklim krizine etkisinin giderek daha çok tartışılması ve sürdürülebilir enerji kaynaklarının ön plana çıkarılması, Zonguldak'ın bir üretim merkezi olarak yeniden ve eleştirel bir biçimde ele alınmasını bir anlamda zorunlu hale getirmiştir. Çalışmanın ana eksenini Türkiye'deki son 30-40 yıllık kapitalizm tarihinin, özellikle de 1990 sonrası uygulamaya konulan politikaların, Zonguldak ve kömür ekonomisi üzerinden okunması oluşturmaktadır. Zonguldak'taki kömür endüstrisinin yaşadığı dönüşüm, enerji sektöründeki neoliberal değişimlerle paralel bir şekilde ilerlemiş ve ana hatlarını özelleştirme, serbestleştirme ve piyasalaştırma süreçleri oluşturmuştur. 1982 yılında Türkiye Taşkömürü Kurumunun (TTK) kurulmasıyla, Zonguldak kömür havzasındaki işletmeler Türkiye Kömür İşletmeleri (TKİ) Kurumu bünyesinden ayrılıp TTK bünyesine geçmiştir.

1989 yılında TTK'nın kömür rezervlerinin özel firmalara *rödovans* karşılığı işlettirilmesi uygulaması başlatılmıştır. Bu uygulama ile birlikte TTK tarafından üretilen kömür hacminde sürekli bir daralma gözlense de özel sektörün kömür üretiminde artış görünmektedir. Ancak özel sektör üretimdeki bu artışın, TTK'nın üretimindeki azalmayı karşılayacak boyutta olmadığı görülmektedir. Bir yandan *kömürden vazgeçme* şeklinde görünen bu sürece, diğer yandan bölgedeki demir-çelik faaliyetlerindeki kapasite artışları ve termik santral projeleri nedeniyle *kömür ithalatı* eşlik etmektedir. Tam da bu noktada, resmi istatistiklere yansımayan ve dolayısıyla bu hesaplamalara dahil edilmeyen kaçak madenlerde de kömür üretiminin olduğu unutulmamalıdır.

Bu çalışma ile amaçlanan, Zonguldak'ta kömür üretim hacminde ve istihdamda belirgin değişimlere yol açan bu süreçleri analiz etmek ve tartışmaya açmaktır. Bu analiz, Zonguldak'ın "madencilik-sonrası" (*post-coal*) sürece uyum/suzluğ/unun tespitini de içermektedir. Çalışmada Zonguldak'ın geçmiş ve mevcut konumu açıklanırken sanayisizleşme kavramının ne kadar uygun olduğu da değerlendirilecektir. Bu doğrultuda, Türkiye ve Zonguldak'ta yaşananların diğer ülke ve kent deneyimleri ile benzerlik ve farklılıkları önemli bir referans kaynağı oluşturacaktır.

Zonguldak'ta Kaçak Kömür Madenciliğinin Ortaya Çıkışı ve Yaygınlaşması

Doç. Dr. Caner Özdemir
Zonguldak Bülent Ecevit Üniv.
Çalışma Eko. Endüstri İlişk. Böl.
Prof. Dr. Sadık Kılıç
Zonguldak Bülent Ecevit Üniv.
Çalışma Eko. Endüstri İlişk. Böl.

Bu araştırmanın amacı Zonguldak'ta yaygın şekilde görülen kaçak kömür madenciliği pratiklerini incelemektir. Bu kapsamda kaçak maden ocaklarının hangi koşullarda ortaya çıktığı, ne zaman yaygınlaşmaya başladığı ve bu yaygınlaşmanın hangi politik-ekonomik faktörlerden etkilendiği, kaçak taş kömürü madenciliği faaliyetlerinin Zonguldak ve Türkiye için ne tür sosyo-ekonomik sonuçlara yol açtığı, kaçak madencilik pratiklerinin kendi içerisinde nasıl farklılaştığı ve dünyadaki kaçak madencilik faaliyetleri ile benzeşen ve farklılaşan yönlerinin neler olduğu araştırmanın temel sorularını oluşturmaktadır.

Araştırma 2019 yılı Eylül-Aralık aylarında ve 2024 yılı Temmuz-Eylül döneminde 40'tan fazla katılımcı ile yapılan derinlemesine mülakat, grup görüşmeleri ve saha gözlemlerine dayanmaktadır. Araştırma kapsamında kaçak taşkömürü madenciliği faaliyetlerinin yoğunlaştığı Zonguldak'ın Kilimli ilçesindeki farklı ölçeklerdeki kaçak kömür ocaklarında çalışan yerli ve göçmen, faal ve eski işçiler; eski ve güncel kaçak ocak işletmecileri ve kömür tüccarları ile görüşülmüştür. Saha verileri Zonguldak'ın Kilimli ilçesinde 700 ile 1000 arasında değişen sayıda kaçak taşkömürü ocağı bulunduğunu, bu ocakların ölçek olarak kendi içerisinde çeşitlilik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Mikro ölçekli olarak adlandırdığımız ocak tiplerinde 2-3 işçiden başlayarak 10-12 işçiye kadar çıkabilen bir kapasitede madencilik faaliyeti yürütülmekte olup bu ocaklar çoğunlukla aile veya arkadaş işletmesi şeklinde örgütlenmekte ve risk ve kazancın bölüşümüne dayanmaktadır. Öte yandan, küçük-orta ölçekli olarak tabir ettiğimiz 15 işçiden başlayarak 50 işçilik kapasiteye kadar yaklaşabilen bazen yarı-legal konumdaki, çoğunlukla rödevans sahalarında üretim yapan ocaklar da kaçak taşkömürü üretiminde önemli yer tutmaktadır. Bu farklı tiplerdeki kaçak maden ocaklarının dünyadaki deneyimlerle üretimdeki farklılaşma, satış kanalları, yerel ve ulusal siyaset ile ilişkiler, çalışma koşulları gibi açılardan pek çok benzerliği bulunduğu tespit edilmiştir.

Araştırmamız Zonguldak'ta kaçak madencilik faaliyetlerinin uzun süredir var olmakla birlikte, neoliberal politikaların etkisiyle organize ve sistematik hale gelerek yaygınlaştığını göstermektedir. Bu dönüşümün temel nedeni Türkiye Taşkömürü Kurumu'nun küçülmesidir; bu süreç 1990-91 Büyük Madenci Grevinin ardından daha da derinleşmiştir. Kaçak madenciliğin yaygınlaşmasını sağlayan bir diğer unsur ise taşeronlaşmayı mümkün kılan *rödovans* sisteminin hayata geçmesidir. Öte yandan, genel olarak kömür madenciliği politikalarının özel olarak ise kaçak madencilik faaliyetlerine karşı yürütülen politikaların neoliberal ajanda ile büyük ölçüde uyumlu olduğu söylenebilir. Ancak bu tür politikaların zaman içerisinde ve farklı havzalarda birbirleriyle sık sık çeliştiği de dikkati çekmektedir. Bu çelişkili görünüm, kaçak ocakçılığı hem neoliberal politikanın bir anomalisi olarak–zira illegal bir eylemdir ve suçla iç içe geçmiş bir doğaya sahiptir-hem de adem-i merkezileşme, küçülme ve dışsallaştırma gibi neoliberal ilkelerin en aşırı örneklerinden birisi olarak görmeye olanak tanır.

Zonguldak'ta Değişen İşçi Sınıfı Kimliği ve Maden İşçisi Erkek(lik)ler

Doç. Dr. Atilla Barutçu
Dr. Öğr. Üyesi Figen Uzar Özdemir
Zonguldak Bülent Ecevit Üniv.
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyoloji Bölümü

Erkek egemen bir sektör olan taşkömürü işletmeciliği Zonguldak'ta 1848 yılında başlamış ve kenti ülkenin en önemli nitelikli sanayi bölgelerinden biri ve işçi sınıfı havzası haline getirmiştir. Bu durum, Türkiye genelinde 1990'lı yıllarda büyük ölçekli özelleştirme tedbirlerinin alınmaya başlanmasına kadar devam etmiştir. Zonguldak kömür sahasında üretim yıldan yıla azalırken, kentteki işçi sayısı da paralel bir şekilde azalmaktadır. Madencilik sektörünün özelleştirilmesi ve TTK'nın küçülmesi, Türkiye işçi sınıfı tarihindeki en büyük işçi grevine yol açmıştır. 1990-1991 yıllarında gerçekleşen "Büyük Madenci Yürüyüşü", sadece maden işçileri değil, aynı zamanda Zonguldak ve çevre kentlerin sakinleri ve kadınların da katıldığı bir grev olmuştur. Bu olaydan sonra, kamu maden işçilerinin çalışma koşulları ve devletten aldıkları yan haklar kötüleşmiştir. Ancak 2014 Soma maden faciası sonrası, 301 maden işçisinin hayatını kaybetmesinin ardından, tüm ülkede maden işçilerinin koşullarında ve ücretlerinde bazı iyileştirmeler yapılmıştır.

Kömür madenciliği sektöründeki düşüş ve bu faaliyetle ilgili risklere rağmen, Zonguldak hâlâ TTK, sayısız özel ve kaçak kömür madenleriyle bir maden kenti olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca, maden işçilerinin mevcut durumu, özellikle ülkenin yüksek işsizlik oranı göz önüne alındığında, nispeten iyidir. Bu nedenle, genç erkekler arasında TTK, özel veya kaçak kömür madenlerinde işe girme konusunda büyük bir rekabet vardır. TTK, maden işçilerini iki şekilde istihdam etmektedir. Bir yandan, rotasyonlu (münavebeli) işçiler, belirli köylerden gelen ve geleneksel olarak madenciliğin belirli alanlarında uzmanlaşmış olan işçilerdir ve aylık vardiyalarla çalışmaktadır. Diğer taraftan, kadrolu işçiler, kamu çalışanları için merkezi devlet sınavını (KPSS) da içeren bir seçim sürecine tabi olduktan sonra çalışmaya başlamaktadır. Bu durum, maden işçisi erkekler arasındaki kırsal-kentsel farkları vurgulayan değişkenlerden biridir.

Hem yukarıda anlatılan tarihsel toplumsal süreç hem de maden işçiliğine alımdaki farklı prosedürler, kentteki maden işçisi profilini çeşitlendirmiş ve homojen bir işçi sınıfı kimliği yerine, bazı sosyo-ekonomik ve sosyo-demografik değişkenlere göre farklılık gösteren işçi sınıfı erkeklikleri ortaya çıkarmıştır. Bu çalışma için TTK, özel maden şirketleri ve kaçak maden ocaklarında çalışan 20 maden işçisi erkekle mülakatlar gerçekleştirdik. Bu sunumda, topladığımız verileri kentin değişen neoliberal dinamikleri çerçevesinde farklılaşan işçi sınıfı erkekliklerini maden işçilerinin kendileri tarafından yapılan "gerçek madenciler" ve "merkez çocukları" sınıflandırması ile tartışmaya açmak istiyoruz. Bu sınıflandırmanın köyden gelen ve kentte ikamet eden işçiler arasında geçmişten gelen ayrışmadan hangi noktalarda farklılaştığına ve bu tür farklılıkların işçi sınıfı bilinci ve dayanışmasına etkilerine odaklanmak istiyoruz.

Filyos Vadisi Projesi:
Ekstraktivist ve Çevreye-Zararlı Endüstriler "Zonguldak'ın Kaderi" mi?

Dr. İbrahim Gündoğdu
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi
İİBF SBKY Bölümü

Türkiye'nin kapitalist gelişme sürecinde kömür üretimi ve demir-çelik endüstrisi ile şekillenen Zonguldak bölgesi, 1980'li yıllardan itibaren dünya ve ülke ölçeğinde yaşanan dönüşümün bir sonucu olarak derin bir ekonomik gerileme dönemine girmiştir. Bölgede kömür ekonomisine alternatif geliştirme dinamikleri oluşturma arayışları, uzun bir süredir bir dizi 'çekici' özelliği nedeniyle Filyos Vadisine odaklanmakla birlikte, bu arayışlar ancak 2010'lu yıllarda somut ve kapsamlı bir projeye dönüşmüştür: Filyos Vadisi Projesi (FVP). Büyük altyapı yatırımları, endüstri bölgesi ve serbest bölgeden oluşan bir megaproje niteliğindeki FVP, bölgesel ve ulusal kalkınmanın aracı olarak sunulurken aynı zamanda sosyal, ekonomik ve çevresel bakımdan ciddi itirazlarla karşılaşmıştır. Sözkonusu itirazların etkisiyle FVP vadinin ekolojik özelliklerini koruyacak ve çevreye duyarlı endüstrilere yer verecek bir kalkınma projesi biçiminde kısmen revize edilmesine karşın, süreç içerisinde doğalgaz işleme ve (onun çıktılarını kullanmayı hedefleyen) büyük ölçekli gübre üretim tesisleri gibi ekstraktivist ve çevreye-zararlı endüstrilerin yoğunlaşacağı bir proje halini almıştır.

Bu çalışma FVP'nin, Türkiye'de gelişme süreçlerinde megaprojeler ve endüstri bölgelerinin öne çıkışı ve bu süreçte devlet-emek-sermaye-toprak/doğa ilişkilerinin değişimi bağlamında değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürüyor. Çalışma, aynı zamanda, ekstraktivist ve çevreye zararlı endüstrilerin Zonguldak bölgesinde yoğunlaşmasının nedenlerini tartışmaya açıyor.

OTURUM 43

TÜRKİYE'DE EMEK III: NİTELİKLİ İŞGÜCÜ I

Nitelikli Göçmenden Akademik Prekaryaya: Türkiye'de Uluslararası Akademisyen Olmak

Dr. Mete Kurtoğlu
ODTÜ
Dr. Maissam Nimer
Akdeniz Universitesi

Bu bildiri literatürde 'nitelikli göçmen' olarak ele alınan uluslararası akademisyenlerin bir yarı-çevre yükseköğretim sistemine sahip olan Türkiye'de prekaryalaşan konumunu ve istihdam süreçlerindeki çelişkilere odaklanmaktadır. Çalışma, TÜBİTAK tarafından desteklenen "Yarı Çevreden Küresel Aşamaya Ulaşmak: Türkiye'deki Üniversitelerinde Uluslararası Öğretim Üyelerinin İstihdamı ve Tutulması" başlıklı projenin ön bulgularına dayanmaktadır. Projenin saha aşaması tamamlanmış ve Türkiye'de altı üniversiteden (devlet ve vakıf) ve farklı ülkelerden toplam 135 uluslararası akademisyenle yarı-yapılandırılmış mülakatlar yapılmıştır.

Neoliberal dönemde bir meslek olarak akademisyenliğin giderek esnek ve güvencesiz koşullara mahkum edilmesi (OECD, 2021) ve uluslararası rekabetçi bir istihdam alanına dönüşmesi nedeniyle uluslararası akademisyenler, yüksek niteliklerine karşın, giderek prekarya koşullarında çalışmaktadırlar. Bununla birlikte göçmen statüsüne sahip olmaları da prekarya olarak ele alınmalarını gerektiren ikinci bir durumdur (Hari vd. 2005). Bu çalışmada Türkiye'deki uluslararası akademisyenlerin bu ikili prekarya konumlarının boyutları ele alınmaktadır. Farklı ülkelerden gelen, farklı göç ve aile hikayelerine sahip, farklı kariyer yolları izlemiş bu özel grubun çeşitliliğini dikkate alarak göç ve istihdam süreçleri incelenmektedir.

Prekarya çalışmaları, neoliberal yönetişim rejimleri altında giderek yaygınlaşan güvencesizlik biçimlerini ve bu güvencesizliğin emek piyasalarındaki yapısal dönüşümlerle birlikte bireysel deneyimlere etkisini inceleyen bir araştırma alanı olarak öne çıkmaktadır. Alanın kurucu metinlerinden biri olan Guy Standing'in *Prekarya: Yeni Tehlikeli Sınıf* (2011) adlı çalışmasında tanımladığı üzere, prekarya; istikrarsız istihdam, sınırlı sosyal haklara erişim ve toplumsal dışlanma gibi unsurlarla şekillenen yeni bir toplumsal sınıfı ifade eder. Akademiyi eleştirel emek çalışmaları çerçevesinde konumlandıran araştırmalar (Gill, 2014) ve özellikle kadın akademisyenlerin deneyimlerini merkeze alan çalışmalar (Ivancheva vd., 2019), yüksek vasıflı işgücünün dahi kısa süreli sözleşmeler, sürekli yer değiştirme baskısı ve duygusal emeğin yoğun biçimde sömürülmesi gibi prekarya koşullarına maruz kaldığını ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda sunulan çalışmanın bulgularına göre uluslararası akademisyenler Türkiye vatandaşı akademisyenlerin karşılaşmadığı birçok sorunla mücadele etmektedir (1 yıllık sözleşmeler, ek ders ücreti alamama, projelerde yer alamama, vd.). Uluslararasılaşma YÖK belgelerinde ve kalkınma planlarında Türkiye'de yükseköğretimin öncelikli politika alanlarından biriyken, uluslararası akademisyenlere sunulan çalışma koşulları çeşitli çelişkiler ortaya çıkartmaktadır. Çalışmada ayrıca kesişen sermaye biçimlerinin (akademik, kültürel, sosyal ve dil) Türkiye'nin akademik alanında nasıl müzakere edildiği ve dönüştürüldüğüne odaklanılmaktadır. Çalışmaya katılan birçok akademisyen (özellikle Orta Doğu, Orta Asya ve Kuzey Afrika'dan gelenler) önemli bir mesleki ve akademik sermayeye sahip olarak Türkiye'ye gelmelerine karşın bu deneyimlerinin tanınmasında ve kariyer gelişimlerine katkı sağlamasında

zorluklarla karşılaşmaktadır. Burada farklı bilgi ve pedagojilerin hareketliliğini sınırlandıran üniversite kurum kültürleri önemli bir rol oynamaktadır.

Mücadele ile Tahakküm Arasında Akademik İş: 2020'li Yıllarda Vakıf Üniversitelerinde Emek Hareketi

Emir Aydoğan
Beykoz Üniversitesi
Tahsin Mert Saygın
İstanbul Esenyurt Üniversitesi

Bu bildiri, 2020'li yıllarda vakıf üniversitelerinde yükselen akademik emek hareketi dalgasını ortaya çıktığı bağlamda ve onunla ilişkisi içerisinde ele almayı amaçlıyor. Düşük ücretler, angarya iş yükü, uygunsuz ve yıpratıcı çalışma koşulları, güvencesizlik ve akademik özgürlük karşıtı uygulamalar temelinde birer huzursuzluk mekânına dönüşen vakıf üniversiteleri, bu sorunlar derinleştikçe örgütlü ve örgütsüz mücadele biçimlerinin belirişine sahne oluyor. 800.000'in üzerinde öğrenciyi barındıran ve 30.000'in üzerinde akademisyeni istihdam eden vakıf üniversiteleri, Türkiye yükseköğretiminin niceliksel anlamda da önemli bir veçhesini oluştururken, büyükşehirlerde olan yoğunlaşması ve bilimsel bilgi üretimi, yükseköğretim sistemi içerisindeki ve dolayısıyla emek piyasasının düzenlenmesindeki yerleri, toplumsal yeniden üretim ve devlet-sermaye ilişkileri açısından çeşitli toplumsal, ekonomik ve siyasal boyutların kesişim noktasında özgül bir niteliği olması dolayısıyla kayda değer bir araştırma alanı olarak değerlendirilmeyi hak ediyor. Aynısı, emek-sermaye çelişkisinin kendine has bir biçimde tezahür ettiği bu alandaki emek mücadelesi için de fazlasıyla geçerli.
Vakıf üniversitelerinin Türkiye'de yükseköğretim sistemi içerisindeki konumu ve işlevini, akademik emeği kendi yöntem manzumesi uyarınca düzenleyen çalışma rejimi ile birlikte ekonomi politik bir çerçeveden analiz eden bu çalışma, alandaki akademik emek mücadelesini *ise stratejik-ilişkisel* bir yaklaşımla değerlendiriyor. Bu doğrultuda iki temel eksen üzerinden ilerleyen çalışma, ilk olarak vakıf üniversitelerindeki akademik emek hareketinin içinde bulunduğu bağlamı *stratejik ortam*, alanda var olan aktörler, kurumlar ve güç ilişkileri üzerinden analiz etmeyi amaçlıyor. Yasal mevzuat, üniversite mütevelli heyetlerini oluşturan sermaye grupları ve bu alanı düzenleyen idari kurumlar, YÖK, vakıf üniversitelerinin kazanç havzaları, sınıfsal güç ilişkileri, akademik emeğin öznel ve nesnel koşulları ile örgütlenme biçim ve deneyimleri ilk boyutu oluşturuyor. Bu eksen, aynı zamanda akademisyenlerin deneyimlerine, direniş, idare etme, kaytarma pratiklerine, tabii oldukları ikitdar ve disiplin mekanizmalarına, anlam dünyalarına ve örgütlü mücadeleye katılım biçimlerine de odaklanıyor. İkinci eksende ise mevcut akademik emek mücadelesinin önündeki kısıtlar ve olanaklar üzerine yapılacak bir konjonktürel analiz yoluyla mücadele içerisinde var olan güç kaynakları ve bu kaynakların önündeki stratejik seçenekler, bulundukları bağlam ile birlikte, Vakıf Üniversiteleri Dayanışma Meclisi (VÜDAM) ve Özel Sektör Öğretmenleri Sendikası Vakıf Üniversiteleri Birimi örnekleri üzerinden değerlendiriliyor.

Çalışmanın nihai amacı, olgusal bir mücadele momentinin önündeki engelleri ve olanakları serimlemek, alandaki emek hareketinin mahiyetini, kapasitesini ve menzili anlamaya çalışmak, sınıfsal güç ilişkileri ve emek mücadelesinin çalışma ilişkilerinin mütemadi şekillenişindeki yeri ve derecesi ile devlet-sermaye-emek cephelerinin içerisinde bulundukları karşılıklı ilişkilenmelerin bu bağlamdaki rolü ve niteliğini analitik olarak ortaya koymak olarak belirtilebilir. Çalışmada kullanılan kaynaklar ise idari kurumlar, üniversiteler ve emek örgütlenmeleri tarafından yayımlanan kamuya açık rapor ve veriler ile bu mücadele sürecinde

sayısız akademisyen, mücadelenin özneleri ve mücadele örgütleri ile kurulan ilişkiler seyrinde kendi deneyim ve gözlemlerimizden besleniyor.

Türkiye'de Neoliberal Öznellik ve Kamusal Bilinç: Orta Düzey Profesyoneller Örneği

Araş. Gör. Bahar Oral Gündoğdu
TED Üniversitesi-Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Bu bildiri, doktora tezi sırasında yapılmış teorik bir çalışma ve kapsamlı bir saha araştırmasına dayanır. Araştırma "neoliberal özneleşme"yi ve neoliberal kapitalizm koşullarında kolektif eylem ve kamusallığa dair engel ve olanakları incelemeyi amaçlamıştır. "Neoliberal özne" üzerine mevcut literatür, "demokratiksizleşme" tezini savunmakta, tüm yaşam alanlarında homo economicus olarak davranan ve düşünen, ekonomikleşmiş bireylerin ortaya çıktığını, bu bireylerin siyasal bilince sahip vatandaşların yerini aldığını öne sürmektedir.

Bu görüş, 1980'lerden bu yana Batı ile paralel bir neoliberal dönüşüm yaşayan Türkiye'den bir vaka çalışmasıyla sorgulanır. Çalışma, Türkiye'nin özel sektör istihdamı açısından en büyük iki şehrinden "beşeri sermaye" teorisiyle ilişkili oldukları düşünülen kırk orta düzey profesyonel ile gerçekleştirilmiştir. Derinlemesine görüşmeler yoluyla, görüşmecilere neoliberal bağlamdaki gerçeklikleri, stratejileri ve kolektif eylem ile kamusallığa yönelik tutumları sorulmuştur. Araştırma bulguları, bu bireylerin ekonomikleşmiş davranışlarının neoliberal öznellik ya da beşerî sermaye teorisine dair söylem tarafından değil, neoliberalizmin üretim düzeyinde, yönetim düzeyinde, birikim düzeyinde ve siyasi düzeyde sebep olduğu zorunlulukları tarafından belirlendiğini ortaya koymaktadır.

Bildiride, saha çalışması bulgularına dayanarak neoliberal öznelliğin bireylerin tercihlerini veya ufuklarını yansıtmadığını; daha ziyade, onların sınırlarını teşkil ettiğini savunulmaktadır. Bu ayrımın önemi, bir ufku aşmak mümkün değilken, bir sınırı aşmanın mümkün olmasıdır. Neoliberalizm ve öznelliğin bu doğrultuda ele alınması neoliberal öznelliği teorik ve politik olarak mücadele edilebilir ve aşılabilir hale getirecektir. Bu nedenle, neoliberal dönemde öznelerin yalnızca neoliberalizmin işlevsel bir parçası olmaya indirgenmemesi ve neoliberal kapitalizm içindeki konumlarından kaynaklanan çelişkilerinin ve ortak maddi deneyimler üzerinden şekillenen kamusal eğilimlerinin de göz önünde bulundurulması gerektiği iddia edilir.

Erişilebilirliğin ve Hareketliliğin Düzenlenmesi: ODTÜ Çalışanlarının Kampüse Erişimi Örneği

Arş. Gör. Tuğba Yaren Çarıklı
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi YL

Kamusal hizmet ve kaynakların sunulduğu mekanlara erişebilmek fiziksel uzaklık-yakınlık kadar başka faktörlerden de etkilenen farklı düzeylerde sahip olunan bir kapasitedir. Kişilerin refah düzeyleri için hizmetlere ve kaynaklara erişimleri kritik bir önem taşır ve erişim düzeyleri doğrudan sosyal adalet ile ilişkilidir. Fiziksel olarak bir yere ve orada sağlanan hizmetlere erişimi ölçebilmek için insanların sahip olduğu kapasiteye belirli kategoriler doğrultusunda bakarak kıyaslamalar yaparak karar verebiliriz çünkü erişilebilirlik tek başına sayısal indikatörler ile ölçülebilecek bir kavramdan ziyade görelidir. Literatürde çoğunlukla kabul

edildiği gibi bir yere erişimi temelde iki kavram üzerinden inceleyebiliriz bunlar yakınlık ve hareketliliktir; yakınlık iki yer arasındaki mesafeyi gösterirken hareketlilik de erişilebilirlik gibi bir kapasitedir ve politikalar aracılığı ile dağıtılır. Bu potansiyel hareket kapasiteleri çevredeki fiziksel, sosyal ve politik hareket olanaklarına göre eşitsiz bir şekilde dağılır.

Bu çalışmada erişilebilirliğe dair eşitsizlikleri tespit etmek için hareketlilik operasyonel bir kavram olarak kullanılmaktadır, hareketlilik doğası gereği iki çeşit ilişkiyi içerir bunlardan ilki hareket eden ya da harekete neden olan bir aktör, ikincisi ise harekete başlanılan yer ile ulaşılan yer arasındaki ilişkidir. Bu iki ilişkiyi inceleyebilmek için ise hareketliliğin somut bir biçimi olan ulaşımın incelenmesi faydalı olacaktır. İki yer arasındaki mevcut ulaşım biçimleri ve aktörlerin bunları nasıl kullanabileceği kamu politikaları ile belirlenir; örneğin mekânsal planlar, toplu taşıma araçlarının hatları, sıklıkları ve fiyatlandırmaları; özel araç sahibi olma imkânı ve özel araçla seyahat etmenin göreli avantaj ve dezavantajları; yaya yolları bu ilişkileri çok katmanlı hale getirir ve bu ilişkilerin otoriteler tarafından düzenlendiğini gösterir, bu düzenlemeler sosyal adaletle doğrudan ilişkilidir. Bahsi geçen düzenlemeler farklı ölçeklerde planlanıyor ve uygulanıyor olabilir.

Bu çalışmada ODTÜ kampüsüne erişimin hem ODTÜ yönetimi hem Ankara Büyükşehir Belediyesinin hem de hükümetin uyguladığı politikalarla nasıl şekillendirildiği incelenecektir. Bu politikaların direkt kullanıcıları olan kişilerle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılarak ulaşımın, hareketliliğin ve genelde erişilebilirliğin kişiden kişiye ve zaman içinde nasıl değiştiğini görmek politikaların etkilerini ortaya çıkaracaktır. Bu amaçla yaşadıkları yerin öğrencilere kıyasla daha sabit ve ekonomik koşulları ile direkt ilişkili olması, son senelerde personel servislerine dair yapılan değişiklikler, okulda bulundukları sürenin daha uzun olması ve okula geliş gidiş saatlerinin daha belirgin olması sebebiyle ODTÜ çalışanları ile görüşmeler yapılacaktır.

Çalışma temelde idari-teknik personel ve işçilere odaklansa da kıyaslama yapılabilmesi adına akademik personel ile de görüşülecektir. Okulda faaliyet gösteren sendikaların da son yıllardaki temel iki gündeminden biri olan ulaşım için birebir görüşmelere ek olarak daha fazla kişi hakkında bilgi sağlanması için sendika temsilcileri ile de görüşülecektir. Ayrıca okul içi ring servisleri düzenlemeleri ve personel servislerinden sorumlu taşıt işletme müdürlüğü ile de ortaya çıkan problemlerin daha kapsamlı değerlendirilebilmesi için görüşülecektir.

Bu çalışmanın sonunda ODTÜ kampüsüne erişimin ve erişimden kaynaklı eşitsizliklerin personel arasındaki ilişkiyi, yapılan iş ile ilişkiyi, kurumla ilişkiyi nasıl etkilediği; okula erişimin Ankara içindeki coğrafi eşitsizlik ile ilişkisi, toplu taşıma ile ilişkisi; karar vericiler olarak hükümet, büyükşehir belediyesi ve ODTÜ'nün kararlarını arasındaki bağlantıyı görmemizi sağlayacak patikaların ortaya çıkarılması hedeflenmektedir. Sonuç olarak bu çalışma; hareketliliğin sadece fiziksel değil, politik ve toplumsal bir mesele olduğunu seçilen örnek üzerinden gösterecektir.

OTURUM 44

SİYASET TEORİSİ IV: TÜKENME VE ÖLÜM

Devlet ve Hiçlik: Siyasette Ontolojik Güvenlik ve Eleştirel Teori

Dr. M. Celil Çelebi
Abdullah Gül Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Ontolojik güvenlik kavramı, Siyaset Bilimi literatüründe giderek daha fazla ilgi görmektedir. Bu kavram, bireylerin ve devletlerin varoluşsal anksiyeteyle karşılaştıklarında anlam ve istikrar arayışına girdiklerini varsayarak, bu tür kriz anlarında nasıl bütünlük ve kimlik inşa ettiklerini açıklamaya çalışır. Ancak bu çerçeve, siyasi aktörlerin temel hedefinin anksiyeteyi hafifletmek ve tutarlı anlatılar inşa etmek olduğu varsayımına dayanır. Bu varsayım kavramın felsefi kökenlerine inen bir eleştiriye ihtiyaç duymaktadır.

Kavramın sosyoloji ve sisyaset bilimindeki kullanımı Giddens'ın yorumuna dayansa da Giddens'ın perspektifi varoluşçu psikolog Laing'in şizofreni konusundaki incelemesine dayanmaktadır. Laing'in yaklaşımı da Heidegger, Sartre ve Tillich'in ontoloji anlayışlarından esinlenmektedir. Laing'e göre, bireyin benliği, sürekli hiçliğin tehdidi altındadır. Burada bireyin karşılaştığı üç temel varoluşsal tehdit vardır: içsel çöküş (implosion), yutulma (engulfment) ve taşlaşma (petrification). Bazı bireylerin bu tehditlere karşı kendilerini koruyan ontolojik güvenik hisleri daha zayıftır. Bu sebepten, çeşitli nevrotik tepkilerle bunlarla başa çıkmaya çalışır veya çıkamayarak şizofreninin pençesine düşerler.

Giddens'ın yorumladığı şekliyle modernitenin istikrarlı anlam düzlemlerini sürekli tehdit ettiği günümüzde ontolojik güvenlik eksikliği nevrotik bir durum olmaktan çıkarak gündelik bir anksiyeteye dönüşür. Siyasete uygulandığında ise gerek bireyler gerekse de devletler sürekli olarak anksiyetleriyle başa çıkmak için kendi öz değerlerini onaylayacak istkrarlı anlam haritaları arayışına girerler. Popülist milliyetçi liderler ve hareketler bu korkuları kendi anlatılarına yansıtırlar: İçsel çöküş korkusu, ulusal felaket söylemleriyle karşılanır; yutulma korkusu, dış güçler veya elitlerin oluşturduğu komplo teorileriyle araçsallaştırılır; taşlaşma korkusu ise liderin mutlak otoritesiyle çözülür—lider halkın tek temsilcisi ve eylem kaynağı haline gelir.

Ancak, bu tür bir anksiyeteden kurtulma çabasını popülist otoriterliğin kökeninde görmek onu normal bir tepki olarak algılamaya götürür. Frankfurt Okulu'nun faşizmle ilgili analizleri ve varoluşçu felsefeye yönelttiği eleştirilerle birlikte düşünüldüğünde popülist-milliyetçiliğin sadece bir anlam arayışı değil, aynı zamanda libidinal düzeyde bir ego tamiri sunduğu ortaya çıkar. Bu bağlamda popülist-milliyetçilik, ontolojik anksiyeteyi çözmeye çalışmaz; bilakis bu anksiyeteyi sürekli yeniden üretir ve narsistik tatminler yoluyla telafi eder. Uluslararası ilişkilerde de devletler benzer biçimde tehdit, çöküş ve yitim anlatılarını mobilize ederek saldırgan politikaları meşrulaştırır.

Özetle, ontolojik güvenlik perspektifinin anksiyete duygusunu temel alan siyasal perspektifler, ister devlete ister bireye odaklansınlar, çeşitli otoriterleşme pratiklerini anksiyeteyle başa çıkmanın normal bir yolu olarak görmektedirler. Oysa, Eleştirel Teori perspektifinden baktığımızda, anksiyeteyle başa çıkmak için ortaya konulan kollektif narsizmin nevrotik bir özellik gösterdiğini ve de anksiyeteyi yok etmek yerine yeniden ürettiğini görürüz.

Anahtar Sözcükler: Ontolojik Güvenlik, Popülizm, Varoluşçuluk, Kolektif Narsisizm, Frankfurt Okulu

İnsan İskeleti, Kafatası ve Kemiklerinin Uluslararası Satışı Sorunu: Skulls Unlimited Örneği

Dr. Çağatay Şahin
Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi ABD

Doktrinde ölü insan bedeni üzerinde mülkiyet tesis edilemeyeceği birçok hukuk siteminde kabul edilmekle beraber dünyadaki kimi uygulamalar, bu bedenlerin belirli şirketler elinde meta olarak pazarlandığı bir pratiği beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda çalışma ABD Oklahoma City merkezli *Skulls Unlimited* isimli anonim şirketin insan iskeleti ve kemiklerini uluslararası bir dağıtım ağıyla satışı sorununu gündemine almaktadır. Jay Villemarette tarafından 1986 yılında kurulan bu işletme, esasen bir Osteoloji Müzesi'ni bünyesinde barındırmakla beraber uzman ekipleriyle anatomik amaçla iskelet ve kemik tedariki gerçekleştirmektedir.

Eğitim kurumlarına ve araştırmacılara bilimsel hizmet verdiklerini vurgulayan şirket, insan veya hayvan iskeletlerine dair satışlarla bu alanda istisnai ve özel bir örnek konumundadır. Villemarette'nin halen CEO'su olduğu şirket internet sitesinde memeli, kuş, sürüngen kategorisi yanında insan iskeletlerine ait parçaları da satışa sunmaktadır. İnsan bedenlerini iskelet, kafatası ve kemikler olarak farklı kategorilerle satışa çıkaran şirket, replikalar yanında gerçek insan bedenlerinden alınmış parçaların dünyada lider tedarikçisi konumunda bulunmaktadır. *Skulls Unlimited* ayrıca araştırmacılar için yüksek kalitede ve anatomik araştırmaya uygun pelvis, fibula gibi kemiklerin satışını da gerçekleştirmektedir. Diğer bir ifadeyle şirkete internet üzerinden gerekli ödemeyi yapan herkesin insan iskelet veya kafatasına kargo yoluyla ulaşabildiği bir gerçeklik ortaya çıkmıştır. İnsan bedenleri bağış yoluyla bireylerden veya satın alım usulüyle kurumlardan alınmakta ve belirli osteolojik işlemlerle sergi ya da satışa hazır hale getirilmektedir. Bu hususta ilgili şirketin hukuki ve etik açıdan edindiğini deklare ettiği bu insan bedenlerinin internet ortamında satışa sunulabilmesi ve ticaretin konusu olabilmeleri şüphesiz bir tartışma konusudur; zira şirket kendisine gönderilen her türlü insan veya hayvan numunelerinin alıcısı olduğunu ve bu örneklere uygun ödemeler yapabileceğini açıklamaktadır.

Bu doğrultuda araştırma ilgili alanla iştigal ederek kâr amacı güden oluşumların insan bedenlerini internet ortamında satışına ve bu satıştan kaynaklı tedarik sürecine ışık tutmayı amaçlamaktadır. Çalışma insan bedeninin metalaşma sürecinde olduğu tespitinden hareketle beden bağışının şirketler elinde ticari ilişkilerin konusu olduğuna dair tartışma yürütmeyi planlamaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nde 2014 yılında gerçekleştirilen 2238 sayılı torba yasa değişikliği sonrası tıp fakülteleri ve dış hekimliği fakültelerinin kullanımına sunulmak üzere kadavra ithalinin olanaklı hale getirilmesi sonrası yaşanan tartışmalar göz önüne alındığında medikal alanıyla iştigal eden şirketlerin faaliyetlerini bu alana doğru genişletmeleri olasılık taşımaktadır. Cesedin olağan bir eşya niteliğinde olmadığı ve parasal işlemlerin konusunu oluşturamayacağı yolundaki medeni hukuk doktrini bu pratiklerle uyumlu görünmemektedir. Bu doğrultuda araştırmanın çıkış noktası meseleyi neoliberal iktisadi düzende piyasalaşmanın boyutu ve hukukun bunu sınırlandırma noktasındaki başarısızlığı bağlamında tartışmaya açmak olacaktır.

Neoliberal Dönemde Ölüm Kavramı: Egemenlik ve Sermaye

Berkay Kabalay

Bugün soykırıma varan öldürme eylemleri, açık denizde ölüme terk edilen mülteci botları, iş cinayetleri ve mülksüzleşme sonucu ortaya çıkan intiharlar gibi örnekleri olan çeşitli öldürme biçimlerinden bahsetmek mümkün. Bu biçimler kimi zaman kolonyal şiddetteki gibi bir öznenin kitleler üzerinde uygulaması ile gerçekleşirken, kimi zaman ise bir öznenin sorumluluk almadığı bir öldürme halini almaktadır. Bu hallerden ilki modern egemenlik teorisi çerçevesinde, öldürme eylemini egemenliğin kurucu rolü üzerinden kavramsallaştırılırken, ikinci hal kapitalist toplumsal ilişkiler ve sermaye birikimi mantığı ile bağlantılıdır. İlk yaklaşım Hobbes'tan Schmitt'e ve Agamben'den Mbembe'ye egemen-ölüm ilişkisini istisna ve düşman öteki aracılığı ile somutlarken, örtük olarak Foucault'nun biyopolitika kavramıyla dile getirdiği egemenin öldürmeye değil yaşatmaya odaklandığı fikrine dayanır. Diğer bir deyişle, egemenin kararı olarak ölüm istisnai olandır ve bu karar norm olan egemen-yaşatma bağının bir sonucudur. İkinci yaklaşım ise Marx'ın sermayeye dair kurduğu vampir benzetmesinden yani sermayenin artı değer üretimi için emeğin kanını emmesi anlatısından beslenir. Bir yandan ölümün farklı bir boyutunu sunarken, sömürgeci şiddeti ıskalar.

Bu çalışma, söz konusu ayrımı güncel olarak detaylandırarak, egemenlik nosyonunun normunun yaşamdan ölüme kaydığını, dolayısıyla istisnai olanın normalleştiğini ve bu normalleşmenin de neoliberal kapitalist ilişkilerin yarattığı dönüşümden kaynaklandığını ileri sürmektedir. Diğer bir deyişle, ölüm kavramının temel bir toplumsal belirleyen hale gelmesinin sebebi sermaye ve devlet arasındaki ilişkilerden ve sınıf-içi ile sınıflar-arası ilişkilerin kompozisyonundaki dönüşümünde yatmaktadır.

Söz konusu dönüşüm iki aşamada gerçekleşmektedir. İlk aşama öldürülebilir olanın yani düşman ötekinin tanımında yaşanan değişimdir. Neoliberal dönüşümle birlikte sermaye birikiminin gerekleri Marx'ın artık nüfus olarak tanımladığı kitlelerin gözden çıkarılabilir hale gelmesine ve ölüme terk edilebilir kılınmasına yol açmıştır. Sınıf ilişkileri sonucunda ortaya çıkan bu dönüşümün sebep olduğu ölümün normalleşmesi egemenlik teorisine yaslanan yaklaşımlar tarafından ıskalanmaktadır. İkinci aşama ise, ilkiyle bağlantılı olarak, egemenin yaşamın savunucusu olduğu fikrinin terk edilmesidir. Egemenlik neoliberal dönemde yaşamı çoğaltmak adına karar alan değil ölüme terk etmek adına eylemsiz kalan bir aktöre dönüşür. Böylelikle ölüm bir normun askıya alınması değil, normun harekete geçirilmesi olur.

Sonuç olarak bu çalışma günümüzde kapitalist toplumsal ilişkiler çerçevesinde ölüm ve yaşam arasındaki ilişkiyi tartışmaya açarak egemenliğin işlevinin tarihsel dönüşümüne işaret etmekte ve bununla bağlantılı olarak ölümün artık toplumsal bir norm haline geldiğini açıklamaktadır.

OTURUM 45

ZAFER TOPRAK ANISINA

OSMANLI-TÜRKİYE İKTİSAT TARİHİ I

Osmanlı Vakıf Sisteminde Aracılık Problemi ve Maliyeti

Arş. Gör. Burak Karakuş
ODTÜ, Tarih Bölümü
Prof. Dr. Kayhan Orbay
ODTÜ, Tarih Bölümü

Bu tebliğ Osmanlı vakıf sistemi içinde mali kapasiteleri ile öne çıkan kurumlar olan hanedan vakıflarının (dynastic waqfs) muhasebe ve hesap denetim maliyetlerini (accouting and auditing costs) inceliyor. İmparatorluktaki en yaygın kurumsal örgütlenme olan vakıfların içinde hanedan mensupları tarafından kurulan vakıflar idare ettikleri mali kaynaklar ve faaliyetleri ile iktisadi ve sosyal yaşam başta olmak üzere kamusal hayatın pek çok sahasında etkiliydi. Bu kurumsal yapı içinde hiyerarşi ve yetki delegasyonu olduğundan bu tür organizasyonlarda evrensel olarak ortaya çıkan bilgi asimetrisi ve buna bağlı olarak müvekkil-vekil problemi (principal-agent), kısaca aracılık problemi (agency problem) ortaya çıkıyordu.

Devlet ile vakıf kurumları aracılık maliyetlerini (agency cost) üstlenerek bu derece etkili ve güçlü kurumlarda aracılık problemini hafifletmek ve kurumların kuruluş amaçları doğrultusunda etkin çalışmasını temin etmek üzere bir denetim ve izleme (control and monitoring) mekanizması ve bir teşvik ve yaptırım (incentive and sanction) sistemi kurmuştur. Bu mekanizmanın en önemli araçlarından birisi muhasebe ve hesap denetimidir (accounting and auditing). Bu denetim aracını kurmak ve işletmek de elbette bir maliyet doğurur. Bu tebliğde hanedan vakıflarına yönelik nasıl bir denetim ve izleme mekanizması kurulduğu gösterilmeye çalışılacak, muhasebe ve hesap denetiminin işleyişi ve maliyetleri arşiv kayıtlarından örnekler üzerinden gösterilecek ve genel olarak vakıf sisteminde aracılık problemi ve maliyetine değinilecektir. Tebliğ, Osmanlı Devleti'nde merkez ve eyalet maliyeleri, ve tersane, darphane, tophane gibi diğer devasa kurumlarda aracılık maliyetleri ve denetim sistemlerine yaklaşmak ve bu kurumlarda yolsuzluk, usulsüzlük ve idari ihmal konularında çalışmalar için de esinleyici çıkarımlar içermektedir.

Osmanlı Vakıflarında Kriz Yönetimi: Duaguy Borçlanma Tahvili Uygulaması

Dr. Ramazan PANTIK
Vakıf Uzmanı (Vakıflar Genel Müdürlüğü)

Osmanlı Devleti'nin mali tarihi 1770-1840 yılları arasında büyük dönüşümlere, buhranlara ve kırılmalara sahne olmuştur. 18. yüzyılın ikinci yarısında girişilen iki cepheli savaş, kırılgan yapıdaki Osmanlı ekonomisinin tüm dengelerini değiştirmiş, yüzde elliyi aşan bütçe açıkları devleti daha radikal çözümler arayama itmiştir. Diğer taraftan dönem boyunca yaşanan iktisadi ve mali sorunlar salt kamu maliyesiyle sınırlı kalmamıştır. Ekonomik ve mali sorunlar imparatorluğun en yaygın kurumsal yapılarından olan vakıfları da derinden etkilemiştir.

18. yüzyılın son çeyreğinden itibaren pek çok paşa ve selatin vakfı, ilk kez bir türlü kapatılamayan uzun süreli bütçe açıklarıyla yüzleşmek zorunda kaldı. Vakıf idarecileri, Osmanlı merkez maliye bürokratlarının çabalarına paralel yaşanan ekonomik krizden çıkış

yolları ve stratejileri geliştirdiler. Bu bağlamda çalışma, öncelikle Osmanlı vakıflarında yaşanan genel bir mali kriz önermesinden hareketle bütçe açıkları karşısında Osmanlı vakıflarının geliştirmiş olduğu kurumsal kriz yönetme pratiklerini ve borçlanma yöntemlerini ele almaktadır. Çalışmada, yüzlerce vakıf muhasebesi ve borçlanma kaydının analiziyle, mali sorunlarla baş etmek zorunda kalan vakıfların kurumsal olarak kendi rezerv kaynaklarından yeni yarattığı iç finansmana; kaynakların yetersiz, sermaye ve likidite sağlamanın sınırlı, harcamaların acil ve zorunlu olduğu durumlarda ise borçlanmanın zorunlu ve tek seçenek olduğu dış finansmana başvurduğu ileri sürülmektedir. En yaygın dış finansman bileşeni sarraf kredileriyle desteklenen geleneksel borçlanma araçlarıyken iç finansman araçları oldukça çeşitli ve cüretkâr yenilikler içeriyordu.

Çalışmada esas olarak ekonomik sorunlar yaşayan vakıfların acil finansman akışını öncelikle kendi öz sermayesinden karşılamaya çalıştığı ve bu yapı içerisinde borçlanma tahvili yoluyla piyasaya arz edilen vakıf duaguy tahvillerinin etkin rol üstlendiği savunulmaktadır. Ayrıca mali sorunlar yaşayan vakıflara düşük faiz oranıyla büyük miktarlarda finansman imkânı sağlayan, vakıfların iç finansman arayışında bulduğu ve Osmanlı maliyesinden yaklaşık yarım asır önce uygulamaya başladığı vakıf duaguy cihetlerinin borçlanma tahvili olarak kullanılması çeşitli boyutlarıyla tartışılmaktadır.

1798-1845 yılları arasında altın çağını yaşayan duaguy tahvil ihracı uygulaması vakıflara öz sermayeden taviz verilmeden yaratılan uzun vadeli kredilere erişimin önünü açarak bu kurumlara oldukça esneklik sağlarken mali kriz içerisindeki pek çok vakfın krizden çıkış anahtarı olmuştur. Bu sayede uzun vadede vakıflar borç ödeme kapasiteleri ve krizler karşısında sergiledikleri dirençle sermayeyi korumanın bir yolu olarak oldukça dayanıklı olduklarını kanıtladılar. Daha önemlisi bu kurumlar geliştirdikleri finansal çözüm yöntemleriyle durağan ve statik kalıplara meydan okuyarak gelişim ve değişime açık olduklarını ispatladılar.

Osmanlı Anadolu'sunda Medreseler, Eğitim ve Ekonomik Büyüme (1500-1839)

Onur Yıldırım
Gürer Karagedikli
ODTÜ
Ramazan Pantık
Vakıf Uzmanı, Vakıflar Genel Müdürlüğü

Bu çalışma, Osmanlı İmparatorluğu'nda erken modern dönemde eğitim kurumlarının, özellikle medreselerin, ekonomik gelişme üzerindeki etkisini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda çalışmanın temel sorusu şudur: Medreselerin bazı bölgelerde yoğunlaşması, uzun vadeli bölgesel kalkınmaya katkı sağlamış mıdır? Diğer bir ifadeyle medreselerin yoğun olduğu bölgelerle bölgesel gelişmişlik düzeyi örtüşüyor mu? Ya da eğitim kurumlarının mekânsal dağılımı ile ekonomik üretkenlik arasında anlamlı bir ilişki var mıdır? Böylece çalışma, Batı ve Orta Anadolu coğrafyaları üzerinden, Osmanlı'da beşerî sermaye ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye dair yeni bir bakış açısı sunmayı amaçlamaktadır. Bir diğer ifadeyle, Tanzimat öncesi Osmanlı Anadolu'sunda eğitim ile ekonomik performans arasındaki ilişkiyi incelemekte, medrese coğrafyasının bölgenin ekonomik üretkenliğiyle nasıl ilişkilendiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. İlk bulgular, Anadolu'da Bursa, Amasya, Kayseri, Konya ve İzmir gibi medrese altyapısının gelişmiş olduğu bölgelerde, bu eğitsel altyapının ekonomik büyümeyi desteklemiş olabileceğine işaret etmektedir. Sonuç olarak, bu tebliğ medreselerin yalnızca dinî eğitim kurumları değil; aynı zamanda bilgi üretim merkezleri, bürokratik kadro

yetiştirme mekanizmaları ve toplumsal hareketlilik sağlayıcı yapılar olarak da işlev gördüğüne işaret etmektedir.

PROF. DR. ZAFER TOPRAK ANISINA

OSMANLI-TÜRKİYE İKTİSAT TARİHİ II

Orta Doğu'da Borsaların Gelişimi ve Finansal Entegrasyon, 1870-1914

Coşkun Tuncer
University College London

Bu çalışmada, 1870-1914 döneminde Osmanlı coğrafyasında faaliyet gösteren menkul kıymetler borsalarının uluslararası finans piyasalarıyla ilişkisi değerlendirilmektedir. İstanbul, İskenderiye ve Kahire borsalarına ait aylık hisse senedi fiyatları, piyasa değeri ve temettü bilgilerini içeren firma bazlı bir veri seti oluşturularak, bu piyasaların yapısı ve performansı nicel olarak analiz edilmiştir. Bulgular, Mısır ve Osmanlı İmparatorluğu'ndaki borsa büyümesinin ağırlıklı olarak yabancı firmaların hisse senedi ihracına dayandığını göstermektedir. Ayrıca İstanbul borsasının, İskenderiye borsasına kıyasla Londra ile daha güçlü bir entegrasyon içerisinde olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, çevre ülkelerde faaliyet gösteren borsaların finansal küreselleşme sürecindeki rollerine ilişkin yeni bir çerçeve sunmaktadır

Osmanlı İmparatorluğu'nda Kişi Başı GSYİH ve Bölgesel Farklılıklar, 1570-1914

Şevket Pamuk
Boğaziçi Üniversitesi
Pınar Ceylan
Cambridge University
K. Kıvanç Karaman
Boğaziçi Üniversitesi

Bu çalışma, 20 bine yakın arşiv kaynaklı fiyat ve ücret verisi ile talep yönlü bir yöntem kullanarak, 1570'lerden Birinci Dünya Savaşı'na kadar Osmanlı İmparatorluğu ve onun bölgeleri için on yıllık kişi başına GSYİH tahminleri geliştirmektedir. Sonuçlarımız 19. yüzyıldan önce kişi başına GSYİH'deki artışların sınırlı kaldığına, buna karşılık 19. yüzyılda toplam %40'ın üzerinde artış gerçekleştiğine işaret ediyor. İmparatorluk ölçeğindeki kişi başına GSYİH seviyesi, bu dönem boyunca İtalya ve İspanya'nın gerisinde kalmış, ancak 18. yüzyılın büyük bölümü ve 19. yüzyıl boyunca Hindistan ve Çin'den daha yüksek olmuştur.

Bölgesel tahminlerimiz ise, sanayi öncesi dönemde kişi başına gelirdeki bölgesel farklılıkların oldukça büyük olabileceğini gösteren başka ülkelere ait çalışmalara paralel sonuçlar vermektedir. İmparatorluk içinde, başkent İstanbul'u da kapsayan Marmara Bölgesi, en yüksek kentleşme oranlarına ve en yüksek kişi başına GSYİH seviyelerine sahiptir. 19. yüzyıl öncesinde Balkanlar'da kişi başına gelir Suriye ve Mısır'dan daha yüksek gözükmekte, bugünkü Türkiye sınırları içindeki alanda Batı-Doğu farklılıkları ise daha öncelere kadar uzanmakta ve 19. yüzyılda ekonominin dışa açılışıyla birlikte artmaktadır.

Büyük Buhran Sonrasında Türkiye Tarımında Bölgesel Yakınsama

Ulaş Karakoç
Kadir Has Üniversitesi
Marvin Suesse
Trinity College Dublin

Bu çalışmada, Büyük Buhran sonrası tarım fiyatlarında küresel bir düşüşün yaşandığı 1927-1938 döneminde Türkiye'de tarımsal verimlilik artışını inceliyoruz. 25 ana ürünü kapsayan ilçe düzeyinde veri kullanarak üç temel hükümet müdahalesini analiz ediyoruz: tarımsal kredi kooperatifleri, demiryolu ağı genişletmesi ve tarımsal fiyat politikaları. Ekonometrik analiz verimlilik artışının coğrafi olarak heterojen olduğunu ve en güçlü kazanımların demiryolu genişletmesi yoluyla pazar erişiminin iyileşmesinden yararlanan Orta ve Doğu Anadolu bölgelerinde gerçekleştiğini göstermektedir. Batı kıyılarındaki geleneksel ihracat odaklı ticarileşmiş alanlar, tarihsel avantajlarına rağmen daha yavaş büyüme yaşamıştır. Kredi kooperatifleri ticarileşmiş yerlerde Depresyon etkisini kısmen hafifletmeye yardımcı olurken, en önemli verimlilik kazanımlarının gerçekleştiği iç ve yüksek bölgelerde önemsiz kalmıştır.

İş Ağları Dinamiklerine Kurumsal-Tarihsel Yaklaşımlar: Bursa Otomotiv Sektörü Örneği (1964-1984)

Seven Ağır
ODTÜ İİBF İktisat Bölümü

İktisat tarihi ve iktisat sosyolojisi yazını uzun bir süredir piyasa dışı dikey bağlantılar yoluyla genişleyen firmaların ve piyasa aracılığıyla kurulan firmalar arası ilişkilerin dışında önemli bir üçüncü tür ilişkinin—uzun süreli tanışıklık ve güvene dayalı uzun dönemli 'ağ ilişkilerinin—önemine işaret etmiştir. Özellikle küçük endüstriyel firmalar arasındaki ilişkilerin niteliğinin—belli tarihsel ve mekânsal koşullar bağlamında--büyük firmalara atfedilen ölçek ekonomileri ve başka dinamik avantajlar sağlayabildiği örneklere işaret etmiştir. Bununla birlikte çeşitli çalışmalar firmalar arası ilişkilerin niteliğinin sektörel yapıyı ve onun için firmaların stratejilerini şekillendiren ve 'tarihsel' koşullarda ortaya çıkan kurumsal-kültürel unsurlar ile anlaşılabileceğine işaret etmiştir. Bu çalışma bu kuramsal yaklaşımlar ışığında Türkiye'nin ithal ikameci döneminin 'zor evresinde' lokomotif sektörlerden biri olarak görülen Bursa'daki firma dinamiklerini ve bu dinamiklerde 'başlangıç durumlarını' ve bu durumları 'dönüştürmekte etkisi olan firmalar arası ilişkileri incelemektedir. Çalışma Ticaret Sicil Gazetesi'nden oluşturulan özgün bir veri seti yanında dönemin sektörel raporları ve nitel analize dayalı monografik çalışmaları kullanarak, otomotic tedarik firmaları ile ana firmalar arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır. Çalışma 'yan sanayi' olarak bilinen firmalar için gelişim süreçleri ve ana firmalarla ilişkileri açısından 4 başlıklı bir tipoloji önermekte ve bu çerçeve içinde otomotiv sanayiinin uzun dönemli gelişimi ve dinamizmi açısından bu heterojen ağların etkisini değerlendirmektedir.

OTURUM 46

DEMOKRASİ KİTABI TANITIM PANELİ
TÜRKİYE'DE DEMOKRASİZLEŞMENİN BAZI BOYUTLARI

Cumhuriyetçiliği Yok Etme Projesi Olarak Faşizm

Pınar Bedirhanoğlu
ODTÜ, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Cenk Saraçoğlu
Ankara Üniversitesi, İletişim Fakültesi

Dünyada son yıllarda faşizmin yükselişi Marksist yaklaşımlar tarafından genellikle neoliberal dönüşümlerin yarattığı toplumsal sorunlar ve bu sorunların özellikle 2008 küresel kapitalist krizi ile daha da derinleşmiş olmasıyla ilişkilendiriliyor. Faşizmin kapitalizme içkin olduğu savını tamamlayan bu tür çözümlemeler, faşizmi kriz zamanlarında sermayenin emek üzerindeki tahakkümünü sürdürmeye yönelik karşı-devrimci döngüsel bir sınıf stratejisi (Toscano 2023) olarak tanımlıyor. Faşizmin karşı-devrimci bir sınıf stratejisi olduğu fikrini sahiplenen bu bildiri, Demokrasi Kitabı'na yaptığımız katkıdaki tartışmayı geliştirerek, günümüzde dünyada yükselen faşizmin üç önemli karşı-devrimci niteliği olduğunu vurgulayacaktır: 2010'lardan bu yana dünyanın dört bir yanında yükselen toplumsal muhalafetin özgürleştirici potansiyelini yoketmek; tepkisel muhafazakar kesimleri temkinli bir şekilde sokaklarda tutmak; ve modern siyasetin devlet-sivil toplum ayrılığı, eşit vatandaşlık, çıplak şiddeten arındırılmış bir formal siyaset alanı ve devletlerin egemen eşitliği gibi kurucu pratiklerine yıkıcı saldırılar.

Günümüzde yükselen faşizmin kapitalist modernite üzerindeki sonuçlarını bu vurgularla, uzun dönemli bir perspektifle ele alacak olan bu bildiri, 1930'lar dönemi faşizmi ile günümüz faşizminin, kapitalist devletin cumhuriyetçi tarihsel formunu yoketmeye yönelik ortak bir hedefe sahip oldukları tespitini yaparak, bunların birbirlerinden kopuk değil, süreklilik gösteren karşı-devrimci tarihsel stratejiler olarak düşünülmesi gerektiğini ileri sürecektir.

Anayasal Demokrasinin Çöküşü: Kavramsal Gerilimden Otoriter Pratiğe Türkiye Deneyimi

Gülşen Seven
TED Üniversitesi

Bu bildiri, anayasa ile demokrasi arasındaki teorik gerilimleri tartışarak, Türkiye'de Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) döneminde yaşanan anayasal dönüşümün otoriterleşme bağlamındaki yansımalarını incelemektedir. İlk bölümde, anayasa düşüncesinin geleneksel ve modern yorumları arasındaki kurucu karşıtlıklar ele alınmakta, anayasal demokrasinin istikrarı için bu yaklaşımlar arasındaki denge ve tamamlayıcılığın önemi vurgulanmaktadır. İkinci bölümde ise AKP iktidarında yeni anayasa söyleminin giderek demokratikleşme hedefinden saparak "istismarcı anayasacılık" biçiminde otoriter bir kurumsallaşmaya dönüştüğü savunulmaktadır. Bildiri, normatif anayasal söylem ile siyasal pratik arasındaki açılmanın, anayasal demokrasinin yalnızca hukukî değil, aynı zamanda temsilî ve kültürel düzeyde çöküşünü hızlandırdığı iddiasını dile getirmektedir.

Hegemonik Parti Otokrasisi ve Personalist Rejim Arasında Türkiye: Jeopolitik Krizler, Artan Seçim Belirsizliği ve 19 Mart 2025 Yürütme Gaspı

Toygar Sinan Baykan
Kırklareli Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü,

19 Mart 2025'te Ekrem İmamoğlu'nun ve birçok İBB yöneticisinin gözaltına alınması, Türkiye'nin otoriterleşme sürecinde yeni bir dönüm noktası olarak değerlendirilmelidir. Bu gelişme, klasik anlamda bir darbeden farklı olarak, mevcut iktidarın kendi gücünü tahkim etmek için uyguladığı bir "autogolpe" yani "yürütme gaspı" olarak tanımlanabilir. Bu tür müdahaleler, genellikle seçilmiş liderlerin meclisi ya da muhalefeti tasfiye ederek olağanüstü hâl koşullarında iktidarı tekelinde toplamasını içerir. Türkiye'de ise bu süreç, uzun süredir devam eden ve meclisi ve yargıyı halihazırda pasifize etmiş olan rekabetçi otoriterliğin yerel alandaki demokratik rekabeti de boğması ile tam otoriterliğe geçiş biçiminde ortaya çıkmıştır.
Bu adımın arkasında hem ulusal hem uluslararası nedenler bulunmaktadır. CHP'nin İmamoğlu'nu erkenden aday göstermesi kısa vadeli bir etken olarak görülebilirse de otoriterleşmenin yapısal zemini daha derindir. Türkiye'de yerel yönetimlerdeki kaynak paylaşımı klientelistik ilişkilerin ve siyasi rekabetin temel unsuru olarak Türkiye'de bugüne kadar bir "patronaj demokrasisi"nin yaşamasına izin vermiştir. AKP'nin bu kaynak paylaşımını artık tolere edemeyecek bir noktaya gelmesi, muhalefetin artan kapasitesiyle birleşince, iktidarı yürütme gaspı benzeri bir müdahaleye sevk etmiştir.

Bu çalışma Türkiye'de otoriter konsolidasyonun olası biçimleri üzerine bir tartışma da yürütmektedir. Türkiye'de otoriter rejimin yalnızca Erdoğan'ın şahsi iktidarı için değil, daha geniş bir parti aygıtı ve elit tabakasının çıkarlarını koruma amacı taşıdığı vurgulanmaktadır. Bu yapı, Erdoğan sonrası döneme de taşınabilecek bir hegemonik parti otokrasisine ya da personalist rejime evrilebilir. Ayrıca, Batı'daki liberal düzenin çöküşü, bu sürece yönelik uluslararası itirazları kayda değer şekilde azaltacaktır.

Son olarak bu çalışmada otoriter konsolidasyon şartları altında, muhalefetin önünde yalnızca alanı gittikçe daha da daralan seçim siyasetinde mücadelenin değil toplumsal örgütlenme ve formel ve enformel yeniden dağıtımcı uygulamalar yolu ile tabanı oluşturulacak olan uzun vadeli bir hegemonya mücadelesi olduğu belirtilmektedir. Demokrasiye dönüşün ancak sivil toplumsal alanda mücadelenin güçlendirilmesiyle ve alternatif bir iktidar vizyonunun inşasıyla mümkün olabileceği savunulmaktadır.

Türkiye'de Demokratik Geçişsiz Bir Geçiş Dönemi Adaleti mümkün mü?

Reyhan Ünal
Başkent Üniversitesi, İletişim Fakültesi

Türkiye gibi geçmişiyle hesaplaşmaktan kaçınmış eksik demokrasilerde, demokratikleşmenin önündeki en büyük engellerden birisi geçmişin --AKP gibi-- otoriter iktidarlar tarafından kendi baskıcı amaçları doğrultusunda araçsallaştırılması olgusudur. AKP de ilkin bir karşı hafıza olduğu iddiasıyla merkeze karşı çevreyi, seçkinlere karşı halkı, faile karşı mağduru temsil ettiğini söyleyerek, Kürtler, gayr-i Müslimler, Aleviler gibi Türkiye'nin resmi bellek anlatısında ihmal ve bazen de inkâr edilmiş kesimleri resmi bellek anlatısına dâhil ederek genişletme, geçmişi iyileştirme vaadiyle iktidara gelmiştir.

Ancak, özellikle de 2010 yılında gerçekleştirdiği Anayasa referandumu sayesinde tek başına iktidarı kullanmasına engel olan yerleşik iktidar yapısını (*ancien régime*) bertaraf etme imkânı elde etmesiyle birlikte, bu vaatlerini terk emiş ve bir iktidar belleğine dönüşmüştür. İktidar belleği ile kastedilen, ulus devletlerin resmi tarih anlatılarıdır. Söz konusu anlatıların içinde barındırdığı çoğulluk, dolayısı ile yukarıda bahsedilen ihmal ve inkâr anlayışı o ulus devletin demokratikleşme anlayışıyla doğrudan ilintilidir. Bu bakımdan bir resmi tarih anlatısı içerisinde farklı hatırlayış ve unutuşlara ne kadar imkân veriyorsa o oranda demokratik sayılabilir. Son yıllarda ise rejimin kusurlu da olsa demokratik yapısını giderek daha fazla otoriteryanizme dönüştüren AKP iktidarının "yeni bir Türkiye'nin" yeni kurucu belleği olma iddiasına tanıklık ediyoruz. Bu iddia kapsamında bu çalışma, AKP dönemi ve sonrası olmak üzere Türkiye'nin hatırlama ve unutma pratikleri üzerinden demokrasi görgüsünü irdelemeyi amaçlamaktadır. Bir diğer ifadeyle demokratik bir rejim anlamında AKP döneminde (eski) Türkiye nasıl hatırlanmıştır? AKP sonrasında AKP dönemi Türkiyesi nasıl hatırlanacaktır ve hatırlanmalıdır?

Otoriter bir rejimin baskısını giderek daha fazla hissettiğimiz ve buradan çıkış yolu aradığımız bugün AKP'nin yaratmış olduğu otoriter rejimin temel motivasyonunun geçmişte yaşanan hak ihlallerinden kaynaklı bir mağduriyetin sonucu olup olmadığı da önemli bir mesele olarak tartışılmaktadır. AKP, geleceği daha demokratik bir biçimde kurabilmek adına geçmişi onarıcı bir şekilde gündeme getirmek yerine iktidarını tahkim etmek adına geçmişi nefret ve korku objesine çevirmiştir. Bir başka deyişle geçmişi gündeme getirmesinin nedeni geleceği iyileştirmek değil, geçmişin yaralarını deşerek yaslandığı toplumsal kutuplaştırmayı derinleştirmektir. Buradan hareketle Türkiye'nin bu otoriter rejim döneminden çıkış yollarının tartışıldığı günümüzde Türkiye'nin geleceğini rövanşist arzulardan azade kılabilmek ve demokratikleştirebilmek için AKP dönemiyle nasıl hesaplaşacabileceği sorusu Türkiye'nin demokratik bir geçişsiz geçiş dönemi adaletini sağlayıp sağlayamayacağına bağlıdır.

OTURUM 47

YAKIN DÖNEM TÜRKİYE SİYASETİ IV: SİYASAL REJİM II

Kayyım Uygulamasının Yönetsel ve Ekonomik Düzeylerde Yaratmış Olduğu Değişim

Dr. Pınar Berk
Bağımsız Araştırmacı

Yönetim devimsel bir süreçtir. Kamu yönetimi varlığını devam ettirmek için değişen koşullara uyum sağlamak ve bu kapsamda da reform yapmak zorundadır. Kamu yönetimi alanında reform yapılmasında genel olarak üç nedenin etkili olduğu söylenebilir. Bu nedenler; toplumun beklenti ve taleplerini karşılamak, dış müdahalelerden kurtulmak ve krizlerdir. Krizlerin, kamu yönetiminde reform yapılmasındaki en önemli neden olduğu iddia edilebilir çünkü reform girişimleri genelde müreffeh zamanlardan ziyade kriz dönemlerinde ortaya çıkmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren yaşanan krizler ya da kırılma anları incelendiğinde, Türkiye'de reform çalışmalarının genelde kriz dönemlerinin ardından yapılmaya başladığına ilişkin bir çıkarımda bulunulabilir. Ayrıca kriz dönemleri ile birlikte ülkelerin ekonomi politikalarının, örgütlenme yapılarının da bir bütün halinde dönüşüme uğradığı söylenilebilir.

Türkiye'de yaşanan krizler ya da kırılma anları ve sonrasında yapılan reformlar, 5 döneme ayrılarak incelenebilir. Bunlar; 1929 Büyük Buhran, 1973 Petrol Krizi, 2001 Krizi, 2008 Küresel Finansal Kriz ve 15 Temmuz 2016 tarihli darbe girişimidir. 15 Temmuz 2016 tarihli darbe girişimi siyasi kriz olarak nitelendirilebilir. Çünkü siyasal iktidar, darbe girişiminin yaratmış olduğu krizle başa çıkabilmek için 2016 tarihinden itibaren, çok sayıda KHK yayımlamış ve gerek yönetsel gerekse ekonomik alanda kayyım atama uygulamasına başlamıştır.

Bu bildirinin amacı, kayyım uygulamasının yönetsel ve ekonomik düzeylerde yaratmış olduğu değişimi ya da dönüşümü analiz etmektir. Bildiri kapsamında; kayyım kavramının ne olduğu, ilk olarak nerede düzenlendiği, kayyım uygulamasının ilk kez ne zaman başladığına ilişkin bilgi verilecektir. Kayyım uygulamasının yönetsel alan üzerindeki etkisi belediyelere kayyım atanması üzerinden; ekonomik alan üzerinden etkisi ise, TMSF özelinde ele alınacaktır. Bu hususta: Kayyım uygulaması ile yönetsel ve ekonomik düzlemde nasıl bir değişim yaşanmıştır? Kayyım uygulaması merkezin yeni tür vesayet aracı mıdır? Türk yönetim sisteminde daha önceki dönemde kayyımlık benzeri bir uygulama var mıdır? Kayyım uygulaması uzun vadede sürdürülebilir mi? soruları yanıtlanmaya çalışılacaktır.

Siyasal Kültür Kapsamında Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi

Handan Yılmaz
Bağımsız Araştırmacı

Bir toplumun var olmasını sağlayan hem maddi hem de manevi olarak onu derinden etkileyen ve nesilden nesile aktarılıp toplum üyeleri tarafından benimsenerek öğrenilen kültür, söz konusu bireylerin bir toplum haline gelmesi ile şekillenmektedir. Bu nedenle her toplumun kendisine mahsus bir kültür anlayışı olması, siyasal kültür bağlamında da yine o topluma özgü bir anlayış geliştirmektedir. Bu anlayışın başında hükümet sistemi gelmektedir. Bir ülkenin sahip olduğu siyasi anlayışla gelişen hükümet sistemi o ülkenin var olmasını sağlayan bireylerin

politik tutum ve eğilimlerini, ülkenin siyasal dinamikleri ve yapısını, demokratik açıdan yaşadığı değişim ve dönüşümlerini, merkezi ve yerel yönetim sistemini, seçmenin yönetime katılımını etkileyen birçok faktörün şekillenmesinin neredeyse tamamını kapsayan siyasal kültürle yakından ilişkilidir.

Çalışmanın amacı, bir toplumun meşru olarak görülmesini ve benimsenmesini sağlayarak onun devamlılığı açısından önemli bir araç olarak gördüğü siyasal kültür ve hükümet sistemi arasındaki ilişkinin önemini ele alarak onu ne derece etkilediği ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin varlığının ortaya çıkışında sistemin siyasal ve kültürel dinamikleri çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bu bağlamda çalışmada, hükümet sistemleri arasında bir tercih yapılırken söz konusu ülkenin siyasal kültürü göz önünde bulundurularak değerlendirilme yapılmış, ülkenin siyasi kültürünün oluşumuna katkıda bulunan faktörler irdelenmiş ve bunun sonucunda Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin bahsi geçen siyasi kültürle olan intibakı konusunda artı ve eksileri tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Siyasal Kültür, Yönetim, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, Politik Tutum

CİMER ve Popülist İletişim: Türkiye'de Kurumsal Güvenin Kişileştirilmesi

Dr. Arş. Gör. Selbin Yılmaz
AÜ, SBF, Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı

2018 yılında Türkiye'de parlamenter sistem sona erip cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi resmen ve fiili olarak başladı. Cumhurbaşkanlığına bağlı bakanlık, başkanlık ve kurullardan oluşan bu sistemde ülkenin en yeni kurumlarından biri olan İletişim Başkanlığı bünyesinde, yurttaşların istek, şikâyet, bilgi edinme, görüş/öneri ve teşekkürlerini doğrudan cumhurbaşkanlığına iletebildiği elektronik/dijital bir kamu hizmeti aracı olan Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER) kuruldu. İdari aygıt açısından büyük bir dönüşümün hayata geçtiği bu süreçte, "tek adam" ifadesiyle demokrasinin ve demokratik kurumların altını oyduğu eleştirileri yöneltilen Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan için siyasal iletişim ve halkla ilişkiler hiç olmadığı kadar önem kazandı. Cumhurbaşkanı ile halk arasında, devlet ile millet arasında güçlü bir iletişim köprüsü olarak tarif edilen CİMER projesi de "doğrudan demokrasi"ye gönderme yapan "doğrudan cumhurbaşkanlığı" sloganı ile hem yeni rejimin hem de kararnameler aracılığıyla birçok idari yetkiyi kendinde toplayan cumhurbaşkanının demokratik olduğu retoriğini kullanmaktadır. "CİMER ile yönetime katıl", "CİMER ile yönetime ortak olun", "Hayallerini Paylaş" gibi uygulamalar, yönetime katılım, aktif yurttaşlık, kamuoyu denetimi, bilgi edinme hakkı, şeffaflık, hesap verilebilirlik ve katılımcı demokrasi gibi söylemler aracılığıyla pek çok demokratik ilkeyi yürürlüğe koyduğunu iddia etmektedir. Tüm bu retoriğin üçlü bir sac ayağı vardır: demokrasi, iletişim ve güven. İyi ve aktif bir iletişim sürecinin, millet ve devlet arasındaki bağı kuvvetlendireceği, yurttaşların devlete ve kurumlarına duydukları güveni sağlamlaştıracağı yönündeki vurgu ile bir halkla ilişkiler mekanizması olan CİMER, merkeze cumhurbaşkanlığını koyduğundan, güvenin adresi olarak da bir tek bu kurumu ve bir tek bu kişiyi işaret eder.

Öyle ki devlet kurumları cumhurbaşkanlığına şikâyet edilmekte, bazı başvuru yazılarının sanki bizzat cumhurbaşkanı okuyormuş gibi "Sayın Cumhurbaşkanım" gibi ifadelerle başladığı görülmektedir. Bu durum bizi kurumlara güveni tesis etmek amacında olduğunu iddia eden bir mekanizmanın hem kurumlara yönelik bir güvensizliğin var olduğunu teyit ettiği hem de güveni kurumsallaştırmak yerine kişileştirdiği paradoksuyla karşı karşıya bırakır. "Doğrudanlık" hâlesi

demokrasiden ziyade otoriter-popülist bir liderin doğrudanlığı, samimiyeti, ulaşılabilir olması ve insanları dinlemesi etrafında parlar. Buradan hareketle bu bildirinin birbiriyle bağlantılı iki iddiası var:

Birincisi, CİMER adlı mekanizmanın demokratik ilkelerden ziyade lider ile halk arasında oluşan mesafeyi kapatmaya çalışan popülizme özgü bir siyasal iletişim pragmatizmiyle hareket ettiğidir. İkincisi de kurumsal güveni tesis etmekten ziyade tek bir kuruma/kişiye bağlı kalarak kurumsal güvensizliği tahkim ettiğidir. Çalışmanın bir de kısıtlılığı vardır: CİMER'e yapılan başvurulara doğrudan erişim imkânı olmadığından yararlanılabilecek veriler resmi olarak İletişim Başkanlığı'nın hazırladığı raporlar ve takip bültenleri ile gayriresmî olarak haberler, insanların deneyimlerini paylaştığı forumlar ve sosyal medyadır. Resmi raporlar yanlıdır, çünkü mekanizmanın nasıl iyi işlediğine dair ideolojik bir söylemi yansıtır. Gayriresmî olarak edinilen bilgiler de yanlıdır, çünkü insanlar kişisel deneyimlerini aktarır. Ancak bu yanlı anlatılar bile kurumsal güvenin popülizm ve kişi kültü ile bağını gözler önüne sermeye yeterlidir. CİMER, popülist rejimlerin lidere olan güveni, ancak başka her şeye güvensizlikle tesis edebileceğine dair dikkat çekici bir örnektir.

OTURUM 48

GÜVENLİK POLİTİKALARI

Güvenlik–Ceza Siyaseti ile Sosyal Siyasetin Kesişiminde Suçların Artışı

Doç. Dr. Boran Ali Mercan
Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi

Türkiye'de suç oranları uzun zamandır istikrarlı bir biçimde artış göstermektedir. Özellikle araçsal–edinime (instrumental–acquisitive crimes) yönelik, uyuşturucu ve hırsızlık suçları en çok artış gösteren suç tipleri olarak öne çıkmaktadır. Bu durum suç siyaseti ve ceza adaleti sorunsalını kamuyounda sansasyonel biçimde tartışmaya açmıştır. Yükselen suç oranlarının, güvenlik siyaseti ve dolayısıyla ceza adaletinin yeterince etkin olmadığı, cezaların suçları azaltacak biçimde yanıt veremediği gibi kamuoyunda belirgin bir söylemi popülerleştirdiği görülmektedir. Ancak, bu çalışma, suç artışının tekil olarak ceza adaleti ve güvenlik siyaseti ekseninde kavranamayacağını ileri sürmektedir. Türkiye'de kamusal alan, 2016'dan itibaren, fazlasıyla 'kolluklandırılmış' ve 'güvenlikleştirilmiş' niteliktedir. Güvenlik aygıtı teşkilat ve insan kapasitesiyle ciddi boyutlara ulaşmasına karşın her tipten suçun yaygınlaştığı bir kamusallık tespiti 'güvenlikçi' paradigmanın sunduğu görme biçimi/bakış açısının dışına çıkmayı gerektirmektedir.

Türkiye'de 1980'de başlayan ve 2000'li yıllarda tamamlanan piyasa sisteminin (piyasa değer ve güçlerinin) yerleşikleşmesi sürecinde toplumun kurumlar aracılığıyla kendini savunma refklesi erozyona uğramıştır. Piyasacı ve teolojik–muhafazakâr politikalarla yeniden-yapılandırılmaya çalışılan toplumsal alanın erozyonunda devletin sosyal yükümlülüklerini ifaya yönelik siyasalarının piyasa ekseninde dönüştürülmesi, bu çalışma kapsamında temel belirleyenlerden biri olarak tartışılmaktadır. 2006 yılından itibaren hanenin tekil (çocuk, yaşlı, muhtaç, vb.) 'birey' ve 'aile' toplamı olarak refahından sorumluluğun annelik parantezine alınmış 'kadına' yüklenerek çalıştırma (*workfare*) rejimine terk edilmesi, araçsal–edinimci suçların artışının arkadasındaki en önemli unsurlardan biri olarak değerlendirilmelidir.

Paralı Askerlik Politikaları: Günümüz Güvenlik Pratiklerinde Askeri Zor Kullanımının Özelleştirilmesi

Araş. Gör. Mehmet Yaşar Kaya
Yüksek Lisans Öğrencisi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler

Özel askeri ve güvenlik şirketlerinin ve paralı askerlerin çağdaş çatışmalarda artan bir şekilde kullanılmaya başlanması, askeri zor kullanımının doğasında köklü bir dönüşüme işaret etmektedir. Modern devlet-merkezli savaş modelleri, kamusal askeri yapılar içinde yer alan yurttaş-askerleri esas alırken, Soğuk Savaş sonrası dönemde çatışma bölgelerinde özelleştirilmiş güvenlik aktörlerinin rolü giderek genişlemiştir. Bu çalışma, özel askeri güçlerin yaygınlaşmasını neoliberalizm ve emperyalizmin özellikle Küresel Güney'deki genişlemesi ile derinlemesine bağlantılı olarak değerlendirmektedir.

Bu araştırma, modern ordu modelindeki temel dönüşümleri inceleyerek, 1990'lardan itibaren Afrika'daki çatışmalar, Irak Savaşı ve Ukrayna-Rusya Savaşı gibi vaka incelemeleri üzerinden özelleştirilmiş güvenliğin emperyalist genişlemenin bir aracı olarak nasıl işlev gördüğünü tartışmaktadır. Çalışma, bu süreci devletin meşru şiddet üzerindeki tekelinin yeniden

yapılandırılması, özel askeri aktörlerin hukuki belirsizliklerinden doğan olanaklar ve bu aktörlerin artan kullanımının jeopolitik sonuçları bağlamında ele almaktadır.

Modern devletin meşru şiddet tekelini kapitalizmin mantıksal bir sonucu veya yeniden üretimi için gerekli bir işlev olarak görmek yerine tarihsel bir özgünlük olarak değerlendiren bu çalışma, son yıllarda hızla artan özelleştirilmiş güvenlik pratiklerini, devletin şiddet tekelindeki nicel bir azalmadan ziyade, kapitalist devlet ile şiddet ilişkisinin modern öncesi dönemleri hatırlatan niteliksel bir dönüşümünün sonucu olarak görmektedir. Bu dönüşüm, neoliberal küreselleşme sürecinde yaşanan sınıf mücadeleleri bağlamında devletlerin benimsediği siyasal bir tercih olarak açıklanmaktadır.

Özel güvenlik aktörlerinin hukuki statülerindeki belirsizlik ve devlet ordularının aksine modern bürokratik kontrol mekanizmalarına tabi olmamaları, demokratik baskılardan kaçınarak şiddet pratikleri geliştirmek isteyen devletler için avantajlı bir seçenek sunmaktadır. Bu durum, güvenlik alanındaki özelleştirmenin siyasi karakterini açıkça ortaya koymaktadır. Öte yandan, özelleştirilmiş güvenlik pratiklerinin yaygınlaşması, Küresel Güney'de emperyalist müdahaleler için yeni imkanlar yaratırken, bölgesel gerilimleri derinleştirerek özel güvenlik endüstrisinin kâr arayışlarını besleyen sürekli bir savaş halinin sürdürülmesine zemin hazırlamaktadır.

Özelleştirilmiş güvenliği yalnızca operasyonel veya teknik bir mesele olarak ele alan problem-çözücü yaklaşımları eleştiren bu çalışma, askeri zor kullanımının özelleştirilmesini politize eden eleştirel bir perspektif benimsemektedir. Böylece, bu olguyu ana akım analizlerin yaptığı gibi siyasal bağlamından koparılmış ve güvenlik yönetiminin verimlilik odaklı kaçınılmaz bir sonucu olarak ele alan yaklaşımlara alternatif getirmektedir. Bu haliyle bu çalışma, son yıllarda Marksist akademik çevrelerde gelişmekte olan, kapitalizm ile şiddet arasındaki ilişkinin özcü veya yapısalcı bir çerçevede değil, tarihsel bir perspektifle ele alınmasına yönelik çabalara mütevazı bir katkıdır.

Rejim Güvenliği ve Otoriter Pazarlık: Türkiye'de Otoriterliğin Konsolidasyonu

Özlem Kaygusuz
Ankara Üniversitesi

Türkiye, 2015 sonrası dönemde hızla derinleşen otoriterleşme süreciyle, 21. yüzyılın seçimli otoriter rejimleri arasında benzersiz bir örnek haline gelmiştir. Bu bildiride, 2018'de başkanlık sistemine geçişle kurumsallaşan otoriter rejimin, yalnızca yukarıdan empoze edilen bir yapı olmadığı; aksine sadece rejime destek veren değil; otoriter gidişi durdurabilecek muhalif aktörlerle kurulan çok katmanlı "otoriter pazarlıklar" yoluyla interaktif bir biçimde inşa edildiği ileri sürülmektedir. Türkiye'deki otoriter rejim inşası "rejim güvenliği" ve "otoriter pazarlık" kavramları çerçevesinde analiz etmekte; bu kavramlar üzerinden otoriter rejimin nasıl bu kadar dayanıklı olabildiği ve nihai olarak konsolide edilebildiğinin açıklanması hedeflenmektedir.

"Rejim güvenliği" kavramı, iktidarın kendi iktidarının güvenliğini devlet güvenliği ile özdeşleştirerek olağanüstülüğü meşrulaştırma kapasitesine işaret eder. "Otoriter pazarlık" ise rejimin yalnızca vatandaşlarla değil; muhalefet partileri, sermaye, sivil toplum aktörleri, muhafazakâr, milliyetçi gruplar ve Kürt siyasal hareketi gibi farklı aktörlerle siyasal destek karşılığında ekonomik yarar sağlama üzerinden kurduğu, ancak farklı örneklerde güvenlik zeminine de kaydırılabilen al-ver ilişkilerine referans verir. Siyaset biliminde daha çok

postkolonyal devletlerdeki tam otoriter rejimler için kullanılan bu kavram, bu çalışmada Türkiye örneğinde yeniden düşünülmekte ve demokratik kurum ve kültüre çeşitli düzeylerde sahip, henüz tam otoriter olmayan ancak otoriterleşmekte olan rejimlerde de oldukça esnek ve çok aktörlü biçimlerde yürütülebilen etkileşimsel bir süreç olarak ele alınmaktadır.

Çalışma, otoriter pazarlıkların sadece ekonomik değil güvenlik temelli de olabileceğini Türkiye üzerinden örneklemekte ve kavramı geliştirmektedir. Özellikle 2015 sonrası süreçte iktidardaki İslamcı-milliyetçi koalisyonun dört temel otoriter pazarlık stratejisi geliştirdiği ileri sürülmektedir: Popülist yeniden bölüşüm, rant dağıtımı, milli güvenlik temelli pazarlık ve toplumsal/ontolojik güvenlik temelli pazarlık.

Popülist yeniden bölüşüm, devlet destekli refah transferleriyle yoksul kesimlerin iktidara rıza göstermesini ve ekonomik krize rağmen iktidarın oluşturulan bağımlılık ağlarıyla seçmen desteğinin korunmasını sağlayan klasik otoriter pazarlık biçimidir. Rant dağıtımı, bir yandan kamu kaynaklarının iktidara bağlı sermaye gruplarına aktarılmasıyla diğer yandan da yerleşik sermaye gruplarına havuç-sopa mekanizmasını çalıştırmak suretiyle işlemektedir. Böylece hem ekonomik elitin desteği kazanılmakta hem de muhalif sermaye baskı altına alınmaktadır. Milli güvenlik temelli pazarlık, özellikle 2016 sonrası dönemde rejim güvenliğini "beka" kavramıyla özdeşleştirerek muhalefeti kriminalize etmekte, hukuksuzlukları ya da hukukun araçsallaştırılmasını meşrulaştırmaktadır. Toplumsal/ontolojik güvenlik temelli pazarlık ise muhafazakâr değerlerin, aile yapısının ve milli kimliğin korunması vaadiyle kültürel hegemonya kurmaya çalışmakta, kadınlar ve LGBTİ+ bireyler gibi ötekileştirilen kesimleri sistem dışına itmektedir.

Çalışma, bu dört stratejinin birbirinden bağımsız değil; ilişkisel bir biçimde rejimin otoriterliğini sürekli ilerleten, dayanıklılığını ve meşruiyetini pekiştiren bütünsel bir otoriterleşme mekanizması oluşturduğunu savunmaktadır. Türkiye örneği, otoriter pazarlık kavramının yalnızca ekonomik fayda ile siyasi hakların değiş-tokuş edildiği bağlamların ötesine geçebileceğini; çok katmanlı kimliksel, kültürel ve güvenlik temelli rıza üretim stratejilerini içerecek şekilde yeniden ele alınması gerektiğini göstermektedir.

İsrail Güvenlik Servisi'nin (Shin Bet) Tarihsel Gelişim Sürecinin Ulusal Güvenlik ve İnsan Hakları Bağlamında İncelenmesi

Erhan Kızıl
Ege Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler

Bu çalışma, İsrail-Filistin çatışmasında önemli bir rol oynayan Shin Bet'in (İsrail Güvenlik Birimi/*Israeli Security Agency*-ISA), İsrail'in ulusal güvenliğini sağlamaya çalışırken hayata geçirdiği insan hakları ihlallerini incelemektedir. Demokrasi, insan hakları ve ulusal güvenlik birbirlerini hem tamamlayan iki gerçeklikken aynı zamanda birbirlerine zıt iki noktayı temsil etmektedir. Gerçekten de demokratik devletlerde mevzu bahis ulusal güvenlik olduğunda demokrasi ve insan hakları çok çabuk göz ardı edilebilmektedir. Bu pratiğin en iyi örneklerinden birisini Shin Bet oluşturmaktadır. Daha çok İsrail'in ülke içi güvenliğiyle ilgilenen Shin Bet, 30 Haziran 1948'de kurulmuştur. O tarihten bu yana Shin Bet, İsrail topraklarında asayişin ve istihbaratın hamasi olarak varlığını sürdürmektedir.

Bu doğrultuda teşkilatın İsrail'in ilk kuruluş yıllarında temel görevi aşırı dinci Yahudilere karşı genç cumhuriyeti yaşatmak ve demokrasiyi korumakken 1967 Altı Gün Savaşıyla beraber ana odağını Filistin-İsrail çatışmasına çevirmiş ve Filistinli eylemcilere çevirmiştir. Bu süreçle

beraber teşkilat sık sık skandallara imza atmış ve insan haklarını ihlal etmeye başlamıştır. Bir yandan İsrail ulusal güvenliği için önemli bir aktör olurken diğer yandan İnsan hakları için suç üreten bir mekanizmaya dönüşmüştür. Bu nedenledir ki, İsrail-Filistin çatışması denince akla ilk gelen kuruluşlardan birini oluşturmaktadır.

Dünyanın her yerinde, güvenlik ve insan hakları ikileminde kalan güvenlik güçleri, insan haklarını ulusal güvenliği sağlama adına çok rahatça göz ardı edebilmektedirler. Bunun en büyük nedeni hem saldırıya maruz kalan ülke vatandaşlarının hem de güvenlik güçlerinin yaşadıkları "terör" travmaları sonrası, faaliyeti gerçekleştirenlerin cezalandırılması ve bir sonraki oluşabilecek eylemin engellenmesi için her hazırlığın yapılmasını beklemektedir. Bu sebeple "terörle mücadele" söz konusu olduğunda insanlar, insan haklarının kısıtlanmasına kolayca razı olabilmektedirler. Bu çalışmada detaylı göreceğimiz gibi Shin Bet'in kullandığı işkence yöntemlerinin en büyük meşruluk kaynağı bu gerekçe olmaktadır. Ancak güvenlik burada bir sarmalla girmektedir ve genellikle tek yönlü düşünülmektedir. Eleştirel düşüncenin, devlet merkezli ulusal güvenlik olgusuna yönettiği en büyük eleştiri de budur. Burada doğan temel eleştiri güvenliğin ne olduğu (neyi kapsadığı) ve kimin için olduğudur. İkinci büyük eleştiri güvenliğin sorunsallaştırılmadan, altında yatan nedenler açığa çıkarılmadan veril kabul edilmesidir. Tehdit unsuru oluşturan diğer özneler ve nesnelerin eylemsel nedenleri incelenmez. Salt askeri sorunlarla sorun çözülmeye çalışılmaktadır. Bu olgunun temel nedeni insan hakları daha çok sivilken güvenliğin daha çok devlete ait olmasından kaynaklanmaktadır. Devletin alanını, bölünmez bütünlüğünü, düzen halini ve vatandaşlarının güven duyacağı bir ortama işaret eder ulusal güvenlik. İnsan hakları ise daha çok tabandan gelen bir taleptir.

Bu doğrultuda, bu çalışmada, ilk olarak Shin Bet'in kuruluş aşamasında hangi faktörlerin rol oynadığı ve hangi gayelerle İsrail devleti tarafından kurulduğu açıklanmış ve daha sonra tarihsel ve hukuksal süreci açıklanmaya çalışılmıştır. Nefso Olayı, 300 No'lu Otobüs Hattı Olayı ve istihbarat toplama yöntemleri örneklerle açıklanmıştır. Daha sonra bu örnekler insan hakları ve demokrasi bağlamında tartışılmıştır. Kısaca çalışmanın temel amacı Shin Bet üzerine geliştirilen komplo teorilerini açığa çıkarmaktan ziyade bir yandan bu yapının siyasi ve hukuki gelişimini okuyucuya tanıtmakken diğer yandan eylemlerini ulusal güvenlik ve demokrasi bağlamında değerlendirmektir. Bu yapılırken İsrail Cumhuriyetini ve demokrasisini korumak için ortaya çıkan Shin Bet'in daha sonra İsrail devletinin ulusal güvenliğini tehdit eden yapılarla demokrasiye rağmen nasıl mücadele ettiği ve bunu nasıl meşrulaştırdığı üzerinde durulmuştur.

Özelleştirilmiş Güvenlik, Kurumsallaşmış Güvensizlik: Türkiye'de Özel Güvenlik

Araş. Gör. Duygu Öztürk Kırışık
Mersin Üniversitesi Maliye Bölümü
Araş. Gör. Avnihan Kırışık
Mersin Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü

Güvenlik, siyasal düşünce tarihinde uzun süre devletin meşruiyetinin temel dayanaklarından biri olarak görülmüştür. Bireyci ve piyasa yanlısı karakterine rağmen klasik liberal düşüncede dahi güvenlik, piyasaya bırakılamayacak bir kamusal mal olarak değerlendirilmiştir. Lakin, özellikle 1980 sonrası neoliberal dönemde bu anlayış köklü biçimde dönüşmüş; güvenlik hizmetleri özel sektöre devredilerek piyasalaştırılmıştır. Böylece güvenlik, eşit erişime açık bir kamu hizmeti olmaktan çıkarak metalaştırılmıştır.

Bu dönüşüm yalnızca pratikte değil, kuramsal düzlemde de tartışmaya açılmıştır. Soğuk Savaş boyunca güvenlik çalışmaları devlet-merkezli, askeri-stratejik tehditlere odaklı bir yapıya sahip olmuştur. Ancak Soğuk Savaş sonrasında bu çerçeve eleştirilmiş; güvenliğin yalnızca askeri değil, toplumsal, ekonomik ve çevresel boyutlarının da olduğu savunularak güvenliğin kapsamı genişletilmiştir. Kopenhag Okulu, güvenliği söylem yoluyla inşa edilen bir süreç (güvenlikleştirme) olarak kavramsallaştırırken; Galler Okulu daha normatif bir yaklaşımla güvenliği özgürlük ve eşitlik üzerinden tartışmaktadır. Paris Okulu ise bu yaklaşımlardan ayrılarak güvenliği, söylemden çok gündelik yaşamda somut biçimde işleyen pratikler üzerinden incelemektedir. Buna göre güvenlik, belirli aktörlerin ve araçların belirli tehdit imgeleri üreterek toplumsal ilişkileri biçimlendirdiği, iktidar ilişkilerinin kurulduğu bir 'güvenlik(siz)likleştirme' süreci olarak işlemektedir.

Marksist literatürde ise güvenlik, yalnızca bir koruma hizmeti değil; sınıfsal tahakkümün maddi ve ideolojik yeniden üretimini sağlayan bir aygıt olarak ele alınmaktadır. Güvenlik harcamaları, temelde toplumsal meşruiyet inşa eden ve sistemin yeniden üretimini mümkün kılan araçlardır. Aynı zamanda, dolaylı yoldan sermaye birikimini de kolaylaştırmaktadır. Bu bağlamda, sermaye birikimi lehine güvenliğin özelleştirilmesi ve piyasalaştırılması, kapitalist devletin birikim işlevi ile meşruiyet işlevi arasındaki gerilimi derinleştirmektedir. Ayrıca, bu hizmetlerin piyasaya açılması, sadece güvenliğin değil, devletin meşruiyetinin de piyasalaşmasına yol açmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de özel güvenlik sektörünün yükselişini eleştirel güvenlik kuramları ve eleştirel ekonomi-politik perspektifleri bir araya getirerek analiz etmektir. 2025 yılı itibariyle sayısı 321 bini aşan özel güvenlik görevlileri, 17 gün gibi kısa bir eğitim süreciyle donatılmalarına rağmen çok çeşitli kamusal ve yarı-kamusal alanlarda görev almaktadır. Buna karşılık, bu aktörlerin güvenlik üretme kapasitesinin düşüklüğü, varlıklarını sembolik bir temsile indirgemekte; böylece güvenlik yerine yaygın bir güvensizlik hissini yeniden üretmektedir. Paris Okulu'nun güvenlik pratikleri yaklaşımıyla değerlendirildiğinde, özel güvenliğin yaygın ama etkisiz varlığı, olağan ama işlevsiz denetim biçimleriyle toplumsal yaşamı 'normalleştirilmiş olağanüstülük' halinde sürdürmeye zorlamaktadır. Sonuç olarak, güvenliğin neoliberal politikalarla piyasalaştırılması, güvenlik üretmek yerine güvensizlik hissini derinleştirmekte; böylece devletin kamusal meşruiyetini aşındıran yeni bir güvenlik rejimi inşa etmektedir.

OTURUM 49

GÖÇ II: TÜRKİYE'DE GÖÇ

Literatürden ve Sahadan Sesler: Türkiye'de Kentten Kıra Dönüş Çalışmaları

Dr. Tuğba Erultunca
JSGA/Bursa Işıklar Jandarma Astsubay MYO
Prof. Dr. Fuat Güllüpınar
Anadolu Üniversitesi

Kişisel bir merakın entelektüel bir meraka dönüşüp araştırma sorusu ve alanı hale getirilmesinde belki de en önemli adımlardan birisi çalışma alanında neler söylendiği, neler yazıldığıdır. Bu açıdan düşünüldüğünde literatür bir araştırmacı için "tamam mı devam mı?" sorusuna verilebilecek bir yanıttır. Çünkü araştırmacının merak duyduğu sorular yanıtlanmış olabileceği gibi bu yanıtların eksik olduğunu da görülebilir. Dahası yeni araştırma ilgileri ve soruları da ortaya çıkabilir. Diğer bir ifadeyle literatür araştırmacının zihninde alanın resmini çizer ve araştırmacıya bu resme kendi renklerini ve vuruşlarını katması için bir imkan verir. Bu araştırma Türkiye'de kentten kıra dönüş çalışmaları literatürü içerisinde konumlandırılabilecek çalışmalarının betimsel analizi yoluyla kentten kıra dönüş hareketliliğinin bütüncül bir manzarasını ortaya koyarken aynı zamanda kentten kıra dönüş hareketliliğine odaklanan nitel bir alan araştırmasının gözlem notları ile bu manzaraya katkı sağlar.

Çalışmada öncelikle Türkiye'de kentten kıra dönüş eğilim ve pratikleri ile ilgili olarak yapılan alan araştırmaların içerikleri analiz edilmiştir. İlgili alan araştırmalarının belirlenmesinde "tersine göç, toprağa/doğaya dönüşçüler, geriye dönüş göçü, kıra dönüş, kırsal soylulaştırma, yeni köylülük, yeni öncüler, yaşam biçimi göçü" anahtar kelimeleri kullanılmıştır. Bu anahtar kelimeler literatür içerisinde bazen birbirinin yerine bazen de farklı ayrımlara işaret edilerek kullanılan ifadelerdir ve çoğu zaman kafa karışıklığı oluşturmaktadır. Geniş bir kavram seti dikkate alınarak taranan literatürün bu kavramların hangi alanlarda, nasıl ve ne şekilde kullanıldığını anlamaya katkı sağlaması hedeflenmektedir. Diğer taraftan sahadan gelen seslere çalışma içerisinde yer verilmesi kavramların sahip olduğu çağrışımların ortaya çıkarılmasına imkan vermiştir. Bu açıdan araştırmanın alanın sınırlarını belirlemede diğer araştırmacılara yol gösterici bir nitelik taşıdığı ifade edilebilir.

Yapılan analiz ve değerlendirmeler sonucunda Türkiye'de kentten kıra dönüş çalışmaları içerisinde özellikle "tersine göç" kavramsallaştırmasının kullanıldığı ve bu çalışmalarda ulaşılan araştırma gruplarının oldukça benzer nitelikler taşıdığı, son dönemde dikkat çeken alan araştırmalarının ise "kırsal soylulaştırma" fikri üzerine yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Literatürdeki bu seslerin sahadan işitilme biçimi ise "yeni köylülük" kavramı ve bu kavram merkezinde üretilen adlandırmaları kapsamaktadır. Alanyazında yer alan çalışmaların belli temalar içerisinde toplanması ve işaret ettikleri vurguların tekrarlayan yanları kıra dönüş hareketliliğini adlandırmada ve anlamlandırmada yeterince doyurucu açıklamalar olmadığının güçlü kanıtlarıdır. Dahası bu "kısıtlı" değerlendirmelerin hareketliliğin heterojen yapısını gölgelediği ve içerisinde taşıdığı potansiyeli de kısıtladığı ortaya çıkarılmıştır.
Anahtar kelimeler: Kentten kıra dönüş, kırsal sosyoloji, betimsel analiz, alan notları.

Türkiye’deki Üniversitelerde Küresel Güneyli Göçmen Akademisyenlerin Tutunma Mücadelesi ve Akademisyenliğin Küresel Güney Bağlamında Yeniden Şekillenmesi

Ahmet Ekren
Orta Avrupa Üniversitesi, Sosyoloji ve Sosyal Antropoloji Bölümü

Küresel güneyden gelen göçmen akademisyenlerin Türkiye yükseköğretimindeki deneyimleri ve Türk yükseköğretiminin uluslararasılaşma çabaları akademik dünyada yankı bulsa da, bu akademisyenlerin tutunma mücadelesini, kesişen devlet politikaları ve giderek belirginleşen popülist sınırların penceresinden etraflıca inceleyen çalışmaların sayısı hayli sınırlıdır. Bu çalışma, Türkiye yükseköğretim sisteminde küresel güney kökenli göçmen akademisyenlerin deneyimlediği çok katmanlı güvencesizlik hallerini derinlemesine irdeleyerek bu mühim boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Eleştirel göç literatürü ve akademik kapitalizm kuramlarından ilham alan bir "ortak marjinalleşmeler" çerçevesiyle, bu çalışma, Türkiye’deki göçmen akademisyenlerin statüsü, akademik yeterliliklerin denkliği ve istihdam süreçlerine dair devlet politikalarının, yükselen popülist-milliyetçi söylemler ve sınır rejimlerinin şekillendirdiği daha geniş dışlama ve içerme örüntüleriyle nasıl iç içe geçtiğini sorunsallaştırmaktadır.

Bu proje, Akdeniz Üniversitesi'nden Maissam Nimer yürütücülüğünde TÜBİTAK tarafından desteklenen (122K760 numaralı) "Türkiye Üniversitelerinde Uluslararası Öğretim Üyesi İşe Alım ve Tutundurma" başlıklı projenin bir parçasıdır. Farklı küresel güney ülkelerinden gelmiş ve Türkiye'deki çeşitli üniversitelerde görev yapan göçmen akademisyenlerle gerçekleştirilen nitel mülakatlar ve ilgili politika metinlerinin analizi aracılığıyla, bu makale, söz konusu akademisyenlerin işe alım, görevde kalma ve kariyer ilerleme aşamalarında karşılaştıkları dil bariyerleri, diploma denkliğindeki bürokratik engeller ve önceki akademik birikimlerinin değersizleştirilmesi gibi özgün zorlukları mercek altına almaktadır. Dahası, bu araştırma, son yıllarda Türkiyeli akademisyenlerin maruz kaldığı baskılar ve olası sürgünleri de dikkate alarak, Türkiye yükseköğretiminin popülist sınırlarla nasıl şekillendiğini ve farklı grupları ayrımcı bir şekilde nasıl dışlayıp içerebildiğini incelemektedir. Bu farklı tecrübeleri karşılaştırmalı bir yaklaşımla inceleyerek, makale, küresel güneyli göçmen akademisyenlerin marjinalleşme örüntülerinin Türkiye'deki diğer güvencesiz akademik grupların deneyimleriyle ne ölçüde kesiştiğini veya ayrıştığını sorgulamakta, popülist-milliyetçi politikaların akademik emek ve kariyerlerin inşası üzerindeki ayrıştırıcı etkilerini vurgulamaktadır. Bulgular, akademik emeğin küresel güney bağlamında yeniden şekillenmesi olgusunu anlamak için, kayganlaşan siyasi sınırların ve yükseköğretim yönetiminin kırılgan katılım ve dışlamaya nasıl katkıda bulunduğuna dair daha geniş bir perspektife ihtiyaç duyulduğunu ve bu sınırların Türk üniversitelerindeki akademik yörüngeleri ve akademik aidiyetin tanımını şekillendirmede nasıl incelikli ve çoğu zaman ayrımcı bir şekilde işlediğini göstermektedir. Bu çalışma, akademik hareketlilik, küresel güneyden göç ve yükseköğretimin politik ekonomisi alanlarındaki eleştirel literatüre, hem uluslararası işbirliği arayışlarının hem de dışlayıcı milliyetçi eğilimlerin belirgin olduğu bir bağlamda küresel güneyli göçmen akademisyenlerin kırılgan koşulları ve dirençlerini detaylı bir ampirik analiz sunarak özgün bir katkı sunmaktadır.

Bir Göç Biçimi Olarak Uluslararası Öğrencilik:
Türkiye'deki Taşra Üniversitelerinde Yabancı Öğrenci Artışı ve Deneyimleri

Dr. Sibel Utar
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü

Uluslararası göç yollarının kesişimindeki coğrafi konumuyla Türkiye, 21. yüzyılda küresel göçün merkez ülkelerinden biri haline gelmiştir. 2011 yılında başlayan iç savaşın ardından milyonlarca Suriyelinin Türkiye'ye kitlesel olarak sığınması ve de Orta Doğu ve Afrika ülkelerinden Türkiye'ye düzensiz göç hareketlerinin hızlanması uluslararası göç bağlamında hem kamuoyu tartışmalarının hem de akademik araştırmaların odağını sığınmacı göçü ve düzensiz göç hareketlerine yoğunlaştırmış olsa da bu dönemde aynı zamanda Türkiye'ye yönelik uluslararası öğrenci göçünde de büyük bir artış yaşanmıştır.

Öyle ki YÖK verilerine göre 2024 sonu itibariyle Türkiye'deki üniversitelerde 198 ülkeden 350 binin üzerinde yabancı uyruklu öğrenci eğitim görmektedir. Bu bağlamda Türkiye dünyada en fazla yabancı uyruklu öğrenciye ev sahipliği yapan ilk 10 ülke arasında yer almaktadır.

Türkiye'ye yönelik uluslararası öğrenci göçü 1980'li yıllarda başlamış olsa da Türkiye'deki yabancı öğrenci sayısındaki kayda değer artış ilk olarak 1990'lı yıllarda yaşanmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Orta Asya'daki Türk devletleriyle diplomatik ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla üniversiteler yumuşak güç aracı olarak kullanılmış ve bu kapsamda bölge devletleri ile imzalanan ikili kültür anlaşmaları çerçevesinde binlerce yabancı öğrencinin Türkiye'deki üniversitelerde eğitim almasının önü açılmıştır.

AKP iktidarı döneminde yükseköğretimin neoliberal yeniden yapılandırılması ve "her ile bir üniversite" politikası çerçevesinde yükseköğrenimde yaşanan muazzam genişleme yabancı öğrenci göçüne yönelik politikalar üzerinde de etkili olmuştur. "Uluslararasılaşma" adı altında yabancı öğrenci sayısının arttırılması hem YÖK'ün hem de kendi kaynaklarını yaratması beklenen üniversitelerin temel stratejik hedeflerinden biri haline gelmiştir. Bu bağlamda üniversitelerdeki yabancı öğrenci sayısını arttırmak amacıyla Türkiye'deki üniversitelerde eğitim almak için ÖSYM'nin yaptığı merkezi sınav olan YÖS'e girme zorunluluğu 2010 yılında kaldırılmış ve her üniversite yabancı öğrenci sınavını kendi bünyesinde hazırlayıp uygulamaya başlamıştır.

Bu durum neticesinde bilhassa "her ile bir üniversite" politikası kapsamında açılmış olan taşra üniversitelerindeki yabancı uyruklu öğrenci sayısında asimetrik bir artış yaşanmıştır. Öte yandan söz konusu gelişme, bildiri çerçevesinde detaylı biçimde ele alınacak olan pek çok sorunun da ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Bu bildirinin temel amacı, Türkiye'nin yükseköğretim sisteminde "uluslararasılaşma" stratejisi adı altında yaşanan dönüşümü analiz etmek ve yabancı uyruklu öğrenci sayısını arttırmaya yönelik çabaların bilhassa taşra üniversitelerinde nasıl tezahür ettiğini tartışmaktır. Taşra üniversitelerinde eğitim gören yabancı öğrencilerin hem eğitim hayatlarında hem de gündelik yaşamlarında karşılaştıkları sorunlara ışık tutmak ve deneyimlerini araştırmak bu bildirinin bir diğer hedefidir. Bu kapsamda Mayıs-Temmuz 2024 tarihleri arasında 16 yabancı uyruklu öğrenci ile yarı-yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılarak yapılmış olan nitel araştırmanın bulguları kullanılacaktır. Mülakatlar çerçevesinde Afrika ve Orta-Asya ülkelerinden danışmanlık şirketlerinin vaatlerine inanarak daha iyi bir yaşam hayaliyle Türkiye'deki taşra üniversitelerinde eğitim hayatına başlayan yabancı öğrencilerin bu üniversitelerdeki bilimsel

altyapı ve kurumsal kapasite yetersizliği nedeniyle başta dil sorunu olmak üzere akademik yaşamlarında büyük sorunlarla karşılaştıkları, barınma ve ulaşım gibi genel sorunların yanı sıra gündelik yaşamlarında sosyal izolasyona ve dışlanmaya maruz kaldıkları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yabancı Uyruklu Öğrenciler, Taşra Üniversiteleri, Yükseköğretimde Uluslararasılaşma, Uluslararası Öğrenci Göçü, Üniversitelerde Neoliberal Dönüşüm

Türkiye'de Göçün On Yılı (2015-2025): Göçmenden Vatandaşa Kullan-at Emeğin Yaygınlaşması

Dr. Sibel Karadağ
Kadir Has Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

21. yüzyılda küreselleşme, piyasanın egemenliğini dünyanın dört bir yanına yaydıkça, peşi sıra hiper-sömürüyü, gelir eşitsizliğini, mülksüz bir nüfusu da beraberinde yarattı. Tahribatın en vahşi hali Küresel Güney ülkelerinde yaşanırken, geriye rekor düzeye ulaşan milyonlarca yerinden edilmiş insan kaldı. Literatürde, 2010-2020 yılları arasına "yerinden edilmenin on yılı" adı verilirken bu oran 2020'den bu yana 50 milyon daha arttı (UNHCR, 2024). Bu küresel fotoğrafın içerisinde, Türkiye 2015 yılından itibaren -geçen seneye kadar- dünyanın en büyük sığınmacı nüfusunu barındıran ülke oldu.

Bu nüfusun büyük yüzdesini Geçici Koruma (GK) altındaki Suriyeliler oluştururken, kalanını ise diğer uyruklardan olan ve Uluslararası Koruma (UK) statüsü altında üçüncü ülkeye yerleşmeyi bekleyen sığınmacılar (Afgan, Iraklı, İranlı vd.) oluşturuyor. Tüm bu resmi rakamların dışında, kayıtsız ya da belgesiz olan nüfusun oranını bilmek ise imkânsız. Bu milyonlarca nüfus, kayıtlı olsa da olmasa da çalışma iznine sahip değildir ve çalışma izni başvurusu ancak işverenler tarafından yapılabilir. Geçici koruma statüsündeki Suriyeliler de üçüncü ülkeye yerleşmeyi bekleyen uluslararası koruma başvuru sahipleri de hiçbir kaydı olmayan belgesiz göçmenler de geniş enformel sektörün en büyük işgücünü oluşturuyorlar.

Mevcut literatürde, Türkiye'nin göç ve sınır politikaları pek çok farklı açıdan ele alındı. Avrupa'nın dışsallaştırma politikaları, geri gönderme anlaşması ve sınır kontrol mekanizmaları (İşleyen, 2018; Karadağ, 2019; 2022; Kaytaz, 2021); gönüllü geri dönüş politikaları (Mencutek, 2022); ani ve kitlesel göç dalgasının kurumsal ve bürokratik açıdan yarattığı sorunlar (İçduygu, 2015; Kaya, 2016); geçicilik ve belirsizlik üzerine kurulu hukuki zemin (Baban vd., 2017; Rygiel, Baban ve Ilcan, 2016; Biehl, 2015) bu çalışmalar arasında sıralanabilir. Geniş bir literatür ise, Türkiye'nin AB ile olan ilişkileri ve göç diplomasisi ekseninde konuyu ele aldı. Bu geniş akademik yazın içerisinde, göç politikasının emek süreçleri ve ilişkileri bağlamında tartışıldığı çalışmalar ise çok daha kısıtlı kaldı.

Bu çalışma, Türkiye'nin son on yıllık göç politikasını ekonomi politiğin merceğinden düşünmeyi önceler. On yılın ilk yarısında, dünyanın en büyük sığınmacı nüfusunu birkaç yıl içerisinde *geçicilik hiyerarşisine* dayalı politikalar ile çalışma izni olmadan istihdam eden ve ucuz emek gücü oluşturan Türkiye, ikinci yarıda ise (2022 sonrası) "büyük geri dönüş planı" ve sınır dışı pratiklerini zirveye çıkarmış ve buna da *seyreltme politikaları* adını vermiştir. Bu politikaların başladığı yılda GK altındaki Suriyelilerin sayısı 3,7 milyon iken, 2025 Haziran itibariyle 2,7 milyona düşmüştür (GİB, 2025). Çoğunluğunu Afganların oluşturduğu sınır dışı oranları ise rekor düzeye ulaşmıştır.

Bu makale, 2015-2025 arası dönemde göç politikalarının izini sürerken, milyonlarca göçmen bedeninin emek rejimine hızlı dahli ve aynı zamanda da çıkışını *disposable labor,* yani kullanılıp atılabilir, harcanabilir emek anlamına gelen kavram ışığında ele alacaktır. Krizin gölgesindeki bu uzun son beş yılda (Akçay, 2024) ücretli emeğin ani ucuzlatılması süreci, göçmen ile başlayıp son yıllarda vatandaşa doğru genişleyen kullanıp atılabilir emek kavramı ve bunun gündelik yaşamdaki izdüşümleri üzerinden tartışılacaktır. Makale, metodolojik olarak farklı yıllarda yapılmış kapsamlı saha araştırmaları ve yarı yapılandırılmış, derinlemesine görüşmelere dayanmaktadır. Saha araştırmaları, 2021-22 yılında sivil toplum ve yerel yönetim aktörleri ile yapılan 63 görüşmeden ve 2024 yılında İstanbul ve Gaziantep illerinde Suriyelilerle yapılan 20 görüşmeden oluşur. *Seyreltme* politikalarının aktif uygulandığı dönemi kapsayan saha bulguları, 2020 yılında yürüttüğüm kapsamlı saha araştırmasının analizi ile de karşılaştırılacaktır.

OTURUM 50

TÜRKİYE'DE MİLLİYETÇİLİK VE SAĞ SİYASET

Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemlerinde Azınlık Politikalarının Milliyetçilik İdeolojisi Aracılığıyla Bir Analizi

Büşra Ayça Üçok
Hacettepe Üniversitesi Siyaset Bilimi Yüksek Lisans Mezunu

Bu çalışmada Türkiye'de milliyetçi ideolojinin yükselişini Osmanlı İmparatorluğu'ndan Erken Cumhuriyet dönemine yürütülen politikalarla ele alacağım. Osmanlı sınırlarındaki bağımsızlık hareketlerine karşı alınan önlemlerle ortaya çıkan ve bunu takip eden süreçlerde gerçekleşen çatışmaları anlamak için bu uygulamaların ardındaki ideolojik temeli anlamanın önemli olduğunu düşünüyorum. Genellikle Jön Türklerin Türkleştirme politikalarıyla başlatılan ve bunun üzerine yapılan araştırmalara ek olarak bu çalışmada, imparatorluğun resmi ideolojisi ile Kemalist ideoloji arasındaki bağlantıları sağlamaya çalışacağım.

Bu bağlamda, Osmanlı İmparatorluğu'nda daha önce kullanılmamış bir kavram olan 'azınlık' kelimesinin 19. yüzyılda anlam kazanmaya başladığı görülmektedir. Gayrimüslimlerin ve Türk kimliğinden farklı bir etnik grupta yer alan nüfusun, hükümet politikalarıyla ötekileştirildiği ve yabancılaştırıldığı anlaşılmaktadır. Örneğin, 1890 yılında II. Abdülhamid tarafından kurulan Hamidiye Alayları ve Aşiret Mektepleri (Mekteb-i Aşiret)'nin Osmanlı topraklarında 'öteki'nin inşasına nasıl katkıda bulunduğu ve hem bölgedeki Kürt milliyetçiliğinin şekillenmesinde hem de 1915 Ermeni katliamının ortaya çıkmasında nasıl bir etkisinin olduğu sorgulanacaktır. Türk kimliğinin bir devlet kimliği olarak inşa edilmesi ve 'öteki' kimliklere Oryantalist ya da ırkçı denebilecek bir tutumla yaklaşılmasının meydana gelen sorunların temellerinden biri olduğu görülür. Buna ek olarak, Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılması ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte azınlıklara yönelik politikaların 'Türk üst kimliği' ideolojisiyle sürdürüldüğü aşikardır. Özellikle 1930'larda çıkan yasalar, İstiklal Mahkemeleri ve bu dönemde yaşanan Zilan Katliamı gibi olaylarla kimlik politikalarının ilerletildiği ve 'büyük' yeni bir kimlik inşa etmek için alınan kararların yıkıcı sonuçlara ulaştığı anlaşılmaktadır.

Bu çalışmada milliyetçilik ideolojisinin bu tarihsel gelişmeleri nasıl etkilediği ve bu gelişmelerin elitist ya da oryantalist ideolojilerle ve azınlık politikalarıyla ilişkisini araştıracağım. Etnik milliyetçiliğin ve 'Batı Oryantalizmi'nin Türk resmi ideolojilerinin oluşumundaki etkisini ve yerini sorgulayarak, teorik ve tarihsel argümanlarla bir çalışma yapacağım. Bunu yaparken, literatürdeki ilgili çalışmalar ve gazete ve dergilerdeki haberlerden yararlanacağım. Bu araştırma aracılığıyla Osmanlı'dan Türkiye'ye yaklaşık elli yıllık bir süreçte oluşturulan ideolojik dönüşümü ve yıkıcı azınlık politikalarını anlamlandırmaya çalışacağım.

Erken Cumhuriyet Döneminde Uluslaştırma Uygulamaları: Tarih, Hafıza, Dil, Adlandırma, Kültür ve Mimari

Yusuf Uygar
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniv. Sosyoloji Bölümü Doktora Öğrencisi

Bu çalışmanın amacı Türkiye Cumhuriyeti'nin bir ulus devlet olarak kuruluşundan itibaren devletin kurucu-yönetici elitlerinin ulusal sınırlar dahilindeki coğrafyada, topoğrafyada giriştiği ulus inşa faaliyetlerinin bir haritasını çıkarmaktır. İmparatorluktan ulus devlete geçiş, ulus

devletin inşa edildiği coğrafyayı saran çeşitliliğin bir anlamda yeni mefkureye göre monolotik yeniden dizaynını gerekli kılıyordu. Bu anlamda Cumhuriyetin ilanından sonra birçok sahada yeni ulus fikrinin yerleştirilmesi için yoğun bir faaliyet yürütüldüğü görülmektedir.

Erken Cumhuriyet Dönemine odaklanan bu makale, döneme ait yazılı ve görsel kaynakları, faaliyet raporlarını, arşiv belgeleri ve dönem üzerine yapılan çalışmaları inceleyerek; eğitim, dil, kültür, kolektif hafıza, yer adları, mimari ve diğer topoğrafik işaretlemeler, yerel tarih ve resmi tarih yazımı gibi farklı alanlarda ulus inşa faaliyeti kapsamında yapılan müdahaleleri, izlenen politikaları ortaya koymayı ve analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda erken dönem Cumhuriyet iktidarının yoğun bir Türklük inşasına giriştiği, farklı tarih, hafıza, dil ve kültüre sahip kimliklere karşı yeni ulus (Türklük) fikrini öne çıkarttığı ve tek egemen kimlik olarak kurguladığı söylenebilir. Bu çalışma ayrıca ulus inşa sürecinde birçok alanda eş zamanlı olarak yürütülen merkezi bir politikanın varlığını da ortaya koymaktadır.

12 Mart'a Doğru Giderken Ülkücü Hareket: *Devlet* dergisi odaklı bir değerlendirme

Fatih Yaşlı
Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin (CKMP) Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) adını almasından çok kısa bir süre sonra yayın hayatına başlayan *Devlet* dergisi, uzun yıllar boyunca Ülkücü Hareket'in yarı-resmi yayın organı olarak yayın hayatına devam etmiş, dergi hem teorik/ideolojik hem de politik bir işlev üstlenmiştir. Bu çalışmada derginin yayın hayatına başladığı günden 12 Mart darbesine kadar geçen zaman dilimi içerisinde Türkiye'de yaşanan gelişmeleri "anarşi" kavramı üzerinden değerlendirmesine ve yükselen sosyalist sola karşı devleti/askeri göreve çağırmasına odaklanılacaktır. Dergi yaklaşık iki yıl boyunca "anarşiye karşı" iktidardaki Demirel hükümetini ve ana muhalefet partisi CHP'yi eleştirmiş, çare olarak da "güçlü devlet" çağrısı yapmıştır, çağrının doğrudan muhatabı ise TSK'dır. Bu bildiride Devlet'te çıkan çeşitli yazılar üzerinden Ülkücü Hareket'in 1969-1971 yılları arasındaki siyasal tutumu değerlendirilecektir.

Türkiye'de Göçmen Karşıtlığının Anaakımlaşma Sürecinde Zafer Partisi'nin Rolü

Dr. Mehmet Gökhan Uzuner
Bağımsız Araştırmacı

Bu çalışma, Türkiye'de son yıllarda gözlemlenen göçmen karşıtlığının siyasal anaakımlaşma sürecini, Zafer Partisi'nin konuyla ilgili söylemlerinin yansımaları ve "bulaşma etkisi" (*contagion effect*) kavramsallaştırması çerçevesinde incelemeyi amaçlamaktadır. Göçmen karşıtlığı, Batı Avrupa siyasetinde aşırı sağcı popülist partilerin yükselişine paralel bir biçimde uzunca bir süredir giderek daha fazla önem kazanırken, Türkiye'de büyük oranda 2011 sonrasında ülkeye giriş yapan Suriyeli göçmenler aracılığıyla gündemde daha geniş yer edinmeye başlamıştır. Bununla birlikte, son yıllarda Türkiye'de göçmen karşıtlığının yaygınlaştığı, normalleştiği, görünür hale geldiği ve birçok ana akım parti nezdinde kabul gördüğü gözlemlenmiş ve 2021'de kurulan Zafer Partisi'nin kritik bir rol oynadığı görülmüştür.

Araştırmada, Zafer Partisi Genel Başkanı Ümit Özdağ başta olmak üzere parti temsilcilerinin göçmen karşıtlığı ile ilgili sosyal medya paylaşımları, basın açıklamaları ve çeşitli beyanları içerik analizi yoluyla incelenmektedir. Ek olarak, Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP),

Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), İYİ Parti ve Milliyetçi Hareket Partisi'nin (MHP) 2021-2024 yılları arasında göç konusundaki söylemlerinin değişimi irdelenmektedir. Böylece Zafer Partisi'nin göçmen karşıtlığı üzerine kullandığı radikal söylemin diğer ana akım partiler üzerinde oluşturduğu söylemsel baskı ve diğer etkileşim dinamikleri ele alınmaktadır.

Çalışmanın temel kavramsal dayanağı olan bulaşma etkisi, aşırı sağ partilerin çeşitli konularda oluşturdukları radikal söylemlerinin, seçmen nezdinde olumlu karşılık bulduğu oranda ana akım partiler tarafından da benimsenmesi sürecine işaret etmektedir. (Eatwell, 2003; Minkenberg, 2001). Bu çerçevede, Zafer Partisi'nin göçmenlere yönelik sert ve dışlayıcı söylemlerinin özellikle 2023 seçimleri öncesinde çeşitli ana akım partiler tarafından doğrudan veya dolaylı şekilde sahiplenilmeye başlandığı ortaya koyulmaktadır. Söz gelimi, bu süreçte CHP ve İYİ Parti'nin "düzenli ve gönüllü geri dönüş", "sınır güvenliğinin sağlanması" ve "yasa dışı göçle etkin mücadele stratejileri" gibi konulara ağırlık vermeye başlaması, Zafer Partisi'nin göçmen karşıtlığına dair radikal söyleminin ana akım partiler tarafından ne denli benimsendiğine işaret etmektedir. Böylelikle, Türkiye bağlamında göçmen karşıtlığının aşırı sağcı popülist söylemin marjinal bir unsuru olmaktan çıkarak siyasi rekabetin merkezî bileşenlerinden biri haline geldiği vurgulanmaktadır. Daha açıkça ifade etmek gerekirse, Zafer Partisi'nin göçmen karşıtlığı konusunda yalnızca söylem üretmekle kalmadığı, bunun yanında ana akım partilerin bu hususta siyasi tutumlarının dönüşmesini tetikleyerek, göçmen karşıtlığının meşru bir pozisyon haline gelmesine önayak olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak, bu çalışma, son yıllarda Türkiye'de göçmen karşıtı siyasetin yayılma, normalleşme ve meşrulaşma süreçlerinde Zafer Partisi'nin aşırı sağ popülist söyleminin etkisini ve söz konusu siyasi tavrın ana akım partilerce nasıl kabul gördüğünü analiz etmektedir. Bu bağlamda, çalışma, aşırı sağ popülist söylemin, göçmen karşıtlığı özelinde, ana akım siyasetin gündemini nasıl şekillendirdiğine ilişkin literatüre Türkiye örneği üzerinden katkı sağlamayı hedeflemektedir. Zafer Partisi, özellikle Suriyeli göçmenlere yönelik olarak Türk seçmeninde giderek kökleşen korku, kaygı ve öfkeyi radikal söylemiyle bir araya getirmeyi büyük ölçüde başararak, Türkiye'deki göçmen karşıtlığının güçlenmesinde önemli bir katalizör rolü üstlenmiştir. Bu süreç, yalnızca göçmen karşıtı bir siyasal atmosferin oluşmasına katkıda bulunmakla kalmamış, aynı zamanda Türk siyasi gündeminin aşırı sağ popülist bir eksene kaymasına da zemin hazırlamıştır. Dolayısıyla çalışma, göç meselesi üzerinden Türk siyasetinde radikal, dışlayıcı ve ayrıştırıcı söylemlerin giderek işlerlik kazanmasının ülkenin siyasi geleceğini nasıl şekillendireceğine dair bundan sonraki tartışmalara ve araştırmalara katkı sunması bakımından önem arz etmektedir.

Aşırı Sağın Yeniden Yükselişi: Küresel Bir Fenomen Olarak Alternatif Sağ ve Türkiye'deki Seküler Milliyetçiliğe Etkileri

Elif Genç
Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Son dönemde aşırı sağın dünya genelinde yeniden yükselişe geçmesi, faşizmin doğası ve sürekliliğine ilişkin tartışmaları yeniden gündeme getirmiştir. Aşırı sağ partilerin Avrupa Parlamentosu'ndaki seçim başarısı, bazı Avrupa ülkelerinde hükümetlerin doğrudan kontrol altına alınması ve ABD'de Trumpizm'in ikinci kez geri dönüşü, siyasi dinamiklerde önemli bir değişime işaret etmektedir. Bu dönüşüm Batı ile sınırlı kalmayıp küresel bir fenomen haline gelerek Arendt gibi düşünürlerin öne sürdüğü haliyle faşizmin tarihsel bir tekerrürüne mi tanıklık ettiğimiz yoksa farklı bir biçimde yeniden yükselişini mümkün kılan ideolojik koşulların mı ortaya çıktığı sorularını gündeme getirmektedir.

Geleneksel aşırı sağdan farklı olarak alternatif sağ, net bir ideolojik alternatif sunmadan, liberal demokratik kurumların altını oymayı amaçlayan dijital güdümlü, transgresif ve nihilist bir metapolitik strateji izlemektedir. Hareketin gerici siyaseti çevrimiçi aktivizm, ironi ve saldırganlıkla harmanlama becerisi, sağ söylemi yeniden şekillendirerek onu daha geniş aşırı sağ eğilimleri etkileyen stratejik bir güç haline getirmiştir. Bu strateji, incellik gibi benzer şekilde yıkıcı, nihilist fakat herhangi bir somut alternatif üretmeyen ve varoluşsal bir hoşnutsuzluk hâlinden beslenen hareketlerle de örtüşmektedir. Alt-right ve incel hareketlerinin aynı tarihsel bağlama tekabül etmesi, yalnızca siyasi değil, siyaset dışı olanın da politik bir isyan biçimi hâline geldiği; kapitalizmin krizlerine rağmen sahici bir çıkış imkânının giderek silikleştiği yeni bir anlamlandırma rejimine işaret etmektedir.

Türkiye'de yükselen seküler milliyetçilik, dini referanslardan arındırılmış, kentli ve genç bir kitle tarafından sahiplenilen; özellikle göçmen karşıtlığı, liyakat vurgusu ve kültürel homojenlik arayışı etrafında şekillenen yeni bir siyasal eğilimdir. Alternatif sağın dijital stratejileriyle temas eden seküler milliyetçilik, sistem karşıtlığına dair bazı unsurları barındırsa da bu karşıtlık daha çok kültürel kimlik, ulusal çıkar ve düzen vurgusu etrafında tezahür ediyor gibi görünmektedir. Seküler milliyetçiliğin bu özgün sistem eleştirisi biçimi, alternatif sağın küresel stratejileriyle olan örtüşme ve ayrışma noktaları çerçevesinde tartışılacaktır.

Bu doğrultuda çalışmanın amacı, özellikle internet çağında sosyalizasyon geçirmiş neslin siyaseti kavrayış ve pratik ediş biçiminde alternatif sağ ideolojisinin dönüştürücü bir etkisi olup olmadığını tartışmak ve bu etkinin Türkiye'de yükselen seküler milliyetçilik içerisinde kendini konumlandıran gençler üzerinde nasıl yankılandığını incelemektir. Bu eksende, 2024 Aralık ve 2025 Mart tarihleri arasında kurumsal siyasette aktif olan ve yaşları 19-32 arasında değişen 23 seküler milliyetçi ile yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmadan elde edilen bulgular ve ilgili literatür yazını üzerinden değerlendirmeler yapılacaktır.

OTURUM 51

TOPLUMSAL CİNSİYET IV: SAHA ÇALIŞMALARI

Türkiye’de Cinsiyet Rolleri, Çalışma Yaşamı ve Doğurganlık Niyetleri

Ayşe Betül Aydın
Ayşe Yetiş Bayraktar
Marmara Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü

Bu makale, Türkiye'de birlikte yaşayan bireyler arasında toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili tutumların ve istihdam durumunun doğurganlık niyetlerini nasıl şekillendirdiğini incelemektedir. Demografik araştırmalar genellikle doğurganlığı etkileyen yapısal etmenlere odaklanırken, normatif toplumsal cinsiyet inançlarının iş gücü piyasasına katılım ile kesişerek üreme arzularını nasıl etkilediğine dair çalışmalar sınırlıdır. Bu çalışma, değer yargıları ile yapısal konumlanmalar arasındaki etkileşime dair ampirik bulgular sunarak bu boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır.

Çalışmanın temel verisi, 17 Mayıs–2 Haziran 2024 tarihleri arasında toplanan ve Türkiye'yi temsilen seçilmiş bireylerden oluşan 2024 Türkiye Genel Sosyal Araştırması (TGSS) verilerine dayanmaktadır. Analiz, evli ya da birlikte yaşayan 2.615 yetişkin bireyi kapsamaktadır. Doğurganlık niyeti, bireylerin ideal çocuk sayısı üzerinden ölçülmektedir. Toplumsal cinsiyet tutumları, ev içi ve kamusal yaşamdaki kadın-erkek rolleriyle ilgili çeşitli yargılardan oluşturulan bileşik bir endeks ile değerlendirilmiştir. İstihdam durumu temel açıklayıcı değişken olarak ele alınmış; yaş, eğitim düzeyi, gelir algısı, mevcut çocuk sayısı ve bölge gibi değişkenler ise kontrol edilmiştir.

401 kişilik bir ön test alt örneklemine dayalı ilk bulgular, daha geleneksel toplumsal cinsiyet tutumları ile tam zamanlı istihdamın, daha yüksek ideal çocuk sayısıyla ilişkili olduğunu göstermektedir. Hâlihazırda sahip olunan çocuk sayısı ile ideal çocuk sayısı arasında pozitif bir ilişki bulunurken, özellikle her iki ebeveynin de yüksek eğitimli olması doğurganlık beklentilerini düşürücü bir etki yaratmaktadır.

Bu erken bulgular, kültürel normlar ile sosyoekonomik koşulların doğurganlık niyetlerini anlamada birlikte ele alınması gerektiğine işaret etmektedir. Çalışmanın tam analizi bu dinamikleri daha derinlemesine inceleyerek, değişen toplumlarda toplumsal cinsiyet, emek ve aile konularındaki tartışmalara katkı sunmayı hedeflemektedir. Demografi ve toplumsal cinsiyet araştırmalarının perspektiflerini birleştiren bu çalışma, çağdaş Türkiye’de bireysel inançlar ile iş gücü piyasası bağlamlarının üreme kararlarını nasıl ortaklaşa şekillendirdiğine dair yeni bir bakış açısı sunmaktadır.

Post-Feminist Sürücüler ve Toplumsal Cinsiyetin Yeniden Kurgusu: Türkiye’de Kadın Motosiklet Kullanıcılarının Deneyimleri

Melissa Sivri
Freie Üniversitesi Berlin

Bu çalışma, Türkiye’nin İstanbul kentinde yaşayan kadın motosiklet sürücülerinin deneyimlerini inceleyerek, onların bedenleştirilmiş pratikleri aracılığıyla yoğun biçimde erkek egemen bir alt kültürde hüküm süren toplumsal cinsiyet normlarına nasıl karşı koyduklarını

analiz etmektedir. Motosikleti yalnızca bir ulaşım aracı olarak değil, bedenin bir uzantısı olarak ele alan bu çalışma; bedenlenme ve direniş kuramları çerçevesinde, erkek olmayan sürücülerin hareket halindeyken alternatif öznelikler kurma biçimlerini analiz etmektedir.

Kasım 2023 – Ağustos 2024 tarihleri arasında yürütülen etnografik saha çalışmasına dayanan bu araştırma, kadın motosiklet sürücülerinin geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri, yükselen post-feminist söylemler ve çağdaş Türkiye'ye özgü toplumsal dinamikler tarafından biçimlenen sosyo-kültürel bir bağlamda nasıl konumlandıklarını ve bu alanda nasıl hareket ettiklerini incelemektedir. Motosikleti yalnızca bir ulaşım aracı değil, aynı zamanda bedenin bir uzantısı olarak kavramsallaştıran bu çalışma, bedenlenme ve direniş kuramları ekseninde, kadın sürücülerin hareket halindeyken alternatif öznelik biçimlerini nasıl kurduklarını analitik bir çerçevede irdelemektedir. Kamusal mekânı işgal ederek ve yeniden anlamlandıran kadın sürücüler hem motosiklet kültürünü hem de kentsel hareketliliği biçimlendiren cinsiyetlendirilmiş anlatıları yeniden tartışmaya açarak dönüştürmektedir. Bu çerçevede çalışma, toplumsal cinsiyetin icrası, hareketlilik ve direniş üzerine yürütülen kuramsal tartışmalara katkı sunmakta; aynı zamanda post-feminist öznenin yerelleşmiş tezahürlerini, patriyarkal normların sürekliliği bağlamında eleştirel bir perspektifle inceleyerek mevcut literatüre katkı yapmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet ve Hareketlilik, Erkek Egemen Altkültürler, Motosiklet Kültürü, Antropoloji, Etnografi

Prosopografinin Feminist Yorumu: İşçi Kadınların Hayat Hikayelerini Derlemek

Nalan Mumcu
Gaziantep Üniversitesi İletişim Fakültesi

Kimilerine göre yöntem, kimilerine göre enstrüman ya da bir yorumlama aracı olarak kabul gören prosopografi, homojen bir gruba dahil bireylere dair biyografik bilgilerin sistematik bir şekilde toplanmasına ve analiz edilmesine dayanıyor (Rajae, 2020, s. 71). Sıklıkla kolektif biyografi ile karıştırılan prosopografi tıpkı biyografi gibi hayat hikayelerini odağına alsa da ondan farklı olarak prosopografinin odağında, her bir kişinin tam bir biyografisini oluşturmak için yeterli bilginin bulunmadığı koşullarda, kişilerin bilgilerini toplayıp analiz biriminin parçası olan özneleri inceleyerek bir grubun, bir organizasyonun ya da bir toplumsal hareketin hikâyesinin inşa edilmesine sağladığı olanak bulunuyor (Coles, Netting, & O'Connor, 2017).

Bu çalışmada geleneksel prosopografinin "homojen" bir grubun "ortak" deneyimini, "sistematik ve bütünlüklü" bir şekilde bir araya getirme amacından ayrılıp prosopografiyi feminist bir bakış açısıyla yorumlayacağım. İşçi kadınların hikâyelerini onları homojen bir kategori olarak sınırlamadan, deneyimlerini ve hikâyelerini ortaklaştırmaya çalışmadan bir araya getirmenin, biricik hikâyelerini kolektif bir hikâyenin içerisinde görebilmenin imkânlarını prosopografinin feminist yorumu üzerinden anlamaya çalışacağım. Çünkü işçi kadınların "sessiz ve olaysız" görülen, bu nedenle çok da görülmeyen hayatlarını gündemimize alabilmek, hikâyelerini tüm eksiklikler, belirsizlikler ve istikrarsızlıklarıyla birlikte görebilmek, müteredditi seslerini duyabilmekle mümkündür.

Şengal'den Midyat'a Zorunlu Göç, Ezidi Kadınlar ve Gündelik Hayat

Helin Erdoğan
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü Doktora Öğrencisi

Bu bildiri, 2014 yılında Irak Şengal'de gerçekleşen IŞİD saldırılarının ardından zorunlu göçe maruz kalan Êzîdî kadınların Mardin Midyat'ta kurdukları yaşam deneyimlerini, toplumsal cinsiyet perspektifiyle ele almaktadır. Êzîdî topluluğu açısından bu saldırılar, tarihsel bellekte "ferman" olarak anılan soykırım döngüsünün güncel bir devamı niteliğindedir. Bu bağlamda "ferman", sadece fiziksel mekândan kopuşu değil; kadınların bedenleri, kimlikleri ve toplumsal rollerine yönelik çok katmanlı bir yıkımı da ifade etmektedir.

Bu çalışma, araştırmacının doktora tezine dayanan saha çalışmasından elde edilen bulgulara dayanmaktadır. Ocak 2023 ile Ağustos 2023 tarihleri arasında gerçekleştirilen araştırmada, 25 Êzîdî kadınla derinlemesine bireysel ve odak grup görüşmeleri yapılmış; ayrıca Midyat ve Mardin'de faaliyet gösteren çeşitli sivil toplum kuruluşları ve kamu kurumlarıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma, mülteci kadınların gündelik hayatlarındaki kırılganlıkları, direniş pratiklerini ve hayata tutunma biçimlerini anlamaya odaklanmıştır.

Êzîdî kadınların anlatıları, zorunlu göçün ardından karşılaştıkları çok yönlü zorlukları, mülteci kamplarındaki deneyimlerini ve Midyat'taki yeni yaşam alanlarında hem ev içi rollerini hem de kamusal alandaki varlıklarını nasıl yeniden kurduklarını ortaya koymaktadır. Kentle, komşuluk ilişkileriyle ve mekânla kurdukları ilişkiler; kadınların hem geçmişle hem de belirsiz bir gelecekle baş etme stratejilerinin önemli göstergeleridir. Sessizlik, hafıza, gündelik rutinler ve yer yer görünmeyen emek üzerinden inşa edilen bu yaşam, aynı zamanda kadın öznenin dönüşümünü de yansıtmaktadır.

Çalışmada elde edilen bulgular; kadınların maruz kaldıkları şiddet ve travmalara rağmen, gündelik hayatlarını yeniden üretme kapasitesine sahip olduklarını; ev kurma, ilişkileri yeniden tanımlama ve geleceğe dair hayal kurma gibi pratiklerle kimliklerini yeniden şekillendirdiklerini göstermektedir. Kimisi için Şengal'e dönüş artık bir hayal olmaktan çıkmışken, kimisi Avrupa'ya ulaşma umuduyla "beklemek" ve "gitmek" arasında yeni bir mülteciliği deneyimlemektedir.

Bu bildiri, Êzîdî kadınların anlatılarını merkeze alarak zorunlu göçün gündelik yaşamdaki izdüşümlerini görünür kılmayı ve toplumsal cinsiyet temelli bir mültecilik analizine katkı sunmayı amaçlamaktadır. Bu çalışmanın bulguları, Êzîdî kadınların yaşadığı deneyimlerin derinlemesine anlaşılmasına katkıda bulunarak, toplumsal cinsiyet perspektifiyle mültecilik üzerine daha kapsamlı bir tartışmanın önünü açmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Zorunlu göç, mültecilik, Êzîdî kadınlar, toplumsal cinsiyet, gündelik hayat, ferman

Hatay'da Afet Sonrası Toplumsal Cinsiyet:
Konteynır Kentlerde Yaşayan Kadınların Anlatıları

Dr. Ayşe Berna Uçarol
Sosyolog, Bağımsız Araştırmacı

Geniş coğrafi yayılımlı bir alanda, 11 ilde, can kayıplarına ve kentlerin yıkımına neden olan Kahramanmaraş merkezli Şubat 2023 depremleri üzerinden iki yıl geçti. Bu süreçte afetin yarattığı sorunların boyutları da değişti. Afet sürecinin ilk aylarında, bölgedeki insanların sorunları; gıda, hijyen malzemeleri, temiz su, çadır gibi gündelik hayatta ayakta kalabilmenin güçlükleri ve temel ihtiyaçlara erişebilme eksenindeydi. Gelinen noktada ise bölgede depremin yarattığı yıkımın yaralarının sarılmaması, en başta dayanıklı konut ve ekonomik sorunlar için kalıcı çözümler üretilememiş olmasıdır. Bu bağlamda depremzedelerin, gündelik hayat sorunları farklı boyutlarıyla giderek derinleştirmiştir. Bu araştırma kadınların anlatılarını odağa alarak, yaşanan büyük çaplı afetten kaynaklı ortak sorunları ve yaraların sarılması için talepleri, geleceğe dair beklentileri görünür kılmayı hedeflemektedir.

Araştırma, Hatay'da, özellikle konteyner kentlerde yaşayan kadınların deprem sonrası deneyimlerine odaklanarak, afetin gündelik yaşam ve toplumsal roller üzerindeki etkilerine bakmaktadır. Nitel araştırma yönteminin benimsendiği çalışmanın sahası Eylül, 2024'te Hatay kentinin ağır hasırlı ilçelerinden olan Samandağ'da farklı konteynır kentlerde yaşayan, 25- 65 yaş aralığında, bekar/ evli, ev kadını/ işsiz/meslek sahibi 20 kadınla gerçekleştirildi.

Araştırmanın bulgularında öne çıkan sorunlar; kadınlar için konteyner kentlerde yaşam sürdürmenin maddi ve mekânsal zorlukları, artan ev içi yükler ve erkek şiddetinin boyutları, ekonomik kaygılar ve güvencesizlik, çocukların bakım sorumluluğunun ağırlaşması, devlet ile sivil kurumlara yönelik güven aşınması, tükenmişlik duygularıdır.

Bu çalışma, kadınlara yönelik hak ihlallerini görünür kılmaya çalışırken aynı zamanda kadınların taleplerini; afet sonrası dayanışma, hak temelli sosyal politikaların gerekliliğini de bulgularla ortaya koymaya çalışmaktadır. Kadınlar, istihdam olanakları, psiko-sosyal destek hizmetleri ve afet dönemlerinde kadınları psikolojik ve fiziksel şiddetten koruyacak mekanizmaların oluşturulmasını talep etmektedir.

OTURUM 52

TÜRKİYE'DE SOSYAL POLİTİKA II: YAŞLILIK VE BAKIM HİZMETLERİ

Bakım Etiği Kavramı Çerçevesinde Yaşlı ve Engelli Bakımını Yeniden Okumak

Öğretim Üyesi Fulya Doğruel
Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü

Modernleşme sürecinde bir yandan geleneksel aile ve dayanışma ilişkilerinin hızla çözülmeye başlaması, diğer yandan yaşam süresinin uzaması ve nüfusun yaşlanması ile bakım işi dünya genelinde bir sorunsala dönüşmüştür. Bakım, fiziksel ve duygusal destek verme açısından hanedeki bireylerin, yaşlıların, engellilerin, bazen de tümünün birden bakımını kapsayan bir iştir. 'İlgi ve şefkat göstermeye daha yatkın' olduğu düşünülen bakım işi genellikle kadınlara bırakılır. Emek yoğun bir iş olan bakım, herkes için önemli olmasına rağmen, 'kadın işi' sayıldığı, 'kâr getirmediği' ve bedenin 'kirli' yönleriyle ilişkilendirildiği için az itibarlı olduğu düşünülür.

Dünya genelinde, bakım işlerinde en fazla yüke sahip olan kadınlar ücretli bakım işlerinin üçte ikisini, ücretsiz bakım işlerinin ise dörtte üçünü üstlenirler. Bakım işinin daha çok hane içi ile ilişkilendirilmesi ve kadınlar tarafından yürütülmesi nedeniyle, biyopolitik bir boyutu da olan cinsiyetlendirilmiş bir iş olduğu söylenebilir. Engelli ve yaşlı bakımı çoğunlukla aile odaklı olmaya devam etmekte ve neoliberalleşen kapitalizm koşullarında uygulanan bakım politikaları kadın emeğinin sömürülmesine neden olmaktadır. Piyasada bir iş olarak tanınmayan enformel bakımın, bu hizmeti sunan kadınların hayatında büyük bir yer kaplayarak fiziksel ve zihinsel sağlıklarını olumsuz yönde etkilediği bilimsel çalışmalarla ortaya konmuştur. Enformel bakım hizmeti sunan kadınların bakım yükünü tek başlarına üstlenmeye itirazları artmakta ve bakım işine hane içinde çözüm bulunamadığında devreye ücretli kadın emeği girmektedir. Küreselleşme ve göç hareketleri bakım emeği ihtiyacına uluslararası bir 'çözüm' imkânı ve kadınlara bir istihdam alanı sunsa da bakım işinin istikrarsız, güvencesiz ve enformel biçimde yürütülmesi sonucunda bakım konusunun dünya genelinde bir krize dönüştüğü söylenebilir.

Bu çalışma, bakım etiği kavramından hareketle bakım işinde kadın emeğinin niteliğine dair güncel tartışmaların içerik analizi yöntemine dayanarak 'bakım işi daha adaletli bir şekilde nasıl yapılabilir' sorusuna cevap aramaya çalışmaktadır. Bakıma dair çağdaş teorik tartışmalarda bakımın cinsiyetlendirilmiş doğası ve bakım adaleti konuları önemli yer tutmaktadır. Feminist bakım etiği savunucuları bakım konusuna hem geleneksel bakım düzenini hem Neoliberal kapitalizmin aşırı bireyci, kâr odaklı ve rekabete dayalı düzenini eleştiren, toplumsal cinsiyet üstü ve kamu/özel ayrımını aşan bir politik bir çerçeveden yaklaşırlar. Yeni bakım etiği savunucuları, bir yandan kişiler arası ahlak anlayışını sorgulayarak karşılıklı bağımlılığı vurgularken, bir yandan da devletin rolüne ilişkin geleneksel liberal anlayışı sorgulayarak, vatandaşlık haklarının ancak siyasi sosyal, ekonomik ve kültürel boyutlarıyla bütünsel olarak uygulandığında anlamlı olacağını vurgularlar. Bakımın hem kişilerarası bir ahlaki yükümlülük hem de kişisel olanın ötesinde bir devlet yükümlülüğü olduğunu vurgulayan, bakım ilişkilerinin bireyleri aşan toplumsallığına ve evrenselliğine işaret eden bu bakım etiği yaklaşımının daha demokratik ve çoğulcu bir politik ideal olarak dönüştürücü potansiyeli olduğunu savunurlar (Tronto, 1993; Engster, 2007, Chatzidakis vd., 2000).

Bakım emeğinin görünmezliği, cinsiyetlendirilmesi ve güvencesizleştirilmesinden kaynaklı bakım adaletsizliği kadınların gerek ulusal yurttaşlık haklarını gerek evrensel insan haklarını

zedelemektedir. Fraser'in (2000) vurguladığı gibi 'tanınma' sosyal adaletin merkezi bir bileşenidir. Adalet ve özgürlük için sadece zenginlik ve gücün yeniden dağıtımı değil aynı zamanda kültür ve kimlik konularında tanınma ve ortak insanlığa evrensel saygı gereklidir. Bakım adaleti ancak bu ikisini kapsayan bir çerçevede gerçekleşebilir. Bu bağlamda daha adaletli bir bakım anlayışının yaygınlaştırılması önemlidir.

Ülkemizin Sosyal Güvenlik Sisteminde bir ihtiyaç olan "Bakım Sigortası"

Dr. Fatma Şenden Zırhlı
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü

Türkiye'nin sosyal güvenlik sisteminde halen uzun vadeli sigorta kolları olarak malullük, ölüm ve yaşlılık sigortaları, kısa vadeli sigorta kolları olarak da iş kazası ve meslek hastalıkları, analık sigortası ve hastalık sigortaları kapsanmaktadır. Bu sigorta kolları 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Yasası ile düzenlenmektedir. Bu Yasanın dışında diğer ülkelerle karşılaştırıldığında ülkemiz sigorta sistemine nispeten geç girmiş olan işsizlik sigortası bulunmaktadır ve 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Yasası ile düzenlenmiştir.

Söz konusu sigorta kollarını kapsayan sosyal güvenlik sisteminin işçi, işveren ve devletin prim katkılarıyla sürdürülen anayasal hak temelinde kurulmuş bir sistemdir.

Bununla birlikte sosyal güvenlik sistemimiz son yirmi yılda neoliberal uygulamalar sonucunda çeşitli gerilemelere maruz kalmış olsa da, özellikle yaşlılık sigortasında hak mücadelesi temelinde bazı geri kazanımlar da söz konusu olmuştur. Bu geri kazanımlar prim ödeme sayısının azaltılması, emeklilik yaşının düşürülmesi şeklinde yansıyarak, belirli bir emekli kesimi için olumlu sonuçlar doğurmuştur.

Ancak ülkemizde halen "bakım sigortası" sosyal güvenlik sisteminin sigorta kolları arasında bulunmamaktadır. "Bakım" konusuna temel bir sosyal güvenlik hakkı ile yaklaşılmalıdır. Ancak "bakım" konusu bakım hizmetine ihtiyacı bulunan kişilere/ailelere "bakım hizmeti" sunma anlayışı ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı ilgili birimler tarafından sürdürülmektedir. Bu uygulamalar birçok yönlerden eksiktir ve eleştiri almaktadır. Özellikle kadın emeğini daha bağımlı hale getirme,

Bu çalışmada "bakım" meselesinin bir "sosyal sigorta" meselesi olduğu ve Türkiye'nin sosyal güvenlik sisteminde böyle bir açığın bulunduğu ele alınmaktadır. Buna göre bakım sigortası, bakıma muhtaç hale gelen kişilerin yararlanacağı temel bir sigorta hakkıdır. Çalışmada çeşitli ülkelerin, özellikle Almanya'nın sosyal güvenlik sisteminde örneği bulunan bakım sigortası (Pflegeversicherung) incelenerek, karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır.

Sürdürülebilirlik Tartışmaları Çerçevesinde Yaşlılık Sigortası

Dr. Ömer Ceylan
Kocaeli Üniversitesi SBF Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Sosyal güvenlik hakkı, insan hakları içerisinde merkezi bir konumdadır. Sosyal güvenlik hakkı bir çok insan hakkının hayata geçirilmesini sağlayarak hem dar hem de geniş anlamı ile insanları, yaşamları boyunca kendilerini etkileyen risklerle karşı karşıya kaldıklarında insan onurunu güvence altına alır. Sosyal güvenlik hakkının evrensel ve herkes için zorunlu bir insan

hakkı olarak benimsenmesinde Filadelfiya Bildirgesi, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve ILO 102 No'lu Sosyal Güvenlik (Asgari Standartlar) sözleşmesinin önemli etkileri vardır.

Yaşlılık, sosyal güvenlik kapsamında insanlar için gelir kesilmesine yol açan fizyolojik bir tehlike olarak görülmüş ve bu nedenle bir sigorta kolu olarak düzenlenmiştir. Sosyal güvenlik sistemleri içinde bu gelir kesilmesini telafi etmek amacıyla ayrı bir sigorta kolu oluşturulmuş ve bu sigorta kolundan sağlanan hizmete de yaşlılık aylığı adı verilmiştir.

Sosyal güvenlik hakları, sürdürülebilirlik tartışmalarından olumsuz etkilenmiştir. Sürdürülebilirlik tartışmaları devletlerin genel bütçeden yaşlılık aylıkları için yaptıkları transferlerin de hedef alınmasına neden olmuştur. Sürdürülebilirlik tartışmaları sonucunda yaşlılık sigortasında gelirleri arttırıcı giderleri azaltıcı çeşitli "reformlar" yapılmıştır. Gelir arttırıcı uygulamalara emeklilik yaşının yükseltilmesi, erken emekliliğin kaldırılması, geç emeklilik için teşviklerin getirilmesi, emekliliğe hak kazanma süresinin ve bu sürede yapılan katkıların artırılması örnek verilebilir. Gider azaltıcı uygulamalara baktığımızda karşımıza en çok yaşlılık aylıklarının hesaplama yöntemleri üzerinde yapılan değişikliklerle yaşlılık aylıklarının miktar ve yeterliliklerinin düşürülmesi örnekleri çıkmaktadır.

Yaşlılık sigortası "reformları" karşısında ısrarla vurgulanması gereken nokta sosyal güvenlik hakkının temel bir insan hakkı olduğu hususu olmalıdır. ILO 102 No'lu Sosyal Güvenlik (Asgari Standartlar) Sözleşmesi ve ILO 202 No'lu Sosyal Koruma Tabanları Tavsiye Kararında yaşlılık aylıklarının seviyesinin öngörülebilir olması gerekliliği ve en azından tüm yaşlılar için ölene kadar onurlu bir yaşamı garanti etmeye yetmeleri gerektiği vurgulanmıştır.

Sürdürülebilirlik tartışmaları, ekonomik krizler, kemer sıkma politikaları gereği yaşlılık aylıkları üzerinde yapılan reformlar devletlerin, sosyal güvenlik hakkının temel bir insan hakkı olduğu gerçeğini ve insan onuruna yaraşır gelir seviyelerini karşılama yükümlülüklerini göz ardı etmelerine neden olmuştur. Oysa yaşlılık sigortası ve yaşlılık aylığı sadece insan onuruna yaraşır bir yaşam için gelir sağlamanın aracı değil, aynı zamanda gelir dağılımını yeniden düzenleyen, toplumsal dayanışmayı ve ekonomik faaliyetleri sürdürülebilir kılan ve sosyal sürdürülebilirlik üzerinde güçlü etkileri olan bir araçtır.

Bugün gelinen noktada yaşlılık sigortası kapsamında yapılan reformların aksine mali sürdürülebilirliği arka plana alarak temel bir insan hakkı olması sebebiyle genelde sosyal güvenlik hakkını ve özelde bu temel insan hakkının en önemli araçlarından birisi olan yaşlılık sigortasını öncelemek gerekmektedir. Bu yaklaşım değişikliği, yaşlılık sigortasının finansman yöntemi ve yaşlılık aylığının miktarında insan onuruna yaraşır yönü güçlendirerek yapılmalıdır. Bu kapsamda mali sürdürülebilirlik endişesi ile yaşlılık sigortasını düzenlemek yerine yaşlılık sigortasını insan onuruna yaraşır biçimde yürütmek amacıyla mali yapıyı düzenlemek gerekmektedir.

Türkiye'de Kurumsal Bakım Hizmetlerinin Kapasitesinin Arz ve Talep Bağlamında Analizi

Saniye Dedeoğlu
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Aslı Şahankaya Adar
İstanbul Beykent Üniversitesi

Bakım ekonomisi konusunda politika düzeyinde gelişmeler yaşanmakla birlikte, bakım sorumluluğu hâlen büyük ölçüde ailelere, özellikle kadınlara yüklenmiş durumdadır. Mevcut politikalar ve 12. Kalkınma Planı (2024-2028), kadınların işgücüne katılımını artırmayı hedeflemekle beraber, kadınların ücretsiz bakım emeği yükünü azaltmak ve yeniden dağıtmak konusunda yeterli önlemleri içermemektedir. Bakım hizmetlerinde ev temelli bakımın tercih edilmesi, kamusal harcamaları azaltmak amacıyla bakım yükünün tekrar ailelere ve özellikle kadınlara kaymasına neden olmaktadır. Ayrıca kadınların işgücüne katılımının önündeki engeller sadece eğitim ve beceri eksikliği değil; sosyal normlar, bakım sorumlulukları ve zaman yoksunluğu gibi faktörlerdir. Kalkınma planları ise bakım ekonomisini ekonomik ve sosyal büyümenin potansiyel bir kaynağı olarak değerlendirmek yerine, çoğunlukla sosyal maliyet olarak ele almaktadır. Bu nedenle bakımın evrensel bir hak olarak tanınması ve devlet sorumluluğunda paylaşılması, bakım ekonomisini dönüştürmek ve kadınların ekonomik yaşama katılımını güçlendirmek açısından kritik önem taşımaktadır.

Türkiye'nin demografik yapısı, bakım hizmetlerine olan ihtiyacın giderek artacağını göstermektedir. 1935'ten 2023'e nüfus 16,2 milyondan 85,4 milyona çıkarken, nüfus artış hızı önemli ölçüde düşmüştür. 65 yaş ve üzeri nüfus oranı ise hızla yükselmekte, yaşlı nüfusun bakım ihtiyaçları artmaktadır. Bağımlılık oranı 1935 yılında %82,9 iken 2023 yılında %46,3'e gerilemiş olsa da artan yaşlı nüfus uzun vadede bakım hizmetlerine talebi artıracaktır. Ayrıca 0-2 yaş aralığındaki çocukların sadece %1'i okul öncesi kurumsal hizmetlere erişebilmektedir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'deki kurumsal bakım hizmetlerinin kapasitesini arz ve talep bağlamında ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda engelli, yaşlı ve çocuk bakım hizmetlerinin kurumsal kapasitesi ve bu hizmetleri talep edenlerin hizmetlere erişiminin son on yıl içerisinde nasıl değiştiği istatistikler üzerinden analiz edilecektir. Bu analiz, Türkiye'de kurumsal bakım hizmetlerinin ailenin ve kadınların sorumluluğundan çıkarak, sosyal bir devletin gereği olarak karşılanmasına ilişkin bir değerlendirme sunması bakımından önemli görülmektedir.

OTURUM 53

YAKIN DÖNEM TÜRKİYE EKONOMİSİ II

Kâr Oranının Düşme Eğilimi Yasası ve Karşı Eğilimler: Türkiye İmalat Sanayi, 1988-2020

Ekin Değirmenci
Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisat Bölümü

Kapitalist bir ekonomide kâr oranı, o ekonominin artık değer üretebilme kapasitesini ve gönencini göstermektedir ve azalma eğilimindeki bir kâr oranı çoğu zaman genel bir krizi çağrıştırır. Bununla birlikte kâr oranının azalması mutlaka bir iktisadi kriz ile sonuçlanmak zorunda değildir. Kâr oranının düşme eğilimi yasası sermaye birikimi ile ilgili en genel eğilimlerin soyut bir temsilidir ve genel eğilim ile diğer eğilimlerin birbirleri ile etkileşiminin incelenmesi gerektiğine işaret etmektedir. Bu inceleme, kapitalizmin kriz dinamikleri karşısındaki esnekliğine, kendi içsel sınırlarını aşabilme ve üretim sürecinde köklü değişiklikler yapabilme kapasitesinin anlaşılmasını sağlar. Kâr oranının düşme eğilimine karşı etkide bulunan eğilimler en genel biçimiyle emeğin sömürü yoğunluğunun arttırılması, reel ücretlerin emek gücü değerinin altına düşürülmesi, değişmez sermaye öğelerinin ucuzlaması, göreli aşırı nüfusun büyüklüğü ve dış ticaretin gelişmesidir. Karşı eğilimlerin işleyişine göre kâr oranının düşme eğilimi hızlanabilir, yavaşlayabilir ya da durgunlaşabilir.

Bu çalışmada Basu ve Manolakos (2012) tarafından geliştirilen zaman serisi metodolojisinden faydalanarak Türkiye imalat sanayiinde kâr oranının uzun dönem trendi ve bu trendi etkileyen karşı eğilimler incelenecektir. Buna uygun olarak kâr oranının bağımlı değişken, her bir karşı eğilimin açıklayıcı değişken olduğu bir zaman serisi analizi yapılmıştır. İnceleme dönemi veri kısıtına bağlı olarak 1988 ve 2020 yılları arası ile sınırlanmıştır. COVID-19 pandemisi ve diğer dışsal şoklar nedeniyle 2020 yılı sonrası incelemeye dahil edilmemiştir. İnceleme sonucunda 2000'lerin başından itibaren belirgin bir düşüşe rağmen kâr oranının uzun dönemde yüzde 3 oranında arttığı görülmüştür. Bu artışta en belirleyici olan unsurlar, reel ücretin emek gücü değerinin altına düşürülmesi ve sömürü yoğunluğunun artmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Kâr Oranının Düşme Eğilimi, Karşı Eğilimler, İmalat Sanayii.

Buzdağının Görünmeyen Bir Yüzü: Vergi Harcamaları

Erkan Müniroğlu
Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Maliye Bölümü

Türkiye'de, sermayenin kaynak çekme mekanizmalarının son 40 yıllık süreçte çeşitlendiğini görmekteyiz. Bir yandan Kamu-Özel İşbirliği (KÖİ) projeleri kapsamında garanti ödemeleri, bina kiralama ve hizmet giderleri adı altında, diğer yandan faiz ödemeleri, kamu ihaleleri, özelleştirmeler yoluyla sermayeye aktarılan kaynaklar, uzun süredir gündemimizi meşgul etmektedir. Bu ödemelerin bütçe üzerindeki yükü yıldan yıla ağırlaşmaktadır. Bunların yanında özellikle Türkiye Varlık Fonu gibi bütçe denetiminden yoksun çeşitli bütçe dışı fonlar da söz konusudur. Ancak sermayenin kaynak çekme mekanizmalarından olan ve son yıllarda genel yönetim gider bütçesinin ortalama % 20'sine karşılık gelen 'vergi harcamaları' ya çok az gündem edilmekte ya da gerektiği gibi tartışılamamaktadır.

Örneğin KÖİ'lere yapılan kaynak aktarımlarının bir de vergi harcamaları içerisinde yer alan kısmı, hesaplamalara dahil edilmemektedir. Benzer şekilde Kur Korumalı Mevduat (KKM) Sistemi'nin bütçeye ne kadar yük olduğu vurgulansa da, vergi harcamaları kanalı ile de ilave bir kaynak aktarıldığı gözlerden kaçmaktadır; öyle ki 2023 yılında bütçeden KKM için ödenen tutardan daha fazla bir tutarın (verginin) KKM'yi teşvik için, sermaye lehine toplanmaktan vazgeçildiği görülmektedir.

Bütçenin içerisinde yer almayan ve bazı yıllarda bütçenin beşte biri gibi bir büyüklüğe ulaşan vergi harcamalarının incelenmesi, bütçe üzerine yapılan tahmin ve analizlerin daha gerçekçi bir noktaya yakınsaması açısından elzemdir. Özellikle 2000'li yılların ortalarından itibaren yeniden bütçe dışına çıkarılan ve böylece Sayıştay denetiminden kaçırılan çeşitli kurum ve işletmelerin, var olan ve yeni kurulan bütçe dışı fonların, (özellikle Varlık Fonu) genel yönetim bütçesi kapsamında yer almadıkları ve bu nedenle harcamalarının tam olarak nereye yapıldığının takip edilemediği düşünüldüğünde böyle bir inceleme, daha da önemli hale gelmektedir.

Bu çalışmanın amacı 2016-2024 yılları arasında yayımlanan vergi harcamaları raporlarından yararlanılarak, sermayeye vergi harcamaları kanalıyla nasıl ve ne tür kaynaklar aktarıldığını ortaya koymak; bütçe içerisindeki diğer kaynak aktarım mekanizmaları ile toplulaştırdıktan sonra elde edilen büyüklükleri bütçe gelirleri, bütçe giderleri, GSYH, vs. gibi önemli büyüklüklerle karşılaştırmak; ayrıca vergi harcamalarından emekçi sınıflar ile sermaye sınıflarının hangi oranda faydalandıklarını 2015-2023 yılları için belirlemektir. Bununla birlikte bu süreçte, vergi harcamalarının bir maliye politikası aracı olarak aktif olarak kullanıldığının da ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Türkiye'de vergi muafiyet, indirim, istisna, vs. gibi araçlardan oluşan vergi harcamaları için yapılan tahminler, bütçe kanunu eki ile birlikte ayrıca sunulmaktadır. Ancak 2016 yılından itibaren düzenli olarak yayımlanan (2019 hariç) vergi harcamaları raporlarından görüleceği üzere gerçekleşen vergi harcamaları tutarları ile meclise sunulan vergi harcamaları tahminleri arasında ciddi bir uçurum olduğu görülmektedir. Vergi harcama tahminlerinin genel yönetim bütçe giderlerine oranı 2011-2015 yılları arasında % 3 dolaylarındadır. Buna karşılık 2015 yılında gerçekleşen vergi harcamaları tutarının genel yönetim bütçe giderlerine oranının yaklaşık % 10 olduğu 2016 yılı vergi harcamaları raporundan görülmektedir. 2016-2018 yılları arasında tahminler ile gerçekleşen tutarlar birbirine yakın seyretmektedir. Ancak 2019 yılından itibaren gerçekleşen tutar ile tahminler arasındaki makas açılmakta; 2021, 2022, ve 2023 yıllarında bütçenin % 19-20'si dolaylarında gerçekleşen vergi harcamaları, tahminlerin neredeyse iki katı büyüklüğe ulaşmaktadır. Buradan 2017 anayasa değişikliği referandumu sonrasında gerçekleşen rejim değişikliğinin 2018 yılındaki genel seçimlerle uygulamaya konulmasıyla birlikte, vergi harcamalarının bir maliye politikası aracı olarak aktif bir şekilde kullanıldığı sonucuna ulaşılmaktadır.

21. Yüzyılda Türkiye Ekonomisinin Yenilik (Innovation) Performansının Değerlendirilmesi

Prof. Dr. Hakan Mıhcı
Başkent Üniversitesi Öğretim Üyesi

Bu çalışmanın ana hedefi içinde bulunduğumuz yüzyılda Türkiye ekonomisinin yenilik (innovation) performansını kendi gelişmişlik düzeyindeki ülkelerle karşılaştırmalı analizler çerçevesinde değerlendirmektir.

Böylesi bir değerlendirme yapabilmek için bütüncül bir perspektif oluşturulmaya çalışılarak ilk aşamada "teknolojik yenilik" ve "sosyal yenilik" süreçlerinin bir ülke ekonomisinin performansını belirlemedeki kavramsal, kuramsal ve uygulama düzeyindeki etkileri netleştirilmeye çalışılacaktır. Farklı bir anlatımla, teknolojik ve sosyal yenilik kavramlarının tanımlanması, ölçülmesi ve ülke ekonomisine yansımalarının ortaya konulmasında karşılaşılan güçlükler benzerlikleri ve farklılıkları çerçevesinde ele alınıp incelenecektir. Teknolojik yenilik ile karşılaştırıldığında, görece yeni gelişen bir yazın olarak sosyal yenilik süreçlerinin gerek tanımlama gerekse ölçüm aşamalarında ciddi bulanıklıklar ve belirsizlikler bulunmaktadır. Bu sorunlu alanların aşılması ülkelerin yenilik performansının bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilmesine katkı sunabilecek bir gizilgüce sahiptir. Mevcut çalışmanın katkı sunmayı hedeflediği alanlardan ilki bu noktadır.
Çalışmanın katkı sunmayı hedeflediği diğer bir nokta ise, ülkelerin teknolojik ve sosyal yenilik alanlarındaki performanslarının ölçümünde kullanılan çeşitli tekil ve bileşik göstergelerin tarihsel zaman içindeki değişimini tespit etmek ve Türkiye'nin son dönemdeki performansını bu çerçevede değerlendirmek olacaktır. Bu kapsamda uluslararası kurumlar ve bireysel araştırmacılar tarafından hazırlanan pek çok tekil göstergenin yanısıra, ülkelerin en yüksekten en düşüğe göre sıralandığı çeşitli bütüncül indekslerdeki değişimlerin tespit edilmesi amaçlanmaktadır. İncelenmesi hedeflenen göstergelerden/indekslerden bazıları şunlardır: *Özet Yenilik İndeksi* (Summary Innovation Index-SII), *Küresel Yenilik İndeksi* (Global Innovation Index-GII), *Teknoloji Başarı İndeksi* (Technology Achievement Index-TAI), *Economist İstihbarat Biriminin Yenilik İndeksi* (Innovation Index of Economist Intelligence Unit), *TEPSIE Projesi* (TEPSIE Project), *Bölgesel Sosyal Yenilik İndeksi* (Regional Social Innovation Index), *Sosyal Yenilik İndeksi* (Social Innovation Index).

Sonuç olarak, bu çalışmada Türkiye ekonomisinin iktisadi ve sosyal gelişmişlik düzeyiyle benzer özellikler gösteren farklı coğrafyalardan seçilmiş bir dizi temsili ülkeyle oluşturulacak örneklem kullanılarak, ülkenin son dönemdeki karşılaştırmalı yenilik performansı incelenecek, önümüzdeki dönemde hangi alanların geliştirilmesinin gerekli olduğu tespit edilecek ve bu doğrultuda iktisadi ve sosyal politika önerileri sunulacaktır.

OTURUM 54

MEDYA I: MEDYA VE SİYASET

"Epistemik Erdemler ve Kusurlar" Popülist Dezenformasyonda Ne Rol Oynuyor?

Dr. Aykut Öztürk
Glasgow Üniversitesi
Arş. Gör. Candaş Ayan
Hacettepe Üniversitesi/Glasgow Üniversitesi

Günümüz siyasi ortamında dezenformasyon, popülist otoriter rejimlerin iktidarlarını pekiştirmek ve meşrulaştırmak için stratejik olarak kullandıkları en etkili araçlardan biri haline gelmiştir. Bu tür popülist dezenformasyon kampanyaları, bağlamından koparılmış, çarpıtılmış veya tamamen uydurma haberler aracılığıyla azınlıklara ve siyasi muhalefete karşı sistemli bir nefret söylemi üretmektedir. Siyasal iletişim literatürü, siyasi kurumlara ve ana akım medyaya güveni düşük olan vatandaşların popülist dezenformasyonun etkilerine daha açık olduğunu göstermiştir. Ancak, bireylerin popülist dezenformasyona karşı zayıflıklarını etkileyen bilişsel ve epistemolojik faktörler hakkında henüz yeterli çalışma bulunmamaktadır. O halde, popülist dezenformasyona kimin daha fazla inanma olasılığı olduğunu etkileyen kişilik özellikleri var mıdır? Bu sorudan yola çıkan bu araştırma, epistemik erdemler ve kusurların (*epistemic virtues and vices*) popülist dezenformasyona duyulan inanç üzerindeki belirleyici etkisini incelemektedir. Epistemik erdemler, hakikat arayışına ve bilginin eleştirel değerlendirilmesine yardımcı olan karakter özellikleridir; epistemik kusurlar ise bu süreçleri engelleyen niteliklerdir. Çalışmamız özellikle entelektüel alçakgönüllülük, bilişsel katılık ve kapalı fikirlilik gibi epistemik unsurların popülist dezenformasyona yatkınlık üzerindeki etkisini mercek altına almaktadır.

Projemiz, Türkiye'de gerçekleştirilen iki özgün saha araştırmasına dayanmaktadır: Bunlardan biri titizlikle tasarlanmış bir sosyal bilim deneyidir. Bu deneysel çalışmada, yakın zamanda meydana gelen Ekrem İmamoğlu soruşturması esnasında AKP yanlısı yayın organları tarafından oluşturulan ve yayılan yalan haber içerikleri ve yanıltıcı anlatılar kullanılarak, medya okuryazarlığını tetiklemenin ve doğrulama mekanizmalarının (*fact-checking*) vatandaşların hükümet kaynaklı dezenformasyona olan güveni üzerindeki etkisi incelenmektedir. Erdoğan'ın popülist otoriter yönetimi altında, Türk toplumu devlet kontrolündeki geniş medya ağı vasıtasıyla sistematik olarak yayılan popülist dezenformasyona maruz kalmıştır. Bu dezenformasyon stratejileri, ülkedeki derinleşen sosyo-ekonomik ve politik krizlere rağmen Erdoğan'ın belirli seçmen kitleleri arasındaki desteğini konsolide etmesinde önemli rol oynamıştır.

Araştırmamızda, Erdoğan hükümetinin dezenformasyon anlatılarına inanma eğiliminin epistemik erdemler ve kusurlarla olan ilişkisini, bilişsel yansıtma becerileri (*cognitive reflection*), medya okuryazarlığı ve çeşitli sosyo-politik değişkenleri kontrol ederek test ediyoruz. Bulgularımız, popülist dezenformasyonun etki gücü ve sınırlarını anlamak, ayrıca bununla mücadele stratejileri geliştirmek için yeni bir teorik çerçeve sunmaktadır. Bildiğimiz kadarıyla bu çalışma, epistemik erdem ve kusurları otoriter rejimlerde dezenformasyon dinamiklerini analiz etmekte kullanan ilk sistematik girişimdir.

Anahtar Kelimeler: İletişim, Demokrasi, Medya, Popülist Dezenformasyon, Politik Psikoloji, Anket Araştırması

Türkiye'nin "Birandlı" Yılları: 32. Gün Belgesellerinin Eleştirel Bir Değerlendirmesi

Arş. Gör. Yiğit Balkuş
İstanbul Üniversitesi

Türkiye siyasi tarihini konu edinen çalışmalardan pek azı, Mehmet Ali Birand'ın sunduğu *32. Gün*'ün popülerliğine erişebilmiştir. *Demirkırat*'tan *12 Mart*'a, *12 Eylül*'den *Özallı Yıllar*'a varan ve nihayet *Son Darbe: 28 Şubat*'ta Yeni Türkiye'nin yeni lideriyle sonlanan bu uzun erimli belgesel dizisi, televizyon reytinglerinde, video kasetlerinin ve kitaplarının satış rakamlarında yakaladığı başarıyı, dijital ortamda da devam ettirmiştir. *32. Gün*, ulaştığı devasa popülerlikle geniş kitlelerin Türkiye siyasal hayatını öğrenme biçimini etkilemeye hala daha devam etmektedir. Üstüne üstlük, *32. Gün* belgesellerinin bir muadilinin olmaması ve var olan Türkiye siyasi tarihi belgesellerinin ise *32. Gün*'e kıyasla çok daha kısa dönemleri veya doğrudan olayları konu edinmesi, *32. Gün*'ün biricikliğini sağlamlaştırmakta ve onun Türkiye siyasi tarihinin öğrenilmesinde önemli bir rol oynadığı varsayımını doğrulamaktadır.

Değer yargılarından ve ideolojik pozisyonlardan bağımsız bir bilgi üretiminden söz etmek mümkün değildir, o halde *32. Gün* belgesellerini arşivin ve belgelerin sunumuna indirgeyemeyiz. Nitekim bu belgeseller, arşivciliğin ve belgeciliğin ötesinde belirli bir ideolojik pozisyona ve tarih kavrayışına dayanmaktadır. *32. Gün*, Türkiye siyasi tarihine belirli bir merceğin içinden bakar, bu merceğe uygun bir tarih anlatısı kurgular ve bu tarih anlatısının kitleselleşmesini sağlar. Bu araştırma, *32. Gün*'den ibaret olmayan fakat kitleselleşmesinde *32. Gün*'ün önemli rol oynadığı tarih anlatısının ve ideolojik tutumun izlerini bu belgesellerde aramayı ve bunlara karşı eleştirel bir pozisyon almayı hedefler.

İlginç bir şekilde *32. Gün* belgesellerine damgasını vuran bu ideolojik tutum, her şeyden önce kendisini tarafsızlık ve nesnellikle kutsar. Bu tarafsızlık ve nesnellik iddiası, alışılagelmiş Ranke tipi tarihçilikten ve pozitivizmden ziyade tarihin ve ideolojilerin sonunun geldiğine edinilen derin imanın bir yansımasıdır. Bu çerçeveden bakıldığında Türkiye siyasi tarihi, katarsise tabi tutulması gereken bir nesne olarak görülür. Bu katarsis, demokratikleşmenin ve müreffeh bir ülke olmanın yegâne yolu olarak tanımlanır. Nitekim belgesel boyunca demokrasi bir nihai istikamet olarak sabitlenir ve bu istikamete varılırken başa gelen yol kazalarından söz edilir. Yol kazasından kastedilen elbette ki askeri darbelerdir. *32. Gün* belgeselleri, Türkiye siyasi tarihini asker ve sivil arasındaki ilişkilere indirgeyen ve bu "demokratikleşememe" tarihinin en temel belirleyeni olarak güçlü devletin varlığını kabul eden paradigmanın yansımalarıdır. Katarsisin odağına askeri darbelerin ve güçlü devletin konulması, tarihin acılaştırılmasına neden olur. Bambaşka siyasi pozisyonları tutan bambaşka siyasi figürler, benzer süreçlerin kurbanları olarak anılır ve başta sınıf çatışması olmak üzere her türlü politik çatışma kardeş kavgası adı altında siyasetsizleştirilir. Bir başka deyişle, askeri darbeleri ve asker-sivil ilişkilerini odağına koyan bu belgesel dizisi, seksen öncesi Türkiye siyasi tarihini acılaştırarak 12 Eylül cuntasının siyasal kavrayışını doğallaştırmaktadır. Benzer şekilde seksen sonrası Türkiye tarihi de güçlü devlet geleneği tezinin ve Türk *kulturkampf*'ının dar sınırlarına hapsedilmektedir.

Elbette toplumların tarihleriyle yüzleşmesi, ortak iyi idealini paylaşan her türden ideolojik pozisyondan insanın arzu edeceği bir gayedir. Fakat bu yüzleşmenin hangi kıstaslar üzerinden gerçekleştirileceğine dikkat etmek ve yüzleşmenin kendisinin bir yeni hegemonya projesinin aracısına dönüşmesi tehlikesine temkinli yaklaşmak gerekir. Türkiye'nin neredeyse geçtiğimiz yarım asrına damgasına vuran meselelerden biri, bu yüzleşme bahsi olmuştur. Tarihin nasıl

yorumlanacağı, her şeyden önce politik mücadelenin nasıl yürütüleceğiyle ilgili bir meseledir. Bu çerçevede *32. Gün* belgeselleri, Türkiye siyasi tarihinin belirli bir okumasının kitleselleşmesine imkân sağlaması nedeniyle üzerine düşünülmeye değerdir.

AKP Döneminde (2002–2025) Mizah, Caps ve Duygular Siyaseti: Türkiye'de Görsel Siyasi İçeriğin Eleştirel Bir Analizi

Dr. Erman Ermihan
Kadir Has Üniversitesi

Bu çalışma, 2002–2025 yılları arasındaki AKP (Adalet ve Kalkınma Partisi) döneminde Türkiye siyasetinde görsel siyasetin, internet capslerinin ve mizahın duygusal boyutlarını nasıl açığa çıkardığını incelemektedir. Dijital iletişimin hâkim olduğu günümüzde, capsler ve satirik içerikler yalnızca siyasi mesajların iletiminde değil, aynı zamanda seçmenlerin çeşitli duygularını yansıtma ve harekete geçirme işleviyle de öne çıkmaktadır. Görsel kültür çalışmaları, siyasi iletişim ve duygular çalışmaları ekseninde ele alınan bu araştırma, capslerin içerdiği görsel öğeler aracılığıyla siyasal duyguların nasıl üretildiğini, ifade edildiğini ve yeniden şekillendiğini analiz etmeyi amaçlamaktadır.

AKP döneminde öne çıkan politikalar, olaylar ve anlatılar karşısında seçmenlerin duygusal tepkilerinin mizah yoluyla nasıl yönlendirildiği, görsellerin hangi duygulara hitap ettiği ve bu duyguların siyasal tutum ve davranışlara olası etkileri çalışmanın temel odakları arasındadır. Bu bağlamda, mizahın belirli duygusal tepkileri uyandırmadaki rolü ve capslerin duygusal yankı uyandırma kapasitesi incelenmektedir. Çalışma, görsel siyasi söylemin duygusal boyutlarını açığa çıkararak, AKP döneminin toplumsal-siyasal bağlamında seçmenlerin duygusal angajmanına dair derinlemesine bir kavrayış sunmayı hedeflemektedir. Böylelikle, mizah ve capslerin çok katmanlı duygusal yansımaları üzerinden Türkiye siyasetinde duyguların nasıl şekillendiğine dair eleştirel bir katkı sunulmaktadır.

Anahtar kelimeler: AKP, Türkiye, Mizah, Görsel Siyaset, Duygular

OTURUM 55

BİR SINIFIN DİLİ, BİR ÖNDERİN İZLERİ: ÇETİN UYGUR'UN MİRASI - I

Yeni Çeltek Kömür Havzasındaki Özyönetimin Ekonomi Politiği (1975-1980)

Zeynep Öztürk
Central European University (CEU)

Kömür, sanayileşme modellerini, emek rejimlerini ve sosyal yaşamı şekillendirerek Türkiye'nin ekonomik ve siyasi manzarasında tarihsel olarak merkezi bir rol oynamıştır. Bu araştırma, 1975-1980 yılları arasında Amasya'daki Yeni Çeltek kömür havzasında ortaya çıkan, madencilerin ve yerel halkın sürekli bir özyönetim pratiği geliştirdiği, tabandan gelen dönüştürücü bir emek hareketini incelemektedir. Başlangıçta işyeri talepleriyle yükselen hareket, kısa sürede ücret mücadelelerinin ötesine geçerek kapitalist toplumsal ilişkilere meydan okuyan, yerel emek yapılarını dönüştürmeye çalışan ve alternatif yönetim biçimleri öngören daha geniş bir siyasi projeye dönüştü. Hareket, 1976'daki dramatik ücret artışı gibi ilk kazanımlardan sonra dağılmak yerine, köylüleri, kadınları ve gençleri "halk komiteleri" gibi kolektif bir projeye dahil ederek yaklaşık beş yıl boyunca devam etti.

Arşiv araştırmaları, sözlü tarih çalışmaları ve eski madenciler, sendikacılar, devrimci militanlar ve topluluk üyeleriyle yapılan yirmi derinlemesine görüşmeye dayanan bu çalışma, özyönetimin 1970'ler Türkiye'sinin özgül siyasi-ekonomik ve tarihsel bağlamına dayanan, yaşanmış, gündelik bir pratik olarak nasıl ortaya çıktığını araştırmaktadır. Madencilerin nasıl siyasi aktörler haline geldiğinin ve emek mücadelelerinin geleneksel emek tarihlerinde tipik olarak göz ardı edilen toplumsal alanlara nasıl yayıldığının izini sürüyor.

Eleştirel emek çalışmaları, Marksist ekonomi politik ve özyönetimin değer teorileri ile etkileşim kuran çalışma, emeği yalnızca ücretli bir faaliyet olarak değil, çok boyutlu bir toplumsal ilişki olarak yeniden düşünmeye katkıda bulunuyor. Özyönetimi, yaşamın kapitalist örgütlenmesine meydan okuyan çok ölçekli bir direniş biçimi olarak kavramsallaştırıyor. Çalışma, katılımcıların kolektif hafızası aracılığıyla, siyasi bilinç ve dayanışma pratiklerinin resmi seferberlik anlarının ötesinde nasıl devam ettiğini ortaya koyuyor.

Çalışma, Türkiye'nin emek tarihinde büyük ölçüde göz ardı edilen bu bölümü yeniden ele alarak, yalnızca tarihsel kavrayışa katkıda bulunmakla kalmıyor, aynı zamanda madencilik, güvencesiz emek ve tabandan öz-örgütlenme konularındaki güncel mücadelelere de ışık tutuyor. 1980'lerden bugüne neo-liberal yeniden yapılanma ile eşitsizliğin ve demokratik erozyonun derinleştiği bir dönemde Yeni Çeltek deneyimi, sıradan insanların yönetişimi nasıl yeniden hayal edebileceklerine, kaynaklar üzerindeki kontrolü nasıl geri alabileceklerine ve kapitalizmin ötesinde emeğin kolektif geleceğini nasıl inşa edebileceklerine dair kalıcı içgörüler sunuyor.

Krizin Ortasında, Darbeden Öncesinde Devrimci Sendikacılık: Devrimci Metal-İş ve Maden-İş Arasında İki İşyerindeki Mücadelelere Dayalı Bir Tartışma

Dr. Ar. Gör. Onur Can Taştan
Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi

Bu çalışma, bağımsız bir sendika olan Devrimci Metal-İş ile DİSK'e bağlı Maden-İş arasında, 12 Eylül Darbesi öncesinde Çerkezköy Profilo ve Kavel fabrikalarında yaşanan mücadelelere odaklanan bir incelemeye dayanmaktadır. Bu işyerlerindeki Devrimci Metal-İş örgütlenmesini sektörün köklü ve mücadeleci sendikası Maden-İş'in darbe öncesi tarihi bağlamına yerleştiren bu çalışma; dönemin siyasal ve iktisadi kriz ve çatışma dinamiklerinin işçi hareketinde yarattığı sorun, kriz ve zaafları ve bunlara karşı devrimci sendikacılık çerçevesindeki arayışları tartışmayı amaçlamaktadır.

Devrimci Metal-İş'in Devrimci Yol taraftarlarının/üyelerinin öncülüğünde ortaya çıktığı yıllar, aynı zamanda Maden-İş'in giderek şiddetlenen ve iz düşümleri bu işyerlerinde de görülebilen örgütsel sorunlar yaşadığı bir döneme denk gelmektedir. Bu durum, Devrimci Metal-İş'i Maden-İş tarihinin o günkü bağlamı içinde kavrama olanağı sunmaktadır.

Maden-İş'in işverenlere, MESS'e ve sağcı sendikalara karşı sürdürmüş olduğu uzun mücadeleler, 12 Eylül öncesinde sektör düzeyindeki stratejik bir mücadele halini almış, sendika darbe öncesindeki yıllarda işçi eylemleri ve grevlerde merkezi bir aktör haline gelmiştir. Maden-İş'in Türkiye Komünist Partisi'nin içinde faaliyet yürüttüğü en güçlü sendika olması nedeniyle, bu işyerlerindeki Devrimci Metal-İş örgütlenmesini Maden-İş'in darbe öncesindeki tarihi bağlamına yerleştirmek, metal sektöründeki kriz ve mücadele dinamiklerine ilişkin daha geniş bir tartışma olanağı sağlamaktadır.

Bu çerçevede, Devrimci Metal-İş'e yönelen işçilerin, Maden-İş'ten ayrılma kararı almadan önce işyerindeki mücadelelerin etkin aktörleri haline nasıl geldikleri, Maden-İş'le neden ve nasıl bir ayrışma yaşadıkları ve sendika değiştirme kararının hangi koşullarda aldıkları gibi sorulara odaklanılarak, dönemin sendikal kriz dinamikleri ve buna karşı geliştirilmeye çalışılan devrimci sendikal perspektifler tartışılacaktır.

BİR SINIFIN DİLİ, BİR ÖNDERİN İZLERİ: ÇETİN UYGUR'UN MİRASI – II

Ne Geçmiş Tükendi Ne Yarınlar: İşçi Sınıfı Basını ve *İşçilerin Sesi* Üzerine Notlar

Dr. Çağrı Kaderoğlu Bulut
Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi

Bu çalışmada, işçi sınıfı basını çerçevesinde özgün bir deneyim olarak *İşçilerin Sesi* dergisi ele alınacak ve etkili bir işçi önderi olarak Çetin Uygur'un derginin kuruluşu ve yayın sürecindeki pratik-politik etkileri incelenecektir. İşçi sınıfı basınına dönük tartışmalar 19. yüzyıldan günümüze sürmekte ve işçi basını deneyimleri farklı formlar altında dünyanın hemen her bölgesinde varlığını devam ettirmektedir. İşçi sınıfı basını, siyasal bir gazetecilik formu olarak ticari gazetecilikten ayrışmakta ve işçi sınıfı ile organik ilişkiler içerisinde şekillenmektedir. Bu kapsamda çalışmanın temel varsayımı işçi basını pratiklerinin, doğası gereği sınıflar mücadelesinin güncel durumu ve yönelimleriyle bağlantılı olduğu; bu süreçteki siyasal-

kurumsal olanaklarla ve sınırlılıklarla şekillendiğidir. Dolayısıyla belirli bir dönemdeki işçi basını pratiklerinin incelenmesi ve bilgisinin üretilmesi önemlidir.

İşçilerin Sesi de bu konuda Türkiye'den önemli bir örnek sunar. Bildirinin amacı, Çetin Uygur öncülüğünde 1989-1992 yılları arasında 41 sayı olarak çıkarılan derginin, yayınlandığı toplumsal-siyasal ortam, dergiyi çıkaran kadrolar, yayının içeriği, üretim-dağıtım süreci ve ulaştığı kitleler bakımından incelenmesi ve bir işçi basını deneyimi olarak özgünlüklerinin, etkilerinin ve toplumsal mücadele ile ilişkilerinin tartışılmasıdır. Çalışmanın temel iddiası ise, Türkiye'de darbe sonrasının alacakaranlık ikliminde ve ticari gazeteciliğin hakim olduğu bir ortamda *İşçilerin Sesi* dergisinin, gerçekleştirdiği siyasal gazetecilik faaliyetiyle siyaset üretmenin ve örgütlenmenin önemli bir aracı olarak işlev gördüğüdür. Türkiye'de işçi sınıfı basınına dönük çalışmalar oldukça azdır. Bu çalışmanın söz konusu alana küçük de olsa bir katkı sunması umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İşçi Sınıfı Basını, İşçilerin Sesi, Çetin Uygur, Siyasal Gazetecilik.

Sınıflar Mücadelesi Merceğinden Sendikacılık Hareketinin Ahvali

Prof. Dr. Metin Özuğurlu
Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi

Türkiye'de sendikacılık hareketini, sınıflar mücadelesinin analitik önceliği ile çözümlemeyi amaçlayan bu çalışma, ana akım sendikacılığın endüstri ilişkilerinin düzenleyici kolonlarından dışlanmakla kalmayıp, emek-sermaye çelişkisinin etki alanından da uzaklaştığını ileri sürecektir. Üyesini salt ücretli olarak kavrayan, sınai alanları öncelikli olmak üzere sektörel temelde örgütlenen, asli faaliyetini toplu sözleşme ile sınırlandıran sendika formu -ki önceki yüzyılın bakiyesidir- sınıfsal çelişkileri ne siyasallaştıracak ne de sermaye lehine düzenleyecek örgütsel ve siyasal temsil kapasitesine sahiptir. Bu işlev yitimine rağmen ana-akım sendikacılığın hala nasıl varlığını sürdürdüğü sorusuna yanıt arayışı, emeğin 21. Yüzyıldaki örgüt formunun ip uçlarına da açıklık getirecektir. Zira, muazzam bir paradoks söz konusudur: Sendikacılığın işlev kaybı, toplumun görülmedik çaptaki işçileşmesi ile birlikte yaşanmaktadır. Üstelik gerek nicelik gerekse de üretken kapasitesi gereği işçi sınıfı asıl şimdi kendi birleşik çıkarını ulusun ortak çıkarı olarak örgütleyecek olanaklara sahiptir. O halde işçileri, salt ücretli bireyler değil de üretici kolektif işçinin mensupları olarak kavrayan örgüt formunun günümüzdeki izlerini sürmek, anlamlı olacaktır.

Dilin Kemiği, Zihniyetin Omurgası

Erol Aral
Gazeteci-Bağımsız Araştırmacı

Fikirler, düşünce evrenleri –aynı zamanda- dil üstünde(n) kendilerini oluşturur, kimliğini kurar. Lâl düşünce olmaz. Bilakis, kendi sözünü kurar, ambarındaki sözcüklerin, terim ve kavramlarını düşünme araçları olarak insana/topluma önerir. Hegemonya mücadelesinin temsili araçları olarak cepheye sürer. Başta dinler gibi kadim anlatılar; ideolojik-politik sistemlerin içlerine ve dışlarına seslenme yükü(mlülüğü); hayata müdahilliği (de) zaten kendine mahsusu lisanlarını yaratma ihtiyacının altını çizer, dayatır. Böylece dil doğrudan olduğu kadar dolaylı temsilerini de sağlar. Düşünsel çerçevenin tabelası, düşünme biçiminin yansıması ve taşıyıcısı olur, dil. Denilebilir ki, ideolojik-politik oluş ve pozisyonlar cari hayatın içinde, çarşı pazarda dille dolaşır, temsil edilir. Kendine mahsus sözcükleriyle, terim ve kavramlarıyla, dil

oyunlarıyla ‘piyasa yapar’. Etkisini test eder. Kendi lisanında kurduğu cümleleriyle diline diktiği giysileriyle sokağa çıkar. ‘Dışı’ ile (de) temas eder.

Velhasıl “kamusal alan” bir bakıma –sosyal, siyasal varoluşun forması sayılabilecek- dillerin, ideolojik-politik zihniyetin temsilleri olarak lisanların, karşılaşma sahasıdır aslında. Evet, “Her hegemonik ilişki pedagojik bir ilişkidir.” Ben araya, “dil üstünden” vurgusunu ilave edeceğim. ***Dilin Kemiği, Zihniyetin Omurgası,*** dil bilimi üzerin(d)e tartışma yürüten, iddia ve tespitlerin gerekçeleriyle savunulduğu bilimsel bir *makale olarak tasarlanmadı.* İşçi lideri Çetin Uygur’un dil hassasiyetini göstermek ve hassasiyetin politik nedenlerini deşeleyerek sorgulamayı ve buradan hareketle soyutlanabilir, genel sonuçlara ulaşmayı amaçlayan bir *deneme* olarak kurgulandı. Sahiden “Dilin kemiği yok” mu? Test ediliyor;, “Kemiği yok” denilen dil için zihniyet adresine bakılıyor. *“Dil sürçmez zihin sürçer”* tespiti ile *“Dilinin altındaki sensin”* teşhisinin de politik zihindeki alametleri üstünde duruluyor.

Bu minvalde… Gözlem ve incelememizin odağındaki Çetin Uygur’un (da) dilinin kemiği vardı. Nasıl bir sosyalizm sorusuna verdiği cevapla, sosyalizm anlayışından türetilmiş işçi sınıfının devrimci örgütlenmesine bakışıyla karakterize olan dilinin omurgası, O’nun devrimci yönteminin/düşüncelerinin omurgasının lisanında canlanmasıydı. Nitekim Çetin Uygur’un dil hassasiyeti, kullandığı sözcük, terim ve kavramaların istihdamındaki tercihler, yetmez , bunlar arasında kurduğu ilişki/yan yana getiriş ve hiyerarşi tercihi (DİSK başta, sol jargonda yerleşik 1 Mayıs tanımlamasındaki “Birlik..” diye başlayan dizgede, “Mücadele”yi başa çekmedeki ısrarlı politik duyarlılığı) Uygur’un komünist düşünce çerçevesinin tezahürü olarak ele alınıyor. Bunlar “Sendikacılık” ile “taban-tavan” terimlerine itiraz vb. gibi sembolik örnekler üstünden gösteriliyor.

Burada, Kongre’de savunulacak görüşler ve buna dayanarak öne sürülecek iddialar ekseninde yapılacak tartışmaların önemli bir bölümü, daha önce ***Çetin Uygur Kitab***ı’nda (Nota Bene Yay., Ocak 2025, s. 244), aynı başlık altında yayımlandı.

Nispeten Çetin Uygur Kitabı’nın odağı dışında olduğu değerlendirmesiyle orada yayımlanmayan kısımlar ilk kez burada, Kongre’de sunulacak. Bu başlıklar arasında, *“Uzun 12 Eylül”* sürecinin muhalif/sol dili nasıl emip değiştirerek mutasyona uğrattığına, bu ideolojik operasyonun politik hedefleri üzerinden bakılacak. Soğuk Savaş dönemin uzanılarak iki kutuplu dünyada, kapitalist-sosyalist blokların dil üzerinden tutuştukları ideolojik politik kavganın sembolleri deşelenerek anlamlandırılmaya çalışılacak. AB(D) mahreçli, emperyalist kapitalist fonları komünist devrimci zeminden eleştirisinin eksikliğine dikkat çekilerek, bu fonların milliyetçi-faşist eleştirilerinin ötesinde bir değerlendirme zarutinin altı çiziliyor. Bu minvalde devrimci bir değerlendirme çerçevesi oluşturmaya aday yeni/ya da sık başvurulmayan parametreler öneriliyor. Bu bapta örneğin, muhalif kimliğin mücadele nesnesiyle ilişki tarzını değiştirmesine odaklanarak, devrimci özne refleksinin kapitalist emperyalist fonlarla nasıl bağımlılaştırılarak mutasyona uğratıldığına dikkat çekiliyor.

Kongre’deki sunumda, metnin yapısını oluşturan ‘Deneme’ tarzının sunduğu olanaklara sığınarak, gözlemlere dayalı ucu açık görüşler savunulacak. Bunu yaparken kısaca Çetin Uygur’un sınıflar mücadelesindeki ayrıksı yeri(n oluşum seyri), mücadele/örgütlenme kompozisyonuna etkileri ve tarihsel değeri belirlenerek, anlatımın temel referans çerçevesi olarak değerlendirilecek.

OTURUM 56

TÜRKİYE'DE EMEK IV: NİTELİKLİ İŞGÜCÜ II

İş Yaşamında Demokrasisizliğin Mizahi Eleştiri Yoluyla Aşılması: Yüksek Nitelikli Çalışanların Deneyimleri

Dr. Ayça Yılmaz
Türk-Alman Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü

Bu bildiri, günümüz Türkiye toplumunda yüksek nitelikli çalışanların çalışma yaşamında karşılaştıkları çelişki deneyimlerine odaklanmaktadır. Bu çelişkiler, çalışan öznelliğini teşvik eden yönetsel söylemler ile özellikle ifade özgürlüğüne yönelik kısıtlamalar biçiminde tezahür eden toplumun anti-demokratikleşme süreci arasındaki çift yönlü gerilimden kaynaklanmaktadır.

Bu doğrultuda, makale ilk olarak, 1980'lerden itibaren yönetsel söylem aracılığıyla kurumsal kültürün, kendisini demokratik değerlerle uyumlu olarak sunmasına rağmen, bu değerlerle çeliştiğini ortaya koymaktadır. İkinci olarak, Türkiye bağlamında bu çelişkinin, özellikle 2010 sonrasında artan otoriterleşme ile nasıl özgül bir karakter kazandığı ele alınmaktadır. Buna ek olarak, ekonomik krizler, yüksek enflasyon oranları ve buna bağlı olarak artan borçluluk düzeyi, Türkiye'de yüksek nitelikli çalışanların demokrasisizlik deneyimlerini özgün bir örnek haline getirmektedir.

Bildiri, söz konusu çelişkinin en açık biçimde yüksek nitelikli çalışanların deneyimlerinde görülebileceğini ileri sürmektedir. Başka bir deyişle, bu meseleyi ele alırken özellikle yüksek nitelikli çalışanlara odaklanmak metodolojik bir tercihtir. Çalışma sosyolojisi literatüründe de görüldüğü üzere (örneğin Mills, 1951; Kocyba, 2007; Lallement, 2007; Linhard, 2008; Mercure, 2013), iş yaşamında yüksek nitelik talebi, çalışanın öznel kaynaklarına yönelik bir çağrıyı ifade etmektedir. Bu bağlamda, yüksek nitelikli çalışanlar için çalışma süreci, kuramsal düzeyde en azından, bir özneleşme sürecine dönüşmektedir. Her ne kadar yönetsel söylem, şirketi çalışanların kendilerini özgürce ve özerk biçimde ifade edebildiği demokratik bir kamusal alan olarak sunsa da (Yılmaz Deniz, 2022), yüksek nitelikli çalışanlar iş yaşamında bu deneyimi yaşamamaktadır.

Aksine bu, üretim ilişkilerinde deneyimlenen anti-demokratik ilişkiler; yabancılaşma, anlam kaybı ve özne olarak tanınmama biçiminde tezahür etmektedir (Yılmaz Deniz, 2022). Bununla birlikte, yüksek nitelikli olmak aynı zamanda yüksek düzeyde düşünsel kapasiteyi de beraberinde getirmekte; bu da bireyin vatandaş olarak demokratik bir toplum arayışı ile çalışan olarak demokratik bir işyeri talebi arasında güçlü bir ilişki kurmasına olanak tanımaktadır (Yılmaz Deniz, 2022).

Araştırma, yüksek nitelikli çalışanlar tarafından sosyal medyada paylaşılan mizahi anlatıları inceleyerek, kurumsal yaşamda yaşanan çelişkileri görünür kılmayı amaçlamaktadır. Araştırma, çalışma koşulları, kurumsal kültür ve iş arkadaşlığı ilişkilerine dair hiciv içeren ondan fazla sosyal medya hesabını analiz etmiştir. Niteliksel bir yaklaşım benimseyen araştırma, içerik analizi yoluyla bu anlatıları inceleyerek, mizahın olumsuz çalışma deneyimlerini ifade etme biçimi olarak nasıl işlediğini ortaya koymaktadır.

Dijital Nitelikli Emek: Türkiye'de Mimarlar Örneği

Naz Çetin
ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Yüksek Lisans

Dijital emek platformları, işin doğasını, çalışma ilişkilerini ve emek süreçlerini dönüştürerek giderek artan bir etki alanına sahiptir. Bu dönüşüm, yalnızca yeni teknolojilerin değil, aynı zamanda ekonomik ve politik yapıların da yeniden şekillenmesine neden olmaktadır. Birçok araştırmacı bu süreci, kapitalizmin yeni bir evresi olan "platform kapitalizmi" bağlamında değerlendirmektedir (Huws, 2014; Vallas et al., 2020; Azzelini et al., 2022; Steinberg, 2022).

Bu bağlamda dijital emek, giderek daha fazla sektörü ve iş türünü kapsayan, çok boyutlu bir alan haline gelmiştir. Başlangıçta sosyal medyada karşılıksız harcanan zamanla ilişkilendirilen dijital emek, zamanla düşük ücretli parça başı işlerden yaratıcı sektörlerdeki esnek ve güvencesiz işlere kadar geniş bir yelpazeyi içerecek biçimde tanımlanmıştır (Dorschel, 2022). Literatürde dijital emek üzerine yapılan çalışmalar genellikle düşük nitelikli ya da mekanik işler üzerine yoğunlaşmaktadır. Oysa dijitalleşmenin etkisi yalnızca bu tür işlerle sınırlı değildir; nitelikli ve yaratıcı emek de platform ekonomisinin belirlediği koşullar içinde dönüşmektedir.

Bu dönüşüm, esnek istihdam biçimlerinin yaygınlaşması, güvencesizliğin kurumsallaşması, işin giderek niteliksizleşmesi ve atomize olması ile emek üzerinde dijital araçlar aracılığıyla kurulan kontrol mekanizmalarının artması gibi birçok boyutu içermektedir. Literatüre baktığımızda özellikle yaratıcı işçiler olarak tanımlanan kültür üreticileri, çevirmenler, tasarımcılar, gazeteciler ve mimarların giderek daha çok ve sadece dijital platformlar aracılığıyla özellikle freelancer olarak çalışmaya başladığını görüyoruz. Yaratıcı işlerde serbest, sözleşmeli ya da kendi hesabına çalışanlar, 21. yüzyıl kapitalizminin girişimci öznellik, bireysel risk alma ve maddi olmayan emeğin değerlenmesi gibi karakteristiklerini taşıyan figürler olarak öne çıkmaktadır (Ross, 2000; McRobbie, 2001; Neff et al., 2005; Fraser, 2006; Sholette, 2011; Bryan-Wilson, 2012; Steyerl, 2012; Raunig, 2013).

Mimarlar, dijital platformlar üzerinden çalışmaya görece daha yakın bir zamanda adapte olmuş bir meslek grubudur. Bu da onların deneyimlerini, dijitalleşmenin emek süreçlerine etkisini incelemek için özgün bir örnek haline getirmektedir. Ayrıca mimarlık, hem maddi (çizim, plan, teknik uygulama) hem de gayri maddi (tasarım fikri, estetik değerlendirme, yaratıcı vizyon) emek biçimlerini içeren hibrit bir çalışma alanı olduğu için, bu geçişin karmaşık boyutlarını analiz etmeye olanak sunmaktadır.

Bu çalışma Türkiye'de çeşitli dijital platformlar aracılığıyla çalışan mimarların emek süreçlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Daha önce bir ofiste geleneksel işçi ve işveren ilişkisi içinde çalışan mimarlar ile günümüzde bir platform üzerinden çalışmakta olanların çalışma süreçlerinde ve işlerinde neler değiştiği incelenecektir. Bu kapsamda mimarlarla yapılacak yarı-yapılandırılmış görüşmelerle dijital platformların mimarlığın bir iş olarak ortaya konuş biçimini nasıl etkilediği, platformlar aracılığıyla çalışmanın istihdam ve güvenceler üzerindeki etkisi analiz edilecektir. Ayrıca, platformlarda inşa edilen algoritmik yönetim ve denetim mekanizmalarının mimarların iş pratiklerine nasıl yansıdığı da incelenecektir.

Eğitimin Çifte İşlevi: Vatandaştan Nitelikli Emek Gücüne

Dr. Gizem Şimşek
Siirt Üniversitesi, İktisat Bölümü

Türkiye'de değişim sürecine maruz kalan önemli alanlardan biri de eğitim sistemi olduğu ölçüde eğitimde gözlemlenen değişimlerin analizi önem kazanmaktadır. Bu çalışma, değişime yönelik analizlerde eğitimin çifte işlevinin göz önüne alınmadığına dönük bir gözlemden hareket etmektedir. Eğitim sistemine yönelik analizler, devlet-vatandaş düzleminde ilerleyen ve daha çok ulus-devletin hangi değerler üzerine inşa edileceği üzerine yoğunlaşırken eğitimin mesleki donanım kazandırma işlevini gözden kaçırmaktadır. Bu bağlamda çalışma, eğitimin çifte işlevine odaklanan ve bu ilişkinin iç içe geçtiği 2000'li yıllar üzerinde durarak çifte işlevin geçirdiği dönüşümünü ele alacaktır.

Çalışmanın genel çerçevesi, ulus-devlet destekli sermaye birikimine dayalı bir toplumda ulus için vatandaş ve sermaye için emek gücü imal etmenin iç içe geçen dinamik işleyişinden hareket etmektedir. Bu işlevlerin açığa çıkışı, eğitim sisteminin içeriğinin yeniden yapılandırılması olarak biçimlenmektedir. Genel eğitim vatandaşların ve ulusun yeniden üretimini sağlarken mesleki teknik eğitim ise emek gücünün yeniden üretimini sağlamaktadır. Ulus devlet için vatandaş yetiştirme ve sermaye için emek gücü yetiştirme gibi iç içe geçen bu temel işlevler sermaye birikimi, devlet, emek piyasası ve çalışma süreçleri arasındaki içsel bağlantıları açığa çıkarmakta ve yeniden biçimlendirmektedir. Bu yüzden de çalışmanın temel sorunsalı, bu değişimin nasıl olduğundan daha çok neden olduğuna ya da bu ihtiyacın neden açığa çıktığına dair bir bakış açısı geliştirmektedir. Zira eğitimin nitelikli emek gücü yetiştirme görevini üstlenen bir araçsal düzeye indirgenmesi, birikim sürecinin yeniden üretim sorunlarını aşmak olduğu kadar devletin yeniden üretimini gerçekleştirmesi bakımından da kritik bir öneme sahip olmaktadır. Emek gücünün yeniden üretimi mesleki ve teknik eğitime bağlı olduğu ölçüde, mesleki ve teknik eğitim yeterince geliştirilemediğinde sadece sanayileşme ve sermaye birikiminin değil, aynı zamanda devletin de beklenen düzeyde gelişemeyecek olması, eğitimin ulus devlet ve sermaye birikimiyle içsel bağlantılarını kurarak analiz edilmesini gerekli kılmaktadır. Anlatılan bir anlamda Türkiye'nin yakın dönem hikayesidir.

Bu çerçeveden hareketle çalışma, kapitalist toplumsal ilişkilerin üretiminde ve yeniden üretiminde eğitimin çifte bir işleve sahip olduğunu, ulus-devlet ve sermaye birikimi dinamikleri üzerinden olgusal ve kavramsal bağlantılar kurarak tartışmaya açmayı amaçlamaktadır. 2000'li yıllardan itibaren bu iki alanda gerçekleştirilen/gerçekleştirilemeyen eğitim politikaları da tartışmanın içeriğini oluşturacaktır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, mesleki ve teknik eğitim, ulus devlet, sermaye birikimi, nitelikli emek gücü.

OTURUM 57

TÜRKİYE'DE SOSYAL BİLİM ÇALIŞMALARI III: FEMİNİST METODOLOJİ

Türkiye'de Üçlü Kuşatma Altında Kadın Hakları ve Feminist Stratejiler

Fatma Umut Beşpınar
ODTÜ, Sosyoloji Bölümü, Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları

Son yirmi yılda Türkiye, neoliberal ve neomuhafazakâr baskıların birleşik etkisiyle karşı karşıya kalmış; bu da sosyal haklara yönelik kısıtlamaların artmasına ve kadınların zorlukla elde ettiği kazanımların kaybına neden olmuştur. Coşar ve Yeğenoğlu (2011), Acar ve Altunok (2013), Beşpınar (2014), Yarar (2020) gibi araştırmacılar, özellikle Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) döneminde, geleneksel aile rollerinin vurgulanması ve dini anlayış ve söylemin politika yapımında belirleyici olmasıyla, neoliberal ve muhafazakâr gündemlerin kesişiminin, kadın haklarını giderek daha fazla sınırlandırdığını savunmaktadır. AKP iktidarı, Ayşe Buğra'nın (2014) "ikili tehdit" olarak tanımladığı, neoliberal ve muhafazakâr güçlerin birlikte hukuki korumaları zayıflattığını ve Türkiye'nin 2021'de İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmesi gibi örneklerle, hakların kâğıt üzerindeki varlığı ile gerçek hayattaki uygulanabilirliği arasındaki uçurumu derinleştiği bir dönemdir. Son beş yılda Türkiye, küresel (COVID-19 pandemisi), ulusal (ekonomik krizler) ve yerel (deprem felaketleri gibi) düzeyde birbiriyle örtüşen çoklu krizlerle karşı karşıya kalmış; bu durum kadınların temel haklara erişimini daha da kısıtlamıştır.

Neoliberal ve muhafazakâr politikaların etkisiyle ağırlaşan bu yapısal krizler, kadınların eğitim, sağlık, ekonomik katılım, miras, üreme hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği gibi temel alanlardaki haklarını daha da kırılgan hale getirmiştir. Krizlerin bu şekilde üst üste gelmesi, kadınların karşılaştığı engelleri yoğunlaştırmakta ve yeni stratejilere ve dayanışma biçimlerine olan acil ihtiyacı ortaya koymaktadır. Bu kısıtlamalara rağmen, Türkiye'deki kadın hareketi dirençli ve yenilikçi taktiklerle karşılık vermiştir: yargısal savunuculuk/aktivizm, sosyal medya aracılığıyla örgütlenme ve kesişimsel dayanışma pratikleri (Yabancı ve Maritato, 2023) bu tepkiler arasında yer almaktadır. Bu çalışmada, neoliberalizm, muhafazakârlık ve krizlerin kesişiminin Türkiye'de kadın haklarına yönelik engelleri nasıl artırdığını inceleyecek; aynı zamanda feminist aktivistlerin bu baskılara karşı haklarını savunmak amacıyla geliştirdiği yaratıcı stratejileri ele alacağım.

AKP'nin neoliberal ve muhafazakâr politikalarının kadın haklarına etkisini tartışarak başlayacak ve son yıllarda yaşanan üç büyük kriz karşısında kadınların çoklu kırılganlıklarının nasıl görünür hale geldiğine odaklanacağım. Bu krizlerin kadınların temel haklarını nasıl etkilediğini analiz edeceğim. Son olarak, bu sosyo-politik ortamda kadınların yürüttüğü aktivizmin ve geliştirdiği yenilikçi dayanışma biçimlerinin potansiyelini ve sınırlılıklarını değerlendireceğim.

Sosyal Hizmet Araştırmalarında Feminist Metodoloji

Araş. Gör. Havva Nur Kafes
Araş. Gör. Ecem Güneş Gümüşer
Maltepe Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

Bu çalışma, feminist metodolojinin sosyal hizmet araştırmalarındaki rolünü ve önemini vurgulayarak, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin kadınlar ve marjinalleştirilen gruplar

üzerindeki etkilerini anlamaya ve dönüştürmeye yönelik feminist metodolojinin sunduğu katkılara odaklanmaktadır. Feminist metodoloji, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini merkeze alarak, kadınların ve marjinalleştirilen grupların deneyimlerini görünür kılmayı ve bu deneyimlerin toplumsal yapılarla nasıl ilişkili olduğunu derinlemesine incelemeyi amaçlar. Feminist araştırmalar, geleneksel bilimsel yaklaşımların doğrusal, evrensel ve nötr varsayımlarını eleştirir ve bilgi üretiminde cinsiyet, ırk, sınıf gibi sosyal kimliklerin kesişen etkilerini göz önünde bulundurur.

Bu yaklaşım, özellikle daha önce göz ardı edilen kadınların ve marjinalleştirilen grupların seslerini duyurmayı hedefler. Feminist metodoloji, sosyal hizmetin temel ilkeleriyle doğrudan örtüşmektedir. Sosyal hizmet, bireylerin yaşam koşullarını sadece bireysel değil, toplumsal, kültürel ve yapısal bağlamlarla da ele alır. Feminist metodoloji de benzer şekilde toplumsal yapıları, güç ilişkilerini ve eşitsizlikleri analiz ederek, bu bağlamda sosyal hizmetin amacına hizmet eden güçlü bir teorik çerçeve sunar. Feminist araştırmalar, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ve diğer ayrımcılık biçimlerinin bireylerin yaşamlarını nasıl şekillendirdiğini ortaya koyarken, sosyal hizmet uygulamalarının daha adil, eşitlikçi ve duyarlı bir şekilde şekillenmesini sağlar. Bu, sosyal hizmetin adalet ve eşitlik hedeflerine ulaşmasına büyük katkı sağlar.

Feminist metodoloji, özellikle sosyal hizmet pratiğinde önemli bir değişim yaratabilir. Bu metodoloji, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini, güç dinamiklerini ve marjinalleştirilen grupların yaşadığı deneyimleri analiz ederek, sosyal hizmet müdahalelerinin bu yapıları dönüştürmesine yardımcı olabilir. Sosyal hizmet uygulamalarının, bu eşitsizlikleri sadece düzeltme değil, aynı zamanda bu eşitsizlikleri üreten toplumsal yapıları da dönüştürme amacını taşıması gerektiği feminist perspektiften savunulmaktadır. Feminist metodoloji, katılımcıların öznel deneyimlerini merkeze alarak, empati temelli bir yaklaşım benimser ve araştırmacı ile katılımcılar arasındaki hiyerarşiyi azaltmaya çalışır. Bu yaklaşım, katılımcıların seslerinin daha fazla duyulmasını sağlarken, sosyal hizmet uygulamalarında daha etkili ve anlamlı sonuçlar elde edilmesine olanak tanır. Feminist metodolojinin sosyal hizmet araştırmalarındaki katkılarından biri, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ötesine geçerek, ırk, sınıf, cinsel yönelim ve engellilik gibi kesişimsel faktörlerin de göz önünde bulundurulması gerektiğini vurgulamasıdır.

Bu, sosyal hizmet uygulamalarının yalnızca kadınları değil, tüm marjinalleştirilen grupları kapsayacak şekilde genişletilmesini sağlar. Bu bağlamda, feminist metodoloji sosyal hizmetin etik değerleriyle doğrudan uyumlu bir yaklaşım sunar ve toplumsal eşitlik ile adalet hedeflerini gerçekleştirmede güçlü bir araçtır.

Anahtar Kelimeler: Feminist Metodoloji, Sosyal Hizmet Araştırmaları, Araştırma Yöntemleri

Sosyal Bilimlerde Çoklu Yazarlık Deneyimlerini Toplumsal Cinsiyet ve Etik Üzerinden Anlamak

C. Akça Ataç
Çankaya Üniversitesi
Çiçek Coşkun
Başkent Üniversitesi

Akademide artan rekabet ve daha yüksek performans gösterme baskısı doğrultusunda, Doğa ve Fen Bilimlerinde olduğu gibi Beşerî ve Sosyal Bilimlerde de yazarlar, tek başlarına daha uzun

sürede yayın hazırlamak yerine, hızlı yayın yapmalarını sağlayacak çoklu, 'ortak çalışmaya dayalı araştırmalar'ı (*collaborative research*) tercih etmeye başlamışlardır.

Vancouver Protokolü (2009) yazarlık kapasitesinin ancak somut katkının bulunması ile geçerlilik kazanacağına işaret ettikten sonra somut katkının 1) fikrin bulunması, makalenin tasarlanması veya verinin analiz edilip yorumlanması 2) makalenin taslağındaki önemli entelektüel içerik üzerinden eleştirel değişiklik yapılması ve 3) metnin yayımlanacak son haline nihai onay verilmesiyle ortaya çıkacağını belirtir. Uluslararası yazında çeşitli vaka analizleri ve dergi bazlı bibliyometrik değerlendirmeler yavaş yavaş kendini göstermeye başlamışsa da özellikle Türkiye'de akademik yazarlık/çoklu yazarlık ilkeleri ve deneyimleri konusunda henüz kapsamlı bir araştırma yapılmamıştır. Şeffaf olmayan ve hesap verirliği dışlayan akademik hiyerarşi, ortak çalışmaların güçlendirici, kariyer destekleyici ve aktörleştirici etkisini zayıflatmakta ve bir kapasite geliştirme sorunu yaratmaktadır.

Diğer taraftan, akademinin hala erkek egemen bir ortam olması, çoklu yazarlar iş birliği ağında kadınların ölçülebilecek derecede dezavantajlı bir konumda yayın yapmaya çalışmasına yol açmaktadır. Çok yazarlı yayın yapma sorunsalının, toplumsal cinsiyet rollerinin kadınlara yüklediği ödevlerin çalışma koşullarını, özellikle COVID sonrası, giderek daha elverişsiz hale getirmesi ile paralel olarak düşünülmesi gerekmektedir. Kadın akademisyenlerin performanslarını artırmak için dahil olmayı giderek daha fazla tercih ettikleri çok yazarlı makale üreten ortak çalışmaya dayalı araştırma ağlarının çoğunlukla erkek egemen olması, kadınların bu deneyimlerinin de hiyerarşik olmasına neden olmaktadır.

Burada önerilen bildiri, Türkiye'de Sosyal Bilimler alanındaki çoklu yazarlık deneyimlerini anlayacak ve ileride takip edilecek bir rehber hazırlanmasına katkıda bulunmayı amaçlayan, geniş kapsamlı ve çok ayaklı bir araştırmanın ilk adımı olarak yapılmış bir bilimsel araştırma projesinin (BAP) sonuçlarını içermektedir. Proje kapsamında 20 kadın sosyal bilimciyle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Derinlemesine görüşme sonuçları, feminist metodolojinin benimsediği kapsayıcı ve etik pozisyonlara göre değerlendirilmiştir. Feminist metodoloji, bir araştırma iş birliğinin başarısını, araştırma bittiğinde elde edilen çıktının ötesinde, araştırma sürecinin yazarlarda yarattığı etkileşim, güçlenme ve olgunlaşma ile ölçmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çoklu Yazarlık, Toplumsal Cinsiyet, Akademik Etik, Bilimsel Yayın Etiği

Uluslararası Güvenlik Rejimlerin Dönüşümünde Yapay Zekâ: Feminist Uluslararası İlişkiler Perspektifinden Normatif Bir İnceleme

Dr. Bahar Akın

Bu çalışma, yapay zekâ teknolojilerinin uluslararası güvenlik rejimlerine etkisini, feminist uluslararası ilişkiler kuramı ve rejim teorisi çerçevesinde değerlendirmektedir. Rejim teorisi, Stephen D. Krasner'ın 1982 tarihli tanımıyla, devletlerin belirli bir konu alanındaki davranışlarını yönlendiren prensipler, normlar, kurallar ve karar alma süreçlerinden oluşan kurumsallaşmış yapılardır. Yapay zekâ sistemlerinin, özellikle norm üretimi ve karar alma süreçleri başta olmak üzere bu bileşenlerin her birinde mevcut eşitsizlikleri yeniden üretebilme ve kurumsal işleyiş biçimlerini dönüştürme potansiyeli bulunmaktadır.

Feminist kuram, özellikle J. Ann Tickner, Cynthia Enloe ve Christine Sylvester gibi düşünürlerin katkılarıyla, güvenliğin erkek egemen söylemlerle biçimlendiğini ve kadınların

sistematik biçimde dışlandığını göstermiştir. Feminist yaklaşım, yalnızca temsiliyet değil, aynı zamanda bilgi üretimi, önceliklendirme ve karar alma biçimlerinin sorgulanmasını gerektirir. Bu çerçevede çalışma, yapay zekâ temelli karar sistemlerinin uluslararası rejimlerin değer temelli yapısını nasıl etkilediğini analiz etmektedir.

Yapay zekâ son derece teknik bir araç olarak görülse de, bu teknolojilerin nasıl tasarlandığı, hangi verilerle beslendiği ve kimler tarafından geliştirildiği gibi sorular, doğrudan normatif bir boyut taşır. Çünkü bu süreçler, hangi değerlerin esas alındığını ve kimlerin önceliklendirildiğini belirler. Dolayısıyla, yapay zekâ ile rejim bileşenleri arasında kurulan ilişki, sadece teknik değil, aynı zamanda siyasi ve toplumsal içeriklere sahiptir. Özellikle prensipler düzeyinde, örneğin güvenliğin ne olduğuna ilişkin temel varsayımlar — askeri güç mü, insan güvenliği mi — yapay zekâ uygulamalarıyla pekiştirilebilir ya da sorgulanabilir.

Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO), Avrupa Birliği (AB), Birleşmiş Milletler (BM) ve Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (UAEA) gibi kurumlar, güvenlik politikalarında yapay zekâyı giderek daha fazla kullanmaktadır. Ancak strateji belgelerinde toplumsal cinsiyet duyarlılığı çoğu zaman sınırlı kalmaktadır. BM'nin Kadın, Barış ve Güvenlik gündemi ilkeler geliştirmiş olsa da, bu yaklaşım yapay zekâ politikalarına henüz yeterince yansıtılamamaktadır. UAEA'nın doğrulama süreçlerinde yapay zekânın kullanımı artarken, karar mekanizmalarında kadınların temsili hâlâ sınırlıdır.
Benzer şekilde, birçok uluslararası düşünce kuruluşu yapay zekâ ve güvenlik ilişkisine dair politika önerileri üretmekte, ancak bu analizlerde toplumsal cinsiyet boyutu sıklıkla ihmal edilmektedir. Bu durum, norm üretim süreçlerinin kapsayıcılığı açısından önemli bir eksiklik olarak öne çıkmaktadır.

Bu bağlamda çalışma, rejim bileşenlerinin her birini feminist kuram ışığında ele almakta; yapay zekâ teknolojilerinin yalnızca teknik bir araç değil, aynı zamanda normatif yapıları etkileyen politik bir unsur olduğunu vurgulamaktadır. Bu etki, güvenliğin tanımından kuralların uygulanışına kadar çok katmanlıdır ve dolayısıyla eşitlik temelli bir kurumsal işleyiş anlayışının inşasını gerekli kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Rejimler, Yapay Zekâ, Feminist Uluslararası İlişkiler Kuramı, Güvenlik, Rejim Teorisi, Prensipler, NATO, Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı, Toplumsal Cinsiyet

OTURUM 58

İKTİSADİ VE SOSYAL DÜŞÜNCE TARİHİ

Modern Zamanın Maddi Temelleri ve Zamanı Açıklama Olanağı

Dr. Filiz Aydın Cevher
Bağımsız Araştırmacı

Anaakım yazında genellikle modern toplumda zamanın, mekândan ayrışarak baskın hale geldiği ve homojen, soyut, ölçülebilir, ilerlemeci, lineer, sonsuzca akan, insana ve olaylara dışsal olduğu belirtilmektedir. İnsan ve eylemliliğine dışsallaştırılan zamanın, mekândan ayrışarak baskın hale gelmesi ise buhar makinelerinin, demiryollarının, mekanik saatlerin, kol saatlerinin gelişmesi ve yaygınlaşmasıyla kısaca teknolojik gelişmelerle ilişkilendirilmektedir. Fakat bu teknolojik gelişmelerin neden belirli bir dönemde ortaya çıktığı ve yaygınlaştığı sorusu göz ardı edilmektedir. Bu sorunun göz ardı edilmesi zaman ve gerçeklik arasındaki ilişkinin de dikkate alınmadığını göstermektedir. Oysa zaman, gerçeklikle doğrudan ilişkilidir. Burada elbette statik değil dinamik bir gerçeklik kastedilmektedir ve zaman, gerçekliğin kendini yeniden üretmesi de dahil olmak üzere değişim ve dönüşümüyle açıklanabilir.

Bu çalışmada, modern toplumun kapitalist toplumsallığa karşılık geldiğinden hareket edilmekte ve modern zaman, kapitalist üretimle ilişkilendirilerek maddi temelleri açıklanmaya çalışılmaktır. Böylece, modern zamanın insana ve olaylara dolayısıyla toplumsal gerçekliğe dışsal değil içsel olduğu gösterilerek zaman tartışmalarına katkı sunmak amaçlanmaktadır. Çalışmada kapitalizmde zaman, sermayenin hareketiyle (P-M-P') açıklanmaktadır. Burada da hareketin iki boyutu üzerinden görüngüsel ve içsel zaman ayrımı yapılmaktadır: P-M-P' hareketi bir yönüyle değerin hareketinin görünen, hesaplanabilen, ölçülebilen yüzüdür. Bu süreç görüngüsel zaman olarak ifade edilebilir. Diğer yandan, hareketin kendini tekrarlayabilmesi yani her devirde içsel enerjisini koruyabilmesi ve sürdürebilmesi onun içsel zamanına (değer üretimi) karşılık gelmektedir. Enerjisini tekrarlayamama olasılığı ise harekete içsel çelişkiden kaynaklanmaktadır ve çelişki, kapitalizmi dönüştürme olasılığı taşımakta olup kapitalizmin tarihselliğinin göstergesidir.

Harekette değişim miktarı olarak ele alınan zaman, mekân-hız-zaman parametrelerinden hareketle yani bir referans çerçevesi ile ölçülebilen ritmik hareketlere karşılık gelirken, dönüşümün zamanı çelişkiye dayanmaktadır. Anaakım yazında ölçülenle ilişkilendirilmeyen salt bir referans çerçevesi olarak alınmasıyla modern zaman, gerçekliğe dışsallaştırılarak değişim ve dönüşümle ilişkisi koparılmış verili gerçekliği yeniden üreten bir pratiğe karşılık gelmektedir. Çalışmada, bir yandan modern zaman kapitalist üretimle ilişkilendirilerek içselleştirilirken diğer yandan değişim ve ölçümünün zamanı ifade edip etmeyeceği de tartışmaya açılacaktır.

Ludwig Von Mises'te İktisadın Temeli Olarak Praksiyoloji

Mert Kara
İstanbul Topkapı Üniversitesi

19.yüzyılın ikinci yarısından itibaren söz konusu olan "teori-tarih uzlaşmazlığı" Birinci Dünya Savaşı sırasında, iktisatta iki zıt kutup ortaya çıkarmıştır. Bir yanda, Dünya Savaşı'nın etkisi ile "müdahaleciliğe" gereksinim duyan görüş ortaya çıkarken, diğer yanda, liberal öğretinin

etkisini kaybetmesiyle “laissez-faire’’ anlayışını canlandırmaya çalışan bir grup oluşmuştur. 18.yüzyılın ikinci yarısından itibaren etkili olmaya başlayan liberal öğretiyi 20.yüzyıl’da yeniden canlandıran Mises, özellikle 1870 “Marjinalist Devrimi’’nin mirasını ve kültürel aklını temel alarak, teorik ve tarihsel iktisatçıları, “Praksiyoloji’’ ekseninde bütüncül bir yaklaşımla uzlaştırmaya çalışmıştır.

Bu çalışma, Mises’in iktisadın temeli olarak gördüğü “Praksiyoloji’’ kavramını felsefi açıdan üç bölümde ele almaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde, eylem bilimi olarak da ifade edilen “Praksiyoloji’’nin mantıksal yapısı incelenir ve bir yönüyle düşünsel diğer yönüyle eylemsel olduğu vurgulanır. Düşünsel / teorik yönüyle, eylem kategorisinin saf, biçimsel, aksiyomatik veya apriori alanı ifade edilirken, eylemsel / tarihsel yönüyle, öznenin bilinçli ve amaçlı eylemlerine odaklanır. Çalışma, eylemin düşünsel ve eylemsel yönünü uzlaşmacı perspektiften ele alarak, soyut ve somut yanını birleştirmeye çalışır. Böylece bu bakış açısı, eylem aksiyomunun zorunlu mantığını temel alarak, onu somut tarihsel koşullar içinde mümkün kılar. Bu durum, bilinçli ve amaçlı insan eylemlerinin apriori kategorisinden türetilen iktisadi teorilerine karşılık gelir. Diğer bir ifadeyle, insan eyleminden çıkarılan ‘’değer’’ veya “mübadele’’ gibi zorunlu kavramlar, iktisat kuramlarını inşa ederler. İlk bölümde, “Praksiyoloji’’nin mantıksal yapısında uzlaşmacılığa varıldıktan sonra ikinci bölümde teori-tarih, özcülük-öznelcilik ve amaç-araç karşıtlığına değinilir. Burada ele alınan karşıtlıkların daha çok uzlaşmazcı tarafı incelenirken, üçüncü bölümde ise bu karşıtlıkların uzlaşmacı tarafı ortaya konulmaya çalışılır. Bu sebeple, ikinci ve üçüncü bölümün karşılıklı olarak incelenmesi gerekmektedir.

İkinci ve üçüncü bölümün ilk ortak içeriği, teori-tarih uzlaşmacılığı noktasında, eylemin tarihsel tecrübe ile teorileştirilmesini anlatmaktadır. Böylece, Mises’in tarihselciliğe yönelik nasıl bir tutum izlediği de görülecektir. İkinci ortak içerik, geleneksel felsefede yer alan “özcülüğün’’ modern dönemlere geçildiğinde ‘öznelciliğe’’ dönüşümünü göstermektedir. Bu dönüşüm, iktisatta uzun süreden beri tartışma haline gelen statik ve dinamik “subjektivizm’’ çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Aynı zamanda bu içerik, “Praksiyoloji’’nin yalnızca düşünsel değil eylemsel olduğunu da göstermiştir. Son içerikte ise ilk bölümde yer alan uzlaşmacılığın nasıl tecessüm ettiği anlatılmaktadır. Diğer bir deyişle, yalnızca eylem aksiyomu ve onun dışsal gerçeklikle olan ilişkisi değil, bu ilişkinin bilinçli ve amaçlı insan tarafından eylemde nasıl gerçekleştiğine yönelik yol ve yöntemleri incelenmektedir. Böylece, eylem aksiyomu gibi evrensel ilkelerin ve daha az genel olan diğer kategorilerin -değer, servet, mübadele, fiyat, kâr gibi- bilinçli ve amaçlı insan eylemlerinden nasıl oluştuğu da görülecektir. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı, eylem kavramının saf ve biçimsel yönü ile somut-pratik tarafını diyalektik bir şekilde ele alarak, “Praksiyoloji’’nin uzlaşmacı yönünü ortaya koymaya çalışmaktadır.

Modernizm ve Primitivizm Tartışmasını Üretim İlişkileri ve Özgür Olmayan Emek Bağlamında Yeniden Değerlendirmek

Yavuz Selim Karaburun
Abdullah Gül Üniversitesi
Ozancan Bozkurt
Ege Üniversitesi İktisat Tarihi Doktora Programı

Larry Neal ve Jeffrey G. Williamson'ın editörlüğünü yaptığı ve on dokuz yazarın katkılarıyla 2014 yılında yayınlanan The Cambridge History of Capitalism'in giriş bölümünde Larry Neal,

Batı Kapitalizminin köklerinin arkaik dönemlere kadar uzandığını, büyüyen pazar, artan verimlilik ve işgücü uzmanlaşması ile parasallaşan ekonomi gibi etkenlere dayanarak savunmaktadır. Kitabın bir diğer yazarı olan Alain Bresson kitaptaki makalesinde, Neal'in ileri sürdüğüne paralel olarak, Antik Yunan ekonomisinin rekabet, büyüme, nüfus, tüketim, pazar, finans, iş organizasyonu gibi farklı alanlar açısından ilkel olduğunu iddia edenlere karşı çıkmaktadır. Modern iktisadın terminolojisini ve söylemini kullanarak modern kapitalizmin öncüsü olduğunu ya da en azından ona benzediğini yinelemektedir.

Antik Dönem Akdeniz iktisadi tarihini şekillendiren çalışmalarda kapitalizmin mevcut veya namevcut oluşu üzerinden geliştirilmiş farklı bakış açıları aslında özgün değildir. Benzer konumlanmalara Modernizm-Primitivizm tartışmasının temel varsayımlarında rastlanmaktadır. Modernizm-Primitivizm tartışması ise henüz 1893'te Karl Bücher'in yazdıklarına karşın, 20. Yüzyılın başlarında Eduard Meyer ve ardından Michael Rostovtzeff gibi isimlerin katkıları ile başlamıştır. Moses I. Finley'nin 1970'lerdeki çalışmaları tartışmayı yeniden alevlendirmiş ve onun öğrencileri ile bu polemik devam etmiştir.

Çalışmamızda, adı geçen bu iki yaklaşım arasındaki polemiğin varoluş ve yeniden gündeme geliş nedeni olarak, Modernizm-Primitivizm tartışmasına ilaveten kapitalizm tartışmalarının, salt mübadele ilişkilerinin tarihselleştirilmesi etrafında gelişmiş olmasından kaynaklandığı gösterilmektedir. Dolayısı ile kapsamlı bir tarihselleştirme müdahalesine ihtiyaç olduğu açığa çıkmaktadır.

Modernizm-Primitivizm tartışması genel hatlarıyla anımsanarak, daha güncel çalışmaların bu tartışmalarda öne çıkan argümanlara göre düştükleri pozisyonlar eleştirel bir değerlendirmeyle saptanmıştır. Ek olarak, Modernizm-Primitivizm vb. tartışmalarda halen referans verilen Max Weber ve Karl Polanyi'nin ilgili çalışmalarına değinilerek, araştırma gündemlerinin ve sorgulamalarının odak noktalarının tartışmanın sınırlılıklarını ne ölçüde aştığı gösterilmiştir. Olası katkılarına rağmen, bu isimlerin çalışmalarının Antik Dönem iktisat tarihini anlamada üretim ilişkilerini ve emek süreçlerini belirli ölçüde gölgeledikleri düşünülmektedir.

Tarihsel materyalist literatürün sağladığı, üretim ilişkilerinin ve özgür olmayan emek kategorisine yönelik kavramsallaştırmaların Antik Dönemi tarihselleştirmede oldukça işlevsel kavramlar olduğu, bu literatürün kendine içkin tartışmaları (Ör.: Tom Brass & Jairus Banaji) ışığında ortaya konmaktadır. Son tahlilde Antik Dönem iktisadi tarihini mübadele ilişkilerinin ötesine taşımayı başaran ufuk açıcı örneklere değinilerek (Ör.: G. E. M. de Ste. Croix) tarihyazımındaki bahsi geçen basiretsiz yaklaşımları aşma imkanları somut bir biçimde açığa çıkartılacaktır.

İran'da Diyalektik Materyalizm: Takī Āranī ve Çevresi

Araş. Gör. İlker Yasin Durmaz
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

Bu çalışma, İran'daki erken dönem Marksist tartışmaları Takī Āranī[1] (1902-1940) ve onun çıkardığı Dünya dergisi üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır. 1934 yılında Tahran'da neşredilen Dünya dergisi, İran toplumunu materyalist dünya görüşü ile tanıştırmayı ve kitleleri bu yönde mobilize etmeyi amaçlamaktaydı. Dergi, kitle desteğine olan bu ilgisine ek olarak entelektüel bir hegemonya süreninin de bir parçası durumundaydı. Dergide fizikten sosyolojiye

[1] Türkçe'de yaygın olarak kullanılan kelime ve isimlerin dışında olan kelimelerin çevirisi için İSAM'ın transkripsiyon kılavuzu kullanılmıştır.

kadar uzanan yazılar Rıza Şah dönemindeki milliyetçilik ve modernizm ile bezenmiş kalkınma anlatılarına alternatif sunarken ele alınan tüm konular bir şekilde diyalektik materyalizm ilkeleri (***usūl-i mādī-yi dīālektīk***) ile bağdaştırılıyor ve İran'daki entelektüel çevreye yeni bir ufuk aşılamaya gayret ediyordu.

Āranī'nin ve Dünya dergisinin değerlendirildiği birçok akademik çalışma, derginin hedeflerine kısmen de olsa ulaştığını imlemektedir. Bu çalışmalara göre; İran'daki entelektüel tartışmalar içerisinde oldukça belirleyici olan entelektüel figürler Celal Ali Ahmed ve **Halīl Malikī** gibi isimler Dünya dergisi etrafında gelişen politik ve siyasal tartışmaların mirasını paylaşmaktadır. Aynı zamanda dergi 1941 yılında kurulacak olan dönemin en örgütlü sol siyasal hareketi olan Tudeh Partisi'nin kurucu kadrosunun Marksizm ile teşne olmasına aracı olmuştur. Derginin yayın hayatı 1937 yılında derginin yazar kadrosunun ve Āranī'nin tutuklanmasıyla son bulmuş fakat siyasal etkisi 1960'lı yıllardaki beyaz devrimlere kadar uzanmıştır. Dünya dergisinin siyasal anlamda bu denli belirleyici olmasının nedeni diyalektik materyalizmin temel ilkelerini İran toplumu uyarınca yerelleştirmesiyle bağlantılıdır. Bu çalışma da bu yerelleşmelerin patikalarını analiz etmek ve Dünya dergisi etrafında gelişen tartışmaların nasıl bir Marksizm'e işaret ettiğini ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Buna ek olarak çalışma, aynı dönemde ortaya çıkan Kadro dergisiyle Dünya dergisindeki Marksist tartışmaları karşılaştırarak Türkiye ve İran'daki erken dönem Marksist tartışmaları kapsamlı bir biçimde incelemeyi amaçlamaktadır.

OTURUM 59

ÇİN-ABD İLİŞKİLERİ

Tehlikeli Olan Kimdir? "Çin Tehdidi" Söylemini Nietzsche'nin Ahlak Felsefesiyle Yeniden Düşünmek

Arş. Gör. Dr. İlkay Ata Yıldız
Aksaray Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü

Çin'in küresel yükselişi, Batılı devletler tarafından "tehdit" olarak algılanmakta ve bu söylem, yalnızca stratejik bir tehditten öte, etik ve normatif bir inşaya dayanmaktadır. Bu bildiri, Çin'in küresel siyasette "tehdit" olarak algılanmasını, Friedrich Nietzsche'nin *Ahlakın Soykütüğü* ve *İyinin ve Kötünün Ötesinde* eserlerindeki ahlaki savlar ışığında yeniden değerlendirmektedir. Bildiri, "Çin tehdidi" söyleminin gerisinde yatan normatif, etik ve kültürel boyutları analiz ederek, uluslararası siyasetteki bu etik temelleri sorgulamayı amaçlamaktadır. Bu eksende tartışma, Çin'in küresel siyasette "tehdit" olarak algılanmasının hangi normatif ve etik temellere dayandığı sorgulaması çerçevesinde şekillenmektedir.

"Çin tehdidi" söylemi, sadece stratejik bir durumu değil, aynı zamanda Batılı egemen normların ve ahlaki değerlerin sürdürülmesine yönelik bir biçimi ifade etmektedir. Bu, Nietzsche'nin *efendi ahlakı* ve *köle ahlakı* ayrımlarıyla açıklanabilir. Batılı değerlerin üstünlüğünü savunan bu söylem, küresel düzenin yeniden şekillendiği bir ortamda, Çin'in yükselişini tehdit olarak tanımlar. Bu bildirinin savı, Çin'in "tehdit" olarak görülmesinin gerisinde Batılı normatif düzenin korunmasına yönelik ahlaki bir meşrulaştırma stratejisinin yer aldığıdır. Bu anlamda, bildiri, uluslararası ilişkilerdeki hegemonik değerlerin nasıl bir "tehdit" algısı üretmeye dayandığını tartışırken, Nietzsche'nin eleştirel perspektifiyle bu söylemi derinlemesine sorgulamaktadır. Batı-merkezli paradigmalara karşı Çin'in yükselmesi, bir "tehdit" olarak kodlandığında, aslında hangi toplumsal ve kültürel kodlamaların etkin olduğunu anlamak, küresel güvenlik ve siyaset üzerine yapılan tartışmalara önemli bir katkı sağlamaktadır.

Bildiri, Nietzsche'nin ahlak kuramını kullanarak, uluslararası ilişkilerdeki tehdit algılarının nasıl normatif bir temele dayandığını ele alacaktır. Bunun için "Çin tehdidi" söyleminin Batılı güvenlik belgelerinde ve akademik literatürde nasıl inşa edildiği incelenecek, bu söylemin tarihsel ve kültürel kökenleri üzerine bir çözümleme yapılacaktır. Bu çözümlemede ise Nietzsche'nin *efendi ahlakı* ve *köle ahlakı* ayrımına odaklanılarak, Batı'nın Çin'i tehdit olarak tanımlamasının ardındaki normatif ve etik inşa süreçleri açıklanacaktır.

Sonuç olarak, "Çin tehdidi" söyleminin yalnızca bir stratejik tehdit algısı olmadığı, aynı zamanda Batılı hegemonik değerlerin, normların ve etik üstünlük iddialarının bir sonucu olarak şekillendiği vurgulanacaktır. Nietzsche'nin ahlak anlayışı, bu süreçlerin nasıl işlediğini anlamamıza yardımcı olacak ve Çin'in yükselmesinin küresel düzeydeki ahlaki ve etik inşalarla nasıl ilişkilendirilebileceğini ışık tutacaktır. Bu bağlamda bildiri, Çin'in "tehdit" olarak kodlanmasının sadece bir güvenlik meselesi değil, aynı zamanda değerler ve güç ilişkilerinin nasıl normatif bir çerçeveye oturtulabileceğinin göstergesi olarak anlamlandırılacaktır.

Stratejik Rakipten Tehdide: 2010 Sonrası ABD'nin Çin Söyleminin Değişimi

Bahar Temir
Hacettepe Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü Doktora Öğrencisi
Başkent Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Bu araştırmanın konusu, Amerika Birleşik Devletleri'nin 2010 sonrası dönemde Çin'in ekonomik ve siyasi yükselişini Amerikan hegemonyasına doğrudan bir tehdit olarak algılaması ile bağlantılı olarak Çin'i söylemsel bağlamda nasıl tehdit olarak inşa ettiğidir. Bu araştırma, kimlik ve söylem inşasını Amerika Birleşik Devletleri ve Çin arasındaki rekabeti özelinde ele alarak Amerika Birleşik Devletleri'nin 2010 sonrası dönemde Çin'i nasıl bir tehdit olarak inşa ettiğini incelemiş ve devletlerin dış politika kararlarının söylemler aracılığı ile nasıl şekillendirildiğini ve bu kararların söylemler ile nasıl meşrulaştırıldığını analiz etmektedir. Ayrıca Amerika Birleşik Devletleri ve Çin arasındaki rekabetin materyal boyutunun yanı sıra düşünsel boyutunun da Amerikan Dış Politikasındaki yansımalarını belirtme amacı taşımaktadır.

Bu bağlamda, 2011 ve 2020 yılları kritik zaman dilimi olarak seçilmiş ve ABD'nin Çin'e yönelik söyleminin dönüşümünü anlamak için Söylem-Tarihsel Yaklaşım (DHA) metodu kullanılarak, iki kritik metin analiz edilmiştir: ABD'nin 2011 yılında Barack Obama Dönemi'nde hayata geçirilen ABD'nin Asya'ya Dönüş (Pivot to Asia) dış politikasının manifestosu niteliğinde olan ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton'ın 2011 tarihli *Amerika'nın Pasifik Yüzyılı* makalesi ve Donald Trump'ın 2020'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda yaptığı konuşma incelenmiştir.

Bu araştırmada, Eleştirel Söylem Analizi (Critical Discourse Analysis- CDA)'nin bir alt dalı olarak kabul edilen ve Ruth Wodak tarafından geliştirilen Söylem-Tarihsel Yaklaşım (Discourse-Historical Approach- DHA) kullanılmıştır. Özellikle tarihsel ve kültürel etkiler ile oluşan söylemlerin Amerika Birleşik Devletleri ve Çin rekabeti özelinde söylemsel stratejilere ve retoriğe nasıl yansıdığını incelemek ve Amerikan Dış Politikasında Çin'e yönelik kullanılan söylemlerin tarihsel bağlamda evrimini incelemek için Söylem-Tarihsel Yaklaşım (Discourse-Historical Approach- DHA) kullanılmıştır. Söylem-Tarihsel Yaklaşım (DHA) metodolojisi çerçevesinde yapılan araştırma ve inceleme ile değişen küresel ekonomik ve siyasi dengelerin sonucunda Amerika Birleşik Devletleri'nin 2011 yılında Çin'i 'stratejik rakip' olarak konumlandırırken, 2020 yılında Çin'i Amerikan hegemonyasına doğrudan bir 'tehdit' olarak görmesine yol açtığını ve bu söylem değişiminin Amerikan dış politikasındaki yönelim ve stratejik tercihlerdeki dönüşümü nasıl şekillendirdiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, genel olarak bu araştırma, büyük güçler arasındaki rekabette doğrudan askeri, ekonomik ve diğer maddi unsurların yanı sıra, söylemin ve kimlik inşasının rolünü söylemsel stratejileri inceleyerek açıklama amacı taşımaktadır.

Sonuç olarak, Çin'i bir tehdit olarak tanımlamak ve bu söylemlerin dış politikada sıkça kullanılması da Amerikan Dış Politikası bünyesinde alınan kararları gerekçelendirmek ve meşrulaştırmak için kullanılan araçlardan biri olarak tanımlanmıştır. Söylem-Tarihsel Yaklaşım (DHA) metodu ile küresel güç mücadelelerinin ve devletlerin kimlik algılarının dış politikada yansıması ve dış politika kararlarının şekillendirilmesinde nasıl etkili oldukları belirtilmiştir. Bu bağlamda bu araştırmada, kültürel, tarihi, ekonomik ve sosyal güç dinamiklerinin yansıdığı söylemler, Amerika Birleşik Devletleri tarafından kendisine doğrudan bir rakip olarak gördüğü Çin'i betimlemek ve Çin'e karşı alınacak kararların meşrulaştırılması amacıyla kullanıldığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Jeoekonomi ve Jeopolitik Arasında: Asya'da Teknolojik Otoriterliğin Yükselişi

Sinan Haskan
Kadir Has Üniversitesi, Doktora Öğrencisi

Bu makale, Doğu ve Güneydoğu Asya'da artan dijital altyapı yatırımları ile otoriter yönetim biçimleri arasındaki simbiyotik ilişkiyi incelemektedir. Buna göre, Çin'in "Sosyal Kredi Sistemi", Singapur'un "akıllı şehir" uygulamaları ve Güney Kore'nin COVID-19 sonrası dijital gözetim uygulamaları, bölgedeki teknolojik kapasitenin yalnızca kalkınma hedeflerine değil; aynı zamanda kamu kontrolü, emek disiplini ve siyasi muhalefetin bastırılması süreçlerine de hizmet ettiğini göstermektedir.

Bu bağlamda, çalışma Shoshana Zuboff'un "gözetleme kapitalizmi" kavramını Asya'daki devlet-sermaye ilişkileriyle yeniden yorumlamaktadır. Bununla birlikte, odaklanılan konu yalnızca gözetleme değil; devletlerin jeopolitik çıkarları doğrultusunda dijital altyapıları kullanarak jeoekonomik üstünlük kurma çabalarıdır. Bu çerçeveden hareketle, Çin'in "Dijital İpek Yolu" stratejisi, ABD'nin Pasifik bölgesindeki dijital güvenliğe yönelik askeri iş birliği ve Japonya'nın veri merkezli teknoloji yatırımları, bölgedeki teknolojik otoriterliğin uluslararası rekabetle iç içe olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu sürecin emek rejimleri üzerindeki etkileri de kritik öneme sahiptir. Bu anlamda, platform ekonomisi ve uzaktan çalışma uygulamaları, özellikle genç işçiler ve esnek işçiler için hem yeni fırsatlar hem de güvencesizlik yaratmaktadır. Ayrıca, veri tabanlı iş denetimi, yapay zeka destekli performans ölçümleri ve işçilerin dijital profillenmesi gibi mekanizmalar da emek süreçlerinin yeniden yapılandırıldığını göstermektedir. Çalışma, yöntem açısından, devlet stratejilerine, medya söylemlerine ve gözetim mekanizmalarının ideolojik işlevlerine odaklanan karşılaştırmalı bir eleştirel nitel analizi benimsemektedir.

Özetle, makale otoriter teknolojik kalkınmanın boyutlarını yalnızca Çin'de değil; aynı zamanda daha geniş bir bölgesel bağlamda inceleyerek, Asya'daki kapitalist modernitenin dijitalleşme yoluyla baskı rejimlerine nasıl uyum sağladığını ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijital Egemenlik, Dijital Otoriterlik, Platform Ekonomisi, Gözetim Kapitalizmi, Doğu ve Güneydoğu Asya

OTURUM 60

YAKIN DÖNEM TÜRKİYE SİYASETİ V: HEGEMONYA

AKP'nin İşçi Sınıfı Hegemonyasında Taviz Stratejisi: Proleter Talepleri "İdare Etmek"

Alpkan Birelma
Özyeğin Üniversitesi

AKP'nin Türkiye işçi sınıfının büyük çoğunluğunu oluşturan Türk-Sünni işçi sınıfı üzerindeki hegemonyası çokça tartışılan ve Türkiye siyasetini derinden etkilemeye devam eden bir hususdur. Sağ popülist bir iktidar olarak AKP iktidarı, türünün en uzun ömürlüsüdür (Tuğal 2022). Bu başarısında işçi sınıfı üzerindeki hegemonyasının payı büyüktür. İlgili literatür bu hegemonyayı İslam'ın kültürel gücü, sosyal yardımlar, borçlanma/kredi imkanlarının genişlemesi, otoriterlik, medyanın tektipleştirilmesi ve muhalefetin başarısızlığı gibi faktörlerle açıklamaktadır. Bu bildiride, bu faktörlerin etkisini yadsımadan, mevcut literatürde tamamen göz ardı edilen bir diğer önemli faktör incelenecektir: AKP işçi sınıfından yükselen kitlesel hareketleri muhatap almakta ve kitleselleşen talepler karşısında tavizler vermektedir. Bu hareketler karşısında verilen bu tavizlerin bazıları, neoliberalizmin sınırlarını fazlasıyla zorlamaktadır.

Literatürde bu faktörün göz ardı edilmesinin sebebi, işçi sınıfına günümüzde atfedilen güçsüzlük ile AKP'ye atfedilen gücün çarpım etkisiyle büyümesi ve gerçeğin üzerini örtmesidir. İşçi sınıfının güç kaynaklarının erimiş, bu sebeple de politik olarak son derece güçsüzleşmiş olduğu iddiası, günümüzde kendi kendini gerçekleştiren bir kehanet niteliğine bürünmüştür. Gerçeklik bundan bir miktar farklıdır. AKP'ye atfedilen güç ise, onun seçimleri kazanmak için bir takım hakları "vermesini" ön plana çıkartmakta, tabandaki işçi sınıfı hareketlerini görünmezleştirmektedir. Öte yandan incelenen vakaların büyük bölümü esas olarak sendika dışı işçi sınıfı örgütlerinin öncülük ettiği hareketlerdir. AKP sendikalar üzerinde geniş bir hakimiyet kurunca işçi sınıfının hak arayışı kendine başka mecralar açmıştır. Sendika dışı örgütlerin önplana çıkması da ilgili vakaların hak ettikleri kadar görünürleşememesine, kazanımların kurumsal anlamda sahipsiz kalmasına katkı sunmuştur.

AKP'nin proletaryanın kitlesel taleplerine karşılık vermesi ve hegemonyasını bu şekilde yeniden üretmesi olgusu dört vaka üzerinden incelenecektir. Birinci vaka, 2015'te gerçekleşen yasadışı grev dalgası karşısında AKP'nin 2016 yılında asgari ücreti yıllık %9 enflasyona karşı %33 oranında arttırmasıdır. Asgari ücretteki bu artış, GSYH içinde emeğin aldığı payın (bir başka grev dalgası yılı olan) 1991'den beri bir takvim yılı içindeki en büyük yükselişine vesile olmuştur. İkinci vaka taşeron işçi hareketidir. Sendikaların başta fazla ilgi göstermediği bu işçiler dernekler üzerinden hak arayışına girmiştir. Bu hareketin yaklaşık on yıl süren mobilizasyonu karşısında AKP 2018'de bu işçilerin çoğunu (yaklaşık 750 bin kişi) düzenli kamu istihdamına geçirmiştir. Bu geçiş büyük bir kamulaştırmadır. Üçüncü vaka, 2020'de hükümetin kıdem tazminatını tırpanlayacak yasa tasarısına karşı sendikaların başarılı direnişidir. DİSK ve Türk-İş yurt çapında 164 eylemle tasarıyı protesto ederken, hükümet tasarıyı gündemden kaldırmıştır. Dördüncü vaka ise EYT vakasıdır. EYT dernekleri üzerinden inşa edilen ve son dönemin en kitlesel işçi mitinglerini örgütleyen EYT hareketi, 2023'te AKP'yi taleplerini kabul etmek zorunda bıraktı. Muhalif kamuoyunda 2023 seçimi için oldukça yaygın olan "hiçbir şey yapmadan kazandılar" düşüncesi, ilk etapta 2,5 (toplamda 5) milyon haneye dokunan EYT kazanımını göz ardı etmektedir. Bildiri, tüm bu kazanımların/tavizlerin AKP'nin işçi sınıfı

üzerindeki hegemonyasını yeniden üretmesinde önemli bir rol oynadığını iddia etmektedir. Çalışma, Türkiye literatürünün ötesinde, neoliberal dönemdeki popülizm biçimleri ve sosyal politikalar ile emek hareketi arasındaki ilişki tartışmalarına da katkı sunmaktadır.

AKP Hegemonyasında İslamcı Popülizm İnşası ve Dinamikleri

Tamay Gültepe
ODTÜ Siy. Bil. Kamu Yön. Böl. Doktora Öğrencisi

Bu bildiri Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) eleştirel bir analizi yoluyla Türkiye'de İslamcı popülizmin ortaya çıkışını ve evrimini incelemekle beraber bu popülizm türünün nasıl ve hangi araçlarla üretildiğini ortaya çıkarmayı hedeflemektedir.

İlk olarak, popülizmin kavramsal hattı çizilerek sağ popülizmin tezahürleri, popülist aktörlerin ve hareketlerin tanımsal işaretleri sorgulanacaktır. Bu doğrultuda, İslamcı popülizmi bu geniş taksonomi içinde konumlandırarak dini kimlik ve popülist retoriğin kesişimi incelenecektir. İkinci kısım, Türkiye siyasetinde, Millî Görüş geleneği (Milli Nizam Partisi, Milli Selamet Partisi, Refah Partisi) ve Türk-İslam Sentezi çerçevesinde siyasal İslam olgusunu irdeleyerek İslam temelli siyaset inşasının tarihsel arka planını sunmayı amaçlamaktadır. Bu gelenek ve ardıllarının, kültürel özgünlük, mağduriyet ve ahlaki yenilenmeye dayanan popülist bir anlatı oluşturmak için dini kimliği ve kurumsal kaynakları-özellikle gayri resmi dini ağlarla (cemaatler, tarikatlar) ittifaklar ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın araçsal kullanımı yoluyla-nasıl seferber ettiklerini incelemektedir.

Bu tarihsel arka planın analizi devamında, AKP'nin siyasi stratejileri aracılığıyla, kamusal alanın İslamlaştırılması, İmam Hatip okullarının genişletilmesi, dini yardım ağları, fetvaların stratejik kullanımı ve Ayasofya'nın camiye dönüştürülmesi gibi sembolik eylemler de dahil olmak üzere İslamcı popülizmin nasıl işlevselleştirildiğini analiz etmektedir. Bu çalışma, söylem analizini tarihsel-kurumsal süreç izlemeyle birleştiren nitel, yorumlayıcı bir metodoloji benimsemektedir. Ernesto Laclau'nun çalışmalarına dayanan söylem analizi, AKP'nin dinsel olarak kodlanmış dil, semboller ve kurumsal uygulamalar aracılığıyla "halk" ile "elitler" arasındaki düşmanca sınırı nasıl ifade ettiğini araştırmak için kullanılmaktadır. Süreç izleme, Milli Görüş hareketinden AKP'ye Türkiye'deki siyasal İslam'ın dönüşümünün diyalektik bir analizini mümkün kılarak popülist stratejilerdeki ve dini yönetimdeki süreklilikleri ve kopuşları vurgulamaktadır. Çalışmanın ampirik temelleri birincil kaynaklar özelinde, başta Recep Tayyip Erdoğan olmak üzere önemli AKP figürlerinin konuşmaları ve kamuoyu açıklamaları, AKP parti beyannameleri, kongre bildirileri ve seçim kampanyaları, Diyanet'in resmi yayınları ve vaazları, hükümete bağlı medya çıktıları ve basın bültenleri, AKP yanlısı İslami vakıf ve yardım kuruluşlarının açıklamaları, kamuoyu iletişimleridir.

İkincil kaynaklar ise popülizm, siyasal İslam ve Türk siyaseti ve partileri üzerine akademik literatürdür. Tüm bunların ışığında, bu bildirinin temel önemi popülizm teorilerini Türkiye örneğinin ampirik özgüllüğüyle bütünleştirerek, İslam'ın yalnızca kültürel bir kaynak değil, aynı zamanda popülist iktidar söyleminde merkezi bir bileşen olduğuna dair nüanslı bir açıklama sunmasıdır. Bunu yaparken, popülizmin karşılaştırmalı çalışmalarına katkıda bulunuyor ve melez rejimlerde din ve otoriterliğin iç içe geçmesine dair anlayışı derinleştiriyor. Bildiri temel olarak, AKP'nin popülist projesinin, özellikle 2011 sonrası muhafazakâr demokrat bir partiden giderek daha otoriter ve dışlayıcı bir rejime dönüşmesinde, dini sembolizmi popülist karşıtlıklarla birleştiren bir melez oluşum olarak anlaşılmasının önemli bir yol olduğunu savunmaktadır.

Bilim, Teknoloji, İdeoloji:
Yeni Türkiye'nin Gençlik Kurgusu Olarak "Teknofest Kuşağı"

Arif Hikmet Civalek
ODTÜ - Yüksek Lisans

Teknofest Havacılık, Uzay ve Teknoloji Festivali, 2018 yılından itibaren Türkiye Teknoloji Takımı (T3) Vakfı ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ortaklığında düzenlenen; savunma sanayinde üretilen teknolojilerin sergilendiği ve farklı kademelerdeki öğrencilerin projelerinin yarıştığı, üniversitelerden kamu kurumlarına kadar çeşitli paydaşları kapsayan bir organizasyondur. Teknofest, yerli ve milli teknolojiler üreten gençlerin ülke kalkınmasına ve bireysel girişimcilik faaliyetlerine katkıda bulunması için bir alan açma iddiasıyla ortaya çıkmıştır. "Milli Teknoloji Hamlesi"nin bir parçası olan Teknofest'in tanıtım, içerik ve programları incelendiğinde gençliği hedef aldığı görülmektedir. Bunun en somut örneği Teknofest etrafında oluşturulan "Teknofest kuşağı" söylemidir.

Yazmakta olduğum yüksek lisans tezime dayanan bu çalışma, AKP iktidarında "dindar nesil" ifadesinin yerini alan "Teknofest kuşağı" söylemi üzerinden Türkiye'nin son dönem bilim ve teknoloji politikalarının gençlik üzerindeki etkisini ideolojik açıdan incelemektedir. Gençliğin, farklı dönemlerde siyasetin ve değişimin nasıl öznesi ve nesnesi olduğunu gösteren çalışmalar; bu araştırmanın arka planını oluşturmakla beraber bu araştırma sorusu, Habermas'ın *"İdeoloji" Olarak Teknik ve Bilim* makalesinden hareketle, bilim ve teknolojinin gençlik üzerinde kontrol ve hakimiyet sağlama aracına dönüşmesi üzerinden tartışılmaktadır. "Yeni Türkiye" kurgusunun bir parçası olan "yerli ve milli" söyleminin bilim ve teknolojide olduğu gibi gençlik için de kullanılması, yeni bir sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel inşaya dayanmaktadır. Bu araştırma sorusu nitel araştırma yöntemlerinden olan saha araştırması ve yarı yapılandırılmış mülakatlara dayanır. Saha için Adana'da gerçekleşen Teknofest 2024'e katılarak festival boyunca yapılan etkinlikleri, festival kapsamındaki konuşmaları ve öğrenci stantlarını gezmek, etkinlik hakkında detaylı bilgi elde etmeyi ve mülakatlar için görüşmeci bulmayı kolaylaştırmıştır. Teknofest yarışmalarına katılmış 12 üniversite öğrencisiyle gerçekleştirilen mülakatlar çalışmanın ana verisini oluşturur. Ayrıca, geçmiş yıllardaki Teknofest afiş ve marşlarına ilişkin görsel ve yazılı materyaller analize dahil edilmiştir.

Çalışmaya göre gençler, Teknofest'in teorik bilgilerini pratiğe dökme ve mezuniyet sonrasında iş bulmak için bağlantılar kurma imkanı tanıdığını ifade etmiştir. Birçok görüşmeci, mezuniyet sonrasındaki girişimcilik hedeflerinden bahsederek bu hedefleri gerçekleştirmede ve kendilerini piyasaya hazırlamada Teknofest'teki projelerin önemini vurgulamışlardır. Neredeyse tüm görüşmeciler mezun olduktan sonra savunma sanayinde mühendis olarak çalışmayı hedeflediklerinden bahsetmiştir. Görüşmecilerin savunma sanayinde yer almak istemelerinin ekonomik nedenlerinin yanı sıra kariyer hedeflerini ülkeye hizmet etme üzerinden kurguladıkları görülmüştür. Yerli ve milli üretimin önemini vurgulayan görüşmecilere kendilerini "Teknofest kuşağı"nın bir parçası olarak görüp görmedikleri sorulduğunda ise yarısı Teknofest kuşağına aidiyet hissederken diğer yarısı bu ifadeye doğrudan katılmayarak bu söylemin arka planındaki ideolojik misyona dair çekincelerini dile getirmiştir. Sonuç olarak Teknofest, bilim ve teknoloji alanında üretimin bir parçası olma deneyimini gençlere sunup iş bulma kaygılarını azaltırken ideolojik olarak da gençlere seslenme iddiasındadır. Teknofest'in ideolojik bir alan olarak varlığını devam ettirdiği çalışmanın önemli bir sonucudur.

OTURUM 61

MEDYA II: KİMLİK-TEMSİL

Türk Sinemasında Bir Sınıf Temsili Olarak "Yaşar Usta"nın Eleştirisi

Dr. Ömer Furkan Özdemir
Kocaeli Üniversitesi, SBF Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

1975 yapımı Bizim Aile filminin bir karakteri olarak Yaşar Usta, filmdeki karakter yapısı ve özellikle filmde sermayader bir karakter olan Saim Bey ile olan diyalogları bağlamında toplumsal hafıza içerisinde kendine has bir yer edinmiş ve geçmişten bugüne bir çok işçi mücadelesinde karaktere ve filme atıflarla simgesel olarak yer edinmiş bir karakterdir. Film aslında bir işçi filmi olmamasına rağmen Yaşar Usta karakteri, kendisine addedilen sinemada işçi sınıfı temsiliyeti bağlamında işçi direnişlerinden pek çok hak mücadelesine önemli bir figür olagelmiştir. Aslında Türk sinemasında işçi filmi olarak tanımlayabileceğimiz filmlerin sayısı sınırlı olmakla birlikte kendi özgünlüğü içerisinde sınıf temsilleri de genel olarak ilk işçi filmi olarak kabul edilen Karanlıkta Uyananlar filminden daha önce de var olmuştur.

Türk sinemasında "Sinemacılar Dönemi" olarak adlandırılan ve "Yeşilçam" olgusunun da doğuşuna zemin hazırlayan dönemde "Ayrı dünyaların insanıyız" repliğiyle özdeşleşen zengin kız/oğlan – fakir kız/oğlan hikayelerinde sınırlı ve bir o kadar da sınırları belirsiz bir sınıfsallıkla yer bulan bu temsiliyet, Türk sinemasında toplumcu gerçekçi filmlerin ortaya çıkması sonrasında ilgili dönemlerin toplumsal mücadelelerinin de etkisiyle birlikte Yeşilçam'ın karakteristiğini bünyesinde barındıran Ertem Eğilmez sinemasında varlığını sürdürmüştür. Bu sinemanın hem temel özelliklerinin izlerini barındıran Yaşar Usta karakteri, hem bir sinema karakteri hem de toplumsal mücadelelerde kendisine atfedilen özellikler bağlamında, bu çalışmada eleştirel bir analize tabi tutulmaya çalışılmaktadır. Yaşar Usta karakterinin bir işçi karakter olarak kararlı mücadele timsali görüntüsüyle yoksulluğa muhafazakâr övgüsü arasındaki duruşu Marksist sınıf mücadelesi perspektifinden ele alınarak hem karaktere yön veren dinamikler hem de karakterin etkilediği toplumsal pratikler bu perspektiften okunmaya çalışılacaktır.

Seyirciyi Kaybetmek, Kendini Kazanmak: Oyunculukta Estetik Emek, Cinsiyet Kimliği ve Marjinalleşme Kesişiminde Bir Medya Analizi

Dr. Özgül Akıncı
Beykoz Üniversitesi, Psikoloji Bölümü
Doç. Dr. Selcan Peksan
İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Estetik emek ücretli emek piyasasında çalışanların müşterilerle kurduğu her türlü sosyal ve bedensel etkileşimi kuşatır; yürüyüş, ses tonu, konuşma biçimi ve jestleri estetik emek kapsamında değerlendirilir (Warhurst and Nickson, 200). Estetik emek çalışmaları, özellikle kadın istihdamının ağırlıkta olduğu hizmet sektöründe çalışanların hem ataerki hem de sermaye tarafından güzellik standartlarına göre yönlendirildiğini ortaya koyar. (Elias, Gill and Scharff, 2017) Bu bildirinin konusu olan oyunculuk ise bedensel özelliklerin açıkça ödüllendirildiği eğlence endüstrisinde değerlendirilebilecek bir meslektir. Bedenin başkalarının bakışına açık

ve ön planda olduğu oyunculukta duygusal (affective) ve estetik (aesthetic) emek tartışmaları önemli bir yer tutar (Kuric and Arenales, 2023; Dean, 2005; Adkins and Lury, 2006).

Oyunculuk mesleğinde estetik normlar yalnızca güzellik ya da beden standardıyla sınırlı değildir; seyircinin toplumsal cinsiyete dair algıları ile iç içe geçmiş biçimde işler. Bu bağlamda, oyunculuk gibi bedene dayalı görünürlüğün yüksek ve estetik emeğin merkezde olduğu sektörlerde, cinsiyet kimliği normlarından sapmalar hem mesleki kabulü hem de istihdam olanaklarını doğrudan etkilemektedir. Trans bireylerin geçiş süreçlerinden sonra iş deneyimlerinin çoğu zaman köklü bir şekilde değiştiği (Schilt, Kristen and Wiswall, 2008); genel itibariyle çalışma yaşamında yaygın ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz kaldığı, bu durumun onların istihdam olanaklarını ve mesleki sürekliliklerini ciddi biçimde etkilediği bilinmektedir (Papadaki & Ntiken, 2023; Parini, 2022; Hutchinson et al, 2024.). Yapılan araştırmalar, iş yerlerinde cinsiyet kimliğine yönelik önyargıların, düşük istihdam oranları ve seks işçiliği gibi marjinal faaliyetlere yönelimi artırdığını ortaya koymaktadır (D'Ippoliti & Botti, 2017). Ayrıca, ayrımcılığın etkileri; cinsiyet geçiş sürecinin biçimi, bireyin sosyal statüsü ve kurumsal koruma mekanizmalarının varlığına göre farklılık göstermektedir (Suárez; Hutchinson et al., 2022).

Türkiye'de trans oyuncuları ele alan çalışmalar genellikle kabul görmüş sahne sanatçılarını kuir görünürlük ve toplumsal cinsiyet performansı açısından incelemiştir (Esen, 2012; Güvendik, 2018). Bu araştırma, özel bir televizyon kanalında yayınlanan bir dizide kabadayı karakteri (Timsah Cemil) oynayarak ün kazanmış, ancak cinsiyet geçiş süreci sonrası sektörden dışlanan Meli Bendeli'nin marjinalleşme deneyimini merkeze alır. Çalışma, seyircinin Bendeli'yi cinsiyet geçiş ameliyatı öncesindeki cinsiyet kimliğini "başarıyla" icra ettiği için ödüllendiren aynı seyircinin ameliyat sonrasında nasıl nefret içeren, hesap soran seyirciye dönüştüğünü inceler. Araştırmada farklı sosyal medya mecralarında yer alan röportaj, internet kullanıcı yorumu ve haberlerin MaxQDA programı ile içerik analizi yapılarak geçiş sonrası oyuncunun trans kadın olarak maruz kaldığı ayrımcılıkların hangi şekillerde ortaya çıktığına bakılarak şu soru araştırılır: trans kimliği, oyuncunun emek piyasasındaki görünürlüğü, kabul edilebilirliği ve işe erişimi açısından nasıl sonuçlar doğurmuştur, bu sonuçlar seyircilerin cinsiyet kimliğine dair algıları ile nasıl ilişkilidir? Bu medya analizi, oyuncunun emeğinin kırılganlık koşullarını derinlemesine ele almayı ve cinsiyet kimliği temelli emeğin bir baskı aracına dönüşümü hakkında tartışma zemini sunmayı amaçlar.

Türk Televizyon Reklâmlarında Yaşlı Kadınların Temsili: Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Bir İçerik Analizi

Güliz Yılmaz
Trabzon Üniversitesi, Vakfıkebir Meslek Yüksek Okulu
Gülcan Şener
Trabzon Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Çiğdem Şahin Başfırıncı
Trabzon Üniversitesi, İletişim Fakültesi

Günümüzde bilimsel gelişmeler ve sağlık teknolojilerindeki ilerlemeler, insan ömrünün uzamasına ve yaşam kalitesinin artmasına olanak sağlamıştır. Bu durum, dünya genelinde yaşlı nüfus oranının tarihin en yüksek seviyelerine ulaşmasına neden olmuştur. Ancak, toplumsal ve ekonomik olarak giderek daha görünür hale gelen yaşlı bireylerin, özellikle de yaşlı kadınların, reklâmlarda temsili bu demografik değişime paralel bir gelişme göstermemektedir. Yaşlı bireyler çoğunlukla reklâmlarda ya hiç yer almamakta ya da geleneksel, dar ve stereotipik

rollerle sınırlı bir şekilde temsil edilmektedir. Bu durum, yalnızca pazarlama uygulamaları açısından değil, aynı zamanda toplumsal algılar, yaş ayrımcılığı ve toplumsal cinsiyet eşitliği açısından da önemli sonuçlar doğurmaktadır.

Mevcut literatür, yaşlı kadınların reklâmlarda genellikle gençlik idealine göre şekillendirilmiş, pasif, bakıma muhtaç veya sağlık sorunları ile ilişkilendirilen temsillerle betimlendiğini ortaya koymaktadır. Buna karşılık, yaşlı kadınların aktif, bağımsız ve çok yönlü bireyler olarak temsil edildiği örnekler oldukça sınırlıdır. Türkiye özelinde ise, televizyon reklâmlarında yer alan yaşlı kadın figürlerine yönelik akademik içerik analizlerinin oldukça kısıtlı olduğu görülmektedir.
Bu çalışma, Nisan 2025 döneminde Türkiye'de televizyon kanallarında yayınlanan reklâmlarda yer alan yaşlı kadın figürlerini toplumsal cinsiyet rolleri açısından incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma kapsamında, Türkiye'de ücretsiz yayın yapan televizyon kanallarında yer alan ve içinde yaşlı kadın figürü bulunan reklâmlar seçilerek, içerik analizi yöntemi uygulanacaktır. Yaşlı kadın karakterler; reklâmın ait olduğu ürün kategorisi, karakterlerin dış görünüşleri, üstlendikleri roller, meslekleri (varsa), söylemleri, fiziksel aktiflik düzeyleri ve bulundukları mekânlar gibi toplumsal cinsiyet göstergeleri çerçevesinde analiz edilecektir.

Çalışmanın temel amacı, televizyon reklâmlarında yaşlı kadınlara yönelik kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretilip üretilmediğini ortaya koymak; eğer bu tür temsiller mevcutsa, yaşlı kadın figürlerinin nasıl betimlendiğini ve bu temsillerin ne tür toplumsal anlamlar taşıdığını tartışmaktır.

OTURUM 62

GÖÇ III: AŞIRI SAĞ VE GÖÇMEN KARŞITLIĞI

Hoşnutsuzluğun Tepkisi: Sağ Popülizm ve Göçmen Karşıtlığı

Dr. Deniz Pelin Dinçer
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Seçmen hoşnutsuzluğu (voter discontent) ve bu hoşnutsuzluğun dünyanın her yerinde yükselen sağ popülizme dönüşümü yakın dönem literatüründe oldukça tartışılmaya başlanan bir mesele haline gelmiştir. Literatürdeki bu ilginin en temel sebebi tüm dünyada seçmenlerin bu tür liderlere olan ilgisinin artmasından kaynaklanmaktadır. ABD'de Donald Trump, Brezilya'da Jair Bolsonaro, Arjantin'de Javier Milei, Filipinler'de Rodrigo Duterte, Macaristan'da Viktor Orban gibi sağ popülist liderlerin seçilmeleri ve Avrupa'da pek çok ülkede sağ partilerin ve liderlerin oy oranlarını arttırması (Almanya'da AFD'nin, Hollanda'da Geert Wilders'in, İtalya'da Giorgia Meloni'nin vb. yükselişleri) bu gerçekliğin en somut kanıtlarındandır.

Seçmen hoşnutsuzluğunun artışı bir bölgeye, bir kıtaya, bir sınıfa, bir ırka özgü değildir. Tüm dünyada seçmen hoşnutsuzluğu, farklı coğrafyalarda, farklı toplumsal gruplar arasında aynı zaman diliminde ortaya çıkan bir olgu olduğundan ve dünya siyasetini güçlü bir biçimde dönüştürme kapasitesine sahip olduğundan (özellikle Donald Trump'ın ikince kez ABD başkanı seçilmesinin ardından yaşanan gelişmeler göz önüne alındığında) üzerinde sıkça düşünülmesi ve tartışılması gereken bir konu haline gelmiştir. Tüm bu gelişmeleri anlamlandırabilmek için güncel siyaset bilimi literatürü bu liderlerin göreve gelmesinden *önce* oluşan toplumsal eşitsizlik, ekonomik güvensizlik, artan enflasyon, dışlanma ve tüm bunların yarattığı seçmen hoşnutsuzluğu ve göçmen karşıtlığına odaklanmaktadır. Bu çalışma da benzer bir amaç gütmektedir. Bu amaç seçmen hoşnutsuzluğunun demokratik ve hibrit rejimlerde sağ popülist liderliği nasıl beslediğini iki vakanın (ABD'de Donald Trump ve Arjantin'de Javier Milei) karşılaştırmalı analizi üzerinden incelemektir. Bu doğrultuda Donald Trump'ın ikinci (2025-) dönem başkanlığı ile Javier Milei'nin 2023 yılında göreve gelişinden önceki toplumsal, ekonomik ve politik bağlamlar analiz edilerek, ekonomik krizlerin, eşitsizliğin, politik istikrarsızlığın ve toplumsal dışlanmanın yarattığı seçmen hoşnutsuzluğunun sağ popülizmin ve göçmen karşıtlığının yükselişine dönüşümü incelenecektir.

Seçmen anketleri, Donald Trump'ın ilk döneminin aksine, ikinci döneminde mavi yakalı çalışanlardan, Latin kökenleri seçmenlerden (2016'da Trump'ın Latin kökenli seçmen oranı %28 iken 2024 seçimlerinde bu oran %46'ya çıkmıştır), ve Afrikalı Amerikalı seçmenlerden de oy almıştır. Bu kesimler ABD'de ekonomik eşitsizliği ve dışlanmayı en çok yaşayan kesimleri temsil etmektedirler. Benzer bir şekilde Arjantin'de Milei seçmenleri de Arjantin'in uzun yıllardır devam eden ekonomik krizlerinden, Covid-19 sonrası hızla artan enflasyondan ve ekonomik eşitsizlikten etkilenen kesimden oluşmaktadır. Her iki lider, seçmen tabanlarını oldukça iyi analiz etmiş, seçmen hoşnutsuzluğunu gidereceklerinin, dışlanmış seçmenlerin sesi olacaklarının, kamu israfının önünü keseceklerinin, düzensiz göçü bitireceklerinin sözünü vererek seçimleri kazanmışlardır.

Dünyanın farklı bölgelerinde yükselen sağ popülizmi ülkeler bazında ele alan literatür zengin olsa da, karşılaştırmalı olarak analiz eden literatür kısıtlıdır. Seçim sistemlerindeki, toplumsal koşullardaki ve ekonomik göstergelerdeki farklılıklar, bu tür karşılaştırmaların yapılmasının önündeki engellerdendir. Bu çalışma, Trump ve Milei'nin seçilmelerinden önce her iki ülkede

yaşanan ortak sorunlara, bu sorunlarla yüzleşmek zorunda kalan ancak anaakım siyasi ajandaya dahil edilmeyen dışlanmış seçmenlere ve seçmen hoşnutsuzluğuna odaklanarak iki ülkeyi karşılaştırmalı olarak analiz edebilmeyi mümkün kılmaktadır.

Göç Politikalarının Eleştirel Ekonomi Politiği: Almanya'da Yükselen Aşırı Sağ Siyaset Karşısında Göçmen Emeği*

Ezgi Pınar
İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi

Bu araştırma Almanya'daki göç ve bütünleşme politikasının gelişimini ve göçmen işgücü politikalarının siyasi-ekonomik arka planını incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma, işgücü piyasası politikaları ve emek rejimi tercihlerinin göçmenlerin sosyal entegrasyonunda kilit faktörler olduğunu ileri sürmektedir. 2008 küresel krizinin ardından, Avrupa için mülteci entegrasyonu ile işgücü piyasası politikaları arasında stratejik bir örtüşme ortaya çıkmıştır. Çeşitli ekonomik, siyasi ve sosyal aktörler ile bunlara bağlı medya organları, Almanya'nın uluslararası ve ulusal düzenlemeler çerçevesinde şekillenen yeni mülteci entegrasyon politikalarını desteklemiştir.

Bu destek, esas olarak 2008 küresel ekonomik krizinin ardından Almanya işgücü piyasasının rekabet gücünde yaşanan düşüşe yönelik endişelerden kaynaklanmıştır. Hükümet ve iş dünyası sektörlerine ait politika belgeleri, göç süreçlerine ilişkin oldukça olumlu ve destekleyici bir söylemle açık bir şekilde göç yanlısı bir tutum sergileye gelmiştir. Bu belgelerin ve entegrasyon süreçlerinin analizi, politika yapıcı aktörler arasında çelişkili değil, tutarlı bir ortak tutum olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak, yakın dönemdeki Avrupa Parlamentosu seçimleri ile Saksonya, Thüringen ve Brandenburg eyalet seçimleri ve 2025 federal seçimleri göçmen karşıtı, aşırı sağcı AfD partisinin yükselen desteğini gözler önüne sermiştir. Mültecilerle ilgili kamuoyu tartışmaları daha az olumlu bir tutuma işaret etmektedir.

Göçmen karşıtı bir eğilim toplumda ve giderek artan şekilde siyaset alanında da güç kazanmaktadır. Resmî politikalar ile kamuoyu algısı arasındaki bu zıtlık, politika yapıcıları için bir zorluk teşkil etmektedir. Politika yapıcılar, göçmenlere yönelik açık ve destekleyici tutumu sürdürmek – ki bu tutum işgücü açığını kapatmak ve demografik zorluklarla başa çıkmak açısından hayati önemdedir – ile göçün hızı ve kapsamı konusunda giderek rahatsızlık duyan toplum kesimlerinin endişelerine cevap vermek seçenekleri ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu makale, söz konusu çelişkiyi ele almakta ve bu çelişkinin göç politikalarının yönetimine nasıl yansıdığını analiz etmektedir.

*Bu araştırma, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu'nun (TÜBİTAK) 2219 - Türk Vatandaşları için Yurt Dışı Doktora Sonrası Araştırma Burs Programı kapsamında desteklenmiş ve finanse edilmiştir.

Pierre Bourdieu'nün Habitus Teorisi ve Sermaye Kavramları Bağlamında Almanya'daki Türkiyeli Genç Göçmenlerin Siyasal Katılımı

Prof. Dr. phil. Ayhan Özgül
Internationale Hochschule Düsseldorf, Sosyal Bilimler ve Sosyal Hizmetler

Son yıllarda küresel ölçekte ekonomik ve siyasi krizler, çevresel sorunların artışı, COVID-19 gibi pandemiler ve savaşlar, toplumsal yapıyı derinden etkileyen temel dinamikler olarak öne

çıkmaktadır. Bu gelişmeler, yaşamın birçok alanında yapısal değişimlere yol açmış ve açmaya devam etmektedir. Özellikle sosyal eşitsizlikler hem ulusal hem de uluslararası düzeyde derinleşerek toplumsal ayrışmaları pekiştirmekte ve bireylerin gündelik yaşamlarını çok boyutlu bir şekilde etkilemektedir. Bu süreçten en çok etkilenen gruplar sosyal ve ekonomik açıdan dezavantajlı konuma sahip alt sınıflardan (göc toplumlarında göçmenler gibi) oluşan gruplardır. Bu grupların, büyüyen ekonomik, siyasi ve sağlık krizlerine karşı geliştirdiği tepkiler, siyasi Vandalizm, protestolar veya siyasal hayal kırıklığı gibi farklı siyasal davranış biçimlerinde kendini gösterebilmektedir. Son yıllarda birçok ülkede gençlerin öncülüğünde gerçekleşen protesto eylemlerine rağmen, Almanya'da ve bir çok ülkede gençler kamusal alanda sıklıkla "apolitik" olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda bu konu Almanya özelinde incelendiğinde, göçmen kökenli bireyler arasında siyasi katılım oranlarının daha düşük olduğu görülmektedir. Bu durum özellikle Türkiye kökenli gençler arasında daha belirgindir. Nitekim son yıllarda yapılan araştırmalara göre, Türkiye kökenlilerin büyük bir çoğunluğu Türkiye iç politikasına ilgi duymamakla birlikte, Alman iç politikasına olan ilgileri çok daha düşük seviyededir. Benzer şekilde, göçmen kökenli bireylerin genel olarak Almanya'daki yerleşik nüfusa kıyasla siyasete daha az katılım gösterdiğini belirtmektedir.

Göç toplumlarında göçmenlerin siyasal ilgisi ve siyasal katılımı, yalnızca temsili demokrasinin işleyişi açısından değil, aynı zamanda siyasal ve sosyal entegrasyon süreçlerinin hızlandırılması ve genişletilmesi bağlamında da kritik bir öneme sahiptir. Bu nedenle, göç sonrası toplumlarda göçmenlerin sosyo-ekonomik statüsü, onların toplumsal ve siyasal katılımı ile entegrasyon süreçlerinde belirleyici bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Göçmen kökenli bireylerin siyasal katılımı, sosyal ve siyasal entegrasyon süreçleriyle doğrudan bağlantılıdır. Sosyal, kültürel, yapısal ve hukuki boyutlara ek olarak, siyasal entegrasyon da göçmenlerin yaşadıkları topluma entegrasyon sürecinin önemli bir bileşeni olarak değerlendirilmelidir. Siyasal entegrasyon, göçmenlerin göç sonrası toplumun farklı alanlarına katılımını içeren çok boyutlu bir kavram olup, demokratik temsil süreçlerine katılımı da kapsamaktadır. Bu bağlamda, göçmenlerin siyasal ilgisi ve katılımı, yalnızca bireysel ve toplumsal düzeyde değil, aynı zamanda demokratik sistemin sürdürülebilirliği açısından da önemli bir faktör olarak ele alınmalıdır. Bu bildiri ve sunumun temel amacı, Türkiye kökenli göçmen gençlerin (18-29 yaş grubu) kültürel, sosyal ve ekonomik sermayelerinin Almanya'daki siyasal katılım süreçlerinde nasıl bir rol oynadığını analiz etmektir. Bu çalışma teorik içeriğini, Pierre Bourdieu'nün habitus ve alan teorisi çerçevesinde şekillendirilerek, bu bağlamda gerçekleştirilen güncel ampirik araştırma verileri ışığında konuyu derinlemesine açıklamayı hedeflemektedir. Göçmen gençlerin siyasal katılım dinamikleri, onların sahip oldukları veya olmadıkları sermaye türlerinin etkisiyle nasıl şekillendiği perspektifinden ele alınarak, siyasal katılım süreçlerindeki fırsatlar ve engeller bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilecektir.

OTURUM 63

ERKEN CUMHURİYET II

Kemalizm, Korporatizm, Kadro: Sombart'ın Şemsiyesinden Aydemir, Tör ve Karaosmanoğlu'nu Okumak

Dr. Özgür Emrah Gürel
Bağımsız Araştırmacı
Doç. Dr. Kurtuluş Cengiz
Ege Üniversitesi Sosyoloji Bölümü

Bu çalışma sosyolog ve iktisat tarihçisi Werner Sombart'ın (1863-1941) kapitalizmin gelişimi ve modern toplumun oluşumuna ilişkin üç önemli çalışmasını; sırasıyla Yahudiler ve Ekonomik Hayat (*Die Juden und das Wirtschaftsleben* (1911)), Burjuva (*Der Bourgeois* (1913)) ve Modern Kapitalizm (*Der moderne Kapitalismus* (1902-1927)); *Kadro Dergisi* (1932-1934) etrafında geliştirilen modern toplum tahayyülü üzerindeki etkisi bağlamında tartışmayı hedefliyor. Tartışmamız şu temel dört soru üzerine kurulu: 1) Kuruluş Dönemi'nin Batılılaşma ve Aydınlanma anlayışı sağ-Hegelci bir çerçeveden anlaşılabilir mi? 2) Şayet Cumhuriyet'in inşası Aydınlanmanın sağ-Hegelcilik olarak tanımlanabilecek felsefi bir zemini üzerinde yükseliyorsa, *Kadro* dergisinin 36 sayılık kısa ve fakat oldukça etkili yayım sürecindeki ana tezleri Kuruluş felsefesi ile hangi düzeyde örtüşüyor? 3) Sombart'ın muhafazakâr ve korporatist olarak adlandırılabilecek iktisadi, siyasal ve sosyolojik tezlerinin özellikle öğrencisi Vedat Nedim Tör'ün yazılarındaki izleri nasıl yorumlanmalı? 4) Sombart'ın "sosyal siyaset" olarak adlandırabileceğimiz "*Volksgeist*" ("ulusal tin/ruh") kavramsallaştırmasının *Kadro*'nun üç temel yazarının (Ş. S. Aydemir, V. N. Tör ve Y. K. Karaosmanoğlu) Kemalizm'i korporatist siyaset felsefesi bağlamında düşünmeleri üzerinde ne gibi bir etkisi var? Bu dört soru etrafında esasen Cumhuriyet düşüncesinde yadsınamaz bir ağırlığa sahip olan Sol-Kemalizm yorumunun ya da ideolojisinin taşıdığı içsel bir gerilime de ışık tutmayı hedefliyoruz: sol Kemalist bir ideolojiyi Sombartçı bir sağ-Hegelcilik yani muhafazakâr bir toplumculuk ve korporatist bir siyaset anlayışı üzerine inşa etmek. Önemli bir not olarak Sombart'ın Nasyonel Sosyalizme yöneldiği 1930'lu yılları değil, daha çok Weber ve Marx arasında bir sentez yaratmayı hedeflediği erken dönem eserlerini bir tür sağ-Hegelcilik olarak ele aldığımızı belirtelim.

Korporatizm ve Personalizm İzinde Bir Muhafazakâr Entelektüel: Nurettin Topçu

Dr. Mehmet Güldal
Bağımsız Araştırmacı
Aliberk Akbulut
Doktora Öğrencisi
Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyasal Bilgiler Fakültesi

İki Dünya Savaşı arasındaki dönemde, özellikle Avrupa'da yükselen korporatist düşünce, milliyetçi ve muhafazakâr ideolojilerden beslenen "üçüncü yol" arayışları için alternatif bir toplumsal ve siyasal model olarak görülmüştür. Liberal demokrasilerin kriz yaşadığı, sosyalist devrim düşüncesinin ise ciddi bir alternatif olarak ortaya çıktığı bu tarihsel bağlamda, milliyetçi-muhafazakâr çevreler yıkılan düzeni yeniden tesis edebilmek ya da yıkımı geciktirebilmek adına korporatizme yönelmişlerdir. Bu yönelim, esasen sosyalist ve liberal ideolojilere karşı bir tür sentez arayışını temsil eder. Ancak korporatizm, bu çevrelerin tahayyül ettiği "yeni dünya düzeni" olma işlevini tam anlamıyla üstlenememiş; daha çok siyasal ve

ekonomik bir doktrin düzeyinde kalmıştır. Fransız radikal milliyetçi-muhafazakârlarının geliştirdiği bu model, özellikle Fransız Katolik düşüncesiyle yakın temas içinde olan Türk muhafazakâr çevrelerde de etkisini göstermiştir. Söz konusu Fransız muhafazakârlar, siyasal ve ekonomik düzlemde korporatizmi benimserken, felsefi planda personalizm düşüncesinden etkilenmişlerdir. Ne var ki, bu iki düşünce geleneğinin korporatizm ve personalizmin Türk düşünce dünyasındaki yansımaları, özellikle de muhafazakâr entelektüeller üzerindeki etkileri bugüne kadar yeterince sistematik biçimde ele alınmamıştır.

Bu bildiri, Türk radikal muhafazakârlığının önde gelen isimlerinden biri olan Nurettin Topçu'nun düşünce evreninde korporatist ve personalist unsurların izini sürmeyi amaçlamaktadır. Topçu'nun "Hareket" felsefesi olarak adlandırdığı "Anadolu Sosyalizmi" olarak bahsettiği entelektüel çerçevede, onun siyaset ve ekonomi anlayışında korporatist, insan tasavvurunda ve ahlâk felsefesinde ise personalist etkilerin ne ölçüde yer bulduğu analiz edilecektir. Böylece, Topçu'nun Türk muhafazakârlığı içerisindeki özgün konumu, korporatizm ve personalizm ekseninde yeniden değerlendirilecektir.

İki Farklı Sosyoloji Ekolü (mü?): Ziya Gökalp ve Prens Sabahattin Sosyolojilerinin Siyasal Ontolojik Analizi

Dr. Ali Orhan Yılmaz
Bağımsız Araştırmacı

Yirminci yüzyılın başlarına girilirken Osmanlı İmparatorluğu, on dokuzuncu yüzyıldan devraldığı siyasal ve toplumsal sorunların giderek kronikleşmesi ve derinleşmesiyle daha da çıkmaza sürüklenmiştir. Mevcut problemlere yönelik çözümler ise son derece sınırlı kalmış ve devletin yapısal krizlerini aşmada yetersiz olmuştur. Bu bağlamda, II. Meşrutiyet'in ilanından Cumhuriyet'e ve sonrasına uzanan siyasal kriz sürecinde, sosyoloji siyasal ve toplumsal sorunlara yanıt verme çabasıyla belirgin bir şekilde öne çıkmıştır.

Sosyoloji, Osmanlı-Türk modernleşme sürecinde yalnızca bilimsel bir disiplin olarak değil, aynı zamanda toplumsal dönüşümü yönlendirme ve devletin kurtuluşuna katkı sağlama misyonuyla da ele alınmıştır. Bu durum, sosyolojinin salt bilimsel bir alan olmanın ötesinde siyasi bir içerik ve iddia taşımasına yol açmıştır. Özellikle Ziya Gökalp ve Prens Sabahattin, Osmanlı'nın son döneminde "devletin kurtuluşuna" yönelik en güçlü arayışların yaşandığı bir dönemde geliştirdikleri sosyolojik yaklaşımlar ile Türkiye'de sosyoloji geleneğine kalıcı bir biçimde damga vurmuşlardır. Bu iki düşünürün görüşleri, yalnızca dönemlerinin siyasal ve toplumsal bağlamını şekillendirmekle kalmamış, aynı zamanda Türkiye'de sosyoloji alanındaki kuramsal tartışmaların temel referans noktalarından biri olmaya devam etmiştir.

Türkiye sosyoloji literatüründe Ziya Gökalp ve Prens Sabahattin'in teorik çerçeveleri genellikle birbirine karşıt yaklaşımlar olarak ele alınmakta olup, gerçekten de farklı tanımlara ve önerilere sahiptirler. Ancak her iki düşünürün düşünsel çerçevelerini inşa ettikleri kaynaklar incelendiğinde, sosyolojiye yönelmelerinin ardında yatan benzer motivasyonlar ve varsayımlar ortaya konulabilecektir. Ziya Gökalp, Durkheim'dan aldığı ilhamla merkeziyetçi ve milliyetçi bir yaklaşımı benimserken, Prens Sabahattin ise Le Play'in etkisiyle adem-i merkeziyetçi ve bireyci bir pozisyonu savunmuştur. Fransa'da sosyoloji, 1789 Fransız Devrimi sonrasında ortaya çıkan siyasal kaosu düzenlemek ve devrim sürecinde siyasal aktör haline gelen kalabalıkların güçlerini denetlemek amacıyla geliştirilen entelektüel yanıtların bir parçası olarak ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda sosyoloji, devrim sonrası şekillenen muhafazakâr kuramdan aldığı siyasal ilhamı, Aydınlanma düşüncesinin oluşturduğu bilgi üretim

metodolojilerini birleştirerek teorik bir çerçeve oluşturmuştur. Benzer şekilde, Ziya Gökalp ve Prens Sabahattin'in sosyolojik yaklaşımları da siyasal alanı düzenleme ve denetleme iddiası taşımakta olup, kalabalıklar, toplumsal sınıflar ve siyasal bilinç üzerine belirli varsayımlara dayanmaktadır. Bu varsayımlar, bilimsel doğrular temelinde inşa edilen bir sosyolojik model geliştirmelerine olanak tanımış ve siyasal düzen arayışlarını şekillendirmiştir. Bu sunumda, bilimsel bilgi ve metodolojiye dayanan Ziya Gökalp ve Prens Sabahattin'in sosyolojilerinin siyasal ontolojik bir analizi gerçekleştirilecektir. Bu analiz çerçevesinde, her iki düşünürün farklı teorik ve metodolojik yaklaşımlarına rağmen, temelde benzer siyasal varsayımlara dayandıkları ve bu doğrultuda benzer siyasal tutumlar geliştirdikleri ortaya konulacaktır.

OTURUM 64

TOPLUMSAL CİNSİYET V: KADIN EMEĞİ

Kültürel Zeynalar ve Ninalar: Türkiyedeki Sinema ve Dizi Endüstrilerinde Teknik Mesleki Alanlarda Yaratıcı Kadın Emeği

Aysun Öner
Ankara Üniversitesi

Bu araştırmada halen tam manasıyla sektörleşememiş, emek gücünün örgütlenme pratiklerinin yeterli olgunluğa erişemediği ve 2000'leri takiben dijtal platformların faaliyete geçmesiyle çeşitli dönüşümler geçiren Türkiye'deki sinema ve dizi endüstrilerinde kamera, DIT, set, ışık, *backstage*, kurgu, ses tasarımı ve *colorist*lik teknik mesleki alanlarında çalışan kadın emek gücünün emek pratikleri ve bu pratiklerin arkasındaki kapitalist ve ataerkil unsurların nasıl işlediği ile bu unsurların hangi biçimlerde iç içe geçerek kadın emek gücü açısından bir çifte ezilmişlik yarattığı anlaşılmaya çalışılmış ve bu amaçla 29 katılımcıyla yarı-yapılandırılmış derinlemesine mülakatlar üzerinden bir saha araştırması yürütülmüştür.

Bu araştırmanın önemi, Türkiye'deki ilgili endüstrilerde teknik alanda çalışan kadın emek gücünün deneyimine derinlemesine ve farklı mesleki alanları dahil ederek geniş perspektiften bakan ve teknik kadın emek gücünün deneyiminin, emek gücünün sahip olduğu sermayeler ve mesleki statülerinin çizgi üstüne yakınlığı bağlamında nasıl farklılaştığını ele alması ve bu yönden kadın emek gücünün deneyimine homojen biçimde yaklaşan önceki yaratıcı emek, sinema ve dizi endüstrileri literatüründen ayrışmasıdır. Bu çalışmanın araştırma soruları, kadın emek gücünün Türkiye'deki sinema ve dizi endüstrilerindeki emek süreçlerinde güvencesizlik ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği pratiklerini nasıl deneyimlediklerini derinlikli biçimde analiz edebilmek üzere, kadın emek gücünün yaşam öykü ve kariyer süreçleri, emek süreçlerinde yetenek, yaratıcılık, özerklik benzeri öznellik değerleri ile emek süreçlerini nasıl ilişkilendirdikleri, istihdam pratikleri, emek süreçlerinde karşılaşılan ayrımcı tutumlar, güvencesizlik ve eşitsizliklerle nasıl mücadele ettikleri ve emek gücünün gündelik yaşam alanı deneyimleri üzerine kurulmuştur. Bu araştırmada kadın emek gücünün öznellik değerlerine erişimlerinin emek gücünün sahip olduğu ekonomik, sosyal, kültürel ve sembolik sermayeler ile sektörün güvencesiz ve ataerkil yapısı tarafından sınırlandığı, kadın emek gücünün yaşadığı çifte dezavantajdan ötürü kariyer süreçlerini ilerletebilmek için birer kültürel savaşçı/ kültürel Zeyna ve Nina'ya dönüşmek durumunda kaldıkları, feminist kimliklerinin öne çıktığı, sektörün esnek istihdam yapısında kadın emek gücünün özel alanlarında emek süreçleriyle ilişkili çeşitli zamansal, mali maliyetler ile risk maliyetlerini üstlenmek durumunda kaldığı, sektörde yüksek istihdam ve gelir güvencesizliği yaşandığı, kadın emek gücünün yaşadığı güvencesizlik ve eşitsizliklerin kapitalist ve ataerkil istihdam koşullarında katmanlandığı, iç içe geçtiği ve bir güvencesizlik formunun başka bir güvencesizlik formuna dönüştüğü bulgulanmıştır.

Bu araştırmada ayrıca, Türkiye'deki sinema ve dizi endüstrilerinin dijitalleşmenin etkisiyle emek gücünün algısında sinema-dijital ve ulusal TV dizi sektörü olarak ikiye ayrıldığı, bu iki alt sektörün çalışma koşul ve olanaklarının farklılaştığı, bu iki alt sektördeki emek gücünün birbirinden kopuk olduğu, sektörde cam tavanların yatay ve dikeyde örgütsel ve bireysel boyutta deneyimlendiği, kadın emek gücü açısından zaman içinde bu cam tavanların sistematik bir mobbing ve sürekli bir dezavantaja dönüştüğü, sektördeki kadın emek gücünün de kadın emek gücüne karşı çeşitli ayrımcı tutumlar izlediği, bağımsız filmlerde kadın emek gücünün düşük bütçelerle çalışmasına 'kadın filmi' benzeri duygusal manipülasyon yaklaşımlarıyla ikna

edilmeye çalışılıp sektördeki çeşitlilik politikalarının teknik pozisyonlarda kadın emek gücüne yer verme 'modası' dahilinde erkek emek gücüne itibar kazandırmaya dönük ve münferit çabalarla sınırlandığı sonucuna erişilmiştir. Bu araştırmada ayrıca, kadın emek gücünün sektörün güvencesiz ve eşitsiz koşullarında kariyerlerini sürdürebilmek için yasal örgütlenmeler, iş birlikleri, aktivizm, çeşitlilik politikaları boyutlarında ve bireysel çerçevede çeşitli sözlü ve sözsüz mücadele stratejileri izledikleri sonucuna erişilmiştir.

Zor, Pahalı, Lüks: Organik Tarım Pratiklerinin Kırsal ve Kentsel Anlam Repertuarı Üzerine Otoetnografik Bir İnceleme

Doç. Dr. Günce Demir
Kırıkkale Üniversitesi Sosyoloji Bölümü

Organik tarım, son yıllarda üzerinde en çok konuşulan konuların başında gelmektedir. Bu tarım şeklinde toprak, su ve doğal çevrenin, tarımda kullanılan çeşitli zirai ilaçlarla kirlenmesinin engellenmesi amaçlanmaktadır. Böylece temiz ve doğal teknikler kullanılarak üretilen tarım ürünleri ile insana ve çevreye en faydalı şekilde besin üretmek gerçekleşebilir. Organik tarımda olumsuz etkilere yol açan girdilerin kullanımına karşı ekolojik süreç, biyoçeşitlilik ve bölgesel koşullara uyum sağlamış bir döngü vardır. Organik tarım, çoğunlukla romantize edilen ancak uygulamada ciddi yapısal ve kültürel dirençle karşılaşan bir üretim biçimidir. Yerel halk tarafından "zor, pahalı ve gereksiz" olarak tanımlanırken; kentli çevrelerde ise sıklıkla bir "lüks tüketim pratiği" olarak damgalanmaktadır.

Bu çalışma, Ankara'nın Kalecik ilçesinde yedi yıldır organik bağcılık yapan bir kadın çiftçinin otoetnografik anlatımı aracılığıyla, organik tarım pratiklerinin kırsal ve kentsel çevrelerde nasıl algılandığını ve toplumsal olarak nasıl sınırlandırıldığını incelemektedir. Otoetnografi yöntemiyle şekillenen bu araştırma, aynı zamanda bir akademisyen olan çiftçinin hem üretici hem de araştırmacı olarak kendi deneyimlerini, toplumsal tepkiler ve normatif yargılar eşliğinde analiz etmesi üzerine inşa olmaktadır. Çalışma kapsamında organik tarım yapan bir kadın çiftçi olarak üretim sürecinde karşılaşılan cinsiyet temelli dışlamalar, bilgi otoritelerinin sorgulanması ve kırsal toplulukta "yeni köylü" olarak konumlandırılma gibi meseleler tartışılmaktadır.

Bu otoetnografik anlatı, organik tarımın sadece doğayla değil, toplumla da sürdürülen bir mücadele olduğunu ortaya koyarken; kadın emeği, kırsalda akademik özne olmak ve üretimin politik doğasına dair çok katmanlı bir tartışma zemini sunmaktadır. Gıda üretiminin endüstriyel sistemlerce gasp edilmesine karşı yerel ve etik üretim pratikleri, bu bağlamda politik bir direniş alanı haline gelmektedir. Bu noktada tarımsal alanın kültürel ve sembolik sermayeyle nasıl şekillendiğini anlamak için Bourdieu'nün "habitus" ve "alan" kavramları bu çalışmada kuramsal bir temel sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Otoetnografi, organik tarım, kadın çiftçi, kırsal yaşam, yeni köylü,

Emeklilik Sistemlerinin Cinsiyeti Olur Mu?
AB Ülkelerinde Toplumsal Cinsiyet Açığı Üzerine Bir Değerlendirme

Doç. Dr. Nursel Durmaz Bodur
Pamukkale Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Kadın ve erkeklerin emeklilik hakkına erişim düzeyleri ve ortalama emeklilik aylıklarının karşılaştırılmasıyla hesaplanan emeklilikte toplumsal cinsiyet açığı (the gender pension gap) emeklilik sistemlerinin cinsiyet üzerindeki etkisini gözler önüne serer. Emeklilikte toplumsal cinsiyet açığının nedenlerine baktığımızda eğitim, medeni durum, yaş gibi sosyo-demografik özellikler; ücret düzeyi, kariyer kesintileri ve çalışma şeklini (tam zamanlı/yarı zamanlı) kapsayacak biçimde istihdam geçmişi ve emeklilik sistemlerinin yapısı olarak karşımıza çıkar. Emeklilik sisteminin yapısı, tanımlanmış fayda ile tanımlanmış katkı esasına dayanıyor olmasına göre değişkenlik gösterir. Tanımlanmış katkı esası; sisteme sunulan katkı payı ile emeklilik faydası arasındaki ilişkinin güçlü olduğu anlamına geldiğinden işgücü piyasasındaki konumları nedeniyle prim ödeme güçlüğü çeken veya ödeyemeyen bireyler emeklilikte de dezavantajlı konumdadır.

Nitekim çoğunlukla tanımlanmış fayda esasına dayanan kamusal emeklilik sistemleri ile tanımlanmış katkı esasına dayanan bireysel emeklilik sistemlerinde toplumsal cinsiyet açığı oranları belirgin bir şekilde farklılaşmaktadır. AB üyesi ülkelerin önemli bir kısmında kamusal emeklilik programlarına erişim kadın ve erkekler için eşit düzeydedir. Ancak yine de bu kapsamdaki prime dayalı emeklilik sistemleri olan ülkelerde emeklilikte toplumsal cinsiyet açığının arttığı görülmektedir.

Emeklilik hakkına erişim çoğu zaman istihdam geçmişi ile doğrudan bağlantılı olduğundan, emeklilik sisteminin cinsiyetinin olup olmaması işgücü piyasasının cinsiyet eşitliğine olan duyarlığının bir yansımasıdır. Çalışmanın başlığını oluşturan "emeklilik sistemlerinin cinsiyeti olur mu?" sorusu, emeklilikte toplumsal cinsiyet açığını odağa alarak tartışmaya açılacaktır. AB ülkelerinin neredeyse tamamında erkeklerin emeklilik aylıklarının ortalaması kadınlarınkinden yüksektir. Bu fark AB ortalamasında 2016 yılında -kadınların aleyhine olacak şekilde- % 32,3 iken 2019'da % 29,5'e gerilemiş olsa da azımsanmayacak boyutlardadır. Almanya'da -Bismarkyan model olarak bilinen- prime dayalı emeklilik sisteminin olması toplumsal cinsiyet açığını AB ortalamasının üzerine taşımıştır. Modelin amacı bu olmasa da işgücü piyasasının cinsiyetçi yapısının bir yansıması olarak erkek egemen hale bürünmüştür. Emeklilikte toplumsal cinsiyet açığının en az olduğu ülkelerden birinin Danimarka olması ise hizmet yılını baz almayan emeklilik aylığı hesabı uygulamasına ve kadınların işgücü piyasasında istikrarlı katılımını destekleyen sosyal politika uygulamalarına dayanmaktadır. Bu çalışmada seçilmiş AB ülkelerinde emeklilikte toplumsal cinsiyet açığının derecesi nedenleri ile birlikte ele alınarak emeklilik sistemlerinin nasıl cinsiyetlendirildiği tartışılacaktır.

Cinsiyetler Arası Ücret Farkının Kadın İstihdamı Üzerine Etkisi: OECD Ülkeleri Örneği

Özgenur Sarıcan
Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İktisat (İngilizce) Bölümü, 4. Sınıf öğrencisi
Dr. Pelin Akçagün Narin
Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İktisat Bölümü

Cinsiyet eşitsizliği, toplumsal yapının derinliklerine işlemiş ve tarihsel kökenleri olan karmaşık bir olgudur. Toplumu oluşturan bireylerin yaşam deneyimlerini şekillendiren en önemli etkenlerden biri olan cinsiyet kavramı, aynı zamanda toplumsal ilişkilerin temelini oluşturur. Ancak bireyler arasında cinsiyet temelli yaşanan eşitsizlikler, günümüzde hâlen çeşitli biçimlerde varlığını sürdürmektedir. Bu çalışma, cinsiyet eşitsizliğinin bireylerin sosyal ve ekonomik yaşamları üzerindeki etkilerini ele almayı amaçlamaktadır. İş yaşamında ve kariyer erişiminde karşılaşılan engeller, cinsiyete dayalı ayrımcılık ve toplumsal rollere dair kalıp yargılar, bireylerin yaşamlarında derin izler bırakmakta; bu durum, cinsiyet eşitsizliğinin yalnızca bireysel değil aynı zamanda yapısal bir sorun olduğuna işaret etmektedir. Çalışmada, bu çok katmanlı olgunun tarihsel ve toplumsal dinamikleri detaylı bir şekilde incelenerek, mevcut durumun anlaşılmasına katkı sunulması hedeflenmektedir.

Çalışma iki temel bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini tarihsel ve kavramsal temelleriyle ele alarak, bu eşitsizliklerin günümüzde nasıl şekillendiği ve hangi toplumsal sistemler içerisinde nasıl işlediği analiz edilmektedir. Öncelikle cinsiyet eşitsizliğinin tarihsel arka planı ve kuramsal çerçevesi irdelenmekte, ardından farklı toplumsal yapıların (ekonomik, sosyal, kültürel ve toplumsal) bu olgu üzerindeki etkisi çok boyutlu bir bakış açısıyla değerlendirilmektedir. Çalışmada, cinsiyet temelli ayrımcılığın hangi koşullarda ortaya çıktığı, mevcut sistemlerin bu eşitsizlikleri nasıl ürettiği veya yeniden ürettiği tartışılmakta; bu durumun önlenmesine yönelik mevcut politika ve uygulamalar incelenmektedir.

İkinci bölümde mevcut veriler ışığında ampirik bir analiz ortaya konulmaktadır. Bu çerçevede, cinsiyetler arası ücret farkının kadın istihdamı üzerindeki etkisi, 38 üye ülkeden oluşan OECD örneğinde incelenmektedir. Ekonometrik analizler aracılığıyla OECD ülkelerinde cinsiyet temelli eşitsizliklerin mevcut durumu, bu eşitsizliklerin yapısal nedenleri ve uygulanmakta olan ya da önerilen çözüm yolları kapsamlı bir biçimde değerlendirilmektedir. Teorik ve ampirik değerlendirmeler sonucunda, cinsiyet eşitsizliklerinin yapısal nedenlerine ışık tutularak, bu soruna yönelik çözüm önerileri tartışılmaktadır. Sonuç olarak bu araştırma, OECD ülkeleri örneğinden hareketle, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık sorununu ücretler ve istihdam üzerinden inceleyerek sorunları tanımlayan ve çözüm önerileri sunan bütüncül bir değerlendirme sağlamayı hedeflemektedir.

OTURUM 65

TÜRKİYE'DE SOSYAL POLİTİKA III: GELİR DAĞILIMI, YOKSULLUK VE ZENGİNLİK

İzmir için "Çok Boyutlu Yoksulluk" Analizi

Sercan Köksal
İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
Dilek Aykut Seymen
Dokuz Eylül Üniversitesi

Yoksulluk kavramı, eğitim, sağlık, yaşam koşulları, sosyal-çevresel faktörler ve parasal olmayan ekonomik faktörler gibi boyutları ile bütüncül düşünülmelidir. Bu çalışmada yoksulluk kavramı, gelir ve tüketim gibi ekonomik boyutlarının ötesinde çok boyutlu bir olgu olduğu gerçeğinden hareketle incelenmiş ve Türkiye'nin diğer illerine göre kişi başına gelir düzeyi nispeten yüksek olan İzmir'in çok boyutlu yoksulluğu analiz edilmiştir.

İzmir için çok boyutlu yoksulluk, Alkire-Foster (AF) Metodu kullanılarak, TÜİK tarafından yayımlanan GYKA (Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması) yıllık mikro kesit verileri üzerinden hesaplanmıştır. Çok boyutlu yoksulluk, ayrıca cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, medeni durum gibi alt gruplara ayrılarak incelenmiş ve Türkiye geneli için elde edilen bulgular ile de karşılaştırılmıştır.

İzmir'de 2020 yılında, 1282 hane halkı düzeyinde yapılan analizde, çok boyutlu yoksulluk oranı %26 olarak belirlenmiştir. Bu oran, aynı dönemde Türkiye geneli için belirlenen çok boyutlu yoksulluk oranından (%28) nispeten düşük olmakla birlikte İzmir nüfusunun dörtte birinin temel çok boyutlu yoksulluk göstergelerinde yoksunluklarını beyan etmeleri açısından önemlidir. Ayrıca bu oran, TÜİK tarafından aynı yıl açıklanan hane halkı gelirleri dikkate alınarak hesaplanan %20 göreli yoksulluk oranının da üzerindedir.

İzmir için hesaplanan çok boyutlu yoksulluk oranı içinde en büyük paya sahip yoksunluk %38 ile eğitim boyutundadır. Bu yoksunluğu belirleyen gösterge hane reisinin eğitim düzeyinin düşük olmasıdır. Çok boyutlu yoksulluk oranına ikinci en büyük katkı sağlık koşulları ile ilgili yaşanan yoksunluklardan gelmektedir. Sağlık koşullarında yaşanan yoksunluklar içinde en önemli göstergeler hanede kronik rahatsızlığı olan bireylerin varlığı, hanede faaliyeti kısıtlanmış bireylerin varlığı ve beslenme yetersizliğidir. İzmir analizinde çok boyutlu yoksulluğun diğer önemli boyutları ise çevre kirliliği, gürültü kirliliği, suç ve şiddet, şehir dışında tatile gidememek gibi göstergelerin yer aldığı sosyal koşullardır.

İzmir'de çok boyutlu yoksulluk, hane reisinin cinsiyetine göre incelendiğinde ise ortaya daha üzücü bir tablo çıkmaktadır. Hane reisinin erkek olduğu hanelerde çok boyutlu yoksulluk oranı %24 iken hane reisinin kadın olduğu hanelerde bu oran %33'tür. Üstelik kadın hane reisinin çok boyutlu yoksulluğu, eğer tek başına ebeveynlik yapıyorsa veya ailede yaşlı, hasta, engelli vb. bireyler varsa daha da artmakta %45'lere ulaşmaktadır.

Bu çalışmada, İzmir için çok boyutlu yoksulluk analizi 2024 yılı için yapılacak ve böylece dönem içindeki değişim de gözlemlenerek, yoksullukla mücadele çok boyutlu yoksulluk göstergeleri üzerinden tartışmaya açılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi, Alkire-Foster Metodu

2025 Aile Yılı Politikaları: Nüfusu Artırmak mı? Yeni Yoksul Çocuklar mı?

Dr. Merve Kayaduvar
Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi

Birleşmiş Milletlere göre, küresel doğurganlık oranı hızla azalmaktadır. 1970'lerde 4,5 dolaylarında olan kadın başına doğurganlık oranı 2024 yılına gelindiğinde 2,25'e düşmüştür. Aynı zamanda ortalama yaşam süreleri de artmaktadır. Bu demografik değişim, birçok ülkenin yakın dönemde yaşlanan nüfuslarla karşı karşıya kalacağı anlamına gelmektedir. Ekonomi, istihdam, sağlık, eğitim, sosyal güvenlik gibi pek çok alanda ciddi etkiler ortaya çıkaracak bu durum, özellikle düşük doğurganlık, düşük ölümlülük düzeyine geçen ülkeleri bu etkileri bertaraf etmek için çeşitli nüfus politikaları uygulamaya itmektedir.

Türkiye de özellikle son yıllarda doğurganlık oranlarının azalması ve nüfusun yaşlanması gibi olgularla karşı karşıya kalmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu'na göre 2000'li yılların başında 2,38 olan toplam doğurganlık hızı 2023 yılında 1,5'e düşmüştür. 2,1 olan nüfus yenilenme hızının çok altında gerçekleşen bu oran, doğurganlığın artırılması konusunu ön plana çıkarmıştır. Türkiye'de son 20 yıllık süreçte uygulanmaya başlanan doğurganlığı teşvik edici (pro-natalist) politikalar, 2025 yılında ilan edilen "Aile Yılı" kapsamında genişletilmiş ve doğum izinlerinin artırılması, aile ve gençlik fonu, bakım hizmetlerinin güçlendirilmesi, esnek çalışma, yeni kurul ve enstitülerin kurulması gibi birçok politika hayata geçirilmeye başlanmıştır. Bu politikalar içerisinde en çok öne çıkan doğum yardımlarıdır. 2015 yılında başlatılan Doğum Yardımı Programı ile ilk çocuk için 300 TL, ikinci çocuk için 400 TL, üçüncü ve sonraki çocuklar için 600 TL tutarında tek seferlik doğum yardımı ödemesi yapılmaktaydı. Bu yardımların miktarında ve ödeme şeklinde 2025 Aile Yılı kapsamında değişiklikler yapılmıştır.

1 Ocak 2025'ten sonra yeni doğan ilk çocuk için tek seferlik 5 bin TL doğum yardımı verilmeye başlanmıştır. Yeni doğan ikinci çocuk için her ay olacak şekilde 1500 TL yardım verilmektedir. 1 Ocak 2025'ten sonra üçüncü çocuğunu dünyaya getiren anneye ise aylık 6.500 TL ödeme yapılmaktadır. Dördüncü çocukta ise yine 5000 TL'lik yardım eklenmektedir. Herhangi bir kriter gözetilmeksizin her anneye yapılan ödemeler çocuklar 5 yaşına gelene kadar devam edecektir.

Bu çalışmada "Doğum Yardımı Programı" kapsamında verilen doğum yardımlarının doğurganlığı artırma amacından ziyade yeni yoksul çocuklara sebep olabileceği tartışılmaktadır. UNICEF'in Dünya Çocuklarının Durumu 2005 raporundaki tanımına göre yoksulluk içinde yaşayan çocuklar yaşamları, büyümeleri ve gelişmeleri açısından gerekli maddi, manevi ve duygusal kaynaklardan yoksun biçimde yaşayan bu nedenle haklarından tam olarak yararlanamayan, potansiyellerini tam olarak geliştiremeyen ve topluma tam ve eşit üyeler olarak katılamayan çocuklardır. Doğum teşvik amacıyla verilen finansal destekler daha çok alt sosyo-ekonomik gruplarda etkili olma potansiyeli taşımaktadır ve yoksul kesimleri daha çok çocuk yapmaya teşvik etmek çocuk yoksulluğunu körükleyecektir. Daha üst sosyo-ekonomik gruplarda finansal teşviklerin daha çok çocuk sahibi olmayı teşvik etmesi beklenmemektedir. Doğumu teşvik etmek için ailelere yapılan tek seferlik nakit transferleri ya da belli bir süre boyunca verilen finansal destekler genellikle doğurganlık oranlarını artırmaktan çok ertelenen doğumların öne alınması ile sonuçlanmaktadır.

Bu noktada çalışmada finansal desteklerin sadece alt-sosyo ekonomik gruplardaki aileler açısından etkili olduğu bu bağlamda yoksulluk içindeki çocuk sayısını artırma riski taşıdığı öne sürülmekte ve teşviklerin toplamda doğurganlık oranlarını etkilemediği ertelenen doğumların teşviklerden istifade etmek için öne alındığı dolayısıyla da doğumların sadece zamanlamasının değiştiği ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Karmaşık mı, Politik mi?: Sosyal Politika Alanında Karmaşık Sorunlar Yaklaşımına Bir Eleştiri

Dr. Öykü Şafak Çubukçu
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

Küreselleşme altında ulusal politika yapımı süreçlerinin küresel aktörlerden ve süreçlerden etkilenmesi kaçınılmazdır. Buna ek olarak, tüm insanlığı ilgilendiren iklim değişikliği gibi çevre sorunlarının farklı ölçeklerde birbiriyle örtüşen çözüm arayışlarına neden olduğu da bilinmektedir. Farklı paydaşları etkileyen, belirsizlikle karakterize, çözümü kolay ve açık olmayan toplumsal sorunlar, literatürde giderek yaygınlaşan bir biçimde, Rittel ve Webber (1973)'in kavramsallaştırmasına referansla "karmaşık sorunlar" (wicked problems) olarak adlandırılmaktadır. Özellikle politika yapımı alanında kimi sorunların bu sınıflandırmaya dahil edilerek, çözümlerinin de bu karmaşıklığa denk gelecek biçimde çok boyutlu olması gerektiği vurgulanmaktadır.

Bu çalışma, sosyal politika alanına odaklanarak karmaşık sorunlar kavramsallaştırmasının ve kullanıldığı farklı anlamlarının yol açtığı teorik açmazlara dikkat çekmeyi amaçlamaktadır. Sosyal politika alanı doğası gereği karmaşıktır. Bu alanda yapılan sınıflandırmalar, karmaşık sorun olarak tanımlananların dışında kalan sorunların önemsizleşmesi sonucunu doğurmaktadır. Örneğin sürdürülebilirlik, istihdamdan daha karmaşık bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. İkincil planda kalan, karmaşık olmayan sorunların daha teknik bir yaklaşımla çözüme ulaştırılabileceği varsayılmaktadır. Bunun da neoliberalizm altında halihazırda oldukça yaygınlaşmış olan depolitizasyon uygulamalarının meşruiyetini artıran bir rolü bulunmaktadır.

Ekonomi yönetiminin siyasetten arındırılması, teknokratlaşma, toplumsal sorunların piyasa rasyonalitesine paralel biçimde fayda-maliyet analizi ile çözülebileceği fikri, neoliberalizm altında politika yapıcıların içselleştirdiği dinamikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeni kamu işletmeciliği gibi yaklaşımlarla devletin piyasa rasyonalitesi doğrultusunda yeniden yapılanması da sözü edilen dinamiklere zemin hazırlamaktadır. Yine yaygın kabul gören uygulamalardan olan yönetişim gereği, karmaşık sorunlarda paydaşların çözüme dahil olması beklenmekte, ancak paydaşların toplumsal bağlarından arınmış atomize aktörler haline gelebildiği ölçüde katkıda bulunmaları mümkün olmaktadır. Bütün bu süreçler dikkate alındığında, depolitizasyonun yalnızca teknik bir kavram olmakla sınırlı olmadığını, siyasi mücadelelerin devre dışı bırakıldığı daha büyük bir dönüşüme işaret ettiğini yeniden vurgulamak gerekmektedir.

Depolitizasyon, karmaşık ya da değil, tüm sosyal politika alanlarının siyasi çatışmadan bağımsız yönetilmesinin öngörülmesi anlamına gelmektedir. Bu çalışma, aslında oldukça politik olan bu alanların siyaset dışına itilmesinde karmaşık sorun kavramsallaştırmasının araçsallığını eleştirmekte, alternatif olarak politik olanı yeniden tartışmaya açmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal politika, karmaşık sorunlar, depolitizasyon, küreselleşme

OTURUM 66

GÜZİN ERLAT ANISINA

YAKIN DÖNEM TÜRKİYE EKONOMİSİ III

Gelişmekte Olan Ekonomilerde Yüksek Enflasyon Dönemlerinin Anatomisi: Türkiye'nin Döviz Kuru Şokları ve Satıcı Enflasyonundan Dersler (2018-2024)

Kağan Parmaksız
Hasan Cömert
Betül Mutlugün
Tural Yusifzada
ODTÜ

Bu araştırma, gelişmekte olan ekonomilerdeki yüksek enflasyon episodlarını, Türkiye'nin 2018-2024 yılları arasındaki enflasyon deneyimini derinlemesine analiz ederek incelemektedir. Çalışma, döviz kuru oynaklığı, piyasa yapıları ve fiyat belirleme davranışları arasındaki etkileşime odaklanarak benzer makroekonomik baskılarla karşı karşıya kalan gelişmekte olan piyasalardaki enflasyon dinamiklerini anlama amacını taşımaktadır. Anaakım literatürde yüksek enflasyonun kaynağı olarak görülen parasal genişleme ve/veya bütçe açığı kaynaklı mali baskınlığa odaklanan geleneksel açıklamaların aksine, çalışmamız bu ekonomilerin sıkça karşı karşıya kaldığı döviz kuru şoklarının rolüne vurgu yapmaktadır.

Döviz kuru şoklarının fiyat istikrarını ve tüketicilerin fiyat algılarını bozucu etkisi, bu ekonomilerdeki fiyatlama konusunda pazar gücüne sahip firmaların orantısız fiyat artışları için uygun bir ortam yaratarak, "satıcı enflasyonunu" tetiklemektedir. Siyasi istikrarsızlık ve yapısal piyasa koşulları bu davranışı daha da meşrulaştırarak enflasyonist baskıları artırmaktadır. Türkiye örneğinin de gösterdiği gibi, gelişmekte olan ekonomilerdeki bu tür dinamikler, gelişmiş ekonomilerde satıcı enflasyonunu körükleyen Covid-19 salgını sonrası arz yönlü şoklara benzemektedir.

Önceki araştırmalarımız, mevcut literatür ve olay çalışmalarına dayanan makalemiz, Türkiye deneyimini, gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerin enflasyon dinamikleri arasındaki yapısal farklılıklar bağlamında konumlandırmaktadır. Geleneksel teoriler enflasyonun kaynağı olarak parasal büyüklükleri, kamu maliyesi dengesizliklerini, kurumsal kredibiliteyi ve küreselleşmeyi vurgularken, çalışmamız 2018-2024 yılları arasındaki Türkiye'de yaşanan enflasyonist sarmalın birincil tetikleyicisi olarak döviz kuru şoklarına işaret etmektedir. İstatistiksel analizler, yapısal ve kurumsal koşulların döviz kuru şoklarının yurtiçi fiyatlara geçişkenliğini arttırdığını göstererek sunulan teorik çerçeveyi destekleyici ampirik kanıt sunmaktadır. Ayrıca, analizimiz sık yaşanan döviz şoklarının doğrudan bir sonucu olarak enflasyon beklentilerindeki bozulmanın rolünü de içermekte ve Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde enflasyon ataleti ve çıpasız beklentilerin enflasyon yapışkanlığı ve oynaklığına katkıda bulunarak geleneksel parasal araçların etkinliğini zayıflattığını da vurgulamaktadır.

Çalışmamız, döviz kuru şoklarının birçok kanaldan Türkiye ve benzeri ülkelerde yüksek enflasyon için verimli bir zemin oluşturduğunu göstermektedir. 1980'lerden bu yana neoliberal reformlar altında gelişmekte olan ekonomilerde döviz kurlarının artan oynaklığı göz önüne alındığında, Türkiye'de ve benzer ekonomilerde gözlemlenen yapışkan yüksek enflasyonu da bu daha geniş neoliberal gündemin bir sonucu olarak yorumlamak mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Gelişmekte Olan Ülkeler, Türkiye Ekonomisi, Döviz Kuru Şokları, Yüksek Enflasyon ve Neoliberalizm

OTURUM 67

ZOR ZAMANLARDA GENÇLİK: TÜRKİYE'DE GENÇ OLMA DENEYİMİ ÜZERİNE SOSYOLOJİK TARTIŞMALAR

2000'li Yıllar: Tehlikeli Sınıfın Aktörlerini Yeniden Düşünmek

Elif Baş
Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Hizmetler ve Danışmanlık Bölümü

1980 sonrası gençlerin toplumsal meselelerle ilgilenmeyen apolitik, kayıp bir kuşak olduğu düşüncesinin 2000'li yıllara gelindiğinde sorgulandığı görülmektedir. Yaşlılar yönetiminin (gerontokrasi) hâkim olduğu siyasal sisteme katılmayı reddeden gençlerin, yeni siyasal öneriler geliştirdikleri düşüncesi dile getirilmeye başlanmıştır (Neyzi, 2013). Gençler pasif öznelerden ziyade, "makbul gençlik" olmayı reddederek siyasal aktivizme yönelen bir duruş sergilemektedirler. Homojen, tek tip bir gençlikten bahsedilemeyen bu dönemde farklı gençliklerle karşılaşılmaktadır. Toplumsal eşitsizliklerin hâkim olduğu küresel liberal dünyada farklı sınıfsal kategorilerden oluşan gençlerde eğitim hayatından sonra işsizliğin yaşanması ya da eğitim hayatının tamamlanamaması, gençlerin çalışma hayatına güvencesiz giriş yapmaları gibi durumların sıkça yaşandığı çalışmalarla ortaya konulmaktadır. Neoliberal politikalarla daha esnek hale getirilen emek piyasası enformel, geçici çalışma, kısmi süreli çalışma gibi güvencesiz çalışma biçimleriyle işsizlik ve genç işsizliğini azaltmayıp aksine prekaryanın yaygınlaşmasına yol açmaktadır.

Bu bildiride gençliğe yüklenen anlamı ortaya koyabilmek için dönemleştirmeye başvurulmuş ve gençlik dört döneme ayrılarak anlatılmaya çalışılmıştır. Cumhuriyet'in ilanıyla başlatılan ilk dönem 1960'lı yıllara kadar devam etmektedir. İkinci dönem 1960-1980'li yıllara karşılık gelirken; 1980-2000'li yıllar ise üçüncü dönemi oluşturmaktadır. Son dönem ise 2000'li yıllardan günümüze kadar olan süreci kapsamaktadır. Bu bildiride son döneme ilişkin yürütülen gençlik çalışmalarına odaklanılmış, 2000'li yıllar itibariyle gençliğe yüklenilen anlamda meydana gelen değişim toplumsal sosyo-ekonomik nedenlerle bağlantılı olarak anlatılmaya çalışılmıştır.

TÜİK'in İşgücü İstatistikleri 2024 incelendiğinde, Türkiye'de genç işsizlik oranının % 16,3 seviyelerinde olduğu ve 15-24 yaş grubunu kapsayan genç nüfusta ne eğitimde ne de istihdamda olanların oranının % 22,9 olduğu görülmektedir. Genç işsizlik oranının yüksek seviyede olması, gençlerin istihdama katılması açısından yeni iş alanlarının yaratılmasını gerekli kılmaktayken; bu konuda çalışmaların yetersiz olmasıyla karşılaşılmakta ve bu durum gençlerin istihdam hayatında yeni sorunların varlığına işaret etmektedir. 2000 sonrasında üniversite mezunu genç işsizliğin artması AK Parti'nin benimsediği neoliberal ekonomi politikalarının sonuçlarından biriyken; emeğin parçalanması, güvenceli istihdama sınırlı sayıda çalışanın ulaşabilmesi, borçluluk halinin derinleşmesi, güvencesizlik ve yoksullaşma döngüsünde (Standing, 2011) sıkışıp kalınması gençlik krizine de neden olmaktadır. Güvenceli istihdamın azalmasıyla gençlerin geçici işlere yöneldikleri ucuz işgücüne karşılık gelen bazı sektörlerde sayılarının her geçen gün arttığı görülmektedir. Moto kuryelik, satış temsilciliği, garsonluk, müşteri temsilciliği vb. alanlarda vasıf gerektirmeyen, kariyer yapılamayan, düşük ücretlerle çalışılan gençler, işsiz kalma belirsizliği yaşasalar da bu iş kollarına yönelmektedirler.

Sonuç olarak, genç işsizliğinin artması, kayıt dışı çalışmanın yaygınlaşması, prekaryalaşmanın görülmesi Türkiye'de yaşayan gençlerin mücadele ettiği konular arasındadır artık. Hayatta var

olabilme mücadelesinin verildiği zorlu zamanlarda gençler, kendi hayatlarının başrol oyuncusu olabilmek için çeşitli taktikler ve stratejiler geliştirerek hayatta kalabilmeye çalışmaktadırlar.

"Zor Zamanların Üniversiteleri"nin Eğitim Özneleri

Doç. Dr. Duygu Altınoluk
Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü

Üniversite/ler hakkında eleştirel konuşmak ve/ya yazmak bugün riskli bir durum gibi görünebilir. Türkiye'de dönem dönem üniversitelerin akademik kadroları "ayıklanacak" ve "temizlenecek" yer olarak görülmüş ve 2002 sonrası "her ile bir üniversite" şiarıyla yola çıkan hükümetin bu anlayışıyla, bazen köklü üniversitelere bağlı fakültelerin bölünerek yeni bir üniversite olması bazen de sıfırdan bir üniversite kurulması ile doğrudan hükümetin kendi politikalarını uygulayabildiği bir alana dönüşmüştür. Şiarın dikkatle işlenmesi, kendisinin gerektirdiği nicel sayıyı da aşarak üniversite özerkliğinin yok edilmesine giden sürecin yalnızca başlangıç noktası oldu. Nitekim bugün bulunduğumuz konjonktürde üniversite gençlerinin sesinin çıkması, yükselmesi ve ülke genelindeki çoğu üniversitede 19 Mart Protestolarına katılma çağrılarının kuvvetinin asli sebebi özerkliğin de yok edilmesi, hiçbir seçim şansının verilmemesi, verildiğinde ise hiçe sayılması şeklinde okunabilir.

Bu araştırma, Baskın Oran'ın 1993 yılındaki gazete köşe yazısından hareketle biz araştırmacıları düşünmeye iten taşrada öğrenci olma deneyimi ile taşradaki öğrencilere öğretme deneyiminin birbiriyle kesiştiği noktaların üniversite öğrencilerindeki tezahürünün sosyolojik analizini yapmayı planlamaktadır. Üniversite ideasının ne olup olmadığını retrospektif bir yaklaşımla ele alarak günümüzdeki taşra-merkez ikiliğinden azade olmayan taşra üniversitelerin imkân(sız)lıklarının gençlere vaatleri ile gençlerin beklentileri arasındaki çelişki ve çatışmaları ortaya koymayı hedefliyor.

Oran (1993), "Üniversitede yalnızca derse de girilmez. Kantin, koridorlar, birahaneler ve hatta diskotekler de en az ders kadar öğreticidir… Buralarda, çok önemli bir şey olan, oturup kalkmak öğrenilir. İnsan kütükken kereste, sonra da cilalı tahta olmaya üniversitede talim eder. Bu olmadan, eleştirmeci-araştırmacı kafa falan oluşmaz (...) Taşrada üniversite yaparsan, taşra çağdaşlaşmaz, üniversite köylüleşir. " diyerek aslında bir üniversitenin olanaklarının kentten ayrı tutulamayacağının vurgusunu yapar. Oran'ın bu cümlelerinden aldığımız eleştirel düşünce ile gençlerin üniversiteyi hangi motivasyonlarla tercih ettiğini ve beklentilerini, kendi arzu ve isteklerinden ziyade ekonomik ve aile etkenini de ekleyerek yaptıkları tercihlerin beklentilerini karşılayıp karşılamadıklarını eleştirel pedagojik bir perspektifle nüfusu 200bin ve altında olan iller içerisinden Kilis'te bulunan üniversite öğrencileriyle mülakat yapıp gerektiği taktirde de odak grup görüşmesi ekleyerek araştırmanın verilerini içerik analizine tabi tutacağız. Kilis'in seçilme sebebi ise Tuğba Tekerek'in *Taşra Üniversiteleri* (2022) kitabında AKP üniversiteleri kapsamında ele aldığı beş ilden biri olmasıdır.

Bu araştırmada Kilis ilindeki üniversitede halen öğrenim gören, yaşları 19-26 arasında değişen 28 genç ile yapılandırılmış soru formu ile yapılan görüşmelerden elde edilen veriler, Pierre Bourdieu'nun habitus ve kültürel sermaye kavramları aracılığıyla yer yer Judith Butler'ın performativite ve Erving Goffman'ın performanslar kavramlarına da başvurarak eleştirel pedagoji perspektifiyle tematik analize tabi tutulacaktır. Böylelikle verilerden elde edilen bulgular, düşünümselliği de bir kenarda tutarak üniversitelerin de bugünkü durumunu ortaya koyabilecek ve gençlerin sözlerinin, beklentilerinin günümüzde neye tekabül ettiği üzerine eleştirel bir bakış sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Gençlik, Taşra Üniversiteleri, Eğitim, Bourdieu, Habitus

Türkiye'de Gençlik Araştırmalarında Cinselliğin Yerini Anlamak: Makale Örnekleri Üzerinden Bir İnceleme

Nihan Ozansoy-Tunçdemir
Nevşehir Hacı Bektaşi Veli Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü

Günümüzde cinsellik, cinsel birliktelikler, cinsel tercihler, cinsel yönelimler, cinsel kimlikler söz konusu olduğunda akademinin bu alanda diğer başka alanlarda olduğu kadar etkili olmadığı söylenebilir. Cinsellik tarihsel süreçte antropolojinin, tıp biliminin, sağlık biliminin, sonralarında psikolojinin bakış açısı altında ele alınmıştır. Bu çalışmanın amacı ise Türkiye'de gençliğin cinsellikle ilişkisinin akademik anlamda bugüne kadar nasıl ele alındığını tartışmaya açmak ve gelecekte gençlik ve cinsellik konusunun nasıl ele alınabileceğine yönelik öneriler ortaya koymaktır. Bu amaçla çalışmanın kavramsal çerçevesi olarak gençlik ve cinsellik kavramları ele alınmış daha sonra cinselliği konu edinen araştırmalar içinde demografik kategori olarak gençleri seçmiş olan çalışmaların konuyu nasıl ele aldığı ve hangi bağlamlarda ortaya koyduğu irdelenmeye çalışılmıştır.

Son olarak cinsellik çalışmanın imkânı ve hangi sosyal bağlamlarla ele alınabileceğine dair bir tartışma ve değerlendirme yapılmıştır. Türkiye'de gençlik ve cinselliği konu edinen çalışmaları belirlemek için Google akademik sitelerinin arama kısmına gençlik, cinsellik ve evlilik öncesi cinsellik gibi anahtar kelimeler kullanılarak bir tarama yapılmıştır. Listelenen çalışmalar arasından gençliği ve cinselliği, evlilik öncesi cinselliği konu edinen 17 adet makaleye ulaşılmıştır. Makaleler yazıldığı alan, hangi gençlik kategorisini örneklemine dahil ettiği, üzerinde durduğu spesifik konu ve yaklaşımları açısından ele alınmıştır. İncelenen makalelerin gençlik ve cinsellikle ilgili üzerinde yaygın biçimde durdukları konular beş başlık altında temalandırılmış ve betimsel analize tabi tutulmuştur. Bu temalar sırasıyla, örneklem seçiminde üniversite ve üniversite gençliği, gençlerin cinselliği anlamlandırma biçimleri ve deneyimleri, cinsel sağlık eğitimi vurgusu, toplumsal cinsiyetin yansımaları, cinsellikle ilgili mitler ve inanışlar biçiminde başlıklandırılmıştır.

Sonuç olarak sosyal bağlamda birçok sonucu olan gençlik ve cinsellik bağlantısı sağlık bilimleri, hemşirelik, ebelik gibi alanlarla sınırlı kaldığı ve cinsel sağlık eğitimi kapsamında yüzeysel bir biçimde sosyal ve kültürel bağlamlarla cılız bir ilişki içinde ele alındığı görülmüştür. Bahsedilen konuların önemini göz ardı etmeden bugün taciz, tecavüz, kadına yönelik şiddet ve özellikle kadın cinayetleri ile bağlantılı olduğu kaçınılmaz olan toplumsal cinsiyetlendirilmiş cinsellik, bu olgunun gençler bağlamında sosyolojik olarak ele alınmasını kaçınılmaz kılmaktadır. Ayrıca son zamanlarda gündem olan incel kültürü de gençlerle ve cinsellikle doğrudan bağlantılı olarak gençliği tehdit bağlamında sosyal bir sorun olarak nitelendirilmelidir. Bu bağlamda kadın düşmanlığı, cinselliğe bakış ve incel olgusu birbiriyle bağlantılı konular olarak ele alınmalıdır.

Cinselliğin Türkiye'deki anlamı, gençler için neyi ifade ettiği, cinsel eşitlik bilinci, kadının cinsel hiyerarşide aşağıda konumlandırılmasının sonuçları gibi konular, yaşamının henüz başlarında olan ve cinselliği tam anlamıyla idrak etmemiş, deneyimlememiş, genellikle az bilgi sahibi olunan ve tabu olarak görünen bu konunun aslında akademide farklı yönleriyle ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Gençlik, Cinsellik, Akademik Makale, Toplumsal Cinsiyet, Cinsellik Sosyolojisi

OTURUM 68

TÜRKİYE'YE VERİ PENCERESİNDEN BAKMAK - NİCEL VE HESAPLAMALI SOSYAL BİLİMLER ÇALIŞMALARI ODAĞINDA TÜRKİYE

Seçilmişlerden Atanmışlara: Kayyım Atamalarının İktisadi Sonuçları

Murat Koyuncu
Boğaziçi Üniversitesi, Ekonomi Bölümü

Seçimle göreve gelmiş yerel yöneticilerin yerine merkezi yönetim tarafından atamalar yapılması, son dönemde küresel çapta yükselen demokratik gerileme dalgasında siyasi bir strateji olarak benimsenmiştir. Bu çalışma, Türkiye'deki devlet ihaleleri üzerinden, kademeli bir Farklılıklar İçinde Fark (DiD) yöntemini kullanarak, yerel yetki alanlarının bu şekilde otoriter bir şekilde ele geçirilmesinin ihalelerin yasal çerçevesini ve ekonomik verimliliğini nasıl olumsuz etkilediğini ortaya koymaktadır. Merkezden atanan kayyımlar rekabetçi ihale yöntemlerini seçilmiş belediye başkanlarının neredeyse yarısı oranında kullanmaktadır.

Bunun yerine, rekabetçi olmayan usullerin neredeyse üç kat daha sık kullanılmasına izin veren olağanüstü yasal hükümleri tercih etmektedirler. Bu da sözleşme fiyatlarında yüzde 24'lük bir artışa ve kırım oranlarında yüzde 40'ık bir azalmaya yol açarak etkilenen belediyelerin toplam ihale harcamalarında yüzde altılık bir israfa neden olmaktadır. Bu bulgular, Regresyon Süreksizliği (RD) yöntemi de dahil olmak üzere çeşitli farklı testlere karşı dayanıklıdır. Altta yatan mekanizmalara dair analizlerimiz, artan otoriterleşme çağında ekonomik verimlilik için demokrasinin hayati rolünü vurgulayarak, kilit bir faktör olarak da yerel seviyede azalan hesap verebilirliğe işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kayyum, ihaleler, demokratik gerileme, DiD, ekonomik verimlilik

Türkiye'de Emek Protestolarını Ne Belirliyor? Siyasal Bağlam ve Duygular

M. Fuat Kına
Marmara Üniversitesi, Nüfus ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü

Bu çalışma, Türkiye'de 2015–2022 yılları arasında gerçekleşen emek protestolarının belirleyicilerini kamu duyguları ve siyasal bağlam ekseninde analiz etmektedir. Araştırma, şehir düzeyinde aylık panel verisine dayalı nicel modeller geliştirerek, protestoların sıklığı, büyüklüğü ve mekânsal yayılımı üzerindeki etkenleri incelemektedir. Bu analizler, *Politus Analytics* tarafından yürütülen ERC destekli *Politus* projesi kapsamında geliştirilen özgün bir veri seti ile mümkün kılınmıştır. Veri seti, 800 milyonu aşkın Twitter gönderisini temel alarak, derin öğrenme ve doğal dil işleme yöntemleriyle emek ve istihdam konusundaki öfke, korku, umut, umutsuzluk ve minnettarlık gibi beş temel kamusal duyguyu ölçmektedir.

Bulgular, kamu duygularının yalnızca protesto eğiliminde doğrudan etkili olmakla kalmadığını, aynı zamanda siyasal bağlamlarla etkileşime girerek mobilizasyon süreçlerini şekillendirdiğini göstermektedir. Örneğin, öfke doğrudan protestoları artırsa da seçim dönemlerinde ve protestoların sıklaştığı dönemlerde bu etki tersine dönmektedir. Umut duygusu ise seçim zamanlarında protesto katılımını artıran en güçlü duygu olarak öne çıkmakta; özellikle dayanışma, adalet ve hak arayışı temaları üzerinden kolektif eylemi beslemektedir. Korku ve

umutsuzluk, baskı ve işveren müdahalesi gibi tehdit durumlarında protesto büyüklüğünü azaltmakta; minnettarlık ise genel olarak hareketliliği düşürmektedir.

Bu çalışma, sosyal hareketler literatürüne üç yönlü katkı sağlamaktadır. Birincisi, Türkiye bağlamında emek mobilizasyonunu nicel olarak bu ölçekte ve bu ayrıntıda ele alan ilk çalışmalardan biridir. İkincisi, protesto sürecinin sadece katılımcıların değil, hareketin çevresindeki geniş kamuoyunun duygusal dinamikleriyle şekillendiğini ortaya koymaktadır. Üçüncüsü ise kültürel bağlamın, özellikle duyguların, siyasal fırsatlar ve tehditlerle nasıl etkileştiğini gösteren yeni bir teorik çerçeve sunmaktadır. Politus veri seti sayesinde, hareketlerin siyasal ortamla kurduğu ilişkinin yalnızca yapısal değil, duygusal-yorumlayıcı boyutları da ortaya konmuştur.

Araştırmanın bulguları, duyguların protestoların başlamasında ve yayılmasında farklı işlevler üstlendiğini; siyasal baskının korku ve umutsuzluk aracılığıyla kolektif eylemi bastırdığını; demokratikleşme dönemlerinde ise umudun protestoyu tetiklediğini göstermektedir. Bu çerçevede, kamu duygularının söylemsel fırsatlar kadar söylemsel sınırlar da yarattığı; hareketlerin meşrulaşması, büyümesi veya bastırılmasında merkezi roller oynadığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Emek hareketi, kamu duyguları, Politus projesi, siyasal bağlam, sosyal medya verisi, söylemsel fırsatlar, hesaplamalı sosyal bilimler

Boykot Tutumu: Duygular ve İdeolojik Kimliklerin Boykot Desteği ve Karşıtlığı Üzerindeki Belirleyiciliğinin Karşılaştırmalı Analizi

Reyta Akdeniz
Marmara Üniversitesi, Nüfus ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü

Bu araştırma, farklı toplumsal hareketler tarafından bir toplumsal ifade ve eylem biçimi olarak özellikle son yıllarda yaygın şekilde başvurulan *boykot*a karşı tutumun Türkiye'deki temel belirleyicilerini anlamayı amaçlamaktadır. Hareketler tarafından en çok hedef alınan belli başlı marka isimleri ile koşullanarak Politus Analytics tarafından üretilen kapsamlı bir Twitter veri setinin kullanıldığı çalışmanın temel sorusunu, birey bazındaki iki temel etken grubunun, duygular ve ideolojik kimliklerin, boykot tutumu üzerinde ne düzeyde ve yönde belirleyici olduğu oluşturmaktadır.

Geliştirilen boykot tutum tespiti modelinin ve analiz çıktılarının genelleştirilebilirliği hedeflenerek, çalışma kapsamında son yıllarda Türkiye'de görünür olan ve büyük oranda ayrıksı eksenlerde şekillendiği düşünülen iki farklı tüketim boykotu; Filistin yanlısı boykot ve yakın zamanda ana muhalefet partisi tarafından başlatılan hükümet karşıtı boykot kampanyası ile ilgili Twitter paylaşımları analiz edilmiştir.

Çalışmanın ilk aşamasında halihazırda Politus veri setinde yer alan öfke, üzüntü, iğrenme ve şaşkınlık gibi duygu değişkenlerinin yanı sıra dindarlık ve siyasi ideoloji gibi Türkiye bağlamında belirleyici olduğu düşünülen temel kimlik değişkenleri ve çalışmanın odağını oluşturan boykot tutumu değişkenini içeren ve bunların ilişkisel analizini mümkün kılan bir veri seti elde edilmesi amaçlanmakta ve bu noktada paylaşım metinlerinin boykot tutumu ve ideolojik kimliklerine göre sınıflandırılması için büyük dil modelleri kullanılmaktadır.

Ardından bu veri seti kullanılarak duyguların ve ideolojik kimliklerin boykot desteği ve karşıtlığını nasıl belirlediği analiz edilmektedir. Bulgular, boykot karşıtlığının en az boykot desteği kadar güçlü bir mobilizasyon olarak ortaya çıktığını ve bu karşı-eylemin de boykot desteği gibi öfke başta olmak üzere güçlü duygular ile mobilize olduğunu göstermektedir.

Araştırma analitik çerçevede genel eğilimin aksine tüketim boykotunu katılım değil tutum temelli olarak ele alması ve bu bağlamda kavramsal ve teorik çerçevede boykotu destek ve karşıtlık boyutları ile iki eylem grubu olarak karşılaştırmalı olarak incelemesi açısından literatüre özgün bir katkı sunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Boykot, sosyal medya analizi, duygu analizi, ideolojik kimlik, hesaplamalı sosyal bilimler

Toplumsal Hareketlere Halk Tepkisi: EYT Hareketi Örneği

Şükrü Atsızelti
Koç Üniversitesi, Hesaplamalı Sosyal Bilimler Araştırma Merkezi ve Sosyoloji Bölümü

Emeklilikte Yaşa Takılanlar (EYT) hareketi, Türkiye'de mevcut kutuplaşmış siyasetin herhangi bir tarafına konumlandırılmayıp, herhangi bir siyasi partiyle özdeşleştirilmeden kazanım elde etmiş bir emek hareketidir. Hem bu hareketi örgütleyenlerin hem de bu harekete katılıp onu destekleyenlerin söylemlerinin incelenmesi bu kazanımı ortaya çıkaran bağlamı anlamak için önem taşımaktadır. Bu çalışma X verilerini kullanarak 1) EYT taraftarlarının söylemleri ile 2) bu harekete yönelik söylemleri ele almaktadır. Bu bağlamda 1) 2015'i takip eden yıllarda üretilmiş EYT konulu tweetler anahtar kelimeler kullanılarak Politus Projesi X verisetinden (ERC ID: 101082050) alınmakta; 2) tweetler geliştirilecek Bert bazlı tasnif modeli ile EYT öznelerinin ve izleyicilerin tweetleri olarak ikiye ayrılmakta; 3) elde edilen içeriklere konu modellemesi uygulanmakta ve ortaya çıkan konular toplumsal hareketler literatürü bağlamında değerlendirilmekte ve 4) demografi ile ideoloji sınıflandırma modelleri kullanılarak farklı demografik gruplar ve ideolojik yönelimlerden kişilerin söylem farklılıkları ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Emeklilikte Yaşa Takılanlar, Kutuplaşma, Duygu analizi, Kamuoyu

OTURUM 69

EĞİTİM

Yükseköğretimde Politika Transferi ve Politika Transferinde Aktörlerin Rolü Uluslararası Eğitim Politikalarının Yerel Uyum Süreçleri

Dr. Burcu Akpınar
ODTÜ, Uluslararası İşbirliği Ofisi Koordinatörü

Uluslararası hareketlilik programları 1980'lerden bu yana önemli ölçüde büyümüş, 2000'li yıllardan itibaren ise küreselleşme, iletişimdeki gelişmeler ve bilgi ekonomisinin etkisiyle daha da ivme kazanmıştır. Bu programlar arasında en dikkat çekenlerden biri, 1987 yılından bu yana öğrenci ve personel hareketliliğini kolaylaştıran Avrupa Birliği'nin Erasmus programıdır. Genellikle AB üye ülkeleriyle ilişkilendirilse de Erasmus, 1990'lardan itibaren TEMPUS, Erasmus Mundus Ortak Yüksek Lisans Programı ve son dönemde Uluslararası Kredi Hareketliliği Programı aracılığıyla AB dışına da yayılmıştır. AB yükseköğretim programları üzerine yapılan araştırmalar büyük ölçüde Avrupa bağlamına odaklanırken, bu çalışma daha geniş bir çerçeve sunarak bu programların AB dışındaki etkilerini incelemektedir. Özellikle Bosna-Hersek, Kazakistan ve Çin gibi farklı kurumsal yapılara, ekonomilere, yükseköğretim sistemlerine, uluslararasılaşma çabalarına, siyasi dinamiklere ve AB ile ilişkilerine sahip üç ülke mercek altına alınmaktadır.

Bu çalışma, söz konusu ülkeleri politika transferi çerçevesi ile tabandan yukarıya Avrupalılaşma perspektifini birleştirerek incelemekte ve nitel bir araştırma tasarımı ile yürütülmektedir. Araştırmanın temel verisi, Uluslararası Ofis Profesyonelleri ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelere dayanmaktadır. Uluslararasılaşmanın kilit aracıları olan Uluslararası Ofis Profesyonelleri, AB yükseköğretim programlarının aktarılması, uygulanması, uyarlanması ve entegrasyonundaki rolleri nedeniyle analiz birimi olarak seçilmiştir. Her ne kadar resmi karar alma yetkileri olmasa da uzmanlıkları ve danışmanlık rolleri sayesinde karar süreçlerini tabandan yukarıya doğru etkileyebilmektedirler. Bu nedenle, bu çalışma istihdam edilebilirlik, Avrupa kimliği ya da beceri gelişimi gibi geleneksel temalardan ziyade, Uluslararası Ofis Profesyonelleri'nin AB üyesi olmayan ülkelerdeki işlevsel rollerine odaklanmaktadır.

Bulgular, kurumsal filtrelerin ve yerel bağlamların önemine vurgu yaparak, AB girişimlerinin AB üyesi olmayan ülkelerde uygulanmasındaki karmaşıklıkları da ortaya koymaktadır. Bu çalışma, kurumsal ve ulusal (uluslararasılaşma) stratejileri ve ülkenin AB ile ilişkilerinin doğasının AB programlarının kurumsallaşması ve uygulanması sürecinde etkili olduğunu göstermektedir.

Akademik Anlatımda Yeni Arayışlar: Toplumsal Hafıza ve Gündelik Pratikler Bağlamında Sosyal Bilimlerde Dersin İnşası

Dr. Ezgi Karmaz
Kırıkkale Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

Üniversite, yalnızca bilgilerin aktarıldığı bir kurum değil, ortak referanslar, gündelik pratikler ve toplumsal hafıza aracılığıyla anlamların paylaşıldığı bir kültürel etkileşim alanı olarak işlev görmektedir. Ancak son yıllarda, bu karşılaşma alanında belirgin dönüşümler yaşanmaktadır. Öğrencilerin dil kullanımları, medya tüketim biçimleri ve ifade pratiklerinde gözlemlenen

kuşak farklılıkları, akademik anlatımı klasik bilgi aktarımının ötesinde, kültürel uyumlanma ve karşılıklı anlam üretimi süreci olarak yeniden düşünmeyi gerekli kılmaktadır.

Bu dönüşüm, özellik**le** sosyal bilimler alanında daha görünür hale gelmektedir**.** Zira bu alandaki disiplinler, yalnızca kavramsal bilgi aktarımını değil; aynı zamanda soyut düşünme, tarihsel karşılaştırma ve kültürel örneklendirme gibi bağlamsal birikim ve becerilere dayanmaktadır. Öğrencilerin gündelik yaşamlarına temas etmeyen bir anlatım dili, kavramsal düzeyde karşılık bulmakta zorlanmakta; bu durum akademik aktarımların giderek etkisizleşmesine neden olmaktadır. Bu nedenle, ders anlatımının yalnızca içerik aktarımı olarak değil; öğrencilerin gündelik yaşam deneyimleriyle ilişkilendirilebilen örnekler üzerinden yeniden kurgulanması ihtiyacı doğmaktadır. Bu yeniden inşa süreci, kuşaklar arası ortak toplumsal hafızanın zayıflamasıyla yakından ilişkilidir. Ortak tarihsel ve kültürel referansların çözülmesi, akademik anlatımın üzerine inşa edildiği zemini daraltmakta; akademisyen ve öğrenci arasındaki kültürel mesafeyi artırmaktadır. Bu bağlamda, akademisyenlerin hem öğrencilerle ilişkilerini hem de anlatım stratejilerini yeniden yapılandırma çabaları, sosyal bilimler alanında anlam üretiminin kültürel olarak yeniden şekillendiğine işaret etmektedir.

Maurice Halbwachs'ın toplumsal hafıza kuramı, anlatının grup içi sosyal çerçevelerle şekillendiğini ve kuşaklara özgü hafıza yapılarının varlığını ortaya koymaktadır. Aleida Assmann'ın "canon" ve "arşiv" ayrımı, bazı kültürel referansların zamanla işlevini yitirdiğini göstermektedir. Michel de Certeau'nun gündelik pratiklere ilişkin yaklaşımı ise ders anlatımını kültürel uyumun bir taktiği olarak yorumlamaya olanak tanımaktadır. Bu kuramsal çerçeve, akademik anlatımı yalnızca bilgi aktarımı olarak değil, kültürel olarak yeniden inşa edilen bir anlam üretimi süreci olarak ele almaya imkân vermektedir. Bu kuramlar ışığında, nitel araştırma yöntemi kullanılarak akademisyenlerin konuya ilişkin deneyimleri ve anlamlandırmaları sosyolojik bakış açısıyla incelenecektir. Sosyal bilimler alanında farklı uzmanlık düzeylerindeki akademisyenlerle gerçekleştirilecek yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler aracılığıyla akademisyenlerin ders anlatımı sırasında öğrencilerle kurdukları ilişkilerin nasıl şekillendiği anlaşılmaya çalışılacaktır. Araştırma kapsamında; sınıf içi anlatım pratiklerinin nasıl şekillendiği, akademisyenlerin kullandığı kültürel ve toplumsal örnekler, bilgi aktarım biçimlerindeki değişimlerin akademik kimlik algısına etkisi ile ders sürecinde öğrencilerle kurulan ilişkiler incelenecektir. Bu süreçlerin, toplumsal hafıza ve gündelik pratiklerle nasıl ilişkilendiği ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilimler, Ders Anlatımı, Toplumsal Hafıza, Gündelik Pratikler, Akademisyen-Öğrenci İlişkisi

OTURUM 70

OSMANLI'DA İKTİSADİ VE TOPLUMSAL YAŞAM

İttihat ve Terakki Hareketinin Değişimi: Nizamnameler Üzerinden Değerlendirme: 1889-1908

Dr. Nilay Tutan
Piri Reis Üniversitesi, Denizcilik Meslek Yüksek Okulu, Deniz Brokerliği
Prof. Dr. Mehmet Ufuk Tutan
Antalya Bilim Üniversitesi, İİBF Ekonomi Bölümü

Bildiri Özeti: İttihat ve Terakki hareketi, 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin siyasi sürecinin içinde oluşan Jön Türk hareketinin devamıdır. Britanya ve Fransa Devletleri gibi merkez ekonomilerin Osmanlı Devleti'nin iktisadi, ticari, mali, siyasi ve sosyal alanları üzerinde 1880'li yıllarda artan emperyalist saldırılarının yoğunlaşmasına tepki olarak 1889 yılında Osmanlı Devleti ordusunun askeri öğrencileri, subayları ve bürokratları tarafından kurulmuştur. Bu hareketin başlangıcında Kanuni Esasisinin tekrar uygulamaya konulması, Osmanlı hanedanın başındaki Sultan'ın değiştirilmesi gibi Osmanlı birliğini tekrar kurma üzerine kurgulanan geleneksel Jön Türk söylemleri kullanıldığı görülmektedir.

Ancak, Osmanlı Devleti üzerinde giderek artan bu baskıların sonucunda ezilen, haksızlığı uğrayan, göç ettirilen, haksız rekabetin mağduru olan bürokrat, asker, öğrenci, köylü, çiftçi, zanaatçı gibi farklı sosyal kesimlerin oluşturduğu iç etkenlere yönelik yeni ve özgün iktisadi, siyasi ve sosyal söylemlerin kullanılmaya başlanıldığı da gözlemlenmektedir. İttihat ve Terakki hareketinin Osmanlı Devleti'nin özellikle 1873 yılının küresel krizi sonrası ardı ardına yaşadığı iktisadi, siyasi ve sosyal krizleri doğru açılardan yorumladığı anlaşılmaktadır. Aslında bu yoğunlaşan emperyalist saldırılar, dünya sistemleri analizi yaklaşımına göre tanımlanan merkez ekonomiler ile Osmanlı Devleti içerisindeki iş birlikçi iç etkenlerin diğer iç etkenlerin oluşturdukları bağlaşıklara karşı yurtiçinde ve yurtdışında verdikleri iktisadi ve siyasi mücadeledir.

Bu mücadele sürecinde bu hareketin kurumsallaşmasına paralel ilan edilen Nizamnamelerinin satır aralarında, geleneksel eski söylemlerden yeni söylemlere doğru geçişin ve hareketin kendi içindeki değişimlerin izlerine rastlanılmaktadır. İttihat ve Terakki hareketi, Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyıl içerisinde deneyimlediği iktisadi, siyasi ve sosyal krizleri dikkate alarak Osmanlı toplumunun çoğunluğuna hitap edebilecek söylemleri, 1890'lı yıllar itibariyle evvela Balkanlarda olmak üzere Osmanlı Devleti'nin farklı vilayetlerinde Osmanlı toplumunun farklı sosyal kesimleri arasında belirli bir zaman dilimi içerisinde yaygınlaştırabildiği saptanmaktadır. Deneyimlediği değişim sürecinin sonucunda oluşan yeni söylemlerle İttihat ve Terakki hareketi, Osmanlı Devleti'nin ezilen, haksızlığı uğrayan, göç ettirilen, haksız rekabetin mağduru olan sosyal kesimlere odaklanırken tarihsel görevini tamamlamak üzere olan Jön Türk hareketi içindeki farklı gruplara ve Osmanlı toplumunun çeşitli sosyal kesimlerine, 20. yüzyılın başlarında bir siyasi hareket olarak liderliğini de kabul ettirmeye başladığı anlaşılmaktadır.

Böylece, 2. Meşrutiyetin ilanından önce Osmanlı Devleti'nin içerisindeki farklı sosyal kesimlerinin desteklerini alabilmiş olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmada, İttihat ve Terakki hareketinin deneyimlediği değişim süreci, 19. yüzyıl içinde gerçekleşen bazı tarihsel olayların ışığında Türkçeye çevrilmiş Nizamnameler üzerinden incelenmektedir. Böylece, bu çalışmada, dış etkenlerin iç etkenleri etkileme süreci, farklı sosyal kesimlerin oluşturdukları iç etkenler

arası bağlaşıklık süreci ve bazı tarihsel olayların Osmanlı toplumunun belirli kesimlerini iktisadi, siyasi ve sosyal açılardan etkileme süreci farklı açılardan birlikte incelenmiştir.

Geç Osmanlıda Yaşanan Toplumsal Değişimlerde Mali Politikaların Etkisi

Arş. Gör. Dr. Aysel Doğan
Kilis 7 Aralık Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Sigortacılık Bölümü

Maliye disiplini kendi içinde idari, teknik bir uzmanlık bilgisinden ibaret olarak ele alındığında bu alanın sadece devlete ait yönetim sanatının önemli bir aparatı olarak algılanmasının dışındaki etkileri göz ardı edilmektedir. Bu şekliyle ilişkisiz bir düşünsel alana hapsedilen Maliye disiplini tarihsel ve toplumsal temellerinden koparılmakta, mali alanın aslında siyasal bir alan olduğu gerçeği ihmal edilmekte ve sadece kavram olarak kullanılan toplum kelimesi ise belirsiz ve genel bir soyutlama düzeyinde bırakılmaktadır. Standart maliye yaklaşımlarının apolitik, teknisist indirgemeciliğinin dışına çıkılarak, tarihsel bir analiz çerçevesinde mali konular incelendiğinde ise toplumsal değişim ve maliye arasındaki güçlü nedenselliği yakalama ve öne çıkarma fırsatı doğmaktadır. Bu bakış açısından hareketle Osmanlı'nın maliyesi incelendiğinde ise benzer etkileşim bir semptom olarak değil bizzat tarih akışına içkin bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Örneğin saltanat fetihlere devam ettiği ve Akdeniz ticaretine hakim olduğu dolayısıyla kaynak problemi çekmediği süre boyunca (17. yy kadar) benimsediği mali politikalar ile komünal patriyarkal üretim biçimini dondurarak bir yandan kendisine rakip toplumsal güçlerin ortaya çıkmasını engellemiş; diğer yandan hazineyi parasallaştırmayarak (vergiyi para olarak değil ürün olarak toplaması) toplumsal meşruiyeti de kazanmıştır. Ancak 17. ve 18. yüzyılda saltanatın hazineyi parasallaştırmak için vergide ürün ranttan yani tımar sisteminden iltizam ve malikane yöntemiyle para ranta geçiş yapma sürecinin toplumsal sonucunda ise ayanlar güçlenerek saltanata karşı yeni bir muhalif güç olarak ortaya çıkmıştır. 18. yüzyılda saltanatın karşı karşıya geldiği bir diğer toplumsal güç ise Yeniçeri (Kapıkulları)- Lonca İttifakı (Şehir Orta Sınıfı)dır. Bu karşıtlığın kökeninde de yine saltanatın aldığı mali tedbirler ve üretim alanına bizzat müdahalesi yatmaktadır. 19. yüzyıla uzanan toplumsal muhalefetin nüvesinin oluşmasında ve toplumdaki sınıf çıkarlarının ayrışmasında da yine devletin mali kararlarının etkileri görülmektedir. Hiç şüphesiz bu sürecin şekillenmesinde kapitalizmin tarihsel özgüllüğü yadsınamaz.

Çalışmanın başlığında geç Osmanlı vurgusu yapılmasının nedeni de saltanatın tüm bu süreçlerde Avrupa kapitalizmin etkisi altında olduğu ve kapitalizmin rekabetçi ve tekelci safhalarından doğrudan etkilendiği gerçeğinin ihmal edilmeyeceğini söyleyebilmek adınadır. Dolayısıyla Osmanlı ve mali konular ele alındığında örneğin belli dönemlerde vergilerin sadece hangi başlıklar adı altında nasıl toplandığı sorusuyla yetinilmeyip bu mali eylemlerin toplumsal etkileri de sorgulandığında mali bir kararın aslında büyük toplumsal sonuçlar doğurabilme gücünün olduğu ve toplumsal güçlerin oluşmasında önemli bir etken olduğu görülecektir. Sonuç olarak bu çalışma ile maliye disiplinin bu yönüne dikkat çekilmek istenmektedir.

Çevre ve Siyaset: 19. Yüzyılda Adana'da Savrun Çayı'nın Islahı

Özkan Akpınar
Başak Akgül
Özyeğin Üniversitesi

Bu bildiri 19. yüzyılın sonlarında Osmanlı İmparatorluğu'nda Adana vilayetine bağlı Kars-ı Zülkadriye kazasında bulunan bazı mezra ve tarlaları su altında bırakan Savrun Çayı'nın ıslah edilmesi tartışmaları çerçevesinde Osmanlı Devleti'nin imparatorluk sınırları içerisinde bulunan nehirlere yönelik politikalarını ele almaktadır. 1874 yılında meydana gelen taşkın sonucunda mecrası değişen Savrun Çayı bölgede yaklaşık 60-70 bin dönüm civarında arazinin sular altında kalmasına ve bataklıkların oluşmasına yol açmıştır. Savrun'un bölgeye verdiği hasar bununla sınırlı kalmamış, ortaya çıkan bataklık bölgede su tedarikini güçleştirmiş, hastalıklara neden olmuş, çok sayıda hayvanın ölmesine yol açmış, pek çok köyde yaşamayı imkânsız hale getirmiş ve tarımsal üretim ile ticareti sekteye uğratmıştır.

Savrun Çayı'nın bölgeye verdiği hasar ve neden olduğu gelir kaybının giderilebilmesi için bölgedeki bataklığın ıslah edilmesi gerektiğini savunan yerel idare bataklığın kurutulması için geçmişte girişimlerde bulunsa da, arazi sahiplerinin su altında kalan arazilerin ihale yoluyla satılması halinde tasarruflarını kaybeceklerine dair endişeleri ve maliyetin nasıl karşılanacağına dair belirsizlik nedeniyle bu girişimler başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Yerel idare bunun üzerine yaptığı inceleme sonucunda, 22 Nisan 1894'te ıslah projesinin ancak çayın eski mecrasına döndürülmesiyle mümkün olduğunu kararlaştırmış ve 500 liralık maliyetin merkezi hazineden karşılanmasının gerekli olduğunu vurgulamıştır.

Ne var ki ancak 1900 yılında başlayan ıslah çalışması, çayın bu değişiklikle bölgedeki Çukurova Çiftlikât-ı Hümâyûn arazisini tehdit etmesi ve yeni bir bataklığın oluşması nedeniyle durduruldu. Bu vaka Osmanlı Devleti'nin merkezi ve yerel bürokrasi kurumları ve yetkililerinin, imparatorlukta ortaya çıkan çevresel meselelerle baş etme kapasitesinin sınırlarına ışık tutar. Osmanlı arşivlerindeki birincil kaynakları kullanan bu bildiri, Savrun Çayı'nın mecrasının değiştirilmesi ve genel olarak ıslahı sürecinde ortaya çıkan ihtilaflar çerçevesinde Osmanlı son döneminde çevresel değişim ve bu değişime yönelik kurumsal tepki arasındaki etkileşimi ele alır. Bildiri nehir ıslah projelerinin salt merkezi-yerel idarenin dayattığı bir gündem olmaktan ziyade, pek çok farklı aktörün kimi zaman çatışma kimi zaman da müzakere içerisine girerek eklemlendiği projeler olduğunu ortaya koymaya çalışır.

Felaket Kapitalizmi ve Biyopolitika Arasında: Geç Osmanlı'da İnsani Yardımın Siyaseti

Kadir Sarp Sök
State University of New York – Binghamton University

Bu bildiri, geç Osmanlı döneminin en önemli insani yardım kurumlarından biri olan Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ni, insaniyetçi söylemlerin ötesine geçen bir teorik perspektifle incelemeyi amaçlamaktadır. Özellikle kriz ve savaş dönemlerinde yürüttüğü faaliyetler, sadece sağlık ve yardım ekseninde değil, aynı zamanda nüfusu düzenlemeye, toplumsal istikrarı yeniden tesis etmeye ve ekonomik yeniden yapılanmayı mümkün kılmaya yönelik daha geniş bir bağlam içinde ele alınmalıdır. Bu çerçevede çalışma, Naomi Klein'ın "felaket kapitalizmi" ve Michel Foucault'nun "biyopolitika" kavramlarını birlikte kullanarak, Hilal-i Ahmer'in kriz anlarında işlev kazanan bir iktidar aracı olarak nasıl konumlandığını tartışmaktadır.

Felaket kapitalizmi kavramı, krizlerin yalnızca geçici bir yıkım değil, aynı zamanda sosyal ve ekonomik yeniden inşa süreçlerini mümkün kılan anlar olduğunu öne sürer. Biyopolitika ise modern iktidarın yaşamı yönetme, nüfusu denetleme ve bedenleri düzenleme biçimlerini ortaya koyar. Bu iki kavram birlikte düşünüldüğünde, yardım faaliyetleri yalnızca "iyilik" üretmekle sınırlı kalmaz; aynı zamanda krizin açtığı alanlarda yeni bir düzen kurma, nüfus hareketlerini yönlendirme ve kaynakları yeniden dağıtma süreçlerinin bir parçası haline gelir.

Hilal-i Ahmer Cemiyeti üzerine yapılan çalışmaların büyük kısmı, kurumun tarihsel gelişimi, finansal yapısı, bürokratik işleyişi ve taşra örgütlenmesi gibi yönetsel alanlara odaklanmaktadır. Ancak bu çalışmalar, Cemiyet'in kriz dönemlerindeki faaliyetlerini eleştirel ve kuramsal bir düzlemde tartışmakta yetersiz kalmaktadır. Özellikle 1912–13 Balkan Savaşları sonrasında yaşanan muhacir krizi örneği, Hilal-i Ahmer'in yalnızca savaş yaralılarına sağlık yardımı sağlayan bir yapı olmadığını; göçmenlerin yerleştirilmesi, ayni ve nakdi yardımların dağıtımı ve toplumsal yeniden düzenleme süreçlerinde aktif bir rol üstlendiğini göstermektedir.

Bu bildiride, Hilal-i Ahmer'in bu dönemde nasıl bir "biyopolitik aktör" haline geldiği; yardım faaliyetlerinin sınırlarının nasıl tanımlandığı, hangi toplulukları kapsadığı ya da dışarıda bıraktığı ve bu faaliyetlerin aynı zamanda ekonomik yeniden inşa sürecine nasıl katkı sunduğu analiz edilecektir. Göçmen emeğinin yönlendirilmesi, yardım ağlarının koordinasyonu ve kriz sonrası refah dağılımı gibi alanlardaki faaliyetleri, kurumun sadece insani değil, aynı zamanda yönetimsel ve ekonomik işlevlere sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak bu çalışma, Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ni sadece hayır kurumlarına özgü bir tarihsel figür olarak değil; geç Osmanlı döneminde krizi yöneten, toplumu düzenleyen ve yeni bir düzeni kurumsallaştıran bir yapı olarak ele almayı ve bu yolla literatürdeki kurumsal-işlevsel yaklaşıma eleştirel bir alternatif sunmayı hedeflemektedir.

OTURUM 71

Büyük Veri Kapitalizminin Seçim Zaferi Donald Trump

Dr. Hande Malgaç

Bu çalışma dijital kapitalizmin gelişimi ve devletin altyapı desteği üzerine yükselen şirketlerin özelleşmesi sürecini dijital kapitalizm, dijital siyaset, dijital propaganda ve alternatif sağ arasındaki ilişkileri merkeze alarak incelemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca Trump'ın ikinci döneminde dijital oligopollerin rolü ve "tekno oligarklar" ile alternatif sağ arasındaki ilişki ilk dönemle (2016) karşılaştırmalı bir biçimde değerlendirilmektedir. Çalışma 2008-2011 krizinin ardından dijitalleşmenin etkilerini Cambridge Analytica ve Snowden ifşaları çerçevesinde tarihsel ve analitik bir yaklaşım benimseyerek incelemektedir. Bu bağlamda sosyal medya algoritmalarının seçim kampanyalarındaki rolü ve Yapay Zekâ (YZ) destekli dijital propaganda araçlarının kullanımının örneklerine odaklanmaktadır.

Dijital propaganda ve gözetim ideolojisinin toplumsal etkileri ve dijital oligopoller ile sağcı otoriterlik arasındaki ilişki, "tekno oligarklar" ile alternatif sağın etkileşimi çalışmanın temel problemidir. Sermaye lehine güç dengesizliklerini derinleştiren dijitalleşme sağ popülizmin yükselişine zemin hazırlamıştır. Trump'ın seçim kampanyalarında kullanılan Facebook verileri ve Makine Öğrenme (MÖ) tabanlı profilleme dijital manipülasyonun kullanımını gözler önüne sermiştir. Trump'ın ikinci döneminde dijital oligopollerin etkin rolleri dijital kapitalizm ve alternatif sağ arasındaki bağlantıları güçlendirmektedir.

Anahtar kelimeler: dijital kapitalizm, büyük veri kapitalizmi, gözetim ideolojisi, dijital propoganda.

Donald Trump Dönemleri Bütçe Politikalarını Klasik Emperyalizm Teorileri Çerçevesinde Anlamak

Ar. Gör. Dr. Kadriye Gül Yücel
Hitit Üniversitesi
Doç. Dr. Zeynep Ağdemir
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi

Trump iki başkanlık döneminde de "Make America Great Again" (Amerika'yı Yeniden Büyük Yap) sloganı ile ABD'nin küresel kapitalizm içindeki gücünü yeniden kazanmaya çalışıyor ve bu amacını gerçekleştirmek için vergi ve kamu harcama politikalarına aktif rol veriyor. 2017 Vergi İndirimleri ve İstihdam Yasası (The Tax Cuts and Jobs Act, TCJA) ile tekelci sermaye ile işçi sınıfının yüksek gelirli katmanlarına önemli vergi indirimleri, orta ve alt gelir grubuna yönelik sağlık, gıda ve gelir desteği harcamalarında kesinti Trump'ın en büyük rakibi Çin'e karşı rekabet avantajı elde etmek için ilk mali strateji olmuş Temsilciler Meclisi ve Senato'dan geçmiştir. Ancak Trump'ın planını bütünlüklü bir harcama ve vergi politikası uygulayabildiği söylenemez. Çünkü Trump'ın veto ettiği yasalar Temsilciler Meclisi ve Senato'dan üçte iki çoğunluğu sağlarsa yürürlüğe girmektedir.

Örneğin 2021 yılında Trump savunma bütçesini veto etse de başarılı olamamıştır. 2025 yılında tekrar başkan seçilen Trump ticaret açığına göre belirlenen ve Çin için 125'e dayanan gümrük tarifelerini yürürlüğe sokmuştur. Bu bağlamda, bu çalışmanın amacı Trump'ın iki başkanlık döneminde vergi, harcama ve borçlanma politikalarını Temsilciler Meclisi ve Senato'daki farklı

eğilimleri de dahil ederek klasik emperyalizm teorilerinde yer alan gümrük tarifleri, kamu borçları ve kamu harcamalarına ilişkin tartışmalar eşliğinde anlamaya çalışmaktır.
Anahtar kelimeler: Trump dönemi bütçe politikaları, klasik emperyalizm teorileri, gümrük vergisi, kamu harcaması.

OTURUM 72

YAKIN DÖNEM TÜRKİYE SİYASETİ VI: OTORİTERLEŞMENİN SINIFSAL VE SİYASAL DİNAMİKLERİ

Sermaye Fraksiyonları Arasındaki Gerilim: Diktatörlük Kimin Yararına?

Melek Halifeoğlu
Bingöl Üniversitesi
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

Bu çalışma, kapitalist devlet biçiminin kriz dönemlerinde ortaya koyduğu otoriterleşme eğilimini, kapitalist sınıfın farklı fraksiyonları arasındaki çıkar çatışmaları bağlamında analiz etmeyi amaçlamaktadır. Diktatörlük rejimleri çoğunlukla devletin zor aygıtlarını meşrulaştırarak toplumsal muhalefeti bastırma biçimi olarak değerlendirilse de, bu tür otoriter yapıların aynı zamanda sermaye fraksiyonları arasındaki hegemonik çatışmayı yatıştırma ve egemen bir fraksiyon lehine yeni bir hegemonik düzen inşa etme işlevi gördüğü gerçeği göz ardı edilmemelidir. Bu bağlamda çalışma, Nicos Poulantzas'ın devletin "göreli özerkliği" kuramı ile Antonio Gramsci'nin hegemonya ve rıza üretimi kavramları çerçevesinde şu temel sorulara odaklanmaktadır: Otoriterleşmenin kristalize olduğu diktatörlük rejimleri hangi sermaye fraksiyonlarının çıkarları doğrultusunda işlemektedir? Hangi toplumsal gruplar bu süreçte marjinalleştirilmekte, dışlanmakta ya da disipline edilmektedir? Neoliberal sermaye birikim rejimi, bu otoriter yeniden yapılanma süreci içerisinde nasıl yeniden şekillenmektedir? Bu sorular ekseninde çalışmanın temel sorunsalı şudur: Diktatörlükler, sermayenin birikim rejiminden kaçışıyla mı bağlantılıdır, yoksa sermaye fraksiyonları arasındaki içsel gerilimleri regüle etme işlevi gören bir iktidar biçimi midir?

Bu çerçevede, Türkiye'de 1980 sonrası dönemde uygulamaya konan neoliberal yeniden yapılanma ile günümüzde kurumsallaşmakta olan otoriter piyasa rejimi, sermaye fraksiyonları arasındaki güç ilişkileri bağlamında karşılaştırmalı olarak incelenmektedir. Elde edilen bulgular, finans sermayesi, ihracata dayalı ticaret burjuvazisi ve inşaat-rant eksenli sermaye gruplarının çıkarlarının önceliklendirildiğini; buna karşın sanayi burjuvazisinin belirli kesimlerinin ve işçi sınıfının dışlandığını, taleplerinin görmezden gelindiğini ve çeşitli baskı mekanizmaları aracılığıyla bastırıldığını ortaya koymaktadır. Bu süreçte, sivil toplumun, medyanın ve yargının denetim altına alınması, sadece sınıfsal muhalefetin değil, sermaye içi alternatif odakların da etkisizleştirilmesini mümkün kılmaktadır.

Sonuç olarak, diktatörlük rejimleri yalnızca sınıflar arası tahakküm ilişkilerini değil, aynı zamanda sermaye sınıfı içindeki güç dengelerini de yeniden yapılandıran otoriter hegemonya biçimleridir. Bu rejimlerin sürdürülebilirliği, bir yandan sermaye fraksiyonlarının devlet içerisindeki konumlarını koruma kapasitelerine, diğer yandan ise zor aygıtlarının bu fraksiyonlara sağladığı destek düzeyine bağlı olarak şekillenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Otoriteryanizm, Kapitalist Devlet, Diktatörlük, Hegemonya, Kapitalist Sınıf Fraksiyonları

Otoriter Konsolidasyon ve Toplumsal Direnişin Sınırları: Türkiye'de Hegemonik Dönüşüm

Berk Esen

Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) iktidara gelmesinin ardından Türkiye, iki aşamalı bir rejim dönüşüm sürecinden geçmiştir. İktidarının ilk döneminde AKP, devlet aygıtını partizan biçimde kontrol ederek çoğunlukçu bir yönetim anlayışını benimsemiş; sonraki aşamada ise muhalif grupların siyaset alanını sistematik olarak daraltarak seçimli otoriter bir rejime yönelmiştir. Bu yeni rejimde piyasa ilişkileri büyük ölçüde iktidarın güdümüne girmiş; sivil toplum, medya ve akademi üzerindeki baskı yüksek seviyelere ulaşmıştır. Devlet kurumları, muhalefet partilerini **koopte etmek**, zayıflatmak ve içeriden bölmek amacıyla sistematik biçimde kullanılmıştır.

Mart 2025'te İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu'nun tutuklanması, Türkiye'deki otoriter rejimin yeni bir evreye geçtiğini göstermektedir. Bu dönemde Cumhur İttifakı, seçimli rekabetin asgari demokratik standartlarını ortadan kaldırarak siyasal rejim ve toplum üzerinde kalıcı bir hegemonya kurmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda iktidar, sandık yoluyla iktidar değişimini engellemek için muhalefeti hem yapısal hem de toplumsal düzeylerde sistematik olarak zayıflatmakta ve siyasal alanı tek taraflı biçimde yeniden şekillendirmektedir.

Bu bildiri, Türkiye'de ortaya çıkan hegemonik otoriterliğin siyasal, ekonomik ve uluslararası boyutlarını incelemekte; bu otoriterleşme sürecine karşı geliştirilebilecek direniş yöntemlerini ve stratejilerini tartışmaktadır.

Krizler ve Otoriter Devlet Biçiminin Dönüşümü

Galip Yalman

Kapitalizmin sürekli kriz içinde bulunan bir sistem olarak algılanması doğru olmamakla birlikte, krizlere yol açan çelişkilerin sisteme içkin olduğunun ön kabulü gibi okunabilecek, farklı krizlerle baş etme, diğer bir deyişle, kriz yönetme ve kriz önleme stratejilerinin sık sık gündeme getirildiği de bir gerçektir. Önemli olan süreç içinde, farklı zaman dilimlerinde ve farklı ölçeklerde yaşanan krizlerin yol açtığı yapısal dönüşümlerin, kapitalist toplumlardaki mücadele eksenlerini nasıl etkilediğini ve biçimlendirdiğini ortaya koyabilmektir. Bu aynı zamanda, ülke ekonomisinin dünya ekonomisi içindeki konumu ve bütünleşme biçimindeki değişim ve dönüşümlerin kavranabilmesi için de üzerinde durulması gerekli bir husustur.

Tarihçi Fernand Braudel, kapitalizmi kendini değişen koşullara adapte edebilen bir sistem olarak tanımlıyor. Kapitalist sistemde yaşanan krizler ve bunlarla baş etme stratejileri sonucu gündeme gelen, devletin ekonomideki işlev ve rollerindeki değişiklikler, Braudel'in vurguladığı değişim ve adaptasyon kabiliyetinin önemli göstergeleri aslında. Bu bağlamda, devlet-piyasa ilişkilerine ilişkin kavramsallaştırma girişimlerinin bir dönemlendirme aracı olarak yaygın bir kullanımı da söz konusu. Bu durum konuya ilişkin tartışmalarda bir paradigma değişimi olarak da betimlenmekte.

1980'li yıllardan bu yana akademik olduğu kadar siyasal gündemi de önemli ölçüde belirleyen tartışmalarda devlet-piyasa ve/ya devlet-sivil toplum kavram çiftleri kendilerine özgü mantıkları ve işleyiş ilkeleri ile belirlenen özgül/özerk alanlar olarak tanımlanmaktadır.

Devletin yeniden yapılandırılması olarak da tanımlanan bu sürecin kuramsal olduğu kadar siyasal açıdan da önemli bir boyutu vardır. Çünkü yapısal uyumun siyasal ve toplumsal maliyetini asgariye indirmeye yönelik düzenlemelerin başarılı olması, devletlerin siyasi iktidar değişikliklerinden de etkilenmeyecek biçimde reformların taşıyıcısı olmasına bağlanmaktadır.

Asıl beklenti, kapitalist sistemi, yaşanan krizlerin üstesinden gelerek düze çıkarmak olduğu ölçüde, söz konusu yaklaşım esasen bir kriz yönetim ve/veya kriz önleme stratejisinin kuramsal temelini oluşturmaktaydı. Sonuçta, bir yandan devletin toplum üzerindeki "vesayetine" son vermek, siyasal/ideolojik bağlamda stratejik bir hedef olarak belirlenmekte, diğer yandan, siyaset ile ekonominin ayrıştırılması, özellikle kriz dönemlerinde gündeme gelen uygulamaların birincil amacı olarak betimlenmektedir.

Bu bağlamda, siyasal olanla iktisadi olanın 'ayrışması', kapitalist üretim ilişkilerine özgü bir biçim olarak görülmediği ya da bilinçli olarak gözden uzak tutulduğu için, bu temelde kurgulanan ve 'hegemonik' nitelik kazanan söylemler üzerinden, kapitalist sistemin sorgulanmasının önüne geçilmiş olmaktadır. Devletin konumunu yeniden tanımlamaya yönelik söylemler, dayandıkları kuramsal çerçevelerin içerdiği tüm tutarsızlıklara ve çelişkilere karşın, insanların günlük yaşamlarındaki deneyimlerle doğrulandıkları ölçüde, bir anlamlar ve değerler sisteminin oluşturulmasına yardımcı olmaktadır. Piyasa söyleminin doğrularının otoriter bir devlet biçimi çerçevesinde, mutlak doğrular olarak yüceltilmesi ile birlikte, burjuvazinin hegemonyasını yeniden kurma girişimleri 1980'den itibaren birçok ülkede siyasal gündemi belirlemiştir.

Ancak, bir sınıfın gerçek anlamda hegemonyaya sahip olmasının, karşıtı olan sınıfların da örgütlenerek iktidar alternatifi bir siyasal güç haline gelebilecekleri bir ortamdan çekinmediğini göstermesiyle doğru orantılı olduğu da unutulmamalıdır. Ne var ki, egemenlerin otoriter zihin dünyası gerçek bir hegemonyanın, karşı hegemonik bir proje ile ahlaki ve entelektüel çatışma olmadan tesis edilemeyeceğini idrak etmekten uzak görünmektedir. Neoliberal dönemin emek-sermaye ilişkisinde ibrenin sermayeden yana olması, yürütmenin gücünün ve ağırlığını artmasının eşlik ettiği otoriter devlet biçiminin zaman içinde öne çıkan bir özelliği de yargının siyasal iktidarların siyasi muhaliflerine karşı kullandıkları bir araç haline dönüştürülmesidir. Yargının siyasallaşması olarak da betimlenen bu durum, genelde güçler ayrılığı ilkesi kâğıt üstünde kalsa bile siyasi muhalifleri yargı yoluyla etkisiz hale getirmeye yönelik olarak işlevsellik kazanmaktadır. Ne var ki, tüm bu olumsuz gelişmelere karşın, yaşanılan ve süreklilik kazanan kriz sürecini, kapitalist mantığın yaratılan değerlere el koyma biçimlerinin yaşamımız üstündeki boyunduruğunu kıracak bir toplumsal sistemsel dönüşüme yönelik fikirlerin olgunlaştırılması için bir fırsat dönemi olarak düşünmekte de yarar vardır.

OTURUM 73

HUKUK II: ULUSLARARASI HUKUK VE SUÇ

Uluslararası Suçların Soruşturulmasında Yeni Bir Dönem: UCM, Dijital Deliller ve Yapay Zekâ

Dr. Müge Dalar
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü

1998 tarihli Roma Statüsü ile kurulan ve 2002 yılında işlerlik kazanan Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM), soykırım, savaş suçları, insanlığa karşı suçlar gibi en ağır uluslararası suçları soruşturma ve kovuşturma görevi üstlenmektedir. Ancak bu suçların niteliği gereği, etkili delil toplama ve analiz süreçlerinde ciddi zorluklarla karşılaşılmaktadır. Bu zorlukları aşabilmek için 2023-2025 Stratejik Planı çerçevesinde Mahkeme, Savcılık Ofisi'nin küresel bir teknoloji lideri haline getirilmesini hedeflemiştir. Bu doğrultuda 2023 yılında *OTPLink* uygulaması hayata geçirilmiş ve dış paydaşlar ile tanıkların dijital delilleri güvenli bir şekilde çevrimiçi göndermelerine olanak tanıyan modern bir sistem olarak tanıtılmıştır. 2024 yılında duyurulan *Project Harmony* ile de çevirimiçi gönderilen büyük hacimli dijital verilerin işlenmesi için yapay zekâ tabanlı analiz araçlarının kullanılması amaçlanmıştır. Buna göre, yüz tanıma, otomatik çeviri, görüntü iyileştirme, ses ve video transkripsiyonları gibi teknolojiler sayesinde delil toplama süreci daha hızlı ve kapsamlı hale getirilmesi hedeflenmektedir.

UCM'nin giriştiği bu dijitalleşme süreci, iki temel tartışmayı da beraberinde getirmiştir: İlki, uluslararası suçların soruşturulmasında dijital verilerin güvenilirliği ve kullanımı; ikincisi ise yapay zeka destekli delil toplama yöntemlerinin hukuki ve etik sonuçlarıdır. Bu bağlamda bu çalışmada UCM'nin dijital dönüşüm sürecinde yapay zeka tabanlı teknolojilerin delil toplama ve analiz süreçlerine entegrasyonu incelenecek, yapay zekanın uluslararası ceza yargılamalarında kullanımının hukuki, etik ve pratik sonuçları değerlendirilecek ve adil yargılanma ilkeleriyle ilişkisi tartışmaya açılacaktır.

Çalışmada niteliksel bir yöntem benimsenecek olup, UCM tarafından yayımlanan strateji belgeleri, yıllık raporlar ve kamuya açık resmi açıklamalar temel alınarak doküman analizi yoluyla yürütülecektir. Ayrıca, yapay zekâ destekli delil toplama araçlarının kullanımına dair güncel uygulamalar, literatür taraması ile desteklenecek, kullanılan teknolojilerin işlevselliği ve hukuki sonuçları, mevcut vakalar ışığında normatif bir perspektifle ele alınacaktır. Bu bağlamda çalışmada, UCM'nin dijitalleşme sürecinin teknik kapasite artışı sağladığı ancak hukuki düzenlemeler ve etik ilkeler açısından yeni normatif çerçevelere ihtiyaç duyulduğu savlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Ceza Mahkemesi, uluslararası ceza yargılaması, dijital delil, yapay zekâ, adil yargılanma.

Talattuf Hukuku: İnsanlığa Karşı Suçlar Karşısında Etik Bir Hukuki Yönelim

Doç. Dr. Mustafa Bayram Mısır
Doç. Dr. Mustafa Ayhan Tekinsoy

Bu bildiri, insanlığa karşı işlenmiş büyük suçların yalnızca bireysel failleriyle değil, aynı zamanda bu suçlarla bilinçli ya da bilinçsiz biçimde dayanışma içinde olan toplumsal yapıların

etik ve hukuki sorumluluğuyla da ilişkili olduğunu savunmaktadır. Modern ceza hukukunun kusur, bireysel sorumluluk ve zamanaşımı gibi ilkeleri, bu tür tarihsel suçların kuşaklararası etkisini açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle bildiri, "talattuf" kavramını, klasik ceza hukukunun ötesine geçen bir hafıza hukuku biçimi olarak önermektedir. Talattuf; tanıma, iade ve kolektif dönüşüm ilkeleri çerçevesinde, sembolik onarım ve anayasal dönüşüm imkânlarını araştırır. İHAM, AYM ve BM belgeleri ışığında şekillenen bu model, geçmişle yüzleşmenin anayasal bir yükümlülük ve yurttaşlık hakkı olarak yeniden tanımlanmasını amaçlamaktadır. Talattuf, onarıcı adaletten farklı olarak, failin torunları ile mağdurun torunları arasında siyasal ve etik bir ilişki kurmayı hedefleyen, kurucu bir hukuk önerisidir.

Anahtar Kelimeler: Talattuf hukuku, hafıza hukuku, kolektif suç, onarıcı adalet, anayasal yüzleşme

Hukuk Kültürü ve Ceza Hukuku

Dr. Özgür Taşdemir
Yozgat Bozok Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı

Hukuk, bir toplumun yapıtaşını oluşturduğu kadar, toplumun bir yaratımı ve toplumsal gerçekliliği anlamlandırma biçimlerinden biridir. Bu bağlamda hukuk kültürü, hukukun kültürel yanına odaklanarak, hukuk kurallarının hangi amaçlarla yaratıldığını, hukuki kurumların nasıl işlediğini, hukuksal süreçlerin içerisinde yer alan aktörlerin davranış kalıplarını, toplumu oluşturan bireylerin beklentilerini, hukuk ve adalet algılarını irdeler. Bireylerin hangi değerler, tutumlar ve inançlar doğrultusunda hukuk kurallarıyla etkileşim kurduğu hukuk kültürüyle ilgilidir. Hukuk kültürü, yasaların etkinliğinin, hukuk kurallarının yorumunun ve uygulanışının önemli bir belirleyicisidir. Bu nedenle benzer ve hatta aynı hukuksal düzenlemelerin, farklı toplumlarda değişik biçimlerde uygulanması şaşırtıcı değildir. Hukuk kültürünün kapsamı, hukuk profesyonellerinin, kamuya yansımayan, hukuk kurallarına yaklaşımlarıyla, hukukun uygulamadaki işleyişini biçimlendiren davranış kalıplarıyla ve değer yargılarıyla sınırlandırıldığında, iç (örtük) hukuk kültürü olarak adlandırılır.

Hukuk kültürü, yasalarla, mahkeme kararlarıyla, hukuk profesyonellerinin kamuya açık veya genel kabul gören hukuki yargılarıyla, toplumu oluşturan diğer bireylerin hukuksal süreç ve kurumları algılarıyla sınırlandırıldığındaysa görünür (dış) hukuk kültürü olarak adlandırılır. Hukuk kültürü, hukukun kurumsallaşmasını, hukuk dilini ve anlamlandırmayı, hukuk sistemleri arasındaki farklılıkları ve yasaların ilgili toplumdaki etkinliğini inceler. Örneğin, bir toplumda hukukun üstünlüğü ilkesinin ne ölçüde benimsendiği, özel hayatın gizliliğine ve ifade özgürlüğüne atfedilen değer, mülkiyet algısı, hukuk kültürüyle ilgilidir. Bu çalışmada, hukuk kültürü, ceza hukuku boyutuyla ele alınacaktır.

Hukuk kültürü, bir ülkenin izlediği suç ve ceza politikasının oluşumunda, hangi davranışların suç olarak tipikleştirildiği ve bunlar için öngörülen cezaların ağırlığı üzerinde belirleyicidir. Kimi toplumlarda ceza hukuku toplumsal savunmanın ve düzenin korunması gibi amaçlar doğrultusunda kurumsallaştırılırken, kimi toplumlarda sosyal kontrol işleviyle öne çıkar. Bu bağlamda, kimi düşünürler, değişen kültürlere göre cezalandırma rejimlerinin var olduğunu ileri sürerek, bunları popülist rejimler, bürokratik rejimler ve kolektif rejimler olarak sınıflandırmaktadır. Kültür ve ceza hukuku arasındaki bir diğer etkileşim biçimi de ceza hukuku düzenlemelerinin yorumunda karşımıza çıkar. Örneğin, bir cezai uyuşmazlıkta hangi davranışların cinsel nitelikte olduğu, hangi ifadelerin halkı kin ve düşmanlığa tahrik ve

aşağılama suçuna vücut vereceği veya hakaret suçunu oluşturacağı, hangi davranışların genel ahlaka karşı suçlar içerisinde değerlendirilebileceği, failin haksız tahrik altında olup olmadığına ilişkin sorulara verilecek yanıtların bağlamını hukuk kültürü oluşturur. Hukuk kültürü, iç hukuk kültürü olarak ele alındığında, akla Bourdieu'nun "*habitus*" kavramı gelebilir. Hukuk kuralları muhataplarının içinde yer aldığı kültürel dünya içinde yorumlanıp uygulanmaktadır. Örneğin bu bağlamda, bir hâkim karar verirken, içinde bulunduğu hukuk kültürü, onun bireylerin haklarına ve devletin menfaatlerine dair anlayışını biçimlendirir.

Kanımızca, Türk Ceza Hukukunda Türk Ceza Kanunun 299'uncu maddesiyle yer alan "Cumhurbaşkanına Hakaret Suçu" hukuk kültürü boyutuyla bir toplumun ve o toplumdaki hukuk profesyonelleriyle diğer bireylerin devlet otoritesiyle ilişkilerini, o toplumda ifade özgürlüğü gibi bireysel özgürlüklere gösterilen yaklaşımı sunmasıyla, çalışmamızda karşılaştırmalı bir inceleme yapmak için uygundur. Kimi ülkelerde devlet başkanına veya yabancı devlet başkanına hakaret ayrı bir suç olarak düzenlenmişken, kimi ülkelerde bunlar ayrı bir suç oluşturmamakta, kimi ülkelerdeyse yargılama konusu beyanlar kamu görevlisine hakaret suçu içinde dahi değerlendirilmemektedir.

Etnik Temizlik Suçu: Kavramsal Sınırlar, Hukuki Unsurlar ve Tarihsel Örnekler Üzerinden Bir Değerlendirme

Selda Demirden
Sinop Üniversitesi, İİBF Siyaset Bilimi Kamu Yönetimi Bölümü

Etnik temizlik, modern uluslararası ilişkiler ve insan hakları söylemi çerçevesinde derinlemesine incelenmesi gereken karmaşık bir kavramdır. Özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinde Balkanlar'da yaşanan çatışmaların ardından küresel çapta dikkat çekmiş ve belirli bir etnik, dini veya kültürel grubun sistematik ve zorlayıcı yöntemler ile belirli bir coğrafyadan uzaklaştırılmasını ifade etmektedir. İlk olarak Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecinde Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki gerilimlerde kullanılmış, 1992–1995 Bosna Savaşı'nda yaşanan ağır insan hakları ihlalleriyle birlikte uluslararası hukuk literatüründe geniş yer bulmuştur. Etnik temizliğin yalnızca bir askeri strateji değil, aynı zamanda toplumsal mühendislik, ideolojik yapılandırma ve devlet politikası düzeylerinde şekillenen çok boyutlu bir olgu olduğunu öne sürmektedir. Etnik temizlik; doğrudan şiddet, psikolojik baskı, zorunlu göç, kitlesel tehcir, cinsel şiddet ve ayrımcı hukuk sistemleri gibi çok çeşitli yöntemlerle uygulanmaktadır. Bu yönüyle hem insani hem de hukuki boyutlara sahip bir suç niteliği taşır.

Bu çerçevede çalışma, etnik temizliğe dair tarihsel örnekleri analiz ederken bu süreçlerin devletin yapısal kapasitesiyle olan ilişkisini de incelemektedir. Uluslararası hukuk bağlamında etnik temizlik; soykırım, insanlığa karşı suçlar ve zorla yerinden etme gibi ağır suçlarla örtüşmekte, fakat hukuki anlamda bu terimlerle tam olarak örtüşmemektedir. Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi gibi uluslararası ceza mahkemelerinin kararları, etnik temizlik ile soykırım arasındaki niyet, kapsam ve yöntem açısından farkları vurgulamıştır. Bununla beraber, her iki suç türü de uygulamada benzer insani felaketlerle sonuçlanmaktadır. Bu çalışma, etnik temizlik kavramını tarihsel kökenleri, uygulama biçimleri ve uluslararası hukuktaki yeri bağlamında ele alırken, bu politikaların uluslararası toplum tarafından nasıl tanımlandığını, suçun hukuki sorumluluğunun nasıl belirlendiğini ve müdahale mekanizmalarının ne ölçüde etkili olduğunu da analiz etmektedir. Bu doğrultuda çalışma, uluslararası ilişkiler ve hukuk disiplinlerine katkı sunan disiplinler arası bir analiz sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Etnik temizlik, soykırım, uluslararası hukuk, insan hakları, zorunlu göç, insani müdahale, savaş suçları, uluslararası ceza mahkemeleri

OTURUM 74

FULYA ATACAN ANISINA

EMEĞİN DÖNÜŞÜMÜ

Genç ve Yorgun: Sahadan Örneklerle Emeğin Dönüşümü ve Girişimci Benlikler

Doç. Dr. Ece Öztan Paralı
Prof. Dr. Ester Ruben

Temel olarak "AVM'lerin Yorgun Gençleri" başlıklı kitabımıza dayanan sunuşumuz, çağdaş kent emeğinin dönüşümünü ve bu süreçte ortaya çıkan "neoliberal girişimci benlik" kavramını çok katmanlı bir saha verisi üzerinden tartışmayı amaçlamakta ve iki ana bölümden oluşmaktadır.

İlk bölümde, başta AVM'lerdeki satış elemanları olmak üzere, modern hizmet sektöründeki genç işgücünün çalışma koşulları ve emek rejimi üzerinde durulacaktır. Kapsamlı saha araştırmamızın ışığında esneklik, uzun ve denetimli çalışma saatleri, duygusal ve estetik emek gibi unsurların bu sektördeki genç emeği nasıl şekillendirdiği incelenecektir.

İkinci bölümde ise neoliberal kapitalizmin bireysel öznellikler üzerindeki etkisiyle ortaya çıkan "neoliberal girişimci benlik" meselesine odaklanılacaktır. AVM çalışanlarına ek olarak, moto kuryeler ve güvenlik görevlileri gibi farklı çağdaş emek biçimlerinden saha çalışmalarından örneklerle, bireylerin kendi performanslarından sorumlu tutulduğu, sürekli kendilerini geliştirmeye teşvik edildiği ve rekabetçi piyasa koşullarına uyum sağlamaya zorlandığı bir benlik inşası tartışılacaktır. Bu bölümde girişimci benliğin, genç işgücünün deneyimleri üzerindeki psikolojik ve sosyal yansımaları analiz edilecektir.

Sonuç olarak sunumumuz, "genç emek" ve "esneklik" kavramları çerçevesinde, sahadan örneklerle, emeğin dönüşümünü ve bu dönüşümün yarattığı "yorgun" ve "girişimci" benlikleri sosyolojik bir bakış açısıyla değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Neoliberal Yönetişimin Epistemolojisi ve Sınıf Politikası

Dr. Gökhan Demir

Bu bildiri, neoliberalizmin Türkiye'de nasıl kurumsallaştığını ve bu sürecin bilgi üretimi ve ideolojik yeniden çerçeveleme yoluyla nasıl hegemonik bir form kazandığını incelemektedir. Neoliberalizm, yalnızca piyasa merkezli bir reform dizisi değil, aynı zamanda bilgi üretiminin ve kamusal aklın yeniden şekillendirilmesinin aracı olan bir iktidar projesidir. Bu bağlamda, Türkiye'de 2000'li yıllardan itibaren hız kazanan neoliberal yeniden yapılanma süreci yalnızca ekonomi politikalarında değil, yönetişim normlarında, bilgi rejimlerinde ve sınıf ilişkilerinde de köklü dönüşümler yaratmıştır.

Bu süreçte düşünce kuruluşları, "tarafsız" ya da "teknokratik" bilgi üretim merkezleri olmanın ötesinde, bilgi-iktidar ilişkilerinin kurumsallaşmasında kurucu bir rol üstlenmişlerdir. Söz konusu kuruluşlar, yalnızca hükümet politikalarını meşrulaştıran söylemler üretmekle kalmamış, aynı zamanda devlet, sermaye çevreleri ve uluslararası aktörlerle kurdukları simbiyotik ilişkiler aracılığıyla hegemonik bir bilgi rejiminin taşıyıcısı hâline gelmişlerdir.

Çalışmanın temel argümanı, bu kuruluşların teknik bilgi sağlayan apolitik yapılar olmaktan ziyade, neoliberal otoriterleşmenin ideolojik taşıyıcıları ve sınıf ilişkilerinin yeniden inşasında işlevsel araçlar olduğudur. Bu bağlamda düşünce kuruluşları, toplumsal sorunları teknik meseleler olarak yeniden çerçevelemekte, emek süreçlerini piyasa uyumu ve verimlilik ölçütleri üzerinden değerlendirmekte; böylece toplumsal eşitsizlikleri siyasal tartışmanın dışında bırakmaktadır. Özellikle emek politikaları alanında, sosyal güvenliğin bireyselleştirilmesi, kamu hizmetlerinin piyasalaştırılması ve sendikal yapıların zayıflatılması gibi dönüşümler, bu uzmanlık alanları aracılığıyla meşrulaştırılmakta ve rıza üretimi, teknik ve nötr bir dilin arkasına gizlenmektedir.

Kuramsal çerçeve, Gramsci'nin hegemonya ve organik aydın kavramları aracılığıyla düşünce kuruluşlarını incelemekte; Foucault'nun bilgi-iktidar ilişkileri ve yönetimsellik analizleri üzerinden bilgi üretiminin iktidar teknolojileriyle nasıl iç içe geçtiğini ortaya koymaktadır.

Türkiye örneğinde, bu kuruluşlar farklı ideolojik pozisyonlara sahip görünseler de — bazıları siyasal iktidarla organik bağlara sahipken, bazıları daha teknokratik ve bağımsız bir görünüm arz etse de — emek ve sınıf ilişkilerine dair ortak bir neoliberal çerçeve sunmaktadır. Bu çerçeve hem rıza üretiminde hem de sınıf siyasetinin yeniden tanımlanmasında belirleyici bir rol oynamaktadır.

Sonuç olarak, bu bildiri neoliberal hegemonyanın yalnızca ekonomik ve siyasal alanlarda değil, aynı zamanda bilgi ve söylem düzleminde de kurulduğunu; bu inşanın ise sınıf ilişkileri, emek rejimleri ve demokratik siyasetin içeriği üzerinde derinlemesine dönüştürücü etkiler yarattığını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Siyasallaşma, Bölünme ve Yükselişten Krize Doğru: 1960-1980 Döneminde Türkiye Sendikal Hareketi

Dr. Süreyya Algül

Bilindiği üzere 1960'lı yıllarla başlayan ve 1970'lerin sonlarına kadar uzanan dönem, dünyanın pek çok coğrafyası gibi Türkiye'de de solun yanı sıra sendikal hareketlerin de yükselerek güçlendiği bir dönem olarak anılır. 27 Mayıs 1960 darbesiyle başlayan süreçte sendika, toplu sözleşme ve grev hakkının yasal tanımaya kavuşması gerek emek yazınında ve gerekse politik iktisat ve siyaset gibi sosyal bilimler disiplinleri içinde dönemin "özgürlükçü iklimi"yle ve/veya bürokratik reformizmin ithal-ikameci iktisat politikasının gereği olarak işçilere söz konusu hakları vermesiyle açıklanabilmektedir. Buna karşılık dönemin işçi eylemlerinin bir çeşit resm-i geçidini sıralayıp işçi hareketlerinin sendikal haklarını bütünüyle kendisinin aldığını iddia eden çalışmalar da az değildir. Her iki eğilim de sorunludur ve dönemin olgusal gerçekliğini yansıtmaktan uzaktır. Genel olarak belirtmek gerekirse söz konusu hakların yukarıdan verildiği argümanının temel sorunu, dönem içinde sendikal hareketin 1960 öncesinin birikimini ve 1960 sonrasında bu birikime de dayanan aktivitesini görememesi, dönemin iktisadi, siyasal ve toplumsal yapısı içinde sendikal hareketi dikkate değer bir aktör olarak düşünmemesidir. İkinci eğilim ise sözü edilen yapıyı ve o yapı içindeki diğer aktörleri ihmal ederek yalnızca sendikal hareketin aktörlüğünü öne çıkarmaktadır.

Sonuç olarak her iki eğilimin ihmal ettiği husus, sendikal hareket ile yapı ve o yapı içindeki diğer aktörler arasındaki diyalektik süreçtir. Oysa söz konusu diyalektik süreç dikkate alınırsa, örneğin gerek kurumsal düzeyde Türk-İş'in bölünmesi ve DİSK'in kurulması ve gerekse her iki örgütün sağ ve sol siyasetler içindeki konumlanmaları daha iyi anlaşılabilecek ve daha da

önemlisi Türkiye'de sendikal hareketin dönem içindeki hal-i pürmelali daha doğru biçimde resmedilebilecektir. Ayrıca böylelikle, neredeyse merkez/periferi ayrımı tanımaksızın kapitalist sistem içinde yer alan dünyanın pek çok ülkesinde 1970'lerin sonlarından başlayarak sendikaların içine düştüğü ve günümüzde de yaşanmaya devam eden kriz halinin Türkiye özelindeki öyküsüne de ışık tutulmuş olacaktır.

OTURUM 75

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ

27 Mayıs 1960 Askerî Darbesi'nin ve Dönemin "Sır Dergisi" (1960-1961) Kapakları Üzerinden Okunması

Doç. Dr. Pınar Aydoğan
Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi

1960 Türkiyesi'nin en önemli kitle iletişim aracı gazeteler ve dergiler olmuştur. Özellikle dergilerin niteliğini gösteren, onu çekici kılan dergi kapakları, okuyucular için bilgiye ulaşmada ilk durak ve dikkate alınması gereken en önemli parça olarak görülebilir. Dergiler yayımlandığı dönemin aynası gibidir. *SIR* dergisi de, 21 Haziran 1960 tarihinde darbenin hemen ardından siyasi dergicilik kapsamında haftalık yayın yapan bir dergi olarak yayımlanmıştır. Dergi, DP döneminde gazetecilere verilen cezalara ve basın özgürlüğü ihlallerine vurgu yapan bir isim seçerek, "Artık hiçbir şey SIR olarak kalmayacak. SIR, için hiçbir şey SIR değildir" sloganıyla yayın hayatına başlamıştır.
Darbe sonrası Türk siyasi yaşamının geçiş döneminin temel sorunlarıyla meşgul olan bir içeriğe sahip olan *SIR*, gelişmeleri geniş bir muhabir ekibiyle izleyen, okuyuculara özel haberler ya da dosyalar şeklinde ve dikkat çekici fotoğraflarla sunan tarzıyla haber dergisi niteliğindedir. Her hafta kapak fotoğrafı ile genel politik manzarayı çizmeye çalışan *SIR*, Yassıada duruşmalarını özel bir ekiple izlemiş, Anayasa Komisyonu içindeki çalkantılara ışık tutmuş, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) içi hizipleri mercek altına almış, yeni parti çalışmalarını gün be gün takip etmiş, Millî Birlik Komitesi (MBK) içinde yaşanan ikiliği ve ardından tasfiyeyi ilk önce sezenlerden olmuştur. Belgeleri ortaya çıkarmayı ve daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış resimleri kullanmayı hedefleyen dergi, Demokrat Parti'li (DP) yöneticilerin özel hayatlarına dair mektuplar, anı defterleri, tanık ifadelerini bulup, yayımlamıştır.

Çalışmanın amacı 27 Mayıs 1960 askerî darbesinin ve sonrasında Türkiye'nin geçirdiği askeri ve siyasal sürecin *SIR* dergisi kapaklarında işleniş ve yorumlanış şeklini, nasıl sunulduğunu ortaya koymaktır. Darbe sonrası yaşanan siyasal gelişmelerin sunumunun dergi kapaklarında nasıl işlendiği hangi görsel malzemelerle halka sunulduğu çözümlenmeye çalışılmıştır.

Çalışmada belge analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu çerçevede 21 Haziran 1960 ve 2 Ekim 1961 yılları arasında yayımlanan *SIR* dergisinin 56 sayısı/kapak sayfası taranıp, çözümlenerek analiz edilmiştir.

SIR'ın kapakları bu dönemin politik ikliminde yaşanan tüm gelişmeleri adeta sessiz bir film izler gibi gözler önüne sermiştir. Dergi kapakları incelendiğinde derginin "ikinci bir Kuva-yı Millîye hareketi" olarak yorumladığı, 27 Mayıs'ı meşrulaştırdığı, darbe kelimesini kullanmaktan kaçındığı, Başta Andan Menderes ve Celal Bayar olmak üzere DP'liler hakkında oldukça aşağılayıcı bir yayın dili oluşturduğu, İsmet İnönü'yü yeni dönem için Türk siyasetindeki sorunların üstesinden gelebilecek tek kişi olarak gördüğü, İnönü'nün görüşleri paralelinde bir yayın politikası izlediği, bu bağlamda İnönü'nün ve MBK'nın bir nevi sözcülüğünü üstlendiği, İnönü'ye yoğun bir hayranlık duyarken, halka uzak politikalarını değiştirmemek ve "İnönü'nün gölgesinde şövalyelik yapmakla" suçladığı CHP'yi sert bir şekilde eleştirdiği tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: 27 Mayıs 1960, SIR dergisi, Dergi kapakları, Milli Birlik Komitesi, İsmet İnönü, Demokrat Parti.

Demokrat Parti Döneminde Türk Kadınlar Birliği ve Kadınların Siyasi Hak Talepleri

Özlem Dilber

Türk Kadınlar Birliği (TKB), Türkiye tarihinin en eski ve uzun soluklu kadın derneklerinin başında gelmektedir. Fakat feminist literatür genellikle derneğin Türk Kadın Birliği adıyla faaliyet gösterdiği 1924 ve 1935 yılları arasına, özellikle de Nezihe Muhiddin önderliğinde 1927'ye kadar yürütülen seçme-seçilme hakkı mücadelesine odaklanmaktadır. Literatüre göre derneğin 1935'te kapatılması hareketin tarihinde bir kopuşa neden olur: Birinci dalga kadın hareketi son bulur ve 1980'li yıllarda hareket yeniden ortaya çıkana kadar bir "sessizlik" dönemine girilir. Halbuki çok partili hayata geçildikten sonra Cemiyetler Kanunu'nda yapılan değişiklikle yasal engel kaldırılmış ve çok sayıda kadın derneği kurulmuştur. TKB de 1949'da yeniden kurulmuş ve siyasi hak talepleriyle ön plana çıkmıştır.

Bu sunumda, "Savaş Sonrası Dönemde Kadın Örgütlenmeleri (1945-1960)" başlıklı TÜBİTAK projesi (no:122K781) kapsamında detaylı bir şekilde taranan gazete ve dergilere dayanarak, TKB'nin 1950'li yıllarına odaklanılacak ve literatürdeki "sessizlik" ve kopuş iddiaları sorgulanacaktır. Proje bulgularına dayanarak, TKB'nin ikinci döneminin bir "sessizlik" dönemi olmadığı, aksine kadın aktivistlerin hak taleplerinde bulunmaya devam ettiği ve siyasi partiler üzerinde yoğun bir baskı kurduğu gösterilecektir. Ayrıca kadınlar hak taleplerini meşrulaştırırken, Meşrutiyet Dönemi'nden itibaren etkili olan kadın derneklerini ve Kurtuluş Savaşı sırasında kadınların oynadığı rolü sıklıkla belirtir. Dönemin en etkili kadın aktivistlerden İffet Halim Oruz ve onun çıkardığı Kadın Gazetesi de TKB'nin ilk dönemi ve Muhiddin'in mirasını sahiplenmiştir. Bu sunumda, savaş sonrası kadın hareketinin hem gündem ve faaliyetler hem de kurumsal süreklilik açısından kendisini Osmanlı son dönemi ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında ortaya çıkan hareketin mirasçısı olarak gördüğü vurgulanacaktır.

Demokrat Parti'nin Otoriterleşme Dinamikleri: Bir Çözümleme Çerçevesi Önerisi

Süleyman Gökçe
Bilkent Üniversitesi Siy. Bil. Kamu Yön. Böl.

Çağdaş Türkiye siyaseti çalışmalarında Demokrat Parti (DP) döneminin otoriterleşme süreci çeşitli yaklaşımlarla açıklanmıştır. Bu bildiri, tarih ve karşılaştırmalı siyaset bilimi disiplinlerinin kavram setlerini kullanarak yenilikçi ve eleştirel bir çözümleme çerçevesi önermektedir. Bildiri ilk olarak, birincil kaynaklara dayalı verilerle DP dönemini Türkiye siyasetinde ilk rekabetçi otoriterlik uygulaması şeklinde serimlemektedir. İkinci olarak, DP'nin otoriterleşme nedenlerini kurumsal-inşacı, sistemik-yapısalcı ve bütüncül çözümlemeyle kuramsal-kavramsal zeminde tartışmaktadır.

1- Türkiye siyasetinde ilk serbest seçimlerin ardından yönetime gelen DP'nin iktidar süresi (1950-1960) bir "çok partili siyaset" dönemidir. Bildirinin ilk savı, bu dönemin "demokratik" olarak nitelenemeyeceğidir. Bu sav, Steven Levitsky ile Lucan Way'in rekabetçi otoriterlik yaklaşımıyla (2002, 2010) önerdikleri kıstaslara uyarlanan birincil kaynakların görgül verileriyle desteklenmektedir. Bu çözümlemeyle Türkiye'deki güncel rekabetçi otoriterlik çalışmalarına da özgün katkı sunulmaktadır.

2- Mevcut literatür DP'nin otoriterleşme dinamiklerini modernleşme kuramı ve siyasal kültür gibi kurumsalcı (Mardin, 1973; Turan, 1988, 2000, 2015; Sarıbay, 1991; Kalaycıoğlu, 2000, 2005, 2007; Heper, 1985; Özbudun, 1988, 2000 *vd.*), diyalektik ekonomi-politik gibi yapısalcı (Keyder, 2008; Sunar, 1985 *vd.*), veya aktör merkezli (Karpat, 1959, 1972; Sayarı, Harris, 2002; Turan, 2015 *vd.*) yaklaşımlar çerçevesinde açıklamaktadır. Bildirinin ikinci savı, DP'nin otoriterliğe yönelme nedenlerinin kurumsal-inşacı ve sistemik-yapısalcı yaklaşımların karma perspektifiyle açıklanabileceğidir. Bu suretle DP'nin otoriterleşme dinamikleri, Levitsky ile Way'in demokrasi ile otoriterlikten ayrık bir siyasi rejim tipi olarak niteledikleri rekabetçi otoriterliğin özgün koşullarına dayandırılmaktadır.

İkinci sav çift katmanlıdır: İlk katman, i) Robert Dahl'ın (1971) demokratikleşme için gerekli gördüğü "hoşgörü maliyeti ile baskı maliyeti" dinamiklerinin tersine dönmesinin ve ii) sınırlı "çokluk yönetimi"nin (poliarşi) kurumsal-inşacı incelemesine dayalıdır. İkinci katman, Levitsky ile Way'in (2010) önerdikleri "dış bağlantı-kaldıraç etkisi" ile "devletin zorlama kapasitesi ve iktidar partisinin örgütleyici gücü"nün sistemik-yapısalcı çözümlemesini dikkate almaktadır. Bu sav, otoriterleşme dinamiklerini iki katmanın etkileşimiyle açıklanmaktadır.

Bu bütüncül çerçeve, Türkiye'de çok partili siyasete geçişin (1946-1950) ardından seçimci (electoralist) anlayışın demokrasiyle özdeş tutulma nedenlerini ortaya koyabilir. Yatay (kurumlar), dikey (seçimler) ve eğik (sivil toplum ve toplumsal muhalefet) denge-denetim de bu çözümlemede dikkat alınmaktadır. Bu unsurların yokluğunda, siyasal yönetime ve devletin zorlama kapasitesine sahip bir iktidar partisinin örgütleyici gücü rekabetçi otoriterliğe kolayca yönelebilmektedir (Levitsky ve Way, 2010). Gramsci perspektifinden bakıldığında, bu durum DP'nin siyasi iktidarının başında kurmaya çalıştığı rızaya dayalı hegemonyanın, otorite krizi baş gösterdiğinde zora dönüşmesinin sebeplerini de izah edebilir.

1960 İlkbaharında Türkiye'de Demokratik Aşınma: Demokrat Parti İktidarının Son Evresine Kavramsal Bir Yaklaşım

Beycan Mura

Bu çalışma, Demokrat Parti (DP) iktidarının otoriterleşme sürecinin doruk noktasına ulaştığı 1960 ilkbaharında Türkiye'de fiilen yürürlükte olan siyasal rejimin niteliğini, Nancy Bermeo'nun tanımladığı biçimiyle günümüz siyaset biliminde sıklıkla başvurulan bir kavram olan "demokratik aşınma" (*democratic backsliding*) kavramı çerçevesinde tartışıyor. Çalışma, beş ulusal gazetenin (*Dünya*, *Milliyet*, *Tercüman*, *Vatan* ve *Yeni Sabah*) 1960 yılının Mart, Nisan ve Mayıs aylarında yayımlanan nüshalarının sistematik taramasıyla elde edilen nitel verilere dayanıyor.

Basın üzerindeki yoğun sansür ve siyasi baskıya rağmen, incelenen haber içerikleri ve köşe yazıları, 1950'li yıllar boyunca kademeli olarak ilerleyen otoriterleşme eğilimlerinin 1960 ilkbaharında yeni bir evreye girdiğini ortaya koyuyor. Bu dönemde, Türkiye'deki rejim yalnızca demokratik niteliklerinden arınmakla kalmamış; liberal demokrasilerin biçimsel standartlarına yönelik bağlılığını da yitirmiştir. Çalışma, yürütme erkinin orantısız biçimde güçlendirilmesi (*executive aggrandizement*), yasama organının işlevsizleştirilmesi, muhalefet partisi CHP'nin faaliyetlerinin devlet aygıtı marifetiyle bastırılmaya çalışılması ve basın özgürlüğünün sistematik biçimde kısıtlanması gibi çok boyutlu gelişmeler aracılığıyla Türkiye'nin söz konusu dönemde deneyimlediği demokratik aşınmayı belgeliyor.

Bu araştırma, demokratik aşınma kavramının tarihsel bağlamlara da başarıyla uygulanabileceğini göstererek, kavramın yalnızca çağdaş rejim krizlerini değil, geçmişteki otoriterleşme süreçlerini anlamak için de elverişli bir analitik çerçeve sunduğunu savunuyor. Bu yönüyle çalışma, Türkiye siyasi tarihinin yaygın anlatılarından biri olan "demokratik dönemlerin rejimin iç dinamiklerinden bağımsız askeri darbelerle kesintiye uğradığı" yönündeki çizgisel yaklaşıma eleştirel bir mesafe koyuyor. Bunun yerine, demokrasiyi siyah-beyaz bir varlık-yokluk ikiliğinden ziyade, rejim tiplerinin bir süreklilik içinde yer aldığı bir anlayışla ele almayı öneriyor. Böylece hem dönemsel bir rejim analizine hem de kavramsal bir tartışmaya katkı sunmayı amaçlıyor.

Anahtar Sözcükler: Demokratik aşınma, yürütmenin genişletilmesi, otoriterleşme, Demokrat Parti, 27 Mayıs 1960 Darbesi, siyasal rejim analizi

OTURUM 76

TOPLUMSAL CİNSİYET VI: ERKEKLİK ÇALIŞMALARI

Türkiye'de Erkeklik, Patrimonya ve Siyaset: İdris Küçükömer'e Yeniden Bakmak

Dr. Ali Açıkgöz
Antalya Bilim Üniversitesi
Doç. Dr. Selin Akyüz
TED Üniversitesi

Bu bildiride (1.) Türkiye İşçi Partisi'nin önemli siyasetçilerinden ve ideologlarından İdris Küçükömer'in kişisel ve entelektüel biyografisi üzerinden, Türkiye siyasetinde siyasal erkekliğin izleri sürülmektedir. Küçükömer 'imajı', Soğuk Savaş dönemi Türkiye'sinde dalgalı bir seyir izlemiştir. Ölümü ise kuşaklar arası bir değişim sürecine denk gelmiş ve kendisi, neoliberalize olan sosyalistlerle İslamcılar arasında kurulan post-Kemalist bir ittifakın kahramanı olarak yeniden inşa edilmiştir. Belirtilmelidir ki Küçükömer 'vakası', eleştirel erkeklik çalışmaları alanının analitik araçlarıyla Türkiye siyasetinde kahramanların, hainlerin ve efsanelerin yaratım süreçlerini incelemek için özgün bir fırsat sunmaktadır.

Çalışma, bu arka plan üzerinden Türkiye'deki ideolojileri, toplumsal cinsiyet normlarını ve patrimonyal kültürel unsurları —vesayet ve himaye ilişkilerini— yeniden ele almaktadır. Küçükömer'in kendi metinlerinin yanı sıra, 1960'tan itibaren onunla ilgili yazılmış anılar ve tanıklık metinleri de analiz edilmiştir. Tarihi doğrusal bir okuma biçiminden kaçınarak, takip edilen yolun çoklu, çeşitli ve kimi zaman karmaşık dönemeçlerinde durarak yeni çözümlemeler aranmıştır. Erkekliği tekil ve durağan bir 'solcu erkeklik' olarak kavramsallaştırmaktan kaçınarak, farklı erkeklik inşalarının doğallaşmış ve görünmeyen/gizli hâllerine, özellikle de erkekler arasındaki ilişki ve rekabetlere odaklanılmıştır. İdeolojik geçiş figürü olarak Küçükömer'in yeniden inşa edilme sürecinin karmaşık toplumsal cinsiyet boyutları, siyasette 'sol' ve 'sağ', 'gerçek' ve 'sahte', 'iyi' ve 'kötü' gibi kategoriler üzerinden yapılan tanımlamaların ötesinde ortaya konulacaktır.

Anahtar kelimeler: Siyasal Erkeklik, Patrimonya, Siyasal İdeolojiler, İdris Küçükömer

STK Perspektifinden Erkeklerin Cinsiyet Eşitliğine Katılımı: Haritalama ve Etki Değerlendirme Çalışması

Doç. Dr. Atilla Barutçu
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü
Dr. Öğr. Üyesi Nurseli Yeşim Sünbüloğlu
Kadir Has Üniversitesi, Çekirdek Program
Doktorant Gizem Doğan
Ankara Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü

Bu sunumda, son yıllarda giderek daha fazla ön plana çıkan bir toplumsal değişim alanı olan erkeklerin cinsiyet eşitliğinin sağlanması çabalarına dahil olmaları konusu, bu alanda çalışan STK'ların perspektifinden ele alınacak ve TÜBİTAK ARDEB 3005 programı tarafından desteklenen "Türkiye'de Erkeklerin Cinsiyet Eşitliğine Katılımını Hedefleyen STK Çalışmalarının Haritalandırılması, Değerlendirilmesi ve Toplumsal Etkilerinin Güçlendirilmesi" başlıklı proje kapsamında toplanan veriler paylaşılacaktır. Son yıllarda

erkeklerin eşitlik mücadelesine katılımının tarihini inceleyen ve yürütülen uygulamaların/programlarının katılımcısı olan erkeklerin motivasyonlarına ve dirençlerine odaklanan literatürün yanı sıra, bu programların uygulayıcısı olan STK'lara odaklanarak (1) müdahalenin hangi düzeylerde gerçekleşebildiğine, (2) erkeklerin katılımının nasıl kavramsallaştırıldığına ve kurumsallaştırıldığına ve (3) erkeklerin katılımını sağlamak için geliştirilen stratejilere odaklanan bir literatürün de gelişmekte olduğu söylenebilir.

Gelişmekte olan bu literatüre katkı sunmayı amaçlayan araştırmanın ilk adımında, Türkiye'deki STK'ların erkeklerin cinsiyet eşitliğine katılımı hedefiyle yürüttükleri çalışmalar hakkında bilgiler derlenerek bir haritalama çalışması gerçekleştirilmiştir. İkinci adımda bu çalışmaları yürüten STK yetkilileriyle ve/veya proje yürütücüleriyle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiş ve yürütülen 19 çalışma detaylandırılarak çalışmaların nasıl tasarlandığı, nasıl yürütüldüğü, hangi hedeflerle ilerlediği, hedef kitleye nasıl ulaşıldığı, çalışmada hangi faydaların sağlandığı ve hangi güçlüklerle ve dirençlerle karşılaşıldığı konularında veriler toplanmıştır. Araştırmanın üçüncü ve son adımında ise yürütülen bu çalışmaların etki değerlendirmesini katılımcıların bakış açısından yorumlayabilmek adına ilgili STK çalışmalarına katılmış erkeklerle iki odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiş ve erkeklerin deneyimleri, uygulanan yöntemlere dair izlenimleri, karşılık bulan/bulmayan beklentileri ve cinsiyet eşitliği konusundaki dönüşümleri hakkında veriler toplanmıştır.

Araştırma kapsamında derinlemesine görüşmelere ve odak grup görüşmelerine entegre şekilde görüşmecilerin araştırmanın ana ekseni doğrultusunda toplumsal dinamikleri, süreçleri ve ilişki ağlarını görselleştirerek betimledikleri bir veri toplama yöntemi olan katılımcı haritalama (*participatory mapping*) yöntemi de kullanılmış, elde edilen veriler hem STK yetkililerinin ve/veya proje yürütücülerinin hem de çalışmalara katılmış olan erkeklerin süreçteki deneyimlerine dair oluşturdukları görsel verilerle desteklenmiştir. Sunumda erkeklerin cinsiyet eşitliğine katılımını hedefleyen STK çalışmaları, haritalama raporu üzerinden ve derinlemesine görüşmelerden elde edilen veriler ışığında analiz edilecek, aynı zamanda erkeklerle yapılan odak grup görüşmelerinden elde edilen verilerle bir karşılaştırma yapılarak cinsiyet eşitliğine dair ortaya çıkan destek ve direnç mekanizmaları tartışmaya açılacaktır.

OTURUM 77

TÜRKİYE'DE SOSYAL POLİTİKA IV: BARINMA KRİZİ

Türkiye'de Kiralık Konut Krizinin Ekonomi Politiği

Havva Ezgi Doğru Zırığ
Anadolu Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü
Işıl Erol
Özyeğin Üniversitesi, Uluslararası Finans Bölümü

Son yıllarda hem Küresel Kuzey hem de Küresel Güney ülkelerinde kiralık konut piyasası yapısal bir dönüşüm geçirmektedir. Küresel Kuzey'de, ipotekli konut kredileri yoluyla teşvik edilen mülk sahipliği merkezli konut politikaları, kiralık konut sektörünü giderek daha spekülatif, güvencesiz ve dışlayıcı bir yapıya büründürmektedir. Küresel Güney'de ise bu dönüşüm, farklı siyasal, kurumsal ve toplumsal dinamikler içinde şekillenmekte, kiralık konut piyasasını da özgün biçimlerde dönüştürmektedir. Bu çalışma, Türkiye'deki kentleşme sürecini kiralık konut politikaları üzerinden analiz ederek literatürdeki önemli bir boşluğu doldurmayı hedeflemektedir. TÜBİTAK 3501 projesi kapsamında yürütülen araştırma, hem makroekonomik veriler hem de tarihsel süreçler üzerinden kiralık konut piyasasının nasıl "varlıklaşma" (assetization) ve "rantiyerleşme" (rentierism) süreçleri aracılığıyla yeniden yapılandığını göstermektedir. Türkiye'de konut fiyatları ve kiralar, OECD ülkelerine kıyasla beş kat daha hızlı artmış; konut sahipliği oranı 2015–2023 arasında %60,4'ten %56,1'e düşerken kiracılık oranı %21'den %28'e yükselmiştir. Bu süreçte emeğin milli gelirdeki payı %32,2'den %24,2'ye gerilemiş; gelir ve servet eşitsizlikleri derinleşmiştir. Kira tespit ve tahliye davalarının hızla artması, arabuluculuk sistemine rağmen uyuşmazlıkların çözümsüz kalması ve kiracı-ev sahibi çatışmalarının toplumsal şiddete dönüşmesi, krizin yalnızca ekonomik değil, toplumsal bir boyuta da sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Küresel Kuzey'de, 2008 küresel finansal krizinden sonra mülk sahipliğine dayalı konut politikalarının çökmesiyle birlikte sermaye kiralık konut sektörünü yeni bir yatırım alanı olarak görmeye başlamıştır. Türkiye'de bu dönüşüm, yaklaşık 10 yıl sonra, 2018 sonrasında "hibrit" bir biçimde, yani hem kamu arazilerinin finansal varlığa dönüştürülmesiyle (TOKİ ve Emlak Konut GYO aracılığıyla) hem de devletin seçici konut finansmanı stratejileriyle şekillenmiştir. 2018 döviz ve borç krizinin ardından borç temelli konut finansmanı durma noktasına gelmiş, ipotekli satışların payı %40'tan %9,5'e gerilemiş, faiz oranları ise %13'ten %43'e fırlamıştır. Buna karşın toplam konut satışları 1,5 milyon civarında sabit kalmıştır. Üç büyük şehirde (Ankara, İstanbul ve İzmir) kiralar, konut fiyatlarının da ötesinde artarak kiralık konut erişimini dramatik biçimde zorlaştırmıştır. Çalışma, kiralık konut krizinin yalnızca ekonomik krizlerden değil, devletin finansallaşmayı destekleyen politikalarından ve rantiyer sınıf ilişkilerinin kurumsallaşmasından kaynaklandığını ileri sürmektedir. Dolayısıyla Türkiye'deki kiralık konut krizi, mülkiyet ilişkilerinin dönüşümüyle birlikte, neoliberal devletin hem üretim hem de tüketim alanında konutu bir finansal varlık olarak yeniden kurgulamasının doğrudan sonucudur.

Mülksüzleşme ve Barınma Krizinin Ortasında Yaşlılık: Dükkan Evler

Dr. Arş. Gör. Cansu Tekin
Akdeniz Üniversitesi İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

2000 ve 2008 yıllarında sosyal güvenlik alanında yapılan düzenlemeler, emekli maaşlarının reel alım gücünde kademeli bir düşüşe neden olmuştur. Bugün gelinen noktada, yaşlı yoksulluğu kent mekânında farklı boyutlarıyla görünür hâle gelmeye başlamıştır. Ancak çok daha güncel bir olgu olarak, yaşlıların (ve genel anlamda kent mülksüzlerinin) maruz kaldığı barınma kriziyle birleşen yeni bir barınma biçimi ortaya çıkmıştır. Kent merkezlerinde genellikle depo olarak kullanılan 5 metrekarelik dükkanlarda barınma, mülksüzlerin bu kriz karşısında geliştirdiği zorunlu bir çözüm yolu olarak dikkat çekmektedir.

Günümüzde yaşlı yoksulluğu ile kesişen barınma krizi, yalnızca mevcut emekli nüfusu etkilemekle kalmamakta, aynı zamanda gelecekteki kuşaklar açısından da derinleşen bir yapısal tehdit oluşturmaktadır. Sosyal güvenlik sisteminde yaşanan dönüşümler, konut piyasasındaki spekülatif dalgalanmalar ve kamusal hizmetlerin gerilemesi bu süreci daha da kırılganlaştırmaktadır. Eğer bütüncül ve hak temelli sosyal politikalar üretilmezse, kentlerdeki konut güvencesizliği yalnızca marjinal grupların değil, toplumun geniş kesimlerinin karşı karşıya kalacağı kalıcı bir kriz hâline gelecektir. Bu nedenle, barınma hakkını sosyal güvenlik sisteminin ayrılmaz bir parçası olarak yeniden düşünmek ve sosyal devletin kurucu ilkeleri çerçevesinde güçlü bir müdahale mekanizması geliştirmek, yalnızca mevcut sorunlara değil, gelecekte yaşanabilecek toplumsal çöküntülere karşı da temel bir direnç noktası oluşturacaktır.

Bu çalışmada, yeni bir olgu olarak "dükkan evler"in tanımı yapılacaktır. Barınma ve sosyal güvenlik sisteminin krizi, neoliberal kapitalizm çerçevesinde ele alınarak yaşlı yoksulluğu bağlamında incelenecektir. Dükkan evlere ilişkin bu çalışmada eleştirel bir perspektif benimsenmiş olup, yöntem olarak nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Hakikatin ancak onu deneyimleyenlerce ortaya çıkarılabileceğine olan inanç doğrultusunda, derinlemesine mülakat teknikleriyle deneyim aktarımına başvurulmuştur. Konuya ilişkin etik kurul başvurusu Akdeniz Üniversitesi Etik Kurulu'na yapılmıştır. Araştırmacının Antalya'da ikamet etmesi ve kentin barınma krizinin en yoğun yaşandığı bölgelerden biri olması nedeniyle, alan araştırması kongrenin tam metin teslim tarihinden önce gerçekleştirilecektir. Bu kapsamda, dükkan ev kategorisine giren barınma alanları tespit edilmiş; gündelik yaşamın akışkanlığı içerisinde bu mekânlarda yaşayan bireylerle ilişki kurularak saha süreci başlatılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde barınma krizi ve sosyal güvenlik sistemindeki dönüşümlerin nedenleri ele alınacak, ikinci bölümde konu epistemolojik ve metodolojik bağlamda değerlendirilerek teorik arka plan sunulacaktır. Üçüncü bölümde ise saha gözlemlerine yer verilecektir. Sonuç bölümünde, konut sorununa dair üretilebilecek alternatif çözüm önerileri tartışmaya açılacaktır.

Karşılaştırmalı Perspektifte Türkiye'nin Barınma Krizi

Doç. Dr. Melih Yeşilbağ
Ankara Üniversitesi, DTCF, Sosyoloji Bölümü

Bu çalışma Türkiye'nin güncel barınma krizini karşılaştırmalı bir perspektifle ele almaktadır. Son beş yılda dünya genelinde konut ve kira fiyatlarında ciddi bir yükseliş eğilimi belirgin olmakla birlikte Türkiye bu göstergelerde açık ara farkla birinci konumdadır. 2019-2023 yılları

arasında konut fiyatları OECD ülkelerinde ortalama %16'lık bir reel artış kaydederken, Türkiye'de bu artış %113 seviyesinde gerçeleşmiştir. Aynı dönemde Türkiye'de kiralar da reel düzeyde iki katına çıkmıştır. Türkiye aynı zamanda konut sahipliği oranının en hızlı düşüş gösterdiği ülkeler arasındadır. Son 10 yılda %5'lik düşüşle (%61'den %56'ya), Norveç ve Almanya'dan sonra tüm AB ülkeleri arasında üçüncü sıradadır. Daha ilginci, son 20 yılda konut stoğuna eklenen 11 milyondan fazla daireyle, Türkiye dünya genelinde hem mutlak hem nüfusa göreli olarak en yüksek hacimli konut üreticileri arasında yer almaktadır.

Öte yandan, GSYH'nin yalnızca %1,3'üne tekabül eden mortgage piyasasıyla, Türkiye, yalnızca AB ortalamasının (%42) değil Latin Amerika ve Asya ekonomilerinin de oldukça gerisindedir. Özetle Türkiye, yüksek konut üretimi, ihmal edilebilir düzeyde menkul kıymetleştirme ve mortgage piyasaları ve astronomik konut fiyat artışlarıyla küresel örüntülerden ayrışan ilginç bir bilmece olarak ortaya çıkmaktadır. Bu çalışma, söz konusu bilmeceye dair konut piyasalarının kurumsal yapısındaki dönüşümler, devletin rolü, sosyal konut politikaları ve sermaye birikim rejiminin çelişkileri birlikte değerlendiren bir analitik çerçeve geliştirmeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın temel argümanı şöyle özetlenebilir.

AKP döneminde gerçekleştirilen kurumsal dönüşümler konut piyasalarında "varlıklaştırma" (assetization) eğilimini güçlendirmiştir. 2018-2021 yılları arasında yaşanan "düşük faiz-baskılanmış dolar" ikilisinin belirlediği makroekonomik çalkantı, konutun diğer yatırım araçları arasında cazibesini arttırarak yatırım amaçlı bir "konuta hücum" sürecini tetiklemiş ve barınma krizine giden yolun taşlarını döşemiştir. Hali hazırda son derece zayıf ve sınırlı bir sosyal konut rejiminin belirlenimi altında 2020 Eylül ayından itibaren kendisini şiddetli bir şekilde hissetirmeye başlayan barınma krizine yönelik devlet müdahaleleri ise "daha fazla konut üretimi" çerçevesini takip etmiş ve krizin kök nedeni olan "varlıklaştırma" dinamiğine dokunmaktan özenle kaçınmıştır. Çalışma son olarak, barınma krizinin ülke coğrafyasındaki eşitsiz gelişimini, kentsel süreçlerdeki yansımalarını ve hanehalklarının krizle baş etme stratejilerini ele almaktadır.

OTURUM 78

DÜNYA EKONOMİSİ

Dış Ticarette Artan Korumacılık Eğiliminin Dünya Ekonomisi Açısından Anlamı

Doç. Dr. Nevzat Evrim Önal
Beykoz Üniversitesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, Endüstri Mühendisliği Bölümü

Kapitalist dünya ekonomisinde 1991 itibariyle, Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkelerde sosyalizmin çözülmesi ile neoliberalizmin son dönemine girilmiş, bu dönem hâkim literatürde "küreselleşme" kavramıyla isimlendirilmiştir. Sermayenin meta formunda dış ticaret yoluyla, para formunda ise finans yoluyla uluslararası dolaşımını düzenlemeye yönelik her türlü kuralın kaldırıldığı, kaldırılamadığı durumda ise olabildiğince esnetildiği bu dönemde, dünya çapında üretilen metaların dış ticarete konu olma oranı benzersiz biçimde artmış, değer zincirleri tarihte hiç olmadığı kadar uluslararasılaşmıştır. Bu süreçte, ABD ile Çin arasındaki ekonomik ilişkiler sistemini bütününün gidişatını belirleyen kritik bir karakter kazanmış; ABD'nin GSYİH'ya oranı giderek artan cari açığı ve Çin'in, aldığı doğrudan yabancı yatırımların da etkisiyle ve büyük ölçüde ABD'ye doğru verdiği dış ticaret fazlası dünya ekonomisinin genel işleyişinde temel bir belirleyene dönüşmüştür.

2008 yılı sonlarında yaşanan finansal kriz zaten çelişkililerin çok şiddetlendiği bu emperyalist sermaye birikim modeline yeni çelişkiler eklemiş, meta üretim ve dolaşımının uluslararasılaşma düzeyindeki artış durmuş, ancak klasik emperyalist ülkelerde yerleşik olan tekelleşmiş sermaye ile Çin'deki meta üretimi arasındaki karşılıklı bağımlılık azalmamıştır. Sistemin yaşadığı ikinci şok olan pandemiyle birlikte ise Çin'in dış ticaret fazlası ve ABD'nin cari açığı bir kez daha paralel biçimde artma eğilimine girmiştir.

ABD'de 2024 Başkanlık seçimlerinde, Donald Trump'ın, ABD'nin korumacı bir politika benimsemesi ve yurt dışına yapılmış olan doğrudan yatırımların geri getirilmesi vaatleriyle, "ünlü" isimlerin çok ötesinde genişlikte bir sermaye koalisyonunun desteğini alarak tekrar seçilmesi, ABD sermayesinin bu gidişata karşı yöndeki eğilimlerini yansıtmaktadır.

Trump yönetimi tarafından uygulanacak dış ticaret politikasının spesifik içeriğinden bağımsız olarak bu eğilimin, kapitalist dünya sistemine nasıl bir etkide bulunacağı tartışılmalıdır. Ne var ki bu tartışmanın, Trump'ı bir politik baskıcılık ya da otoriterlik sembolüne indirgeyen ana akım liberal ideolojinin kavram çerçevesiyle sağlıklı biçimde yürütülmesi mümkün değildir. Bu düşünce ekolü süreci salt politik bir çerçevede okumakta ısrar etmekte, yaşanan sürecin üst yapısal, yani ideolojik unsurlarının yapısal, yani ekonomi-politik temeli tarafından koşullandığını göz ardı etmektedir; zira kapitalist dünya sisteminin işleyişine dair yapısal bir eleştirisi mevcut değildir.

Bu çalışmada, sermaye birikimine dair temel Marksist soyutlamadan ve Lenin'in geliştirdiği biçimiyle emperyalizm kuramından yola çıkılarak, meta üretim ve dolaşımı ile sınırlı tutulacak bir analiz gerçekleştirilecektir. Bu analiz çerçevesinde, dış ticaret politikalarının daha korumacı bir nitelik kazanması sonucunda, değer zincirlerinin uluslararasılaşma ve metaların uluslararası dolaşım düzeylerinde yaşanacak bir gerilemenin uluslararası kapitalist sistemin ekonomi-politiğinde nasıl sonuçları olabileceği tartışılacaktır.

Piketty'nin Eşitsizliğe Karşı Savaşının Serencamı

Berna Arsoy
Ondokuz Mayıs Üniversitesi İktisat Bölümü

Thomas Piketty, 1997'de yazdığı *Eşitsizlikler Ekonomisi*'nde, cevabının politik konumlanışı belirlediğini öne sürerek bir soru sorar: Eşitsizliklerin azaltılmasında yeniden dağıtım, serbest piyasa işleyişi yanında vergiler ve mali transferlerle mi gerçekleştirilmeli yoksa eşitsizlik üretenin piyasanın kendisi olduğu kabul edilerek köklü bir değişim mi gerçekleştirilmeli? Piketty, kendi düşüncesini ikincisiyle açıklar; ona göre eşitsizliği azaltmanın yolu üretim sürecine müdahalede bulunarak kaynak tahsisini değiştirmektir. Ve bu bakımdan kendi yaklaşımını -eşitsizlikleri analiz etmede- Marx'a yakın bulur, eşitsizlik temelde emek-sermaye karşıtlığından doğmaktadır.

Eşitsizliklerin azaltılması ücretlerin artmasına, ücretlerin arttırılması ise sendikalaşma yoluyla işçilerin mücadele etmesine, müzakere gücüne bağlıdır. Fakat Piketty, emek sermaye ikamesinin mümkün olduğu durumda, ücret artışının sermaye ikamesiyle sonuçlanacağını ifade edecek ve başlangıçta öne sürdüğü, kendi tanımlamasıyla "sol" kavrayış ve çözümlemeden vazgeçerek eşitsizliği azaltmanın yolunu kârların vergilendirilmesinde bulacaktır. Bu kitap, Piketty'nin, incelemesine Marksist terminoloji ile başlayıp Neoklasik iktisadın kavramlarından hareketle çözüm bulmasının ilk örneğini oluşturur. 2013'te yayımlanan *21. Yüzyılda Kapital*'de ise Piketty, kapitalizmin kendi haline bırakıldığında eşitsizlikleri arttırmak eğiliminde olduğu, tarihsel süreçte azalan eşitsizliklerin savaşlar ya da güçlendirilmiş bir sosyal devlet ile yeniden dağıtım uygulamaları gibi özel koşulları olduğu tespitinde bulunur.

Eşitsizliğin bu kendiliğinden artışını, sermayenin (servetin) getiri oranının ekonomik büyüme oranından büyük olması ile açıklayan Piketty, kapitalizmin değil, sıfırıncı yıldan başlattığı grafiklerinde gösterdiği üzere, tarihin her aşamasında geçerli olan, dolayısıyla büyümenin doğasından kaynaklanan, evrensel bir büyüme ve servet getirisi ilişkisinin dinamiğini yasalaştırmış olur. Bu yasanın işlemesine engel olabilecek yegâne kuvvet olarak da artan oranlı servet vergileriyle devleti çağırır. Piketty'nin eşitsizlik kavrayışında politik belirlenim dozunun yükseldiği 2019 tarihli *Kapital ve İdeoloji*, odağına tarih boyunca ideolojilerin evrimini alır. Piketty burada ideolojik ve politik alanın özerkliğinde ve belirleyiciliğinde ısrar eder. *21. Yüzyılda Kapital*'in eşitsizliklerin yeniden dağıtım yoluyla azaltılmasına engel olan politik ve ideolojik etkenleri "bir karakutu gibi ele alması"nı büyük bir eksiklik olarak gösterir. Çağımızın eşitsizliklerindeki artışı, "hiper kapitalist ideoloji" ve "hipermeritokrasi" gibi ideolojilerle açıklar. Bu ideolojiler eşitsizliğin yetenek farkları nedeniyle ortaya çıktığına ve yüksek gelirlilerin bu geliri hak ettiklerine dair inancı güçlendirerek eşitsizliğe ilişkin sorgulamaların önüne geçer.

Bu çalışma, Piketty'nin *Kapital ve İdeoloji*'de doruğuna ulaşacak biçimde, eşitsizlikleri politik belirlenim çerçevesinde ele alışını Marx'ın "maddi yaşamın üretimi" vurgusunu temel alarak eleştirmeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede Piketty'nin gerçek "karakutu"sunun üretim alanı olduğu öne sürülecektir. Piketty, ekonomik alanın politik belirlenimi anlayışını güçlendirirken ekonomik ve ekonomi dışı alanların keskin ayrımını benimseyen Yeni Kurumsalcı İktisada yaklaşmaktadır.

Büyüme ve Büyüme Oranlarındaki Oynaklık: İçsel Faktörler mi? Dışsal Faktörler mi?

Seçil Aysed Bahçe
Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Serdal Bahçe
Ankara Üniversitesi

Keynesyen küresel sistemin çözülüşünden bu yana büyüme oranları düşerken, ekonomik büyümenin oynaklığı görece bir artış gösterdi. Artan oynaklık, genellikle, bir tür şok/öngörülemeyen ve çoğunlukla küresel ekonomiden kaynaklanan bir olgu olarak kabul edildi. Bununla birlikte, büyüme oranları ile büyüme oranlarının oynaklığı arasındaki ilişki ikincisinden birincisine doğru kuruldu. Burada kısa dönem ve uzun dönem ayrımı önemli hale geldi. Uzun dönemde verili bir büyüme patikasına sahip bir ekonomi için, kısa vadede bu patikadan sapmalardaki artış, kısa vadeli büyüme oranı oynaklığının uzun dönem büyüme oranı üzerindeki etkisi olabileceği inancını yaygınlaştırdı ve kısa vadedeki sapmaların uzun dönem büyüme oranı üzerindeki etkisini analize yönelik ekonometrik çalışmaların sayısı hızla arttı.

Bu çalışmayı faklı kılan şey, öncelikle, oynaklığın dışsal ve içsel nedenlerini ayrıntılı bir şekilde çözümleme amacıdır. Çalışma, ülkelerin, özellikle yeni liberalizmle birlikte artan, büyüme oranı oynaklığının hem iç hem de dış nedenlerle eş anlı belirlendiğini göstermeyi hedeflemektedir. Örneğin, gelir dağılımında emek aleyhine bir gelişme sermaye kazançlarını arttırmakta ve, yüksek finansallaşma döneminde, bu değişim büyüme oranını oldukça istikrarsız ve oynak hale getirmektedir. Dahası, tersine sanayileşme, imalat sektörünün payının düşmesi ve hizmet sektörlerinin payının artışı da yükselen oynaklığa katkıda bulunmaktadır. Bu anlamda ülkelerin büyüme oranlarındaki oynaklığın içsel ve dışsal nedenlerini analiz etmek bu çalışmanın temel amacıdır.

Anahtar kelimeler: Büyüme oranı, oynaklık, finansallaşma, küresel kapitalizme eklemlenme.

OTURUM 79

TÜRKİYE'DE EMEK V: SENDİKALARIN DÖNÜŞÜMÜ

Türkiye'de 2000'lerde Sendikal Alanda Yükselen Yapılar: Hayalet Sendikalar

Dr. Aykut Günel
Selüloz-İş Sendikası Uzmanı

İşçi sınıfı hareketinin gücü ve etkinliği ile sermayenin buna karşı ürettiği cevaplar sınıf mücadelesinin tarihsel süreç içerisinde niteliğini belirlemektedir. İşçi sınıfı tarihsel ve evrensel olarak çoğunlukla sendikalar aracılığıyla yürüttükleri ekonomik mücadelelerinde sermayenin bu alana ilişkin karşı örgütlenmesiyle karşılaşmaktadırlar. Sendikalar bu bağlamda işçi sınıfının evrensel ve kendi deneyimlerinin çelişkili kültürel dokuları içerisinde geliştirdikleri öz-örgütleriyken, buna karşılık sarı sendikalar da sermayenin işçi sınıfının öz örgütlülüğünü içeriden yıkmak için kullanılan ve bilinen evrensel yapılar olarak öne çıkmaktadır. Ancak bazı durum ve dönemlerde sarı sendikalar sermaye için işlevselliklerini yitirirlerken, sendikalar karşısında sermaye ve devletler tarafından yeni yapılar oluşturulmaktadır.

Buradan hareketle tebliğde, Türkiye'de işçi sınıfının öz örgütlülüğü olan sendikalar karşısında siyasi iktidar ve sermaye eliyle büyütülen ve uluslararası literatürde "*Non-Union Union"* olarak ifade edilen hayalet sendikal yapı ve hayalet sendikalar incelenecektir. Bu bağlamda öncelikle hayalet sendikal yapının uluslararası alandaki tarihsel çıkış noktası aktarılacaktır. Daha sonra hayalet sendikaların özellikleri ve sarı sendikalardan farklılaştığı noktalar incelenecektir.

Türkiye'de 2000'li yıllar çalışma ilişkileri alanında pek çok değişikliğin yaşandığı yıllar olmuştur. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) iktidara gelmesi, işçi sınıfı hareketinin zayıflaması, geleneksel sendikal hareketin oldukça dar bir alana sıkışması çalışma ilişkileri alanında yaşanan değişikliklerin ve tebliğin ana konusu olan hayalet sendikaların büyümesinin temel sebepleri olmuştur. Bu bağlamda tebliğde AKP hükümetlerinin emek politikaları özellikle grev erteleme uygulamaları teması üzerinden kısaca ele alınacaktır. Daha sonra yine kısaca Türkiye'de 2000'li yıllarda sendikal hareketin durumu değerlendirilecektir. Böylelikle AKP dönemi emek politikalarının ve sendikal durumun geniş bir fotoğrafı çekilerek, tebliğin konusu olan hayalet sendikal yapıyı oluşturan/ büyüten koşullar irdelenecektir. Tebliğde son olarak AKP hükümetlerinin ve sermayenin işçi sınıfı hareketi karşısında oluşturdukları yapılar olarak nitelendirilen ve inorganik biçimde hormonlu büyüyen hayalet sendikalar detaylı bir şekilde incelenecektir.

Prekarizasyon Sürecinde Sendikaların Dönüşümü: Güvencesiz Çalışmaya Yönelik Sendikal Strateji Arayışları

Araş. Gör. Demet Toktaş
İnönü Üniv. İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Güvencesiz çalışma olgusu yeni olmamakla birlikte 1970 sonrası çalışma hayatının esnekleştirilmesine yönelik girişimlerle belirginleşmeye ve standart çalışma olarak tarif edilen istihdam biçiminin yerini almaya başlamıştır. Bu nedenle 1970 sonrası gerek endüstri ilişkileri gerekse emek piyasalarına ilişkin yapılan çalışmalarda esnekleşme ve güvencesizleşme tartışmaları ortaya çıkmıştır. Bu tartışmaların önemli bir noktası esnekleşmenin gerçekten de

bir güvencesizleşme mi olduğu yoksa emek piyasalarının sahip olduğu katılıklardan kurtulmasını sağlayarak işgücüne daha cazip fırsatlar sunan bir uygulama mı olduğudur. Güvencesiz çalışmanın yükselişi ve teknolojik yeniliklerle bu çalışma biçiminin yarattığı sorunların derinleşmesi halihazırda çeşitli problemlere sahip sendikalar içinde bir tehdit ve yeni bir mücadele alanı olarak ortaya çıkmaktadır.

İşlerin yeni dönemde daha kısa süreli, geçici ya da gündelik sürelerde ve sözleşmelerde yapılması ve yeni esnek çalışma modellerinin ortaya çıkması ise sendikaların söz konusu güvencesiz çalışma biçimlerine karşı yeni başetme yolları getirmesini zorunlu kılmıştır. Guy Standing tarafından popüler hale gelen "prekarya" tartışmaları ise bu noktada önemlidir zira söz konusu bu durum işçi sınıfının geneli üzerine etkide bulunan ve emeğin güvencesizleşmesini anlatan bir kavramdır. Sendikaların örgütlenme pratikleri incelendiğinde ise bu örgütlerin tam zamanlı, tam süreli ve güvenceli işlerde ve daha çok erkek egemen kol ve kas gücüne dayalı işlerde örgütlendikleri bilinmektedir. Maskelenmiş istihdam biçimlerinde çalışan işçi sınıfı için yeni dönemde sendikaların rolü ise daha önemli bir noktaya gelmiştir.

Bu çalışmanın amacı kayıtdışı, platformlar aracılığıyla çalışan ya da "bağımlı" bağımsız çalışma olarak tarif edilen güvencesiz çalışma biçimlerine yönelik sendikaların rolüne ve strateji modellerine odaklanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada sendikaların güvencesiz çalışma karşısındaki uyumu nedir? Prekaryalaşmaya karşı yeni sendikal stratejiler mümkün mü ? Meslek sendikacılığı türü güvencesiz çalışma karşısında bir çözüm olabilir mi? Sorularına yanıt aranacaktır.

Çalışma literatür tarama tekniği kullanılacak ve prekarya kavramı, güvencesiz çalışma ve sendikal dönüşümün kavramsal ve kuramsal yaklaşımı ortaya konulacaktır. Çalışmada kullanılacak olan ikincil verilerle de sendikal stratejilerin neler olabileceği ortaya konulacaktır.

Tüm bu değerlendirmeler ve iddialar göz önüne alındığında çalışmada güvencesiz çalışmaya karşı sendikaların geliştireceği stratejilerin neler olabileceğine yönelik genel bir inceleme sunması beklenmektedir. Güvencesiz çalışma sadece düşük ücret, daha az sürelerle çalışma olarak tanımlanamayacağı için güvencesiz çalışmayı oluşturan her bir sorun alanına ayrı birer strateji geliştirmek ancak geliştirilecek tüm stratejilerin işgücünün içeridekileri ve dışarıdakileri kapsayıcı olacak şekilde ilerletilecek bir tutum izlemesi ise çalışmanın temel katkısını ortaya koymaktadır.

Neo-liberal bir korporatizm mümkün mü?
Türkiye'de sendika-siyaset ilişkisine dair güncel tartışmalar

Doç. Dr. Orkun Saip Durmaz
Kocaeli Üniversitesi, SBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Korporatizm gerek devlet-toplum ilişkilerindeki gerekse de o ilişkilerin özel bir parçası olan endüstri ilişkilerindeki çelişkileri organik bir toplum modelini esas olarak yönetmeyi hedefleyen toplumsal ve siyasal bir sistem olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla korporatizmde toplumdaki farklı çıkar grupları, özellikle de emek ve sermaye örgütleri arasındaki çatışmaların uzlaştırılması, merkezileştirilmesi, kurumsallaştırılması ve birbirleriyle işbirliğine teşvik edilmeleri ve hatta bazı durumlarda zorlanmaları esastır. Kuşkusuz böyle özel şartları olan toplumsal ve siyasal bir sistem tarihsel ve ekonomik şartların yukarıda bahsi geçen uzlaşı ve kurumsallaşmayı mümkün kıldığı ya da tarafları böyle bir uzlaşı ve kurumsallaşmaya zorladığı özel dönemlerin ürünü olabilir. Tam da bu yüzden korporatizm kapitalizmin hem ekonomik

hem de siyasal olarak krizde olduğu, bir çıkış yolu aradığı yıllarda, iki dünya savaşı arasında ve savaşların hemen sonrasında ortaya çıkmıştır.

Türkiye'de de korporatizm tartışmalarının yazında belirli bir yer kapladığı görülmektedir. Ancak bu tartışmalarda üzerinde uzlaşı sağlanan çok az nokta vardır. Türkiye'de geçmişten günümüze herhangi bir tarihsel dönemin korporatizmle anılıp anılamayacağı, eğer anılacaksa buna siyasal elitlerin düşünce hayatındaki korporatist izlere bakılarak mı, yoksa korporatist kurumların varlığına mı göre karar verileceği, dahası, herhangi bir dönemin bir biçimde korporatizmle ilişkilendirilmesi halinde korporatizmin hangi alt türünden bahsetmek gerektiği yazındaki tartışmalı konular arasındadır. Yazındaki nadir uzlaşı noktalarından biriyse korporatizm gibi bir sistemin, eğer var olmuşsa, 12 Eylül 1980 darbesinden sonra başlayan neo-liberal dönemde varlığını sürdüremeyeceğidir. Bu, AKP'nin 2002'de iktidara gelmesinden önceki dönemler için doğru olabilir. Ancak Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) iktidarı döneminde, özellikle de 2010'dan günümüze, konfederasyonlar ve bağlı sendikalar da dahil olmak üzere endüstri ilişkileri sistemi bir dizi kurumsal, idari ve siyasal mekanizma aracılığıyla yeniden düzenlenmiş ve korporatizm bağlamında değerlendirilebilecek bir yapı ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada işte bu yapı siyasal iktidarla belli başlı sendikal örgütler arasındaki ilişkiler temel alınmak suretiyle neo-liberal döneme özgü bir korporatist model olarak incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: korporatizm, endüstri ilişkileri, toplumsal sınıflar, sendika, neo-liberalizm

OTURUM 80

GENÇLİK I: SUÇ

Aranılan Kan Bulundu: Neoliberal Emek Piyasalarının Yeni Gözdesi Z Kuşağı

Bilgehan Yılmaz
Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi
Dr. Merve Kayaduvar
Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi

1980'li yıllardan itibaren hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde egemen olmaya başlayan neoliberal politikalar kapsamında emek piyasaları dönüştürülmüş esneklik, kuralsızlaştırma, güvencesizlik ve atipik istihdam biçimleri önem kazanmıştır. İstihdam edilebilirlik, güvenceli esneklik, kendi hesabına çalışma yeni dönemin öne çıkan kavramları haline gelmiştir. Neoliberal emek piyasalarının taleplerine uyum sağlaması için emek gücünün de esnek, yaratıcı, yeniliklere açık ve adaptasyonunun yüksek olması beklenmektedir.

Dünya Ekonomik Forumu'nun yayımlamış olduğu 2025 İşlerin Geleceği Raporu'nda günümüzde ve gelecek için sermayenin emek gücünde aradığı temel özellikler şu şekilde özetlenmektedir; esneklik, dayanıklılık, liderlik, sosyal etki ve analitik düşünme gibi yeteneklere sahip olmak, yaşam boyu öğrenmeye açık olmak, yenilikçilik ve değişen piyasa taleplerine göre becerilerini artırabilme kapasitesi başka bir ifade ile kendini sürekli istihdam edilebilir kılabilmektir. Günümüz işgücü piyasalarının %27'sini, yakın gelecekte ise neredeyse tamamını temsil edecek Z kuşağı tam da bu özelliklere sahip bir kuşak olarak tanımlanmaktadır. 1995 ve 2010 yılları arasında doğmuş kişileri ifade etmek için kullanılan Z kuşağı (generation Z), "dijital yerliler" olarak tanımlanmakta ve rutin çalışma biçimleri yerine esnek çalışma koşullarını tercih ettikleri, değişime ve yenilikçi fikirlere oldukça açık oldukları, yeni koşullara hızla adapte olabildikleri, uzun süreler aynı işyerinde ve aynı pozisyonda çalışmak istemedikleri, sonuç ve çözüm odaklı düşündükleri, sürekli kendini geliştirmeye ve yeni beceriler kazanmaya açık oldukları kabul edilmektedir. Bu çalışmada Z kuşağına ilişkin bu kabuller eleştirel bir perspektiften tartışılmaktadır.

Çalışmanın temel amacı, Z kuşağının taşıdığı iddia edilen bu özelliklerin neoliberal emek piyasalarının ihtiyaç duyduğu nitelikleri meşrulaştırmak için kullanıldığını ortaya koymaktır. Bu bağlamda literatürde, medyada ve günlük hayatta Z kuşağının kendi tercihleri olarak lanse edilen kendi hesabına çalışma, uzaktan, yarı-zamanlı, esnek, tele-çalışma gibi istihdam biçimleri, rutin işler yerine sürekli iş değiştirme, hayat boyu öğrenme gibi olguların aslında neoliberal emek piyasalarının güvencesizlik, kuralsızlaştırma, esneklik, sürekli istihdam edilebilirlik, atipik istihdam biçimleri gibi taleplerine karşılık geldiği ve Z kuşağına ilişkin gerçeklikten ziyade ideolojik bir tanımlama yapıldığı iddia edilmektedir.

Gençliğin Kriminalizasyonu, Suça Sürüklenen Çocuklar ve Neoliberal Kontrol Politikaları: Mattia Ahmet Minguzzi Vakası Üzerinden Bir Tartışma

Asena K. Kayhan
Marmara Üniversitesi Sosyoloji Bölümü

Bu çalışma, gençlik ve suç literatürünü sosyolojik bir perspektiften ele alarak, Mattia Ahmet Minguzzi vakası üzerinden günümüz neoliberal Türkiye'sinde gençlik ve suç etrafındaki sosyopolitik tartışmaları incelemektedir. Henry Giroux'un "harcanabilir gençlik" kavramından hareketle, neoliberal yönetim biçimlerinin gençleri, özellikle de marjinalleştirilmiş ve damgalanmış gençleri, vatandaşlar olarak değil, kamu düzenine yönelik birer tehdit olarak konumlandırdığı savunulmaktadır. Türkiye bağlamında "suça sürüklenen çocuk" kavramı ile bu söylemin nasıl kesiştiği ve dönüştüğü analiz edilmektedir. Minguzzi vakasına yönelik yoğun medya ilgisi, kamuoyu tepkileri ve siyasi söylemler, genç suçluların nasıl bir ahlaki panik unsuru yapıldıkları ve bunun ceza odaklı sosyal kontrol ve dışlama politikalarını nasıl meşrulaştırdığını ortaya koymaktadır.

Çalışmada Giroux'a ve sol eğilimli yaklaşımlara getirilmekte olan eleştiriler, özellikle de gençlerin uyguladığı şiddet ve karıştıkları suçların somut gerçeklerini vurgulayan argümanlar da dikkate alınmaktadır. Gençlik kaynaklı suçları romantize etmenin ya da tek taraflı olarak yapısal nedenlerle açıklamanın, somut suç vakalarına karşı etkili sosyal politikalarının geliştirilmesini sekteye uğratabileceği ve toplumsal güvenliği zayıflatabileceğine dair tartışmalara yer verilmektedir. Minguzzi vakası özelinde medya söylemleri, hukuki süreçler ve siyasi açıklamalar incelenerek bu iki karşıt yaklaşım arasındaki gerilimleri göstermek ve bir denge kurmak amaçlanmaktadır.

Sonuç olarak bu çalışma, Türkiye'de gençlik ve suç tartışmalarına yönelik yapısal eşitsizlikleri göz ardı etmeyen, ama aynı zamanda kriminalize gençlerin toplumsal zararlarını da ciddiyetle ele alan diyalektik bir yaklaşım önermektedir. Gençler ne neoliberalizmin kurbanlarına indirgenmeli ne de tehlikeli ötekiler olarak damgalanmalıdır. Minguzzi vakası, Türkiye'de gençliğin nasıl algılandığı ve yönetildiği, yapısal adaletsizliklerin nasıl yeniden üretildiği ve bazı gençlik davranışlarının verdiği sosyal zararları tartışmak için önemli bir imkân sağlamaktadır. Bu bildiri, ayrışma ve güvensizliğin arttığı bir çağda gençlik, adalet ve sosyal sorumluluk hakkında süregelen tartışmalara katkıda bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gençlik, Suç, Gençlik Kriminalizasyonu, Suça Sürüklenen Çocuklar, Neoliberal Kontrol Politikaları

Neoliberal Popülizm, Yapısal Şiddet ve Gençlik Şiddeti Sarmalı: Mattia Ahmet Minguzzi Cinayeti Üzerinden Bir İnceleme

Dr. Sezen Ravanoğlu Yılmaz
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü

Son yıllarda dünya genelinde gözlemlenen otoriter eğilimlerin ve demokratik gerilemelerin arka planında giderek daha fazla dikkat çeken iki olgu, neoliberal popülizm ve yapısal şiddettir. Neoliberal ekonomik politikaların sosyal devletin çözülmesine ve güvencesizliğin artmasına neden olduğu bu dönemde, popülist liderlik biçimleri bu krizi bir iktidar stratejisine dönüştürmüş, eşitsizlikleri gizleyen ve meşrulaştıran bir siyasal söylem üretmiştir. Bu süreç,

görünürde bireyler arası şiddet gibi gözüken birçok toplumsal çatışma biçiminin altında yapısal nedenlerin bulunduğunu da açıkça ortaya koymaktadır.

Bu tebliğ, neoliberal popülizmin toplumsal eşitsizlikleri nasıl derinleştirdiğini ve bu eşitsizliklerin özellikle gençler üzerinde nasıl şiddet üretici sonuçlar doğurduğunu Türkiye bağlamında analiz etmeyi amaçlamaktadır. Neoliberal ekonomik politikaların sosyal devleti zayıflatması ve kamusal alanları güvencesizleştirmesiyle birlikte, popülist siyasal söylemler bu dönüşümü meşrulaştırmakta, yapısal şiddetin üzerini örtmektedir. Çalışmanın kuramsal temeli, Johan Galtung'un yapısal şiddet kavramsallaştırması (1969) üzerine inşa edilmiştir. Galtung'a göre şiddet yalnızca fiziksel zarar ya da doğrudan saldırı biçiminde değil; bireylerin temel insani ihtiyaçlara ulaşımının sistematik biçimde engellenmesiyle de ortaya çıkabilir. Bu tür şiddet, kurumsal yapılara ve sosyal ilişkilere gömülü olduğundan dolayı çoğu zaman görünmezdir ancak etkileri derindir ve kalıcıdır. Gelir adaletsizliği, eğitim fırsatlarından eşit yararlanamama, toplumsal dışlanma ve siyasal temsilde yetersizlik gibi durumlar yapısal şiddetin başlıca tezahürlerindendir. Loïc Wacquant'ın "cezalandırıcı neoliberalizm" kavramsallaştırması (2009) ise, neoliberal devletin sosyal refah alanından çekilirken aynı anda ceza politikalarını ve güvenlik aygıtlarını genişlettiğini ortaya koyar.

Bu yaklaşım, özellikle genç nüfusun işsizlik, eğitim dışına itilmişlik ve marjinalleşme gibi süreçlerle suça itildiği bir ortamda, toplumsal şiddetin artışını yapısal faktörlerle ilişkilendirmeye imkân tanır. Türkiye gibi sosyal güvencelerin zayıfladığı, kamusal alanın güvenlik mantığıyla şekillendiği bağlamlarda bu modelin etkileri daha da belirgindir. Neoliberal popülizmin yapısal şiddeti nasıl üretip meşrulaştırdığını ve bunun toplumsal şiddete nasıl dönüştüğünü anlamak için çok katmanlı bir analiz sunan bu kuramsal çerçeve, 2025 yılı Ocak ayında İstanbul'da yaşanan Mattia Ahmet Minguzzi cinayeti üzerinden somutlaştırılmaktadır. Böylece bireysel görünen bu şiddet eyleminin ardında, neoliberal politikaların ürettiği yapısal şiddetin ve yapısal şiddet ile toplumsal şiddet arasındaki dönüşüm ilişkisinin izleri sürülmektedir. Türkiye'de gençlik şiddeti vakalarının son yıllarda artış gösterdiğine dair İçişleri Bakanlığı ve TÜİK verileri de çalışmaya dahil edilerek, bu eğilim geniş bir bağlamda değerlendirilmektedir. Çalışmanın temel iddiası; gençlik şiddetinin sadece bireysel patolojilerle değil, yapısal dışlanma süreçleriyle bağlantılı olarak ele alınması gerektiğidir. Bu bağlamda, yalnızca ceza politikalarıyla değil; gençlerin toplumsal hayata eşit biçimde katılımını sağlayacak sosyal politikalarla, şiddet üretici koşulların dönüştürülmesi gerekmektedir. Tebliğ, neoliberal popülizmin eşitsizlikleri örtme biçimlerine karşı eleştirel bir okuma sunarak, şiddetin önlenmesi için yapısal düzeyde reform çağrısı yapmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Neoliberal popülizm, yapısal şiddet, gençlik şiddeti, cezalandırıcı neoliberalizm, toplumsal dışlanma

OTURUM 81

ELEŞTİREL YÖNTEMSEL BAKIŞLAR

‘İçimizdeki Devlet’: Öznenin Devletleşmesi Üzerine Notlar

Dr. Metehan Cömert
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Dr. Uğur Sümbül
Milano Üniversitesi

Devletin ‘ne’ olduğu, ‘neye’ ya da ‘kime’ hizmet ettiği sorusu, sadece tanımsal değil; aynı zamanda onun görünürlük ve anlamlandırma biçimlerini tartışmaya açan kurucu bir sorudur. Peki devleti bir toplum örgütlenmesinin kurumsal cisimleşmesi olan somut bir ‘aygıt’ olmanın ötesine taşıyıp—daha mikro bir düzlemde—devletin bireylerin anlam dünyasındaki karşılıklarına, gündelik pratikler içindeki tezahürlerine odaklandığımızda neler görebiliriz? Başka bir deyişle, devlete yalnızca ‘yukarıdan’ değil, ‘aşağıdan’ da bakmak, yani devletin sıradan yurttaşların bilişsel şemalarında bulduğu karşılıkları analiz nesnesi haline getirmek bize devletin bireysel tahayyüllerine dair neler söylebilir? Yeni olmayan bu soruları dert edindiği *Devlet Üzerine*’de Pierre Bourdieu, Spinoza’nın *obsequium* kavramına atıfta bulunarak devlete ya da toplumsal düzene duyulan hürmete, sembolik düzene olan katıksız saygıya dikkat çekmiştir. Bu ‘kabulleniş’, “bakış açılarının bakış açısı olarak” devlet düşüncesine *doxa* tarzı bir iştirak; devletin vatandaşların içinde *doxa* biçiminde doğallaşmasıdır. Bu çalışma, tam da bu ‘çetrefilli’ meseleyi ele almakta ve gündelik hayatın en sıradan anlarına, en silik edimlerine ya da en masum alışkanlıklarına dahi somut bir şekilde tezahür eden, üstelik yalnızca somut biçimlerde değil, soyut ve sezgisel düzeylerde de varlığını dayatan bu ‘devlet olmadan devlet’ halini irdelemeyi amaçlamaktadır.

Üzerine sayısız kez yazılıp düşünülen ancak bir nihayete ermeyen ve her defasında yeni bir yüzle karşımıza çıkan bir tartışma alanı olarak devlet düşüncesinin ‘olağanlaşma yoluyla meşrulaştırılması’ bu metnin çabasında ‘yeni’ olarak görülebilecek ‘şey’dir. Amacımız, devletin fizikî ya da sembolik boyutlarda kendini dayatmasının ötesine geçmek, kişinin devleti içselleştirerek onun dilini, bakışını, hatta şiddetini gönüllü bir performansa dönüştürmesini tartışmaya açmaktır. Burada mevzubahis olan, öznenin devletin yerine geçerek onun adına konuşması, devleti kendi varlığında cisimleştirmesi ve kimi zaman devletten önce–devlet adına konuşmasıdır. Aşırı sağın gölgesinin dünyanın her yanını kuşattığı ‘çoklu felaketler’ çağında, yurttaşlar devlet aklı denilen müphemliğin/katîliğin izlerini kendi öznelliklerine yerleştirerek, onun adına konuşan, onun adına susan ya da susturan birer ‘gönüllü jandarma’ya dönüşmektedir. Bu çalışma, Sabahattin Ali’nin *İçimizdeki Şeytan*’ından esinlenerek öznenin kendi tahakkümünün mimarı olmasını, adeta devletleşmesini ve nihayetinde “içindeki devlet”i anlamaya çabalamaktadır. Çalışma “içimizdeki devlet” iddiasını Türkiye bağlamında tartışmaya açarak, devletin yalnızca dışsal ve kurumsal somut bir aygıt olarak değil, öznenin zihin dünyasında, duygulanım biçimlerinde ve eyleyiş tarzlarında nasıl içselleştirildiğini görünür kılmayı amaçlamaktadır.

‘Soyutlamanın Şiddeti’ ve Radikal Tarihselcilik

Can Cemgil
İstanbul Bilgi Üniversitesi

Derek Sayer, sosyal bilimlerde kavramsal soyutlamaların çeşitli şekillerde somut olana veya toplumsal gerçekliğin kendisine nasıl şiddet uyguladığını tarif etmek üzere soyutlamanın şiddeti terimini kullanır. Sayer’e göre kavramlar, bu şiddeti genelleme, idealleştirme, bağlamsızlaştırma ve tarihsizleştirme yoluyla yaparlar. Marx’ın somut ile soyut arasındaki özgün ayrımını temel alarak yola çıkan Sayer, kötü soyutlamaların tahakküm ilişkilerini meşrulaştırma ve doğallaştırma işlevine dikkat çeker. Öte yandan, Marx’ın da işaret ettiği ve Sayer’in de kabul ettiği gibi, soyutlama olmadan düşünce ve bilgi imkansız hale gelir. Öyleyse, iyi soyutlama ile kötü soyutlamayı birbirinden ayıran nedir? Bu bildiride, düşünsel ve pratik soyutlamaların nasıl yapıldığı, iyi soyutlamanın kötü soyutlamadan nasıl ayrıldığı, somutun tüm bu tartışmadaki yeri gibi genelde sosyal bilimlerde, özelde de Marksist sosyal bilim yaklaşımlarındaki merkezi sorulara yanıt aranmaktadır. Radikal tarihselci bir yöntemle ve negatif ontolojik bir varsayımla soyutlamaların güç ilişkilerinin kurumsallaşması yoluyla “gerçek soyutlamalar” haline geldiğini ve bunların da kötü kavramsal soyutlamaların kaynağı olduğu savunulmaktadır. Bildiride son olarak, somutun düşünsel (yeniden) inşasının imkanları tartışılmaktadır.

Nesneler Devrim Yapamaz: Yeni Materyalizm ve Özne Sorunsalı

Doç. Dr. Yelda Erçandırlı
Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi & Leeds Üniversitesi

Bu çalışmada Roy Bhaskar’ın felsefesini ve Bhaskarcı eleştirel gerçekçilikle uyumlu olduğunu düşündüğüm diyalektik- tarihsel materyalizmin izini sürerek yeni materyalizmde neyin yanlış yapıldığını açıklamayı amaçlıyorum. Bhaskarcı eleştirel gerçekçilere göre iki tür indirgemecilik vardır: Kartezyenizm olarak bilinen birincisi, bilimin yalnızca belirli nesnelere (zihin ve beden gibi) sahip olduğunu, ancak bu nesnelerin birbirinden tamamen bağımsız ve dolayısıyla zorunlu olarak ilişkili olduğunu varsayar. İkinci indirgemeci görüşe göre ise bilimin sadece bazı nesneleri gerçekten vardır ve diğer tüm nesneler bu varlığa indirgenebilir. Bu çalışmada kartezyenizme en ciddi meydan okumayı yaptığını iddia eden yeni materyalizmin başka tür bir indirgemecilik sorunu ile karşımıza çıktığını savunuyorum. Buna paralel olarak özgürleştirici olarak sunulan Aydınlanma karşıtı iddiaların birçoğunun aslında küresel kapitalizmin sömürücü işleyişini kavramanın önünde engel temsil ettiğini iddia ediyorum.

Yeni materyalizm, her türlü hayat biçiminin değerini savunan post-antroposentrik ya da posthümanist bir maddi gerçeklikten söz etmekte, aydınlanmanın maddeye ilişkin davranış tutum ve biçimlerine başkaldırmakta ve ekolojik duyarlılığı içeren yeni davranış biçimleri önermektedir. Yeni materyalistler maddi yönlere, toplumsal yaşamın açıklanmasında daha fazla yer vermek istemekte haklıdırlar. Ancak tek tek maddelere odaklanmak onları küresel ekonomi politikten saptırmaktadır. Dahası yeni-metaryalistlerin insanmerkezcilik sorununu ortaya çıkarırken, yaptıkları sıklıkla bir hata sosyal yapılara hakkettiği önemi vermemektir. Bu sorun en net biçimde yeni materyalizmle sıklıkla ilişkilendirilen Bruno Latour ve onun aktör- ağ kuramında ortaya çıkar. Latour anlamlandırmayı eylemlilikle eşitler. Ona göre bir nesneyi bir tür anlama sahip olacak bir nitelikte deneyimlediğimizde, nesne eylemde bulunuyor demektir. Bu aktör-ağ teorisi açısından var oluşun yalnızca anlamlanlandırma ile ilişkisini değil faillikle eş anlamlı olduğunu açıkça ima eder. Latour’a göre “varolmak eylemde bulunmaktır.”

Eleştirel gerçekçi bir perspektiften baktığımızda değişimi mümkün kılmak için bir teori şunlara odaklanmalıdır: Doğa nasıl oldu da bu kadar korkunç hale büründü? Doğanın bu hale gelmesini kim ya da ne tetikledi maddenin güçleri mi, insanlığın güçleri mi, yoksa bu ikisini birleştiren bir ilişkisellikten mi söz etmeliyiz? Bu sorulara yanıt oluşturmak açısından eleştirel gerçekçiliğin ontolojisine uygun bir şekilde diyalektik- tarihsel materyalizm kuramsal düzlemde bize öznelerin, şeyler olmadığı, failler olarak adlandırıldığı, bir şeyin maddiliğinin olmasının onu özne yapmadığı yanıtını verir. Diyalektik materyalizm eylemliliğin failliğin ön koşulu olduğunu vurgulamamızı sağlar. Tarihsellik, eylemlerin yalnızca faillerin kendi seçimi olmayan bir bağlamda gerçekleştiği vurgusunu ve eylemlerim neden kasıtsız sonuçlar da doğurduğunu anlamak için daha derin toplumsal koşulların belirleyici etkisini göz önünde bulundurmamız gerektiğini ön plana çıkarır. Bu aynı zamanda bizi bir eylemliliğin oluşmaması için başka bir eylemliliğe de ihtiyacımız olduğu sonucuna ulaştırır. Bu açıdan praktikte toplumsal sınıfları ve sınıf mücadelesini ön plana çıkartarak değişimin izlerini sürmemizi sağlar.

OTURUM 82

ELEŞTİREL PEDAGOJİYİ SINIFA TAŞIMAK

Öğretmen Uygulamalarının Problem Tanımlayıcı Öğretim Yaklaşımı Bağlamında Çözümlenmesi

Berna Usta
Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri ABD Yüksek Lisans Öğrencisi

Freire (1971) eğitimi bilginin sosyal olarak birlikte inşa edilmesi gereken bir süreç olarak görür. Freire eğitimin tarafsız olmadığını savunur. Ona göre eğitim ister bir sınıf ister bir topluluk ortamında gerçekleşsin, eğitimci ve öğrenci veya topluluk üyesinin etkileşimi bir boşlukta gerçekleşmez. Öğretmenler ve/veya öğrenciler sınıfa gelirken kültürel kaynaklarını ve kimliklerini, sınıfsal ayrım ve yaşam baskısı deneyimlerini, baskıya dirençlerini ve hayatta kalma güçlerini yanında getirirler. Eğitim, ya onları pasif tutmayı amaçlayan mevcut toplumsal güçleri pekiştirir ya da onlara meydan okur. Giroux (1986) geleneksel eğitimi, iktidar sahibi güçlerin tahakkümlerini sürdürme aracı olarak tanımlar. Bu sistemde toplum kontrol ve baskıya dayalı olarak yönetilir. Bu eğitim anlayışı Freire (1993) tarafından bankacı eğitim modeli olarak tanımlanır. Bu eğitim modelinde öğretmenler her şeyi bilen, anlatan, disipline sokan özne konumundayken, öğrenciler hiçbir şey bilmeyen, dinleyen, disipline sokulması gereken nesneler olarak görülür. Habermas (1987) bu eğitim modelinde öğretmenin uzman olarak görüldüğünü, öğrencinin ise deneyimsiz olarak kabul edildiğini belirtmiştir. Bu öğretmen-öğrenci ilişkisinde öğretmenin rolü öğretmek, öğrencinin rolü ise öğrenmektir. Bu anlayışa göre otorite öğretmende yoğunlaşmaktadır. Öğrencilerin neyi ne için öğrendiklerini sorgulamalarına izin verilmeyen, ezbere dayalı olan bankacı eğitim modelinde öğrencilerden dayatılan müfredatı sorgulamadan uygulamaları beklenir (Apple, 2012). Bankacı eğitim modeline karşı Freire (1970) özgürlük pratiği olan ve insanları özgürleştiren problem tanımlayıcı eğitimi savunur. Problem tanımlayıcı eğitim, gerçeklik üzerine eleştirel bir yansımayı teşvik eder, bu yansıma Freire tarafından praksis olarak tanımlanan eylemle birlikte gerçekleşir. Problem tanımlayıcı eğitim; öğrencinin düşünme, öğrenme ve problem çözme süreçlerini ilerletmek için kendi yaşantılarını ve başkalarıyla ilişkilerini anlamlandırma süreci olmakla birlikte yaşantılarına eleştirel bakabilen, demokratik konuşmalar yapabilen, toplumsal konumlarını sorgulayabilen ve toplumsal süreçleri anlamlandırabilen bir yetkinliği sağlayan diyalog ile var olur. Bu araştırmanın amacı eleştirel pedagojiyi sınıf içine taşımaya yönelik bir çözümleme yapmaktır. Bu genel amaç doğrultusunda eleştirel pedagojinin temel ilkelerinden problem tanımlayıcı eğitim ve diyalojik öğretim ele alınacak ve uygulamaya yönelik öneriler geliştirilecektir.

Diyalojik Öğretim Yaklaşımı Bağlamında Öğretmen, Öğretim Programı ve Öğrenci Üzerine Bir Çözümleme

Nilgün Aydoğdu
Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri ABD Yüksek Lisans Öğrencisi

Freire (1971) eğitimi bilginin sosyal olarak birlikte inşa edilmesi gereken bir süreç olarak görür. Freire eğitimin tarafsız olmadığını savunur. Ona göre eğitim ister bir sınıf ister bir topluluk ortamında gerçekleşsin, eğitimci ve öğrenci veya topluluk üyesinin etkileşimi bir boşlukta gerçekleşmez. Öğretmenler ve/veya öğrenciler sınıfa gelirken kültürel kaynaklarını ve kimliklerini, sınıfsal ayrım ve yaşam baskısı deneyimlerini, baskıya dirençlerini ve hayatta

kalma güçlerini yanında getirirler. Eğitim, ya onları pasif tutmayı amaçlayan mevcut toplumsal güçleri pekiştirir ya da onlara meydan okur. Giroux (1986) geleneksel eğitimi, iktidar sahibi güçlerin tahakkümlerini sürdürme aracı olarak tanımlar. Bu sistemde toplum kontrol ve baskıya dayalı olarak yönetilir. Bu eğitim anlayışı Freire (1993) tarafından bankacı eğitim modeli olarak tanımlanır. Bu eğitim modelinde öğretmenler her şeyi bilen, anlatan, disipline sokan özne konumundayken, öğrenciler hiçbir şey bilmeyen, dinleyen, disipline sokulması gereken nesneler olarak görülür. Habermas (1987) bu eğitim modelinde öğretmenin uzman olarak görüldüğünü, öğrencinin ise deneyimsiz olarak kabul edildiğini belirtmiştir. Bu öğretmen-öğrenci ilişkisinde öğretmenin rolü öğretmek, öğrencinin rolü ise öğrenmektir. Bu anlayışa göre otorite öğretmende yoğunlaşmaktadır. Öğrencilerin neyi ne için öğrendiklerini sorgulamalarına izin verilmeyen, ezbere dayalı olan bankacı eğitim modelinde öğrencilerden dayatılan müfredatı sorgulamadan uygulamaları beklenir (Apple, 2012). Bankacı eğitim modeline karşı Freire (1970) özgürlük pratiği olan ve insanları özgürleştiren problem tanımlayıcı eğitimi savunur. Problem tanımlayıcı eğitim, gerçeklik üzerine eleştirel bir yansımayı teşvik eder, bu yansıma Freire tarafından praksis olarak tanımlanan eylemle birlikte gerçekleşir. Problem tanımlayıcı eğitim; öğrencinin düşünme, öğrenme ve problem çözme süreçlerini ilerletmek için kendi yaşantılarını ve başkalarıyla ilişkilerini anlamlandırma süreci olmakla birlikte yaşantılarına eleştirel bakabilen, demokratik konuşmalar yapabilen, toplumsal konumlarını sorgulayabilen ve toplumsal süreçleri anlamlandırabilen bir yetkinliği sağlayan diyalog ile var olur. Bu araştırmanın amacı eleştirel pedagojiyi sınıf içine taşımaya yönelik bir çözümleme yapmaktır. Bu genel amaç doğrultusunda eleştirel pedagojinin temel ilkelerinden problem tanımlayıcı eğitim ve diyalojik öğretim ele alınacak ve uygulamaya yönelik öneriler geliştirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Eleştirel pedagoji, problem tanımlayıcı eğitim, diyalojik öğretim

OTURUM 83

19. YÜZYILDA VAKIF ÇİFTLİKLERİ VE İŞLETMELERİNE YENİ BİR BAKIŞ

"Melek Mehmed Paşa, Eşi Ayşe Hanım ve Hazinedarı Mehmed Süheyl Efendi Vakıflarının Vakfiyeleri ve Çeşme Vakıf Çiftliklerinin İşletilme Biçimleri"

Ali Onur Peker
Yaşar Üniversitesi, Ekonomi Bölümü

Osmanlı iktisadi ve sosyal tarihinin ilgi görmüş başlıklardan biri de vakıflardır. Sözlüklerde "durma, durdurma, hareketsiz bırakma" gibi anlamlar taşıyan bu kurum, çeşitli çalışmalarda çeşitli fonksiyonlarıyla ele alınmıştır. Bu fonksiyonlardan biri de vakıfların iktisadi faaliyetleriyle ilgilidir. Bilhassa ayanların, bürokratların ve saray mensuplarının sahip olduğu vakıflar, bir yandan bu kişilerin sahip olduğu her türden taşınmazı bir sonraki nesle aktarmanın aracısıyken bir yandan da canlı birer iktisadi birim olarak hareket etmiştir. Bu çalışmada da bu tanıma uygun biçimde bir Osmanlı bürokratı ile onun çevresinde gelişen bazı vakıf çiftliklerinin koşulları ve işletilme biçimleri ele alınacaktır.

Söz konusu bürokrat, eski bir sadrazam olan Melek Mehmed Paşa'dır. Paşa, 1720'de dünyaya gelmiş, denizcilikten yetişmiş ve ömrü boyunca kaptanıderyalık, valilik, muhassıllık ve sadrazamlık gibi önemli makamlarda bulunmuştur. İlk olarak 1770'te Melek Paşa'nın, 18 Nisan 1794 günü ise hem eşi Ayşe Hanım'ın hem de hazinedarı Mehmed Süheyl Efendi'nin vakıfları kurulmuştur. Bu vakıflar vasıtasıyla, Çeşme'de bulunan ve Çiftlik-i Kebir, Köste, Pandarot ve Reisdere adıyla anılan çiftlikler idare edilmiştir. Çiftlik arazileri bir yandan vakfiyelerine sadık kalınarak kiraya verilmiş, bir yandan da toplanan hasat kiracı köylülerle belirli oranlarda bölüşülmüştür. Paftos adıyla bilinen ve kiracılık ile ortakçılığı bir araya getiren bu sözleşme biçimi, kimi görüşlerce Roma hukukundaki *emphyteusis* (daimî icar) sözleşmesiyle hemen hemen aynıdır.

Literatürde, daha önce yalnızca Abdullah Bay'ın çalışmasında Melek Mehmed Paşa Vakfı vakfiyesinin incelendiği görülmektedir. İlgili çalışmada vakfın sahip olduğu menkul ve gayrimenkul varlıklar sıralanmakta, bunların hangilerinin gelir ürettiği ve elde edilen gelirin hangi türden hayır işlerine ayrıldığı açıklanmaktadır. Bu bildiride Melek Mehmed Paşa'nın vakfına ek olarak eşi Ayşe Hanım'ın ve hazinedarı Mehmed Süheyl Efendi'nin vakfiyeleri de gün yüzüne çıkarılacak, bu vakıfların idaresindeki çiftliklerin yanı sıra bağ, bahçe, zeytinlik gibi gelir getiren diğer tarımsal kaynakların neler olduğuna da yer verilecektir. Vakfiyeler için Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivine başvurulacak, vakfiyeler dışındaki konularda ise Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivinde yer alan belgelerden yararlanılacaktır.

Bu bağlamda bu bildiri, zikredilen vakıfların sahipliğindeki çiftlikleri ve diğer tarımsal birimleri ele alacak, vakıf gelirlerinin kime bırakıldığına ve buna bağlı olarak vakıfların niteliklerine yer verecektir. Çiftliklerin işletilmesinde başvurulan paftos sözleşmesinin ne anlama geldiği açıklanarak 19. yüzyılda bunun etrafında gelişen iktisadi ve toplumsal çatışma özetlenecektir. Üç vakfın bu meselede ortak hareket ediyor oluşu ise ayrıca vurgulanacaktır. Öte yandan bu sözleşme ile Roma hukukundaki *emphyteusis* arasında kısa bir kıyaslamaya gidilecek, iki sözleşmenin hemen hemen aynı olduğu yönündeki tespit sorgulanacaktır. Bu çalışma neticesinde hem vakıflar vasıtasıyla işletilen çiftliklerin üretim ve mülkiyet ilişkilerine dair katkıda bulunulması hem de buralardaki pratiklerin literatürde yer alan diğer pratiklerle birlikte düşünülmesine kapı açılması hedeflenmektedir.

19. Yüzyıl Sonu 20. Yüzyıl Başında Muş ve Çevresi Vakıf Köyleri: Vakıf Tekkeleri, Şeyhler ve Köylüler

Hamza Erdem
Ege Üniversitesi, İktisat Tarihi Doktora Programı

Osmanlı İmparatorluğu'nda vakıf meselesi, literatürde genel olarak dini müesseseler üzerinden inşa edilmiştir. Genel olarak vakıflar üzerinden değerlendirilen bu dini müesseselerin, yardım kuruluşu vazifesi olarak bulunduğu belirtilmektedir. Özellikle tekkeler, zaviyeler ve mevlevihaneler "fukara"nın sığındığı yerler olarak nitelendirilmiştir. Vakıf yapısının bu tip bir kurum olmasının yanı sıra kırsal ve kentsel alanda mülklerinin olduğu ve bu mülkler üzerinden servet biriktirme imkânı geliştirdiği genel olarak göz ardı edilmektedir. Dolayısıyla vakıfların, tekkelerin ve zaviyelerin kırsal ve kentsel alanda birer toprak sahibi ve müteşebbis gibi hareket etmeleri, bu tip dini kuruluşların iktisadi ve toplumsal dinamiklerini açığa çıkarmaktadır. Bu durum genel olarak literatür açısından ihmal edilse de Osmanlı'da vakıfların belirli bir üretim ilişkisi çerçevesinde hareket ettikleri görülmektedir.

Bu çalışma Muş ve çevresindeki vakıf tekkelerini mülkiyet ilişkisi üzerinden inceleyecek ve tekkelerin yönetiminde bulunan mütevelli şeyhlerin bir toprak sahibi gibi hareket ettiklerini ifade edecektir. Osmanlı kırsalında gelişen kapitalist üretim ilişkilerinin bir yansıması olarak toprağın değer kazanması ve metalaşması sayesinde tekkelerin, dolayısıyla şeyhlerin de bu etki altına girdiği görülmektedir. Bu durum Muş ve çevresinde de geçerli olmuştur. Şeyhler, vakıf mülkiyeti iddiasında bulundukları araziler yoluyla iktisadi ve politik güçlerini tahkim etmişlerdir. Dolayısıyla bu durum, Muş çevresi kırsalında toplumsal sınıflar arasında bir çatışma doğurmuştur. Şeyhlerin bazı araziler üzerinde iddia ettikleri vakıf mülkü meselesi, arazileri tasarruf eden köylülerin topraktan ihracına neden olmuştur. Köylülerin geçimlik arazilerinin şeyhlerin baskıları sonucunda tekkeye geçmesi, aynı zamanda bölgede bir mülksüzleşme yaşandığını da göstermektedir. Bu tür bir çatışma alanının doğmasıyla birlikte bölgenin yerel seçkinleri de sürece dahil olmuş ve mülkiyet meselesi hem sınıf içi hem de sınıflar arası mücadele biçimlerini yaratmıştır.

Bu doğrultuda çalışma, Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi belgeleri üzerinden Muş'ta bulunan Şeyh Molla Hasan Banuki Vakfı ve Van'da bulunan Şeyh Abdurrahman Gazi Tekkesine odaklanarak vakfın ve tekkenin kırsaldaki faaliyetlerini ele alacaktır. Bu bağlamda şeyhlerin kırsalda mülkiyet bağlamında genişleme çabası ve köylülerle olan ilişkileri değerlendirilecektir. Banuki şeyhlerinin, 16. ve 18. yüzyıllarda bugünkü Diyarbakır'ın Kulp ve Lice ilçeleri mıntıkasında hüküm sürmüş Banuki Beyliğinin bir devamı olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla bölgede uzun yüzyıllar boyunca mülkiyet ilişkilerinin form değiştirerek devam ettiği görülmektedir. Bu durum, bölgede şeyhlik mefhumunun sadece dini bir olgu olmadığını, aynı zamanda iktisadi bir dinamiğinin olduğunu da göstermektedir. Çalışma aynı zamanda bölgede şeyhlerin de birer toprak sahibi olduğunu vurgulayarak vakıf ve tekke arazilerinde gerçekleşen çatışmaları belirli bir üretim ilişkisi perspektifi üzerinden inceleyecektir. Dolayısıyla bölgede mevcut olan feodal yapıyla, gelişmekte olan kapitalist üretim ilişkileri eş zamanlı bir şekilde değerlendirilecek ve vakıf/tekkeler ise bu üretim ilişkilerinin bir parçası olarak nitelendirilecektir.

19. Yüzyılda İzmir'de Dokuma Sanayiinin Gelişimi ve Laleli Vakfı

Tuğçe Gündoğdu
Ege Üniversitesi, İktisat YL Programı

19. yüzyılda İzmir, sanayileşme sürecinde dokuma ve ticaret faaliyetleriyle öne çıkan önemli bir merkez haline gelmiştir. Stratejik konumu ve zengin ham madde kaynakları, İzmir'in sanayi ve ticaret alanında gelişmesini sağlamış, devletin sağladığı imtiyaz ve teşvikler ile girişimciler aracılığıyla birçok fabrika kurulmuştur. İzmir'de kurulan fabrikalar arasında Cousinery İplikhanesi, Şark Halı İmalatçıları Şirketi, İzmir Mensucat Fabrikası ve İzmir Çuval İp ve Yelken Bezi Fabrikası gibi örnekler bulunmaktadır. Bu fabrikalarda genellikle Avrupa'dan ithal edilen makineler kullanılmış ve yüzlerce işçi istihdam edilmiştir. Öte yandan bu fabrikalar yalnızca ticari üretim için değil, devlet memurları, askeriye ve polis teşkilatı için kumaş ve iplik üretimi yaparak stratejik bir rol de üstlenmiştir. Bununla birlikte İzmir'de sanayileşme sürecinde bazı çatışmalar yaşanmıştır. Büyük üreticiler ile onlarla rekabet edemeyen küçük üreticiler ve fabrikalara karşı tepkili loncalar arasındaki çatışma buna örnektir. Sanayileşme süreci özellikle tekstil, gıda ve demir-çelik sanayii alanlarında fabrikaların kurulmasıyla belirginleşmiştir. Tekstil sektöründe çeşitli bölgelerde ve farklı örgütlenme biçimleriyle iplik ve basma üretimleri gerçekleştirilmektedir. Evlerde, fabrikalarda ve loncalara bağlı üretim alanlarında üretim yapılmıştır.

Basmahaneler, Osmanlı dokuma sanayisinin önemli bir parçasıdır. İstanbul'da kurulan Laleli Vakfı'nın en önemli faaliyetlerinden biri, basma üretimine yönelik imalathaneleri desteklemektir. Üsküdar ve İzmir'de kurulan büyük basmahaneler ile Bursa, Edirne, Tokat gibi şehirlerde birçok basmahane kurulması, vakfın yerli basma üretimini destekleme politikasının bir sonucudur. 19. yüzyılda İzmir'de basma üretimi, vakıf sistemi çerçevesinde düzenlenmiş ve Kasap Hızır Mahallesi'nde bir basmahane inşa edilmiştir. Dağınık ve kontrolsüz üretimi önlemek maksadıyla vakfa bağlı olarak inşa edilen bu basmahanenin üretim süreci, vakıf yetkilileri tarafından denetlenmiş ve yalnızca belirlenen yerlerde üretime izin verilmiştir. İnşaat süreci vakıf gelirleriyle finanse edilmiştir. Vakıf yetkilileri tarafından yönetilen bu süreçte "gedik" adı verilen üretimhanelere bağlı ayrıcalıklı ustalık hakları belirli esnafa tahsis edilmiştir. Üretimi denetlemek için bir kethüda ve bir damgacı atanmıştır. Basmahanede on yedi gedik, bir damga hane, bir kethüda odası, berber ve kahve dükkânları bulunmakta olup bunların kullanımı ve kira bedelleri vakfa tahsis edilmiştir. Vakıf kuralları çerçevesinde işletilen basmahanede üretimin kalitesini korumak için belirli standartlar getirilmiştir. Basma üretiminde kullanılan boyalar ve kaba basma adı verilen özel baskı malzemeleri belirli renkler ve türlerle sınırlıdır. Bu büyük basmahane içinde kırmızı, nefti, çivit, mumlu, elvan ve siyahi renklerde boyalarla kumaşlar üretilmektedir.

Ayrıca mülkiyet ve gedik hisselerinin devri sıkı kurallara bağlanarak kayıt altına alınmış ve usulsüzlüklere ağır cezalar öngörülmüştür. Bu doğrultuda basmahanelerin nizam ve şeraitine uygun hareket edilmesi, usta, kalfa ve çırakların belirlenen kurallara riayet etmeleri zorunlu kılınmıştır. İzinsiz üretim yapanların ise cezalandırılacağı ve düzenlemelere aykırı hareket edenlerin disiplin altına alınacağı ifade edilmiştir. Bu basmahaneye atanan kethüda ve damgacının rüşvet ve usulsüzlük nedeniyle görevden alınıp sürgüne gönderilmesi konusuna da kaynaklarda yer verilmiştir. Padişah fermanıyla İzmir'deki büyük basmahane dışında üretim yasaklanmış, yasa dışı üretim yapanlar cezalandırılmıştır. Vakıf mülklerinin korunması ve ekonomik düzenin sağlanması için denetimler artırılmıştır. Bu çalışmada vakıf işletmesi olarak İzmir'de inşa edilen basmahane örneği bağlamında, Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi

belgeleri ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde bulunan belgeler kaynak olarak kullanılacak, konu ile ilişkili literatürdeki bulgular bütüncül biçimde tartışılacaktır.

19. Yüzyılda Burjuva Sınıflar İçi Mücadele Bağlamında Vakıf Çiftlikleri

Alp Yücel Kaya
Hıdır Bozkurt
Bulut Tamgörgü
Umut Gündoğdu
Firdevs Bulut
Hamza Erdem
Ali Onur Peker

Osmanlı İmparatorluğu'nda 18. yüzyılda yeni yerel ayan/eşraf arasından gelen ve mukataa-iltizam sisteminden beslenen yeni bir "girişimci" sınıf doğmuş, 15.-17. yüzyıllarda merkezi bürokrasiye bağlı yönetici sınıflardan oluşan eski girişimci sınıfın önüne geçmeye başlamıştır. Ama bu eski ve yeni girişimciler birbirlerinden bağımsız gelişmemişlerdir; her ikisini de birbirine bağlayan, özellikle ikincisinin palazlanmasını sağlayan, vergilendirmede iltizam sisteminin yaygınlaşması ile bazı mukataaların ömür boyu iltizama verilmeye başlanmasıyla oluşan malikâne sistemi olmuştur. Mukataaları alan "malikâne sahipleri büyük çoğunluğu İstanbul'da ikamet eden, sayısı 1000 civarında bürokrat, asker ve ulemadan oluşan ve merkezi otorite ile bağlantısı, özdeşlik derecesine sıkı olan bir gruptu[r]". Ama malikâne sahipleri mukataaların işletmesini kendileri üstlenmemektedir, bunları iltizama vermektedirler; bu şekilde sisteme dâhil olan mültezimler, taşrada mukataa bölgesinde bulunan ve ayan ve eşraf olarak nitelendirilen kesimden oluşmaktadır. Böylelikle çok katmanlı bir taşeronluk ilişkisi ve ağları ortaya çıkmaktadır; bu ilişkinin bir kutbu "merkezi otorite ile bağlantısı, özdeşlik derecesine sıkı", bizim burjuva-bürokratlar olarak adlandırdığımız kapitalistleşen bir sınıf, diğer kutbu da taşra burjuvazisi olarak adlandırdığımız, taşrada "yeni tür bir müteşebbis" olarak gelişen kapitalist bir sınıftan oluşmaktadır. Bu iki sınıf arasında sınıf içi çatışma dinamikleri 19. yüzyıl Osmanlı tarihine damga vurmuştur.

Çatışmada burjuva-bürokratların ellerinden kaymakta olan iktisadi ve siyasi gücü tekrar ellerine almak için yaptıkları ilk etkili müdahale, 18. yüzyıl sonunda Nizam-ı Cedid reformları ile olmuştur. Bu dönemde büyük ve yüksek kâr getiren mukataalar malikâne sisteminden çıkarılmıştır. 1780'lerle birlikte Darbhâne-i Amire tarafından zapt ve idare olunmaya başlayan mukataalar içinde çiftliklerin sayısı yavaş yavaş artmaya başlamıştır. Çiftlikât-ı hümayun olarak adlandırılan, taliplerine işletmesi için Maliye Nezareti tarafından ihale edilen bu çiftlikler, özellikle 1820'lerde Tepedelenli Ali Paşa'nınkilerin de dâhil olması ile burjuva-bürokratlar için önemli bir yatırım portföyü oluşturmaya başlamıştır. Portföyü zenginleştiren diğer gelişme, taşra burjuvazisinin vakıf çiftliklerinin benzer bir şekilde merkezi idare tarafından zapt ve idare olmasıdır. 1826'da kurulan Evkaf-ı Hümayun Nezareti'nin idaresi altına girerek ihale edilen bu tür çiftlikler, burjuva-bürokratlar ve müttefiklerinin taşradaki yatırımlarının aracı olmuşlardır. 1876 itibarıyla genellikle paşaların tasarruf ettiği çiftlikât-ı hümayun, Hazine-i Hassa Nezareti bünyesine alınmıştır. Nezaret, çiftlikleri artık eskiden olduğu gibi ihale etmemiş, burjuva-bürokratların gelir kaynağı olmaktan çıkararak bizzat kendi idaresinde işletmeye başlamıştır. Ama Nezaret bununla da yetinmemiş, çiftlik portföyünü yenilerini de ekleyerek genişletmiştir.

Bildirimiz, bu sınıf içi mücadelede vakıf çiftliklerinin değişen rolüne ve onlar üzerinden gelişen sınıf içi mücadeleye odaklanacaktır.

Bunu yapmak için Tire Kazası'na ve burada 18. yüzyıl sonunda Sığla Sancağı Mütesellimi İlyaszade Ahmet Ağa ve Tire Kazası Voyvodası Yeğen Mehmed Ağa'ya ait olan çiftliklere bakacağız. Her iki ağa da 1788'de vefat etmişlerdir, her ikisinin de tasarrufunda bulunan çiftlikler (ilkinin Yeniköy ve Tepeköy; ikincinin Subaşı, Tulum ve Rahmanlar) Tire Kazası'nın mukataa olarak 1787'de Evkaf-ı Hümayun'a ayrılmasıyla bu kurum tarafından ilzam olunmaya başlamıştır. Evkaf-ı Hümayun Nezareti'nin 1826-1851 arası açtığı ihalelerden biriyle (tam tarihini tespit edemediğimiz bir tarihte) de Baltazzi'lere ilzam olunmuştur. 1849 yılında Lamartine'e kiralanmış ancak tekrar Baltazzi'lere geri dönmüş, 1883 yılında da Hazine-i Hassa Nezareti'ne geçmiştir. Bildirimiz, çiftlik tasarrufundaki bu kesin dönüşümleri Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivleri ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivleri'ndeki belgeler üzerinden inceleyecektir.

19. Yüzyıl Osmanlı Vakıflarının Vergilendirilmesine İlişkin Hukuki Düzenlemeler

Ozancan Bozkurt
Ege Üniversitesi, İktisat Tarihi Doktora Programı

Osmanlı iktisat tarihi açısından Tanzimat dönemi, etkisi Cumhuriyet dönemi ve hatta sonrasına kadar süren vergi yapısındaki radikal değişimlerin başlangıcıdır. Bu dönemden itibaren gerek vergi hukuku ve bütçe anlayışında gerek vergilerin tahsil yöntemlerinde oldukça kritik mali reformlar hayata geçirilmeye başlanmıştır. Vergi sistemindeki bu değişimlerden vakıflar da azade değildi. Bu çalışmanın konusu ise Tanzimat dönemindeki vakıfların vergilendirmelerine dair düzenlemelerin içerikleri, hedefleri ve dönüşümleri açısından bir analizini ortaya koymaktır.

Tanzimat dönemi vakıflarının vergilendirilmesi ile ilgili düzenlemelerin içeriklerini tespit edebilmek için dönemin ikinci el kaynaklarının yanı sıra düsturda bulunan kanunnameler, nizamnameler ve talimatnamelerden yararlanılacaktır. Bu bağlamda, ilk düzenlemelerden biri olan, yeni vergilerin dağıtımı ve taksimi için merkezden gönderilen muhassılların görevlerine yardım etmek amacıyla kurulan muhassıllık meclislerine, 18 Nisan 1840 tarihinde gönderilen bir ilmühaber, vakıfların vergilendirme açısından nasıl tasnif edildiğine dair önemli bir örnek olarak gösterilebilir. İlmühabere göre vergilendirme açısından, hâs, vakıf, muaf ve gayri-muaf topraklar arasındaki farklar ortadan kaldırılmıştır. Bununla birlikte "evkaf-ı mülhaka" olarak kategorize edilen, Mevlânâ, Zeynelâbidin ve Hacı Bayram Veli gibi ünlü tarikatların vakıf gelirleri ve bazı gayrimüslim manastırlarının geçmişte padişahlar tarafından istisna tutulan mülkleri, vakıf yöneticileri tarafından tahsil edilmiştir. Bu çerçevede, ilgili vakıflara ait koyunlardan alınan vergilerden muafiyet tanınmış ancak zamanla bu muafiyetlerin birçoğu kaldırılarak devlet hazinesine belirli bedeller tahsis edilmiştir. Mevlânâ, Hüdâyi ve Hasan-ı Basri vakıflarına bağlı koyun vergileri karşılığında ödenen sabit bedeller buna örnektir. Öte yandan bu tarz ayrıcalıklara sahip az sayıdaki vakfın dışında kalan ve "evkaf-ı mazbuta" olarak isimlendirilen, Tanzimatla birlikte, gelirleri tamamen hazine kontrolüne girmiş çok sayıda vakıftan söz etmek de mümkündür.

Tanzimat döneminden itibaren başlayan düzenlemeler, bir yandan, bu şekilde vakıfları sınıflandırırken ve muafiyetlerinin sınırlarını çizerken diğer yandan 22 Ocak 1871'de çıkan İdare-i Umumiyye-i Vilâyât Nizamnamesi örneğinde olduğu gibi, muhasebe ve kayıt işlemlerinin düzenli yürütülmesini sağlamak, her yıl mülhak vakıf mütevellilerinin hesaplarını incelemek ve fazla gelirleri hazineye aktarmak gibi faaliyetleri, evkaf müdürlerinin görev tanımı içine dahil etmekte ve böylece hazinenin, vakıf gelirleri üzerindeki kontrolünü de

artırmaya çalışmaktaydı. Vakıf arazilerinden elde edilen ürünlerin vergilendirilmesi meselesi de düzenlemelerin tartışılması gereken bir başka boyutudur. 19 Nisan 1876 tarihli "Alelumum Ormanlardan Çıkarılan Kereste ve Hatab ve Kömürlerden Ahz ve İstifa Kılınacak Rüsumat ile Mukabilinde Sarf Edilecek Tezakir ve Pulların Enva'ına ve Rüsumatın İstihsal ve Tezakirin İsti'maline ve Tetkik Kontrollarına Dair" başlıklı bir talimatta ise devlet ormanlarında olduğu gibi, vakıf ormanlarından elde edilen belirli büyüklükte ve ticaret amacıyla kullanılan kereste, odun ve kömürden de orman hakkı ve yol vergisi alınması gerektiğini belirtmektedir. Böylece Tanzimatla beraber gündeme gelen düzenlemeler, yalnızca vakıfların kendilerini değil, aynı zamanda vakıflardan elde edilen ürünler için de has, vakıf ve muaf gibi ayrımları ortadan kaldırarak ortak bir vergilendirme sistemi kurmaya çalışmıştır. Bu bildiri ise 1839-1923 yılları arasında vakıfların vergilendirmesiyle ilgili hukuki düzenlemeleri de dikkate alarak Tanzimat dönemiyle başlayan mali değişimde, vakıfların durumuna dair gelişmeleri değerlendirecek ve tartışacaktır.

OTURUM 84

MEKÂN I

Türkiye'de Kentsel Toprağın Yeniden Bölüşümü: Acele Kamulaştırma ve Mülksüzleştirme Üzerinden Dönüşüm

Deniz Ay
Bern Üniversitesi, Coğrafya Enstitüsü

Kamulaştırma, kamu otoritelerinin özellikle kamu yararı gerekçesiyle arazi edinmek amacıyla kullandığı köklü ve standart bir arazi politikası aracıdır. Altyapı genişletme ve büyük ölçekli kalkınma projeleri, özel kişilerin sahip olduğu arazilerinin kamulaştırıldığı tipik durumlardır. Uzun geçmişine rağmen, kamulaştırma hâlâ hem siyasal hem de hukuksal açıdan karmaşık bir süreçtir; adil tazminat, küçük mülk sahiplerinin mülksüzleştirilmesi ve kamu yararının özel aktörlerce araçsallaştırılması gibi meselelerle iç içedir. Uygulamadaki zorlukların ötesinde, kamulaştırma mülkiyet hakkı, arazi değerlemesi ve devletin toprak üzerindeki egemen gücü gibi kuramsal düzeyde de temel tartışmaları gündeme getirir.

Bu kuramsal ve pratik soruları Türkiye bağlamında ele alarak özel bir kamulaştırma biçimi olarak "Acele Kamulaştırma" uygulamalarına odaklanıyorum. Türkiye'de özel mülkiyetin korunmasında anayasal sınır olan "kamu yararı" ilkesi, birçok ülkede olduğu gibi, olağanüstü durumlarda "Acele Kamulaştırma" başlığı altında hukuken tanımlanmış acil koşullar altında devreye giren hızlandırılmış bir süreci mümkün kılar. Başlangıçta savaş ve ulusal güvenlik gibi istisnai durumlara özgü tanımlanmış bu araç, özellikle son on yılda afet riski gerekçesiyle yürütülen büyük ölçekli kentsel dönüşüm projelerinde sıradanlaşmış bir arazi politikası aracı hâline gelmiştir. Özel kişilerden merkezi idareye arazi mülkiyetinin devrini mümkün kılan bu süreç, aynı zamanda dönüşüm yoluyla kentsel arazinin yeniden dağıtımını beraberinde getiriyor. Acele kamulaştırma, ekonomik ve hukuki nedenlerle mülk sahiplerinin dönüşüm sonrası aynı alana geri dönme ihtimallerini azaltıyor; zira dönüşüm sonrası arsa ve konut değerleri ciddi biçimde artıyor. Kamulaştırılan arazilerdeki mülk sahiplerine kentsel çeperde inşa edilen sosyal konut projelerinden öncelikli alım hakkı tanınsa da kamulaştırılan mülkün karşılığı verilen tazminat ancak uzun vadeli borçlanmayla yeniden mülk sahibi olmaya yetiyor. Bu bildiri, "kamu politikası aktörleri üçgeni" çerçevesini (Knoepfel vd., 2007) kullanarak, Türkiye'de acele kamulaştırmaların kentsel rantı yeniden dağıtma işlevini analiz ediyor. Merkezi hükümet, yalnızca acele kamulaştırmanın uygulanabileceği koşulları genişletmekle kalmayıp; aynı zamanda bu süreci Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı aracılığıyla uygulamaya koyup çoğunlukla küçük kentsel arsa sahiplerini hedef almaktadır.

Bu kamulaştırmalar kimi zaman afet riski gerekçesiyle reaktif, kimi zamansa kentsel dönüşüm süreçlerini hızlandırmak amacıyla proaktif olarak gerçekleştiriliyor. Bu politika müdahalesinin nihai yararlanıcıları ise, kentsel arsa ve konuttan kazanç sağlayabilen büyük ölçekli inşaat şirketleri ve gayrimenkul yatırımcıları oluyor. Özetle, merkezi hükümet bu süreçte mülkiyet üzerindeki egemen devlet gücünü kullanıp bu müdahaleleri mülk sahiplerinin afet riski altındaki konut stoğuna yönelik çözüm olarak sunarken; aynı anda geniş ölçekli mülksüzleştirme ve yerinden etme süreçlerini tetiklemiş oluyor.

Bu tartışma literatürde yer alan aktif ve pasif arazi politikası ayrımını da sorgulamaktadır. Özellikle ileri kapitalist Orta Avrupa ülkeleri bağlamında geliştirilen bu ayrım, çoğunlukla yerel yönetimlerin planlama ve arazi politikası araçlarına odaklanan bir çerçeve sunmaktadır. Oysa

daha kapsamlı bir arazi politikası kavramsallaştırması, arazi üzerindeki kamu otoritesinin merkezileşmesine ve bu sürecin ulusal ölçekte yapılanmasına eleştirel bir bakış için gereklidir. Arazi politikası tartışmalarına devleti yeniden dâhil etmek, günümüzde küresel ölçekte artan otoriter yönetim eğilimleri düşünüldüğünde aciliyet taşıyor; zira (kentsel ve kırsal) toprak üzerindeki egemenlik, siyasal ve ekonomik yeniden yapılanmanın temel bir aracıdır.

Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu Üzerine Bir Analiz

Dr. Şeyma Sağdıç Güven
Bağımsız Araştırmacı

2024 yılında Türkiye'de işlenmeyen tarım arazilerinin tarımsal amaçlı kiraya verilmesine ilişkin yönetmelik çıktı ve bu yönetmeliğe göre iki yıl üst üste işlenmeyen tarım arazilerinin Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından tarımsal amaçla kiraya verilebileceği hükme bağlandı. Yönetmelik henüz uygulama alanı bulmasa da Türkiye'de tarım toprakları üzerindeki mülkiyet tartışmalarını yeniden gündeme getirdi. Buna göre yönetmelik, gerçek ve tüzel kişilere ait tarım arazileri üzerinde kiralama yapılmasını ön gördüğünden bunun mülkiyet hakkına ilişkin bir müdahale anlamına geleceği ve hukuk tekniği yönünden mülkiyet hakkına getirilecek herhangi bir sınırlamanın yönetmelikle mümkün olup olmayacağı tartışılmaktadır. Hukuk tekniği bir kenara bırakıldığında ise akla gelen soru, yönetmelikte ön görülen uygulamayla bir nevi servet transferinin önünün açılıp açılmayacağıdır. Nitekim arazi kiralanmasının nasıl uygulanacağı ve yönetmeliğin küçük aile işletmelerinin değil, büyük ölçekli şirketlere avantaj sağlayıp sağlamayacağı konusu gündeme gelmektedir. Bununla birlikte bu soruların bu düzenlemeye özgü olmadığını aksine daha önceki tartışmaların bu yönetmelikle birlikte tekrarlandığını söylemek mümkündür.

Nitekim yönetmelik, orta ve uzun vadeli planlamaların dışında henüz bir karşılığı olmayan arazi bankacılığı sisteminin ufukta beliren somut adımı sayılmaya adaydır. Zira yönetmeliğin gerekçesi de arazi bankacılığı sisteminin ön varsayımlarını paylaşmakta; Türkiye'de tarımsal üretime ilişkin sorunları tarım arazilerinin verimsiz işletilmesi ile açıklamaktadır. Verimsizliğe karşı ön görülen piyasacı modellerin birer örneği olan bu uygulamalardan arazi bankacılığı, 2019 yeni ekonomi programıyla gündeme getirilmişse de sistemin kuruluşu için bugüne kadar somut atılmamıştır. Devletin piyasaya uyumlu bir aktör olarak devreye girmesi ve "toplulaştırma, arazi temini, aracılık, alıcı ve satıcı arasında garantörlük" gibi görevleri yerine getirmesinin gündeme getirildiği sistem için gerekli alt yapı bu yönetmelikte ön görülen yapı ile benzerlik taşımaktadır. O halde bu yeni yönetmeliği âtıl durumda kalan tarım arazilerinin üretime kazandırılması hedefiyle çıkılan bu yolda bir uğrak olarak değerlendirmek ve nihai hedefin, tarım alanları üzerindeki mülkiyetin giderek daha da "özelleştiği" ve tarımsal üretimin piyasanın kontrolüne bırakılmasında iş görecek arazi bankacılığı sistemi olduğunu söylemek mümkündür. Tarımda piyasalaşma sürecinin ürünü olan bu uygulama ve düzenlemelerin hukuki dayanaklarından birini 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu oluşturur.

Bu Kanun Türkiye'de toprak üzerindeki tasarrufun özel mülkiyet lehine ilerleyişinin bir görünümünü oluşturur ve kendi başına incelenmeye değer özellikler barındırır. Yürürlüğe girdiği tarihten itibaren usul ve esas itibariyle itirazlara konu olan veya belirli çıkar odakları için "ince ayar" yapılmasına ihtiyaç duyulan Kanun, sonuncusu 2023 yılında olmak üzere toplamda dokuz kez değişikliğe uğramıştır. Türkiye'de tarım arazilerinin metalaştırılması sürecinde önemli bir yere sahip olan Kanun, kamu topraklarının doğrudan ya da dolaylı olarak "özel mülkleştirilmesiyle" sınırlı kalmayıp; arazi toplulaştırma ve bölünmenin önlenmesini hedefe alarak kişisel özel mülkiyete ilişkin düzenlemeler getirmekte ve mülkiyetin el

değiştirmesinde rol almaktadır. Bu çalışmada Kanun'un dayanak yapıldığı düzenlemelere ek olarak Kanun'daki değişikliklere değinilecek ve bu değişikliklerin ne anlama geldiği ele alınacaktır. Böylece çalışma, Türkiye'de tarım toprakları üzerindeki mülkiyet tartışmalarına 5403 sayılı Kanun ve etrafında şekillenen düzenlemeler çerçevesinde bir analizle katkı yapmaktadır.

OTURUM 86

YAKIN DÖNEM TÜRKİYE SİYASETİ VII: AKP VE DEVLET

AKP'nin İdeolojik Evrimi: Hizmet Odaklı Muhafazakâr Demokrasiden "Yerli ve Milli" Dava Partisine

Dr. Ahmet Murat Aytaç
Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi

Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), kurulduğu 2001 yılından itibaren kendisini "muhafazakâr demokrat" bir parti olarak tanımlamış ve bu çerçevede Türkiye'de merkez sağın yeni bir taşıyıcısı olma iddiasını ortaya koymuştur. Ancak özellikle 2010'lu yılların ortasından itibaren partinin söyleminde ve kurumsal yapısında belirgin bir dönüşüm gözlemlenmektedir. Bu bildiride, AKP'nin ideolojik evrimi, başlangıçtaki "Muhafazakâr Demokrasi" kavramsallaştırmasından, giderek "yerli ve millî" kimlik vurgusu etrafında şekillenen yeni bir ideolojik konfigürasyona geçişi üzerinden analiz edilmektedir.

Bildiri, bu çerçevede AKP'nin kendisini giderek artan bir şekilde bir "dava partisi" olarak yeniden tanımlamasının anlamını tartışmakta; bu kavramsal değişimin, partinin kurumsal yapısında *lider merkezli*, *hiyerarşik* ve *çoğulculuğa kapalı* bir yapıya doğru evrilmesiyle nasıl örtüştüğünü ortaya koymaktadır. Bu bağlamda mevcut popülizm analizlerinin ötesine geçerek, oluşan yeni ideolojik konfigürasyonun mikro yapısını analiz edecek bir kavram haritalandırması yapmak önem kazanmaktadır. Partinin ideolojik haritası bu bağlamda, belirli kavram kümeleri (millet, beka, "reis", ümmet, dış güçler vs.) etrafında yeniden şekillenmekte; böylece hem iç politika hem de dış politikada kapsayıcı olmaktan uzak, dışlayıcı ve kutuplaştırıcı bir ideolojik zemin oluşmaktadır.

Çalışmada yöntem olarak Michael Freeden tarafından geliştirilen morfolojik ideoloji analizi yaklaşımı benimsenmiştir. Bu yöntem, ideolojileri sabit ve yekpare sistemler olarak değil, belirli *temel kavramların* ("core concepts") etrafında şekillenen, zamanla farklılaşabilen anlam kümeleri olarak ele alır. AKP'nin ideolojik yapısı bu yaklaşımla analiz edilerek, "Muhafazakâr Demokrasi" ile "yerli ve millî dava" anlayışları arasındaki kavramsal geçişler, bu kavramların anlam değişimleri ve yeni konumlandırmaları ortaya konulmuştur.

Analiz sonucunda AKP'nin ideolojik evriminin üç temel bulgu etrafında kristalleştiği saptanmıştır: (1) Parti, başlangıçtaki çoğulculuğa açık muhafazakâr-demokrat pozisyonundan uzaklaşarak ideolojik olarak homojen, içe kapanmacı bir konum edinmiştir. (2) "Dava partisi" söylemi, partinin lider etrafında yeniden örgütlenmesini meşrulaştıran bir araç haline gelmiştir. (3) "Yerli ve millî" retoriği, ulusal çıkarların temsilini yalnızca parti ve lider kimliğinde cisimleştirerek, muhalefeti gayri-millî ve dış mihraklarla ilişkilendirme stratejisine dönüşmüştür.

Sonuç olarak, AKP'nin ideolojik dönüşümü, Türkiye'de siyasal alanın kutuplaşmasına, demokratik gerilemeye ve kurumsal çözülmeye katkı sağlayan bir sürecin parçası olarak okunmalıdır. Bu dönüşüm, yalnızca bir parti stratejisi değil, aynı zamanda Türkiye siyasetinde ideolojik düzeyi yeniden şekillendiren daha geniş bir yeniden yapılanmanın da göstergesidir.

Türkiye'de Devlet-Sermaye İlişkisine AKP-TÜSİAD-MÜSİAD Üzerinden Bakmak

Arş. Gör. İrem İpek Yılmaz
Antalya Bilim Üniversitesi

AKP - TÜSİAD arasındaki görüngüdeki çatışmalı ilişkiye dair liberal yaklaşımlar Türkiye üzerine yapılan ceberrut devlet analizinde olduğu gibi devlet – sivil toplum ilişkisinden hareket eden bir yaklaşım sunar. TÜSİAD ile AKP arasındaki gerilimde MÜSİAD'ı sivil toplum yerine koyarak, TÜSİAD'ın ceberrut devlet gibi sivil toplumu baskıladığını ve AKP'nin merkezin karşısında ezilen "devlet desteği olmadan" yükselen sermayenin (MÜSİAD'ın) temsilcisi olduğunu ve bunun demokratikleşmeye katkı sağladığını iddia eder. Bu çalışmada AKP - TÜSİAD - MÜSİAD ilişkisine Marksist devlet kuramları ile bakılacak olup devlet- sermaye ilişkisinde farklı sermaye fraksiyonlarının ayrışan çıkarları sebebiyle devletin yekpare bir politika izleyemediği ve AKP - TÜSİAD, TÜSİAD - MÜSİAD arasındaki çatışmaların sermaye gruplarının farklılaşan çıkarlarından kaynaklandığı vurgulanacaktır.

Batıcı - laik sermaye olarak adlandırılan TÜSİAD'a bağlı sermaye grubu ile İslamcı burjuvaziyi temsil eden MÜSİAD arasındaki çıkar farklılıkları iki sermaye fraksiyonunun küresel kapitalizme eklemlenme stratejilerindeki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Batıcı - laik sermaye, ithal ikameci dönemde Cumhuriyet rejiminin desteğiyle yeşermiş olup büyük sermaye haline gelmişken İslamcı sermayenin holdingleşme ve finans-kapitalin parçası olma fırsatını bulması 1980 darbesiyle kolaylaşmıştır. Ancak buradan 1980 darbesinin TÜSİAD'ın çıkarlarına karşıt bir darbe olduğu anlamı çıkarılmamalıdır. 1980 darbesi, neoliberal projenin Türkiye'de uygulanmasını mümkün kılan koşulları hazırlaması sebebiyle TÜSİAD'a bağlı sermayenin desteklediği bir darbe olmuştur. Türkiye'de neoliberal politikaların tam anlamıyla uygulandığı dönem AKP iktidarına tekabül etmektedir. TÜSİAD, AKP'nin iktidara gelir gelmez başlattığı özelleştirmeleri desteklemiş ve daha kapsamlı hale getirilmesini talep etmiştir. AKP iktidarının ilk dönemde enflasyonu baskılayıcı politikalar uygulaması da MÜSİAD kanadından destek görmüştür. TÜSİAD'a bağlı sermayenin tarihsel olarak MÜSİAD sermayesinden daha erken bir aşamada gelişip geniş bir pazar ağına yayılması sebebiyle İslamcı sermaye dış pazara açılmakta yeterli atılım yapamıyordu ve AKP, devlet aygıtını İslamcı sermayenin çıkarlarına uygun bir şekilde kullanarak bu sermaye grubunun desteğini arkasına aldı ve iktidarını güçlendirdi. Sonuç olarak bu çalışmadaki temel argüman, AKP - TÜSİAD arasındaki anlaşmazlığın yalnızca laik – İslamcı ayrışması şeklinde yaşam tarzı farklılığı değil, TÜSİAD ve MÜSİAD'ın küresel kapitalizme eklemlenmedeki çıkar çatışması olduğudur. MÜSİAD sermayesi, İstanbul sermayesi olarak anılan TÜSİAD'ı tekelci olduğu gerekçesiyle eleştirse de, 1980 sonrası başlayan İslamcı sermaye gruplarının holdingleşme süreci AKP döneminde büyük hız kazanmıştır.

Ekonomik Eşitsizlik ve İnsan Hakları Üzerindeki Yargısal Kısıtlama: Türkiye'den Kanıtlar (2002–2022)

Sine Gençaslan
Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Doktora Öğrencisi

AKP'nin 2002'de iktidara gelmesinden bu yana Türkiye, özelleştirme, finansallaşma ve güvencesizleştirme ile karakterize edilen radikal bir neoliberal yeniden yapılanma sürecine tanıklık etti (Altınörs ve Akçay, 2022). Akademisyenler rejimin otoriter bir yöne doğru kaydığını belgelemişken (Esen ve Gümüşçü, 2016), ekonomik eşitsizliğin yargı davranışını, özellikle de işçi hakları davalarında, nasıl yeniden yapılandırdığını sorgulayanların sayısı daha

az. Bu çalışma, yargı kararlarını analiz etmek için Marksist bir bakış açısı kullanarak, mahkemelerin artan eşitsizlik ve kriz zamanlarında sınıfsal tahakkümün silahları olduğunu ileri sürmektedir (Poulantzas, 1978).

Ekonomik eşitsizliğin Türkiye'de insan haklarının yargısal olarak kısıtlanmasını, özellikle de çalışma hakları ve ifade özgürlüğü alanlarında, öngörüp öngörmediğini araştırmaktadır. Geleneksel analiz, yargı kurumlarının ekonomik performansı nasıl etkilediğine bakar; bu çalışma ise bu durumu tersine çevirir ve ekonomik performansın düşmesinin, özellikle de artan eşitsizliğin, daha fazla piyasa istikrarını sağlayan ama insan hakları pahasına yargı kararlarına yol açtığını teorize eder.

Analiz, Poulantzas'ın (1978) yargıyı, krizler sırasında istikrarı korumak için yasal sonuçları şekillendiren egemen ekonomik çıkarların sınıf mücadelesinin bir alanı olarak kavramsallaştıran Marksist devlet teorisinden yararlanır. Bu çerçeve özellikle, 2016 sonrası AKP hükümetinin otoriter konsolidasyonunun işçi haklarına yönelik artan yargısal kısıtlamalarla aynı zamana denk geldiği Türkiye için geçerlidir (Esen ve Gümüşçü, 2016). Bu perspektifi genişleterek, araştırma, Hirschl'in (2004) otoriter rejimlerde mahkemelerin devlet baskısını ekonomik gereklilik ya da ulusal güvenlik bahanesiyle nasıl meşrulaştırdığını gösteren siyasetin yargısal hale getirilmesi üzerine yaptığı çalışma üzerine kurulmuştur. Türkiye bağlamında grev yasakları sıklıkla "ekonomik istikrar" veya "kamu yararı" gerekçeleriyle meşrulaştırılmış, bu da yargı erkinin yürütme erkine karşı daha geniş bir itaatkârlık örüntüsünü yansıtmıştır (Altınörs ve Akçay, 2022). Bu araştırma, bu kuramsal yaklaşımları birleştirerek, ekonomik eşitsizlik ve otoriterliğin birbirlerini güçlendirdiğini ileri sürmektedir. Diğer bir deyişle, bu araştırma, yargı kararlarının işçilerin haklarına karşı çıkan bir şekilde üretilmesinde, yargı kararlarının siyasi ekonomi ve otoriter neoliberal rejimler arasındaki ilişkiyi daha geniş bir şekilde tartışmaktadır. Bu teorik sentezi daha da ilerletmek için, çalışma aynı zamanda "otoriter yasallık" kavramını da ele alır ki bu kavram otoriterlik altında resmi yasal kurumların nasıl ortadan kaldırılmadığını, fakat siyasi tahakküm altında nasıl sahiplenildiğini açıklar (Ginsburg ve Moustafa, 2008). Bu durumda, yasallık, bir baskı aracı haline gelir: genel olarak yasal normları askıya alarak değil, ama muhalefeti felç etmek ve aynı zamanda da iktidarı korumak amacıyla, hakim ideolojinin kuralları ile yönetilir. Bu durum, Türk mahkemelerinin grevleri yasaklamak, sendikal girişimleri dağıtmak veya toplu pazarlık süreçlerini yavaşlatmak için ulusal ekonomik çıkar gibi yasal ilkeleri kullanmasında en açık biçimde görülür. Bu mahkeme kararları sadece yürütme baskısını değil, aynı zamanda mahkemelerin yapısal rolünü de göstermektedir. Neoliberal yönetim biçimine özgü bir disiplin mantığını yeniden üretmektedir. Dahası, bu çalışma Wendy Brown'un (2017) neoliberal aklın demokratik ya da eşitlikçi normlar yerine piyasa zorunluluklarını ön plana çıkarmak için yasal ve politik kurumları yeniden yapılandırdığı iddiasını ciddiye almaktadır. Bu rasyonalizm içinde emek, kolektif eylemin politik bir öznesi değil, bütçe kısıtının çıkarları doğrultusunda idare edilecek bir maliyet değişkenidir. Bu ortamda, mahkeme, grev hakkını kısıtlayan kararlar, anormallikler ya da aşırı ihlaller değil, işçi haklarının sermaye birikimi ve yönetici devamlılığı için sistematik olarak ikincilleştirildiği bir yasal-politik düzenin tutarlı ifadeleridir. Bu araştırma, otoriter neoliberalizm altında ekonomik eşitsizlik ve yargı sonuçları arasındaki etkileşimi ampirik olarak analiz ederek, ekonomi politiği, hukuk sosyolojisi ve eleştirel yargı çalışmaları alanlarında süregelen tartışmalara katkıda bulunmaktadır. Türkiye'yi sadece demokratik gerilemenin bir örneği olarak değil, aynı zamanda ekonomik zorunlulukların hukuk kurumlarını nasıl yeniden şekillendirdiğinin bir örneği olarak ele almaktadır. Çalışma, işçi haklarını insan hakları kadar ekonomik adaletin de temel bir parçası olarak ele alarak, yargı erkinin ekonomi politiğine, Türkiye'nin ötesine, diğer neoliberal-otoriter devletlere uzanan geniş kapsamlı etkileri olan, güncel bir katkı sunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: yargı bağımsızlığı, otoriterleşme, neoliberal düzen, ekonomik eşitsizlik, grev hakkı, insan hakları

OTURUM 87

HUKUK KURAMININ TOPLUMSAL VE POLİTİK VEÇHELERİ

Tarihsel Sosyoloji Merceğinden Uluslararası Hukukun Oluşum Sürecine Bakış: Feodalizmden Kapitalizme Geçiş Döneminde Uluslararası Hukukun İlk Unsurlarının Ortaya Çıkışı

Gönenç Hacaloğlu
Johns Hopkins Üniversitesi, Arrighi Center for Global Studies

Uluslararası hukuk disiplini, tıpkı hukukun diğer alt disiplinleri gibi sıklıkla oluştuğu tarihsel ve toplumsal bağlamdan ayrı, salt teknik ilişkilere indirgenmiş bir disiplin olarak ele alınmaktadır. Bu yaklaşım hukuk tekniği bakımından kendi içerisinde tutarlılığını sürdürse de bugün uluslararası hukuka ilişkin problemlere yanıt verememektedir. Yerkürenin bütününde hüküm süren kapitalist dünya sisteminin mevcut krizi, pek çok alanda olduğu gibi uluslararası hukuk alanında da kendisini göstermekte; sistem krizi tabiri caizse uluslararası hukukçuların ezberlerini büyük oranda bozan bir durum yaratmaktadır. Bu sebeple bugün uluslararası hukuk alanında eleştirel çalışmalar artmakta, Birleşmiş Milletler ile temsil olunan dünya sisteminin sarsıntıları arasında uluslararası hukukun geleneksel yaklaşımının mevcut sorunlara cevap vermekten uzak olduğu dillendirilmektedir. Bu bağlamda bu çalışma da uluslararası hukukun geleneksel ve teknik yaklaşımından farklı olarak, uluslararası hukukun temel unsurlarının ortaya çıkışına tarihsel sosyoloji ve uluslararası ekonomi-politik merceğinden bakmaya çalışmaktadır.

Feodalizmden kapitalizme geçiş döneminin tam olarak hangi yüzyıllarda ve ne şekilde yaşandığı tartışmalı bir konu olagelmiştir. Bu hususta en iyi bilinen tartışmalardan birisi Maurice Dobb ve Paul Sweezy arasında 1950'lerde *Science & Society* isimli dergide yayınlanan ve daha sonra diğer yazarların da katılımıyla genişleyen "*geçiş tartışması*"dır. Tarafları ikiye bölen esas mesele, feodalizmin çözülüşünün içsel koşullarla mı yoksa ticaret gibi dışsal koşulların etkisiyle mi gerçekleştiği sorunsalıdır. Ticaretin bir üretim biçimi ile şekillenmiş bir toplumsal yapıdan başka bir üretim biçimi ile şekillenecek olan başka bir toplumsal yapıya geçişte bir kaldıraç vazifesi görmüş olduğu pekâlâ söylenebilir. Marx'ın da Kapital'in üçüncü cildinde, 16. ve 17. yüzyıllarda ticarette yaşanan gelişmelerin kapitalist üretim tarzına geçişi teşvik etmede oynadığı rolü vurguladığı bilinmektedir.

Bahsedilen gelişmelerin, bugün adına uluslararası hukuk adını verdiğimiz, farklı toplumsal birimler arası ilişkileri düzenleyen kurallara ilişkin de önemli sonuçları olmuştur. Bu kapsamda bu çalışmada, bu geçiş sürecinde ve kapitalizmin ilk merkantilist döneminde ortaya çıkan uluslararası hukuk unsurları ile kapitalist üretimin temelini oluşturacak ilkel birikimin yarattığı "*uluslarası*" durumun analiz edilmesi hedeflenmektedir. İncelenecek iki örnekten birincisi Venedik, Ceneviz, Milano ve Floransa kent devletlerinin oluşturmuş olduğu ön-kapitalist devletler sistemidir. Öyle ki bu sistemde bugün uluslararası hukuk için temel kabul edilen pek çok kurum ve düzenleme (diplomatik temsil, korsanlık-deniz haydutluğu, uluslararası iş bölümü gibi) ortaya çıkmıştır. İkinci tarihsel örnek ise ilkel birikimin en klasik örneklerinden birisi olarak İspanyolların Amerika'yı sömürgeleştirmeleri sırasında bu durumu meşrulaştırmak üzere ileri sürdükleri argümanlardır. Bu argümanların analizi hem bugünkü uluslararası hukukun temellerinin hem de söz konusu dönemde yaşamış ve uluslararası hukukun kurucularından kabul edilen Vitoria, Suarez, Las Casas gibi düşünürlerin fikirlerinin geliştiği maddi temellerin anlaşılmasını sağlayacaktır. Son tahlilde bu çalışmanın amacı uluslararası

hukukun, içinde oluştuğu tarihsel-toplumsal süreçlerle bağlantısını kurmaya çalışan literatüre bir katkıda bulunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Feodalizm, Kapitalizm, Geçiş Tartışması, Tarihsel Sosyoloji, Uluslararası Hukuk

Hannah Arendt'in Hak Düşüncesinde Kamusal Alanın Önemi ve Değerlendirilmesi

Irmak Kepenek
Cambridge Üniversitesi Hukuk Fakültesi

2. Dünya Savaşı'nın ardından yayımlanan 'Totalitarizmin Kaynakları' eseri, Hannah Arendt'in insan hakları kavramına ilişkin tespitleri de dahil, totalitarizme giden sürece ilişkin birçok önemli tespitini barındırır. Arendt'e göre kişinin, vatandaşlık bağıyla bağlı olduğu devletin korumasından mahrum kalması sonucunda insan haklarını ileri sürebileceği hiçbir mekanizma kalmamasıyla insan haklarından çok daha temel, onu önceleyen bir hakkın varlığı – kaybı sebebiyle – fark edilmiştir. Yazarın 'haklara sahip olma hakkı' olarak kavramsallaştırdığı bu hak, diğer bütün temel hakları anlamlı kılan bir ön şarttır. Bu anlamda 1930'lardan itibaren uyruksuzlaştırma politikalarıyla devletlerinin siyasi çatısından yoksun kalan mülteciler, bu şekilde insan haklarından çok temel bir haklarını; haklara sahip olma haklarını kaybederler. Arendt bu hakkın kaybını, aynı zamanda dünyada görüşlerinin ve fiillerinin anlam kazandığı bir yerden de mahrum olmak olarak tanımlar.

2. Dünya Savaşı'nın tecrübeleri, Arendt'e göre devletlerinin korumasından mahrum kalanlara karşı her türlü muamelenin hukukun denetimi dışında bırakılmasından kaynaklanmıştır. Düşünürün görüşlerinde insan haklarına duyulan güvenini kaybetmiş bir neslin mültecilik deneyimine sahip bir üyesi olarak, kendisi gibi mültecilerin insan haklarına ilişkin hayal kırıklığının izleri açıktır. Siyasi bir çatının korumasından yoksun kalan devletsizlerin yaşadığı tecrübe onların, kurumsal hukuki mekanizmalara dayanmayan herhangi bir evrensel hak düşüncesine büyük bir şüpheyle yaklaşmalarına neden olmuştur.

Buradan yola çıkan düşünür için haklar, doğuştan var olmayıp insanların bir topluluk bilinciyle karşılıklı olarak birbirlerine eşitliğe ilişkin verdikleri sözle mümkün olur. Bu eşitleyici zeminden mahrum kalmakla insan, Arendt'in düşünesinde yalnızca doğuştan getirdiği ırk, cinsiyet gibi değiştirilemez özelliklerine indirgenmiş olur; siyasi bir çatı olarak devletin korumasından mahrum kalır. Moderniteyle kamusal alan ile özel alan arasındaki sınırın silikleşmesiyle, toplumsal meselelerin müzakere edilebileceği bir ortak zemin de ortadan kalkmış olur. Arendt'e göre görüşleri ve sözleri anlamlı kılan bu kamusal alanı sağlayan bir devletin korumasından mahrum kalan devletsizin artık hak öznesi olmaması nedeniyle 2. Dünya Savaşı'nda devletsizlere yapılan bütün müdahaleler normal kabul edilmiştir.

Antik Yunan düşüncesindeki kamusal alan–özel alan ayrımına dayanan bu düşünce, kişisel meselelerin toplumun tamamını ilgilendiren siyasi konulara özgülenen konuşulduğu kamusal alana değil özel alana ait olduğu görüşünün izlerini taşımaktadır. Öte yandan Arendt'in kamusal alana atfettiği bunca önemin, kamusal alanın düzenli sakinleri olmayan mülteciler gibi dezavantajlı gruplar yönünden riskleri de çeşitli bağlamlarda değerlendirilmeye açıktır. Anılan risklerin açıklığa kavuşturulabilmesi için Arendt'in, dönüm noktası teşkil eden gelişmelerde aldığı pozisyonunun ve bu pozisyonda düşünürün kamusal alan fikrinin izlerinin incelenmesi gerekmektedir.

Bildiri kapsamında, Arendt'in haklara sahip olma kavramsallaştırmasında, onun kamusal alan düşüncesinin yerinin incelenmesi; hak özneliği ve kamusal alanın etkileşimine ilişkin görüşlerinin, düşünürün yaşadığı dönemdeki fikirleri bağlamıyla açıklığa kavuşturulması amaçlanmaktadır. Bu nedenle ilk olarak Arendt'in haklara sahip olma kavramı kısaca açıklanacaktır. Devamında Arendt'in kamusal alan düşüncesi incelenerek haklara sahip olma hakkının ortaya atılmasında bu düşüncenin önemi ortaya koyulmaya çalışılacaktır. Son olarak Arendt'in kamusal alan düşüncesinin eleştirisi, Amerikan Yüksek Mahkeme'nin eğitimde ırk ayrımcılığının anayasal olmadığına ilişkin 1954 tarihli ünlü Brown v. Board of Education kararını takip eden süreçteki pozisyonunda düşünürün kamusal alan fikrinin izlerinin incelenmesi ile serimlenecektir.

Küresel Güney Niklas Luhmann'a Karşı: Sistem Kuramında Ekoloji ve Anayasa İlişkisi

Dr. Arca Alpan
Piri Reis Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Sistem kuramının sosyal bilimlere açılması Niklas Luhmann'ın detaylı ve kapsayıcı çalışmalarıyla mümkün olmuştur. Luhmann, kendi kendini üretebilen kapalı sistemlerin davranışını, yani biyolojik bir örgütlenme biçimi olarak *autopoiesis* terimini topluma uyarlamıştır. Sosyal sistemler kuramında anayasa ise, siyaset ve hukuk alt sistemlerinin yapısal eşleşmesi olan anayasal devlet kavramıyla karşılanmaktadır. Öte yandan ekolojik anayasacılık, liberal hukuksal ve siyasal sistemlerin geleceğin reçetesi olarak sunup hayata geçiremediği sürdürülebilir kalkınma çerçevesinin çelişkilerine -bazı yönlerini yeniden üretmekle birlikte- Küresel Güney'in öncülüğünde karşı gelen anayasacılık anlayışına denk gelir. Özellikle hukukun siyasetten özerkleşmesi, kapalı bir sistem haline gelmesi ve *autopoietik* nitelik taşımasını işlevselci yaklaşım içinde "gelişmişlik" ile ilişkilendiren sistem kuramı için Küresel Güney'in ekolojik anayasacılığının, liberal anayasal devlet ile çözümü zor bir mücadele içine girmesi kaçınılmazdır. Her şeyden önce kamu gücünün ve kamusal müştereklerin iktisadi rolünü öne süren ve özel teşebbüsün hak ve özgürlüklerini birey, toplum ve doğa karşısında ait olduğu geri plana taşımayı savunan bir yaklaşımın Küresel Kuzey'in artık "sürdürülemeyen" sürdürülebilirlik idealini eleştirmesi kaçınılmazdır.

Ekolojik anayasacılık, kapitalist dünya-sisteminin neden olduğu iklim yıkımının ve küresel eşitsizliklerin çözümünde, siyasi iktidarın eko-merkezci yaklaşımla sınırlandırılması, devletin ekolojik işlemesi ve hak ve özgürlüklerin insan-doğa, üretim-tüketim, piyasa-yaşam, emek-sermaye çelişkilerinde belirlenmesini savunmaktadır. Bu savunuyu yaparken, doğa bilimsel bilgi akışını (ekoloji ve iklim bilimi gibi) hukuk ve siyasetin "gözlemine" tabi tuttuğu sürece çok sayıda sosyal sistemin işlev ve yapılarıyla kesişmektedir: hukuk, siyaset, ekonomi ve bilim. Bu sunumda ekoloji ve anayasa arasındaki ilişkinin sistem kuramında nerede durduğu hem kuram içi bir gözle yorumlanacak hem de muhtemel uyuşmazlıklar kısaca vurgulanacaktır. Sistem kuramının çevreyi doğa bilimlerindeki karmaşıklık ve entropi kavramları üzerinden açıklaması; canlı organizmaları birer biyolojik sistem olarak görmesi; bilim, hukuk, siyaset ve ekonomi gibi sistemlerin doğa ile olan zihinsel ve sosyal kesişimdeki ortak işlev ve yapıları, ekoloji ve anayasa arasındaki ilişkinin anlaşılmasına katkı sunacaktır.

OTURUM 88

AVRUPA'DA SİYASET II: SOL PARTİLER

Yunanistan Komünist Partisi Üzerine Bir İdeolojik Tutarlılık Analizi

Dr. Gülen Göktürk Baltas
Eskişehir Osmangazi Üniv. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

Şubat 2024'te Yunanistan eşcinsel evliliği 176 olumluya karşı 76 olumsuz oy ile yasal hale getirdi. Yasa ile eşcinsel çiftlerin çocuk evlat edinmeleri de yasal hale geldi. Sağ kanat Yeni Demokrasi Partisi başkanı ve aynı zamanda ülkenin başbakanı Kyriakos Mitsotakis, yeni yasanın "ciddi bir eşitsizliği cesurca ortadan kaldırdığını" söylerken sokakta Ortodoks Kilisesi'nin önderlik ettiği ve aşırı sağ partilerin onları desteklediği bir direniş söz konusuydu. Yasa ile Yunanistan eşcinsel evliliklerini yasal hale getiren dünyadaki ilk Ortodoks Hıristiyan ülke olmuştu. Kabul edilen yeni yasanın ülkenin Avrupa Birliği üyesi olmasıyla doğrudan ilgisi vardı. Özellikle Polonya'da çıkan "LGBT freezone" hareketine yönelik 26 Kasım 2019 tarihli Avrupa Parlamentosu kararı LGBTİQ+ bireylerine yönelik her türlü ayrımcılığı AB'nin en temel prensiplerine yönelik tolere edilemez bir saldırı olarak nitelemişti.

Bir üye devletin Avrupa normlarını aşındırmaması gerekirdi. Yunanistan'da sol eğilimli partiler başta dönemin ana muhalefet partisi sosyalist SYRİZA[2] ve oy oranlarına göre üçüncü partisi sosyal demokrat PASOK görünüşe göre ideolojik bir tutarlılık ile yasa tasarısına olumlu oy verirken, Yunan Komünist Partisi (KKE) yasaya onay vermeyerek dikkatleri üzerine çekti. Partinin reddettiği asıl meselenin evlat edinme konusu olduğu Parti tarafından resmi olarak deklare edildi. Buna göre, yasanın 10. maddesiyle annelik-babalık ilişkisini bozmak suretiyle üreme ve evlat edinmenin ticarileştirilmesi meşrulaştırılmaktaydı. Özellikle Doğu Avrupa'da sosyal demokrat partilerin LGBTİQ+ bireylere yönelik politika ve tutumlarında sol görüşün eşitlik prensibi ile uyuşmayan, zaman zaman popülist ve hatta muhafazakâr bir tutum sergiledikleri bilinir. Buna yönelik analizlerde partilerin oy tabanlarının beklentilerine göre hareket edip, oy kaygısı taşıdıkları, bu yüzden de toplum tarafından "marjinal" veya "sevilmeyen" olarak algılanan LGBTİQ+ azınlığı oy potansiyeli açısından anlamlı bulmadıklarından arka plana attıkları veya kendileri de muhafazakâr bir tutum içinde oldukları için "seçici eşitlik" eğilimi taşıdıkları söylenir. Bu bildiride Yunanistan Komünist Partisi'nin tutumu komünizm ve eşitlik ve komünizm ve muhafazakarlık başlıkları altında tartışmaya açılacaktır. Partinin resmî açıklamalarının yanı sıra partili milletvekillerinin ve kanaat önderlerinin açıklamaları incelenecek ve partiye sol cenahtan yöneltilen eleştiriler ele alınacaktır. Son tahlilde KKE'nin ideolojik tutarlılığı partinin web sitesi üzerinden yaptığı açıklamaları, ulusal ve uluslararası medyada yer alan partili görüşleri ve karşıt görüşler üzerinden niteliksel içerik analizi yöntemi ile incelenecektir.

[2] SYRİZA içerisinde Avrupa'nın sosyalist ve komünist partilerini barındıran European Left üyesidir. Yunanistan'da "sosyalist" terimi günlük kullanımda sosyal demokratları ifade etmek için kullanılır. Örneğin, PASOK sosyalist olarak nitelendirilir.

Almanya'da Neoliberal Dönüşüm ve Sol: Sol Parti (Die Linke) üzerine bir inceleme

Utku Akman
ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Doktor Adayı

Bu çalışma, Almanya'nın neoliberal dönüşümü süresince sol siyasetin durumunu Sol Parti (Die Linke) üzerinden tartışmayı amaçlamaktadır. Kökenleri reel sosyalist bir ülke olan Almanya Demokratik Cumhuriyeti'ne (DDR) uzanan Sol Parti, Almanya'da seçimlere düzenli olarak katılan ve kendini Sosyal Demokrat Parti'nin (SPD) solunda tanımlama iddiası bulunan demokratik sosyalist bir siyasal parti olarak yakın dönem Almanya siyasetinde önemli bir konum elde etmeyi başarmıştır. Çalışmanın temel amacı, özellikle 2008 küresel krizi sonrasındaki dönemde seçimlerde Sol Parti'nin neden işçi sınıfının önemli bir kesimi tarafından önceliklendirilmediğini tarihsel materyalist bir yöntem ile tartışmaktır. Özellikle yakın dönem Almanya siyasetinde emekçi kesimlerin kitlesel bir biçimde aşırı sağ parti olan Almanya için Alternatif (AfD) Partisi'ne yönelmesi, işçi sınıfının siyasal tercihleri ve sol arasındaki tartışmaları tekrar gündeme getirmiştir. Ana akım seçmen davranışı literatürünün eleştirel bir okumasını sunan bu makale, konuyu eleştirel siyasal iktisat perspektifinden ele alarak Almanya'da işçi sınıfının seçimlerdeki siyasal tercihlerinin Almanya'nın neoliberal dönüşümü bağlamında tarihsel ve bütünsel bir perspektif ile değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Bilişim Çağı Gelimeleri ve 21.Yüzyılda Yeniden Sosyalist Devrim Olasılığının İlerleyişi Üzerine Düşünceler

Dr. Ali Millioğulları
ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yön. Bölümü

İçinde bulunduğumuz 21. Yüzyıl Bilişim Çağı'ndaki gelişmeler, insan ve toplum yaşamını tarihsel-maddi temelde belirleyen üretim gücü-biçimi ve ilişkilerini radikal nitelik te geliştirmekte ve dönüştürmektedir: (1) Üretimin büyük ölçüde yapay zekâ (AI) makinaları araçları-sistemleri ile gerçekleştirileceği-doğal- canlı insan emeğine gereksinim olmadığı; (2) sonuç olarak, işsizliğin insanlık tarihinde en yüksek orana erişmekte olacağı (önümüzdeki 30 yıl içinde işsizliğin dünya toplumunda %70 oranına erişeceği); (3) öbür yandan, üretim gücü -biçimi- ilişkileri-bölüşümündeki gelişmeler sonucu dünya insanlık toplumunun BOLLUK TOPLUMU (Marx'ca öngörülen abundant society) düzeyine erişeceği; (4) insan evriminin eriştiği'insan doğası'na uygun yaratıcı-geliştirici praksisin-etkinliklerin (felsefe- bilim-teknoloji-sanat yaparak insanca yaşamın gerçekleştirildiği (= self-realization), sonuç olarak da emeğin-insanın-insanlık toplumunun yabancılaşmasının aşılacağı ve insanın ve insanlık toplumunun insanca bir yaşam gerçekleştirebileceği bir aşamaya ilerlenebileceği öngörülmektedir.

Bilişim Çağı'ının geliştirdiği bu bilimsel-teknolojik gelişmeler, antik çağlardan beri felsefe-bilim-sanat insanlarının üzerinde düşündüğü 'bilimsel olarak gerçekleştirilebilir ideal toplum düzeni: SOSYALİZM düşüncesi ve devriminin gerçekleştirilebilinmesinin, objektif materyalist-tarihsel temelleri ve bilincinin gelişminin en ileri aşamasına doğru ilerlemekte olduğunu öngörüyor-düşünüyorum 21. Yüzyılda (bu konuda 'DİSTOPİK' öngörüler-çalışmalalar da yapıldığının bilgisiyle birlikte..)…

OTURUM 89

POST-KEMALİZM

Türkiye'de Devletin İdeolojik Dönüşümü: Kemalist Milliyetçilikten İslami Milliyetçiliğe

Prof. Dr. Armağan Öztürk
Ankara HBV Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

Bu çalışmanın temel iddiası devletin ideolojik kodlarında Kemalizm'den İslamcılığa doğru bir dönüşüm olduğu şeklindedir. Özellikle eğitim, kültür ve din işleri gibi devlet içerisinde örgütlenmiş bazı etkinliklerde nihai amaç zamanla daha İslami bir çerçeveye oturmuştur. Ancak bu genel tespit bir dizi ayrıntıyla birlikte anlamlı hale gelebilir. Öncelikle devletin ideolojik dönüşümde kendini devam ettiren unsur milliyetçiliktir.

Bu bağlamda kısaca Atatürk milliyetçiliğinin yerini İslami milliyetçilik almıştır. İkinci mesele Post-Kemalizm koşullarına yöneliktir. AKP'nin devlet iktidarını ele geçirme sürecine paralel olarak muhafazakar, liberal ve İslamcı kesimlerin birlikte katkı sunduğu anti-Kemalist ittifak çözülmüştür. Bu süreci takip eden en önemli husus liberalizmin iktidar reel politiğinden tümüyle dışlanması ve Atatürkçülükle açık çatışmaya girmeyen, hatta onunla bazı noktalarda eklemlenen milliyetçi bir İslamcılığın doğuşudur. Beka söylemi, çoğunlukçu demokrasi anlayışı ve milli devlet milliyetçiliğe yaklaşmış AKP tipi İslamcılığın belli başlı unsurlarına karşılık gelir. Son olarak İslami milliyetçiliğin inşası yeni kurucu lider kültüyle birlikte söz konusu olmuştur. Bu bağlamda Erdoğan'ın Reisliği İslami milliyetçiliği politik bir öznede özetlemektedir. Olağanüstü rejim pratikleri, özellikle düşman ceza hukuku ise genel olarak devletin İslami dönüşümü, özel olarak ise Erdoğan'ın kurucu liderliğine yönelik itirazları ortadan kaldırmak için kullanılmıştır.

Hegemonik Bir Uzlaşı Olarak Post-Kemalizm ve Toplumsal/Maddi Bağlamı

Araş. Gör. Batuhan Parmaksız
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

Bu çalışma, Türkiye'de akademik ve siyasi tartışmalarda önemli bir yer edinen "post-Kemalizm" kavramını siyasal düşüncenin toplumsal tarihi yaklaşımıyla eleştirel bir açıdan incelemeyi amaçlamaktadır. Post-Kemalizm, genellikle Türkiye'nin modernleşme sürecine ilişkin tarih yazımında bir paradigma değişimi olarak değerlendirilse de bu çalışma, kavramın daha ziyade belirli toplumsal ve maddi koşulların ürünü olan entelektüel ve hegemonik bir "uzlaşı" olarak anlaşılmasının daha yerinde olacağını savunmaktadır. Çalışma, post-Kemalizm tartışmalarının söylemsel boyutuna odaklanmak yerine, bu tartışmaları mümkün kılan maddi temelleri ve toplumsal dinamikleri analiz etmeye odaklanmaktadır. Post-Kemalizm yeni bir paradigma olarak değil, 1980 sonrası Türkiye'de sivil toplumun dönüşümüne, kimliklerin metalaşmasına ve piyasa ilişkilerinin toplumsal yaşamın tüm alanlarına yayılmasına yol açan neoliberal dönüşümle birlikte post-İslamcılığın başını çektiği hegemonik bir uzlaşı olarak tanımlanmaktadır. Bu uzlaşı, sol-liberalizm, ikinci Cumhuriyetçilik, neo-Osmanlıcılık ve post-liberal düşünce gibi farklı siyasi eğilimleri Kemalist Aydınlanma eleştirisinde bir araya getirmektedir. Özellikle, 1980 sonrası dönemde siyasal İslam'ın söylem ve pratiklerinde yaşanan dönüşüm, post-Kemalist uzlaşının önemli bir bileşeni olarak analiz edilmektedir.

Çalışma, öncelikle post-Kemalizm'i 1980 sonrası Türkiye'nin küresel kapitalizme eklemlenme süreci ve neoliberal dönüşümüyle ilişkilendirmektedir. Bu bağlamda, postmodernizm, küreselleşme ve sivil toplum söylemlerinin post-Kemalist düşüncenin temel entelektüel kaynakları olduğu ve bu söylemlerin maddi karşılığının kapitalizmin evrenselleşmesi olarak okunabileceği ileri sürülmektedir. Türkiye'nin bu küresel sürece dâhil olmasıyla birlikte yaşanan ekonomik, siyasi ve toplumsal krizler, post-Kemalist uzlaşının zeminini hazırlayan önemli faktörler olarak değerlendirilmektedir.

Çalışma, post-Kemalizm'in tarihsel bağlamının ve maddi temellerinin göz ardı edilmesinin, bu kavramın eleştirel bir şekilde değerlendirilmesinin ve aşılmasının önünde önemli bir engel teşkil ettiğini savunmaktadır. Ayrıca, post-Kemalizm ve anti-komünizm arasındaki sürekliliğe de dikkat çekerek, bu iki uzlaşının hegemonik yapısı ve farklı kesimleri bir araya getirme potansiyeli açısından benzerlikler taşıdığını ileri sürmektedir. Anti-komünizmin, Soğuk Savaş döneminde Türkiye'de sağ siyasetin ve özellikle İslamcı ve liberal düşüncenin ortak paydası haline gelmesi, post-Kemalist uzlaşının tarihsel köklerini anlamak açısından önemli bir çerçeve sunmaktadır.

Sonuç olarak, bir uzlaşı olarak ele alınan post-Kemalizm'in maddi temellerinin ve hegemonik yapısının eleştirel bir şekilde incelenmesi, post-Kemalist tezlerin aşılması ve Türkiye'deki siyasal ve entelektüel dönüşümün daha kapsamlı bir şekilde anlaşılması için önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Post-Kemalizm, Neoliberal Dönüşüm, Küresel Kapitalizm, Hegemonya, Tarih Yazımı

Türkiye'de 1990'lı Yıllarda Bir Sağ Popülizm Vakası: Post-Kemalizm

Ayşem Selen Mantoğlu
Dokuz Eylül Üniversitesi Kamu Yönetimi
Siyaset ve Sosyal Bilimler Bölümü doktora adayı

Eleştirel inşacı yaklaşımı kullanan bu çalışmanın temel savı, Türkiye'de Soğuk Savaşı sonrası dönemde, 1990'lı yıllarda siyasal tartışmaları şekillendiren Post-Kemalizm'in (PK) tezleri, söylemleri ile stratejilerinin sağ popülizmle uyumlu olduğudur. PK, Türkiye'de 1980 sonrası sosyal bilim çalışmalarında ve kamusal alandaki tartışmalarda etkili olmuştur. Çeşitli siyasi hareketlerden gelen, birbirinden farklı ideolojik gelenekleri temsil eden aydınlar PK'in ortak siyasal muhalefet alanında buluşmuştur. Burada oluşan düşünce kutbu, Türkiye'deki demokrasi dışı uygulamaların aslî nedeni olarak 'vesayet rejimi'ni göstermiştir. Bu kutup popülist kavramları kullanarak, siyasi rejim değişikliği talep etmiştir. Dönemin Türkiye'sinde merkez siyasetin zayıflamasıyla uç siyasi hareketler güçlenirken, merkez sağ'dan uzaklaşan aktörler liberal ve siyasal İslamcı aktörlerle ortaklaşmıştır. Bu ortaklığın geliştiği kültürel alt sistemler PK görüşlere somut içerik kazandırmıştır. *Türkiye Günlüğü, Yeni Zemin, Sözleşme* ve *Umran* dergileri üzerinden yapılan arşiv araştırması bu alt sistemleri somut şekilde örneklemiştir. Bu örneklerde PK düşüncesini geliştiren yazarların siyasi meseleleri popülizm dolayımıyla tartıştıkları görülmüştür.

Eleştirel inşacı bakışla, popülizmin seçkinler-halk ayrımına yaslanan karşıtlık söylemini PK araçsallaştırmış ve kullanmıştır. Böylece, 'vesayet rejimi' ve 'statüko taraftarı' *elitler* (*merkez güçler*) ile 'statüko karşıtı' ve 'değişim yanlısı' *halk* (*merkezkaç güçler*) karşıtlığı inşa edilmiştir. Başka deyişle, *merkeziyetçi Kemalist devlet- merkezkaç toplumsal çevre* kutupları

tanımlanmıştır. “Vesayet rejimi”nin toplumda daimi kriz yarattığını savunan PK, bu savlamayı siyasi, iktisadi ve sosyo-kültürel sebeplere dayandırmıştır. Esasen böylesi bir iddia popülizm literatüründe Moffitt ve Taggart’ın tanımladıkları kriz, korku ve tehdit unsurlarıyla örtüşmektedir. Bu anlatıya göre, kriz halinden hızlı, etkili ve performatif çıkış “vesayet rejimi”ni zayıflatacak “çevre” unsurlarının öncülüğünde olacaktır. Refah Partisi’nin 27 Mart 1994 yerel seçimleri başarısını izleyen dönemde PK yazarları bu stratejiyi önermiştir. Sağ popülistlerin geçmişe özlem üreten referansları, PK’ler tarafından “yeni Osmanlıcılık” şeklinde kurgulanmıştır. Türkiye’nin yeniden yapılanma sürecinde Osmanlı bakiyesini önceleyen PK öneriler bu bakımdan kayda değerdir.

PK tezler, sağ popülizmin icracı güçlü liderlik kavramını sahiplenir. Böylece, Türkiye’de güçlü ve istikrarlı sağ popülist tek parti yönetiminin kurulabileceğini vurgular. Başkanlık-parlamenter sistem çözümlemelerinde, devletin yeniden yapılandırılması önerilir, yürütme erkinin üstün ve belirleyici konuma getirilmesiyle krizin önleneceği savunulur, kuvvetler ayrılığı ilkesinin yürütme lehine zayıflatılması talep edilir. “Vesayet odağı” iddiasıyla nitelenen yatay denge-denetimin kurumsal mekanizmaları, milli iradenin önünde engel olarak kodlanır. Bu sunum kapsamındaki yayınların savlarında bu kuram ve kavram patikası saptanabilmektedir. Bu dergilerdeki tartışmaların beslediği “tarihsel miras” görüşü, PK iddialarının kuramsallıktan somut eylemselliğe geçmesini kolaylaştırmıştır. Nitekim, M. Metiner, Y. Akdoğan, A. Bulaç gibi PK yazarların önerdikleri krizlerden çıkış stratejileri ve rejim modelleri sağ popülizmin iddialarıyla uyumludur. Türkiye’de siyasal sistemin dönüşümü, devletin yeniden yapılandırılması ve direnç odağı olarak görülen Kemalist bürokrasinin yeniden kurgulanması bu süreçte deneyimlenen somut örneklerdir.

Sosyal Liberal Bir Kemalizm Okuması Mümkün mü?

Dr. Öğretim Üyesi Lemi Atalay
Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tarih Bölümü

Türk siyasal/düşünce hayatı ile ilgili çalışmalarda Kemalizm’e en yakın siyasal ideoloji olarak genellikle sosyal demokrasi gösterilmektedir. Bu durumun oluşmasında tabi ki 1960’lardan itibaren CHP önderlerinin ortanın solu politikasını takip etmeye başlaması, bu yönde parti programında değişiklikler yapması, söylemler üretmesi ve yayınlar ortaya koyması gibi faktörlerin etkisi bulunmaktadır. Her ne kadar Kemalizm ile sosyal demokrasi arasında birçok ortak nokta tespit etmek mümkün olsa da, bazı farklılıklar da bulunmaktadır. Bu farklılıklardan yola çıkan çalışma Kemalizm ile sosyal demokrasi arasındansa, Kemalizm ile sosyal liberalizm arasında bir benzerlik kurmanın daha yerinde olup olmayacağı sorusunu tartışmayı amaçlamaktadır. Sosyal demokrasi nasıl sosyalizmden bir kopuşu simgelemekteyse, sosyal liberalizm de liberalizmden bir kopuşa karşılık gelmektedir. 19. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkmaya başlayan sosyal liberalizm akımı, mevcut siyasal ve toplumsal meselelerinin çözümünde klasik liberalizmin yeterli olamayacağı düşüncesiyle hareket etmekte ve klasik liberalizmin bireycilik, negatif özgürlük ve serbest piyasa ekonomisi gibi temel değerleri yerine toplumculuk, pozitif özgürlük ve refah devleti ekonomisi gibi ilkeleri tercih etmektedir. Bu değerler aslında genel olarak sosyal demokraside de görülüyor olsa da, sosyal liberalizm yine de liberal gelenek içinde kalarak, birey ve özgürlük eksenli bir anlayışa daha çok yaslanırken, sosyal demokrasi ise sosyalist gelenek doğrultusunda sınıf ve eşitlik odaklı bir yaklaşımdan yana olduğu için, iki ideoloji arasında çeşitli farklılıklar korunmaya devam etmektedir.

Bu bağlamda, sınıf siyasetine özellikle ortaya çıktığı 1930’larda mesafeli olması ve uygulamada olmasa da döneme ait bazı teorik eserlerde kimi liberal temaların mevcut olması

gibi unsurlar göz önüne alındığında, Kemalizm'in sosyal demokrasiden ziyade sosyal liberalizm ile yakınlaştığı çeşitli ortaklıkları bulmanın daha mümkün olduğu düşünülmektedir. Bu noktada özellikle Atatürk'ün el yazılarından oluşan ve onun ideal toplum anlayışını yansıtan Medeni Bilgiler kitabı ön plana çıkmaktadır. Bu eserinde Atatürk, sosyal liberalizmde olduğu gibi bireycilik yerine toplumculuk düşüncesinden izler sunarken, bireyin kendisini geliştirmesinin ihmal edilmemesine de dikkat çekmektedir. Yine toplumcu hassasiyet doğrultusunda organik uyumun önemine değinmekte, özgürlüklere toplum çıkarı yönünde müdahaleler olması ve pozitif özgürlüğün sağlanmasına yönelik girişimlerin tercih edilmesi gerekliliğini vurgulamaktadır. Aynı şekilde ekonomi bağlamında sosyal liberalizme uygun biçimde devletçi bir ekonomi modelle toplumun refahı ve kalkınmasının sağlanmasının amaçlandığına değinmektedir. Dolayısıyla bu çalışma, ortaya koyduğu bu savları detaylandırarak, gerekçelendirmeyi deneyecektir. Bu doğrultuda öncelikle, sosyal liberalizm ideolojisinin ortaya çıkışı, ana nitelikleri, sosyal demokrasiden farklılıkları gibi unsurlar açıklanarak, çalışmanın teorik altyapısı oturtulacaktır. Ardından da Medeni Bilgiler kitabı esas alınmakla beraber, yine Atatürk'ün çeşitli söylemlerinden, döneme ait politik uygulamalardan, eserlerden, anılardan vs. yararlanarak savın geçerliliği kuvvetlendirilmeye çalışılacaktır.

OTURUM 90

TOPLUMSAL CİNSİYET VII

2020'ler Türkiye'sinde Kadınların Otizmli Çocuklarına Yönelik "Anne İşi"nin Boyutları

Zeynep Beşpınar
Marmara Üniversitesi Sosyoloji Bölümü

Bu çalışma, günümüz Türkiye toplumunda, çocuğu otizm tanısı almış annelerin deneyimlerine ışık tutmaktadır. Çalışmanın amacı, kadının ancak annelik rolü üzerinden değerli bulunduğu ve anneliğin görülmedik ölçüde kutsandığı, ancak aynı zamanda neo-liberal politikaların sosyal devlet olgusunu ve yurttaşlık kazanımlarını iyice daralttığı bir bağlamsallıkta, çocuğun otizm tanısı alma süreciyle başlayan ve yaşam boyu genişleyip dönüşerek süren anne emeğine odaklanmaktır.

Metinde, annelerin karşılaştıkları destek ve engeller yanında, bu engelleri aşmada benimsedikleri stratejiler tartışılırken, Collins'in (1990) "anne işi" (motherwork) kavramsallaştırmasından yararlanılmıştır. Anne işi, a) otizm tanısına ulaşma ve "toparlanma" (tanı alma, tanıyı "kabullenme", çocuğu için ayağa kalkma) ile b) anne işi ve otizmli çocukla yaşam kurmak (çeşitlenen bakım emeği süreci, çocuğun kurumsal desteklere ulaşmasını sağlamak ve çocuğu ayrımcılıktan korumak) temalarında detaylandırılmıştır. Collins'in kavramsallaştırmasının yanı sıra, zor deneyimlerin üstesinden gelme ve çözüm üretebilmede bireyi aile ve toplumsal bağlam içinde ele alan "aile yılmazlığı" (Family Resilience; Mc Cubbin ve Mc Cubbin, 1996; Patterson, 2002; Henry, Sheffield Morris ve Harrist, 2015; Walsh, 2016; Masten, 2018) kavramsal çerçevesinden yararlanılmıştır. Çalışma, çocuğu otizm tanısı alan annelerle 2022 yılı Mayıs ve Temmuz aylarında yürütülen niteliksel araştırmaya dayanmaktadır. Annelerin belirlenmesinde, annenin otizm tanısını kabullenerek, çocuğu uygun eğitime, sosyal ve psikolojik hizmet ve desteklere yönlendirmesi dikkate alınmıştır. Araştırma kapsamında belirtilen nitelikleri taşıyan beş anne ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Ayrıca, çocukları bir özel eğitim kurumunda eğitim alan beş anne ile de yüz yüze odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Konuyu daha geniş bir çerçeveden ele alabilmek için otizmli bireylere dönük kurumlarda ve STK'larda çalışmalar yürüten üç uzman psikolog ile derinlemesine mülakata dayanan uzman görüşmeleri yapılmıştır.

Kurtarılmayı Bekleyenler ve Cezalandırılanlar: Sindirella Kompleksi ile Mitolojik Kötü Kadınların Karşıtlığı Üzerine Feminist Bir Analiz

Süheyla Şeyda Yılmaz
İbrahim Ethem Alpay
Karadeniz Teknik Üniversitesi SBE Kadın ve Aile Çalışmaları Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Öğrencileri

Bu çalışma, Sindirella Kompleksi ile mitolojideki kötü kadın karakterler arasındaki karşıtlığı feminist bir bakış açısıyla ele almayı hedeflemektedir. Colette Dowling tarafından 1981 yılında ortaya atılan Sindirella Kompleksi kavramı, kadınların bağımsız bir kimlik geliştirmek yerine, bir kurtarıcıya ihtiyaç duydukları düşüncesine dayanmaktadır. Buna

karşılık, Lilith, Medusa, Pandora gibi mitolojide kötü olarak resmedilen kadın figürler çoğunlukla başkaldıran, geleneksel kadınlık rollerine uymayan ve bu nedenle cezalandırılan kişiler olarak anlatılmaktadır. Çalışmada, nitel içerik analizi ve söylem analizi yöntemi kullanılarak Sindirella, Pamuk Prenses gibi masallardaki kurtarılmayı bekleyen kadın figürler ile Medusa, Lilith ve Pandora gibi mitolojik, güçlü ve cezalandırılan kadın karakterler karşılaştırmalı olarak feminist bir analiz çerçevesinde incelenecektir. Bu analiz, feminist bir perspektiften, toplumsal cinsiyet normları ve kadınlık idealleri üzerine derinlemesine bir değerlendirme sunmayı da amaçlamaktadır. Çalışmada kullanılan nitel içerik ve söylem analizi yöntemleri, hem metinlerin altındaki örtük anlamları açığa çıkarmayı hem de anlatılarda yerleşik olan toplumsal cinsiyet ideolojilerini görünür kılmayı hedeflemektedir. Bu yöntemler aracılığıyla, söz konusu karakterlerin temsillerinin tarihsel, kültürel ve ideolojik bağlamları içinde nasıl şekillendiği ortaya konulacaktır. Sonuç olarak bu analizle birlikte kadınlık kavramının tarih boyunca nasıl biçimlendirildiğini, kadın rollerinin nasıl sınırlandırıldığını ve "iyi" ile "kötü" kadın ayrımının hangi toplumsal dinamikler doğrultusunda üretildiği incelenecektir. Feminist kuramın sunduğu eleştirel bakış açısı sayesinde, masal ve mit gibi anlatıların sadece eğlence ya da kültürel aktarım araçları olmanın ötesinde, kadınların kimlik inşasında önemli bir rol oynadığı anlaşılmaktadır. Bu çalışma, kadın temsilinin yeniden düşünülmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında yeni anlatılar geliştirilmesi gerekliliğini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sindirella Kompleksi, Mitoloji, Kötü Kadın Figürler, Toplumsal Cinsiyet, Söylem Analizi

Köylünün Failliği: Etnik Kimlik ve Toplumsal Cinsiyete Tarihsel Bir Bakış

Yağmur Dönmez
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Elif Ekin Akşit Vural
Ankara Üniversitesi (Emekli)

Bu çalışma, Cumhuriyet Dönemi'nden itibaren Türkiye'de köylere yaklaşımda meydana gelen dönüşümleri, kadın köylülerin rolüne dair yeni bir bakış açısıyla incelemeyi amaçlamaktadır. 1950'lerden önce köylüler bir taraftan "milletin efendileri" olarak adlandırılmışlar diğer taraftan ise aksanları nedeniyle alay ve ayrımcılığa maruz kalmışlardır. Köylü/ kentli, modern/yobaz, eğitimli/cahil gibi ikilikler ise bu ayrımın sınır çizgilerini yeniden üretmiştir. Altyapısal iktidarın sınırına bağlı olarak kentlerde uygulanmaya çalışılan politikaların köylere doğru gidildikçe sönümlenmesi ise bu sınır çizgilerinin daha da kalınlaşmasına neden olmuştur. Bu bağlamda, kentli/modern/ eğitimli olmak özgür ve yurttaş olmaya işaret ederken köylü/cahil/ yobaz olmak tebaa olmanın göstergesidir. Eğitimin bu hususta kritik önemi ise resmi dil politikaları ile beraber düşünülmelidir. Bu bağlamda ayrımı yeniden üreten diğer bir husus ise İstanbul Türkçesi konuşmak/ konuşabilmektir.

Trabzon / Çaykara bölgesindeki köylülük pratiklerini odağına alan bu çalışma ilk olarak yukarıda sözü edilen ayrımın köylülerin kendi aralarında nasıl yeniden üretildiğini, eğitim ve göçün bu yeniden üretimdeki rolünü inceleyecektir. İkinci olarak bu çalışma, iki dilli gruplar ve kadınların deneyimlerine daha fazla yer vererek köylülüğe ilişkin literatüre katkı sağlamaktadır. Osmanlının son döneminden itibaren Çaykara'dan yurt içi/yurt dışına göç özellikle erkekler arasında oldukça yaygındır. Erkeklerin çalışmak için köyün dışına çıkmalarının, köyde kalan kadınlar açısından iş yüklerinin artması fakat buna bağlı olarak iktidar alanlarının genişlemesi sonucunu doğurduğunu söyleyebiliriz. Çaykara'da kadınların

iktidar alanlarının erimini gösteren başka faktör ise yayla/köy arasındaki mekânsal işbölümünün süregittiği dönemlerde yayla işlerinin büyük ölçüde kadınlar tarafından denetlenmesi ve yerine getirilmesidir. Dönemsel göçün yerini kalıcı göçe bırakması ve erkeklerin aileleri ile birlikte kentlere göçü, bahsi geçen erimi ciddi bir şekilde değiştirmiştir. Bu bağlamda, kadınların sıklıkla yerinden edilmişlik ve aidiyet eksikliği hissettikleri şehirlere göç ettiklerinde karşılaştıkları zorlukları incelemek literatüre önemli bir katkı sağlayacaktır. Çalışma, dilsel habitusun kırsaldan kentsel bağlama aktarımını araştırarak dilin sosyal ilişkileri ve etkileşimleri nasıl şekillendirdiğini ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu şekilde, madunun konuşma imkânı olup olmadığı sorusunu tersyüz edilerek yeniden ele alınacaktır. Romeika konuşmaya devam eden ve üst/ üst orta sınıfların terk ettiği türbe ve hamam ziyaretlerini sürdüren köylü kadınların örnekleriyle, bazı alt ve alt orta sınıf kadınların hem kadın olmanın hem de "farklı" olmanın (ve ayrıca şehirli kadınlara kıyasla daha yoksul ve daha az eğitimli olmanın) getirdiği acıları aşmayı nasıl başardıkları gösterilecektir.

Ataerkillik, Şiddet ve Hukuk Sistemi: Kadına Yönelik Şiddet Davalarında Kadın Avukatların Deneyimleri

Duygu Özkan

Kadına yönelik şiddetle mücadele politikaları bütün olarak ele alındığında, teorik açıdan anayasal düzenlemelerin kadını korumaya yönelik hazırlandığı görülmektedir. Ancak bu düzenlemelerin gerektiği biçimde uygulanmaması nedeniyle kadınlar mağdur olmaya devam etmekte, şiddete maruz kalmakta ve nihayetinde öldürülmektedir.

Cinsiyeti nedeniyle özel ve kamusal alanda kadına uygulanan sistematik şiddet davranışları olarak tanımlanan kadına yönelik erkek şiddeti, toplumsal arka planıyla birlikte temel bir insan hakkı ihlalidir. Türkiye'de ve dünyada bu şiddet ve beraberinde gelişen problemlere karşı teoride çok sayıda yasal düzenleme getirilmiştir.

Ancak failler tespit edilse, toplumsal farkındalık oluşturulsa ve yeni sözleşmeler ile yasalar kabul edilse dahi, hukuk sistemi erkek egemen çıkarlar doğrultusunda inşa edildiği için eylem olması gerektiği kadar ağır bir suç olarak değerlendirilememektedir. Teorik olarak tanınan haklar ise pratikte iyi hal indirimlerine, yasaların işlevsizleştirilmesine, faile avantaj sağlanmasına ve mağdurun suçlanmasına dönüşmektedir.

Bu araştırma, erkek egemen hukuk sisteminde kadına yönelik şiddetin önlenmesini veya cezalandırılmasını zorlaştıran yasa, yönetmelik ve uygulamalar ile bu sistemin yarattığı sorunları ve tüm bu süreçlerle mücadele eden feminist kadın avukatların deneyimlerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Böylece hem hukuk sisteminde hem de kadınların yaşamlarında bir değişim hedeflenmiştir.

Araştırmanın problemi, feminist kadın avukatların kadına yönelik erkek şiddeti davalarında maruz kaldıkları sorunlar, bu sorunları deneyimleme süreçleri ve başa çıkma mekanizmalarının neler olduğudur. Bunu açıklamak için, bilen öznelerin toplumdaki bireyler olduğunu ve çeşitli değerleri kullanmalarının nasıl bilgi edinme sürecini mümkün kıldığını ortaya koyan feminist duruş noktası epistemolojisi kullanılmıştır.

Çalışma, Eskişehir, İzmir ve İstanbul barolarına bağlı 12 feminist kadın avukatla yürütülen yüz yüze yarı yapılandırılmış görüşmelerle gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın bulguları, kadın avukatların kadın kimlikleriyle deneyimledikleri sorunlara mesleki alanda da maruz

kaldıklarını ortaya koymuştur. Ayrıca bulgular, kadına yönelik şiddetle mücadelede geliştirilen politikaların yetersiz kaldığını ve yasalar ile sözleşmelerin uygulama aşamasında işlevsizleştirildiğini göstermiştir.

Sonuç olarak, bu araştırma erkek egemen hukuk sisteminde kadına yönelik şiddetin önlenmesini veya cezalandırılmasını zorlaştıran yasal ve yapısal engelleri; sistemin yarattığı sorunları ve feminist kadın avukatların mücadele deneyimlerini ortaya koyarak toplumsal ve hukuki dönüşüme katkı sunmayı hedeflemiştir.

Anahtar Sözcükler: Kadın Avukatlar, Kadına Yönelik Şiddet, Ataerki, Feminizm, Hukuk

OTURUM 91

KOMÜNİZM VE ANTİ-KOMÜNİZM/FAŞİZM

Türkiye'de Antikomünizm Söylemi: Meclis Tutanakları (1945–1991) Üzerinden Bir İnceleme

Saitcan Güngördü
Ankara Üniversitesi, DTCF Coğrafya Bölümü

Bu çalışma, Soğuk Savaş döneminde Türkiye'deki antikomünist söylemin Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tutanaklarına nasıl yansıdığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. 1945'te başlayıp 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla sona eren iki kutuplu dünya düzeni içinde, komünizmin Türkiye siyasal hayatında nasıl algılandığı ve düşmanlaştırıldığı ele alınmıştır. Çalışma, eleştirel uygulamalı jeopolitik kuram çerçevesinde, devletin resmi söylemleri, coğrafi tanımlamaları ve bu tanımlamalara dayalı karar alma pratiklerini sorgulayıcı bir bakışla incelemektedir. Bu kapsamda araştırma şu iki temel soruya odaklanmaktadır: *a) TBMM tutanaklarında komünizm ve komünist coğrafyalar nasıl temsil edilmiştir? b) Mecliste alınan kararlar, Türkiye'deki sol hareketin gelişimini ve meşruiyetini nasıl etkilemiştir?* Yöntem olarak nitel araştırma deseni benimsenmiş; 1945–1991 yılları arasındaki TBMM tutanakları doküman analizi tekniğiyle incelenmiş, çalışmaya ilgili ikincil kaynaklarla kuramsal ve tarihsel bağlam kazandırılmıştır. Uygulamalı jeopolitik kuramın tercih edilme nedeni, devletin ve resmi kurumların coğrafi algılarını ve bu algıların politik söyleme dönüşümünü çözümleme imkânı sunmasıdır. Bu yönüyle çalışma, Türkiye'nin Soğuk Savaş'taki konumunu ve antikomünist siyasal söylemin parlamenter düzlemdeki inşasını anlamak açısından önemli bir katkı sunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Soğuk Savaş, Türkiye, Antikomünizm, TBMM, Jeopolitik Söylem.

Çalışmanın Estetize Edilmesi: Nasyonal Sosyalist Almanya'da Emeğin Rızası

Aysun Gezen
Ankara Üniversitesi SBE, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD, Doktora Öğrencisi

Nazi dönemi genellikle onun ayırt edici özellikleri olarak düşünülen şiddeti kullanma ve örgütleme biçimleri, baskı, zor ve tahakküm yapısı üzerinden yahut ideolojik ve kültürel hegemonya inşası çerçevesinde incelenmektedir. Bu kadar çok Alman'ın rızasını nasıl aldığı sorusu ise çoğunlukla kitleleri nesneleştiren bir bakış açısıyla propaganda üzerinden veya kitle psikolojisi bağlamında yanıtlanmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte Rabinbach'ın da dikkat çektiği üzere "*siyasi rejimi estetik sembolleştirme yoluyla meşrulaştırma girişimi, belki de 20. yüzyıl faşist rejimlerini diğer otoriter tahakküm biçimlerinden ayıran en keşfedilmemiş özelliktir*" ve estetik ve politika sadece kitlesel gösterilerde, kamusal mimaride, sanat alanında değil, üretim alanında da kaynaşmış durumdadır.

Çalışmanın, iş ilişkilerinin estetize edilmesi, iş yerinde sosyal ve kültürel politikayı ekonomi politikasıyla bütünleştiren bir yaklaşım temelinde gelişmiştir; insanın kendi içinde ve her alanda yaşadığı parçalanmayı, yabancılaşmanın asıl nedenlerini ortadan kaldırmadan "gidermek" ve bütünlük hissini yaratmak açısından son derece önemlidir; sınıf mücadelesinin taraflarını Volksgemeinschaft içerisinde uzlaştırıp toplumsal uyumu sağlamanın yanı sıra başarı, performans ölçütlerine göre örgütlenmiş ve "Almanlığın" sürekli performatif olarak ortaya

konulmak zorunda olduğu bir toplumsal yapının (Leistungsgemeinschaft) inşasını da hedefler; işlev ve güzelliği çalışmada, "Almanlık"ta yeniden bir araya getirmeyi amaçlar. Toplama kamplarında tutulanların çalış(tırıl)ma koşullarıyla ayrıştığı nokta da burasıdır. Saf olmayan, Volksgemeinschaft için faydalı olmayan "çirkin" bedenlerin işlevli kılındığı, emeğin yanı sıra tam anlamıyla bedenin her parçasının, tüm halleriyle üretim girdisi haline getirildiği, ancak ölümüyle faydalı olabilenlerin kapatıldığı alanlardaki çalışma mutlak olarak ayrıdır. Dolayısıyla Almanlık'ın inşası, Volk'un yoldaşları ve düşmanları arasındaki ayrımı, kimlerin hakların "öznesi" ve şiddetin nesnesi olacağına dair kararı belirleyen sınır olarak da işler.

10 Mayıs 1933'te kurulan Alman Emek Cephesi'ne (Deutsche Arbeitsfront) bağlı bir büro olan Schönheit der Arbeit (Çalışmanın Güzelliği) Alman sanayi tesislerin iç ve dış görünümünü radikal bir şekilde dönüştürmekten, iş yerlerinin fiziksel gelişiminden, güzelleştirilmesinden ve işçi sağlığından sorumlu bir büro olarak Alman işçileri kapsamaktadır. Kapitalizm altında mekanize hale gelen, neşesiz ve zorlamaya indirgenmiş çalışmanın, yerini "yeni bir ruh"a bırakması hedeflenmiş; metalaşmış, kendine ve ürününe yabancılaşmış emeğin anlam ve değer kazanması, yüce-amaçlar-için emek haline gelmesi amacıyla ruhsuz dünyaya "nazi ruh"u üflemenin bir aracı olmuştur. "Almanların her günü güzel olacak" şiarıyla politika üreten büro, fiziksel emeği maruz kaldığı aşağılanmadan kurtarıp onu yüceltecek kültürel imgelerin üretimini de sağlamıştır. Fabrikanın, iş yerinin "bütünlüklü" bir yaşam alanı olarak kurgulanmasında kilit önemdeki büro, çalışmanın 'güzel' olduğu, sınıf mücadelesinin olmadığı bir sanayi toplumu vizyonu ile ütopik vaadin siyasi-idari biçimini sunmuştur. Çalışmanın, zevk alınan ve gerçek tatminin temeli olan bir etkinlik olarak yaşamın amacı da kılınmasını sağlamak üzere ona daha yüksek bir anlam ve ethos kazandırmak amaçlanmıştır. Ücret kontrolleri, uzun çalışma saatleri, iş yerindeki işin ve denetimin yoğunlaşması karşısında işçilere hem manevi, psikolojik bir motivasyon hem de telafi edici mekanizmalar sağlama, tüketimi azaltma, iş yerinde yaygınlaşan spor faaliyetleri yoluyla bedenleri savaş için hazır tutma, Neşe Yoluyla Güçlenme gibi programların sunduğu tatil olanaklarının yanı sıra iş yerlerinin düzenlemesi eliyle völkisch sembolizmi gündelik yaşamın bir parçası haline getirme, "işçilerin yoldaşlığını ve keyifle çalışma ruhu"nu yaratarak üretim ve verimlilik artışının yanı sıra Kavgam'da da ifade edilen işçilerin de-proleterleşmesini ve millileştirilmesini sağlayacak maddi koşulları oluşturma işlevi kritiktir. Yabancılaşmamış, proleterleşmemiş emeğin ütopyacı bir imgesini yansıtır.

Munter'in ifadesiyle milyonlarca işçiyi, onların istek ve arzusu da olmaksızın devasa bir üretim artışına ve canavarca işler yapmaya yöneltmek salt baskı, zor ve şiddet araçlarıyla mümkün değildir; bu çalışma, işçilerin rızasının ya da suskunluğunun üretilmesinde etkili olan teknikleri ortaya koymak, çalışmanın estetize edilmesinin rolünü irdelemek amacındadır.

Propagandanın Siyasi Tarihi: İkinci Dünya Savaşı'nda Kullanılan Sovyet Afişlerinin Göstergebilimsel ve İdeolojik Çözümlemesi

Dr. İsmail Sarp Aykurt
Toros Üniversitesi

Propaganda, tarihsel bir fenomen olarak, adına 'propaganda' denmediği dönemler dahil olmak üzere, insanlık tarihi kadar eski olan, ikna odaklı iletişim, ideolojik kod ve kültürel söylem, mit, slogan ve sembol gibi birçok kavramla ilişkilenme kuran bir süreç olarak tanımlanabilir. Siyaset ve tarih ile olan derinlikli ilişkisi de göz önüne alınacak olursa propagandanın, sosyal, siyasal ve ekonomik birçok olaya tanıklık ettiğini söylemek de mümkündür.

Söz konusu araştırmada, dünya siyasi tarihi açısından oldukça kritik bir moment olan ve dünyayı çoklu bir kriz ortamına sürükleyen 1939-1945 İkinci Dünya Savaşı dönemi ele alınmıştır. Öte yandan propaganda süreci birçok araç ile icra edilmekle birlikte bu yöntemlerden birisi de afişlerdir. Bir siyasal gösterge olarak afişler, bölgesel ya da küresel savaşlar ile toplumsal mobilizasyonun damga vurduğu dönemlerde daha çok öne çıkmış; bu dönemlerden birisi olan İkinci Dünya Savaşı yıllarında ise gelişen teknolojik imkânların da etkisiyle, afiş tasarımı ve kullanımları etkinlik kazanmıştır. Propaganda mesajı içeren afişler, kimi ülkeler ve güç odakları için savaş ve işgal gerekçelerini oluşturan ve meşruiyet kazanma arayışlarını tahkim eden bir politika hâlini alırken, kimi aktörler içinse kitlelere verilmek istenen mesaj ve toplumsal algıların yönetilmesi açısından önemli birer unsur olarak değerlendirilmiştir.

Bu bağlamda, çalışmada savaş esnasında Müttefik Devletler içerisinde yer alan ve İkinci Dünya Savaşı'nın Müttefikler lehine sonuçlandırılmasında başat güç olarak sivrilen Sovyetler Birliği'nin (SSCB) savaş propagandasını temel alan 4 afiş, Roland Barthes'ın (2015) göstergebilim metotları ile Elizabeth Shabo'nun (2008) propagaganda ilkeleri uyarınca incelenmiştir. Araştırmadaki amaç, Sovyetler Birliği'nin savaş esnasında kullandığı afişlerin birer algı yönetimi ve siyasal propaganda üretim malzemesi olarak ideolojik kodlarının ortaya konma süreçlerini incelemek ve savaş dönemindeki toplumsal etkilerini değerlendirmektir. Çalışma, hem disiplinler arası bir yaklaşımı ortaya koyması hem de toplumsal düzen ve araçlar arasındaki ilişkileri işaret etmesi açısından önem taşımakla birlikte; toplumsal, sınıfsal ve ideolojik örüntülerin tartışılmasını öncelemekte ve önermektedir.

Anahtar Kelimeler: Propaganda, siyasi tarih, Sovyetler Birliği, afiş, İkinci Dünya Savaşı.

OTURUM 92

TÜRKİYE'DE KAMU-YEREL YÖNETİMİN FİNANSMANI

Türkiye'de Kamu İstihdam Hizmetlerinde Piyasalaşma ve Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı

Aslı Taşdemir
Kocaeli Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Son otuz yıldır emek piyasalarının serbestleştirilmesi, etkinleştirilmesi ve kuralsızlaşma yönündeki baskılara, prosedürel reformlar olarak da bilinen kamu istihdam hizmetlerinin piyasalaştırılması ve özelleştirilmesiyle ilgili politika süreçleri eşlik etmiştir. Piyasa mekanizmaları aracılığıyla verimlilik, kalite ve maliyet kontrolünün sağlanabileceği, rekabete dayanan hizmet alım ihalelerinin yararları, bürokratikleşmenin en aza indirilmesi temelinde öne çıkan politika söylemleri, kamu istihdam hizmeti veren kurumların ve hizmetlerin yeniden yapılandırılmasının temelini oluşturmuştur. Piyasalaşma ve yeni kamu yönetimi anlayışı söz konusu süreci şekillendirmiştir. Bu çalışma Türkiye örneğini ele almaktadır. Türkiye'de 2000'li yılların başından itibaren kamunun sunduğu istihdam hizmetleri ve kamu istihdam hizmetlerini yürüten İş ve İşçi Bulma Kurumu yeni kamu yönetimi ilkeleri ve piyasalaştırma doğrultusunda yeniden yapılandırılmıştır. 2003 yılında işgücü piyasalarına yön veren istihdam hizmetleri sunma amacıyla Türkiye iş Kurumu (İŞKUR) kurulmuştur. Türkiye'de İŞKUR, istihdam hizmetlerinin çoğunu sağlamaya devam etse de hem özel hem de kamu kurumları tarafından ihale süreciyle sunulan mesleki eğitim hizmetleri için yarı piyasa bulunmaktadır. Dahası, kamu sektörünün istihdam hizmetlerinin sağlanmasındaki tekeli, 2004 yılında özel istihdam bürolarının kurulmasına izin veren yeni bir yasa ile sona ermiştir. Bu çerçevede, bu çalışmanın amacı, Türkiye'de istihdam hizmetlerinin sunumunda piyasalaşmanın nasıl gerçekleştirildiğini, yeni kamu yönetimi anlayışının etkilerini ve piyasa aracılığıyla hizmet sunumunda ortaya çıkabilecek potansiyel sorunların (hizmetlerin niteliği, maliyetler) yönetilmesine yönelik düzenleyici politika önlemlerinin niteliğini analiz etmektir.

5018 Sayılı Kanun, Yönetsel Hesap Verebilirlik ve Sağlık Bakanlığı Uygulaması

Dr. M. Didem Doğmuş Yurdakul
Hazine ve Maliye Bakanlığı, Hazine ve Maliye Uzmanı

1980'lerde neo-liberal ekonomik kalkınma modeline geçişle birlikte kamu yönetiminde de bir değişim ve dönüşüm yaşanmış, Yeni Kamu İşletmeciliği (YKİ) olarak adlandırılan bu yeni kamu yönetimi anlayışında özel sektör yönetim teknikleri kamuya adapte edilmiştir. Bu çerçevede, bir yandan kamu hizmeti sunumunda devletin rolünün azaltılırken bir yandan da kamu kurumları ve fonksiyonlarının özel sektör temelinde örgütlenmesi beklenmiştir. Esasen bu yeni örgütsel yapıda kamudaki yöneticilere yeni roller verilmiş; bu çerçevede yöneticilerden girişimci olarak hareket etmeleri ve kurumlarının performansını artırmaları beklenmiştir. Bu çerçevede "yönetsel hesap verebilirlik", yöneticilerin YKİ'deki "yeni" rolleri için hesap verebilir olmalarını ifade etmekte, bu da "siyasiler" ve "yöneticiler" arasındaki rol ve sorumlulukların net bir şekilde ayrılmasını gerektirmektedir.

Bu çalışmanın amacı, "yönetsel hesap verebilirliği" Türkiye'de 5018 sayılı Kanun doğrultusunda gerçekleşen Kamu Mali Yönetimi (KMY) reformları kapsamında açıklamak ve

Sağlık Bakanlığı'nda yürütülen saha çalışması ile somutlaştırmaktır. Çalışmada, "yönetsel hesap verebilirlik" tartışmaları, "kamu yönetimi" ve "kamu maliyesi" perspektiflerini bir araya getirerek bütüncül bir yaklaşımla ele alınmıştır. Nitekim neo-liberal dönüşüm sürecinin kamu yönetiminin yanı sıra kamu mali yönetiminde de bir dönüşüme yol açtığı, bu çerçevede "Klasik Kamu Yönetiminden" "Yeni Kamu İşletmeciliğine" geçişle birlikte "Kamu Mali İdaresinden (Public Financial Administration)" "Kamu Mali Yönetimine (Public Financial Management)" bir paradigma değişimi olduğu savunulmuştur. Bu değişim ve dönüşüm ise Türkiye özelinde 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunundan 5018 Sayılı Kanuna geçiş ile anlatılmaya çalışılmıştır. Esasen 5018 sayılı Kanun ile Türkiye'ye getirilen mali yönetim ve kontrol sisteminin, bir *yönetim* sistemi olduğu; gerçekleştirilen reformlarla birlikte "merkezi yönetim" anlayışından "yönetim sorumluluğu" modeline geçiş olduğu açıklanmıştır. Bu çerçevede, Maliye Bakanlığının mali politikaları tasarlama uygulama ve kontrolü konusundaki merkezi rolü kamu idarelerine devredilerek, kamu idarelerinin kendi mali yönetim ve kontrol yapılarını kurulmaları beklenmiştir. Dolayısıyla kamu idarelerinin görevi "idari" olmaktan çıkıp "yönetsel" bir hale gelmiş ve hedeflere ulaşmada sorumluluk üstlenmeye dönüşmüştür.

Çalışmada, yönetsel hesap verebilirliğin uygulamada nasıl gerçekleştiğini göstermek amacıyla Sağlık Bakanlığı'nda bir saha araştırması yürütülmüştür. Saha araştırması için ODTÜ İnsan Araştırmaları Etik Kurulu ve Sağlık Bakanlığı'nın ayrı ayrı onayları alınmıştır. Bu saha araştırması ile birim yöneticilerinin hedeflerine ulaşmaları ve sonuçlarından dolayı sorumlu tutulmalarını sağlamak için idarede oluşturulması gereken mekanizmaların varlığının derinlemesine incelenmesi amaçlanmıştır. Saha araştırması için hem doküman analizi gerçekleştirilmiş hem de 17.06.2023 ile 31.12.2023 tarihleri arasında Sağlık Bakanlığının üç farklı biriminden toplam 10 kişiyle mülakat gerçekleştirilmiştir. Saha çalışması, 5018 sayılı Kanunla getirilen KMY reformlarının aslında özel sektör araç ve mekanizmalarının uygulanması yoluyla kurumsal yapıyı YKİ doğrultusunda dönüştüren "yönetsel reformlar" olduğunu ortaya koymuştur.

Küresel Finans ve Çok Taraflı Kalkınma Bankaları: Türkiye'de Yerel Hizmet Sunumu

Irmak Özer
ODTÜ Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Doktora Öğrencisi (Tez Aşaması)

Son yıllarda, Çok Taraflı Kalkınma Bankaları (ÇKB'ler/Multilateral Development Banks-MDBs), gelişmekte olan ülkelerde belediye altyapı projelerinin finansmanında gittikçe daha etkin bir rol üstlenmektedir. Belediyelerin ÇKB'lerden borçlanmasının ardında nüfus artışı, iklim değişikliği ve mali kısıtlar gibi yerel bağlama özgü çeşitli etkenler bulunmaktadır. Küresel ölçekte ise ÇKB'ler, Dünya Bankası'nın Kalkınma için Finansmanı Maksimize Etme (MFD/Maximizing Finance for Development) girişimi doğrultusunda menkul kıymetleştirme mekanizmaları aracılığıyla kalkınma kredilerinin finansallaştırılmasını teşvik etmektedir. Özellikle Türkiye'deki büyükşehir belediyeleri, ulaşım altyapısı başta olmak üzere uzun vadeli projeler için artan ölçüde ÇKB finansmanına yönelmektedir. Bu durum, Türkiye'yi finansallaşma süreçleri ile ÇKB'ler arasındaki ilişkiyi incelemek açısından önemli bir vaka kılmaktadır.

Bu araştırma, ÇKB'lerin Türkiye'de belediyelere sunduğu makro-finansal düzenlemeleri ve bu süreçlerin kent yönetimi üzerindeki etkilerini analiz etmektedir. Araştırma, belediye bürokratları ve ÇKB yetkilileriyle yapılan yarı yapılandırılmış mülakatlar, belediyelerin uluslararası finans kuruluşlarından borçlanmasını düzenleyen yasal çerçeve, yönetmelikler,

kredi anlaşmaları ve ilgili politika belgeleri üzerine belge analizi ile belediye maliyesine ilişkin finansal incelemeleri içermektedir. Çalışma, siyasal iktisat perspektifinden hareketle, ÇKB'lerin risk azaltma stratejileri, menkul kıymetleştirme uygulamaları ve garanti mekanizmalarının Türkiye bağlamındaki etkileri ele almaktadır. Ön bulgular, belediyelerin ÇKB'lere erişiminin finansal sürdürülebilirlik açısından fırsatlar sunduğunu, ancak aynı zamanda uzun vadeli borçlanma dinamikleri ve kamu hizmetlerinin finansallaşması açısından yeni bağımlılıklar yarattığını göstermektedir. Bu bağlamda araştırma, Türkiye'de yerel yönetimlerin uluslararası finansal aktörlerle ilişkisini ele alan çalışmalara katkı sunmaktadır.
Bu araştırma, belediye bürokratları ve araştırmacıların ÇKB'lerin uluslararası kalkınma finansmanı süreçlerindeki dönüşümünü ve Türkiye'deki yerel yönetimlerin bu süreçlere nasıl entegre olduğunu anlamasına katkıda bulunmaktadır.

OTURUM 93

FUTBOL

Futbolun Ticarileşmesi ve Taraftar Kimliğinin Dönüşümü – Brandom Kavramı Üzerinden Bir Okuma

Müslüm Kavut
Gaziantep Üniversitesi - İİBF

Futbolun geç kapitalist dönemde geçirdiği dönüşüm, yalnızca bir spor dalının piyasalaşması değil; aynı zamanda kolektif kimliklerin çözülmesi, mekânsal aidiyetlerin zayıflaması ve duygulanım biçimlerinin metalaşması süreci olarak değerlendirilebilir. Bu dönüşüm içerisinde, geleneksel olarak yerel, sınıfsal ve tarihsel bağlamlarla şekillenen taraftarlık, artık giderek markalaşma süreçleriyle iç içe geçmiş, bireyselleşmiş ve gösteriyle bütünleşmiş bir form almaktadır. Bu bağlamda "brandom" (brand + fandom) kavramı, taraftarlığın kültürel bir aidiyet biçiminden çok, marka stratejileriyle uyumlu, kısmen kontrol altına alınmış bir kimlik gösterimi olarak yeniden yapılandığını ifade eder.

Bu dönüşümde tüketim, yalnızca nesnelerin kullanım değerine değil, onların taşıdığı sembolik anlamlara dayanmaktadır. Lash ve Urry'nin işaret ettiği üzere, nesneler işlevlerinden ziyade toplumsal göstergeler olarak dolaşıma girmekte; bu durum taraftarlık için de geçerli hale gelmektedir. Taraftarlık giderek daha fazla bir kimlik performansına dönüşmektedir. "Hangi takımı tuttuğun" değil, "nasıl tuttuğun" — örneğin forma giyme biçimi, sosyal medyada sergilenen bağlılık veya stadyum koreografilerine katılım gibi pratikler — kimliğin sembolik sermayesi haline gelmektedir. Bu göstergeler, bireysel aidiyetin hem duygusal hem de ekonomik değer taşıyan görünümleri olarak öne çıkar.

Bu bağlamda, taraftar figürü iki eksen arasında konumlanmaktadır: Bir yandan kulüple duygusal bağ kuran kolektif bir özne; diğer yandan ise markanın dolaşıma soktuğu sembolik sermayeyi taşıyan ticari bir aktör. Tam da bu noktada brandom kavramı işlevsel hâle gelir: Taraftar topluluklarının kolektif üretimi ve duygusal yatırımı, markanın iletişim stratejileri tarafından içselleştirilmekte; kimlik artık pratiklerden çok göstergeler aracılığıyla kurulmaktadır. Brandom taraftarlığı, bir kulübün tarihsel sürekliliğinden değil; estetik tercihler, başarı beklentileri ya da dijital görünürlük üzerinden şekillenmektedir.

Sonuç olarak, brandom, taraftarın kültürel sermayesini yeniden kodlayan, onu bir marka evreni içinde hem üreten hem de tüketen bir figüre dönüştüren yapıyı tanımlar. Bu figür, Lash ve Urry'nin gösterge değeri ekonomisiyle, Gushwan'ın markalarca yönlendirilen fan toplulukları analizinin kesişiminde yer alır: Kendini ifade eden bir özne olarak görünürlük arar, fakat bu görünürlüğün sınırları marka stratejileri tarafından belirlenmektedir.

Spor ve Ulusal Kimliği Mekânın Ekonomi-Politiğinde İzlemek: Yeni Bir 'Ulusal Stadyum' Tahayyülüne Doğru mu?

Arş. Gör. Yavuz Yavuz
Ankara Üniversitesi, DTCF, Sosyoloji Bölümü

Bu araştırma, önde gelen spor karşılaşmalarına ev sahipliği yapmaları için inşa edilen ulusal stadyumların değişen özelliklerini incelemektedir. Ulusal kimliği yeniden üretmenin mekânları

olan bu spor yapılarının kentsel planlamadaki yeri ve onlara yüklenen politik anlamlar, milliyetçiliğin dışavurumlarına ve spor mekânlarının ekonomi-politiğine ilişkin dönüşümlerin de etkisiyle bir dizi değişim geçirmektedir. Bu çalışma daha önce çoğunlukla inşa edildikleri ülkelerin ekonomik ve/veya idari merkezlerinde bulunan ulusal stadyumların; uluslararası organizasyonların, milli müsabakaların ve önemli finaller gibi ulusal önemi haiz spor olaylarının bu merkezlerden farklı yerlerde daha sık düzenlenmesiyle de doğru orantılı olarak daha fazla sayıda ve daha farklı yerlerde inşa edilmeye başlandığını öne sürmektedir.

Bunu yaparken, neoliberal dönemde sporun mekânsal politikasındaki dönüşümleri tartışmak için David Harvey'nin, sermayenin birikim krizlerini çözmek için yeni coğrafyalara genişlemesini açıklamak için kullandığı 'mekânsal çözüm' kavramını kullanmaktadır. Bu araştırma, bu dönüşümü Türkiye'de izlemeyi amaçlamaktadır. Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) dönemi kentsel siyasetinin önemli bir parçası olan yeni stadyum inşaatları, bu değişimi takip etmek için önemli bir örnek oluşturmaktadır. Bu çalışma, ulusal çapta öneme sahip spor organizasyonlarına ev sahipliği yapan stadyumların zaman içindeki mekânsal değişimi ile yeni stadyum inşaatlarının ve kullanımlarının ekonomi-politiğini, AKP dönemindeki yeni bir ulusal kimlik inşa etme politikasıyla beraber düşünerek bu alandaki daha geniş literatüre katkı yapmayı amaçlamaktadır. Araştırma ilk aşamada ulusal stadyumların özelliklerini ve inşa edilmelerinin ardındaki politik motivasyonlara dair literatürü tartıştıktan sonra, 20. yüzyıl Türkiyesi'nin ulusal stadyum örneklerini değerlendirmekte, son bölümde ise 2010'lar Türkiyesi'ndeki bir dizi yeni stadyum inşaatını daha önce bahsedilen eğilimlerden bir farklılaşma olarak ele almaktadır. Araştırma, ulusal önemi haiz stadyum sayısındaki artışın ve bunların inşa edildikleri kentlerdeki değişimin neoliberal dönemin bir yansıması olarak eski eğilimlerden radikal bir dönüşüme işaret ettiğini, bunun da yapılı çevre ve kamusal alanların milliyetçi tahayyülünde yeni bir evrenin habercisi olduğunu savunmaktadır.

OTURUM 94

TÜRKİYE'DE EMEK VI: SENDİKACILIK TARİHİ

Türkiye'de Sendikal Hareket İçerisinde Kadın Mücadelesi: Tarihsel Süreç ve Güncel Gelişmeler

Özgün Millioğulları Kaya
DİSK / Genel-İş Sendikası-Araştırma Daire Müdürü

Türkiye'de sendikal hareket içerisinde kadın mücadelesi, bağımsız bir mücadele alanı olarak ancak 1980'li yıllardan itibaren sendikal gündemde tartışılmaya başlanmıştır. Bu süreçte, dünya genelinde ve Türkiye'de ikinci ve üçüncü dalga feminist hareketlerin güçlenmesi, kadınların kamu ve hizmet sektörlerine yoğun katılım göstermesi, doğurganlık oranlarının düşmesi ve kadınların eğitim seviyesindeki artış gibi dinamikler, toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinin daha geniş bir toplumsal kabul görmesine katkı sağlamıştır.
Sendikalar, işçilerin temel hak ve özgürlüklerini koruyan en önemli demokratik kitle örgütleri arasında yer almakla birlikte, tarihsel gelişimi incelendiğinde sendikal yapıların erkek egemen bir karakter taşıdığı görülmektedir. Sendikacılık, geleneksel olarak "erkek işi" olarak algılanmış ve sendikal karar alma mekanizmaları büyük ölçüde erkek yöneticilerden oluşmuştur. Bu durum, sendikal faaliyetlerin planlanmasında erkek üyelerin önceliklerinin belirleyici olmasına ve sendikal mekânların ataerkil bir anlayış çerçevesinde şekillenmesine neden olmuştur. Dolayısıyla, kadın işçilerin sorunları sendikal gündemde yer alsa da çözüm süreçleri büyük ölçüde eril bir bakış açısının hâkimiyeti altında şekillenmiştir.

Kadın işçilerin karşı karşıya olduğu doğum izni, süt izni, regl izni, eşit ücret talebi, ayrımcılık, cinsel taciz ve istismar gibi sorunlar, erkek işçilerin deneyimlerinden farklılık göstermektedir. Ancak sendikalar, genellikle ücret ve maddi haklar gibi konulara öncelik tanımakta, kadın işçilerin karşılaştığı spesifik sorunları ikincil düzeyde ele almaktadır. Bununla birlikte, son yıllarda bazı sendikalar kadın işçilerin haklarına yönelik çeşitli düzenlemeler yaparak bu alanda önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Özellikle doğum ve süt izni sürelerinin artırılması, regl izni uygulamalarının hayata geçirilmesi, İstanbul Sözleşmesi ve ILO 190 sayılı sözleşme kapsamında ayrımcılık ve işyerinde şiddetle ilgili hükümlerin toplu iş sözleşmelerine eklenmesi bu gelişmeler arasında yer almaktadır.

Bu çalışmada, Türkiye'deki işçi konfederasyonları ve bağlı sendikalarda kadın temsiliyetinin karar alma mekanizmalarındaki yeri, işkollarına göre kadınların sendikalaşma düzeyi, kadın istihdamı ve özgün sorun alanları ile sendikalar bünyesinde toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik geliştirilen politikaların seyri karşılaştırmalı olarak analiz edilmesi amaçlanmaktadır.

Kayıp Zamanın İzinde: İtalyan İşçi Hareketinin Deneyimi Türkiye'ye Ne Anlatabilir?

Özgür Narin
Ordu Üniversitesi Ünye İİBF

İtalyan işçi hareketinin II. Dünya Savaşı sonrası yaşadığı deneyim, özellikle 1968 ve 1978 öncesinde yaşadığı kırılmalar, bugün dünyadaki pek çok önemli muhalif düşünceyi besleyen akımlar haline geldiler. Bu deneyimdeki zengin tartışmalar, sınıfın ve dünya siyasetinin adeta

tektonik kırılmalarından ortaya çıkan sonuçlar, bugün sınıf hareketini etkileyen akımlar haline geldiler.

Öte yandan 2008 krizi ile başlayan ama yaşadığımız günlerde daha açık hale gelen herşeye kadir piyasanın kamuyu "deregüle" edeceği, yerine küreselleşmenin farklılıkların serbestçe serpileceği yönündeki büyük anlatının görkemli çöküşü ile karşı karşıyayız. Bu parlak büyük anlatının yerini yine 1974 krizi sonrasındaki gibi "sürdürülebilirlik"e benzer biçimde bu sefer de dayanıklılık (resilience) gibi kavramlar aldı. Kapitalizmin "başka alternatif yok" diye pervasızca söylemleri nasıl buraya geldi sorusu hakikat sonrası dünyanın kakafonisinde kayboluyor. Alternatifsiz dünya, istisna halleri, ekolojik yıkım, küçülme, gümrük tarifeleri ile sarsılıyor.

İşte bu ara dönem (1980- 2008: interregnum) ile belirlenen dünyada İtalyan İşçi hareketinin 1950'lerden itibaren yürüttüğü tartışmalar ile başlayan, çokluk, yataylık ile son bulan tartışmalarının seyrini izlemek, Türkiye'deki sınıf hareketi ve tartışmalar için de ipucu oluşturuyor. 1950'lerde İtalyan işçi hareketinin sendika bürokrasisi ve parti tahakkümünün getirdiği ulusal kalkınmacı, verimlilikçi tartışmalarına karşı ayrışmalarını, 1960'larda Harry Braverman'dan önce fabrikada teknoloji ile emek denetimi, emek süreçleri arasında bağlantı kuran tartışmaları, sınıfın zihinsel emek gücünün değişimi üzerine üniversitelerdeki öğrenci hareketi ile birlikte yürüyen tartışmaları çözümlemek, kayıp zamanı ve kopan bağları çözümlemek açısından önem taşıyor. Son olarak Antonio Negri'nin Küreselleşme üzerine "iyimser" görüşleri bir yana, değer kuramı, emek üzerine söyledikleri, toplumsal hareketlerde Çokluk, rizomatik hareketler, otonomi ve merkezsizlik, yataylık üzerine söylediklerini bugün sınıf hareketinin durumuyla birlikte irdelemek önemli hale geliyor. Bu sunum bunu tartışmaya açmaya çalışacak.

OTURUM 95

GENÇLİK II: SİYASET-DİRENİŞ

Adalet Arzusu:
Gençlerin Siyasal Tutumları ve Kırılganlaşan Gelecek Beklentisi

Dr. Zülal Şahin
Dr. Selman Yarcı
Dr. Polat S. Alpman
Yalova Üniversitesi

19 Mart'tan çok kısa bir süre önce tamamlanan saha araştırmamızda bulguladığımız üzere Türkiye'de gençlerin dile getirdiği başlıca sorunun adı adalettir. Adalet olgusu, yalnızca hukuki bir ilke değil, aynı zamanda bireylerin toplumsal yaşamda kendilerini nasıl konumlandırdıklarına ilişkin epistemolojik çerçeve sunar. Özellikle toplumsal eşitsizliklerin derinleştiği, kurumsal mekanizmaların meşruiyetinin sorgulandığı dönemlerde adalet arzusu daha derin ve görünür hale gelmektedir. Toplumsal değişim süreçlerinde ortaya koydukları tepkilerle genç kuşaklar tarihsel olarak çoğu zaman dönüştürücü ve aktif özneler olarak tanımlanmıştır. Kurumsal eşitsizliklerin derinleştiği, liyakatin yerine referans ilişkilerinin geçtiği bir ortamda gençlerin adalet talebi, sadece bir siyasal arzu değil, aynı zamanda kendi geleceklerini kurma çabasının da temel bir bileşeni haline gelir. Dolayısıyla bu çalışmada gençliğin adalet algısı, toplumsal güvencesizlik ve kırılganlaşan gelecek beklentileriyle birlikte ele alınarak incelenmektedir.

Bu sunum, Marmara Bölgesindeki üç kamu üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerle yürütülen ve siyasal tutumları ile gelecek beklentileri arasındaki ilişkiyi inceleyen saha araştırmasından elde edilen verilerin, adalet arzusu ekseninde açıklamayı hedeflemektedir. Karma araştırma yöntemine dayanan çalışmada, 769 öğrenciden toplanan nicel anket verileri ile 21 derinlemesine mülakat analiz edilmiştir. Bulgular, üniversiteli gençlerin toplumla kurdukları ilişkinin temel belirleyenlerinden birinin adalet duygusuna dair kırılganlık olduğunu göstermektedir. Eğitim süreçlerinden iş bulma olanaklarına, yaşam kalitesinden kurumsal işleyişe kadar geniş bir yelpazede gençlerin dile getirdiği yaygın güvensizlik, toplumsal sistemin kendilerine sunduğu imkanlara dair temel bir sorgulamayı içermektedir. Araştırmaya katılan gençlerin büyük bir çoğunluğu (%87) torpilin liyakatin önüne geçtiğini düşünmektedir. Yine üniversiteli gençler arasında iş bulma şansının bir cemaatle ilişkili olanlarda daha yüksek olduğuna yönelik düşünce (%76), iyi bir iş olanağı için arkalarında güçlü birilerinin olması gerektiğine yönelik düşünce (%75) ve iş bulma konusunda aile bağlarına olan güven (%67) konusundaki algılar, belli bir yönelimi gösterecek ölçüde yoğunlukta bulgulanmıştır.

Buna ek olarak Türkiye'nin artık gençler açısından bir "fırsatlar toplumu" olmadığı yönündeki kanaatin (%65) ve ekonomik refahın önümüzdeki on yılda artmayacağı beklentisinin (%77) ciddi bir yaygınlık kazandığı görülmektedir. Bu koşullar altında, katılımcıların yarısından fazlası (%56) yakın gelecekte tatmin edici bir gelire ulaşamayacağını düşünmekte ve yine benzer bir oran (%55), kendi geleceklerini planlama konusunda belirsizlik yaşamaktadır. Bu bağlamda yurt dışına yönelme eğiliminin yüksekliği (%63), yalnızca bireysel bir tercih değil, aynı zamanda toplumsal sistemin üretim ve dağıtım mekanizmalarına yönelik bir güvensizliğin göstergesi olarak kendini göstermektedir.

Bu çalışma, üniversite gençliğinin adalet algısı ve geleceğe ilişkin beklentileri üzerinden Türkiye'deki toplumsal düzenin genç kuşaklar nezdinde nasıl deneyimlendiğine ilişkin ampirik ve teorik bir çerçeve sunmaktadır. Bu saha araştırması 19 Mart 2025'te yaşanan kitlesel öğrenci eylemlerinden hemen önce gerçekleştirilmiş olsa da elde edilen bulgular bu toplumsal tepkinin arka planını anlamaya katkı sunmaktadır. Araştırmanın temel bulgusu, gençliğin adalet arzusuna dayanan siyasal tutumlarının yalnızca mevcut siyasal rejime yönelmediğini, aynı zamanda toplumsal kurumların meşruiyetine, toplumsal sözleşmenin sürdürülebilirliğine ve kültürel normların dayattığı yaşam ideallerine dair radikal bir yeniden düşünme potansiyeli taşıdığını ortaya koymaktadır.

Sesin Hafızası: Türkiye'de Protestoların Müziği

Zeren İldoğan
Bilkent Üniversitesi
İletişim ve Tasarımı Bölümü Medya ve Görsel Çalışmalar Yüksek Lisans Öğrencisi

Müzik, tarihin erken dönemlerinden günümüze kadar günlük rutinlerimize, etkinliklerimize ve duygu durumlarımıza eşlik eden, hayatımızın ayrılmaz bir parçası olmuştur. Müziğin bu bireysel duygular üzerinde yarattığı etki, toplumların ve devletlerin de kolektif faaliyetlerinin ayrılmaz bir parçası haline gelmesine sebebiyet vermiştir. Topluluklara hitap edebilmesi, duyguları tercüme edebilmesi ve bu sayede kitleleri harekete geçirme gücüyle birlikte müzik aynı zamanda önemli bir siyasi iletişim aracı haline gelmiştir.

Bu çalışma, Türkiye'de farklı dönemlerde ortaya çıkan iki önemli toplumsal hareket, 1970'lerin öğrenci hareketleri ve 2013 Gezi Parkı protestoları üzerinden müziğin protesto kültüründe nasıl bir rol oynadığını ve kolektif hafızanın inşasında nasıl bir araç haline geldiğini incelemektedir. Araştırmanın temel amacı, müziğin yalnızca bir eşlik unsuru değil, aynı zamanda protestoların duygusal atmosferini şekillendiren, kimlik ve dayanışma duygusunu güçlendiren bir kolektif eylem biçimi olarak işlev görüp görmediğini ortaya koymaktır.

Çalışmada, gençlik yıllarını 1970'lerde yaşamış ve 2013 Gezi Parkı protestolarına katılmış bireylerle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiş, kendilerine müzik beğenileri ve siyasi görüşleri, katıldıkları protestolarda kullanılan şarkılar ve deneyimleri arasındaki bağlantılar üzerine sorular sorulmuştur. Tematik analiz yöntemiyle değerlendirilen görüşmelerde, müziğin her iki dönemde de protestolara katılımı kolaylaştırdığı, ortak bir dil oluşturduğu ve farklı sosyal kimliklerden gelen bireyler arasında bir duygusal köprü kurduğu gözlemlenmiştir.

1970'lerde protesto ortamlarında daha çok ideolojik içerikli marşların ve ağıtların öne çıktığı; buna karşılık Gezi Parkı protestolarında şenlikli muhalefet olarak tanımlanabilecek, daha mizahi ve popüler müziklerin sahne aldığı görülmüştür. Çalışma, bu dönüşümün yalnızca müzik türlerinde değil, protesto biçimlerinde ve kolektif kimlik üretiminde de bir değişimi işaret ettiğini ileri sürmektedir.

Ayrıca müziğin kolektif hafızayı şekillendirmedeki rolü araştırılmış, katılımcılar üzerinde müziğin bir hatırlama unsuru olarak nasıl bir rolü olduğu gözlemlenmiştir. Şarkılar, bireysel hafızaları kolektif bir hikâye anlatısına dönüştürerek geçmiş protestoların hatırlanmasında ve yeni kuşaklara aktarılmasında bir hatırlatıcı işlevi görmektedir. Şarkı sözleri, melodiler ve topluca müzikle gerçekleştirilen ritüeller, hem bireylerin kişisel hafızalarında hem de hareketlerin kolektif hafızasında duygusal izler bırakmaktadır.

Bu çalışma, Türkiye özelinde protesto kültürü, müzik ve kolektif hafıza ilişkisini analiz ederek, müziğin yalnızca bir ifade biçimi değil, aynı zamanda direnişi yeniden kuran ve taşıyan bir araç olduğunu savunmaktadır. Ayrıca, müziğin protestolarda yarattığı ortak aidiyet ve duygudaşlık alanlarını inceleyerek, sosyal hareketlerin duygusal ve kültürel boyutlarına ışık tutmayı amaçlamaktadır.

"APOLİTİK NE BEE!": 2025 Türkiye'sinde Yeni Bir Kitle, Yeni Bir Protesto Kültürüne Doğru

Ayşe Mirza Girgin
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü

Yöneticiler ve karşıtları arasındaki propaganda ve protesto faaliyetlerinin tarihinin iktidarın varlığından beri süregeldiği söylenebilirse de, bunun yol ve yöntemlerinin zaman içerisinde çokça değiştiği de bir gerçektir. Yafta, ilanname gibi daha geleneksel olan çeşitli yöntemler basının yaygınlaşmasıyla etkisini kaybetmişse de protesto kültürü zamanla çeşitlenmiş, pasif direniş, miting, yürüyüş, sivil itaatsizlik gibi pratikler ve bu eylemlerde kullanılan pankart, poster, afiş ve çeşitli performans biçimleriyle devam etmiştir.

Gezi Parkı Eylemlerinden beri Türkiye'de kitlesel eylemlerin büyük oranda sönümlendiği gözlenmekteyken, Ekrem İmamoğlu'nun tutuklanmasıyla başlayan ve yaygın olarak 19 Ekim Eylemleri olarak adlandırılan süreçte eylemcilerin taşıdıkları pankartlar protesto kültürü açısından ayırt edici özellikleriyle dikkat çekmektedir. Bu eylemlerde parti, sendika ya da kimi sivil toplum kuruluşlarının pankartları altında toplanan gruplardan ziyade, bağımsız pankartlarıyla varlık gösteren eylemcilerin yoğun varlığı hem bu eylemlere herhangi bir siyasi aidiyetten ya da keskin bir ideolojik konumdan ziyade bağımsız, toplumun farklı kesimlerinden bireylerin katıldığını düşündürmekte hem de buna bağlı olarak protesto kültüründe –esasında Türkiye'de kadın ve lgbt+ hareketlerinin eylemlerinde ilk olarak varlığı görülen- bir çeşitliliğe işaret etmektedir. 1980'lerden itibaren yeni toplumsal hareketlerle kimlik bazlı mücadele biçimlerinin öne çıkması ve buna özgü kimi direniş biçimlerinin ortaya çıkması söz konusu olmuşken, günümüzde bu özelliğin kendine has bir karaktere büründüğünü düşünülebilir.

Bu olası özgünlük protestolardaki pankartların çeşitliliği, referansları ve karakteristik dil kullanımından izlenebilmektedir. Buradan hareketle bu çalışmada 19 Ekim tarihinden itibaren, bir ay süresince düzenlenen eylemlerde kullanılan pankartların analizi yapılacaktır. Instagram gönderilerinden toplanan amaçlı örneklem, betimsel analiz tekniği ile incelenecektir. Bu bağlamda pankartlar ideolojik yönelim, popüler kültürle ilişki, geleneksel protesto kültürüyle bağlantı ve dilsel (mizah, sosyal medya dili) kategoriler altında sınıflandırılacak ve protesto kültürü açısından bu pankartların kendilerine özgü niteliklerinin olup olmadığı sorgulanacaktır. Nitekim yapılan ön incelemeler göstermektedir ki, protestolara yaygın olarak gençlerin katılımı pankartlarda sosyal medyaya özgü dil ve yapılanmanın izlerinin öne çıkmasını sağlamakta, bunun yanı sıra popüler kültür yapıtlarında dile getirilen kimi siyasi söylemler gençlerin duygu ve düşüncelerini ifade etmelerine yardımcı olmaktadır. Öte yandan yaratıcı ve mizahi bir dilin kullanılması sosyal medyada protestoların daha görünür olmasına da yardımcı olmaktadır. Kısacası toplumsal, kültürel ve iletişimsel düzeyde yaşanan değişimlerin karşılıklı etkileşimi protesto kültüründe de kendine özgü yeni dinamiklerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Türkiye'de Öğrenci Hareketlerinin Dönüşümü: Talepler, Aktörler ve Mekânlar (1850–2025)

Dr. Hıdır Tok
İstanbul Beykent Üniversitesi

Bu bildiri, Türkiye'de öğrenci hareketlerinin 1850–2025 arasındaki yüz yetmiş beş yıllık seyrini altı dönem üzerinden incelemekte ve dönemsel farklara rağmen süreklilik gösteren dört ana temayı tartışmaktadır. Modernleşme süreciyle birlikte Osmanlı'nın son döneminde ortaya çıkan öğrenci hareketleri, Cumhuriyet dönemi ve sonrasında da toplumun siyasal ve toplumsal dönüşümünde önemli bir aktör olmuştur.

Birinci tema, her dönemde öğrenci hareketlerinin merkezinde yer alan özgürlük ve siyasal katılım talebidir. Anayasal düzen, ifade özgürlüğü, üniversite özerkliği ve toplumsal adalet talepleri, öğrenci muhalefetinin temel motivasyonlarını oluşturmuştur.

İkinci tema, örgütlenme biçimleri ve dayanışma kültürüdür. Gayriresmi cemiyetlerden derneklere, kitlesel örgütlenmelerden günümüz dijital ağlarına uzanan yapıların, dönemin siyasal atmosferine göre şekillendiği gözlemlenmektedir.

Üçüncü tema, mekânın mücadeledeki stratejik rolüdür. Sınıflar, kampüsler, meydanlar ve dijital platformlar, her dönemde öğrenciler için birer eylem ve temsil alanı işlevi görmüştür.

Dördüncü tema ise iktidar ile çatışma ve baskı deneyimidir. Öğrenci hareketleri, her dönemde devlet müdahaleleri, sansür ve baskıyla karşılaşmış; buna karşı direniş ve yeni mücadele biçimleri geliştirmiştir.

Bu bildiri, literatür taraması, arşiv belgeleri ve basın taramaları çalışmalarıyla desteklenecek; tarihsel sosyoloji ve toplumsal hareketler kuramı çerçevesinde bu dört temanın dönemsel izlerini inceleyerek Türkiye'de öğrenci hareketlerinin toplumsal dönüşüme katkısını analiz edecektir.

OTURUM 96

SAHRA ALTI AFRİKA'DAN TÜRKİYE'YE GÖÇ

Pandemiden Deportlara: Çay Hasadında Afrikalı Göçmen Emeği, Nöbetleşelik ve Güvencesizlik

M. Ammar Kılıç
M. Yasir Bodur

Bu çalışma, COVID-19 pandemisi sırasında Doğu Karadeniz çay hasadına katılan Sahra altı Afrikalı göçmenlerin deneyimlerini inceliyor. Temel amacı, bu yeni emek göçü akışının dinamiklerini, katılım süreçlerini, çalışma koşullarını, aracıların ve etnik ağların rolünü anlamak. Ayrıca, bu katılımın tarımsal emek piyasasındaki "nöbetleşelik" olgusu bağlamındaki yerini sorgulamak. 2020 ve 2021 yaz aylarında iki kez olmak üzere Trabzon ve Rize'de yürütülen nitel saha çalışması, ayrıca sonraki üç hasat döneminde bölgedeki göçmenlerle yaptığımız takip görüşmelerine dayanıyor. Araştırmamız katılımcı gözlemler ve 72 kişiyle (göçmenler, aracılar, işverenler, idareciler) yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat içeriyor. Bulgular, pandemi kaynaklı işgücü açığının Afrikalı göçmenler için yeni bir istihdam alanı yarattığını, sektöre girişin etnik ağlar, aracılar ve sosyal medya ile kolaylaştığını gösteriyor. Ancak, bu mevsimlik işlerin güvencesiz koşullar, düşük ücretler ve sömürüyle karakterize olduğunu gözlemliyoruz. İkinci yılda ise bölgeye tekrar giden göçmenlerin deneyim kazanmış halde aracılara bağımlılıklarını azalttıklarını ve daha avantajlı koşullar elde ettiklerini saptıyoruz. Afrikalı işçilerin "ucuz emek" olarak görülmesi, ancak öte yandan çay hasadında kendi avantajlı konumlarını pekiştirerek yerleşikleşme eğilimi göstermesi, gelecekte Gürcü işçilerin yerini alabilecekleri bir "nöbetleşelik" potansiyeline de işaret ediyor. Saha çalışmamızı takip eden üç yılda ise bu emek göçüne yeni boyutların eklendiği görülüyor. Son görüşme ve gözlemlerimiz, 2023 seçimleri sürecinde ve sonrasında sıklaşan kolluk denetimleri ve geri gönderme politikaları karşısında, bazı belgesiz Afrikalıların büyük şehirler dışındaki taşra bölgelerinde sınır dışı edilmekten kısmen kaçınabildiğini gösteriyor. Bu doğrultuda, bazı göçmenlerin, Doğu Karadeniz'deki mesailerini çay fabrikaları veya farklı işlerde çalışmak suretiyle bütün bir yıla yayarak, hem geçimlerini sürdürdükleri hem de siyasi ve hukuki güvencesizlikten görece korundukları anlaşılıyor. Sunumumuz, Afrikalı göçmen işçilerin fırsat ve riskler arasındaki bu ikircikli konumlarına dair bir kavrayış ortaya koymayı amaçlıyor.

Sahra Altı Afrika'dan Türkiye'ye Öğrenci Göçü: Sebepler ve Tercihler

Bilge Çağatay

Bu çalışma, 2010 sonrasında Türkiye'ye göç eden yabancı uyruklu öğrenciler arasında özellikle Sahra altı Afrika'dan gelen öğrencilerin tercihlerini incelemektedir. Türkiye, coğrafi yakınlık, yaşam koşulları, eğitim kalitesi, dini tercih ve ekonomik performans gibi faktörler nedeniyle Sahra altı Afrika ülkelerinden gelen öğrenciler için cazip bir eğitim destinasyonu haline gelmiştir. Yüksek Öğretim Kurumu'nun verilerine göre, 2013'te 48 bin olan yabancı uyruklu öğrenci sayısı, 2021'de 223 bine yükselmiş ve bunların büyük bir kısmı İstanbul'daki üniversitelerde eğitim almaktadır. İstanbul, Türkiye'deki yabancı uyruklu öğrencilerin üçte birini barındırırken, bu şehirdeki vakıf ve devlet üniversitelerinin sayısı 2021'de elli yediye çıkmıştır. Çalışmada, İstanbul'daki Sahra altı Afrikalı öğrencilerin Türk üniversitelerini tercih etme sebeplerini incelemek amacıyla saha araştırması yapılmıştır. Saha çalışmasında hem öğrencilerle anketler hem de bire bir ayrıntılı görüşmeler yapmak için üç vakıf üniversitesi

seçildi. Önce, anket için pilot çalışması niteliğinde, Kadir Has Üniversitesi ve Bahçeşehir Üniversitesi'nde anket ve yüz yüze görüşmeleri tamamladım. Öncü anket ve görüşmelerdeki sorulara verilen yanıtlara dayanarak çalışmanın anketini genişlettim. Genişletilmiş anket, Sahra altı Afrikalı öğrencilerin en yoğun olduğu İstanbul Aydın Üniversitesi'nde tamamlandı. Anketler ve yüz yüze görüşmeler aracılığıyla toplanan veriler, öğrencilerin Türkiye'yi seçmelerinde coğrafi yakınlık, ekonomik fırsatlar, kaliteli eğitim kurumları ve kültürel yakınlık gibi etkenlerin belirleyici rol oynadığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, İstanbul'daki üniversitelerin yoğunluğu ve Türkiye'nin uluslararası öğrenci göçündeki yeri üzerinde durulmuştur. Çalışma, Sahra altı Afrika ülkelerinden gelen öğrenci hareketliliğini anlamaya yönelik önemli veriler sunmakta ve bu alanda yapılacak gelecekteki araştırmalara ışık tutmaktadır. Bu bağlamda, araştırmanın İstanbul'daki diğer vakıf ve devlet üniversitelerine yaygınlaştırılması süreci devam etmektedir.

Fırsat ve Hayal Kırıklığı Arasında: Türkiye'deki Somalili Öğrencilerin Göç Deneyimleri

Erdem Kayserilioğlu
Abdirahim Mohamed

Türkiye'ye Somalili öğrenci göçü, makro ve mikro eğilimler etkisinde şekilleniyor. Türkiye'nin yükselen güç stratejileri ve Somali'nin iç savaş sonrası kırılgan devlet yapısı bu hareketliliğe zemin hazırladı. 2011'deki insani yardım kampanyasının ardından Türkiye, Somali'de farklı burs programları başlattı. Hem burslu hem özel üniversitelere kayıtlı öğrenci sayısı katlanarak arttı. Diaspora aileleri çocuklarının eğitimi için Türkiye'ye taşınmaya, emlak ve ticari yatırımlar planlamaya başladı. Ancak Türkiye'deki ekonomik ve siyasi değişimler, Somalililerin Türkiye'ye dair beklentilerini dönüştürüyor, farklı toplumsal tabakalar yaratıyor ve yeni göç eğilimleri doğuruyor. Bu çalışma Somalili öğrenciler, mezunlar ve girişimcilerle yapılan altmıştan fazla derinlemesine mülakata dayanarak Türkiye'nin Somalililer açısından cazip bir merkezden belirsiz bir durağa dönüşümünü analiz ediyor. Bu dönüşümü, Türkiye'nin dış politikası, iki halk arasındaki gündelik etkileşimler ve ulusaşırı Somali topluluğunun jeo-sosyal beklentileri çerçevesinde inceliyor. Birinci bölüm, 2011-2018 arasında gelen grupların göç deneyimlerine, motivasyonlarına ve gelecek planlarına odaklanıyor. İkinci bölüm ise sıkılaşan vize politikalarının, artan yabancı düşmanlığının ve ekonomik istikrarsızlığın Somalililerin günlük yaşamına ve Türkiye algısına etkilerini irdeliyor. Somali topluluğu bir yandan Türkiye'nin yumuşak güç stratejilerinin sürdürülebilirliğini sorguluyor, diğer yandan eğitim ve aile planları için Mısır ve Malezya gibi önceki eğitim göçü rotalarını yeniden değerlendiriyor. Bu dönüşüm, Türkiye'yi Batı'ya alternatif bir destinasyon olarak gören algıyı sarsarken bir zamanlar fırsat kapısı olarak görülen Türkiye'yi artık imkanlar ve hayal kırıklığı arasında gidip gelen bir ülke konumuna sürüklüyor. Öğrenci göçündeki yapısal ve öznel belirleyicileri inceleyen bu çalışma, Güney-Güney eğitim göçü içinde Türkiye'nin yerini ve yükselen ülkelerin gelişmekte olan ülkeler üzerindeki etkilerini anlamak açısından çok katmanlı bir bakış sunmaktadır.

İstanbul'da Sahra Altı Afrika Göçmenlerin Sosyal Kimlik Algıları: Politik Roller ve Kolektif Eylemler

Yakup Azak

Bu çalışma, İstanbul'daki Sahra altı Afrikalıların olumsuz sosyal kimlik algısıyla baş edebilmek için geliştirdiği stratejileri incelemektedir. İstanbul'daki Sahra altı Afrikalıların üç kolektif

eylemi incelenmiştir: Beyoğlu ENDSARS protestoları (Nijerya polis birimine karşı protestolar), Yenikapı 15 Temmuz darbe girişimine karşı yürüyüş ve Big Magal (Senegal Müridî tarikatı kutlamaları). Olumsuz sosyal kimlik algısı, bireylerin kendi grupları ile dış gruplar arasındaki olumsuz sosyal karşılaştırmalarından doğar. Sosyal kimlik kuramı, bu tür durumlarla başa çıkmak için üç temel strateji önerir: bireysel hareketlilik, sosyal yaratıcılık ve sosyal rekabet. Araştırma, İstanbul'un Sahra altı Afrikalı göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı Kumkapı bölgesinde gerçekleştirilmiştir. Senegal, Fildişi Sahili, Gine, Somali ve Nijerya'dan 20 Batı Afrikalı (20-50 yaş aralığında) ile yapılan odak grup görüşmeleri ve ENDSARS protestoları ile İstanbul'daki Big Magal kutlamalarına yönelik katılımcı gözlemler araştırmanın veri kaynağını oluşturmaktadır. Görüşmeler ve saha çalışmaları, Sahra altı Afrikalı göçmenlerin olumsuz sosyal kimlik algılarıyla baş edebilmek için sosyal hareketliliğin farklı biçimlerini benimsediğini ortaya koymaktadır. Sosyal kimlik kuramının önerdiği stratejilerden biri olan sosyal rekabet çerçevesinde özellikle ENDSARS protestoları veya Big Magal gibi kolektif eylemlerle, grup kimliklerini ön plana çıkarmakta ve kamuoyunda görünürlüklerini artırmaktadırlar. Bu çalışma, Sahra altı Afrikalıların hem yerel halkla iş birliği içinde hem de belirli noktalarda yerel halktan farklılaşarak sosyal kimliklerini yeniden şekillendirdiğini göstermektedir. Göçmenler, çeşitli kolektif eylemler aracılığıyla toplumda daha fazla ciddiye alınmayı ve aynı zamanda sempati kazanmaya çalışmaktadır. Araştırma, bu süreçte devlet kurumları, Afrika ile bağlantılı İslami dernekler ve diaspora örgütleri gibi yerel ve ulusötesi aktörlerin rollerini de değerlendirmektedir. Bu bağlamda, araştırma, Sahra altı Afrikalı göçmenlerin karşılaştıkları zorlukları ve geliştirdikleri stratejileri politik hareketliliğini ortaya koyarak, Çalışma göçmen toplulukların kent içindeki dinamiklerini anlamaya yönelik bir katkı sunma girişimidir.

OTURUM 97

ELEŞTİREL PEDAGOJİ VE ÖZGÜRLEŞME OTURUM I:
FORMEL VE İNFORMEL ÖĞRENME SÜREÇLERİNDE ÖZGÜRLEŞME

Kolektif Üretim Süreçlerinde Özgürleşme Deneyimleri: Eleştirel Pedagoji Çalışmalarını Canlandırma Süreci Üzerine Katılımcı Bir Araştırma

Yasemin Tezgiden Cakcak
ODTÜ
Ebru Eren
Ankara Üniversitesi

Eleştirel pedagoji alanı, yalnızca eğitimsel bir yaklaşım değil, aynı zamanda toplumsal dönüşüm için bir mücadele alanıdır. Covid-19 ile gelen izolasyon döneminin ardından, çoklu krizlerin de etkisiyle Türkiye'deki eleştirel pedagoji çalışmaları bir durgunluk sürecine girmiştir. Bu çalışma, tam da bu durgunluk sonrasında, eleştirel pedagojiye dayalı kolektif üretim süreçlerinde ortaya çıkan özgürleşme deneyimlerini incelemeyi amaçlamakta; katılımcı araştırma yöntemi aracılığıyla bu süreçlerin bireyler ve topluluklar üzerindeki dönüştürücü etkisini analiz etmektedir.

2024 yılında Ankara Üniversitesi'nde düzenlenen 12. Uluslararası Eleştirel Eğitim Kongresi, "Krizler Çağında Eleştirel Eğitim Çalışmalarını Güçlendirmek" temasıyla bir çağrı yaparak, eleştirel eğitimcileri bir araya getirmiştir. Kongrenin hazırlık süreci, organizasyonu ve sonrasında gelişen dayanışma, uzun süredir yayın hayatına ara vermiş olan Eleştirel Pedagoji Dergisi'nin yeniden canlandırılmasına yönelik ortak bir iradenin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu araştırma, söz konusu süreci; kongre hazırlıklarından başlayarak, kongre sonrası dönemde derginin yeniden kolektif bir emekle yayıma hazırlanması sürecine kadar izlemekte ve bu yolculuğun katılımcılar üzerindeki dönüştürücü ve özgürleştirici etkilerini ortaya çıkarmaya odaklanmaktadır. Çalışmada, eleştirel pedagoji alanını yeniden canlandırma çabasına katılan katılımcıların deneyimlerinden hareketle, kolektif üretimin özgürleştirici potansiyeli incelenmekte; bu sürecin bireysel ve toplumsal düzeyde nasıl bir dönüşüm alanı açtığı sorgulanmaktadır.

Araştırmamız, katılımcı eylem araştırması yaklaşımına dayanmaktadır. Eleştirel pedagojinin temelini oluşturan dönüşüm ve özgürleşme fikirlerinden hareketle, katılımcıları yalnızca "veri sağlayan" nesneler olarak değil, araştırmanın aktif özneleri olarak görüyoruz. Süreci bir veri toplama etkinliğinden çok, ortak düşünme, hissetme ve yeniden kurma çabası olarak ele alıyoruz. Süreci birlikte yaşayanlar olarak, yalnızca deneyimlerimizi değil, bu deneyimlerin bizde açtığı düşünce yollarını ve his dünyalarını da paylaşmak istiyoruz. Bu araştırma, eleştirel pedagojiyle kurduğumuz ilişkiyi, dayanışmanın bilgisel ve duygusal olanaklarını ve kolektif üretimin özgürleştirici ve güçlendirici doğasını görünür kılmayı amaçlıyor. Aynı zamanda yalnızlıktan çıkışı, ortak üretimin iyileştirici gücünü ve özgürleşme pratiklerini görünür kılmayı hedefliyor.

Bu amaçtan hareketle bu çalışmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiştir. Araştırmanın kuramsal temelini eleştirel pedagojinin eylem, dönüşüm ve özgürleşme boyutları oluştururken, yöntem olarak **katılımcı eylem araştırması** benimsenmiştir. Bu yaklaşım, araştırmacı ile katılımcılar arasındaki hiyerarşik ilişkiyi sorgulayan ve katılımcıları bilgiyi üreten özne olarak konumlandıran eleştirel bir anlayışa dayanmaktadır. Bu katılımcı eylem araştırmasında yarı

yapılandırılmış görüşmeler, odak grup görüşmeleri ve yazılı anlatılar yoluyla eleştirel pedagoji çalışmalarını canlandırma deneyimleri çok katmanlı bir şekilde anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu çeşitlilik, araştırmanın çok sesliliğini artırarak kolektif üretim deneyimini daha bütüncül bir biçimde kavramayı mümkün kılmıştır. Tematik analiz yönteminin kullanıldığı bu araştırmada analiz süreci de katılımcılarla birlikte yürütülmüş ve ortaya çıkan temalar kolektif olarak tartışılarak anlamlandırılmıştır. Analizi süren bu çalışmanın ilk bulguları uzun süreli yalnızlıkların, bireyselleşmiş üretim kalıplarının ve parçalanmış ilişkilerin içinde, bu sürecin bizleri yeniden birlikte üretmenin coşkusuyla buluşturduğu, bizleri hem zihinsel hem duygusal anlamda besledi, çoğalttığı ve değiştirdiği yönündedir. Sonuç olarak, bu araştırma, eleştirel pedagoji perspektifinden kolektif üretimin bir özgürleşme ve dönüştürme pratiği olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar kelimeler: Eleştirel Pedagoji Dergisi, kolektif üretim, özgürleşme, katılımcı eylem araştırması

Sanatın ve Eğitimin Özgürleştirici Potansiyelini Sorgulamak

Tolga Ulusoy
Kapadokya Üniversitesi

Hem sanatın hem de eğitimin insanı birey olarak daha özgür kılacağı toplumu ise daha eşit ve adil bir geleceğe taşıyacağına dair bir doksa uzun bir süredir varlığını sürdürmektedir. Bu doksanın kökleri Aydınlanma düşünesinde görülebilir. Avrupa felsefesini farklı coğrafyalarda da olsa farklı dillerde yazan pek çok düşünür için eğitimin iyileştirici bir faaliyettir.

Sanatta da benzer bir doksa söz konusudur. Saint-Simon kendi ideal sosyalist toplum düzenine ulaşmak için öncü (avangard) grupları sayarken sanatçılardan da bahseder. Keza Alman idealist düşünürleri Schiller, Goethe, Hegel, Schelling gibi pek çok filozof ister sanatın yüce ile kurulan ilişkide önemli unsurlardan birisi olduğunu iddia eder.

Sanat eğitimi de bu iki toplum dönüştürücü etkinliğin kesişim noktasında yer alan bir eğitim türüdür. Türkiye'de sanat eğitiminin en önemli isimlerinden birisi olan İnci San sanatlar eğitimi olarak çoğul kullandığı disiplinin iki önemli amacı olduğunu belirtir. Bu amaçlardan ilki sanat eğitiminin sadece duygulara hitap etmenin ötesinde genel olarak yaratıcılığı artırdığıdır; ikincisi algılama, yorumlama, çözümleme ve sentezleme, sorgulama, bilgilenme, kıyaslama, eleştirip değerlendirme, yargıya varma gibi bilişsel süreçlerde önemli olmasıdır.

Peki eğitim ve sanatın kendiliğinden özgürleştirici bir niteliği var mıdır? Günümüzde her iki toplumsal etkinliğin de toplumu dönüştürme potansiyelleri oldukça kısıtlı görünmektedir. Eğitim bir özgürleşme aracı olma niteliğini uzun zamandır kaybetmiştir. Pek çok teorisyen eğitimin toplumsal eşitsizlikleri yeniden üreten bir aygıt olarak yargılamışlardır. Daha da ötesi eğitimin metalaşarak ve sertifikasyon verme sistemlerine indirgenerek bir ticarete dönmesi günümüzün önemli sorunlarından birisidir. Sadece eğitim almanın özgürleşme anlamına gelmediği artık anlaşılmıştır.

Sanat da aynı şekilde avangart/politik içeriklerini yitirerek kültürel ve yaratıcı endüstrilerin bir parçası haline gelmiştir. Bu da aslında sanatın, sanat piyasasının ve üretim sürecinin bir parçası haline döndürmüştür. Sanatın dönüştürücü potansiyeli galeriler, müzeler, küratörler, editörler, eleştirmenler gibi faillerin iktidar arayışları çerçevesinde yok olup gitmiştir. Ana akım eğitim ve sanat faaliyetlerine bu eleştiriler getirilirken bunlara karşı Aydınlanmacı değerleri taşıyan bir

tutum devam etmiştir. Sanatın ve eğitimin dönüştürücü gücünü vurgulayan ama bunu eleştirel bir sorgulamadan geçirerek ortaya koyan yaklaşımlar ortaya çıkmıştır.

Bu çalışmadaki temel sorgulama, böyle bir ortamda sanat eğitiminin dönüştürücü bir potansiyeli olup olamayacağıdır? Bu doğrultuda David Trend, Cultural Pedagogy: Art/Education/Politics isimli eserinde eleştirel sanat eğitimcilerinin yeni söylemsel alanlar üreterek kamusal alanın yeniden keşfine veya ona yeni boyutlar kazandırmaya katkı sunabileceğini iddia eder. Trend'e göre sağ siyaset hiçbir şekilde farklılık ile eşitlikçilik arasındaki dengeyi kuramayacaktır. Bunu başarabilecek olan sol siyasi mücadeleler olacaktır. Bunun içinde kullanabileceği üç alan vardır: Metinler, kurumlar, sosyal oluşumlar ve kimlikler.

Pablo Helguera da sanat eğitimine eleştirel bir noktadan bakar ve sosyal-katılımlı sanat (veya bazı yerlerde doğrudan sosyal sanat diye de geçer) ile eleştirel eğitim teorileri arasında bazı paralellik kurar. Yazara göre eğitimde sosyal-katılımlı sanat için şu vasıflar ön plana çıkmaktadır: 1. Sosyoloji, tiyatro, eğitim, etnografya ve iletişim gibi toplum merkezli disiplinlerin metodolojik yaklaşımlarına dair kapsamlı bir anlayış; 2. Öğrencilerin ihtiyaçlarına ve ilgilerine göre kendini yeniden yapılandırma ve yeniden yapılandırma olanağı; 3. Öğrenciye teşvik edici bir meydan okuma sunan dünyadaki sanata yönelik deneyimsel bir yaklaşım; 4. Geçmişte bu şeylerin nasıl öğretildiğine dair bir tarih de dâhil olmak üzere yeniden işlevlendirilmiş bir sanat tarihi ve sanat tekniği müfredatı.

Bu yaklaşımlar doğrultusunda, bu çalışmanın temel tezi sanat eğitiminin ancak toplumdaki güç ilişkileri bağlamına oturtulduğunda ve eleştirel eğitim teorisiyle desteklendiğinde dönüştürücü olma iddiasını gerçekleştirebileceğidir.

Anahtar Kelimeler: sanat eğitimi, eleştirel pedagoji, özgürleşme

İlköğretimden Üniversiteye Bir Özgürleşme İmkânı: Feminist Pedagoji

Songül Gün
Ege Üniversitesi Kadın Çalışmaları Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi
Yasemin Erdoğan-Öztürk
Karabük Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü
Duygu Altınoluk
Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyoloji Bölümü
Gülşah Aykaç
Marmara Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü
Zeynep Alica
Beşir Balcıoğlu Anadolu Lisesi İstanbul

Feminist pedagoji, toplumsal cinsiyet eşitliğini temel alarak bireylerin öğrenme süreçlerine eşit katılımını hedefleyen, katılımcı ve özgürleştirici bir yaklaşımdır. İlköğretimden üniversiteye tüm kademelerde uygulanabilir ve eğitim ortamlarını daha adil ve kapsayıcı hale getirmeyi amaçlar. Feminist pedagojinin temel ilke ve kavramlarından biri, sınıf içi güç ilişkilerini dengelemektir. Bu yaklaşım, öğrencilerin kendi deneyimlerini ve bakış açılarını paylaşmalarına olanak tanır ve öğrenme ortamında demokratik bir atmosfer oluşturur. Bilgi aktarımının ötesine geçerek öğrencileri eleştirel düşünen, aktif bilgi üreticileri olarak konumlandırır. Eğitimde feminist pedagoji uygulamaları, müfredatın cinsiyet eşitliği perspektifiyle gözden geçirilmesini, öğretim yöntemlerinin cinsiyet ayrımcılığından arındırılmasını ve okul

ortamlarının tüm öğrenciler için güvenli hale getirilmesini içerir. Böylece öğrenciler, toplumsal cinsiyet eşitliği bilincini eğitimden toplumsal yaşama taşır.

Bu çalışmada feminist pedagoji yaklaşımının sınıf başta olmak üzere çeşitli eğitim ortamlarında farklılıkları kapsayıcı ve özgürleştirici potansiyelini tartışmayı amaçlıyoruz. İlköğretimden üniversiteye uzanan farklı kurumsal düzeylerde çeşitli disiplin ve şehirlerde görev yapan beş eğitimci olarak, her birimizin uygulamalarını inceliyor, feminist pedagojinin sınıflarda sunduğu imkânları, Türkiye'nin politik atmosferinde karşılaştığımız zorlukları ve bu zorluklara karşı geliştirdiğimiz stratejileri analiz ediyoruz. Araştırmada, otoetnografik yöntem ve kavramsal haritalamaya başvuruyoruz. Sınıf içi deneyimlerimizden ve kavramsal yaklaşımlarımızdan hareketle feminist pedagojiye dair bağlamsal, çoğulcu ve geliştirilebilir bir kavramsal harita oluşturmayı hedefliyoruz.

Feminist pedagoji yalnızca bir öğretim yöntemi olarak değil, eğitimcilerin ve öğrencilerin dünyayı dönüştürme arzusuyla inşa ettikleri politik bir duruş noktasıdır. Dolayısıyla otorite, güç, kesişimsellik, deneyim, bilinç yükseltme, duygusal emek ve radikal yumuşaklık kavramları feminist pedagojinin ilgi alanındadır. Güç paylaşımı ve otoritenin dönüşümü; ayrımcılığın sürekliliği ve kesişimsel etkileri; öğretme ve öğrenme süreçlerinde deneyimlerin merkeziliği; duyguların eğitimdeki rolü; feminist eğitim mekânlarında diyalogun olanakları ve otosansürle baş etme stratejileri gibi konular bu bağlamda öne çıkmaktadır.

Beklentimiz, kendi deneyim ve bağlamlarımızdan hareketle feminist pedagoji imkânlarını ve güçlüklerini öznelerarası bir değerlendirme aracılığıyla ele alarak, feminist pedagojinin Türkiye'deki uygulanabilirliği, bağlamsal özgünlükleri ve dönüştürücü potansiyeli üzerine düşünsel sonuçlar ortaya çıkartabilmektir.

Anahtar Kelimeler: feminist pedagoji, bilinç yükseltme, otoetnografi, derslik deneyimleri, özgürleşme

Dijital Kapitalizm ve Kültür Endüstrisi Karşısında Diyalojik Özgürleşme: Eğitim ve İletişim Pratiklerine Eleştirel Bir Bakış

Dr. Aslıhan Hancı
MEB, Ankara

Bu çalışma, dijital kapitalizm ve kültür endüstrisi çağında eğitim ve iletişim süreçlerinin nasıl etkilendiğini ele alırken, bu alanlarda kendilerini gerçekleştirme yolculuğunda bulunan bireylerin özgürleşme süreçlerini eleştirel eğitimci Paulo Freire'nin diyalojik yaklaşımıyla yeniden düşünmeyi amaçlamaktadır. Gelişen dijital dünya, bilgiye erişim, ifade özgürlüğü ve katılım olanakları sunuyor gibi görünse de, bu süreçler çoğu zaman veri sömürüsü, algoritmik yönlendirme ve dikkat ekonomisine dayalı kontrol mekanizmalarıyla şekillenmektedir. Kültür endüstrisi, bu bağlamda sadece içerik değil, aynı zamanda düşünme ve yaşam biçimleri üreten bir sistem haline gelmiştir. Bu koşullarda özel alan, kamusal alanda kaybolurken kamusal alanın aşınması da birlikte yaşanmaktadır. Frankfurt Okulu'nun kültür endüstrisi eleştirisi ve dijital kapitalizm kuramı, teknolojinin ideolojik işlevini anlamak için teorik bir çerçeve sunarken, Paulo Freire'nin diyalojik pedagojisinden bu sürece alternatif bir iletişim ve öğrenme önerisi elde edilebilir.

Bu çerçevede çalışmada, kültür endüstrisi ürünleri ve dijital kapitalizm ile çevrelenmiş lise öğrencilerinin bu süreci nasıl deneyimledikleri, kendileri üzerinde oluşan etkiler ve özgürleşme

alanlarına yönelik çözüm önerileri üzerine bir foto anlatı araştırması yapılması planlanmaktadır. Foto-anlatı (photovoice), toplumsal adaleti sağlamak amacıyla dezavantajlı grupları güçlendirmeyi ve toplumsal değişimi teşvik etmeyi hedefleyen katılımcı eylem araştırması temelli bir yöntemdir. Bu yaklaşımda katılımcılar pasif birer araştırma nesnesi değil, deneyimlerine dayalı bilgi üreten ortak araştırmacılar olarak sürece aktif şekilde katılır. Araştırmanın tüm aşamalarında iş birliği, güven, iktidarın paylaşımı ve eleştirel düşünme temel unsurlar olarak öne çıkar.

Foto-anlatı araştırmalarında konular katılımcılarla işbirliği içinde seçilir, fotoğraflar çekilir ve katılımcılar tarafından çekildikten sonra bunlar üzerine grup tartışmaları yürütülür. Bu tartışmalar, konunun sorunsallaştırılması ve konu hakkında kolektif bir eleştirel perspektif geliştirilmesini amaçlar. Sürecin sonunda ortaya çıkan deneyimler yazılır.

Gönüllü lise öğrencileri ile yapılması planlanan araştırma boyunca Freire'nin diyalojik pedagojisi, özneleşme sürecinin merkezinde yer alan özgürleştirici bir pratik olarak ele alınacaktır. Araştırma sonucunda dijital çağda diyalojik yaklaşımın nasıl yeniden inşa edilebileceğine, eğitimde ve iletişimde eleştirel bilinç üretiminin olanaklarına ve öğrenciler üzerindeki izlerin, kendi foto anlatılarıyla ortaya çıkarılmasına, tartışılmasına ve çözüm önerilerine dair bir betimleme elde edilmesi beklenmektedir.

Bulgular, eleştirel teori, medya çalışmaları ve dijital emek literatürüyle ilişkilendirilerek dijital teknolojilerin özgürleştirici potansiyelinin ne ölçüde gerçekleşebildiği ya da yeni tahakküm biçimleriyle nasıl sınırlandığı sorularına odaklanılarak değerlendirilecektir.
Anahtar Kelimeler: Diyalojik Özgürleşme, Eleştirel Pedagoji, Dijital Kapitalizm, Kültür Endüstrisi, Foto Anlatı

ELEŞTİREL PEDAGOJİ VE ÖZGÜRLEŞME OTURUM II: TOPLUMSAL HAREKETLER, KOLEKTİVİZM, DİRENİŞ VE SİYASAL ÖZNELEŞME OLARAK ÖĞRENME

Direnişten Öğrenmek: Boğaziçi Üniversitesi Öğrencilerinin Özgürleşme Deneyimleri

Deniz Düzyol
Nalan Aslan
Ilgaz Çevik
İdil Eylül Durmaz
Boğaziçi Üniversitesi

Freire'ye göre umut, özgürleşmenin ilk adımıdır. Freire, baskıya karşı çıkabilmek için kendimiz sınırlandıran koşullar üzerinde düşünme ve onları değiştirmek için kolektif eylemde bulunmayı, başka bir deyişle praksisi önerir. Toplumsal hareketler farklı kesimlere siyasete kolektif müdahale imkânı sağlamalarının yanı sıra, katılımcılarına alternatif düşünme yolları sunarak farklı anlam perspektifleri geliştirmeleri ve eleştirel bilinç kazanabilmeleri için olanaklar da sağlar. Bu bakımdan kitlesel protesto hareketleri ve toplumsal direnişler pek çok nitelikleriyle beraber aynı zamanda katılımcılarının hegemonyayı, kendilerine sunulan yaşam ve ilişki biçimlerini sorgulamayı, bunlar karşısında alternatifler üreterek mevcut durumu dönüştürmeyi öğrendikleri bir özgürleşme pedagojisi ortamı olarak da okunabilir.

2025 yılı Mart ayında, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanının da aralarında olduğu 28 kişinin diplomasının tartışmalı şekilde iptaliyle başlayan ve belediye bileşenleri, gazeteciler, öğrenciler gibi muhalif kesimlerin gözaltına alınmaları ve tutuklanmaları ile devam eden süreçte başta İstanbul ve Ankara olmak üzere ülkenin tüm bölgelerinde üniversite öğrencilerinin başını çektiği eylemler düzenlendi. Sokak eylemleri, kampüste basın açıklamaları ve yürüyüşler, forumlar, akademik ve ekonomik boykot şeklinde sürdürülen protestolar sırasında polisin uyguladığı orantısız şiddet ve baskı yöntemleri karşısında öğrenciler örgütlü bir mücadele örneği sergilediler.

Boğaziçi Üniversitesi öğrencileri açısından ise durumun başka bir boyutu daha vardı. 2021 yılından bu yana rejimin özel müdahalelerine karşı inişli çıkışlı bir direnişin sürdürüldüğü Boğaziçi Üniversitesi'nde de son yıllarda çok sayıda öğrenci tutuklandı, ev hapsine alındı, öğretim üyeleri üniversiteden uzaklaştırıldı ancak Boğaziçi Direnişi devam etti. Boğaziçi Üniversitesi öğrencileri, 2025 yılında ortaya çıkan kitlesel direnişe bu repertuvarlarıyla katıldılar.

Bu çalışma, bizim de parçası olduğumuz Boğaziçi Üniversitesi öğrencilerinin bahsi geçen direniş süreçlerindeki deneyimlerine odaklanmaktadır. Öğrencilerin deneyimleri, toplumsal hareketler içinde öğrenme bağlamında değerlendirilmekte, kitlesel direnişlere katılan üniversite öğrencilerinin dönüştürücü öğrenme deneyimlerinin analizi aracılığıyla yeni anlam perspektiflerini nasıl inşa ettikleri ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır.

Çalışma, öğrencilerle yapılan biyografik anlatı görüşmelerinin Belgesel Yöntem ile analizine dayanmaktadır ve Boğaziçi öğrencileri ile sınırlıdır. Çalışma grubu teorik örnekleme yoluyla oluşturulmaktadır.

Kolektif eylem, öğrenciler arasında aktif bir dayanışma duygusu yaratmakta, öğrenciler direniş sürecinde yaşadıkları korkuları bu duygu aracılığıyla aşmaya çalışmaktadırlar. Birlikte hareket etmek, belirsizliklerle başa çıkmada öğrencilere yardımcı olmaktadır. Devam etmekte olan çalışmanın, son dönemde Boğaziçi Üniversitesi'ndeki öğrenci hareketlerinde ortaya çıkan deneyimlerden hareketle kolektif eylem ve özgürleşme arasındaki ilişkiye kitlesel direnişler içinde gerçekleşen bir özgürleşme pedagojisi bağlamında ışık tutması beklenmektedir.

Anahtar kelimeler: direniş, özgürleşme, kolektif eylem, umudun pedagojisi, Boğaziçi Üniversitesi

Saraçhane Protestolarında Genç Kolektivizm: Çoğul Özgürleşme Deneyimlerinin Anatomisi

Nihan Soycan
ODTÜ Bölge Çalışmaları Ana Bilim Dalı

Bu çalışma, 2025 yılında Saraçhane merkezli hükümet karşıtı protestolara Ankara'dan katılan gençlerin bu eylemi ve kendi kolektif aidiyetlerini nasıl anlamlandırdıklarını, hangi taleplerle protestolara katıldıklarını ve bu deneyimlerinin siyasal özneleşme ve özgürleştirici öğrenme süreçlerine olan etkisini incelemektedir. Saraçhane protestoları siyasal temsil, siyasal baskı ve ekonomik krizlerle biçimlenen bir kesitte cumhurbaşkanlığı adaylığına ilişkin tartışmaların geniş bir kitleyi sokağa çektiği, iktidarın uzun süreli hegemonyasının sorgulandığı bir momenti temsil etmektedir. Ancak bu sorgulama bütüncül bir karşı-hegemonik blok üretmemiş, bunun yerine çoklu kolektiflerin bir araya geldiği, çok katmanlı anlam arayışlarının ve kolektif

özneleşme biçimlerinin çakıştığı bir eylemliliğe işaret etmiştir. Örneğin, protesto daha çok seküler muhalefet ile özdeşleştirilse de farklı ideolojik geçmişlerden grupların, özellikle milliyetçi eğilimli gençlerin katılımı dikkat çekicidir. Bu çalışma, gençlerin protestolardaki talep ve katılımlarını, protestoları nasıl anlamlandırdıklarını ve protesto sırasında/sonrasında kolektif kimliklerini nasıl şekillendirdiklerini ele almaktadır.

Bu çalışma, Saraçhane protestoları ile ilgili bir kuramsal sentez denemesidir. Protestolara genç kolektiflerin katılımı ideolojik, siyasal ve pedagojik eksenlerde kavramsallaştırılır: İdeoloji ekseni, gençlerin gözünden protestoların ortaya çıkış koşullarını ve kolektif özneleşmenin kültürel-politik zeminini Gramsci'ci bir bakış açısıyla verir. Protestolar tam teşekküllü bir karşı-hegemonya odağı olarak değil, hegemonyanın meşruiyetinin sorgulandığı bir kriz anı ve bu siyasal boşlukta çoğul tepkilerin bir araya gelmesi olarak görülür. Siyaset ekseni, genç kolektiflerin hegemonyanın krizini nasıl anlamlandırıp stratejik olarak dışa vurduğunu, stratejilerde ortaklaşma ve ayrışmaları "çatışmalı siyaset" yaklaşımına dayandırır. Kolektifler, siyasal alana müdahillik olanaklarının belirdiği "siyasal fırsat yapılarında" tanınma, hak elde etme veya siyasal değişim gibi "talepler üretirler". Fırsat yapıları, siyasal iktidarın meşruiyetinin sorgulandığı, iç çelişkilerinin görünürleştiği, kamusal aktörler arası denge ve temsil ilişkilerinin sarsıldığı anlarda şekillenir. Protestolar, kolektiflerin kendilerine özgü tarihsel mirasları, sınıfsal/ideolojik konumları ve söylemlerinden süzülen "eylem repertuvarlarıyla" belirginleşir. Ancak kolektiflerin taleplerinin tanınırlığı haklılık (taleplerin meşruluğu), birlik (sembol ve söylemlerle ortaklaşma), nicelik (katılımın kitleselliği) ve kararlılık (süreklileşmiş eylemlilik) göstergelerinin eş zamanlı olarak belirmesine bağlıdır. Pedagoji ekseni ise bu protestoları "sosyal öğrenme" yaklaşımı doğrultusunda siyasal farkındalık, aidiyet ve özgürleşme deneyimlerinin eşlik ettiği pedagojik alanlar olarak ele alır. Hegemonya her durumda eğitimsel bir ilişkidir; dolayısıyla kitlesel protestolar, hegemonyanın kırılmasıyla başlayan ve özgürleştirici olanaklar yaratan öğrenme süreçleri olarak da okunabilir. Bu araştırma, 2025 Saraçhane protestolarına Ankara'dan bireysel ya da grup olarak katılım gösteren 18-30 yaş arası gençlerin deneyimini ele almaktadır. Kartopu örnekleme yoluyla gerçekleştirilen görüşmeler bu sürecin özneleşme, strateji ve öğrenme düzeylerindeki açılımlarını keşfetmeyi amaçlamaktadır. Araştırma gençlik, toplumsal hareketler ve yetişkin öğrenmesi literatürlerinin kesişiminde, ideolojik olarak çelişki barındıran kolektiflerin ortak eylemlilik anında nasıl çakıştığını anlamaya katkıda bulunmayı hedeflemekte ve protestoları bir siyasal öğrenme alanı olarak değerlendirerek gençlerin siyasal konumlarını dönüştürme olanaklarının çoklu siyasal kimlikler alanında nasıl geliştiğini tartışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: çatışmalı siyaset, gençlik, Saraçhane, toplumsal hareketler, hegemonya, öğrenme, özgürleşme

Fatsa'da Karşı-Öğrenme ve Toplu Çıkış: Öğrenme ve Özgürleşme Üzerine Bir Tarihsel Vaka Analizi

Ş. Erhan Bağcı

Bu çalışma, 1979-80 yıllarında radikal bir siyasi hareketin belediyeyi kazandığı Fatsa'daki kolektif özgürleşme deneyimi hakkındadır. Çalışmada, Fatsalıların anlam perspektiflerindeki kolektif dönüşüm, öğrenme ve özgürleşme ilişkisi çerçevesinde, karşı-öğrenme ve toplu çıkış kavramları ile incelenmektedir.

Karşı-öğrenme, bireyin hâkim anlatılarla şekillenen dünya görüşünü ve benlik algısını sorgulamasına dayanan bir dönüşüm sürecidir; psikokültürel varsayımların eleştirel bir

farkındalıkla değerlendirilmesini, geçerliliklerinin sorgulamasını ve alternatif referans çerçevelerinin geliştirilmesini içerir. Anlam perspektifleri ve anlam şemaları aracılığıyla şekillenen bilişsel yapılar, karşı-anlatılar neticesinde değişime uğrayabilir. Bu süreç bireyin algılama, yorumlama ve eylem kalıplarını da dönüştüren (öz)eleştirel bir yeniden yapılandırma sürecidir. Toplumsal hareketler, karşı-anlatılar sunarak anlam perspektifleri üzerinde kolektif eleştirel düşünme alanı açarlar, karşı-öğrenme imkânları yaratırlar.

Toplu çıkış ise baskı ve tahakküm ilişkilerinden kolektif bir özgürleşme sürecini anlatır. Hardt ve Negri'ye göre bu kavram, emek gücünün sermaye ile kurduğu bağımlılık ilişkisini aşarak özerk potansiyelini gerçekleştirmesi anlamına gelir. Toplu çıkış, üretken emek süreçlerini kesintiye uğratmak yerine, sermayenin emek üzerindeki denetim mekanizmalarına karşı yeni toplumsal ilişkilerin inşasıdır. Burada toplu çıkış, fiziksel bir göç değil, aynı mekânda kalarak iktidar ilişkilerini dönüştürmeyi amaçlayan bir toplumsal yeniden yapılanma sürecidir. Kapitalist ilişkilerden kopuş, alternatif kolektif alanların inşası ve yeni öznellik biçimlerinin üretimi yoluyla gerçekleşir. Toplu çıkış, tahakküm yapılarını tersine çevirmekten ziyade, onları boşa düşüren yeni toplumsal örgütlenme biçimleri yaratmayı hedefler.

Çalışma bir tarihsel vaka analizidir. Veriler, dönemin Fatsa sakinleriyle yapılan görüşmelerden, Pertev Aksakal'ın derlediği "Bir Yerel Yönetim Deneyi: Fatsa" adlı kitaptan ve Nazım Alpman'ın çektiği "Fatsa'nın Soyadı Terzi Fikri" adlı belgesel videodan toplanarak tematik analize tabi tutulmaktadır.

İlk bulgular Fatsa'da o dönemde belediye ve halk komiteleri etrafında gerçekleştirilen somut pratik eylemler aracılığıyla radikal bir karşı-anlatının geliştirildiğini göstermektedir. Bu karşı-anlatı bir anlatı mücadeleleri alanı yaratmış, burada hâkim anlatıdan bir kopuş yaşanmış, bu kopuş Fatsalılara kolektif bir karşı-öğrenme olanağı sağlamıştır. Bu olanak vasıtasıyla Fatsalıların referans çerçevelerinde kolektif bir dönüşüm yaşanmış ve bu dönüşüm bir toplu çıkışı mümkün kılmıştır. Anlatı mücadeleleri alanındaki kopuş, ezilenlerin baskıcı toplumsal yapıları tanımlayabilmesine ve karşısında kolektif alternatifler inşa etmesine yol açmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Fatsa, karşı-öğrenme, toplu çıkış, anlatı alanı, karşı anlatı, özgürleşme

OTURUM 98

17.-19. YÜZYILLARDA BATI ANADOLU'DA ÇİFTLİK SAHİPLİĞİ VE DÖNÜŞÜMÜ OTURUM I

Karaosmanoğlu Ailesi Çiftlikleri Nasıl Buldu, Nasıl Dönüştürdü? 16. ve 19. Yüzyıllarda Manisa Burunören Çiftliği Üzerinden Bir Bakış

Ahmet Bulut Tamgörgü
Ege Üniversitesi, İktisat Tarihi Doktora Programı

17. yüzyıldan itibaren Osmanlı kırsalında iltizam ve malikane sisteminin yaygınlaşmasıyla ayan aileleri ortaya çıkmaya başlamış, çiftlikler de bu ailelerin gelirlerinin önemli bir bölümünü oluşturmuştur. Hakim literatür, ilgili dönüşümü "klasik dönem"de olan çift hane sisteminin yozlaşması olarak ele almaktadır. Karaosmanoğlu ailesi hakkında monografik çalışması olan Yuzo Nagata, çiftliklerin oluşumu konusunda eski köyde çiftlik kurulması, başka aileye ait çiftliğin satın alınması, koru veya merada çiftlik kurulması, vakıf toprağında çiftlik kurulması olarak dört başlık altında ayrım yapar. Burunören Çiftliği tahrir kayıtlarında tımar arazisi olarak kaydedilmiştir. Dolayısıyla söz konusu çiftlik Nagata'nın yaptığı ayrıma göre eski köyde kurulan çiftlikler arasındadır. Ancak çiftlik kökenine yönelik söz konusu dört yön her zaman keskin sınırlarla birbirinden ayrılmış değildir. Tahrir kayıtlarında beylik arazisi olan Burunören Çiftliği hem köylü sınıfların ortak alanları hem de yakınında konumlanan vakıf arazileri aleyhine genişlemiştir. Bölgedeki birçok iltizam kalemini tasarruf eden aile, toprağa ve toprağa bağımlı köylü sınıflara tahakkümünde elini kuvvetlendirmesinin yanı sıra bölgedeki feodal elitler arasındaki mücadelesinde de avantajlı olmasının önünü açmıştır. Dolayısıyla ailenin birkaç asır boyunca sahip olduğu birikim hem rant sahiplerinin kendi arasında hem de köylü sınıflar arasındaki mücadelelerle gerçekleşmiştir.

Bu çalışma, Batı Anadolu'nun önde gelen ayan ailelerinden Karaosmanoğullarının kontrolünde olan Manisa'daki Burunören Çiftliği'ne odaklanarak 16. yüzyıldan 19. yüzyılın sonuna kadar bu dönüşümün nabzını tutmayı hedefliyor. 16. yüzyıl için tapu tahrir defterlerinden faydalanılarak beylik arazi ve köylü çiftlikleri ayrımını çalışmanın merkezine alıp aynı ayrımı, bir başka deyişle üretim ve mülkiyet ilişkisini, temettüat defterlerinde de devam ettirerek; büyük toprak sahipleri ve köylü sınıflar arasındaki üretim ilişkisi ve bölüşümü analizini 19. yüzyılda sürdürmeyi amaçlıyor. Bir çiftliğe odaklanan bu çalışmada tapu tahrir ve temettüat defterlerinin yanı sıra vakıf, avarız, tereke, nüfus defterleri ve diğer arşiv tasniflerine başvurularak Karaosmanoğlu ailesi öncesi ve ailenin kontrolü sırasında toprak tasarrufu ve köylü sınıflarla ilişkileri incelecektir.

Karaosmanoğlu Köşk ve Çiftliklerinde Köle Emeği Kullanımı

Firdevs Bulut
Ege Üniversitesi, İktisat Tarihi Doktora Programı

Karaosmanoğlu ailesi, XVII. yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlı taşrasında özellikle Saruhan, Aydın ve İzmir sancaklarında etkinlik göstermiş güçlü bir ayan hanesi olarak öne çıkmıştır. Merkezi otoritenin zayıfladığı bir dönemde servet, iltizam hakkı ve yerel idari yetkiler aracılığıyla yükselen bu aile, yalnızca ekonomik değil; aynı zamanda toplumsal ve kültürel bir iktidar odağı haline gelmiştir. Söz konusu iktidarın kurucu öğelerinden biri ise köle emeğidir.

Bu çalışma, XVII. yüzyıl ortalarından XIX. yüzyıl ortalarına kadar Karaosmanoğlu ailesinin çiftlikleri ve köşkleri bünyesinde köle emeğinin nasıl kullanıldığını ve zamanla ne tür dönüşümler geçirdiğini incelemektedir. Osmanlı köleliği genellikle saray, konak veya merkez bağlamında tartışılsa da taşrada yerel güç odaklarının gündelik işleyişi ve ekonomik faaliyetleri içerisinde de önemli bir yere sahiptir. Karaosmanoğlu ailesine ait şer'iye sicilleri, tereke defterleri, temettüat ve nüfus kayıtları gibi birincil kaynaklara dayanan bu araştırma, köleliğin taşradaki ayan hanesi içindeki işlevsel, mekânsal ve toplumsal konumunu görünür kılmayı amaçlamaktadır.

Karaosmanoğlu ailesine dair erken dönemde yapılmış çalışmalardan birinde, Çağatay Uluçay bu hanedeki köle varlığının, taşrada İstanbul saraylarını andıran bir yaşam tarzının inşasında oynadığı role dikkat çeker: "Her gittikleri yerde köşkler, konaklar yapan Karaosmanoğulları, bunların içine koydukları cariyeler, köleler ve esirlerle İstanbul saraylarının eşlerini, Manisa'da, Aydın'da, Yayaköy'de, Bergama'da, Soma ve Kırkağaç'ta vücuda getirmişlerdi" (Uluçay, 1942:195). Bu çerçevede çalışma şu sorulara odaklanmaktadır: Karaosmanoğlu ailesinde istihdam edilen kölelerin cinsiyet ve etnik köken dağılımı nasıldı? Köleler ev içi hizmetlerin ötesinde tarımsal üretim, hayvancılık, pamuk ticareti gibi hangi alanlarda çalıştırılmışlardı? Köle emeği taşrada bir sermaye unsuru olarak değerlendirilebilir mi, yoksa yalnızca bir statü göstergesi miydi? Bazı belgelerde üretimden bireysel pay aldığı görülen köleler, üretim sürecinde özerk ya da etkin aktörler haline gelebilmişler midir? Azat edilen kölelerin toplumsal ve ekonomik konumları zamanla nasıl bir değişim geçirmişti? Bu sorular, Osmanlı taşrasında köleliğin yalnızca bir mülkiyet ilişkisi değil, aynı zamanda bir emek rejimi ve taşra ölçeğinde iktidar inşasının temel araçlarından biri olduğunu ortaya koymayı hedeflemektedir.

"Biz Sizin Meralarınızın Bekçisi Değiliz": Karaosmanoğlu Zahide Hanım ile Köylüler Arasında Bergama'da Yaşanan Mera İhtilafı

Sezen Yılmaz
Ege Üniversitesi, İktisat Tarihi Doktora Programı

İktisat tarihi literatüründe çiftlikler üzerine tartışmalar; feodalizmden kapitalizme geçiş, dış dinamiklere işaret eden periferileşme teorileri, iç dinamikleri inceleyen Osmanlı merkezli yaklaşımlar ve girişimci toprak sahipliği gibi çeşitli yaklaşımlar etrafında şekillenmektedir.

18. yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nda güçlü aileler geniş topraklara ve çiftliklere hâkim olmuştur. Bu aileler arasında taşra elitleri (ayan) içinde önemli bir konuma sahip olan Karaosmanoğulları, özellikle Batı Anadolu'da—Manisa, Aydın ve İzmir'de—baskın bir güç olarak öne çıkmıştır. Karaosmanoğlu ailesi, sahip olduğu çiftlikleri iltizam usulü aracılığıyla, geniş arazilere el koyarak, vakıf topraklarını, eski köyleri ve ortak kullanım alanlarını (örneğin mera ve korulukları) çiftlik arazisine dönüştürerek ve diğer toprak sahiplerinden arazi satın alarak edinmiştir.

Bu çalışma, 19. yüzyılın sonlarından 20. yüzyılın başlarına uzanan süreçte, Karaosmanoğlu ailesinden olup İstanbul'da ikamet eden Zahide Hanım ile Bergama'nın Kalarga, Saz Çiftliği ve Sağancı köylüleri arasındaki Hasbucak merası üzerindeki hak iddiaları doğrultusunda mülkiyet anlaşmazlığı ve farklı özneler arasındaki çatışmaları incelemektedir. Bu ihtilafın Osmanlı Devleti'nin geç dönemindeki mülkiyet rejimi, yerel ve merkezi otoritelerin yetki alanlarındaki dönüşümler ve kırsal alandaki toplumsal mücadeleler ile köylülerin mülksüzleştirilmesi bağlamında nasıl ortaya çıktığı ve çözümlenmeye çalışıldığı

sorgulanmaktadır. Bu tartışma Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi üzerinden Dahiliye Nezareti'nin Mektubi Kalemi ve Hukuk Evrakı tasnifleri ile Hatt-ı Hümayun ve Şura-yı Devlet'e ait arşiv belgeleri üzerinden yürütülecektir.

Özellikle, Zahide Hanım gibi ayan ailesinden olan bir kişinin ortak alanlar üzerindeki hak iddiaları, merkezi hükümet ve adli mercilerin (Şura-yı Devlet, Nizamiye Mahkemeleri) kararlarına rağmen yerel idarenin (Bergama Kaza Meclisi) yaşanan anlaşmazlıktaki rolü ve köylüler lehine aldığı idareten men kararlarının geçerliliği temel sorunsalı oluşturmaktadır.

Çalışma öncelikle Zahide Hanım'ın miras yoluyla edindiği toprakları ve bu edinme sürecinde yaşanan bazı olayları anlatarak başlayacaktır. Ardından Hasbucak merası üzerindeki ihtilafın, köylülerin merayı "fuzulen zapt ettikleri" iddiasıyla ortaya çıkışı ve Zahide Hanım ile eşleri Galib Bey ve Hikmet Bey'in hukuki süreçteki aktif rolleri detaylandırılacaktır. Yerel otorite (Bergama Meclis-i İdaresi) tarafından yapılan tahkikatlar, verilen kararlar ve bu kararlara karşı Galib Bey ve Hikmet Bey'in merkezi idareye (Dahiliye Nezareti, Şura-yı Devlet) yaptıkları başvurular incelenerek yaşanan çatışmanın hem toplumsal düzeyde hem de merkez ile yerel otoriteler düzeyinde nasıl göründüğü analiz edilecektir. Nizamiye Mahkemeleri ile idare meclislerinin yetki çatışmalarına ve idareten men kararlarının mülkiyet anlaşmazlıklarına etkisine de hukuki düzenlemelere (1864 Nizamnamesi, II. Meşrutiyet sonrası kararlar) değinilerek yer verilecektir.

Son olarak Şura-yı Devlet'in Zahide Hanım lehine olan kararlarına rağmen yerel idarenin tutumu ve ihtilafın nihai sonucu; belgelerde izlenen çelişkiler ve yerel güç dinamikleri ışığında tartışılacak ve geç Osmanlı döneminde mülkiyet hakları tartışmalarına, ortak alanların özel mülkiyete alınması çabalarına ve köylülerin mülksüzleştirilme sürecine dikkat çekilecektir.

17.-19. YÜZYILLARDA BATI ANADOLU'DA ÇİFTLİK SAHİPLİĞİ VE DÖNÜŞÜMÜ OTURUM II

Makaron Çiftliği'nde Mülkiyet İlişkilerinin Dönüşümü ve Toplumsal Çatışmalar (1850–1914)

Umut Gündoğdu
Hacettepe Üniversitesi, İktisat Bölümü

Bu çalışma, 19. yüzyıl ortalarından 20. yüzyıl başlarına kadar Bergama Kazası Ayazmend Nahiyesi'nde yer alan Makaron Çiftliği üzerinden Osmanlı taşrasında mülkiyet rejiminin dönüşümünü ve bu dönüşümün kırsal toplumsal yapıda yarattığı gerilimleri incelemektedir. Araştırma, Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi ve İngiliz Devlet Arşivi'nden elde edilen belgeler üzerine inşa edilmiştir.

Makaron Çiftliği'nde, iltizam sisteminden kapitalist kiracılık modeline geçişin izleri sürülmektedir. Çiftliğin önce Kulaksızzade İsmail Paşa'nın iltizam yoluyla tasarrufunda olması, ardından Spiridion ve Smaragda Baltazzi'nin mülkiyetine geçmesi ve kapitalist girişimcilere kiraya verilmesi ile başlayan süreç, 1879'dan itibaren İngiliz vatandaşı Eliopoulos'un sahneye çıkmasıyla birlikte açık bir kapitalist işletmeciliğe dönüşmektedir. Bu dönüşüm sadece iktisadi bir değişim değil, aynı zamanda toprak üzerinde tasarrufun biçimini, hukuki meşruiyet zeminlerini ve toplumsal ilişkileri yeniden tanımlayan bir süreci temsil etmektedir.

Bu dönüşüme paralel olarak çalışma, toprak sahipleriyle geleneksel kullanım haklarını savunan yörükler arasındaki çatışmaları bir diğer analitik eksen olarak ele almaktadır. Palamutluklar ve otlaklar gibi müşterek kullanım alanları üzerinde yükselen bu çatışmalar, yerel halkın uzun süredir devam eden tasarruf pratikleriyle özel mülkiyet arasındaki gerilimi gözler önüne sermektedir. Yörüklerin kolektif hafızaya dayalı hak iddiaları ile toprak sahiplerinin resmi senetlere dayalı talepleri arasında gelişen bu mücadeleler, zamanla silahlı çiftlik baskınlarına, mahkeme süreçlerine ve diplomatik yazışmalara dönüşmüştür.

Eliopoulos'un aynı zamanda İngiliz konsolosluk vekili olması, yerel çatışmaları yalnızca taşra ölçeğinde değil, dış ilişkiler ve bürokratik ittifaklar düzleminde de şekillendirmiştir. Yerel yöneticiler, muhacir yerleştirme politikaları ve bürokratik direnişler bu çatışmaları daha da derinleştirmiştir. Bu bağlamda Makaron Çiftliği, geç Osmanlı taşrasında sermaye birikimi, taşrada kurulan ittifak ilişkileri ve mülkiyetin siyasal boyutlarını birlikte okumaya imkân veren çarpıcı bir örnek sunmaktadır.

Bu çerçevede Makaron Çiftliği örneği yalnızca yerel ölçekli bir anlaşmazlık zemini değil, aynı zamanda farklı mülkiyet biçimlerinin, toplumsal sınıfların ve yönetsel güç odaklarının karşı karşıya geldiği bir tarihsel sahne olarak değerlendirilmektedir. Bildiri, taşrada kapitalistleşmenin yalnızca tarımsal teknikler ve yatırım düzeyleriyle değil, aynı zamanda hukuki normlar, siyasal temsil mekanizmaları ve yerel-merkez ilişkileriyle iç içe geçmiş çok katmanlı bir süreç olduğunu vurgulamayı amaçlamaktadır.

19. Yüzyılda Büyük Menderes Ovası'nda Çiftlik Sahipliği ve Kapitalistleşme Dinamikleri

Hıdır Bozkurt
Ege Üniversitesi, İktisat Tarihi Doktora Programı

Çalışmanın temel amacı, Osmanlı kırsalının ve sınıfların Türkiye'nin kapitalistleşme tarihinde oynadığı rolün görünür kılınmaya çalışılmasıdır. Bu yönüyle çalışma, Türkiye kapitalistleşme tarihinde kırsalı, kır emekçilerini ve sınıf mücadelelerinin üretim biçimlerindeki değişimini etkileme dinamiğini göz ardı eden egemen yaklaşımlardan ayrılmaktadır. Sözü edilen mesele çözümlenirken çiftlik ve çiftlik sahipliği temel alınmaktadır. Odaklanılan bölge Büyük Menderes Ovası'nda yer alan Gelebeç ve Sarıkemer çiftlikleridir. İnceleme altına alınan zaman aralığı 19. yüzyıldan başlayarak 20. yüzyılın başlarına kadar uzanmaktadır. Çalışmada büyük oranda Osmanlı Arşivleri'nin Sadaret Mektubi Kalemi Umum Vilayat, Hariciye Nezareti Mektubi Kalemi, Yıldız Perakende Evrakı Arzuhal Jurnal, Yıldız Perakende Evrakı Umumi ve Yıldız Sadrazam Kâmil Paşa Evrakı gibi tasniflerinden istifade edilecektir. İlk olarak Büyük Menderes Ovası'nda 19. yüzyılın üçüncü çeyreği öncesi hâkim olan nüfuzlu ailelere, sonrasında ele alınan çiftlikler üzerinden tarihsel süreç içerisinde çiftlik sahipliğindeki değişimlere değinilecektir. Çalışma, 19. yüzyılın üçüncü çeyreğiyle ortaya çıkan yeni "girişimci" sınıfın, ele alınan çiftlikler ve sınıf mücadeleleri temelinde kapitalistleşme dinamiklerine nasıl etki ettiğiyle de sonlandırılacaktır.

Büyük Menderes Ovası takriben 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar İlyaszade, Cihanzade ve Türkmenzade gibi ayan ailelerinin hakimiyetine tanıklık etmiştir. Bölgenin özellikle rant açısından mühim bir konumda yer alması, sınıf içi mücadelelere de sebebiyet vermiştir. Öte yandan bölgedeki üretim ilişkilerinin ana belirleyeni ise köylüler ile yaklaşık olarak 19. yüzyılın üçüncü çeyreğiyle ortaya çıkan yeni "girişimci" sınıf arasındaki mücadeleler olmuştur. Bu meselenin çözümlenmesi ise ele aldığımız Gelebeç ve Sarıkemer çiftlikleri üzerinden

yapılmaktadır. Gelebeç Çiftliği, 1840 öncesinde İlyaszade Ailesi'nin kontrolü altında bulunmuştur. Bu tarihten sonra İlyaszade Ailesi, çiftlik arazilerini Lütifyan adlı sarrafa vermiştir. Sarraf Lütifyan sonrası çiftlik sahibinin Rus asıllı Antoran Hatun olduğu tespit edilmiştir. 1871/1872 senesinde ise çiftlik arazilerinin sahipleri arasında Gelebeç ve Sarıkemer ahalisi ile Balkapanlızade Ailesi olduğu görülmüştür. Öte yandan Balkapanlızade Ailesi, sahip olduğu çiftlik arazilerini süreç içerisinde parça parça satışa çıkarmıştır. Belli dönemlerde gerçekleştirilen satışlar sonrası 1881/1882 yılında çiftlik arazilerinin hisse sahipleri olarak John Hunter, Balkapanlızade Ailesi, Gelebeç ve Sarıkemer ahalilerinin isimleri geçmektedir. 1884/1885 yılına gelindiğinde ise toprak sahibi yeni "girişimci" sınıf olarak Hacı Halil Paşa adlı şahıs, çiftlik arazilerini satın almaya başlamıştır. İlerleyen yıllarda Hacı Halil Paşa, köy ahalilerinin sahip olduğu çiftlik arazilerini de ele geçirmek için girişimlerde bulunmuştur. Bu durum köylüler ve Hacı Halil Paşa arasında bir mücadeleye sahne olmuştur. Sınıflar arasında cereyan eden bu mücadeleyi arşiv belgeleri üzerinden okumak mümkündür. Köylüler bir arzuhâllerinde 1890/1891 yılında çiftlik arazilerini satın almak istediklerini fakat buna Hacı Halil Paşa'nın engel olduğunu vurgulamışlar ve merkezi iktidara toprak taleplerini iletmişlerdir. Hacı Halil Paşa ise satın almış olduğu çiftlik arazilerini on beş sene boyunca masraf ederek verimli hale getirmeye çalıştığını belirtmiştir. Bundan dolayı köylülerin toprak taleplerine merkezi iktidar tarafından itibar edilmemesini istemiştir. Paşa ayrıca satın almış olduğu çiftlik arazilerini meraya dönüştürerek köylüler haricinde başka kişilere kiraya vermiş, böylece köylüyü hem işleyebileceği hem de hayvanlarını otlatabileceği alanlardan mahrum etmiştir. Görüldüğü üzere 19. yüzyılın son çeyreğiyle ortaya çıkan yeni "girişimci" sınıf, çiftlik arazileri satın alarak ve aldığı arazileri ıslah ederek yatırıma yönelmiştir. Ayrıca köylüleri tarım ve hayvancılık yapabileceği alanlardan yoksun bırakarak mülksüzleşmeye zorlamıştır. Fakat bu durum sınıf mücadeleleriyle birlikte tezahür ederek ilerlemiş ve bölgenin kapitalistleşme sürecine etki etmiştir.

Reji Yönetiminde Batı Anadolu'da Tütün Üretimi ve Dönüşümü

İmran Azat Günseli
Ege Üniversitesi, İktisat Tarihi Doktora Programı

Reji İdaresi, Osmanlı'nın son döneminde, imparatorluğun en önemli tarım ürünlerinden ve ihraç mallarından biri olan tütünün tekelini devralmış ve Cumhuriyet dönemine kadar yönetmiştir. Bu dönemde Reji bünyesinde ve çevresinde, merkezi Avrupa olan yabancı sermayeden, tütün yetiştiren Osmanlı köylüsüne kadar uzanan bir iktisadi ve siyasi ilişkiler ağı gelişmiştir. Yönetimi yabancıların elinde bulunan Reji, imparatorluk içinde tütün üretiminde belirleyici olmuş, birçok açıdan Osmanlı tarım üreticisi ile doğrudan ilişki kurmuştur.

Reji'nin yabancı bir şirket ve aktör olarak varlığı, kurulduğu dönemden beri tartışılmıştır. Özellikle de dış borçlar ve Düyun-ı Umumiyye ile imparatorluğun vergi gelirlerinin yabancılar tarafından toplanmaya başlanması, Reji'yi sömürge tartışması içinde önemli bir yere koymuştur. Ayrıca dış borçların Reji aracılığıyla üreticinin sırtına bindirdiği ekonomik yük, kaçakçılığın da önemli bir mesele haline gelmesine katkıda bulunmuştur.

Ancak Reji'nin üretim ve üreticiyle doğrudan iktisadi ilişkisi daha az incelenmiştir. Reji yalnızca vergi toplamakla yükümlü yabancı bir şirket olarak var olmamış, tütün tekelini yönetme görevini de üstlenmiştir. 40 yıldan uzun bir süre boyunca iktisadi bir aktör olarak üretimin içinde yer almıştır. Üretim Reji'nin verdiği (ya da nizamnameye göre vermesi gereken) ruhsatla başlamakta, üretimden önce tahmin ve sonra ölçümle devam etmekte, üretilen tütünler Reji'nin inşa etmesi gereken ambarlara teslim edilmekte, şirketle üretici arasındaki pazarlığa

göre satın alınmaktadır. Yalnızca üretim değil tüketim de şirketin işlemesinde belirleyici olduğu için Reji iç ve dış arzı göz önünde bulundurarak üretimi makro iktisadi ölçekte kontrol etme ihtiyacına sahiptir. Reji'nin etkisinin araştırılması tütün ziraatına dair önemli bilgiler sunacaktır: Reji yönetiminde tütün üretimi nicel ve nitel olarak ne yönde ilerlemiştir? Reji'nin fiyatlandırma pratikleri, bir iktisadi olgu olarak kaçakçılıkla ne kadar bağlantılıdır? Reji döneminde tütün ziraatının coğrafi yapısında ne gibi değişimler gözlenmiştir? Reji, üretimi şekillendirmek için ne tür uygulamalara başvurmuştur? Reji pratikleri bölgesel koşullara göre mi şekillenmiştir, yoksa bütünlüklü genel bir üretim politikasından söz etmek mümkün müdür? Bu çalışmanın amacı, Reji'yi Batı Anadolu'daki tütün üretimi içerisinde bir iktisadi aktör olarak incelemek ve bu soruları ele almaktır. Reji'nin üretim ve üretici ile olan ilişkisi Osmanlı arşivinde özellikle Dahiliye, Bab-ı Ali Evrak Odası, Yıldız ve Şura-yı Devlet gibi tasniflerdeki belgelere sıkça yansımaktadır. Bu belgelerin çalışılmasıyla Reji şirketinin kâr amaçlı bir yabancı şirket olarak bu bölgede tütün üretimini ve üreticisini nasıl kontrol ettiğinin ve şekillendirdiğinin görülmesi amaçlanmaktadır.

OTURUM 99

MEKÂN II

Tartışmalı Bir Kentsel Yeşil Alan: Papazın Bağı'nın Sosyolojik Değerlendirmesi

Doç. Dr. Meriç Kırmızı
Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü,
Ahmet Ertan Çölgeçen
Hacettepe Üniv. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları Doktora Programı
Doktora Öğrencisi

Betonlaşma baskısı altındaki günümüz kentlerinde, kentsel yeşil alanlar fiziksel, psikolojik, toplumsal ve çevresel birçok yararı içinde barındırır. Ancak bu alanlar neoliberal kentçilik anlayışının kapsadığı çeşitli tehditlerin baskısı altındadır (Mutioğlu Özkesen, 2022; Sert, 2024). Bu tehditler kentlerin doğal ekosistemleri olumsuz etkilemekte ve kent yaşayanlarının yaşam kalitesini düşürmektedir.

Bu çalışmada, Ankara'nın en az Cumhuriyet tarihiyle özdeş ve yapılı çevre olarak yeşil alan anlayışından ayrışan Papazın Bağı, kentsel yeşil alanların değişiminin bir örneği olarak incelenmektedir. 1994'te tanınmış 1. derece doğal sit alanı statüsü 2017'de nitelikli doğal koruma alanı olarak değiştirilmiş (Tükenmez ve Sökülmez, 2023) olan bu alan, mülk sahibi ve işletmecisi olan ailenin iç dengelerinin değişmesi nedeniyle yaklaşık bir yıldır çay bahçesi olarak kullanıma kapalıdır. Ailenin elindeki kapalı işletmeyi de kapsayan ve geniş bir alana yayılan yeşil alanın çok parselli ve karmaşık iyelik yapısı nedeniyle şu an içinden çıkılamaz bir durum oluşmuş görünmektedir. Alanın işletme dışındaki bölümüne yayan olarak erişilebilmektedir. Papazın Bağı'nın bugünkü kullanım dışı durumundan hareketle, Ankaralılar için geçmişten bugüne taşıdığı anlam ve buraya ilişkin gelecek öngörüleri ve beklentileri yarı yapılandırılmış görüşme yöntemiyle incelenmektedir. Amaçlı örnekleme yoluyla seçilen dört uzman ve iki komşu işletmeciyle kayıtlı görüşmeler yapılmıştır. Ek olarak, Papazın Bağı'na Mayıs 2024'ten beri ayrı tarihlerde üç-dört kere gidilip yerinde gözlem yapılmış ve çevre halkıyla ses kaydı alınmadan kısa görüş alışverişlerinde bulunulmuştur.

Çevre yaşayanlarının gözlemlediği gibi, bugün ortama genel bir bakımsızlık ve duyarsızlık egemendir ve insanların bir an önce yerin yeniden işler duruma getirilmesini istedikleri gözlemlenmiştir. Uzman görüşmecilerinin ve komşu işletmecilerin Papazın Bağı'nın Ankara için kuşaklararası bir bellek mekânı değeri taşıdığı ve gerekli bakım gösterilerek, yeniden denetimli bir biçimde kullanıma açılması konusunda ortaklaştığı görülmüştür. Bunun yöntemi konusunda düşünce ayrılıkları olsa da ortak beklenti gelecekte buranın kentsel yeşil alan niteliğinin korunmasıdır. Kent merkezinden kaçış, otopark sorunu gibi nedenler de kentin yaşayanlarının kent merkezindeki bu eski yeşil alanla etkileşimini azaltmış görünmektedir. Öyle ki birçok kişinin mekânın kapalı olduğundan haberi yoktur.

Bu çalışmada Papazın Bağı'nın giderek daha bakımsız olan bir artık alana dönüşmemesi için kamunun yeni bir tanımına dönük bir kentsel ortaklık çabası önerilmektedir.

Devlet-Sermaye İttifakının Taşıyıcısı ve Konutun Aşırı-Metalaştırılmasını Meşrulaştırma Aracı Olarak "Airbnb Yasası": Cihangir Semti Üzerinden Bir Değerlendirme

Arş. Gör. Dr. Gökçe Uzgören
İstanbul Gelişim Üniv. Güzel Sanatlar Fak., İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü,

Paylaşım ekonomisi söylemiyle ortaya çıkan ancak zamanla konutların metalaşması sürecinde merkezi bir aktöre dönüşen Airbnb, başlangıçta atıl durumdaki konut alanlarının kısa süreli kiralamalar yoluyla değerlendirilmesini teşvik ederken, günümüzde özellikle tarihi ve turistik kent merkezlerinde konutu, barınma gereksinimini karşılayan temel bir insan hakkı olmaktan çıkarıp, kârlı bir yatırım aracına dönüştüren dinamiklerin parçası hâline gelmiştir. Airbnb'nin giderek profesyonelleşmesinin *(ticarileşmesi & kurumsallaşması)*, konut piyasasında yarattığı *konut fiyatlarının yükselmesi, uzun süreli kiralanabilir konut stokunun azalması, yerinden edilme, mekânsal eşitsizlik* gibi olumsuz sonuçlara yol açması ile birlikte, Airbnb'nin konut sorununu derinleştiren yeni dijital bir aktör olduğunu vurgulayan bir literatür gelişmeye başlamıştır. Bu literatüre paralel olarak pek çok kentte kısa süreli kiralamalara yönelik yasal düzenlemelerin ortaya çıktığı görülmektedir.

Türkiye'de her ne kadar Airbnb platformu kitlesel bir fenomen hâline gelmeden önce de kısa süreli kiralamalara yönelik düzenlemeler mevcutsa da, bu düzenlemeler doğrudan Airbnb'ye yönelik geliştirilmediğinden, Airbnb'nin mekândaki hareketini muğlak ve parçacıl bir şekilde kapsamaktaydı (bkz. 3572, 5490, 1774 sayılı kanunlar). Bu durumu takiben, 25 Ekim 2023 tarihinde mecliste kabul edilen ve 2 Kasım 2023'te Resmi Gazete'de yayınlanan 7464 sayılı "Konutların Turizm Amaçlı Kiralanmasına ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile yeni bir tartışma ortamı doğmuştur. Bu kanun *"konutların turizm amaçlı kiralanmasına ilişkin genel esaslara, izin belgesi düzenlenmesine, idari yaptırımlara ve turizm amaçlı kiralanan konutların tabii olacağı mevzuata ilişkin hükümleri"* kapsamaktadır. Bu çalışma, "Airbnb Yasası" olarak bilinen söz konusu kanun üzerinden, devletin, konutun hiper-metalaşması sürecinde oynadığı kritik rolü değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu değerlendirme, yasanın hükümlerinin şehir planlama disiplini ve bir barınma alanı olarak konutun hukuki düzlemdeki tanımı ve günlük yaşam pratikleri kapsamında değişen anlamı üzerinden sürdürülmüştür. Cihangir Semti'ne (Beyoğlu, İstanbul) yönelik sürdürülen bir saha araştırması (46 adet yarı-yapılandırılmış görüşme) ile somut bağlama yerleştirilerek yürütülen çalışmanın bulgularına göre kanun, semtteki Airbnb faaliyetlerinin niteliksel dönüşümünde kritik bir yere sahiptir. Araştırma bulguları, kanunun, bir ya da iki Airbnb ilânına sahip ev sahiplerinin ve küçük ve orta ölçekli işletmecilerin sayısında belirgin bir düşüşe neden olduğunu, ancak bununla birlikte büyük sermaye gruplarının kısa süreli kiralama piyasasındaki rolünü artırdığını ve konutun hiper-metalaşması sürecine yasal bir zemin hazırladığını ortaya koymaktadır.

Bu dönüşümün temel dinamiği, kanunun, konutların kullanım amaçları konusunda *turizm fonksiyonu* ile *konut fonksiyonunu* iç içe geçiren bulanık ve çelişkili alanlar yaratması ve bina bazlı dönüşümü teşvik eden yapısıdır. Şehir planlama meslek alanının, yerleşmelerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeten bir planlama çerçevesinde vatandaşların barınma ihtiyacını karşılamaya yönelik planlama kararı geliştirme misyonu düşünüldüğünde, kanundaki konut tanımları ve kısa süreli kiralamalara yönelik belirlenen düzenlemeler, mevcut planlama sisteminde yeni bir sorun alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Çalışma, konutun Airbnb tarafından temel gelir kaynağı olarak görünürken, Airbnb'nin ise devlet tarafından bir gelir kaynağı ve

neoliberal konut politikalarını destekleyen bir iş modeli olarak ele alındığını ortaya koymaktadır.

**Bu bildiri özeti, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Fakültesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Şehircilik Doktora Programı kapsamında tamamlanan "Platform Kapitalizmi Kıskacında Konut: Cihangir Semti'nde Airbnb-Eksenli Konut Hiper-Metalaşması" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.*

Kentsel Politikada Başarısızlık: Eskişehir'de Sosyoekonomik ve Mekânsal Sonuçlar

Cansu Civelek

Bu araştırma, Eskişehir'in Porsuk Çayı kıyısında yer alan Köprübaşı bölgesindeki yapılı çevrenin son yirmi yılda maruz kaldığı kentsel politika başarısızlıklarını incelemektedir. Politika uygulamalarındaki uzun süreli gecikmeler ve iptal döngüleri, bu alanı sürekli bir belirsizlik hâlinde bırakmıştır. Bekleyiş, askıya alma ve eylemsizlikten oluşan bu zamansal başarısızlıklar (temporality of failure), farklı sosyoekonomik grupları farklı şekillerde etkilemekte; bazıları durdurulmuş yenileme çabalarından fayda sağlarken, diğerleri artan bozulma ve kırılganlıkla karşı karşıya kalmaktadır. 2018 yılından bu yana toplanan görsel veriler, etnografik gözlemler ve mülakatlara dayanan bu çalışma, kentsel politika başarısızlıklarının zamansal boyutunun politika müdahalelerini nasıl etkilediğini ve sosyoekonomik eşitsizlikleri nasıl pekiştirip yeniden şekillendirdiğini incelemektedir. Eskişehir'in Köprübaşı bölgesinde bozulan yapılı çevre ve kamusal alanlar, süregiden bu sosyoekonomik ve politik durgunluğun maddi kanıtı olarak ortaya çıkarken; kentsel politika başarısızlıklarının iç içe geçmiş döngüsü yapılı çevrede somut bir şekilde tezahür eder. Bu süreç bazı gruplar için farklı risk ve kırılganlıkları artırırken "şanslı azınlık" için fırsatlar yaratır.

Gastronomi Temelli Mutenalaşma ve Yerel Dönüşümün Kültürel Politik Ekonomisi: Urla İzmir Örneğinde Eleştirel Bir İnceleme

Ar. Gör. Sadullah Aksoy
İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
Doç. Dr. Mehmet Penpecioğlu
İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

İzmir'in Urla İlçesi, İstanbul ve Bodrum'dan sonra Türkiye'de en fazla Michelin yıldızlı restorana sahip olan yerleşim. İlçenin son 15-20 yıldır yaşadığı dönüşüm süreci; gastronomi, turizm ve mutenalaşmanın (gentrification) nasıl içiçe geçtiğini (Lütke ve Jager, 2021) ve bunların kapitalist birikim süreçleri ile nasıl ilişkili olduğunu (Joassart-Marcelli, 2021) ortaya koyan özgün ve çarpıcı bir örnek oluşturuyor.

Güncel kentsel çalışmalar, gastronominin yalnızca bir turizm biçimi olmaktan çıktığını; yerelde metalaşma-mutenalaşma-mülksüzleşme süreçlerini derinleştirdiğini; yerel ekolojik, tarımsal ve kültürel kaynakları, turizm güdümlü ulusal ve küresel bağlantılı yatırım stratejilerine açtığını ortaya koymaktadır (Kinkaid ve Platts, 2024). Yürütmekte olduğumuz araştırma, gastronomi temelli mutenalaşmanın özelliklerini, kentsel-kırsal alanların rant odaklı dönüşümünü tetikleyerek nasıl derinleştirdiğini ortaya koymaktadır. İzmir Urla örneği, gastronomi gelişiminin yalnızca ekonomik büyüme, tarımsal dönüşüm, yeni gıda ve tüketim stratejileriyle ilgili olmadığını; aynı zamanda, gayrimenkul rantına dayalı genişleyen kentleşme olgusu (Brenner ve Schmid, 2015), ticarileşmenin ve metalaşmanın derinleşmesiyle, yerel sosyo-

mekansal yapının mutenalaştırıcı etkiler altında topyekûn dönüşümüyle (Lees vd., 2015) bağlantılı olduğunu ortaya koymaktadır. Urla, bir yandan "gastronomi" adı altında, önceden eşi görülmemiş büyük turistik yatırımlar çekerken, diğer yandan dikkat çekici bir yapılı çevre üretimi, yerleşik alan genişlemesi ve bu süreçleri besleyen tersine (iç) göçe maruz kalmaktadır. Piyasa dinamikleri, yerelden küresele yatırım eğilimleri gastronomi temelli mutenalaşmayı desteklerken; kentsel-kırsal mekânın üretimi sürecinde de sınıfsal bir değişim ve gerilim gözlenmektedir (Can vd, 2018; Avar vd., 2024).

Urla'nın dönüşümü, planlı yatırımlar, gastronomi odaklı marka inşası, gayrimenkul değerlerinin hızla artması ve el değişimi, yerleşim ve tüketim taleplerinin sürekli artması ile varlıklı kesimlerin göçüne dayalı olarak şekillenmiştir. Bu süreçte açılan restoranlar, bağlar ve bağ evleri, kırsal peyzajı dönüştüren kapalı konut siteleri, sadece fiziksel değişimi değil, aynı zamanda sermaye birikimi süreçlerini ve mekânın kültürel olarak yeniden tanımlanmasını da temsil etmektedir. Bu bağlamda, çalışma önerdiği "gastronomi temelli mutenalaşma" (gastro-gentrification) kavramı çerçevesinde (Lütke ve Jager, 2021), yeni kapitalist kentleşme stratejilerinin kırsal alanları da kapsayacak biçimde nasıl genişlediğini ve bu genişlemenin yerelde gündelik hayatı nasıl dönüştürdüğünü ortaya koymaktadır.

Araştırma, eleştirel kent kuramı ve kültürel politik ekonomi yaklaşımlarından beslenmektedir. Niteliksel araştırma yöntemleriyle kurgulanan bu çalışma, yereldeki kilit ve ulusal-uluslararası bağlantılı aktörlerle gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler, mekânsal analizler ve medya analizleri aracılığıyla, Urla'nın dönüşümüne yön veren kültürel politik ekonomi dinamiklerini tespit etmektedir. Elde edilen bulgular, gastronomi gelişiminin, yerel kimliği tehdit eden metalaştırıcı ve mutenalaştırıcı etkilerini, uzun dönemli sakinlerin yerinden edilme risklerini ve kentsel-çevresel adaletsizlikleri ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gastronomi Temelli Mutenalaşma; Genişleyen Kentleşme; Eleştirel Kentsel Çalışmalar; Kültürel Politik Ekonomi; Urla İzmir

OTURUM 100

EKOLOJİK DEVLET OLANAKLARI: TOPLUM VE DIŞ POLİTİKA

Toplumsal Direnişten Ekolojik Özgürleşmeye: Toplumsal Hareketler Dalgaları İçinde Ekolojik Hareketler

Doç. Dr. Senem Atvur
Akdeniz Üniversitesi

Sanayi Devrimi hem toplumsal hareketler hem de ekolojik yıkım açısından tarihi bir dönüm noktasıdır. Sanayileşme ile gelişen kapitalist üretim süreci toplumsal yapı içinde işçi sınıfını ve işçi mücadelelerini belirginleştirirken, kapitalist üretim modelinin temel enerji kaynağı olarak fosil yakıtları benimsemesi, kirlilik ve doğal alanların geri döndürülemez tahribi başta olmak üzere, günümüzde küresel bir krize dönüşen ekolojik bozulmanın da tetikleyicisi olmuştur. Bu çalışmada Sanayi Devrimi'nden 21. yüzyıla geçen süreçte toplumsal hareketlerdeki dönüşüm, ekolojik hareketlerle iç içe geçirilerek incelenmektedir. Bu bağlamda tarihsel bir analiz yöntemi benimsenmiştir. Toplumsal hareketlerin gelişim süreci üç tarihsel döneme ayrılmıştır. Bu kategorizasyon toplumsal hareket dalgalarındaki değişim ve bunun teorik tartışmalara yansımasıyla paralellik taşımaktadır. Çalışmanın amacı farklı toplumsal hareket dalgaları içinde ekolojik hareketlerin yerini belirginleştirmektir. Toplumsal hareket dalgalarındaki değişim kapitalizmin dönüşümü ve uluslararası siyasetteki değişimlerle paralellik taşımaktadır. Bu süreçte derinleşen ekolojik sorunlar, ekolojik toplumsal hareketlerin de gelişmesini ve özellikle 21. yüzyılda diğer toplumsal hareketlerle kesişim noktalarını artırmasını sağlamıştır. Günümüzde yükselen popülist sağla birlikte, liberal yönü zayıflayarak daha da güçlenen ve kontrolsüzleşen kapitalizm karşısında doğanın, insanın, emeğin ve diğer türlerin hakları hızla aşınmaktadır. Bu hakların ayrışmış hareketlerle değil, bütünleştirici bir siyasal mücadele ile savunulması yaşamsal bir gerekliliğe dönüşmektedir. Farklı toplumsal hareketlerin kesişim noktalarının belirginleştirilmesi, 21. yüzyılda ekolojik temelli küresel bir dönüşüm için gereken mücadelenin dayanak noktalarını tartışmak için de zemin oluşturacaktır.

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH), Çoklu Krizler ve Ekolojik Devletin Sınırları

Doç. Dr. Bezen Balamir Coşkun
TED Üniversitesi

Eylül 2015'te toplanan Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesinde 2000 yılında kabul edilen Milenyum Kalkınma Hedefleri'nin performansı değerlendirilmiş ve bu hedeflere ulaşma açısından ortaya konulan performansın karşı karşıya bulunduğumuz ekonomik, toplumsal ve çevresel sorunların çözümü için yetersiz kaldığı görülmüştür. Milenyum Kalkınma Hedefleri'nin gerçekleştiril(eme)mesi sürecinde edinilen deneyimler mevcut küresel sorunların çözümü için gerekli olduğu düşünülen daha kapsayıcı ve detaylı olan 17 sürdürülebilir kalkınma hedefi belirlenmiştir. 17 temel amaç ve bunlara bağlı olan 169 adet hedeften oluşan 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH) aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 193 üye ülkenin imzası ile kabul edilmiştir.

Küresel seviyede yaşanan ekonomik, çevresel ve toplumsal kaygıların dünya üzerinde yaşayan tüm insanların ortak meselesi olduğu vurgusu ile bütüncül bir yaklaşımla oluşturulan SKH odağına temel insani gereksinimleri, iklim değişikliğini, çevrenin korunmasını, barışı,

demokrasiyi, temel hak ve özgürlükleri almıştır. Bu yönüyle SKH BM üyesi devletleri "ekolojik devlet" olmaya motive eden bir küresel yönetişim çerçevesidir. 2025'e gelindiğinde yani SKH'nin gerçekleşmesi için belirlenen 2030 yılına 5 yıl kala, tüm dünyada belirlenen hedeflere ulaşmada ciddi problem olduğu görülmektedir. Arka arkaya yaşanan küresel çoklu krizler, Avrupa ve Ortadoğu'ya hâkim olan sıcak savaş tehdidi tüm hemen hemen tüm devletlerin hükümetlerinin sert güvenlik ve geleneksel dış politika konularına dönüş yapmalarına yol açmıştır. Sıcak savaş ve ekonomik kriz tehdidinin olduğu bir konjonktürde hükümetler iklim değişikliği, sürdürülebilir kalkınma, hak ve özgürlükler konularını geri plana atarak siyaset belirlemeye başlamıştır.

Bu bağlamda SKH'nin gerçekleşmesi için önemli yaklaşımlardan biri olan ekolojik devlet yaklaşımının sınırlılıkları da ortaya çıkmıştır. Aynı feminist dış politika ya da insani dış politika yaklaşımlarında olduğu gibi ekolojik devlet yaklaşımının sınırları da uluslararası sistemde klasik realizmin üzerine kurulu olduğu tehditler ortaya çıktığında zorlanmaktadır. Bu bildiride küresel normatif bir yönetişim çerçevesi olan SKH'nin motive ettiği ekolojik devlet yaklaşımının çoklu krizler (özellikle de geleneksel tehditler tarafından tetiklenen krizler) karşısında nasıl sınırlı kaldığı ve bu tarz çoklu krizlerde ekolojik devlet yaklaşımının sunduğu olanaklar tartışılacaktır.

İklim Göçü ve Ekolojik Refah Devleti

Doç. Dr. Sanem Özer
Akdeniz Üniversitesi

Sosyal politika genellikle sosyal risklerin kamu tarafından yönetilmesi olarak düşünülür. Bulaşıcı hastalıklar gibi zamansız ve evrensel risklerin yanı sıra, işsizlik veya etnik ayrımcılık gibi belirli toplum türlerine özgü riskler de bulunmaktadır. Toplumların ve siyasi karar alıcıların karşılaştığı sorunların bazıları ise daha geçicidir. İklim değişikliği ise büyük, küresel, uzun vadeli, kalıcı ve belirsiz olan yeni bir risktir. İklim değişikliğinin, yükselen deniz seviyeleri, aşırı hava olayları ve kaynakların tükenmesi nedeniyle artan sayıda insanı yerinden etmesi beklenmektedir.

Zorunlu göçe ilişkin literatür ağırlıklı olarak siyasi baskı ve silahlı şiddet nedeniyle göç etmek zorunda kalan kitlelere ve devletlerin sınırları üzerindeki egemenliğine odaklanırken, göç yönetişimi geleneksel olarak güvenlik ve insani yardım müdahalelerini ele almıştır. İklim göçünün bir kriz olarak ele alınması göç yönetişimini sürdürülebilir ve katılımcı olmaktan çıkararak, kısa vadeli ve tek taraflı politikalarla sınırlamaktadır. Bu çalışma çevresel ve sosyal politikalar arasındaki bağlantının acilen araştırılması gerektiği düşüncesinden hareket ederek iklim göçüne yönelik geliştirilecek bir uyum stratejisinin refah devleti politikalarına entegre edimesi gerektiğini savunmaktadır.

Bu çalışma refah devletlerinin artan iklim kaynaklı göçe nasıl uyum sağlayabileceğini incelemektedir. Bazı refah devletleri proaktif yaklaşımlar benimseyerek iklime dirençli sosyal ve istihdam politikalarını ve iklim göçmenlerini barındıracak şekilde entegrasyon mekanizmalarını gündeme alırken, reaktif yaklaşımlar benimseyen ülkeler kısıtlayıcı tutumlarını sürdürerek iklim nedeniyle yerinden edilmiş nüfusların sosyal güvenlik, barınma ve istihdama erişimini sınırlamaktadır. İklim mülteciliğinin henüz tanımlanmış yasal bir kategori olarak tanınmayışının arkasında bu reaktif yaklaşımın olduğunu söylemek mümkündür. Bu çalışma sosyal politikaların iklim göçünü de içerecek şekilde genişletilmesinin önemini ele almaktadır.

Ekolojik Dönüşümde Latin Amerika'nın Yeri

Doç. Dr. Ceren Uysal Oğuz
Akdeniz Üniversitesi

Latin Amerika doğal kaynaklar ve biyolojik çeşitlilik açısından son derece zengin bir bölgedir. "Dünyanın akciğerleri" olarak tanımlanan ve gezegenin en önemli karbon yutak alanlarından biri olan Amazon yağmur ormanları son yıllarda mega yangınlarla ve madencilik faaliyetleri ile gündeme gelmektedir. Özellikle ormansızlaşma, endüstriyel tarım alanlarının genişlemesi ve ekstraktivist ekonomik modeller sosyoekonomik eşitsizliklerin büyümesine, Yerli toplulukların yerlerinden edilmesine, ekolojik bozulmanın ve iklim krizinin derinleşmesine neden olmaktadır. Birçok Latin Amerika ülkesinin ekonomisi çevresel bozulmayı hızlandıran emtia ihracatına (petrol, doğal gaz, madenler, tarım ve hayvancılık ürünleri) dayanmaktadır. Öte yandan bölge küresel ekolojik dönüşümde merkezi bir rol oynayabilecek doğal kaynaklara, yenilenebilir enerji potansiyeline ve Yerli ekolojik bilgiye sahiptir.

Küresel ekolojik dönüşümde önemli bir rol üstlenebilmek için Latin Amerika'nın ekstraktivizme olan tarihsel bağımlılığını gidermesi, yoksulluk ve eşitsizlikle mücadelenin yanı sıra çevresel bozulmanın giderilmesi için de politikalar üretmesi gerekmektedir. Bu bağlamda bazı ülkeler kayda değer ilerlemeler kaydederken, diğerleri uzun vadeli ekolojik sürdürülebilirlik yerine kısa vadeli ekonomik kazanımlara öncelik vermeye devam etmektedir. Bu çalışmada farklı Latin Amerika ülkelerinden ekolojik dönüşüm için iyi ve kötü uygulama örnekleri ele alınacaktır. Yenilenebilir enerji ve döngüsel ekonomiye geçiş, ekosistem restorasyonu, sürdürülebilir organik tarım uygulamaları, Yerli toplulukların karar alma süreçlerine katılımı, kentsel alanlarda çevresel iyileştirme ve atık yönetimi gibi başarılı örneklerin yanı sıra ekstraktivist politikaların, ormansızlaşmanın, fosil yakıt kullanımının devam ettiği örnekler incelenecektir. Böylece Latin Amerika'da ekolojik dönüşüm için elde edilen kazanımların ve giderilmesi gereken eksikliklerin tespit edilmesi amaçlanmaktır.

Güvenlik Devletini Ekolojik Dönüştürmek

Doç. Dr. İnan Rüma
İstanbul Bilgi Üniversitesi

Üretim ilişkileri ile devlet tipleri arasındaki bağlantının 2008 küresel krizi sonrasında yeni bir dönemeçte olduğu tartışılmakta. Bu çerçevede, ekonomik milliyetçilik ve güvenlik devletinin de geri dönüşü temel konulardan bir tanesi. Bu tartışmalarda görece eksik olan yön: çalışanların hayatını idame ettirebilmesi için Ekonomik Güvenlik, Dünya'da hayatın devam edebilmesi için de Ekolojik Güvenlik asal görünmektedir. Ekonomik Güvenlik sorunları sermaye birikimini önceleyen siyasetlerin küresel kriz ortamındaki istikrarsızlıkları ile daha da pekişmiştir. Ekolojik Güvenlik sorunları ise -en azından etkileri- önlenebilir doğal afetler ile daha da hissedilir olmuştur.

Ekonomik Güvenlik tanımları daha ziyade devlet merkezli olarak gelişmiştir. Bunlardan daha geniş kapsamlı olarak Uluslararası Çalışma Örgütü ILO'nun tanımı anlamlı görünmektedir: Ekonomik güvenlik eğitim, sağlık, barınma, bilgi edinme, sosyal koruma gibi temel sosyal güvenlik ve istihdam ile ilgili olarak kendini güvende hissetmek şeklinde tanımlanmaktadır. Bu anlayış da giderek artan ölçülerde doğayla uyumlu üretim ve yaşamı vurgulayarak; temelde temiz hava, su ve gıdaya düzenli ve adil erişim üzerinden tanımlanabilecek Ekolojik Güvenlik

ile örtüşmektedir. Devletleri siyasî-askerî tanım üzerinden düşünen yaklaşımlar ile neo-liberal Küreselleşme ve krizi çerçevesinde oldukça aşınan devletin sosyal güvenlikteki rolü çerçevesinde bakıldığında; toplumların ihtiyaç ve taleplerine cevap veremeyen devletlerin çeşitli krizlerde salındığı gözlemlenmektedir. Sonuçta ortaya çıkan çeşitli ölçülerde güvenlik devleti olmaktadır. Aslında Soğuk Savaş bittiğinden beri de güvenlik devletlerinin reformundan hatta tasfiyesinden bahsedilmekteydi. Sonuçta, toplumların ihtiyaç ve talepleri daha ziyade Ekonomik ve Ekolojik Güvenlik unsurları olarak tezahür etmektedir. Buna denk düşen bir devlet tipi de henüz geliştirilebilmiş görünmemektedir. Bu çalışma, bu çerçevede, toplumların güvenlik anlayışına denk düşebilecek devlet tipinin arayışına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

OTURUM 101

PROF. DR. FUAT KEYMAN ANISINA
TÜRKİYE'DE DEMOKRASİYE BAKAMAZKEN: TOPLUMSAL CİNSİYET, VATANDAŞLIK, POPÜLİZM

İstanbul Sözleşmesi'nin Güvenlikleştirilmesi: AKP İktidar Bloğu İçindeki Seküler Kanadın Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Söylemleri

Prof. Dr. Berrin Koyuncu-Lorasdağı
Arş. Gör. Candaş Ayan
Hacettepe Üniversitesi SBKY Bölümü

Türkiye'nin 20 Mart 2021'de bir gecede Cumhurbaşkanı Kararı ile kadına yönelik şiddetle mücadelenin en önemli uluslararası dayanağı olan İstanbul Sözleşmesi'nden tek taraflı çekilmesi, büyük şok ve tartışma yarattı. Literatürdeki mevcut çalışmalar bu çekilme kararının arkasındaki temel nedeninin, muhafazakâr-dindar/İslamcı kesimin Sözleşmeyi aile birliğini tehdit ve LGBTI'yı teşvik ettiği iddialarıyla eleştirmelerine dayandırmaktadır. Oysa Sözleşme'den çekilme kararı sadece bu kesimler değil, bazı seküler/Kemalist kesimlerden de destek bulmuştur. 2010'lu yılların sonundan itibaren Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) toplumsal cinsiyet haklarının güvenlikleştirilmesini bir yönetim tekniği olarak kullandığı heterojen bir iktidar bloğu oluşturduğu görülmektedir.

Bu bildirinin amacı da Türkiye'nin 2021 yılında İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmesinin ardındaki karmaşık siyasi dinamikleri, söz konusu İslamcı-muhafazakâr ve seküler-Kemalistlerin toplumsal cinsiyet karşıtlığı etrafında 'güvenlikleştirme teorisi' merceğinden incelemektedir. Bu çalışma, söz konusu iktidar bloğu içindeki seküler/Kemalist kanadın, Sözleşme'yi ulusal egemenliğe, Türk kültürünün özgünlüğüne ve seküler modernite anlayışına yönelik bir tehdit olarak çerçeveleyerek, toplumsal cinsiyet karşıtı retoriğin meşrulaştırılmasında oldukça önemli bir rol oynadığını savunmaktadır. Çalışmanın metodolojisi, seküler-Kemalist medya organlarında konuya ilişkin yayımlanmış yazıların, 'Büyük Aile Buluşması' gibi ortak etkinliklerde gerçekleştirilen konuşmaların niteliksel söylem analizine dayanmaktadır. Toplumsal cinsiyet karşıtlığını laik-ilerici ve dindar-muhafazakâr güçler şeklindeki basitleştirici ikilikler üzerinden sorgulayan bu çalışma, toplumsal cinsiyet haklarının, farklı siyasi aktörlerin algılanan dış dayatmalara karşı milliyetçi direnişte ortak zemin buldukları tartışmalı bir alana nasıl dönüşebildiğini ortaya koymaktadır.

Geç Osmanlı'dan Erken Cumhuriyet'e Erkeklik(ler): Er Meydanında Babalar, Oğullar, Biraderler

Aylin Özman
TED Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
Gülşen Seven
TED Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Sapere aude! Kendi aklını kullanmaya cesaret et! Immanuel Kant'ın aklın rehberliğinde ilerleyecek, ilerlemesi arzulanan yeni bir çağın, Aydınlanma'nın müjdesini verdiği bu satırlar rasyonaliteyi/aklı hem bireysel hem de toplumsal özgürleşmenin ayrıcalıklı aracı belleyen ana-akım modernleşme felsefesinin ikonikleşmiş bir ifadesidir. Bu yönde bir araçsallaştırma 18. yüzyıldan itibaren tarih yazımının ve reel siyasetin hâkim paradigması olarak belirginleşen

doğrusal modernleşme modelinin de aksını oluşturacaktır. Ferdi düzeyde aklını doğasına hükümran kılan bireyi (erkeği), toplumsal/kültürel düzlemde ise Batı medeniyetini prototipleştiren bu yaklaşımın özgürleşme öngörüsüne içkin iyimserlik/naiflik en çıplak tezahürlerinden birini Batı dışı modernleşme deneyimlerinde beliren 'anomali'lerde, muhafaza-değişim ekseninde şekillenen tahakküm-itaat zincirinde bulur.

Böylesi hibrit bir modernleşmenin çarpıcı örneklerinden biri olan Osmanlı'nın Batılılaşma kaygıları, başlangıçta askeri alandaki somut politik tercihlerde ifadesini bulurken, 19. yüzyılla birlikte devletin ve toplumun her alanına sirayet edecek, eski ve yeninin, kaotik bir aradalığında görünürlük kazanacaktır. Osmanlı-İslam kültürü ve Batı değerlerinden beslenen bu süreç mevcut toplumsal cinsiyet hiyerarşilerini/ilişkilerini sarsacak, modernleşme serüvenindeki ikinci kırılıma, Cumhuriyet reformları ile birlikte kurulacak 'yeni' kimliklerin oluşumuna zemin hazırlayacaktır. Bu bildiri, geç Osmanlı'dan erken Cumhuriyet'e uzanan dönemde modernleşme deneyiminin erkeklik kurguları üzerindeki yansımalarını akıl-beden, Doğu-Batı gibi ikilikler üzerinden ele almaktadır. Erkekliğin yalnızca biyolojik değil, aynı zamanda ideolojik, politik ve pedagojik inşa biçimlerine odaklanırken, modernleşme sürecindeki taşıyıcı işlevini sorgulamayı ve bağıntılı olarak "kadınlar ve "erkek ol(a)mayanlar" üzerindeki dışlayıcı etkilerini görünürleştirmeyi tartışmaya açmayı amaçlamaktadır.

Neoliberal Akademide Feminist Karşılaşmalar: Karşılaştırmalı Bir Anlatı Denemesi

Prof. Dr. Simten Coşar

Bu çalışmada neoliberalizasyon sürecinden geçen üniversitelerde feminist akademisyenlerin deneyimleri eleştirel feminist bir okumayla aktarılmaktadır. Çalışmanın merkezinde 2015 Baharından 2019 Sonbaharına kadar Türkiye, ABD ve Kanada'da 43 feminist akademisyenle yaptığım görüşmeler duruyor. Hedeflediğim feminist anlatıyı kurmak için görüşmelere ek olarak, katılımcı gözlem ve (oto-)etnografiye başvuruyorum. Çoklu-yöntem vasıtasıyla feminist akademiklerin neoliberal çalışma koşullarında varolma halleri - işçi, memur, girişimci, aktivist, sendikacı gibi - bilgi üretimiyle bağlantılanma biçimleri, meslektaşlık etiğine yaklaşımları, üniversite yönetimleriyle ilişkileri ve akademik bilgi üretim süreçlerine müdahalelerini anlamaya ve anlatmaya çalışıyorum.

Hakikat Sonrası Dönemde Türkiye Medyasının Kutuplaşmayı Artırmadaki Rolünün Analizi

Prof. Dr. Filiz Başkan
İzmir Ekonomi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
Dr. Öğr. Üyesi Pınar Umul Ünsal
Araş. Gör. Aytunç Erçifci
İzmir Ekonomi Üniversitesi Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü

Son yıllarda popülist söylemler kullanan, hükümet ve muhalefet görevlerinde bulunan sağ ve sol popülist partilerin dünya genelinde yükselişine şahit olmaktayız. Bu popülist hareketler, kutuplaşma ve hakikat sonrası politik kültürden etkili bir şekilde yararlanarak iktidara gelmekte ve iktidarda kalmaktadır. Türkiye'deki durum da "popülizm çağında" farklı değildir. 2002 yılında iktidara gelen sağ popülist lider Recep Tayyip Erdoğan'ın yönetiminde, hem siyasi hem de toplumsal düzeyde kutuplaşma artmış ve hakikat sonrası siyaset kültürü yerleşmiştir. Bu kutuplaşma çerçevesinde Türkiye medyası, hükümet yanlısı ve hükümet karşıtı yayın organları

olarak bölünmüştür. Bu çalışmanın amacı, hükümet yanlısı bir gazete olarak konumlandırılan Sabah ile hükümet karşıtı bir gazete olarak konumlandırılan Cumhuriyet'in anlatılarını inceleyerek, bu iki farklı kutuptaki gazetenin toplumsal ve siyasi gerçeklikleri nasıl temsil ve inşa ettiklerini çok modlu (multimodal) eleştirel söylem analizi kullanarak ortaya koymaktır. Her iki gazetenin de kullandıkları dil, imge ve çerçeveleme stratejileri analiz edilecektir. Kamuoyunu şekillendirmede duygulara ve kişisel inançlara hitap etmenin nesnel gerçeklere göre daha etkili olduğu hakikat sonrası çağda, popülist ve popülizm karşıtı retoriğin, bu olguya nasıl katkıda bulunduğunu ortaya koymak amaçlanmaktadır.

Ayrıca bu medya anlatılarının kamusal alanda kutuplaşmayı nasıl beslediği ve karşıt siyasi gruplar arasındaki bölünmeyi nasıl derinleştirdiğini vurgulamak da çalışmanın amaçları arasında yer almaktadır. Bu çalışmanın araştırma soruları şunlardır: Ele alınan gazeteler, kamuoyunun algısını ve görüşünü etkilemek amacıyla, önemli siyasi figürler ve olaylara ilişkin duygusal çekicilikleri ve imgeleri nasıl kullanmaktadır? Sabah ve Cumhuriyet gazeteleri Türkiye'de hakikat sonrası siyaset kültürünü desteklemek ve hakim kılmak için hangi dil stratejilerini kullanmaktadır? Her iki gazetede de özellikle sosyal kimlik ve siyasi parti aidiyetine ilişkin anlatılar, Türkiye'deki kutuplaşmaya nasıl katkıda bulunmaktadır?

Bir Çelişkiler Yumağı Olarak Vatandaşlık

Dr. Nalan Soyarık Şentürk
Emekli / TED Üniversitesi ders saat ücretli

Vatandaşlık çalışmaları alanında özellikle son yirmi yıl içerisinde yeni değişimleri izlemek mümkündür. Günümüzde gelişen iki, ayrı gibi görünen fakat temel sorunun, vatandaşlık çalışmaları içindeki yeri ve önemi bu çalışmanın ana noktasını oluşturmaktadır. 2010'ların sonlarına doğru o zamana kadar bu kadar doğrudan ve açıkça gündeme gelmemiş iki gelişmenin su yüzüne çıktığını görüyoruz. Giderek daha çok ülke istisnai yollar ile ve yatırım, mülk edinme veya iş kurma vasıtası ile yabancılara vatandaşlık vereceğini dile getiriyor ve vatandaşlık veriyor. Yani devletler vatandaşlığı satışa çıkardılar.

Diğer yandan, özellikle 11 Eylül sonrasında gündeme gelen ve köktenci terör örgütlerinin ortaya çıkışı ve küreselleşmesi ile bu örgütler ile ilişkilenen kişilere karşı bir tepki ve cezalandırma yöntemi olarak vatandaşlık göze çarpmaktadır. Bu çerçevede, vatandaşlıktan çıkarma, vatandaşlığın kaybettirilmesi ve/ veya vatandaşlığın iptali (revocation) uygulamalarının yeniden gündeme gelmesi ve vatandaşlığın kaybedilebilir veya geri alınabilir bir "şey"e dönüşümü söz konusudur. Bu iki gelişme Brubaker'ın vatandaşlığın ideal tip olarak *eşitlikçi, kutsal, milli, demokratik, tek* ve *sosyal açıdan önemli* olma özelliklerine meydan okuma niteliğindedir. Bu çalışma bu meydan okumanın vatandaşlık kavramının özüne dair yapılan tartışmaları ele alacaktır. Vatandaşlığın "şeyleşmesi" alan açısından nasıl bir dönüşümü getirmektedir ve bu değişimler ile vatandaşlık algısı nasıl dönüşmektedir soruları çalışmanın ana eksenini oluşturmaktadır.

OTURUM 102

ELEŞTİREL HUKUK ÇALIŞMALARI EKSENİNDE HUKUK SİYASET İLİŞKİSİ

Otoriterleşme Ekseninde Düşman Ceza Hukuku: Türkiye Örneği

Ezgi Duman
Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü PhD

Türkiye'den ABD'ye, pek çok örnekte görebileceğimiz üzere, düşman ceza hukuku, otoriter hükümetler için baskın bir yönetim paradigması haline geldi. Bu şaşırtıcı bir hal değil zira "düşman ceza hukuku", devletin özellikle siyasi muhaliflere karşı uyguladığı farklı bir ceza hukuku/hukuk dışı hukuk uygulaması. Bu noktada, yurttaş hatta insan değil düşman olarak görülen kimselere uygulanan şey hukuk dışı hukuktur, zira bazı güvenceleri ve tabii ki *habeas corpus*, savunma hakkı gibi temel hakları temin eden yurttaş ceza hukukundan farklı bir hukuk devreye girmiştir. Devlet için burada olan biten bir iç savaştır, yargılama veyacezalandırma değil.

Fakat bu aynı zamanda ziyadesiyle hukuki, hukuk tarafından izin verilen, zorunluluk hali ceza hukuku olarak karşımıza çıkar. AİHS'ten ulusal anayasalara kadar, pek çok hukuki metinde olağanüstü hâl düzenlemeleri olarak da bu hukuk türünü görmek mümkündür. Kavramı ortaya atan Jakobs'un da belirttiği gibi düşman ceza hukukunun saf bir uygulamasını henüz görmedik, ancak bugün farklı düzey ve şekillerde düşman ceza hukuku uygulamalarına şahitlik etmekteyiz. Nitekim 11 Eylül 2001'de ABD'de gerçekleşen saldırılardan sonra küresel olarak etkili bir kavram haline gelen düşman ceza hukuku, otoriter/sağ popülist rejimlerin elinde bir araç olarak 2008'den sonra yeniden popüler hale geldi. Üstelik günümüzde düşman ceza hukuku örtülü bir şekilde veya kapalı kapılar ardında değil, yerlici ve millici söylemlerin, popülist kampanyaların parçası olmakta.

Türkiye'deki rejim, hukukun bu şekilde araçasallaştırılması bağlamında genel eğilimin öncülüğünü yapmakta. Bu tartışma, bu eğilimi analiz ederek otoriter rejimler ile düşman ceza hukuku arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlıyor. Bu amaçla hem Türkiye'deki güncel gelişmelere bakılacak hem de hukuk siyaset ilişkisi ve istisna hali/olağanüstü hâl bağlamında teorik temeller tartışılacak.

Anahtar Kelimeler: Düşman Ceza Hukuku, Otoriterleşme, Hukukun Araçsallaştırılması, Popülizm, Hukuk Siyaset İlişkisi

Hukuksal Bir Kavram Olarak Siyasal Temsili Bugün Düşünmek

Araş. Gör. Hazal Gül
İstanbul Gedik Üniversitesi Hukuk Fakültesi Genel Kamu Hukuku Anabilim Dalı

Temsil, Pitkin'in tanımıyla "bir şeyi o anda veya durumda var olmamasına rağmen, bir şekilde var kılmak" şeklinde açıklanabilir. Siyasal temsil ise halkın madden meclis ve benzeri karar alıcı kurumlarda bulunmamasına karşılık birtakım temsilciler aracılığıyla siyasal karar alma süreçlerini ifade eder. Hukuksal bir terim olarak izlerini Roma Özel Hukuku'na kadar takip edebildiğimiz vekâlet, siyasal temsilde de uzun süreler etkili olmuştur. *Mandatum* olarak da adlandırılan Roma Hukuku'nda temsil, bir temsilci atanarak hukuksal işlemlerin

yürütülmesinde de kullanılmıştır; rızai ve ücretsiz ifa edilen bu sözleşme türü Orta Çağ'da teolojik unsurlarla birleşmiş ve danışma meclislerinde emredici vekâlet olarak şekillenmiştir. Emredici vekâlet anlayışından yeni temsil anlayışına geçiş, siyasal temsilciler ve temsil edilenler arasındaki ilişkiyi kökünden değiştirerek günümüz anlayışına gelmiştir. İngiliz, Amerikan ve Fransız Devrimlerinde izlerini takip edebileceğimiz bu kavram anlamı açık gibi görünse de tartışılacak hususları içermektedir. Nitekim siyasal temsil yetki, hesap verme, seçimler, demokrasi, siyasal partiler gibi pek çok kavramla doğrudan ilgilidir.

Kamunun iradesinin ortaya çıkışını ve gerçekleştirilmesini sağlayan siyasal temsil, temsil edilen ve temsilci arasında, temsilcinin kararları ve hesap vermesi bağlamında modern dönemin başından beri tartışılagelmiştir. Öyle ki Orta Çağ'ın danışma niteliğindeki meclislerinden Yeni Çağ'ın yasa yapma yetkisine sahip meclislerine geçildiğinde egemenliğin nasıl, kim tarafından kullanılacağı sorusu gündeme gelir. Ulusçuluk düşüncesiyle harmanlanan yeni temsil anlayışında bölgesel seçilse de bütün bir ulusu temsil eden ve genel iradeyi yasalaştıracak temsilcilerin özellikleri değişir. Genellikle seçkinci kurama göre temsil edilenlerden bağımsız karar veren aydın-temsilciler ve seçmenlerinden talimat alarak onların isteklerine göre temsili gerçekleştirecek vekil-temsilciler karşı karşıya gelir. Üstelik bazı yazarlara göre siyasal temsilciler, günümüzde halkın bir bölümü veya tamamı yerine üyesi oldukları siyasal görüş ve partiyi temsil etmektedir; halk, bahsi geçen siyasal görüşü seçmektedir. Demokrasi teorisiyle de bütünleşen bu tartışmanın konusu birinin adına hareket etmek veya birisini simgelemek olarak da düşünülebilir. Peki bu durumda temsilci, temsil edilenin isteğini mi yoksa kendi tayin edeceği (yine seçmenin) menfaatini mi önceleyecektir? Menfaat ve isteğin uyuştuğu durumda temsilci, usuli bir yöntem olarak görülen seçimler dışında nasıl kontrol edilecektir? Başka bir deyişle seçmenler, kararlarından hoşlanmadığı (kendilerini temsil etmediklerini düşündükleri) temsilciyi nasıl azledecektir veya temsilciye hesap soracaktır? Bu çalışmada siyasal temsil hukuksal bir kavram olarak tarihsel olarak açıklanacak, ardından yukarıda sorduğumuz sorulara güncel olanak ve gelişmeler göz önüne alınarak yanıt aranacaktır.

Anahtar Kelimeler: siyasal temsil, temsil, demokrasi, seçimler, vekalet.

Görev Süresi Düzenlemelerinin Üstesinden Gelmeye Yönelik Hukuk-İçi Araç ve Stratejiler

Araş. Gör. Ahmet Melihşah Çevlik
Tarsus Üniversitesi, İİBF Siy. Bil. ve Kamu Yön. Böl. Hukuk Bilimleri ABD

Görevde rotasyon ilkesi, kamusal makamlarda görev alan seçilmiş ya da atanmış kimselerin belirli bir süre sonunda görevi başkasına devretmek üzere görevden ayrılmaları gerekliliğini ifade eder. Uygulamaları Antik Yunan ve Roma medeniyetlerinde de gözlemlenen bu ilke çağdaş anayasal demokrasilerde önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Bilhassa önemli yetkilerle donatılmış ve meşruiyetini halktan alan bir kimsenin yürütme organına vücut verdiği başkanlık sistemlerinde rotasyon ilkesi aynı zamanda siyasal münavebeyi de teminat altına almaktadır.

Bu ilkeyi hayata geçirmenin anayasal-kurumsal metodu ise başkanlık makamına yeniden seçilebilmeye yönelik olarak benimsenen dönemsel sınırlamalardır. Başkanlık sisteminin tanımlayıcı özellikleri arasında zikredilmese de bir kimsenin kaç defa başkan olarak seçilebileceğini ya da bu makama ardışık olarak kaç defa gelebileceğini düzenleyen dönem sınırlamalarının çağdaş başkanlık sistemleri bakımından genelgeçer bir norm hâline geldiğini ileri sürmek mümkündür. Ne var ki dönem sınırlamaların maddi geçerliliği veya etkililiği bu

tür sınırlamaların anayasalarda düzenlenmesinden ayrı olarak uygulamada şekillenmektedir. Genel olarak bakıldığında demokrasinin pekişmediği siyasal sistemlerde ardındaki halk desteğine güvenen otoriter eğilimli liderlerin görev süresine sınırlama getiren düzenlemeleri aşmak amacıyla kimi manipülasyonlara giriştiği ve pek çok örnekte de bu girişimlerde başarılı oldukları gözlemlenmektedir. Başkanın görev süresini düzenleyen anayasa normlarının üstesinden gelmeyi amaçlayan ve anayasa hukuku ve siyaset bilimi açısından değerlendirilmesi lazım gelen manipülasyon girişimleri, bu amaçla kullanılan stratejiler dikkate alınarak üç eksende ele alınmaktadır. "Hukuk yoluyla manipülasyon" veya "görev süresi düzenlemelerinin üstesinden gelmeye yönelik hukuk-içi araç ve stratejiler" olarak adlandırabileceğimiz bu yöntem ve stratejiler: *(i) anayasa değişikliği*, *(ii) yeni anayasa yapımı* ve *(iii) yüksek yargının araçsallaştırılması*dır. Çalışmada söz konusu bu stratejiler çeşitli örnekler üzerinden incelenerek görev süresi manipülasyonları *suistimalci anayasacılık*kavramı çerçevesinde değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: başkanlık sistemi, dönem sınırlaması, görev süresi manipülasyonu

OTURUM 103

AVRUPA'DA SİYASET I: RADİKAL SAĞ

Popülizmde Bilim Karşıtlığı: Türkiye, Macaristan ve Amerika'da Akademiye Sağ Popülist Müdahaleler

Hande Kaplan
İstanbul Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü Doktora Öğrencisi

Bilime yönelik yaklaşımlarda bilgi üretiminde nesnellik, gerçeklik ve kesinlik gibi evrensel standartlar belirlenmiş ve dünyanın incelenmesinde şüpheci, tarafsız ve objektif bir gözle deney ve gözleme tâbi tutulabilen şeylerin bilimsel olacağı kabul edilmiştir. Dolayısıyla bilimin bu yaklaşımı, metafizik argümanları, söylenceleri, mitleri ve astrolojiyi bilimsel olanın tamamen dışında bırakmıştır. Bilimin, bilgiyi akılcı ve deneyci olan sınırlamasına eleştiri getiren önemli isimlerden birisi, Paul Feyerabend'dir. Feyerabend, bilimin gerçekliğe ulaşma konusundaki yöntem üstünlüğünün ve alternatifsizliğinin eleştirel düşüncenin gelişmesini engellediğini savunur. Ona göre, bilimin çoğulcu bir çizgiye kavuşması için mitin, söylencenin ve masalların da dahil olduğu bütün bilgi üretme biçimleri bilimsel üretimin parçası olarak benimsenmelidir. Nitekim, bu çalışma, Feyerabend'in "ne olursa uyar" ilkesine dayanan bilimsel yaklaşımının popülizmdeki bilim karşıtlığının beslendiği bir alan olarak değerlendirecektir.

Bilgi üretimini kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmek isteyen sağ popülizm, günümüzde bilimin evrensel ilkeleriyle savaşan önemli araçlardan biridir. Bu bağlamda, bu çalışmada sağ popülizmin bilgiye dayalı karar alma mekanizmalarına ve özerk bir yapıya sahip üniversitelere nasıl müdahale ettiği incelenecektir. Bu müdahaleler sağ popülizmin bilim karşıtlığından doğmaktadır. Sağ popülist hükümetlerin eleştirel düşünceye yönelik baskı kurarak bilimsel bilginin ne olduğunu belirleme ve akademinin alanını daraltma pratikleri Türkiye, Macaristan ve Amerika Birleşik Devletleri örneklerine bakılarak incelenecektir. Bilimin ve akademinin marjinalleştirilmesinde bu ülkelerin sunduğu ortak temaları ve özgüllükleri şemalandırma yoluyla çalışma, popülizmin bilim karşıtlığı stratejilerini inceleyen literatüre katkı sunmayı hedeflemektedir.

Popülist Dış Politika: Retorikten Fazlası mı? Siyasal Partilerin Muhalefet ve Hükümet Pozisyonları Karşılaştırması

Doç. Dr. İbrahim Saylan
Dokuz Eylül Üniv. İşletme Fak. Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Popülist radikal sağ partiler son yıllarda süreklilik gösteren seçim başarılarıyla pek çok Avrupa ülkesinde siyasal sistemin çeperinden merkezine doğru ilerlemişler ve gerek ulusal gerekse Avrupa Birliği düzeyinde yerleşik ve etkili birer siyasal aktöre dönüşmüşlerdir. Yükselen oyları söz konusu partilerin muhalefet partileri arasında profilini yükseltmiş hatta onları küçük ya da büyük koalisyon ortakları olarak iktidara taşımıştır. Popülizm, yerlicilik ve otoriterliği birleştiren bu partilerin ana akım siyasal partiler üzerinde söylem ve politika düzeyinde çeşitli etkileri olmaktadır. Merkezin radikalleşmesi tartışmalarını da beraberinde getiren bu etkiler içerisinde özellikle göç ve entegrasyon politikaları öne çıkmaktadır.

Bu çalışma ise literatürde gittikçe daha fazla yer bulan popülist dış politika alanına yoğunlaşmakta ve popülist radikal sağ partilerin dış politika konusundaki tutarlılıklarını ve bu

alandaki etkilerini sorgulamaktadır. Müesses nizam eleştirisini "yozlaşmış elitlere" karşı egemenlikçi duruş söylemiyle dış politika alanına da taşıyan Avrupa'daki popülist radikal sağ partiler AB'yi ve ülkelerinin AB ile ilişkilerini ve uluslararası ittifaklara üyeliklerini, ikili dış ilişkilerini büyük oranda yeniden şekillendirme iddiasını taşımaktadırlar. Ancak bu iddiaların gerçekliğinin ve tutarlılığının test edilmesi gerekmektedir. Bu noktadan hareketle, bu çalışma söz konusu partilerin dış politika konusunda hükümet ortağı olmadan önceki ve sonraki söylem ve politika düzeyindeki pozisyonlarını karşılaştırılmaktadır. Popülist dış politikanın bir retorikten ibaret olup olmadığı sorusu araştırmanın odağına alınarak popülist dış politikada iktidar öncesi ve süresindeki süreklilik ve farklılık öğeleri tespit edilmektedir. Ayrıca, koalisyon ortaklığı sonucunda popülistlerin dış politika konusundaki tutum ve tercihlerini ortaklarına benimsetme konusunda ne kadar ısrarcı ve başarılı oldukları ve nihai olarak ulusal düzeyde dış politika değişikliklerine yol açıp açmadıkları sorgulanmaktadır.

Bu amaçla, hükümette yer almış altı popülist radikal sağ partinin AB, NATO, Rusya ve Çin ile ilişkiler konularındaki söylem ve politikaları araştırılmaktadır. Ulusal hükümetlerin büyük ortaklarına örnek olarak, Macaristan'dan Macar Yurttaş Birliği (Fidesz), Polonya'dan Hukuk ve Adalet Partisi (PiS) ve İtalya'dan İtalya'nın Kardeşleri Partisi (FdI); ulusal hükümetlerde küçük ortaklar olarak yer almış partilere örnek olarak ise, Avusturya'dan Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ), İtalya'dan Lega ve Finlandiya'dan Finler Partisi seçilmiştir. Veri kaynağı olarak ilgili partilerin programları, seçim bildirgeleri, koalisyon mutabakat metinleri, liderleri başta olmak üzere parti yetkililerinin konuşmaları, ilgili ulusal parlamento kararları ve Avrupa Birliği düzeyindeki tartışma ve kararlardaki tutum ve pozisyonlara ilişkin belgeler incelenmektedir.

Demokrasinin İnşası:
Demokratik Gerilemeyi ve Demokratik Dayanıklılığı Avrupa Örneğinden Anlamak

Doç. Dr. Kürşat Çınar
ODTÜ Siy. Bil. Kamu. Yön. Böl.
Doç. Dr. Meral Uğur-Çınar
Bilkent Üniversitesi, Siy. Bil. Kamu. Yön. Böl.

Bu çalışma, 2. Dünya Savaşından itibaren Avrupa'daki demokratik sistemlerin performanslarının hangi kurumsal ve sosyoekonomik faktörlerden etkilendiğini hem çoklu-gözlem (large-N), hem de vaka analizleri bağlamında değerlendirmektedir. Araştırmanın ilk kısmında çoklu gözlemle 2000'e yakın vaka içinde Avrupa demokrasilerinin belirleyici unsurları kurumsal faktörler ön planda olmak üzere incelenmektedir. Bu bağlamda, parlementer sistemler yarı başkanlık ve başkanlık sistemleriyle mukayese edilmekte, siyasi yapıların nisbi temsiliyet, meclis yapıları, federal-üniter devlet yapıları da ele alınmaktadır. Bunların yanında demokratik yapıların performasını belirleyebilecek iktisadi kalkınma, gelir eşitsizlikleri ve sosyolojik bölünmüşlük kavramları da ele alınmaktadır. Çoklu gözlemlerin sonrasında Avrupa'daki demokrasilerde görülen gerilemeler ve otokratikleşme dalgaları sistematik bir biçimde kavramsallaştırılmakta ve ölçümlenmektedir. Bu bağlamda, demokratik gerilemenin yaşandığı Arnavutluk, Bosna & Hersek, Bulgaristan, Çekya, Hırvatistan, Karadağ, Macaristan, Makedonya, Moldova, Polonya, Sırbistan, Slovenya, Rusya, Türkiye ve Ukrayna gibi vakalar derinlemesine incelenmektedir.

OTURUM 104

1960-1980 ARASI YILLAR TÜRKİYE'SİNDE SOSYAL UYANIŞIN COĞRAFYASI

Malatya-Ören

Dr. Nursel Tabel Aslan

Bu çalışma, 1960-1980 döneminde sol siyasetin Malatya ve onun küçük bir kasabası olan Ören'de hangi sosyo-ekonomik dinamiklerle geliştiğini tarihsel maddeci bir yaklaşımla incelemektedir. Araştırma, yazılı kaynakların yanı sıra dönemin aktörleriyle yapılan mülakatlar ve kişisel hatıralarla desteklenmiştir. Sunuşta önce Malatya'nın ekonomik, sosyo-kültürel ve siyasi yapısı ele alınacak, ardından sol hareketin kitleselleşme dinamikleri analiz edilecektir. Ören'in söz konusu dönemde sol siyasetle etkileşiminin tarihi satırbaşlarıyla anlatıldıktan sonra, bu siyasi bellek çalışmasının görüştüğüm kişiler tarafından nasıl algılandığı, insanların neleri daha hızlı ve kolay hatırlayıp, neleri hatırlamakta zorlandığı konularına dair notlar ve hafıza mekanizmalarına dair gözlemler paylaşılacaktır. Son olarak, dönemin günümüze yansıyan maddi ve manevi mirası değerlendirilecektir.

Turgutlu (Kasaba)

Dr. Gülcan Ergün

Anadolu'da işletmeye açılan ilk demiryolu hattına (İzmir-Kasaba hattı) ev sahipliği yapan Manisa'nın Turgutlu ilçesi Salihli ve Akhisar'la birlikte 1960-80 arası solun Ege'deki önemli merkezlerinden biridir. Domates yetiştiriciliğinden dolayı TUKAŞ'ın ilk fabrikasının açıldığı yer olması ve onlarca tuğla/kiremit fabrikasına ev sahipliği yapmasının yanı sıra tütün işçiliğinin varlığı bölgede ciddi bir emekçi kitlesinin oluşmasına yol açar. Boşnak, Arnavut, Bulgar göçmenlerinin yanı sıra Çepni ve Araplılar köyleriyle birlikte Turgutlu'da geniş bir etnik çeşitlilik de vardır. TİP sayesinde bu dönemde tüm ülkede olduğu gibi Turgutlu'da da sosyalizmin geniş kitlelere ulaşması ve halkın gözünde meşrulaşması, '60'ların sonu itibariyle yerelde de sol/sosyalist hareketin gelişmesine ve pek çok grevin/mitingin gerçekleşmesine zemin hazırlar. Bütün bunların yanı sıra, Türkiye devrimci hareketinin en özgün siyasal yapılarından biri olan -daha sonra basının onlara verdiği isimle- Kasabalılar hareketinin de ortaya çıktığı yer olması nedeniyle, Turgutlu Türkiye'nin sol/sosyalist coğrafyasının önemli bir parçasını oluşturur.

Antakya

Hasan Durkal

Antakya, 1960'larda çok-kültürlü yapısı ve sınır kenti dinamikleriyle sınıfsal ve kültürel hareketliliğin kesişim noktası haline geldi. Ancak 1971 askeri müdahalesi sonrasında devlet destekli ayrıştırma politika ve operasyonları, kentte bir etno-mezhepsel kutuplaşmayı beraberinde getirdi. 1970'lerde mahalleler, sınıfsal konumlanışın yanı sıra etnik-kültürel aidiyetler temelinde bölünürken, Arap Alevi topluluklar, anti-kapitalist, düzen karşıtı sol siyasetlere yakın dururken, diğer kesimlerin Türkçü veya İslamcı sağ partileri destekledikleri anlaşılmaktadır. 6 Şubat 2023 depremlerinin yerle bir ettiği Antakya'nın yeniden inşası, mevcut otoriter iktidar ve büyük müteahhitlik firmaları ortaklığında yerel kimliği, tarihi dokuyu ve hafızayı dışlayan bir anlayışla yürütüldüğü günümüzde sol siyasal belleğini ortaya çıkarmaya

dönük çalışmaların anlamlı ve değerli olduğu düşünülmektedir. Nitekim, bu çalışmanın ortaya çıkmasında da söz konusu kaygı önemli bir rol oynamıştır.

OTURUM 105

EKOLOJİK KRİZ, YENİ-EKSTRAKTİVİZM VE "YEŞİL DÖNÜŞÜM" BAĞLAMINDA LATİN AMERİKA

Brezilya Amazonlarında Ekstraktivizm, Ormansızlaşma ve Yerli Direnişi: Bolsonaro Sonrası Dönemde Ekolojik Adalet Arayışı

Doç. Dr. Esra Akgemci
Selçuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler

Bu bildiri, Brezilya Amazonu'ndaki ormansızlaşma ve doğal kaynak sömürüsünü, tarihsel materyalist bir çerçevede ve yerli halkların direnişleri bağlamında analiz etmektedir. Amazonlar, gezegenin en büyük karbon yutak alanlarından biri olarak küresel iklim istikrarında hayati bir role sahiptir. Ancak sömürgecilik döneminden bu yana altın, demir cevheri, petrol, soya ve sığır eti gibi ihraç ürünleri üzerinden şekillenen ekstraktivist kalkınma stratejileri, bu ekosistemi geri dönülmez bir eşiğe sürüklemiştir. 21. yüzyılda Latin Amerika'da ortaya çıkan yeni-ekstraktivizm modeli, neoliberal küreselleşme içinde devlet müdahaleciliğinin "sosyal" bir versiyonu olarak gelir dağılımındaki eşitsizlikleri azaltma ve yoksulluğu hafifletme hedefleri taşırken, doğanın temellükü, emek sömürüsü ve asimetrik ekolojik ilişkiler üzerinden neoliberal birikim mantığını sürdürmektedir. Brezilya'da İşçi Partisi (PT) hükümetleri döneminde (2003-2016) Amazonların korunması amacıyla sürdürülebilir kalkınma projeleri ve orman izleme sistemleri uygulanmış, ancak endüstriyel tarım ve madencilik sektörlerinin çıkarları korunmaya devam etmiştir. Jair Bolsonaro döneminde (2018-2022) çevre koruma kurumlarının zayıflatılması, arazi gaspının artması ve yerli topraklarının işgaline göz yumulması, ormansızlaşma oranını %22'ye çıkarmış; Amazonların "ekolojik çöküş" noktasına yaklaşmasına yol açmıştır. Lula da Silva'nın 2023'teki dönüşü, Yerli Halkları Bakanlığı'nın kurulması ve COP27'de verilen çevre taahhütleriyle yeni bir umut yaratmıştır. Ancak, uluslararası iklim finansmanı, yeşil yatırım programları ve AB-Mercosur ticaret anlaşması gibi dış politika gündemleri, hükümetin hem orman koruma hem de ihracatçı sektörleri destekleme yönündeki çelişkilerini derinleştirmektedir. Bu bağlamda, Amazonların korunması meselesi, yalnızca ulusal bir çevre politikası değil, aynı zamanda küresel iklim yönetişimi, ticaret rejimleri ve ekolojik adalet tartışmalarının kesişim noktasında yer almaktadır. Bildiri, Marx'ın "metabolik yarık" teorisi ve ilk birikim tartışmaları ışığında, ekstraktivizmin kapitalizmin yapısal bir özelliği olarak sürekliliğini ortaya koymakta; ekofeminist perspektiften yerli kadınların ekolojik mücadeledeki öncü rolünü vurgulamaktadır. Brezilya Amazonu'nda Yarang Kadın Hareketi gibi yerel inisiyatifler, post-ekstraktivist bir gelecek için somut alternatifler sunmaktadır. Sonuç olarak, Bolsonaro sonrası dönemde ekolojik adaletin sağlanması, yeni-ekstraktivist stratejinin aşılması ve "İyi Yaşamak" (*Buen Vivir*) felsefesinden ilham alan, yerel toplulukların karar alma süreçlerine tam katılımını sağlayan post-ekstraktivist bir kalkınma modelinin benimsenmesine bağlıdır. Böyle bir dönüşüm, yalnızca Brezilya'nın değil, tüm Latin Amerika'nın ve Küresel Güney'in iklim krizine karşı direncini güçlendirecek, Amazonları bir "ekolojik barış alanı" olarak yeniden konumlandıracaktır.

Anahtar Kelimeler: Brezilya Amazonu, ormansızlaşma, ekstraktivizm, yeni-ekstraktivizm, post-ekstraktivizm, ekolojik adalet, yerli direnişi.

Lityum Üçgeninin İç Acıları: Bolivya, Arjantin ve Şili'de Devlet-Sermaye İlişkileri ve Mücadele Dinamikleri

Doç. Dr. Aylin Topal
ODTÜ, İİBF Siy. Bil. Kamu. Yön. Böl.
Abdulkadir Deveci

Dijital ve yenilenebilir enerji dönüşümü, neoliberal dönemin içinde bulunduğu çevresel, ekonomik, politik ve toplumsal krizlerden kurtuluş reçetesi olarak işlev görmektedir. Bu ikili dönüşüm süreci, küresel boyuttaki meşruiyetini güçlendirerek ilerledikçe yeni ekonomi politik ilişkiler meydana gelmektedir. Bu ilişkiler arasında en az görünürlüğe sahip olansa yeni ilkel birikim modelleri ve hammadde arayışlarıdır. Her iki dönüşümün de temel ihtiyaçlarından biri olan lityum elementi, yeni tip ekonomi politik ilişkilerin merkezinde durmaktadır. 1970'lerde lityum-iyon pillerle önem kazanan bu mineral, bugünkü konumu ile birlikte kritik mineral şeklinde adlandırılmaktadır. Golden Sachs'ın beyaz altın diye adlandırdığı lityum rezervlerinin büyük bir kısmı Latin Amerika'da Lityum Üçgeni olarak da bilinen Arjantin, Bolivya ve Şili'deki tuz göllerinde bulunmaktadır. Lityumun artan önemiyle birlikte hem ulusal hem uluslararası boyutta önem kazanan bu tuz gölleri hem söz konusu devletler için yeşil çıkarmacılık (green extractivism) veya yeni çıkarmacılık (neo-extractivizm) diye bilinen kalkınma modelleri aracılığıyla bir zenginlik olarak görülmekte hem de uluslararası maden şirketleri için bir ilkel birikim kaynağı olarak göz kamaştırmaktadır. Öte yandan bu tuz gölleri birçok Amerikan yerlisinin yaşamını sürdürdüğü yerlerdir. Bunun sonucu olarak Lityum Üçgeni, neoliberalizmin yeşil ve parlak çözümünün karanlık tarafına, yeni çatışmalara ve baskılara da ev sahipliği etmektedir. Bu karışık ilişkileri anlamak amacıyla, biz bu makalede, Poulantzas'ın sınıf güçlerinin çatışmalarının yoğunlaştığı alan olarak tanımladığı devlet tanımından ve neoliberalizmin yarattığı krizler sonucu ortaya çıkan otoriter devletçilik açıklamalarından yararlanarak bugünkü devletin formunu ve rollerini uluslararası sermaye-devlet ve devlet-sınıf çatışmaları üzerinden anlatmaya çalışmaktayız. Bu makalede bir yandan Çin menşeli yeni yükselen uluslararası şirketler ve eski uluslararası şirketler arasında, diğer yandan yerli halklar ve şirketler arasındaki çatışmaların odağındaki bu devletlerin politikaları, Şili'de merkeziyetçi ve Arjantin'deki adem-i merkeziyetçi yerel özelleştirilmiş baskı, Bolivya'da askerileştirilmiş kemer sıkma politikaları ile açıklanmaktadır. Bu politikalar, finansallaşmış birikim modelleriyle bugün ortaya çıkmakta olan yeni devlet formları arasındaki ilişkiyi bize sunmaktadır. İlk bölümde lityum ve ikili dönüşümün bugünkü durumu anlatılmaktadır, ikinci bölümde neoliberalizmin krizlerine deva olarak sunulan ikili dönüşüm ve Poulantzas'ın devlet teorisiyle ilişkisi anlatılmaktadır. Üçüncü bölümde Lityum üçgeninde beyaz altının önem kazanmasıyla ortaya çıkan farklı uluslararası sermaye-devlet ilişkileri, dördüncü bölümde de bu ülkelerdeki devlet- yerli halklar arasındaki ilişkiler açıklanmaktadır. Sonuç bölümünde de lityum ve ikili dönüşüm etrafında gelişen yeni ekonomi politik ilişkilerin uluslararası, ulusal ve yerel düzeydeki etkileri kritik bir perspektiften tartışılmaktadır.

OTURUM 106

SAĞLIK VE DENETİM

Doğumun Medikalizasyonu: Yeri, Şekli, Zamanı Kimin Kararı?

Dr. Seval Ünlü Gök
Beykoz Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Türkiye'de doğum son on beş yıldır özellikle iki açıdan kamusal tartışmada kendine yer bulmakta: Birincisi özellikle 2012'den beri AKP'nin benimsediği sezaryen karşıtı söylem, politika ve uygulamalar çerçevesinde ve temel olarak sezaryen oranlarının yüksekliği etrafında. İkincisi ise 2024'te açığa çıkan ve kamuoyunda faili "yenidoğan çetesi" olarak bilinen, bazı özel hastanelerin yoğun bakım ünitelerindeki bebek ölümlerine dair hala süren dava aracılığıyla. Bu iki konuyla ilgili kamusal tartışmanın çerçevelendirilme biçimi ve temel referansları, barındırdığı güç ilişkilerine dair önemli ipuçları sunuyor. AKP iktidarının hüküm sürdüğü son yirmi üç yılda izlenen neoliberal sağlık politikalarının etkisiyle Türkiye, sezaryen oranlarında dünya birinciliğine ulaşmışken aynı hükümet eliyle yürütülen sezaryen karşıtı kampanyalarda dini referanslar ve doğal olanı fıtratla bağdaştıran söylemler öne çıkıyor. "Yenidoğan çetesi" davasına dair tartışmaların merkezinde ise bir yandan sanıkların "cani"liği, diğer yandan özel hastanelerin aşırı ticarileşmesi yer alıyor. Ne var ki hem sezaryen oranlarının yüksekliği hem de yenidoğan bebeklerin özel hastanelerin yoğun bakım ünitelerine sevk edilmesi ve buradaki koşullar, doğumun medikalizasyonuyla yakından ilgiliyken her iki konu da kamuoyunda altta yatan bu temel sebeple yeterince ilişkilendirilmiyor.

Doğumun medikalizasyonu, çoğu durumda hastalıkla ilişkili olmayan hamilelik, doğum, lohusalık ve yenidoğan bakım süreçlerinin sağlık ve hastalığa referansla tanımlanmasını ve tıbbi normlara uygun hale getirilmesini ifade ediyor. Doğumun medikalizasyonuyla iki önemli değişim yaşandı. İlki mesleki anlamda ebelerin kadın bedeni ve üremeye dair bilgisinin denetim altına alınıp doğumun modern aklı ve bilimi temsil eden doktorun işine dönüşmesiyle ilgili. Diğeri ise doğumun evlerden hastaneye taşınmasına bağlı mekânsal yer değişikliğinden kaynaklanıyor. Bu iki unsur doğumun yerini, şeklini ve zamanını büyük ölçüde belirliyor. Bu belirlenim, çoğu zaman doğumun asli öznesi olan kadınların eldeki seçenekler içerisinde bilgiye ulaşma, kendi arzu ve iradeleriyle "tercih"te bulunma, arzu edilen bakım/sağlık hizmeti alma imkanının sorgulanmasına yol açıyor.

Bu çalışmada, kamusal tartışmada yeterince görünür olmayan medikalizasyon konusunu, doğumun asli faili olan kadınların doğum deneyimleri açısından ele alacağım. 2022-2024 yılları arasında yirmi iki kadınla gerçekleştirmiş olduğum doğum hikayelerine odaklanan anlatı araştırması, Türkiye'de doğumun medikalizasyonunu farklı boyutları ve katmanları ile tartışmak için imkân sunuyor. Sezaryen, doğumun medikalizasyonu açısından önemli bir gösterge olsa da Türkiye'de medikalizasyonun geldiği boyutu anlamak için doğum hikayelerindeki farklı boyutlara odaklanmak gerekiyor. Medikalizasyonun kadınlar tarafından deneyimlenme biçimleri; konunun doğum şekli ne olursa olsun doğum sırasında yapılan tıbbi müdahaleler, medikalizasyona karşı gelişmekte olan doğal doğum akımının kadınlar tarafından alımlanışı ve sonuçları açısından ele alınması gerekliliğini öne çıkıyor. Burada, yapısal koşullar ve belirli sosyoekonomik/kültürel bağlamda kadınların kendi doğum deneyimlerini nasıl hatırlayıp hikayeleştirdiklerini, doğuma ilişkin kararlarda söz sahibi olup olamadıklarını, tıbbi otoriteyle ne şekilde ilişkilendiklerini öznel anlatılardan yola çıkarak irdeleyeceğim. Bunları, modernleşmeye paralel olarak gelişen medikalizasyon sorunsalı ekseninde ele alarak

mahremiyet alanına sıkışmış olan doğumu daha geniş bir çerçevede kamusal dilde tartışmayı amaçlıyorum.

Panoptikon ve Çeşitli Bağlamlarda Sağlık Gözetimi

Pelin Nur Çağlayan
ODTÜ

Bu çalışma, Jeremy Bentham'ın ortaya attığı ve Michel Foucault'nun yorumladığı Panoptikon kavramını farklı bağlamlarda değerlendirerek modern gözetim pratiklerini analiz eder. Çalışmanın temel araştırma sorusu Panoptikon modelinin günümüzde nasıl bir dönüşüm geçirmiş olduğu ve farklı bağlamlarda nasıl bir gözetim mekanizması olarak işlediğidir. Bu soru ile modern gözetim biçimlerinin bireylerin mahremiyeti ve özerkliği üzerindeki etkilerini incelemeyi hedefler.

Bu metin Zuboff'un "gözetim kapitalizmi" kavramı, Agamben'in "istisna hali" kavramı ve Foucault'nun "bilgi nesnesi" kavramlarını günümüzdeki bağlam ve örnekleriyle bütünleşik biçimde inceler. Zuboff "gözetim kapitalizmi" kavramı ile kişisel verilerin ve özellikle sağlık verilerinin rıza olmaksızın kullanımının bireyleri ekonomik manipülasyonların nesnesi haline geldiğini ifade eder. Bu bağlamda bireyler yalnızca hasta olarak görülmekten çıkıp, piyasa dinamikleri içerisinde birer veri nesnesine dönüşmektedirler. Agamben'in istisna hali kavramı ise, kriz dönemlerinde devletlerin birey haklarını sınırlandırıp kendi yetki alanlarını genişleterek gözetim pratiklerini nasıl yaygınlaştırdığını açıklar. COVID-19 pandemisi küresel anlamda olağanüstü hallerin uygulandığı ortamlar yaratmış ve bireylerin gözetim altında olmalarına gerekçe oluşturmuştur.

Foucault'nun "bilgi nesnesi" kavramı, hastaların birer gözlem, sınıflandırma ve kayıt nesneleri haline geldiklerini ve bunun ortaya attığı asimetrik güç dinamiğini ifade eder. Buna örnek olarak bireyleri hem korumayı hem de kontrol altına tutmayı hedefleyen ruh sağlığı kuruluşları gösterilebilir. Bu kuruluşlarda yapılan gözetimler hem bireyleri insandışılaştırır (dehümanizasyon), hem de gözetim kaynaklı özdenetim yapmalarına sebep olup iyileşme süreçlerini etkileyebilir. Bu çeşitli bağlamlarda, bireyler Panoptikon'daki gibi gözlenip gözlenmedikleri bilgisine sahip olmadan özdenetim geliştirerek davranışlarını düzenlerler. Bu durum ise bireylerin mahremiyeti ve özerk hareket etme kabiliyetlerini sorgulanır bir hale getirir. Tüm bunları kapsayacak şekilde, Deleuze da "kontrol toplumu" kavramıyla bu gözetim mekanizmalarının fiziksel ortamlar yerine internet ve medya gibi daha soyut ortamlara taşındığını ve bu şekilde daha az görünür hale geldiğini açıklar. Veriler fiziksel ortama dayansa dahi bunların dijital ortamda görüntülenmesi ve işlenmesi daha geniş düzeyde gerçekleşen bir sürekli kontrol mekanizması yaratır.

Bu çalışma, Bentham'ın ortaya attığı Panoptikon modelinin günümüzde sağlık alanında nasıl evrilmiş olduğunu açıklar ve Foucault'nun disiplinci iktidar anlayışının nasıl modern sistemlerde konsolide olduğunu vurgular.

Anahtar kelimeler: Panoptikon, gözetim, veri toplama, nesneleştirme, kontrol

Menopozun Çoğul Hâlleri ve Baş Etme Pratikleri

Esra Gedik
Yozgat Bozok Üniversitesi

Bu çalışma, menopozun kadınlar tarafından nasıl deneyimlendiğini; doğal yolla, tıbbi müdahale sonucu ya da erken yaşta menopoza giren kadınların karşılaştığı zorlukları ve geliştirdikleri baş etme stratejilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Bireysel bir biyolojik süreç olarak tanımlansa da menopozun toplumsal cinsiyet rolleri, sağlık hizmetlerinin sunumu ve kültürel normlarla şekillendiği; bu nedenle çok katmanlı bir deneyim olarak ele alınması gerektiği varsayımı çalışmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Araştırma, nitel araştırma yöntemiyle yürütülmüş ve farklı menopoz biçimlerine sahip 30 kadınla yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar doğal menopoz, tıbbi menopoz (örneğin histerektomi sonrası) ve erken menopoz (40 yaş altı) kategorileri temelinde seçilmiştir. Veriler tematik analiz yöntemiyle değerlendirilmiş, kadınların menopoz sürecine dair bilgi düzeyleri, bu süreci nasıl anlamlandırdıkları, karşılaştıkları sağlık ve toplumsal sorunlar ile baş etme yöntemleri temalar etrafında analiz edilmiştir.

Bulgular, menopoz deneyiminin yalnızca fizyolojik değil, aynı zamanda kültürel, psikolojik ve sosyal boyutlara sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Doğal yolla menopoza giren kadınlar süreci "yaşın doğal akışı" olarak tanımlayıp daha kabullenici bir tutum sergilerken, tıbbi ya da erken menopoz yaşayan kadınların süreci daha ani, travmatik ve kırılgan biçimlerde deneyimledikleri gözlemlenmiştir. Tıbbi menopoz geçiren kadınlar, beden bütünlüğü ve kadınlık kimliğiyle ilgili sorgulamalar yaşarken; erken menopoz yaşayan kadınlarda doğurganlık kaybının yanı sıra yaşıtlarından farklılaşmanın yarattığı izolasyon hissi öne çıkmaktadır.

Katılımcıların büyük çoğunluğu menopoz sürecine dair bilgi eksikliği yaşadığını, sağlık hizmetlerinde ise yalnızca biyomedikal yaklaşımların (özellikle hormon tedavilerinin) öne çıktığını ifade etmiştir. Bununla birlikte, bazı kadınlar yoga, bitkisel takviyeler, dini/spiritüel pratikler ve kadın dayanışması gibi alternatif destek mekanizmaları geliştirerek bu süreci daha olumlu deneyimlediklerini belirtmiştir.

Bu araştırma, menopozun bireysel değil kolektif yönleri olan, biyolojik olduğu kadar toplumsal olan bir deneyim olduğunu göstermektedir. Ayrıca, mevcut sağlık hizmetlerinin kadınların duygusal ve toplumsal ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak olduğunu; buna karşın kadınların gündelik yaşamda geliştirdikleri çeşitli baş etme stratejilerinin bu boşluğu bir ölçüde doldurduğunu ortaya koymaktadır. Çalışma, menopozun yalnızca bir "son" değil, aynı zamanda yeniden anlamlandırma ve dönüşüm süreci olarak da ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır.
Anahtar Kelimeler: Menopoz, erken menopoz, kadın sağlığı, bedensel deneyim

OTURUM 107

FİNANSALLAŞMA VE DEVLET

Türkiye Varlık Fonu'nun Denetimi

Yiğit Kocahan
Ege Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi

Ulusal Varlık Fonları (UVF), 1950'lerden başlayarak özellikle 2000'li yıllarda hızla yaygınlaşan bir varlık türüdür. Geleneksel olarak, doğal kaynak gelirlerine ve ticaret fazlasına dayanarak kurulan UVF'ler, bu gelir fazlalarını değerlendirme ve kuşaklararası servet transferi amacı taşımaktadır. Son yıllarda, geleneksel biçiminden farklı kaynaklarla ve hedeflerle UVF'lerin ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Gelişmekte olan ülkelerden Türkiye'de de yakın zamanda bir UVF oluşturulmuştur. 15 Temmuz 2016 darbe girişiminden yaklaşık 40 gün sonra, oldukça çalkantılı bir dönemde Türkiye Varlık Fonu (TVF), sermaye piyasalarında araç çeşitliliği ve derinliğine katkı sağlamak, yurt içinde kamuya ait olan varlıkları ekonomiye kazandırmak, dış kaynak temin etmek ve büyük ölçekli yatırımlara iştirak etmek amacıyla kurulmuştur. Günümüze gelene kadar, farklı sektörlerden birçok banka, şirket ve taşınmaz, fona devredilerek devasa değerde varlık portföyüne ulaşmıştır. Türkiye'nin bütçe açığı, dış ticaret açığı, yüksek enflasyon, yüksek vergiler ve düşük tasarruf oranları, Gini katsayısı, eğitim düzeyi yahut işsizlik gibi göstergelerine bakıldığında uzun zamandır makroekonomik istikrarsızlık yaşadığı görülmektedir.

Bu nedenle, TVF uygulamaya girdikten sonra siyasiler, araştırmacılar, gazeteciler ve diğer konuyla ilgili birçok aktör tarafından sürekli tartışılmıştır. TVF'nin genel olarak eleştirildiği konuları, kuruluş şekli, niteliği, amaçları, faaliyetleri, işlevi, yönetimi, yetkileri, şeffaflığı ve denetimi şeklinde sınıflandırmak mümkündür. Literatür incelendiğinde, UVF'lerin özellikleri arasında denetimin oldukça önemli yer tuttuğu, bir anlamda diğer özellikleri de kapsayan üst çerçeve olduğu görülmektedir. Bu araştırmanın amacı da TVF'nin denetim mekanizmasını incelemektir. Çalışmada kullanılan materyaller, TVF ile ilgili yasal düzenlemeler, TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu tutanakları, ulusal ve uluslararası raporlar, Linaburg-Maduell Şeffaflık Endeksi ve Santiago Prensipleri gibi uluslararası ilkeler, resmi kurum siteleri, haber siteleri ve akademik literatürdür. Bu materyallerden elde edilen veriler incelenirken yorumsamacı bir yaklaşım benimsenmiş olup döküman analizi, söylem analizi ve karşılaştırmalı analiz teknikleri kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre TVF'nin denetim süreci üç merciden oluşmaktadır. Bunlar, formel bir uygulama olan bağımsız denetim; hiyerarşik bir aşama olan merkezi denetim ve tartışmalı bir prosedüre dönüşen TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu denetimidir. Tüm bu denetim sürecinde, hukuki düzenleme ve kurumsal yönetişim eksiklikleri, kamuoyu erişimine kapalı olması, uluslararası standartların tam olarak benimsenmemesi, raporların eksik ve düzensiz paylaşılması gibi birçok aksaklık yaşandığı gözlemlenmiştir. Bu nedenle çalışmada, TVF'nin etkili ve işler bir denetim mekanizmasına sahip olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Finansal Riskin Toplumsallaştırılmasının Kurumsal Sureti: Türkiye'de Varlık Yönetim Şirketleri

Araş. Gör. Özgürcan Alkan
ODTÜ, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

Küresel finans piyasalarının geçtiğimiz on yıllardaki muazzam gelişmesi, finansal risklerin de zaman-mekansal ölçekte genişlediği ve çeşitlendiği bir toplumsal manzara yaratmıştır. Neoliberalizm öncülüğünde, gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere ihraç edilen finansallaşma süreci, finansal risklerin nasıl idare edileceğine dair yeni bir mücadele alanının ortaya çıkmasını da beraberinde getirmiştir. Bu yeni türden risklerin idaresine yönelen ilgi, şüphesiz bir küresel sistem olan kapitalizmin tarihsel süreçte hangi 'idare' mekanizmalarını gereksindiğinden ayrı ele alınamaz. Bir başka ifadeyle, kapitalist üretim biçimini eleştirel perspektiften tartışmaya açan geniş bir literatürün farklı kelimelerle sorguladığı, eski ama eskimemiş bir tartışma yeniden hatırlanmadan finansal risk meselesini sorunsallaştırmak mümkün değildir: *krizlerin maliyetini kim öder, kapitalizmin risklerini kim üstlenir?* Bu çalışma, mevzubahis kadim soruyu finansallaşma bağlamında yeniden gündem ederek, finansal risk yönetimi meselesini, varlık yönetim şirketleri üzerinden tartışmaya açmayı amaçlamaktadır.

Bankaların yüklü miktardaki sorunlu kredilerini yüksek iskonto oranlarıyla satın alarak borcu yeniden yapılandıran ve belli bir vadede yeniden tahsil eden bu şirketler, ana akım literatürde teknik bir risk tasfiye enstrümanına indirgenmektedir. Banka bilançolarında büyüyen risklerin sistemin bütününe yönelmeden tasfiye edilebildiği, bu yolla da kredi mekanizmalarının yeniden canlandırılarak finans piyasalarının istikrara kavuştuğu resmedilmektedir. Finansal riskin ölçülebilir, metalaştırılabilir ve mübadele edilebilir bu yeni görünümü; finansa dayalı birikimin sınıf temelli sömürücü doğasını gizleyerek riske dair depolitize edilmiş bir kavrayışı pekiştirmektedir.

Böylesi bir bağlamda bu çalışma, sorunlu borç ticaretini temel alan bu şirketlerin çağdaş finansal mimarideki konumunun teknik bir aparat olmanın ötesinde, kriz koşullarının geleceğe ötelenmesi anlamında riskin toplumsallaştırılması sürecinin bir parçası olduğunu iddia etmektedir. Bu toplumsallaştırılma süreci, müdahale kapasitesi kısıtlanmış bir devleti değil, finans gibi farklı piyasa mantıklarına kendini adapte ederek yeni aparatlarla donatılan güçlü bir devlet aygıtını gereksinmektedir. Türkiye'de varlık yönetim şirketlerinin ortaya çıkışı ve gelişimi buna iyi bir örnek teşkil etmektedir.

Finans-Yörüngesinde Devlet: Hindistan'da Kalkınma Politikalarının Dönüşümü ve Güncel Devlet Biçimi Üzerine Bir Tartışma

Dr. Pınar Kahya
İnönü Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

Bu bildiri, Hindistan'da 2010'lu yıllar boyunca gerçekleşen kalkınma rejimi dönüşümünü finansallaşma perspektifinden ele almakta; devletin kurumsal yapısı ve kalkınma finansmanındaki yeniden yapılanmayı incelemektedir. Hindistan'ın banka temelli finansal sistemden piyasa temelli finansal sisteme geçişi, devlet müdahalesinin biçimini ve kalkınma önceliklerini köklü biçimde yeniden tanımlamıştır. Sermaye hesabının kısmi serbestleştirilmesi, yukarıdan aşağıya yürütülen finansal içerilme politikaları ve banka dışı finansal kuruluşların artan rolü bu dönüşümün temel dinamiklerini oluşturmaktadır. Çalışma, Planlama

Komisyonu'nun kaldırılarak yerine NITI Aayog'un kurulmasını, kalkınma yönetişiminin planlamacı bir yapıdan piyasa mantığına uyumlu teknokratik bir düşünce kuruluşuna evrilmesi olarak değerlendirmektedir.

Aynı dönemde, altyapı yatırımlarında baskın model hâline gelen Kamu-Özel Ortaklıkları (PPP), risklerin azaltılması (de-risking) stratejileriyle özel sektör yatırımlarını ve finansal piyasaları sürece dahil etmeyi amaçlamaktadır. 2021 yılında kurulan Ulusal Altyapı ve Kalkınma Finansmanı Bankası (NaBFID) ise, geleneksel Kalkınma Finans Kurumlarının (DFI) gerileyen rolünü ikame ederek, finans odaklı kalkınma anlayışını kurumsallaştırmaktadır. Bu dönüşümün kavramsallaştırılması için çalışmada "finans-yörüngesinde devlet" kavramı önerilmektedir. Bu kavram, finansal akışların, varlıkların paraya çevrilmesinin ve altyapı yatırımlarının, sanayileşme ve yeniden dağıtım gibi klasik kalkınma hedeflerinin önüne geçtiği yeni bir devlet biçimini tanımlamaktadır. Bu yönelim, geçici bir politika tercihi değil, Hindistan devletinin stratejik seçiciliğinde yaşanan daha derin bir dönüşümün ifadesidir. Çalışma, finansallaşmanın yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda devletin kurumsal mimarisini dönüştüren bir süreç olduğunu savunmaktadır.

Rekabetçi Dayanışma: Pandemi döneminde Sağlık Ürünleri Denetiminin Eleştirel Siyasal İktisat Perspektifinden Değerlendirilmesi

Doç. Dr. İpek Eren Vural
ODTU, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

Düzenleme ile ilgili ana akım kuramlar pandemi döneminde liberal demokratik rejimlerde COVID-19'un yayılım ve tutulumunu engellemek için geliştirilen ilaç ve aşıların denetlenmesi ile ilgili faaliyet, süreç ve pratikleri açıklamakta yetersizdir. Bu araştırma, Kanada Sağlık Ajansı, Health Canada, ile Avrupa İlaç Ajansı (EMA), Birleşik Krallık İlaç ve Sağlık Ürünleri Denetim Ajansı (MHRA), Amerika Birleşik Devletleri Gıda ve İlaç Ajansı (USFDA) gibi ulusal sağlık otoritelerinin, 2020 -2022 yılları arasında, COVID-19 ürünlerinin piyasa sunumundan önce, güvenlik, etkinlik ve kalitelerini denetlemeye yönelik gerçekleştirdikleri faaliyet, süreç, ve pratiklerini incelemektedir. Çalışmada kullanılan birincil veriler Health Canada'da ilaç ve aşıların denetim faaliyetlerini yürüten bilim insanları ve bürokratlar ile yapılan yarı yapılandırılmış mülakatlar ile Health Canada ve yukarıda belirtilen diğer ulusal ajansların yayınladığı rapor, karar ve dokümanların taranmasından elde edilmiştir.

Çalışma, pandemi döneminde sağlık ürünlerinin denetimi ile ilgili iki bulgu ortaya koymaktadır. İlk olarak, COVID 19, sağlık ürünlerinin denetimine içkin olan iki amaç -- ilaca ulaşım ve ilaçların güvenlik, etkinlik ve kalitesinin sağlanması-- arasındaki çelişkileri yoğunlaştırmıştır. Çağdaş sistemlerde söz konusu çelişkiler, on ila on iki yıllık zaman dilimlerine yayılan, bir seri pre-klinik ve klinik araştırmalar sonucunda geliştirilen bilimsel kanıtlar ışığında kontrol edilmektedir. Pandemi koşullarında, kamu sağlığı ve küresel toplumsal üretim ilişkilerinin devamlılığını sağlamaya yönelik olarak, geniş çaplı devlet yatırımları sayesinde geliştirilen COVID 19 teknolojilerinin, sağlık otoritelerince hem piyasa sunumlarının hızlandırılması, hem de etkinlik, güvenlik ve kalite denetimlerinin kısıtlı bilimsel kanıt ve çalışmalar zemininde tamamlanmasına yönelik siyasi, ekonomik, insani ve mesleki baskılar artmıştır. İkinci olarak, Health Canada ve diğer ulusal sağlık otoriteleri, COVID-19 ürünlerinin denetimi için uluslararası düzeyde birbirleri ile, daha önce görülmemiş boyutlarda, işbirliği ve rekabet faaliyetleri içeren, ve bizim çalışmada 'rekabetçi dayanışma' olarak tanımladığımız, bir strateji geliştirmişlerdir.

Eleştirel siyasal iktisat perspektifinden yararlanarak, sağlık otoritelerinin rekabetçi dayanışma stratejisini, pandemi koşullarında yansımasını COVID-19 ürünlerinin denetiminde bulan, kapitalizm ve demokrasi arasındaki çelişkileri yönetmede kullandıklarını iddia ediyoruz. Veriler ışığında, Health Canada ve diğer ulusal sağlık otoritelerince kullanılan rekabetçi dayanışma stratejisinin COVID 19 teknolojilerinin etkinlik ve güvenlik denetimlerine dair toplumsal güven yaratarak kullanımlarını yaygınlaştıran, küresel toplumsal üretim ilişkilerini destekleyen ve bu ilişkilere rıza devşiren rollerini inceliyoruz. Eleştirel siyasal iktisat perspektifi böylece sağlık ürünleri denetim süreçlerinin, ana akim kuramlar tarafından göz ardı edilen, diyalektik ve dinamik özelliklerini değerlendirmemizi sağlamaktadır.

OTURUM 108

PSİKOLOJİ I

Göçün Psikolojik Yansımaları: Depresyon ve İntihar Bağlamında Bir İnceleme

Arş. Gör. Zehra Öztürk
Atatürk Üniversitesi, Psikoloji Bölümü

Bu çalışma, göç olgusunun bireylerin psikolojik sağlığı üzerindeki etkilerini özellikle depresyon ve intihar riski bağlamında incelemeyi amaçlamaktadır. Göç, bireylerin yer değiştirme süreci boyunca maruz kaldığı ekonomik, sosyal, siyasal ve çevresel stresörlerin bir sonucu olarak ruhsal bütünlüklerini tehdit edebilmektedir. Göç öncesi (savaş, travma, yoksulluk), göç sırası (ayrılma, kayıp, şiddet), ve göç sonrası (uyum süreci, dışlanma, statü belirsizliği) dönemlerin her biri, bireyin psikolojik sağlığında olumsuz etkiler doğurabilecek risk faktörleri barındırmaktadır. Özellikle mülteci ve sığınmacı konumundaki bireyler arasında Travma Sonrası Stres Bozukluğu ve majör depresif bozukluk görülme oranları dikkat çekici düzeyde yüksektir. Araştırmalar, göçmenlerin yerel halkla karşılaştırıldığında daha fazla depresyon belirtisi bildirdiğini, sosyal destek eksikliği, barınma güvencesizliği, ayrımcılık ve kültürel uyumsuzluğun bu durumu pekiştirdiğini göstermektedir. Kadınlar, refakatsiz çocuklar ve engelli bireyler gibi kırılgan gruplar bu risklere daha fazla açıktır. Depresyonun ilerleyen aşamalarında intihar düşüncesi ve davranışları ortaya çıkabilmektedir. Alanyazın, bazı göçmen gruplarda intihar oranlarının genel nüfusa göre daha yüksek olduğunu, özellikle Avrupa dışı ülkelerden gelen kadın göçmenlerin en riskli grubu oluşturduğunu vurgulamaktadır. Türkiye özelinde ise göçmenler arasında intihar riski, yeterli sosyal destekten yoksunluk, istismara açık yaşam koşulları ve ruh sağlığı hizmetlerine erişim kısıtlılığı nedeniyle artmaktadır. Sonuç olarak, göç eden bireylerin yalnızca temel yaşam gereksinimlerinin değil, aynı zamanda ruhsal ve psikososyal ihtiyaçlarının da karşılanması gereklidir. Ruh sağlığı uzmanlarının kültürel uyumlu ve dil engellerini gözeten yaklaşımlar geliştirmesi, intihar riskinin azaltılması ve depresif semptomların erken tanılanması açısından önem taşımaktadır. Ayrıca göçmen çocuklar ve kadınlar gibi hassas gruplara yönelik önleyici müdahale modelleri geliştirilmelidir. Ruh sağlığı hizmetlerinin sadece tedavi değil, koruyucu ve güçlendirici nitelikte planlanması göçmenlerin uyum ve iyilik halini destekleyecektir.
Anahtar Kelimeler: *Göç, Depresyon, İntihar*

Yabancılaşma ve Lacan'da Dilin Yabancılığı

Demet Can Yalman

Lacan'a göre özne kendisinden önce var olan ve ölümünden sonra da devam edecek dil ve söylemin içine doğmaktadır. Anne ve baba çocuklarının doğumundan önce bu yeni üye ile ne yapacakları, ona ne isim verecekleri hakkında konuşurlar. Bu nedenle, çocuk fiziksel anlamda dünyaya gelmeden önce anne ve babanın dil dünyasında var olur. Anne ve babanın kullandığı kelimeler de onlara ait olmayıp, kendilerinden önce var olmuş ve kendilerinden sonra da var olacaklardır. Lacan'a göre dilin alanı sembolik düzlemin ve Büyük Başka'nın (Autre) alanıdır. Lacan'ın teorisinde dil, Başka ve bilinçdışı oldukça ilişkilidir. Bu bağlamda, Lacan'ın ünlü sözü olan "Bilinçdışı dil gibi yapılanmıştır" bilinçdışının dil ile yakın ilişkisini ortaya koyar. Lacan ünlü dilbilimci Saussure'den etkilenerek, dilin gösterilen ve gösterenden oluştuğu görüşüne katılır. Saussure dilde bir şeyi anlatırken gösterilen ve gösteren eşitliğini savunur. Lacan ise

gösterenlerin önceliğini savunur. Bu gösterenlerin bilinçdışını oluşturduğunu ifade eder. Özne her konuştuğunda gösterenler bilinçdışına ait ipucu taşır. Lacan'a göre özne Başka'nın dilini konuşur ve onun söyleminde yaşar. Lacan öznenin Başka'nın dilini konuşarak simgesel düzlemde yer bulabildiğini savunur. Bu bağlamda Lacan'ın dilde yabancılaşma kavramı oldukça önemlidir. Lacan'a göre "Başka", bir dilin içinde var olan kelimelerin ve ifadelerin toplamıdır. Bir bebek kendisinden önce kurulmuş anne babanın dil dünyasına doğmaktadır. Başlarda ağlayarak anlaşıldığı noktadan, zamanla ağlayarak her şeyi anlatamayacağı evreye geçer. O evrede anne babanın, yani Başka'nın dilini öğrenir. Bebek Başka'nın dilini öğrendiğinde isteklerini ifade etmek için kullandığı kelimeler ona ait değildir. Bu nedenle de bir talebi ifade ederken onu tam olarak ifade edemez. Bebek ağlarken ne için ağladığı tam olarak bilinmez ve ne için ağladığını isimlendiren anne, babasıdır. Bebek dili öğrenmesi ile ihtiyaçlarını dillendirmeye başlar. Bu noktada isteklerini iletmek için kullandığı dil ona yabancıdır, yabancılaşmıştır. Lacan'a göre Başka'nın dili annenin dili olduğundan bebek anne dilini öğrendiğinde yabancılaşır. Böylece öznenin kendini ifade ettiği, kendine alan bulduğu ana dili, Başka'nın dilidir. Lacan, öznenin ana dilini öğrenerek kendine yabancılaştığını savunmaktadır. Bu bağlamda, özne en içten arzularına da yabancıdır. Peki, yabancı bir dil nasıl ele alınabilir? Özne zaten kendi kelimelerine sahip değilse, yabancı bir dilde ne yaşar? Yabancı dilde terapi mümkün müdür? Lacanyen psikanaliz bağlamında yabancı bir dilde terapi yapmak veya almak ne anlama gelebilir? Bu sunumda yabancılaşma ve yabancılık Lacan'ın dil teorisi bağlamında ele alınacaktır.

Anahtar kelimeler: Büyük Başka, Lacan, yabancılaşma, yabancı dil

OTURUM 109

SUUT DOĞRUEL ANISINA
TÜRKİYE'DE EMEK, MEKÂN VE DÖNÜŞÜM: BÖLGESEL EŞİTSİZLİKLER VE TOPLUMSAL DİNAMİKLER

Türkiye'de Sanayi(siz)leşmenin Mekânsal Boyutu ve Emek Piyasası Etkileri

Burhan Can Karahasan
MEF Üniversitesi

Gelişmekte olan ülkelerde sanayi sektörünün önemini erken yitirmesi gelir dağılımı, yoksulluk ve büyüme üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Bununla birlikte sanayi sektörünün bölgesel dağılımının homojen olmadığı ve ortaya çıkan asimetrinin bölge düzeyinde farklı sosyal ve iktisadi yansımaları olduğu da bilinmektedir. Türkiye bu anlamda sosyal bilimciler tarafından çok değerli araştırmalara konu olmuştur.

Özellikle, Türkiye'nin 1980 sonrası hızla dışa açıldığı ve neoliberal politikaların hegemonyasına girdiği dönemde sanayi sektörünün bölgesel olarak eşit gelişmediği, diğer sanayileşmiş ülkelere göre erken daralmaya başladığı ve bunun olumsuz iktisadi etkiler ortaya çıkarttığı yoğun olarak tartışılmıştır. Tüm bu tartışmaları tamamlamak açısından Türkiye'nin kurumsal, sosyal ve iktisadi bir dönüşümden geçtiği 2000'li yılların ayrıca araştırılması gerekmektedir. Bu çalışmada 2000'li yıllarda sanayi sektörünün bölgesel gelişiminin iş gücü piyasası etkileri incelenmiştir. Hanehalkı İşgücü Araştırması (HİA) mikro veri seti vasıtasıyla gerçekleştirilen analizler sanayi sektörünün bölge düzeyinde işsizlik azaltıcı etkilerini hem makro hem de mikro düzeyde ortaya koymaktadır. Daha da önemlisi sanayi sektörü gelişiminin bölgelerin idari sınırlarının ötesinde bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Ek olarak, gerçekleştirilen ayrıştırma analizleri sanayi sektörünün iş gücü piyasaları üzerindeki etkilerinin coğrafi ve iktisadi olarak dezavantajlı olan bölgelerde daha şiddetli olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, sanayi sektörünü arka plana iten politikaların iş gücü piyasaları üzerinde yıkıcı etkiler yaratacağını hatırlatmaktadır. Gerek 1980 sonrası dönemdeki sektörel öncelikler, gerekse 2000'li yıllardaki istikrar odaklı büyüme politikaları değerlendirildiğinde, sanayi sektörünü göz ardı eden bir büyüme modelinin yarattığı olumsuz etkiler daha da görünür olacaktır.

Türkiye'de Adil Geçiş Bağlamında Kömür Sektöründe Çalışan Hanelerin Kırılganlığının Değerlendirilmesi

Tolga Aksoy
Simay Kızılkaya
Yıldız Teknik Üniversitesi

Bu çalışma, Türkiye'de kömür sektöründe çalışan hanelerin kırılganlık düzeylerini adil geçiş çerçevesinde değerlendirmektedir. Analiz, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2022 ve 2023 yıllarına ait ulusal düzeyde temsili Hanehalkı Bütçe Anketleri (HBA) kullanılarak oluşturulan bir Pseudo panel veri setine dayanmaktadır. Özellikle mesleki gruplar gibi alt örneklemler için kesitsel verilerdeki yetersiz örneklem hacmi göz önünde bulundurularak, analiz gücünü artırmak ve zaman içindeki kırılganlık dinamiklerini izleyebilmek amacıyla Pseudo panel yaklaşımı tercih edilmiştir.

Çalışmanın temel amacı, Madencilik ve Taşocakçılığı sektöründe çalışan fertler içeren hanelerin, kömürden çıkış sürecinde diğer hanelere kıyasla farklı kırılganlık örüntüleri sergileyip sergilemediğini ortaya koymaktır. Bu doğrultuda, IPCC'nin üç bileşenli çerçevesine (maruziyet, duyarlılık ve uyum kapasitesi) dayanan çok boyutlu bir kırılganlık endeksi oluşturulmuş ve ağırlıklandırma işlemi Entropi temelli bir yöntemle gerçekleştirilmiştir. Pseudo paneldeki kohortlar, hane sorumlusunun sektör bazlı istihdam durumuna göre tanımlanmış; böylece hane düzeyindeki ayrıntı korunarak mesleki gruplar arasında karşılaştırmalı analiz imkânı sağlanmıştır.

Farklı yıllara ait HBA verilerinin birlikte kullanılması, kırılganlıkta zaman içerisindeki yapısal eşitsizliklerin ve sektörler arası farklılıkların analiz edilmesine olanak tanımaktadır. Bu bağlamda, geçiş risklerine en fazla maruz kalan sektör olan Madencilik ve Taşocakçılığı özel bir inceleme konusu haline gelmiştir. Sektör odaklı bu kohort yaklaşımı, hanehalkı özellikleri, istihdam yapıları ve temel hizmetlere erişimin enerji dönüşüm süreçlerinde kırılganlık üzerindeki etkilerini ortaya koymaktadır.

Bu yöntemsel yaklaşım, kırılganlık değerlendirmelerinde veri kısıtlarını aşmak amacıyla Pseudo panel kullanımının olanaklarını göstermesi açısından adil geçiş literatürüne katkı sunmayı hedeflemektedir. Ayrıca, yapısal dönüşüm yaşayan fosil yakıta bağımlı ekonomilerde hanehalkı dayanıklılığının izlenmesine yönelik çoğaltılabilir bir yöntem önerisi sunmaktadır.

Türkiye'de Kadınların Kayıt Dışı İstihdam Yapısına Bölgesel Bir Bakış

İlkin İlke Yegek
Bilge Eriş Dereli
Marmara Üniversitesi

Gelişmekte olan ülkelerin işgücü piyasalarının ayırt edici özelliklerinden biri, özellikle sosyal güvenlik mevzuatı kapsamı dışında kalan bireyler arasında yaygın olan kayıt dışı istihdamdır. Kadınlar, bu güvencesiz çalışma biçiminin en kırılgan kesimlerinde orantısız biçimde yer almaktadır. Türkiye de bu açıdan bir istisna oluşturmamakta, kadınların kayıt dışı istihdamı hem toplumsal cinsiyet eşitsizliği hem de kadın yoksulluğu açısından önemli bir sorun oluşturmaktadır.

Bu çalışma, Türkiye'de kadınların kayıt dışı istihdam yapısını bölgesel ölçekte analiz etmeyi amaçlamaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2005–2024 dönemi Hanehalkı İşgücü Anketi (HİA) mikro verilerine dayanarak, Düzey 2 (İBBS-2) bölgeleri düzeyinde kapsamlı bir betimleyici analiz sunulmaktadır. Kadınlara ilişkin çeşitli alt örneklemlerin dahil edildiği analizde, kayıt dışı istihdamın mekânsal örüntüleri ve bölgesel eşitsizlikleri ortaya konmaktadır. Bu sayede, kadınların kayıt dışı istihdamına ilişkin yapısal sorunların bölgesel çeşitlilik gösteren dinamikleri daha iyi anlaşılmakta ve bu alanda geliştirilecek politika önerileri için güçlü bir analitik zemin sağlanmaktadır.

Muhafazakarlık ve Kadınların İşgücüne Katılımı:
Türkiye'de Aile Yapısına Dayalı Bulgular

Burcu Düzgün Öncel
Marmara Üniversitesi
Sinem Sefil Tansever
İstanbul Ticaret Üniversitesi

Bu çalışma, Türkiye'de muhafazakarlık ile kadınların işgücüne katılımı arasındaki ilişkiyi, aile yapısının aracılık rolüne odaklanarak incelemektedir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2021 yılına ait Aile Yapısı Araştırması verilerine dayanan analizde, muhafazakarlık dini nikâh törenlerine katılım, dini inançlardan etkilenen oy verme davranışı ve dini pratiklerin yoğunluğu gibi göstergelerle ölçülmektedir. Kadınların işgücüne katılımı ile bu göstergeler arasındaki ilişkiler, hanehalkı büyüklüğü ve hanehalkı reisinin eğitim düzeyi gibi yapısal değişkenler de dikkate alınarak değerlendirilmiştir. Bulgular, dini inanç ve uygulamaların kadınların işgücü piyasasındaki kararları üzerinde anlamlı etkiler yarattığını ve bu etkilerin aile yapısı özelliklerine göre farklılaştığını ortaya koymaktadır. Çalışma, dini ve sosyo-ekonomik faktörler arasındaki etkileşimin kadınların istihdam koşullarını nasıl şekillendirdiğine dair derinlemesine bir anlayış sunmakta ve toplumsal cinsiyet eşitliğini önceleyen sosyal ve ekonomik politika tasarımlarına katkı sağlayabilecek içgörüler sunmaktadır.

OTURUM 110

GENÇLİK III: SİYASET-EKONOMİ

Gençlik, Siyaset ve Semboller: Samsun İli Ölçeğinde 18-25 Yaş Arası Gençlerde 'Siyaset' Kavramına İlişkin Algıların İncelenmesi

Doç. Dr. Fatih Çağatay Cengiz
Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Doç. Dr. Murat Burucuoğlu
Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü
Arş. Gör. Hilal Cengiz
Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İşletme Bölümü
Arş. Gör. Şaziye Çalışkan
Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Psikoloji Bölümü

'Siyaset' kavramının içeriği, kapsamı ve sınırları, ana akım literatürde makro siyasete ya da ülke yönetimine katılımla özdeşleşmekte, 'siyasal katılım' da vatandaşların seçim sandığındaki rasyonel oy davranışları ile ölçülmektedir. 'Siyasetin' kamusal bir edim olarak anlaşılması yerine, yöneten-yönetilen arasındaki ilişkileri düzenleyen bir faaliyet olarak kavramsallaştırılması, siyasetin ancak hiyerarşik bir düzlemde yapılabilmesine neden olmaktadır. Buradaki ana sorun, 'siyasetin' ancak konvansiyonel araçlarla yapılan bir faaliyetle sınırlandırılması ve bunun dışındaki ifade biçimlerinin 'siyaset dışı'/ideolojik olarak imgelenmesidir. Bu çalışma, siyasetin öznesi olan gençlerin zihinlerinde 'siyaset' kavramının hangi imaj ve sembolleri çağrıştırdığının açığa çıkarılmasını ve kavramın hangi imaj ve temalarla gençlerin zihinlerinde metaforik olarak temsil edildiğini keşfetmeyi amaçlamaktadır.

Böylece Türkiye'deki gençlerin 'siyaset' kavramına yükledikleri imge, çağrışım ve metaforların bu kavram özelinde nasıl bir normatif sonuç ürettiği Samsun yerel düzleminde gösterilmiştir. Gençlerin 'siyaset' kavramına yükledikleri farklı anlamları Zaltman Metafor Çıkarım Tekniği (Zaltman Methaphor Elicitation Technique – ZMET) ile tespit edip çözümleyen bu çalışmada, amaçlı ve kota örneklemesi birlikte kullanılarak maksimum çeşitlilik esas alınmıştır. Araştırmada istihdamda, eğitimde ya da ne eğitimde ne istihdam olmayan (NEET) üç kategoride Samsun'da yaşayan 18-25 yaş arası toplam 30 genç ile ZMET protokolü çerçevesinde görüşülmüş ve gençlerin görüşmelere getirdiği 180 imaj MAXQDA ile analiz edilmiştir. Analizlerden çıkan sonuç, gençlerin ana akım literatürde iddia edildiği gibi siyasete ilgisiz ve vurdumduymaz oldukları değil, sandığa sıkıştırılmış bir siyaset yapma tarzının kendi deneyimleri ve idealleri ile örtüşmediğidir. Diğer bir anlatımla, gençler 'siyasete' değil, siyasetin günümüzde aldığı biçime tepkilidirler. Ayrıca siyaset gençler için, yalnızca bir tercih değil; kokusu, dokusu ve sesi olan ancak bilinç düzeyinde tramvatik şekilde yaşanan bir deneyime dönüşmüştür. Bu deneyimin yarattığı sonuç ise, siyasetin konvansiyonel tarzda yapılmasının gençlerin yaşam pratikleri ve geleceğe dair umutlarını gerçekleştirmede anlamlı bir değişim yaratmayacağının bilinç düzeyinde anlaşılmasıdır.

Üniversite Öğrencilerinde Ekonomik Şartların Harcama ve Gelecek Planlamasına Etkileri

Deren Aydın
Nezihe Çengel
Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü

Bu çalışmanın temel amacı, ekonomik koşulların üniversite öğrencilerinin yaşam öncelikleri ve karar alma süreçleri üzerindeki etkilerini derinlemesine incelemektir. Araştırmamız, özellikle öğrencilerin finansal belirsizlik, gelir düzeyi ve ekonomik değişimlere verdikleri tepkiler üzerinden, bireysel ve toplumsal düzeyde oluşan önceliklerin nasıl şekillendiğini ortaya koymayı hedeflemektedir. Katılımcılarla gerçekleştirilen yüz yüze görüşmeler aracılığıyla ekonomik faktörlerin eğitim, iş tercihleri, sosyal yaşam ve gelecek planları üzerindeki yansımaları nitel bir perspektifte değerlendirmektedir. Elde edilen veriler hem akademik literatüre hem de politika yapıcıların uygulamaya yönelik stratejilerine katkı sunacak nitelikte olup, ekonomik dalgalanmaların genç bireylerin seçim ve davranış biçimleri üzerindeki etkilerine dair kapsamlı bir anlayış geliştirmeye yardımcı olacaktır. Ayrıca, çalışmanın sonuçları, üniversite öğrencilerinin finansal kararlarını daha bilinçli yapabilmeleri için eğitim programlarında kullanılabilecek pratik öneriler sağlaması açısından da önem arz etmektedir.

Mevcut literatürde ekonomik şartların genç bireylerin tüketim ve öncelik davranışları üzerine etkileri genel bir çerçevede ele alınmış olmakla birlikte, özellikle üniversite öğrencilerinin yaşadığı mikro düzey değişimler yeterince incelenmemiştir. Örneğin, genç tüketicilerin ekonomik belirsizlik dönemindeki harcama davranışlarına dair çalışmalar sınırlıdır. Bu çalışma, söz konusu literatürdeki boşluğu doldurmayı hedeflemektedir. Ekonomik belirsizlik ve gelir farklılıklarının üniversite öğrencilerinin yaşam öncelikleri ile karar mekanizmalarını nasıl yeniden şekillendirdiğine ilişkin özgün nitel veriler sunacaktır.

Başvurusu yapılan "Üniversite Öğrencilerinde Ekonomik Şartların Harcama ve Gelecek Planlamasına Etkileri" adlı çalışma, nitel bir araştırmadır. Araştırmanın sorusu "Ekonomik şartlar, üniversite öğrencilerinin günlük harcama alışkanlıklarını ve gelecek finansal planlamalarını nasıl şekillendirmektedir?" şeklindedir. Çalışmanın sınırı, Baudrillard'ın tüketim toplumu kavramı üzerinden oluşturulmuştur. Tüketim toplumunun oluşturduğu tüketim kültüründe harcama ve gelecek planlarının şekillenme biçimi, toplumun büyük bir kesimini oluşturan öğrencilerde nasıl bir farklılaşmaya sebebiyet verdiği de incelenmektedir.

Çalışmanın için belirlenen veri toplama teknikleri derinlemesine görüşme, fotoses ve araştırma günlüğü olarak kararlaştırılmıştır. Katılımcıların rızası alınarak gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerde, üniversite öğrencilerinin ekonomik şartlar bağlamında günlük harcama alışkanlıklarının ve gelecek finansal planlamalarının nasıl şekillendiğini tespit etmek için yarı yapılandırılmış görüşme soruları sorulmuştur. Derinlemesine görüşmede elde edilen verilere ek olarak fotoses tekniği ve araştırma günlüğünden elde edilen diğer veriler, çalışmanın veri zenginliğini arttırmaktadır. Araştırma deseni, kartopu örneklem tekniğinin kullanıldığı nitel fenomenolojik bir çalışmadır. Üniversite öğrencilerinin günlük harcama alışkanlıklarının ve gelecek finansal planlarının şekillenmesinde ekonomik şartların etkisi incelenirken katılımcıların bireysel deneyimleri önem teşkil etmesi sebebiyle fenomenolojik bir çalışma yapılmaktadır. Çalışmanın evreni Dokuz Eylül Üniversitesi Merkez Kampüs'te eğitim gören üniversite öğrencileridir. Örneklem için net bir sayı belirlenmemiş olmakla birlikte veri doygunluğuna ulaşmak esas alınmıştır.

Ne Eğitimde Ne İstihdamda Olan Gençlerin (NEET) Bölgesel Dağılımı ve NEET'in Bölgesel Belirleyicileri

Seçil Aysed Bahçe
Ankara Üniversitesi

Ne Eğitimde Ne İstihdamda gençlerin (NEET) sayısında görülen artış bu konudaki çalışmaların sayısında büyük bir artışa yol açmıştır. Bu çalışmalar özellikle bu şekilde kalmayı tercih eden gençlerin tercihlerinin belirleyicileri üzerine odaklanmıştır. Ancak bu çalışmaların büyük bir çoğunluğu bireysel niteliklerin ve makro düzeydeki göstergelerin üzerine yoğunlaşmaktadır. Oysa ulusal işgücü piyasaları bölgesel düzeyde bile büyük bir çeşitlilik göstermektedir. Dahası bölgeler arası işgücü ve nüfus akışı bölgesel düzeyde işgücü piyasasının temel göstergeleri bağlamında büyük dengesizlikler ve farklılıklar yaratmaktadır ve bu durum NEET'in bölgesel dağılımını da etkilemektedir.

NEET'in belirleyenleri arasında hem kültürel ve demografik hem de ekonomik belirleyenler vardır. Ekonomik belirleyenlerin etkileme derecesi bölgeden bölgeye değişim göstermektedir. Bu çalışma Türkiye'de NEET'in bölgesel dağılımını ve NEET'in bölgesel belirleyenlerini analiz etmek amacındadır. Bu bağlamda TÜİK'in yıllık olarak düzenlediği Hanehalkı İşgücü Anketleri veri seti kullanılacaktır. Analizin zaman boyutu 2004-2023 dönemini kapsamaktadır. Analiz hem NUTS 1 hem de NUTS 2 bölgesel ayrım düzeyinde yürütülmüştür. Bu çalışmada örneğin asgari ücret değişimlerinin NEET'i etki düzeyinin bölgelere göre nasıl değiştiği ya da bölgedeki üniversite kontenjan büyüklüğünün bölgesel düzeyde NEET oranını diğer bölgelere kıyasla nasıl değiştirdiği sorulacak sorular arasındadır.

Anahtar Kelimeler: NEET, işgücü piyasası, Türkiye

OTURUM 111

SEKÜLER MİLLİYETÇİ TEZAHÜRLER: SÖYLEMLER VE PRATİKLER

Seküler Milliyetçilik'te Öteki Algısı: Kürtler ve Suriyeliler

Doç. Dr. Bayram Koca
Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Günümüzde dünyada ve Türkiye'de ideolojiler arasında milliyetçiliğin yükselişte olduğuna dair genel bir kanı vardır. Türkiye bağlamında tür olarak milliyetçiliğin "seküler" halinin yükseldiği ve kamuoyunda tartışılmaya başlandığını söyleyebiliriz. Seküler milliyetçiliğin köklerini 1930'lu ve 40'lı yıllarda Nihal Atsız'ın başığını çektiği *Orkun, Ötüken, Tanrıdağ, Gökbörü* gibi yayınlarda bulabiliriz. 1950'liler ve özellikle 1960'larda milliyetçiliğin İslam'la bir araya gelmesi sonrası seküler milliyetçilik gerilemiş ve milliyetçi-muhafazakarlık ise yükselmiştir. Ancak 1990'larla birlikte Türkiye'de şehirli, eğitimli, orta-sınıflar arasında tekrar seküler milliyetçilik gözlemlenmeye başlanmıştır. 2020'lere geldiğimizde seküler milliyetçilik, İYİ Parti, Zafer Partisi, Memleket Partisi gibi yapılarda da ideoloji olarak benimsenmiştir. Son dönemde ise 19 Mart 2025'te Ekrem İmamoğlu'nun tutuklanması sonrası başlayan protestolarda seküler milliyetçi kesimin ön planda olduğunu söyleyebiliriz.

Bugün iktidara karşı muhalif akım olan seküler milliyetçilik "öfkeli Türkler" olarak da anılan özellikle genç kesimde yaygındır. Genel olarak geneksel milliyetçiliğe (Türk-İslam Sentezi) mesafeli, Atatürk'ü ile cumhuriyeti benimseyen ve Türklüğü merkeze alan bir ideolojidir. Reaksiyener bir ideoloji olan seküler milliyetçiliğin günümüzdeki ötekileri sığınmacılar ve Kürtlerdir ve onlara karşı vatanı korumaya çalışırlar. Bu çalışmanın amacı, Türkye'deki seküler milliyetçiliğin öteki algısını tartışmaktadır. İlk olarak erken cumhuriyetten günümüze seküler mililyetçilik akımı ele alınacak, sonrasında ise seküler milliyetçiliğin sığınmacılar ve Kürtler özelinde "öteki" algısı analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Seküler Milliyetçilik, Suriyeliler, Kürtler, Atatürk, Cumhuriyet.

Seküler Milliyetçiliğin Cinsiyeti: Yakın Kamusal Alanlar ve Duygulanımsal Yurttaşlık Üzerinden Feminist Bir Analiz

Araş. Gör. Dr. Gülçin Özge Tan
Gaziantep Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Bu bildiri, Türkiye'de son yıllarda belirginleşen seküler milliyetçilik eğilimlerini feminist bir bakışla ele alarak, bu yeni siyasal tahayyül biçiminin kadınlıkla kurduğu ilişkileri, duygulanım rejimleri ve normatif yurttaşlık kurguları üzerinden tartışmayı amaçlamaktadır. Seküler milliyetçilik, dini referanslardan arındırılmış bir kamusal tahayyül sunsa da bu tahayyül içinde kadınların nasıl temsil edildiği ve hangi toplumsal rollerle özdeşleştirildiği sorusu, feminist kuram açısından kritik bir öneme sahiptir.

Seküler milliyetçilik, yurttaşlığı yalnızca hukuki değil, aynı zamanda duygulanımsal bir aidiyet formu olarak yeniden inşa eder. Bu inşa süreci, ulusal tahayyülün merkezine yerleştirilen kadın figürleri aracılığıyla işler. Kamusal alanda görünürlük kazanan seküler kadın imgesi, modern ulusun ilerici yüzünü temsil etmenin yanı sıra, belirli bir ahlaki yükümlülüğü ve duygusal aidiyeti de beraberinde getirir. Bu bağlamda, Lauren Berlant'ın duygulanımsal yurttaşlık

üzerine düşünceleri, ulusal aidiyetin rasyonel temsillerden çok, kişisel bağlılıklar, duygusal yükler ve normatif kadınlık beklentileri üzerinden işlediğini ortaya koyar. Ayrıca, Berlant'ın kamusal alanı yalnızca siyasal bir zemin değil aynı zamanda kişisel olanın kurumsallaştığı bir alan olarak tarif etmesi, seküler milliyetçiliğin kadınları nasıl hem "kamusal" kıldığı hem de belirli bir toplumsal cinsiyet rejimi içine hapsettiğini analiz etme imkânı sunar. Bu bağlamda, Berlant'tan yola çıkarak özellikle kadınlara biçilen fedakârlık, sadakat ve temsil görevlerinin, aile formunun kamusal tahayyülü belirlemesi, biçimindeki bir kavramsallaştırmalarıyla okunması kamusal olanın duygulanımsal olarak nasıl yapılandırıldığını görünür kılar.

Görünürde kadınların güçlenmesini ve kamusal temsillerini destekler gibi yankılanan seküler milliyetçilik, aynı anda "yakın kamusal alanlar" (intimate publics) üretir; yani ideolojik olarak homojenleştirilmiş, aidiyet temelli bir topluluk tahayyülü içinde kadınları yeniden konumlandırır. Bu durum, kadınların kamusal görünürlüğünün artmasıyla birlikte feminist öznelliklerinin silikleşmesi gibi çelişkili bir sonucu beraberinde getirir. Böylelikle seküler milliyetçilikle, seküler kadınlık, hem "ideal yurttaş" hem de "modern milletin yüzü" olma işleviyle, duygulanımsal bir hegemonyaya tabi kılınmaktadır.

Bu bildiride, Türkiye bağlamında yükselen seküler milliyetçilik biçimlerinin kadınlarla kurduğu duygulanımsal ve ideolojik ilişkiler analiz edilerek, bu ilişkilerin feminist bir siyasal tahayyül açısından ne tür olanaklar ve sınırlılıklar sunduğu tartışılacaktır. Kamusallık, aidiyet ve kadınlık ekseninde gelişen bu tartışma, toplumsal cinsiyetin seküler ulus tahayyülündeki yerini yeniden düşünmeyi amaçlamaktadır. Böylelikle nihayetinde, seküler milliyetçiliğin kadınları görünür kılarak onlara alan açıyormuş gibi yaparken; aslında onları duygusal, normatif ve temsilî sınırlar içine nasıl çektiği, farklı gruplardan kadınları nasıl "öteki" olarak işaretlediği, Berlant'ın kavramsallaştırmaları aracılığıyla vurgulanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Seküler Milliyetçilik, Duygulanımsal Yurttaşlık, Yakın Kamusal Alanlar, Feminizm, Milliyetçi Kadın Temsilleri.

Seküler Milliyetçilik Demokratik Olabilir Mi? Bolivya, İspanya ve Türkiye Örnekleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Tartışma

Dr. Celal Oral Özdemir
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Böl.

Yirmi birinci yüzyılın ilk çeyreğinde yaşanan üç büyük kriz, küreselleşmenin bilhassa 1990'lı yıllarda sıklıkla vurguladığı, ulus devletlerin anlamını kaybetmeye başladığına ve artık dünyanın büyük bir köy olduğuna dair tezini yeniden tartışmaya açmıştır. Bu krizlerden ilki neoliberal politikaların kuralsız uygulandığı Latin Amerika örneğinde olduğu gibi batı çeperi ülkelerin, yaşadıkları yoksulluk ve politik dışlanmanın neden olduğu krizdir. İkincisi Batı merkezli bir kriz olup, 2007-2008 dünya finans krizidir. Üçüncüsü ise 2019 yılında Çin'de ortaya çıkan koronavirüsün vakalarının bir salgına dönüşüp, dünyanın tamamına etkisi altına almasıdır. Bu üç krizin ortak noktası, çözüm rotalarının ulus devletlerin güçlenmesinden geçmesidir. Latin Amerika'daki vahşi kapitalizme karşı bölge ülkelerinin geliştirdiği anti Amerikancı (ABD) bir temelde ulusal ve bölgesel kalkınmayı öncelemişlerdir. 2007/2008 krizinde, ülkelerin yaşanan krizleri -her ne kadar Avrupa Birliği gibi ulus ötesi kuruluşların müdahaleleri olsa da- kendi devlet bütçeleriyle aşmak zorunda olduğu gerçeği ortaya çıkmıştır. Covid krizinde ise ilk önlem olarak sınırlar kapatılmış ve devletlerin yine kendi bütçeleri ve kapasiteleri ölçüsünde krizi aşmak zorun olduğu bir durum ortaya çıkmıştır.

Çalışma Bolivya, İspanya ve Türkiye örneklerinden hareketle 21. yüzyılın ilk çeyreğinde milliyetçiliğin farklı formlarının farklı etkilerini tartışmayı hedeflemektedir. Çalışmada, mevzubahis ülkelerde yaşanan krizlere karşı oluşan kitlesel eylemlerde, milliyetçiliğin konumuna odaklanılacaktır. Nüfusunun önemli bir kısmı yerlilerden oluşan Bolivya'da MAS partisinin anti-Amerikancı politikalarına eşlik eden yerlilik söylemini, yurttaşlık temelli bir milliyetçiliğe dönüştürebilmesi, partinin iktidarı kazanmasındaki en önemli faktörlerden biri olarak değerlendirilecektir. Buna karşılık İspanya'da ekonomik kriz sonrası kurulan ve oy oranı %20'lere kadar yükselen Podemos partisinin Katalan krizi sonrası oy oranlarındaki düşüşün nedeni olarak, Podemos'un, İspanya'da milliyetçiliğin yükseldiği bir dönemde ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı ile İspanya'nın bütünlüğünü savunmak arasında sıkışmış liberal söylemi benimsemesinden kaynaklandığı iddia edilecektir. Son olarak Türkiye'deki demokratik, sol parti ve hareketlerin argümanları arasında milliyetçi düşünceye yer verilmemesinin hem bu hareketlerin büyümesine bir engel teşkil ettiği hem de dünyaya paralel biçimde yükselen milliyetçiliğin muhafazakâr ve seküler formlarının her ikisinin de yurttaş temelli olmaktan ziyade etnik, kültürel ya da din temelli olmasına neden olduğu savunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Milliyetçilik, Demokrasi, Bolivya, İspanya, Türkiye

Fransa'da ve Türkiye'de Seküler Milliyetçilik: Devlet, Millet, Cumhuriyet

Dr. Selman Saç
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi

Dünya zamanı uzun süredir, kendi içinde farklı renkleri de olsa, iki büyük eğilim tarafından çekiştirilip bükülmektedir: Sıklıkla liberal ve demokrat olarak selamlanan dışa açık, küreselleşme yanlıları ve güncel görünümlerinde illiberal eğilimlere denk düşen korumacı, içe kapanık, dışlayıcı hareketler. İlkinin melankolik bir ruh haliyle savunmaya çekildiği, çoğunlukla da bir çıkış aradığı güncel görünümde ikincisi özellikle yerlici, milliyetçi, dışlayıcı niteliğiyle küresel siyasete damga vurmaya devam etmektedir. Öyle ki iki dünya savaşı arası dönemden sonra, birçok endeksin de gösterdiği üzere, ilk kez dünyadaki demokratik ülke sayısı bu denli dramatik bir düşüşle karşı karşıyadır. Fakat aşırı sağ şemsiye altına sıkıştırılmaya çalışılsa da hem farklı ülke örnekleri farklı deneyimlerin varlığına işaret etmekte hem de bu eğilimler tek bir coğrafyada dahi çok parçalı olmalarıyla, yaşadıkları dönüşümlerle dinamik, sabitlenemez bir gerçekliğe denk düşmektedirler. Özellikle son dönemde tartışmaların odağını oluşturan seküler milliyetçilik meselesini de bu bağlamda düşünmek gerekir. Türkiye ve Fransa farklı açılardan bu eğilimlerin sınırlarını ve potansiyellerini görmeyi mümkün kılacak imkanları barındırmaktadır.

Fransa'da çok uzun süre (kısmen devam etmekte) kurumsal siyasetteki örtük-açık uzlaşının ve anayasal çerçevenin yarattığı imkanla rejimin çeperinde tutulmuş aşırı sağ sisteme sızmanın imkanını Katolik-dinsel bagajı geride bırakıp cumhuriyetçi laik söylemi sahiplenmekle bulmuştur. Bu dönüşüm, aynı zamanda hem devletin kendisiyle özdeşleşmiş Fransız iktidar elitlerini hem de asimilasyonu imkânsız görülen Müslüman göçmenleri aynı anda dışlarken kendisini devletin, yurdun asıl sahibi göstermenin güçlü araçlarını da sağlamıştır. Türkiye'de ise çoğunlukla iktidara karşı muhalefet alanında filizlenen, görece kökleri eski dönemlere ait olsa da, oluşum halinde seküler milliyetçi bir eğilimden bahsetmek mümkündür. Türkiye'de gerek çeşitli politik aktörler üzerinden gerekse çeşitli sokak eylemleriyle görünür olan kentli gençlerin ağırlığını temsil ettiği bu milliyetçiliğin seküler tezahürü hem özellikle çeşitli 'düşman' ötekiler üzerinden var ettiği ulusal kimlik inşasıyla hem de devlet ve liderle kurduğu 'gevşek' bağla konvansiyonel milliyetçi anlayıştan ayrışmaktadır.

Milliyetçilik geleneksel olarak devleti kutsal olarak gören yurttaşı ‘onun içinde onun için’ eritmekteyken (mutlak bir sadakat, devletten gelenin koşulsuz kabulü) Türkiye seküler milliyetçiliğinde devletle gerektiğinde eleştirel bir ilişki kuran, onu aşan bir etno-seküler millete, ülkeye vurgu söz konusudur. Fransa’da ise aşırı sağ, devlet idaresine erişememenin verdiği sistemsel-yapısal karşıtlığı, etno-kültürel seküler milliyetçiliğiyle cumhuriyete bağlanarak aşmıştır. Çeşitli tutarsızlıklar barındırsalar da hem görece homojenliğine rağmen Fransız deneyimi hem de sallantıda ve heterojen bir görünüm sergileyen Türkiye seküler milliyetçiliği esasen (örtük ya da açık) devleti gerçek sahiplerine iade etmeyi vadetmektedirler (“Türkiye Türk’tür Türk kalacak –““Fransa’nın Fransa olarak kalması için” “Burası bizim evimiz”). Ayrıca her iki milliyetçiliğin biçimlenmesinde eskinin ve yeninin müesses nizamlarının yarattığı ‘travmatik’ etkinin de belirleyici olduğunu vurgulamak gerekir.

Tepkisel olmasıyla ayırt edilen seküler milliyetçilik örtük olarak esasen bu anlamda devletin tehdit ve ihanet edenlerden arındırıldığı bir cumhuriyeti arzuluyor görünmektedir. Bu çalışma bu bağlamdan hareketle Fransa ve Türkiye’de seküler milliyetçiliğin devlet, ulus ve cumhuriyetle olan ilişkisini sorunsullaştıracaktır.
Anahtar Kelimeler: Seküler Milliyetçilik, Fransa, Türkiye, Devlet, Cumhuriyet

OTURUM 112

MEKÂN III

Mekânın İdeolojik Kodlanması: Türkiye'nin Politik Bağlamını Kentsel Metindeki Dönüşümler Üzerinden Okumak

Ece Yoltay
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Mimarlık Bölümü

Kamusal mekânlar, yalnızca fiziksel sınırlarla tanımlanan edilgen yapılar olmaktan öte, temsiliyetleri aracılığıyla ideolojik yapılanmaları üreten, sosyal ilişkileri belirleyen ve toplumsal belleği şekillendiren politik alanlardır. Bu bağlamda, mekânın görsel ve dilsel işaretler yoluyla kodlanması, iktidarın sürekliliğini sağlamak, belirli bir siyasal düzeni meşrulaştırmak ve toplumsal belleği yeniden inşa etmek için stratejik bir araç olarak işlev görmektedir. Bu çalışma, söylem analizi ve mekânsal haritalama yöntemleri kullanılarak, 15 Temmuz 2016 darbe girişiminin ardından Ankara'da kamusal mekân isimlendirmelerinde gerçekleştirilen değişimleri tespit ederek, bellek, ideoloji ve iktidar ilişkisini mekânsal temsiliyetler üzerinden değerlendirmektedir.

Darbe girişimi sonrasında kentsel metinde belirginleşen ve 15 Temmuz'u referans alan ifade kalıplarının neler olduğu belgelenecek, bu kalıplarla isimlendirilen mekânların kent içindeki dağılımı haritalandırılacaktır. Bu süreç, mekânsal temsiliyetlerin yalnızca bir isimlendirme pratiği değil, aynı zamanda belirli bir ideolojik söylemi mekâna sabitleyen bir araç olduğunu göstermektedir. Bu kalıplar, darbe girişimini "devlet bekası"na yönelik bir tehdit olarak değerlendiren bir politik anlatıyı ve onun ideolojik söylemi doğrultusunda çerçevelenmiş mekânsal işaretleri üretmektedir. Araştırmanın bulguları, Ankara'da belirli kamusal alanlarda gerçekleştirilen isim değişikliklerinin sistematik bir biçimde belirli bölgelerde yoğunlaştığını ve bu alanların politik sembollerle yeniden üretildiğini ortaya koymaktadır.

Bu çerçevede, mekânsal temsiliyetler üzerinden gerçekleştirilen politik müdahaleler, yalnızca 15 Temmuz sonrası toplumsal belleğin dönüşümüne değil, aynı zamanda iktidarın "devlet bekası"na yönelik ideolojik söylemi ile 2017 referandumunda gerçekleşen rejim değişikliği sürecinin meşrulaştırılmasına hizmet eden bir araç olarak değerlendirilmektedir. Başkent ve darbe girişiminin merkezi olması nedeniyle Ankara, bu dönüşümün en belirgin örneklerinden biri olarak, mekânın dilsel peyzaj üzerinden politikleştiği ve iktidarın ideolojik temsiliyetler aracılığıyla politik müdahalelerde bulunduğu bir sahneye dönüşmüştür. Bu çalışma, Türkiye'de kamusal alanın dilsel peyzajının nasıl yeniden üretildiğini ortaya koyarak, ülkenin siyasi bağlamı üzerinde önemli bir etkiye sahip parlamenter sistemden başkanlık sistemine geçiş sürecinin mekânsal izlerini analiz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: kentsel metin, iktidar ilişkileri, mekansal temsiliyet, kamusal mekân, Ankara.

Devlet-Sermaye İlişkisine Betonarme Üzerinden Bakmak:
Osmanlı Şehirleşmesinde Hennebique'ın Rolü

Sevim Musaoğlu
EHESS

Bu çalışma, devlet-uluslararası sermaye arasındaki ilişkinin şehirleşme üzerindeki yansımasının erken dönem örneklerinden biri olarak ele alınabilecek Hennebique Şirketi'nin, Akdeniz coğrafyası üzerindeki nüfuzunun önemli bir ayağını oluşturan Osmanlı coğrafyası üzerindeki örgütlenmesinin ve bu örgütlenmenin teşvik ettiği yapı tekniğindeki değişmenin, Osmanlı şehirleşmesini nasıl etkilediği sorusundan yola çıkmıştır.

François Hennebique 19. yüzyılın sonlarında ilk büyük uluslararası betonarme şirketini kurarak, bu yüzyılın son on yılından itibaren Paris ve çevresindeki ilk betonarme binaları inşa etmiştir. Bu süreçte yakaladığı başarı şirketi betonarme inşaatın öncüleri arasında ön sıralara taşımıştır. Şirketin etkisi Paris ile sınırlı kalmamış; Paris acentesinde uygulamaya koyduğu örgütsel ve ekonomik sistemi geliştirmek ve diğer inşaat sistemleriyle rekabette geride kalmamak amacıyla şirket, devletten kolay bir şekilde resmi sipariş almasını sağlayacağını ve kendisine yeni pazarlar açacağını düşündüğünü Fransız sömürgelerine yöneldi. Mağrip ülkelerinin Fransızlar tarafından sömürülmeye başlanması aslında yeni bir gelişmeydi ve Fransız sömürge yönetiminin ihtiyaçları oldukça fazlaydı. Hennebique de bu bölgede çok erken bir dönemde kendini kanıtlamış ve 1893 yılında Cezayir'de ilk acentelerinden birini açmış, aynı dönemde Fransa, İsviçre ve İtalya'daki acenteleri de faaliyete geçmiştir. Hatta Mühendis Émile Servin yönetiminde 1898 yılında Kahire'de kurulan Mısır Ofisi örneği, örgütlenmesindeki ilerlemeyle diğer ülkelerden farklılaşarak, Akdeniz havzasındaki diğer ülkelere örnek teşkil etmiştir. Burada şirketin örgütlenmesi, işleyişi ve işlerinin idaresi konusu, acenteler arasındaki ilişki özellikle acenteler ile bayiler ve sorumlu mühendisler arasındaki ilişki, Hennebique'in otoritesini kurmasının ve yurtdışında üretimini kontrol etmesinin tek yoludur.

Genel olarak, sisteminin Fransa dışına nüfuz edebilmesi, mühendis-temsilcilerin kişiliğine ve sahadaki manevra özgürlüğü ile merkez ofisin gerekliliklerine tam uyum arasındaki dengeyi sağlama yeteneklerine dayanmaktadır. Hennebique'in yurtdışındaki başarılarının katlanarak artması, 1910'lardan sonra yerel bayilerinin yıllar içinde çoğalmasını da beraberinde getirdi. Başlangıçta ülke başına bir acente ve iki bayi ile sınırlı olan Hennebique özellikle 1913 civarında bayi sayısı, Cezayir ve Tunus'ta dokuz, Fas'ta altı, Mısır'da ise beşe ulaşmıştır, bu genişlemenin en belirgin olduğu yer ise Osmanlı coğrafyası bilhassa İstanbul'dur. 1904'te hiçbir imtiyaz sahibinin olmadığı ve tek bir acentesi olan İstanbul acentesini, 1913'te 28 imtiyaz sahibini yönetmiş ve bu da Hennebique sisteminin Suriye'ye kadar genişlemesini ve işletilmesini sağlamıştır.

Özellikle 1911'deki meydana gelen yangın ve sonrasında 1912 yılındaki depremin ardından ve aynı yılın ekim ayından itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nu etkisi altına alan Balkan Savaşı'nın başlaması, 1912 yılında Galata semtinde acentesini kuran Hennebique'in ekonomik ve yapıcı fırsat arayışının ve yerel bir yapılanmayla yeni pazarlara açılmayı hedefleyen ticari stratejisinin de bir göstergesidir. Bu açıdan Türkiye örneği, hem 1900-1920 yılları arasında yurtdışında faaliyet gösteren acentelerin çoğunun durumunun hem de Osmanlı Devleti'nin son yıllarındaki şehirleşme çabalarının, özellikle inşa faaliyetlerinin gerçekleştirildiği iller ve yapılar üzerinden tespit edilmesini ve bunların da ötesinde devlet ve uluslararası sermaye ilişkisini Hennebique Şirketi üzerinden incelemeyi mümkün kılacaktır.

Egemenliğin Meşruiyet Kaynaklarının Dönüşümü ve Mekân Üretimi: Cumhuriyet Türkiye'sinde Laiklik ve Kent Meydanı

Doç. Dr. Mustafa Doğanoğlu
Gaziantep Üniv. Sosyoloji Bölümü

İnsanın mekânla zorunlu bir ilişkisi bulunur. Bu zorunlu ilişki içerisinde insan ya da toplum bir taraftan mekânı şekillendiren, değiştiren, dönüştüren etkenken diğer taraftan da mekânın örgütlenme biçimine bağlı olarak değişen, dönüşen bir karaktere sahiptir. Bu kadim ilişkiden dolayı siyasal iktidar dahil, toplumsal iktidar biçimlerinin hiçbiri, mekâna duyarsız kalmaz. Mekânın, bir yaşam biçimini örgütleyebilme ve yeniden üretebilme kapasitesine sahip olmasında dolayı bir "duyarsız kalamama" durumu söz konusudur. O halde bir yaşam pratiğini muhafaza etme çabasının da onu dönüştürme çabasının da zorunlu uğrağıdır mekân.

Kuşkusuz yukarıda bahsedilen iki çaba da mekânla kurulan ilişki hususunda farklı bağlamlara sahip olabilir. Bu çalışmada daha kapsamlı bir toplumsal dönüşüm hedefi bağlamında kent meydanının ne anlam ifade ettiği, bilgi rejimi ve siyasal rejimin değişimiyle ilişkilendirilerek tartışılmaya çalışılacaktır.

Meydan, bir yaşam alanının merkezi mahallini teşkil eder ve merkezi mahallin nasıl bir kopmleks oluşturması gerektiği sorunsalı, siyasal iktidar açısından büyük öneme sahiptir. Nitekim siyasal iktidarın meşruiyet kaynaklarının meydanların şekillenmesinde belirleyici olduğu görülmektedir. Daha açık bir ifadeyle tarihsel olarak bakıldığında, teolojik meşruiyet biçiminin de dünyevi meşruiyet biçiminin de meydanın şekillenmesinde belirleyici etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bu aynı zamanda meydanın, politizasyonun mekânı olduğu anlamına gelmektedir.

Bu bağlamda Osmanlı kentine bakıldığında merkezi mahallin ana unsurlarının cami, medrese ve hamam olduğu görülmektedir. İslam teolojisinin önemli bir belirleyen olduğu Osmanlı'da kentin bu merkezi mahalli, kent kimliğinin yanında, bir politik ve sosyal kültürün yeniden üretilmesinin kurucu unsuru niteliğindedir. Daha basitleştirirsek, cami, hem sosyalleşmenin hem de politizasyonun ana mekanı niteliğindedir. Cumhuriyetle beraber seküler esaslara dayalı "yeni" bir politik ve sosyal kültürün inşası tasavvur edildiği için söz konusu "yeni" inşayla uyumlu olarak merkezi mahalde konumlanan kurucu unsurlar da yeniden inşa edilir. Bu bağlamda laik cumhuriyetin inşasıyla beraber, başka bir deyişle kamusal yaşamın düzenlenmesinde dini referansların yerine pozitif referansların esas alınmasıyla beraber merkezi mahal yeniden şekillenirken "yeni" sosyalleşme biçiminin mekânı kent parkı olurken, "yeni" politizasyon biçiminin mekânı ise ulusal unsurlarla da bezenmiş kent meydanı olmuştur. Dolayısıyla Cumhuriyet Türkiye'sinde sadece kent parkı değil; kent meydanı da caminin, cami avlusunun anti-tezi niteliğindedir. Bir anti-tez olarak kent parkını daha önce tartışmıştım. Bu çalışmada politizasyonun "yeni" merkezi olarak Cumhuriyetin kent meydanının, cami avlusunun anti-tezini teşkil ettiğini tartışmaya çalışacağım.

Mersin'deki Hıristiyan Topluluğunun Etnografik İncelemesi: Topluluğun Ayrıştığı ve Ortaklaştığı Noktalar

Esen Ergin
Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Doktora Programı

Geç Osmanlı döneminde Doğu Akdeniz'de uluslararası ticaretin yoğunlaştığı bir liman kenti olarak ön plana çıkan Mersin, artan ticaret hacminin sonucunda yoğun göç alan bir kent haline gelmiştir. Kente yerleşen Rum, Ermeni, Maruni, Levanten, Musevi, Arap Hıristiyan, Arap Alevi ve yörük toplulukları sayesinde Mersin çok dinli, çok dilli ve çok etnisiteli kozmopolit bir nüfusa kavuşmuş, fakat Birinci Dünya Savaşı'yla başlayan ve Kurtuluş Savaşı ve mübadeleyle devam eden dönemde bu nüfusun büyük çoğunluğunu kaybetmiştir. Bu dönemde şehre yerleşen topluluklardan olarak günümüzde Mersin'de yaşamaya devam eden ve nüfusunun yaklaşık 2000 civarı olduğu tahmin edilen bir Hıristiyan topluluğu bulunmakta ve bu topluluk kendi içinde Katolik ve Ortodoks olarak ayrılmaktadır. Katolik topluluğunu, Mersin'in Doğu Akdeniz'de bir liman kenti olarak ön plana çıktığı geç 19. yüzyıl döneminde şehre yerleşen Levanten ve Maruni kökenli aileler oluşturmaktadır.

Bu aileler, şehirde bulunan Latin Katolik Kilisesi'ne mensuplardır ve ibadetlerine orada devam etmektedirler. Kiliseye kayıtlı 180-200 civarı ailenin arasında, Levanten ve Maruni ailelerin yanı sıra Müslümanlıktan Hristiyanlığa geçen aileler de bulunmaktadır. Katolik topluluğunun yanında, şehirde ibadete açık bir Rum Ortodoks Kilisesi ve Rum Ortodoks topluluğu bulunmaktadır. Bu topluluğun büyük çoğunluğunu, 1950li yıllarda çeşitli işlerde çalışmak üzere Hatay'ın Samandağ, İskenderun ve Antakya ilçelerinden Mersin'e göç eden üyeler oluşturmaktadır. Rum Ortodoks Kilisesi'ne kayıtlı 350 civarı ailenin %90'ına yakını Hatay kökenlidir. Mersinli ailelerin ise büyük çoğunluğu göç etmiş veya hayatını kaybetmiş olduğu için Mersin kökenli 10-15 Ortodoks aile kalmış durumdadır. Mersin'deki Hıristiyan topluluğu gibi etno-dinsel topluluklar, azınlık statüleri nedeniyle genellikle tek tip, homojen gruplar olarak düşünülmektedir. Oysaki, Mersin'deki Hıristiyan komünitesi yekpare bir bütünden oluşmamakta; aksine kendi içerisinde farklılıklar barındıran heterojen ve çok parçalı bir topluluk olma özelliği göstermektedir.

Çalışma, bu topluluğun kendi içinde hangi noktalarda farklılaştığı ve hangi etmenler üzerinde ortaklaştığı konusuna odaklanmaktadır. Aynı zamanda, Mersin'de yaşayan iki Hristiyan mezhebi arasındaki belirgin teolojik farklılıkların ötesine geçerek, bu topluluklar arasında mevcut etnografik farklılıkların incelenmesi hedeflenmektedir. Çalışma kapsamında, Mersin'de yaşayan 18 Katolik, 34 Ortodoks Hıristiyan'la görüşme yapılmıştır. Görüşmecilerden 24'ü Mersin kökenliyken geri kalan 28 görüşmeci ise Hatay kökenlidir. Rum Ortodoks Kilisesi'ne kayıtlı Hatay kökenli kişilerle yapılan görüşmelerde, Mersin'de doğup büyümüş olanlarda dahi güçlü bir Hatay kimliğinin baskın olduğu, kendilerini hala Hatay'a ait hissettikleri ve Hataylı olarak gördükleri tespit edilmiş; dolayısıyla yerel kimlik topluluğu ayrıştıran eksenlerden biri olarak öne çıkmıştır. Katolik görüşmecilerin kilisedeki Müslümanlıktan Hıristiyanlığa geçenleri algılama biçimleri de incelenmiştir. Topluluğun ortaklaştığı ve benzeştiği noktaların başında ise etno-dinsel kimlikleri üzerinden gündelik hayatta ve devlet kurumlarında yaşadıkları ayrımcılık gelmektedir. Görüşmecilerin gündelik hayatta ve devlet kurumlarında, örneğin okullardaki zorunlu din derslerinde, askerlik hizmetinde ve nüfus müdürlüklerinde, karşılaştıkları ortak ayrımcılık deneyimleri incelenmektedir. Diğer bir ortak nokta ise, görüşmecilerin kendilerini öncelikli olarak Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak tanımlaması ve bunu üst kimlikleri olarak ortaya koymalarıdır. Etno-dinsel kimliklerini ise alt kimlikleri olarak

konumlandırmaktadırlar. Çalışma, bu noktalara odaklanarak topluluğun etnografik bir incelemesini ortaya koymayı hedeflemektedir.

OTURUM 113

TEKNOLOJİ VE KÜRESEL REKABET

Büyük Teknoloji, Büyük Devlet: Yandex'in Küresel Rekabetteki Konumu

Ata Taha Kuveloğlu
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi

Yandex, Rusya'nın en büyük teknoloji şirketlerinden biri olarak, ülkenin dijital ekonomisinde kilit bir rol oynamaktadır. Rusya'nın devlet kapitalizmi modeli, özellikle stratejik öneme sahip sektörlerde devletin doğrudan veya dolaylı kontrolünü öngörmektedir. Yandex, hem devletle olan ilişkileri hem de uluslararası dijital kapitalizm içindeki konumu nedeniyle özgün bir örnek teşkil etmektedir. Eski Sovyet ülkelerinin kapitalizme entegrasyonunun hem devletten bağımsız olamaması hem de tarihsel anlamda geç bir eklemlenme örneği teşkil etmesi liberal demokrasilere göre daha girift bir ilişkiler ağı yaratmakla sonuçlandı. Bununla birlikte, küresel pazar payı açısından Yandex, Rusça konuşulan ülkelerde önemli bir rekabet gücü elde etti.

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında, Rusya komünizm düşüncesinden sıyrılıp demokrasi ve piyasa ekonomisini ülkesine entegre etme çabasına girişmiştir. Neoliberal anlamdaki sınırlılıklar bir yana koyulduğunda söz konusu dönüşümün belli ölçüde başarılı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Müdahaleci devlet anlayışı günümüz Rusya'sında birtakım neoliberal sınırlılıklara sebep olsa da komünizm sonrası Rusya'nın dönüşümü bağlamında devlet müdahalesi gerekliydi. Zira, Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından Rusya ve Doğu Avrupa'daki eski komünist ülkelerin her biri ciddi bir durgunluk, sanayisizleşme ve ekonomik kaos yaşamıştır.

Dijital kapitalizm, modern kapitalist ekonominin en önemli bileşenlerinden biridir ve Yandex gibi dev teknoloji şirketleri, uluslararası politik ekonomide giderek daha fazla önem kazanmaya devam etmektedirler. Buna ek olarak OpenAI, Google ve DeepSeek tarafından geliştirilmekte olan yapay zeka modelleri konusundaki rekabet Yandex gibi devleri de bu alanda daha fazla inisiyatif almaya, dolayısıyla daha fazla yatırım yapmaya zorlamakta ve kapitalizmin temel dinamiklerinden biri olan rekabeti yenilik ve verimlilik noktasında beslemektedir. Öte yandan, Rus devlet kapitalizminin doğal bir sonucu olarak lider Putin, hem iç politikada hem de dış politikada Yandex'in de içinde bulunduğu pekçok şirketin CEO'su gibi davranmaktadır. Bu şirketler her ne kadar "devlet mülkiyetli" olarak tanımlansalar da küresel kapitalizmin önemli aktörleri haline gelmeyi başarmışlardır.

Araştırma, Yandex'in Rusya ekonomisindeki yerini devlet kapitalizmi perspektifinden ele almaktadır. Teknoloji devi Yandex'in birçok alandaki girişimleri Rusya'nın kapitalist sisteme entegrasyonu ve uluslararası politik ekonomi bağlamında önem arz etmektedir. Bu bağlamda çalışmada, Yandex'in dijital kapitalizm ve Rusya'nın devlet kapitalizmi modeli içindeki rolü analiz edilerek, şirketin kapitalist sistemdeki konumunun hangi düzeylerde etkilendiği sorusu yanıtlanmaya çalışılacaktır. Çalışmanın analiz birimi şirket düzeyinde ele alınacak ve Yandex ile ilgili ulusal ve uluslararası kaynaklar araştırma problematiğinin çözümlenmesinde temel alınacaktır.
Anahtar Kelimeler: Yandex, Rusya, devlet kapitalizmi, küresel kapitalizm, uluslararası politik ekonomi

Yıldızlı Ürünler, Gizli Emekler: E-Ticaretin Politik Bedeni

Yelda Altunal Gürgen
Haliç Üniversitesi

Bu çalışma, e-ticaretin gelişimini yalnızca teknolojik ya da ekonomik bir dönüşüm süreci olarak değil, aynı zamanda politik ekonomi çerçevesinde sınıfsal ilişkilerin yeniden üretildiği bir alan olarak ele almaktadır. Marx'ın politik ekonomi eleştirisine dayanan bu yaklaşım, dijital platformların artı-değer üretimindeki rolünü, emek biçimlerinin dönüşümünü, devlet-sermaye ilişkilerinin dijitalleşme bağlamında aldığı yeni biçimleri ve meta fetişizminin algoritmikleşmesini analiz etmektedir.

E-ticaret platformlarının sadece birer aracı değil, üretimin ve tüketimin doğrudan düzenleyicisi haline gelmesi, Marx'ın sermaye birikimi, emek gücünün sömürüsü ve dolaşım süreçleri hakkındaki tespitlerini güncellemeye olanak sağlamaktadır. Bildiride, platform kapitalizmi, dijital emek, mikro-işçilik, algoritmik yönetim, veri tekelleşmesi ve dijital emperyalizm gibi olgular, Amazon, Trendyol, Yemeksepeti ve Getir gibi örnekler üzerinden somutlaştırılmaktadır. E-ticaretin görünürde sağladığı esneklik, erişim ve fırsat eşitliği söylemleri, Marx'ın ortaya koyduğu biçimiyle üretim ilişkilerinin derinleşen eşitsizliklerini maskeler niteliktedir. Bu çerçevede çalışma, dijital ekonomiyi anlamak ve eleştirel çözümlemeye tabi tutmak için Marx'ın teorik araçlarının güncelliğini ve açıklayıcılığını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: e-ticaret, politik ekonomi, platform kapitalizmi, dijital emek, meta fetişizmi, artı-değer, dijital sömürü

Kapitalist Üretimin Dönüşen Mekaniği: Yapay Zekâ ve Robotik Ekseninde Emek İlişkileri

Mehmet Özyiğit
Egemen Can Toker
Dokuz Eylül Üniversitesi, İİBF, İktisat Böl.

Kapitalist üretim biçimi sermaye ile ücretli emek arasında kurulan bir toplumsal ilişkidir. Bu toplumsal ilişki yeniden üretime egemen olan üretim biçimi tarafından belirlenir. Üretim biçimi, üretimin ne ile nasıl yapıldığını ifade eden üretici güçler ile üretim üzerindeki mülkiyet ilişkilerini ifade eden üretim ilişkilerinin çatışmalı birlikteliğinden oluşur. Üretici güçlerin tarihsel ve mekânsal gelişmişlik düzeyi de toplumların gelişmişlik düzeyini belirlemektedir. Üretici güçlerdeki gelişme ise bilginin üretimin bilgisi haline dönüşerek teknik üzerine uygulanmasıyla ortaya çıkan bilimin üretim süreciyle ilişkilenmesinin bir sonucu olan teknoloji ile gerçekleşmektedir.

Kapitalizmin gelişimi toplumsal işbölümünü derinleştirerek emeği nesnel koşullarından ayırır ve emeğin nesnel koşullarını sermayenin konusu haline getirir. Böylece kapitalist üretim biçiminin tarihsel gelişimi, şeylerin yapabileceği şeylerin giderek insandan şeylere devredildiği ve toplumsal yeniden üretim sürecinde emek gücüne duyulan ihtiyacın tarihsel bir eğilim olarak giderek azaldığı bir biçimi almaktadır. Manüfaktürün ortaya çıkardığı kolektif işçi, tekil işçinin hünerini elinden alırken zanaatkarın çekici makinenin çarkına evrilmiştir. Makinelerin birlikteliğinden oluşan makineler sistemi kol emeğini üretim sürecinden dışlarken transistörler ve çipler bu sistemin beynine dönüşmüştür. 21. yy'ın kapitalist üretim biçiminde tarihsel bir

dönüşüme yol açacak dönüşümünün temelinde ise yapay zekâ ve robotik teknolojisinin birlikteliğinin üretim süreçlerinde genelleşmesi yer almaktadır. Sıra kafa emeğinin imgeleminin algoritmanın rakamlarına dönüşmesine gelmiştir.

Üretim sürecinin tasarlanması, planlanması, organizasyonu, denetlenmesi gibi pek çok faaliyetin bilgi ve enformasyon teknolojileri, dijital teknolojiler ve yapay zekâ temelli hale gelmesi emek üretkenliğinden üretimin mekânının parçalanmasına ve kârlılığa kadar pek çok faktörün yeniden biçimlenmesine neden oluyor. Öyle ki, 2013 yılında Dünya'da toplam kurulu Endüstriyel robot sayısı yaklaşık 1.3 milyon iken 2024'e kadar yıllık ortalama %11'lik bir artışla 4.3 milyon olmuştur. Yine 2013'te Dünyada Yapay Zekâyla (YZ) ilgili 3 bin 800 patent verilmişken, bu rakam 2015 yılında 8 binin biraz üzerinde gerçekleşmiş, 2019'da 49 bin ve 2020'de 56 bin (35 bini Çin'de olmak üzere) düzeyine sıçramıştır. YZ alanında ABD son beş yılda 328 milyar dolar'ın üzerinde yatırım gerçekleştirirken, Çin 132 milyar dolar yatırım yapmıştır. 2023 yılı verilerine göre 10 bin çalışan başına kurulu endüstriyel robot sayısında Güney Kore (1012) liderken, onu Singapur (770) ve Çin (470) izlemektedir. Aynı dönemde yeni robot kurulumunda Çin (276 bin) ikinci Japonya'nın (46 bin) açık ara önündedir. Türkiye (4400) ise en çok endüstriyel robot kuran 11. ülkedir.

Üretim sürecindeki YZ ve Robotik teknolojisi destekli bu dönüşüm, üretimde emek süreçlerine ve emeğin gerekliliğine dair tartışmaları gündeme getirmektedir. YZ ve Robotik temelli teknolojik sıçrama WE Forum'a (2020) yaklaşık 97 milyon yeni iş yaratacakken emeğin bu yeni süreçte yeniden beceri kazanması gibi sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu teknolojik dönüşüm küresel GSYH'de %7-16 (Goldman Sachs; McKinsey) arasında bir büyümeyle birlikte çeşitli uluslararası kuruluşların raporlarında dünya genelinde 75-800 milyon arasında (ILO; Goldman Sachs; McKinsey) işin yok olmasına neden olacağı öngörülmektedir. Bu süreç küresel emek payındaki azalma eğilimini derinleştirme potansiyeline de sahiptir.

Çalışmada, YZ ve Robotik temelli dönüşümün üretim sürecinde emeğe olan ihtiyacı azaltması ve emekçilerin çeşitli robotik biçimleri (humanoids, mobile manipülatör, dijital ikiz, cobot vb.) ile ikame edilmesinin kapitalist üretim ilişkilerinde neden olabileceği değişimler, ülke örneklerinden hareketle tartışılmaktadır.

Uzay Madenciliği ve Küresel Rekabet: Şirketlerin ve Devletlerin Rolü

Barış Bostancı
Sercan Köksal
Osman Akar
Emre Telci
İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Uzay ve uzaya yönelik insan ilgisi doğa bilimlerine ilişkin hemen her konu gibi sosyal bilimlerin kapsamı içerisinde yer almaktadır. Bu çalışma, uzay madenciliğinde şirketlerin ve devletlerin rollerine odaklanmaktadır. Çalışma disiplinler arası bir düzlemde değerlendirdiği meseleyi, araştırma ekibinin alanlarına da uygun biçimde, merkezileşmiş sermaye, şirketler, devletler ve yasal yapılar bakımından ele almaktadır. Bu bağlamda çalışmanın temel araştırma sorusu, sermayenin küresel eğilimlerini küre dışındaki bir düzleme taşırken, tabii ve hami olduğu öznelerle karmaşık ilişkilerin muhteviyatına dairdir. Farklı akımlarda rekabet, inovasyon, ticaret yahut emperyalizm gibi kavramlar üzerinden tanımlanagelen uzay madenciliğinde büyük ve küçük şirketlerin farklılaşan rolleri; ulus-devletlerin ve ulus üstü

örgütlerin sürece dahil oluş biçimleriyle ayrı ayrı ele alınarak anlamlı bir örüntünün izi sürülmektedir.

Çalışma eleştirel bir teorik yaklaşımı merkezine alsa da mikro düzeydeki incelemeleri de kullanarak; baskın üretim biçiminin vaatlerine yönelik değerlendirmelerde de bulunmaktadır. Uzay ajanslarının yanı sıra özel uzay şirketlerinin bu konuda yatırımları ve araştırmaları sürmektedir. Buna ek olarak Lüksemburg gibi ülkelerin de uzay madenciliğine yönelik gerçekleştirilen araştırmaların merkezi olmak ve yatırımları çekmek için de hukuki altyapıları oluşturmak amacıyla çalışmalar yaptığı bilinmektedir. Dünya Ekonomik Forumu tarafından 2035 itibariyle 1,8 trilyon dolarlık bir sektör haline geleceği tahmin edilen uzay madenciliği halihazırda siyasi otoritelerin olduğu kadar araştırmacıların da gündeminde önemli bir yer kaplamaktadır. Ancak konunun sosyo-ekonomik boyutlarının Türkçe literatürde yeterince tartışılmamış oluşu bu konudaki çalışma motivasyonumuzu oluşturmaktadır. Son olarak çalışma, uzaya yönelik ilginin ve uzay madenciliğinin olası ve korkulan sonuçlarının engellenmesine yönelik çabalarla birlikte, uzay madenciliğini eleştirel uluslararası hukuk kuramları (iyileştirici, meta-form, Üçüncü Dünyacı vs.) düzleminde tartışarak, yasal düzlemdeki normatif arayışların sunduğu imkân ve kısıtları da keşfetmeyi planlamaktadır.

OTURUM 114

YAKIN DÖNEM TÜRKİYE SİYASETİ VIII: DIŞ POLİTİKA

Narsisizm ve Dış Yardım: Türkiye-Afrika İlişkileri Üzerine Psikanalitik Bir Analiz

Arş. Gör. Ceren Melis Kıcıroğlu
Doç. Dr. Helin Sarı Ertem
İstanbul Medeniyet Üniversitesi, SBF Uluslararası İlişkiler Bölümü
Dr. Erman Ermihan
Kadir Has Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Bu çalışma, dış yardım pratiklerinin psikolojik boyutlarını çözümlemeyi amaçlamakta ve özel olarak Türkiye'nin Afrika'ya yönelik dış yardım politikalarını incelemektedir. Çalışmada, analitik çerçeve olarak psikanalist Heinz Kohut'un olumlu narsisizm kuramı benimsenmiştir. Bu kuramsal perspektifle, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın resmi konuşmaları ile TİKA raporları içerik analizi yoluyla incelenmekte; böylece Türkiye'nin Afrika'ya yönelik dış yardımlarının niteliği ve arka planındaki saikler tartışılmaktadır.

Bulgular, Türkiye'nin dış yardım politikasının yalnızca ekonomik ve stratejik çıkarlarla sınırlı olmadığını; aynı zamanda ulusal gururu pekiştirme ve öz kimliği yüceltme motivasyonlarıyla da şekillendiğini ortaya koymaktadır. Türkiye, dış yardımı stratejik bir araç olarak kullanarak kendisini ahlaki açıdan üstün, cömert ve küresel bir aktör olarak konumlandıran bir öz-anlatı üretmektedir. Her ne kadar söylem düzeyinde yardım faaliyetleri hayırseverlik ve dayanışma kavramları etrafında meşrulaştırılsa da, pratikte bu ilişkilerin karşılıklı kazanç dinamikleri üzerinden işlediği görülmektedir. Türkiye'nin Afrika'daki yatırımları, bölge ülkeleri tarafından da bu menfaat ilişkileri temelinde olumlu karşılanmakta ve övgüyle anılmaktadır. Bu bağlamda, olumlu narsisizm kavramsallaştırması, Türkiye'nin dış yardım politikalarının ve stratejilerinin psikolojik ve ideolojik temellerini görünür kılmak açısından işlevsel bir kavramsal araç sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Afrika, Dış Yardım, Narsisizm

Türkiye'de Hümaniteryen Dış Politikanın Eleştirel Söylem Analizi: Parlamento Tutanaklarında Somali, 2000-2024

Dr. Erdem Kayserilioğlu
Temel Bilimler Birimi. TED Üniversitesi

Bu sunum, Türkiye'de Somali üzerine farklı siyasi tahayyüllerin eleştirel söylem analizini yapıyor, hümaniteryen dilin hükümet söyleminde egemen hale gelişini inceliyor. 2000–2024 arasındaki parlamento tutanakları ve 2011'deki insani yardım kampanyasına ilişkin gazete haberlerine dayanan bu çalışmaya göre Somali, hükümet ve muhalefetin ulusal kimlik ve ulusal çıkarı tanımlarken karşıya geldiği söylemsel bir mücadele alanına dönüştü. AKP'nin ilk döneminde Somali, parlamento tartışmalarında yalnızca muhalefetin retoriğindeki bir az gelişmişlik metaforu olarak dile geldi. Muhalefet, hükümetin hatalarını, Somali'ye yapılan ironik göndermelerle eleştirdi.

AKP'nin ikinci dönemindeki yeni Osmanlıcı dış politikası ve bölgesel güç söylemi ise Somali'yi, Türkiye'nin prestijini ve çıkarlarını temsil eden jeopolitik bir hedef olarak konumlandırdı. Özellikle 2009'daki Aden Körfezinde korsanlıkla mücadele ortak harekatına katılma kararıyla birlikte, Somali'nin anlamı hükümetin dünya düzeni anlatısında risk ve fırsatları işaret eden bir gösterge haline geldi. Ancak 2011'deki bağış ve insani yardım kampanyası, Somali'yi merhamet siyasetinin bir nesnesine dönüştürdü ve ona iliştirilen kurban imgesini kitleselleştirdi. Stratejinin yerini alan merhamet dili, Somali'nin anlamını hümaniteryen söylem içinde sabitledi. Bu söylem, bir yandan Türkiye'yi Batı'nın ilgisizliğine karşı duran bir aktör olarak sunarken, diğer yandan muhalefetin israf ve propaganda eleştirilerini bastırdı ve Somali politikasını karşılıksız yardım temelinde meşrulaştırdı. Hümaniteryen dönüş önceki dış politika hedeflerini insani sorumluluk ve İslami dayanışma etrafında yeniden eklemlerken, Türkiye'nin Afrika politikasındaki yumuşak gücünün temelini oluşturdu. Türkiye'de Somali'ye dair söylemleri tarihselleştiren bu çalışma, hümaniteryen aklın iç ve dış politikada yarattığı etkileri inceliyor, Somali'nin yakın Türkiye tarihindeki farklı siyasi anlamlarını sorguluyor.

Dönüşümü Anlamak: İktidar Mücadelesi Çerçevesinde AKP Dış Politikası

Dr. H. Hande Orhon Özdağ
TBMM Yasama Danışmanı

Bu bildiride, Türkiye'de iç siyasal çelişmeler çerçevesinde AKP dış politikasının nasıl dönüştüğü ele alınacaktır. Bildirinin temel argümanı AKP dış politikasını şekillendiren temel ögelerin önce AKP'nin Türkiye'de iktidar olma çabası (i), ardından da Türkiye'de iktidarda kalma çabası (ii) olduğu şeklinde. Ayrıca, AKP'nin iç hegemonya mücadelesinin, dış politika yaklaşımıyla ilişkili olduğu sergileniyor. Dolayısıyla baskın uluslararası ilişkiler akımlarından realizmin, iç politika ve dış politika ayrımına dayanan "ulusal çıkar" kavramının soyut ve muğlak kullanımlarıyla bile AKP dönemi dış politikasını etkin açıklamak için kullanılamayacağı, bildirinin kabullerinden.
Ancak hedef dönemin genişliğinden ötürü, bildiride kuramsal tartışmalara odaklanmak yerine olgular üzerinden değişimlere odaklanılıyor. AKP'nin farklı dönemleri, iç ve dış ittifakları ile temel fikri-kurumsal dönüşümler konu edinilecek olduğundan karşılaştırmalı bir metodolojik yaklaşım benimseniyor.

AKP, demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi kavramlar üzerinden, bu kavramın temel savunucusu olma iddiasını taşıyan ABD ve AB ile yakın işbirliği içerisinde iktidar olma politikasını kurguladı. Bu politikanın bir ayağı Türkiye içinde muhafazakârlar, "ılımlı" İslamcılar, bazı liberal gruplar ve Kürt hareketinin bileşenleri nezdinde bir uzlaşıya dayanıyordu.

Diğer ayağı ise özellikle hükümet yanlısı yeni sermaye sınıfları yaratmak üzerinden eski Osmanlı coğrafyası başta olmak üzere hükümetin siyasal ve ekonomik olarak dışarı yayılmasına dayanıyordu. Bu politika özellikle Irak işgali ya da Balkanlardaki-Kafkaslardaki krizler üzerinden bölgede güvenilirliği sarsılmış ABD ve AB ülkelerinin bölge çıkarları ile uyum içerisindeydi. AKP'nin iç muhalefeti etkisizleştirirken dışarıdaki dayanağı AKP'nin Batı çıkarlarıyla uyumlu bir "ılımlı İslam" modeli sunmasıydı. Bu modelin, "gerektiğinde Batı'ya karşı durabilen, güçlü bir aktör olarak algılanması" modelin bölgesel tutunumunu artırıyordu. Bu model, Balyoz, Ergenekon gibi davalar üzerinden Kemalist-Avrasyacı seçkinler etkisizleştirildiğinde, Kürt açılımı ile Kürt muhalefet sisteme entegre edildiğinde ve 2010

Anayasa referandumundan sonra Türkiye'de büyük ölçüde iktidara oturdu. Arap Ayaklanmaları ise modelin özellikle Ortadoğu'da geniş bir alana yayılması potansiyeli oluşturdu.

2013 sonrasında ise AKP dış politikasının yön değiştirmesine ve AKP'nin Türkiye'de iktidarda kalma çabasına girmesine neden olacak gelişmeler gerçekleşti. Ortadoğu'da AKP'nin önemli müttefiklerinden İhvancıların güç kaybetmesi bunun önemli dış ayağı idi. Türkiye'de ise Gezi Ayaklanmaları, 17-25 Aralık süreci AKP'yi Türkiye'de ayakta tutan ittifakı çatlatırken, 7 Haziran seçimleri sonrasında AKP milliyetçilerle işbirliği yapmak zorunda kaldı. Kürt açılımının sonlanması ve 15 Temmuz süreci ise AKP'yi yalnızca içeride değil dışarıda da bambaşka bir zemine itti. Batı'dan destek göremezken İran ve Rusya gibi devletlerden destek alan AKP yönetimi, dış politikada daha güvenlikçi ve milliyetçi bir tutuma yönelmek zorunda kaldı.

Bu süreçte, demokrasi ve insan hakları gibi kavramların yerini iç işlerine karışmama, egemen eşitliği, toprak bütünlüğünün korunması gibi kavramlar aldı. Türkiye'de ekonomik kriz ve iç muhalefetin artmasına koşut ise, dış politika sadece günlük çıkarları destekleyecek bir bocalama sürecine savruldu. AKP'nin 31 Mart 2024 Yerel Seçimleri sonrasında 2002'den beri ilk defa birinci parti olma özelliğini yitirmesi sonrasında, Suriye başta olmak üzere bölgesel gelişmelerle paralel olarak Terörsüz Türkiye girişimi başlatıldı.

OTURUM 115

OTORİTERLİĞİN ÇOK BOYUTLU YANSIMALARI: HUKUK, MİLLİYETÇİLİK, EMEK HAKLARI VE POPÜLİST MANTIKLAR

Otoriter Popülizmin Mantıkları

Onur Yıldız

Bu sunum günümüzde farklı coğrafyalarda iktidar pozisyonunda olan otoriter rejimlerin benzeşen pratik ve söylemlerini sosyal, siyasal ve fantazmatik mantıklar düzeyinde ele alarak otoriterliğin işleyişine dair bir çerçeve sunmayı planlamaktadır. Otoriterliğin yerleşmiş, tekrar eden pratikleriyle, kurallar ve normlar bütünü olarak oluşturduğu rejimi ifade eden sosyal mantıklar; bu rejimler pratiğinin inşası ve sınırlarını ifade eden siyasal mantıklar ve son olarak bazı pratik ve söylemlerin özneleri nasıl kavradığını ifade eden fantazmatik mantıklar çerçevesinde günümüzde farklı ülkelerdeki otoriter rejimlerin benzeşen pratikleri incelenecek ve otoriter rejimlerin farklı düzeylerde nasıl işlediğine dair bir tartışma yürütülecektir.

Otoriterliğin Gölgesinde: Milliyetçilik ve Akademik Özgürlük

Elçin Aktoprak

Günümüzde akademik özgürlük tartışmalarında otoriter rejimler, akademiye yönelik doğrudan müdahaleleri ve baskıcı politikaları nedeniyle haklı olarak merkezi bir konumda yer almaktadır. Ancak, otoriterliğe özgü görülen bu müdahale biçimlerinin, bu rejimlerin yükselişine neden olan küresel krizle birlikte, demokratik kabul edilen rejimlere de sirayet ettiği açıktır. Bu sunum, akademik özgürlüğe yönelik baskıları milliyetçilik ve akademi ilişkisi üzerinden tarihsel bir perspektifle ele almakta; ulusal kimlik, güvenlik, rekabet ve çıkar söylemleriyle üniversitelerin özerkliğini sınırlayan milliyetçi meşruiyet zeminini tartışmaktadır. Bu yapısal baskı, otoriter rejimlerde açık ve sistematikken, demokratik rejimlerde neoliberal yeniden yapılandırma ve milliyetçi retoriğin birleşimiyle uzun süre dolaylı biçimde uygulanmıştır. Ancak özellikle Filistin meselesi üzerinden bu dolaylı müdahaleler, artık daha açık ve doğrudan hale gelmektedir.

Kriz dönemlerinde ulus-devletler, milliyetçilikle şekillenen uluslararası düzende hâkimiyetlerini pekiştirirken, akademik alanın sınırlarını yeniden çizmekte ve toplumsal cinsiyet çalışmaları ya da Filistin meselesi gibi konuların tartışılabilirliğini kısıtlamaktadır. Bu sunum, tarihsel ve güncel örnekler ışığında, milliyetçiliğin akademide iki yüzyılı aşkın süredir nasıl düzenleyici bir güç olarak işlev gördüğünü ve bugün otoriter rejimlerde açık, demokratik rejimlerde ise giderek açığa çıkan biçimlerde akademik özgürlüğü nasıl şekillendirdiğini inceleyecektir.

Otoriter Rejimlerde Yargının Araçsallaştırılması

Dinçer Demirkent

Yargı organın bağımsızlığı ve tarafsızlığı ilkesi burjuva demokratik rejimlerin meşruiyetini sağlayan en önemli ilkelerden biridir. Hem kuvvetler ayrılığı ilkesi hem de hukuk devleti ilkesinin esasıdır. Hukukun temelindeki kurucu şiddet ve yargı organının tarafsızlığının sınırlarının toplumsal sınıflar arasındaki çatışmanın yarattığı denge ile belirlendiği olgularıyla

birlikte düşündüğümüzde; kapitalist devletin otoriter biçimine özgü olan, yargı organının hükümet tarafından bir araç olarak kullanılmasıdır. Araçsallaştırmayı, her düzeydeki kuralı ve bu kural hakkındaki muhakemeyi anayasal siyaset düzeyine taşıyabilecek ve otoriter rejim lehine kararın verilmesini güvence altına alacak tekniklerin toplamı olarak tanımlıyorum. Yüksek yargı organı üyelerinin belirlenmesinde ve yüksek mahkeme kararlarının uygulanmasında, yargı organlarının ve yargı yerlerinin belirlenmesinde ve muhakeme usulünde geliştirilen teknikler, yargı kararlarının bir siyasal projenin parçası haline getirilmesini sağlamaktadır. Bu rejimlerin ürettiği tekniklerin yaygın biçimde birbirlerine paralellik gösterdiğinin de vurgulanması gerekir. Dolayısıyla bu tebliğde, otoriter rejimlerde hangi konuların anayasal siyaset düzeyine taşındığı; bu konuların yarattığı uyuşmazlığa müdahale ve siyasal alanının sınırlarını belirleme konusunda yargı organının araçsallaştırılmasında kullanılan teknikler ortaya konularak yargının bu rejimlerin kurduğu siyasal düzendeki rolü aydınlatılmaya çalışılacaktır.

Neoliberalizm ve Otoriterlik Kesişiminde Sosyal Yardımlar: Türkiye Örneği

Nail Dertli

Sosyal politika yazınında refah rejimi ve refah devleti tipolojileri üzerine kapsamlı bir literatür mevcuttur. Ancak bu geniş yazında ilgi, büyük ölçüde sosyal sigorta sistemleri üzerine merkezileşmiştir ve bu yapı içerisinde refah rejimlerinin sosyal yardım ayağı yakın zamana kadar genellikle ihmal edilmiştir. Ancak özellikle şartlı nakit destekleri gibi sosyal yardım programlarının Latin Amerika'dan başlayarak yaygınlaşması ve Afrika-Asya'nın azgelişmiş ülkelerinde de sosyal yardım programlarının birer içerme aracı olarak önem kazanmasıyla birlikte farklı gelişmişlik düzeylerine sahip ülkeleri de içine alacak şekilde zengin bir yazın ortaya çıkmıştır. Yazın içerisinde bir hat, ülkeler arasındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koymaya yönelik tipoloji geliştirme çabalarıdır. İkinci bir hat ise, otoriter rejimler içerisinde sosyal yardımların yaygınlaştırılmasının siyasi motivasyonu, politika tasarımı ve dağıtımsal sonuçlarını tartışmaya yönelmiştir. Bu tebliğde, bu ikinci hattın izinden gidilerek AKP döneminde emek karşıtı politikalar katı bir şekilde uygulanırken, sosyal yardımların yaygınlaştırılması tartışılacaktır. Tebliğde, IMF ve Dünya Bankası tarafından çerçevesi çizilen neoliberal politikaların, otoriter eğilimler için elverişli bir zemin yarattığı vurgulanacak, AKP'nin IMF-Dünya Bankası'nın politika tasarımlarından nasıl yararlandığı sosyal yardım programları aracılığıyla ortaya konulacaktır.

OTURUM 116

SOSYOLOJİK PERSPEKTİFTEN İNTİHAR: TOPLUMSAL CİNSİYET, YÖNTEM, DEZAVANTAJLI GRUPLAR

İntiharı Anlamak: Nasıl Bir Yöntem?

Dr. Z. Nurdan Atalay
Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü

Bu bildiri, sosyal bilimlerin temel araştırma konularından biri olan intihar meselesine yöntemsel olarak nasıl bakılmalı sorusuna yanıt aramaktadır. İntiharın, bireysel bir mesele olduğu ön kabulüyle yapılan araştırmalar daha çok nicel teknikler ve ikinci el verilere dayanarak yapılmaktadır. Nitel olarak yapılan araştırmalar ise literatürde 'psikolojik otopsi ' tekniği olarak adlandırılmakta olup, intihar eden bireyin kendinin ve çevresinin psikolojik olarak analizine dayanmaktadır. Bu da intiharın, sosyolojik olarak değil birey odaklı okunmasına ve psikolojik rahatsızlık üzerinden okunmasına neden olmaktadır. Türkiye'de nicel intihar verileri TUİK tarafından İçişleri ve Adalet Bakanlıklarından toplanan veriler üzerinden üretilmekte ve yedi kategori altında (hastalık, aile geçimsizliği, geçim zorluğu, ticari başarısızlık, hissi ilişki (istediği ile evlenememe), öğrenim başarısızlığı, diğer ve bilinmeyen) sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırmada dikkat çeken bir boyutta diğer ve bilinmeyen kategorilerinin intihar vakalarının büyük çoğunluğunu içermesidir. Bu sınıflandırmaların nasıl yapıldığına, nasıl kayıt altına alındığına dair şeffaf bir süreçten söz etmek mümkün değildir. Bu da intihara dair bilgi üretmeyi zorlaştırmaktadır. Özellikle toplumsal olarak tartışmalı olan kadın cinayetleri, borç intiharları gibi konular bağlamında, intiharlara dair bilgi üretmeyi zorlaştırmaktadır. Bu bildiri, bu bağlamda yöntemsel olarak nasıl bilgi üretilebilir sorusuna yanıt aramaktadır.

İşsizlik, Toplumsal Cinsiyet ve Güvencesiz İstihdam Koşulları Bağlamında Atanamayan Öğretmen İntiharları

Doç. Dr. Sidar Çınar
Mardin Artuklu Üniversitesi, İktisat Bölümü
Ömer Aras
Mardin Artuklu Üniversitesi, İktisat Bölümü, Doktora Öğrencisi

İşsizlik, güvencesiz koşullarda düşük ücretli istihdam ile intihar arasındaki ilişkinin ne kadar güçlü olduğu bilinmektedir. Söz konusu literatür iki ekseni öne çıkarır. Birincisi işsizlik, gelirden mahrum kalmak, düşük ücretli ve güvencesiz işlerde istihdam edilmek intihar üzerine yazılmış literatürde "ekonomik başarısızlık" olarak isimlendirilir ve genellikle bireysel bir sorun olarak ele alınır. Ancak bu konular bireysel ekonomik başarısızlıklar olmanın ötesinde ekonomik, politik ve sosyal kurumlar tarafından inşaa edilen toplumsal sorunlardır.

Literatürün öne çıkardığı ikinci önemli eksen ekonomik başarısızlık olarak adlandırılan konularla erkek intiharı arasındaki ilişki üzeride durmasıdır. Buna göre işsizlik ve gelirden mahrum kalmak gibi ekonomik başarısızlık olarak isimlendirilen durumlar aynı zamanda erkeklik krizine işaret eder. Erkek intiharlarının da bu tür ekonomik sorunların eşlik ettiği erkeklik krizi ile güçlü bir ilişki halinde olduğu kabul edilir (Adinkrah, 2012).

Bu bildiride literatürdeki bu iki eksene eleştirel bir şekilde yaklaşılacaktır. Atanamayan öğretmenler üzerinden işsizlik, güvencesiz istihdam ve gelirsizlik, ekonomi ve eğitim politikaları çerçevesinde ele alınacaktır. Bunun yanında ekonomik meselelerin toplumsal cinsiyetle olan ilişkisi erkekleri merkeze alarak değil hem kadınlar hem de erkekler için toplumsal cinsiyetin inşaa sürecinde nasıl bir rol oynadığı açıklanacaktır.

Saha araştırmasında kamuda öğretmen olarak çalışmak isteyen işsiz ve herhangi bir işte çalışan öğretmenlerle son yıllarda basına yansıyan atanamayan öğretmenlerin intiharlarının sebepleri kendi deneyimlerinden yola çıkarak anlatmaktadırlar. Nitel araştırma yöntemlerinden derinlemesine mülakat kullanılarak hali hazırda devam eden saha çalışmasında 10 kadın ve 10 erkekle görüşme devam etmektedir. Görüşmeciler intihar deneyimi olmayan ancak intiharları yaratan politik ve toplumsal geri planı deneyimlemiş kişilerle yapılmaktadır.

Güneydoğu Anadolu'da Kadın İntiharlarının Sınıfsallığı

Doç. Dr. Sidar Çınar
Mardin Artuklu Üniversitesi, İktisat Bölümü

Güneydoğu Anadolu Bölgesi kadınlar arasında intihar oranının erkeklerinkinden yüksek olmasıyla diğer bölgelerden ayrışmaktadır. Bu bölgedeki kadın intihar oranlarının önemli bir kısmı 15-24 yaş aralığındaki genç nüfusu etkilemektedir. Bu bölgede kadın intiharları üzerine yapılan çalışmalar kadınların önemli oranda fiziksel ve sosyal sınırlandırmaya maruz kaldıklarını ve bu sınırlandırmalarla intihar arasında önemli bir ilişkinin olduğunu ortaya çıkarmıştır.

İntihar üzerine başka ülkelerde yapılmış araştırmalar ataerkil sınırlandırmaların önemine işaret etmekle birlikte sosyo ekonomik bağlamın belirleyici olduğunu ortaya çıkarmışlardır. Ekonomik yoksunluk, işsizlik, finansal güvencesizlik gibi sosyo ekonomik eşitsizlikler kadınların ataerkil baskıları daha fazla hissetmelerine neden olduğu gibi bu etkenler aynı zamanda intihara giden yolu inşaa edebilmektedirler. Örneğin ülkelerin gelişmişlik seviyesi tek başına intiharın toplumsal cinsiyet boyutunu belirleyebilmektedir. Şöyle ki erkekler arasında intihar oranı gelişmiş ülkelerde yüksekken, kadın intiharlarının daha yüksek olduğu yerler az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdir. Bu bildiride gerek ekonomik etkenlerin gerekse de genel olarak kalkınmanın kadın intiharları üzerindeki belirleyici etkisini öne çıkarmak için farklı sınıflardan kadınların kadın intiharı meselesine yaklaşımları üzerinden açıklamayı amaçlamaktadır.

Bildiriye kaynaklık eden saha çalışmasında nitel araştırma tekniklerinden derinlemesine mülakat kullanılmıştır. Derinlemesine mülakatlar Mardin ve Diyarbakır kentlerinde yerleşik olarak yaşayan ve o kentte doğmuş büyümüş olan kadınlarla yapılmaktadır. Söz konusu kesim bu kentlerde kadınların yaşamlarını biçimlendiren kültürün derinlemesine anlaşılmasını sağlayabilir. Bunun yanında bu kentlerde çalışan psikologlarla da kadınların hem aile içi ilişkilerde hem de eğitim ve istihdamı içine alacak şekilde toplumsal ilişkiler içinde toplumsal cinsiyetlerinden kaynaklı olarak hangi problemlerle karşılaştıkları ve bunlarla nasıl baş edebildiklerini anlamayı sağlamıştır.

Aşiret Yapısı ve Ekonomik Dinamikler Bağlamında Şanlıurfa'da Kadın İntiharları

Doç. Dr. Hatice Aztimur
Harran Üniversitesi, İktisat Bölümü

Türkiye'de Güneydoğu Anadolu Bölgesinde kadın intihar oranın yüksekliği çok sayıda araştırmayla ortaya çıkarılmıştır. Bu bölgede her yıl farklı bir ilin kadın intiharları ile öne çıkmasının nedenleri bu araştırmalarda ortaya çıkarılmıştır. Bir taraftan ekonomik etkenler ve yavaş ilerleyen kalkınma süreci dururken diğer tarafta kadınların yaşamlarını ve karar kapasitelerini büyük oranda sınırlayan ataerkil değer yargıları ve ilişkiler önemli bir etken olarak ortaya çıkmıştır. Bu bildirinin amacı bu bölgede geleneksel toplumsal ilişkilerin en önemli ve kurumsal örneği olarak aşiretlerin ürettikleri değer yargıları, toplumsal normlar ve sınırlandırmaların kadın intiharlarını nasıl etkilediğini anlamaktır.

Aşiretler toplumsal ilişkileri, ekonomik işleyişi ve bireylerin yaşam biçimlerini doğrudan etkileyen bir yapı olarak Güneydoğunun pek çok yerinde varlığını sürdürmektedir. Ancak bu bölgede özellikle Şanlıurfa aşiretlerin etkili olmayı sürdürdüğü en önemli yerdir. Kadınların aşiret içindeki konumu da bu yapının işleyişine paralel olarak gerçekleşmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinin keskin biçimde işlediği aşiret yapılanmasında bireysel özgürlükler büyük ölçüde kısıtlanırken özellikle kadınlar aile ve toplum baskısının doğrudan muhatabı konumundadırlar. Kadınlar genellikle aile içinde itaatkâr roller üstlenirken eğitim, çalışma ve evlilik gibi konularda tercih haklarını kullanmaları mümkün olmamaktadır.

Bu bildirinin amacı ağırlıklı olarak psikolojik sorunlara dayandırılan intihar olgusunu toplumsal bir vaka olarak ele alıp aşiret yapısıyla ilişkisini kurarken kadınların maruz kaldığı sosyal izolasyon ve baskı ortamını belirleyici faktörler olarak ortaya çıkarmaktır. Bu çalışmada, aşiret yapısının güçlü bir şekilde varlığını sürdürdüğü illerden birisi olan Şanlıurfa'da aşiret yapısının kadın intiharları üzerindeki etkisi sosyo-ekonomik ve kültürel faktörlerle ilişkilendirilerek ele alınmaktadır. Bu bağlamda aşiretlerin, aile içi ilişkiler, toplumsal baskı, ekonomik yapı ve kadının toplumsal statüsü üzerindeki etkileri, kadın intiharları ile ilişkilendirilerek incelenmektedir.

Nitel araştırma yöntemiyle elde edilecek veriler bu ilişkinin kurulabilmesine olanak sağlayacaktır. Araştırma kapsamında Şanlıurfa'da yaşayan ve kendi kimliğini aşiret aidiyeti üzerinden tanımlayan kadınlarla mülakat yapılmaktadır. Saha araştırmasında görüşmecilere sorulan sorularla aşiret ilişkilerinin nasıl işlediği, hangi ekonomik ve toplumsal rolleri üstlendiği, aşiretlerin kentsel ilişkilere nasıl eklemlendiği, kadınların günlük hayatlarında ve kendi kararlarını verme süreçlerinde nasıl ve ne ölçüde belirleyici olduğunu ortaya çıkarmaya çalışmaktadır.

Uluslararası Göç ve Ayrımcılık Bağlamında Göçmenlerin İntihar Eğilimleri

Dr. Seda Gönül
Bağımsız Araştırmacı

Yirminci yüzyılda intihar üzerine yapılan pek çok çalışma, intihara neden olan sosyal süreçlere odaklanmıştır. Bu çalışmalar, kadınlar ve azınlıklar gibi nüfusun çeşitli alt gruplarına dair

sosyolojik analizleri içermekte; ırk, toplumsal cinsiyet, sınıf ve göç gibi toplumsal eksenlerin intihar üzerindeki etkilerini anlamaya çalışmaktadır.

Bu bildiri, göç ile intihar arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamaktadır. Göçmenler arasında intihar oranları, yerli nüfusa kıyasla daha yüksektir. Göç öncesi, göç sırası ve sonrasındaki birçok dinamik, göçmenlerin intihar eğilimlerini belirlemektedir. Özellikle savaş gibi travmatik nedenlerle gerçekleşen zorunlu göçler, göçmenlerin kırılganlığını artırmaktadır. Göç sürecinde karşılaşılan belirsizlikler ve kırılganlıklar ile göçün düzensiz ve tehlikeli yollarla gerçekleşmesi, göçmenleri daha da dezavantajlı kılmaktadır. Göç sonrasında ise göçmenler, yeni ülkelerinde hem sosyal rollerinde hem de sosyal statülerinde dramatik değişimlerle baş etmek zorunda kalmaktadır. Yerli nüfus tarafından marjinalleştirilmeleri ve ayrımcılığa maruz kalmaları da bu süreci ağırlaştırmaktadır.

Araştırmalar, özellikle uluslararası zorunlu göç sonucunda göçmenlerin sosyoekonomik olarak dezavantajlı hale gelmelerinin, onları depresyon ve intihar eğilimi gibi ruhsal hastalıklara daha yatkın kıldığını göstermektedir. Ancak bu araştırmalarda, göçmen bağlamında sosyoekonomik dezavantaj ile intihar arasındaki ilişki genellikle bireysel düzeyde, ruh sağlığına indirgenerek ele alınmıştır. Oysa göçmenler gibi intihar riski yüksek gruplar, aynı zamanda yoğun biçimde toplumsal ayrımcılığa maruz kalan kesimlerdir (WHO, 2024). Bu bildiride intihar, bireysel bir problem olmanın ötesinde, sosyoekonomik dinamiklerin şekillendirdiği toplumsal bir mesele olarak; göçmenlerin intihar eğilimleri ise ayrımcılık ekseninde ele alınacaktır.

Bu çalışma, göçmenlerin yeniden yerleşme sürecinde karşılaştıkları sosyal, kültürel, ekonomik ve yasal düzeylerdeki değişim ve belirsizlikleri; bireysel, toplumsal ve uluslararası bağlamlarıyla birlikte bütüncül bir şekilde ele almayı amaçlamaktadır. Çalışmada, özellikle son on yıl içinde, dünyada ve Türkiye'deki göçmen ve mültecilerin zorunlu göç sonrası intihar eğilimlerine odaklanan araştırmalara ve devlet istatistiklerine dayalı veri analizlerine yer verilecektir. Bu çerçevede, literatür taraması ve resmi istatistiklerin analizi yoluyla göçmenlerin intihar eğilimleri ele alınacaktır.

OTURUM 117

TÜRKİYE'DE SOL DÜŞÜNCE: 1960'LI-1970'Lİ YILLAR

1960'lı Yıllarda Türkiye Solunda Laiklik Söylemleri: *YÖN* Haftalık Gazetesi Örneği

Dr. Öğretim Üyesi Erdem Damar
Doç. Dr. Nazlı Şenses
Başkent Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Laiklikle ilgili tartışmalar Türkiye siyasal hayatının oldukça önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu tartışmaların ve günümüzdeki farklı laiklik söylem ve siyasetlerinin içeriğini, gelişimini, köklerini anlamak için konuyla ilgili tarihsel söylemlerin sistematik analizi oldukça işlevselidir. Buradan yola çıkarak bu bildirinin temel amacı, 1960'larda Türkiye'deki sol aydınlar için önemli ve gözde bir söylemsel alan olarak var olan *YÖN* Haftalık Gazetesi örneği üzerinden Türkiye solunda laiklik söylem ve tartışmalarını tespit edip, solun laiklikten ne (veya neleri) anladığını (*secularity*) analiz etmektir.

Çalışmamız, Charles Taylor ve Talal Asad gibi düşünürlerin kuramsal yaklaşımlarından hareketle laikliği bir toplumsal tahayyül (*social imaginary*) olarak kavramsallaştırmakta ve Türkiye solunun tarihinde bu tahayyülün nasıl inşa edildiğini nedenleriyle birlikte açıklamayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, bir arşiv taraması yapılmış ve yayın hayatını sürdürdüğü 1961-1967 tarihleri arasında basılmış olan tüm *YÖN* sayıları (toplam 222 sayı) laiklik, din, İslam ve ilişkili konular açısından taranmıştır. Bu analiz sonucunda ortaya çıkan ilk ön bulgu laiklik üzerine doğrudan bir söylemin geliştirilmediği (veya cılız bir söylem geliştirildiği) ancak Doğu ve Batı medeniyetleri, din ve siyaset ilişkisi üzerine fikirlerin farklı açılardan çok yönlü olarak tartışıldığıdır.

YÖN platformu, en genel çerçevesiyle aydınların planlı devletçi ekonomiyi, toplumsal adalet ve eşitliği, halkçı siyaset anlayışını savundukları; buna karşıt emperyalist olarak tanımlanan liberal ekonomiyi, gelir adaletsizliğini, feodal düzeni ve sağ siyasi partileri eleştirdikleri, sosyalizmden beslenen bir söylemsel alandır. Laiklik tam da bu çerçeve içerisinde ulaşılmak istenen, temelde iktisadi olan toplumsal hedeften yansıyan bir unsur, bir araçtır. Bu yönleriyle çalışmamız, *YÖN* üzerinden yapılan bir analiz aracılığıyla hem Türkiye'deki laiklikle ilişkili literatürde görece az çalışılmış olan 1960'lar solunun laiklik anlayışına tarihsel bir analizle katkı yapmayı hem de *YÖN* hareketi özelindeki literatüre daha önce araştırılmamış bir bakış açısıyla yaklaşarak bu boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır.

1960'lı Yıllarda Türkiye'de Sosyalizmin Kavram Tarihi

Veli Can Çınar
Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, SBF, Doktora Öğrencisi

1960'lı yıllarla birlikte Türkiye'de sosyalizm kavramı hiç olmadığı kadar taraftar bulduğu gibi aynı zamanda sol akımlar içinde pek çok farklı grup tarafından da kullanılmıştır. Türkiye'de sol akımlar daha önce olmadığı kadar sosyalizm kavramı ile uğraşmakta, bu kavram üzerine tartışmakta ve sosyalizm kavramı üzerinden dil-dışı dünyayı şekillendirmeye çalışmaktadır. Bu bildiride ise Türkiye'de sosyalizm kavramının tarihi özellikle 1960'lı yıllara damgasını vuran Yön Hareketi üzerinden araştırılacaktır. Reinhart Koselleck tarafından *Kavram Tarihi*

(Begriffsgeschichte) olarak ifade edilen yöntem, Türkiye'de sosyalizm kavramının dil ve dil-dışı dünyası arasında ayrım yapmak için kullanılacaktır.

Bu açıdan, sosyalizm kavramının barındırdığı anlam, dil ve dil-dışı dünya olmak üzere iki alanda sorgulanacaktır. Bu bildirinin temel amacı ise Türkiye'de 1960'lı yıllar ile sosyalizm kavramının çeşitli sol akımlarca farklı biçimde anlaşılması ve bu kavrama dil-dışı dünyadan yüklenen anlamın aynı zamanda kavramın kendisiyle çatışarak her iki alanda da yarattığı etkinin incelenmesidir. Kavram tarihi yöntemi açısından yararlı olabileceği düşünülen bir örnek olarak Yön Hareketi'nin ve hareketin öncü ismi Doğan Avcıoğlu'nun sosyalizm kavramına yaklaşımı seçilecektir.

1960'lı yıllarla birlikte Türkiye'de sosyalizm kavramının hangi anlamları barındırdığı ve dışladığı önem taşır. Sosyalizm kavramı, Türkiye'de 1960'lı yıllarla birlikte ortaya çıkmış değildir. Ancak bu kavram, 1960'lı yıllarla birlikte hiç olmadığı kadar fazla kullanılmıştır. Yapılacak incelemenin konusunu da tam olarak bu gelişme oluşturur. Sosyalizm kavramı 1960'lı yıllarla birlikte Türkiye'de dil-dışı dünyanın hangi gelişmelerinden beslenmiştir? Bu dil-dışı dünya ile dil arasındaki değişimler sürecinde sosyalizmin kavramsal olarak başka hangi kavramlarla ilişki içinde bulunduğunun tespiti önemlidir. Sosyalizm kavramı öncelikle kalkınma ve bağımsızlık gibi kavramlardan ayrılamayacak derecede yakın biçimde kullanılmıştır. Bu noktada sosyalizm kavramı sahip olduğu anlam ile dil-dışı dünyayı dönüştürebilmiş midir? Marksist içeriği eksik ya da farklı bir sosyalizm, dil-dışı dünyada da farklı arayışların önünü açmıştır. Fakat bu tek etken değildir. Yön Hareketi açısından ise kavramın barındırdığı anlamlar hareketin dil-dışı dünyaya bakışını şekillendiren bir başka etken olarak kabul edilecektir. Bu bakımdan kavramların sahip olduğu deneyim ile kavrama yönelik beklenti arasındaki ilişki 1960'lı yılların Türkiye'sindeki sol akımlar açısından da incelemeye konu olacaktır.

"Ortanın Solu" Hareketi ve Sol Popülizm İlişkisi: Bir Söylem Analizi (1973-1980)

Arş. Gör. Kubilay Düzenli
Karadeniz Teknik Üniversitesi İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü

Tanımlanması güç bir kavram olarak popülizm, son dönemde gerek Türkiye gerekse de dünya siyaseti açısından baskın bir kavram niteliğindedir. Yerkürenin değişik bölgelerinde, geniş toplumsal kesimlerin desteğini alarak iktidara gelen ve bir anlamda kurulu siyasi düzene meydan okuyan siyasal aktörlerin varlığı, bugünün dünyasında siyaset olgusunu popülizm ve popülist liderlerden bağımsız biçimde incelemeyi zorlaştırmıştır. Bu bağlamda, günümüzün siyasi gelişmelerini anlamak bakımından bir kilit kavram görevi gören popülizm, kuşkusuz sadece bugün için değil, geçmiş on yıllardaki siyasi aksiyonların kavranabilmesi için de başvurulabilecek bir kavram niteliğindedir.

Özellikle sol ideolojinin popülist stratejilerle harmanlandığı sol popülizm kavramı da akademik yazında kendine yer edinmiştir. Sol popülizm, kısaca, sosyoekonomik eşitsizlikler temelinde halk ve yozlaşmış elitler arasında antagonistik bir ilişki ve ayrım üzerinden siyasal mobilizasyonu/seferberliği hedefleyen siyasi söylem ve stratejiler olarak tanımlanabilmektedir Halkı, sosyal ve ekonomik adaletsizlikleri, işçi ve emekçilerin haklarını merkeze alan söylem, strateji ve politikalarla halk desteğini artıran farklı hareketlerin incelenmesinde öne çıkan kavramlardan olmuştur.

Bu çalışmada, Türk siyasal yaşamında ayrıksı bir dönem olarak da niteleyebileceğimiz, 1973-1980 dönemimde ortaya konan bir siyasal pratiğin, Ortanın Solu hareketinin sol popülizm ile olan ilişkisi açıklanmaya çalışılacak, Ortanın Solu hareketinin bir sol popülizm örneği olup olmadığı sorusuna yanıt aranacaktır.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin kendisini tarif etmek noktasında, ilk kez 1965 seçimleri öncesinde kamuoyuyla paylaştığı, Ortanın Solu hareketinin 1973-1980 dönemindeki görünümüne odaklanılmasının, bir başka deyişle 1965-1973 döneminin çalışmanın kapsamı dışında bırakılmasının sebebi ise CHP'nin; 1973 ve 1977'deki genel ve yerel seçimlerini birinci parti olarak tamamlamasıdır. Yani, çalışma CHP'nin seçimlerde gösterdiği başarının, sol popülist söylem, strateji ve politikaları benimseyip benimsememekle ilişkili olduğu sorusuna da cevap bulmayı amaçlanmaktadır.

Çalışmanın yöntemi, bir nitel analiz yöntemi de olan doküman analizi olarak belirlenmiş, bu doğrultuda, CHP'nin 1973 ve 1977 seçimleri öncesinde kamuoyuyla paylaştığı seçim bildirgeleri, 1976 tarihli CHP Parti Programı ile ulusal ve yerel siyasetteki CHP'li aktörlerin konuşmaları/politikaları incelenmiştir.

Çalışmanın amacı doğrultusunda gerçekleştirilen incelemeler sonucunda elde edilen bulgular ise yorumsamacı (hermeneutik) yaklaşımdan yararlanılarak sınıflandırılmış, bu sınıflandırma neticesinde de Ortanın Solu-sol popülizm ilişkisinin seyri hakkında genel bir değerlendirme yapılmak istenmiştir. Çalışmanın literatüre sunduğu temel katkı ise Ortanın Solu hareketinin sol popülist karakterli bir siyasi öğreti olup olmadığı sorusuna yanıt verilmek istenmesidir.

Türkiye'de Sosyalizm ve İslâmiyet Tartışmaları (1960 – 1970)

Dr. Soner Kavuncuoğlu
Bağımsız Araştırmacı

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Asya ve Afrika'da ortaya çıkan ulusal kurtuluş mücadeleleri ve bağımsızlık hareketleri, Batılı aydınların Doğu'ya yönelmelerini sağladı. Batılı Marksist aydınların Doğu'ya yönelmelerini teşvik eden temel gelişme, sömürgecilikten doğrudan sosyalizme geçiş deneyimiydi. Doğu'ya ilginin Fransa'da canlanmasına öncülük eden isimlerden biri olan J. Chesneaux, Doğu'yu oryantalist bakış açısının dışında incelemenin gerekli olduğunu vurguladı. Bu bağlamda, K. Marx'ın *Asya-Tipi Üretim Tarzı (Le Mode de Production Asiatique)* hipotezini, Doğu toplumlarının tarihsel gerçeklikleri bağlamında belirli uygarlıklara, imparatorluklara ve ülkelere (uygulama örnekleri) uygulayarak bu hipotezi tarihsel gerçekliklere göre sınamayı önerdi.

Bu çerçevede, taşıyıcı dergi olan *La Pensée* dergisinin 1964 yılında yayımlanan 114. sayısı, *Le Mode de Production Asiatique* başlığıyla özel bir sayı olarak çıktı. Fransa'da görülen bu gelişmeler, Türkiye'yi yakından etkiledi. 1965 yılında Türkiye'de Selahattin Hilav'ın Eylem Dergisi'nde yayımlanan *Asya-Tipi Üretim Tarzı* konulu yazı ile tartışmalar taşındı.

Türkiye'nin iktisadî ve toplumsal yapısının "Asya-Tipi Üretim Tarzı" (ATÜT) mı yoksa "Feodal Üretim Tarzı" (FÜT) mı tartışmaları sürerken 1965 yılında önemli bir kitap Türkçeye çevrildi: *Roger Garaudy – Sosyalizm ve İslâmiyet.* Kitap, Yön Yayınları'nda Doğan Avcıoğlu ve E. Tüfekçi (Mihri Belli) çevirileri ile yayımlandı. Yayımlanmasının ardından Yön Dergisi'nin sayfalarında hem kitap hem de çevirmenler tarafından kitaba yazılan önsözler ile ilgili önemli tartışmalar başladı. Tartışmalar, Doğan Avcıoğlu, Mihri Belli, Melih Cevdet

Anday, Niyazi Berkes ve Selahattin Hilav arasında cereyan etti. Temel tartışma konuları, Doğululuk – Batılılık, ATÜT – FÜT ve Geri Kalmışlık – Az-Gelişmişlik Süreci idi. Sosyalizm ve İslâmiyet konusundaki tartışmalar yalnızca Türk solunda görülmedi. Nurettin Topçu'nun öncülüğünde *Hareket Dergisi* (Fikir ve San'atta Hareket) 1967 yılının Şubat ayında yayımlanan sayısında *Sosyalizm ve İslâmiyet* konusu ile ilgili bir anket hazırladı. Bu anket, en genel anlamıyla *milliyetçi bir sosyalizm* ve *Sosyalizm, İslâmiyet ve Milliyetçilik* arasındaki ilişkiler ile ilgili soruları içermekteydi. Dolayısıyla bu konu hem Türk solu hem de Türk sağında önemli yankılar buldu.

Bu çalışma, Türkiye'de 1960 – 1970 yılları arasında cereyan eden *Sosyalizm ve İslâmiyet* konulu tartışmayı hem iktisadî ve toplumsal hem de kültürel yönleriyle incelemektir. Bu konunun iki önemli katkısı vardır. Birincisi, Türkiye'nin iktisadî ve toplumsal analizine dair temel eksenlerden biri olmasıdır. Bu eksen, ATÜT – FÜT ile Doğululuk – Batılılık ve Gelişmişlik – Az-Gelişmişlik ile ilgili tartışmalarda somutlaşmaktadır. İkinci önemli katkısı ise Türk sağının hem *Sosyalizm ve İslâmiyet* ile ilgili görüşlerini hem de *milliyetçi bir sosyalizm*e dair yaklaşımlarını ortaya koymalarına imkân tanımasıdır.

Anahtar Kelimeler: Sosyalizm ve İslâmiyet, Asya-Tipi Üretim Tarzı, Feodal Üretim Tarzı, Yön Dergisi, Hareket Dergisi.

OTURUM 118

EDEBİYAT-BİYOGRAFİ

Medenî Kanun'un İzinde Türkçe Roman: Evlilik, Boşanma ve Eşitlik Tartışmaları

Güneş Sezen
Özyeğin Üniversitesi

1917 Hukuk-ı Aile Nizamnamesi ile 1926 Türk Medenî Kanunu'nun ilanı sürecinde önce İmparatorluğun ve ardından Cumhuriyetin en temel tartışmalarından biri olan aile, evlilik, nüfusun kontrolü ve devletin modernleşme paradigmasındaki konumunu en net görebildiğimiz metinler arasında siyasi tartışmaların yansıdığı köşe yazıları dışında kurmaca metinler yer alır. Reşat Nuri gibi Cumhuriyet romanının kurucu isimlerinin yanı sıra edebiyat kanonunda başka metinleri ile dikkati çeken örneğin Mehmet Rauf'un veyahut kanona pek dahil edilmemiş ama döneminde okunan isimlerinin kurmacalarında aile, evlilik, boşanma, kadının ve erkeğin evlilikteki hakları tartışmasını sık sık yürüttükleri görülmektedir.

Kabulünün 100. yılı yaklaşan Türk Medenî Kanunu'na ilişkin tartışmaların, neredeyse 100 yıl önce hangi açılardan destek bulduğu hangi açılardan dolaylı tepkiler aldığına odaklanacak olan bu bildiri, toplumsal dinamikleri anlamak ve tartmak konusunda edebiyatın potansiyelini yeniden masaya yatırmayı amaçlamaktadır. Mehmet Rauf'un *Son Yıldız* romanı başta olmak üzere erkek ve kadın karakterlerin bilhassa kadın erkek eşitliği ve boşanmak konularını ele alışlarındaki kanuna ve inkılaplara açık desteklerin veya örtük eleştirilerin nasıl yapıldığının üzerinde durulacaktır. Ancak bunu yaparken yazarların devletle ve yöneticilerle özellikle nasıl ilişkilendiklerini anlamak için de kişisel yaşamları ve networklerini de anlamak önemli olacağından anı veya otobiyografi/biyografi cinsinden metinlerle de söyleşmek dönemi anlamayı daha mümkün kılacaktır. Çünkü tüm bu tartışmaları yazan bilhassa erkek yazarların aldıkları tutumun, kendi kişisel kültürel bagajlarından çok, hatta bazen bunun aksine politik tavırları ile ilgili olduğu daha rahat anlaşılabilecektir.

Ayakyolu Kapısında Direniş: Tahsin Yücel'in *Vatandaş* Romanında Yurttaşlık, Direniş ve Politik Özne

Sinem Yıldız
Galatasaray Üniversitesi Siyaset Bilimi Doktora Programı/Öğrenci

Bu çalışma, Tahsin Yücel'in 1975 tarihli *Vatandaş* romanını edebiyat ile siyasal düşünce arasındaki düşünsel geçişkenlik üzerinden analiz etmektedir. Romanda sıradan bir devlet memuru olan Şaban Baş'ın, toplumsal ve siyasal tahakküm biçimlerine karşı geliştirdiği direniş, edebiyatın politik olanla kesiştiği noktada özgün bir yorum sunar. Şaban Baş'ın helâ kapılarına yazdığı politik dizeler, ilk bakışta marjinal ya da sıradan bir bireysel çıkış gibi görünse de bu eylemin içerdiği sembolik anlam, modern yurttaşlık, görünürlük, kolektiflik ve temsil kavramlarını yeniden düşünmek için bir örnek olarak değerlendirilebilir.

Çalışmada Şaban Baş'ın bu sıra dışı direnişi, üç temel teorik çerçeve içinde değerlendirilir: Hannah Arendt'in eylem ve kamusal alan anlayışı, Jacques Rancière'in "dissensus" ve "politik

olan" kavramları, Cornelius Castoriadis'in "kurucu özne" ve toplumsal imgelem teorisi. Bu çerçevede, yurttaşlık yalnızca bir hukuki statü değil, aynı zamanda bireyin kolektif siyasal varoluşa katılımının ve kamusal görünürlüğünün etik-politik zemini olarak ele alınmaktadır.

Şaban Baş'ın tuvalet kapılarında beliren politik sözleri, kamusal alanda yer bulamayan bir yurttaşlık arzusunun ifadesidir. Bu noktada yurttaşlıkla cumhuriyet arasındaki ilişki de merkezî hale gelir. Cumhuriyet yalnızca bir yönetim biçimi değil, aynı zamanda siyasal varoluşun dayanağıdır. Bu bağlamda çalışmada, cumhuriyet fikrinin çift düzeyli yapısına dikkat çekilmektedir: bir yanda halk egemenliği, kamu yararı, aktif yurttaşlık gibi evrensel normatif ilkeleri barındıran ideal cumhuriyet tasavvuru; diğer yanda ise bu ilkelerin tarihsel, toplumsal ve sınıfsal koşullar içinde belirli biçimlerde kurumsallaştığı ve çoğu zaman bu idealleri dışladığı somut cumhuriyet pratikleri. Şaban Baş'ın görünmezliği, işte bu ideallerle pratikler arasındaki uçurumu görünür kılar.

Romandaki figür, görünüşte edilgen bir eylemle, yani tuvalet kapılarına yazılar yazarak, aslında mevcut siyasal düzenin dışladığı yurttaşlık biçimlerini gündeme getirir. Bu eylem ne tam anlamıyla pasif ne de klasik anlamda aktiftir; kolektif olmayan ama kolektifleştirilebilir bir potansiyel taşır. Arendt'e göre politik eylem, ancak başkalarıyla birlikte, kamuya açık bir sahnede anlam kazanır. Şaban Baş ise bu kamusal sahneye çıkamaz. Ancak Rancière'in dissensus anlayışı doğrultusunda, görünmeyen bir öznenin "görünür olma" çabası olarak onun eylemi yine de politik bir çatlak yaratır.

Çalışmada yurttaşlığın cinsiyetli doğasına da değinilmektedir. Erkek olmasına rağmen temsil yeteneğinden ve siyasal görünülebilirlikten mahrum bırakılan Şaban Baş, yalnızca sınıfsal değil, aynı zamanda normatif erkek yurttaşlık kalıplarının dışında kalan bir figürdür. Bu yönüyle, yurttaşlığın cinsiyetlendirilmiş doğası da sorgulanmakta; yurttaşlık deneyimlerinin yalnızca haklar değil, aynı zamanda normatif rollere bağlı olarak şekillendiği vurgulanmaktadır. Bu çalışma, edebi bir metni politik felsefi bir zeminde tartışarak, çağdaş yurttaşlık tartışmalarına hem teorik hem de sembolik düzeyde katkı sunmayı hedeflemektedir.

Politik Biyografi Türünün Tarih Yazımında Kaynak Niteliği ve Akademik Çalışmalardaki Epistemolojik Konumu

Dr. Mehtap Tanar Gül
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
Dr. Mutlu Dursun
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

Politik biyografi, bireysel yaşam öyküleri üzerinden siyasi yapıların, ideolojik dönüşümlerin ve tarihsel süreçlerin analizine imkân tanıyan çok katmanlı bir türdür. Bu tebliğde, politik biyografinin tarih yazımında bir kaynak olarak nasıl değerlendirilebileceği, sunduğu anlatının nesnelliği ve temsiliyet gücü bakımından ele alınacaktır. Biyografik anlatının yalnızca bir yaşam öyküsü sunmanın ötesine geçerek, dönemin sosyo-politik atmosferine dair ipuçları verdiği ve tarihçinin analitik süzgecinden geçirildiğinde önemli bir bilgi kaynağına dönüşebileceği savunulmaktadır.

Tebliğin ilk bölümünde, politik biyografinin tarihsel gelişimi ve bu türün klasik tarihçilikle kurduğu ilişki tartışmaya açılacaktır. İkinci bölümde, biyografik yöntemin metodolojik imkânları ve sınırları, tarihsel olayların birey merkezli okunabilirliğine dair örnek vakalarla desteklenecektir. Üçüncü ve son bölümde ise, politik biyografinin sosyal bilimler literatüründe

nasıl konumlandığı ve disiplinler arası araştırmalarda hangi işlevleri yerine getirdiği değerlendirilecektir.

Sonuç olarak bu çalışma, politik biyografinin yalnızca betimleyici bir anlatı türü değil, aynı zamanda tarihsel çözümlemelerde kullanılabilir nitelikli bir kaynak türü olarak değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda politik biyografi, hem tarihçilik hem de siyaset bilimi açısından epistemolojik olarak meşru ve verimli bir araştırma nesnesi olarak öne çıkmaktadır.

Öteki Okuma: Dostoyevski'den Ayoade'ye Özdüşünümsellik Halleri

Burcu Canar
Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Bilimleri Bölümü

Fyodor Mihayloviç Dostoyevski'nin en ilginç romanlarından biri olarak kabul edilen *Öteki,* kendine tıpatıp benzeyen bir başkasına karşı var olma savaşı vermek zorunda kalan baremin yedinci derecesinde memur Yakov Petroviç Golâdkin'i anlatır. Yönetmen, senarist ve oyuncu Richard Ayoade, Avi Korine ile birlikte yazdığı senaryosuyla Dostoyevski'nin bu eserini 2013 yılında filme uyarlamıştır. Ayoade'nin filminde Golâdkin, Simon James adıyla, zamanı ve yeri belli olmayan kasvetli bir yerde yaşamakta ve ne iş yapıldığı meçhul bir işyerinde çalışmaktadır. Günlerden bir gün işyerine bir anda çıkıp gelen kendisine şaşılacak kadar çok benzeyen, James Simon dedikleri bir 'Öteki' ile kendi varlığı için mücadele etmek durumunda kalır. Dostoyevski'nin metnini Ayoade'nin filmi ile birlikte okumak; bu bildiri açısından özdüşünümselliği *Öteki* ile birlikte düşünmek anlamına gelir. Özdüşünümsellik, kavramsal düzeyde *düşünmeyi,* Goladkin'i /Simon'ı *düşürme* ile bir tutar.

Dostoyevski ile Ayoade, muzipçe ve tıkır tıkır işleyen, Golâdkin ve/veya Simon açısından baktığımız zaman acımasız, Öteki taraftan baktığımızda ise planlı programlı bir mizah anlayışıyla bu sıradışı açmazın tasarlayıcıları olarak karşımıza çıkarlar. Yine de metin ve film benzerliğini ve/veya farklılığını yazar ve/veya yönetmen açısından tartışmak ya da edebiyat eseri ile eserin film uyarlamasını yine benzer bir minvalde karşılaştırmak; bu bildirinin kapsamı dışındadır. Bu çalışmanın amacı, metni ve filmi birbiriyle karşılaştırmak yerine birlikte okuyarak *Öteki*'ne pek de düşünümsel ol(a)mayan bir düşünümsellikle yaklaşmaktır. Buradaki düşünümsellik, Goladkin'in sahte Golâdkin'i; Simon'ın da James'i bildiği ama kimselere anlatamadığı gibi öz'den ve düşünümsellikten ırak bir özdüşünümsellik örneği anlamına gelir. Bu çalışma, kavramsal düzeyde, özdüşünümselliği anlatacağım diyerek, söze kalırsa özdüşünümsel ve yazıya bakılırsa da "kendi üzerine düşünen bir düşünce" olmaktan çok benzerini yok etmeye kararlı bir düşüncenin ifadesidir.

Seçtiğimiz edebiyat eserini ve filmi, metin analizi yöntemiyle, *Öteki* (1965) ve *Öteki* (2013)'nden yola çıkan, metin ve film okumasına *tıpatıp* benzeyen ama tıpkı metindeki ve filmdeki gibi *aslında başka olan* bir okumayla inceleyeceğiz. Golâdkin'in / Simon'ın özdüşünümsellik hallerine odaklanacak bu 'Öteki Okuma', özdüşünümselliği, özyıkımdan geçirerek okumayı okuma olmaktan çıkaran bir yazmaya dönüşecektir. Ötekini kendi, kendini ise öteki olarak işaretleyen ve özdüşünümselliğe giden her yolu Golâdkin'i ve Simon'ı çözümlüyormuş gibi görünerek düğümleyen bu `sahte` okuma (aslında yazma) Dostoyevski'nin ve Ayoade'nin eserlerindeki *Öteki*'yi gittikçe azaltarak başka türlü bir Öteki hakkında konuşacaktır/yazacaktır. Şimdiden söylemek gerekirse sizler, bu öteki'nin o *Öteki* olmadığını elbette bileceksiniz. Okuma, çözümlemeyi (kendini) metnin/filmin ötekisi olarak gösterdiğinde metnin/filmin anlamı değişmekle kalmayacak bu okuma edimi, metnin/filmin

ötekisi olacaktır. Metin ya da film, onu nasıl okuyacağı pek belli değilmiş hatta onu sanki hiç okumuyormuş gibi görünen bu okuma karşısında incelenmiş (okunmuş) sayılacak mı? *Öteki*'yi (1965) ve Öteki'yi (2013) sizler nasıl okursunuz bilemeyiz ama buradaki *Öteki Okuma*, Golâdkin'in deyişiyle, "[okumaya olan] şu münasebetsiz benzerliğiyle", Golâdkin ve James gibi bütün olası okumaları adım adım takip etse de bu okumalara hiç de benzemeyen bir *Öteki*'yi "başka türlü bir okuma" marifetiyle sizlere sunacaktır. Kısaca, ne o ne diğeri ama yine de ve her nasılsa *Öteki*…

Anahtar Kelimeler: Dostoyevski, Ayoade, Özdüşünümsellik, *Öteki*, Okuma

OTURUM 119

FORUM SAĞLIK 2023: KAMUSAL İŞÇİ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ MODELİ ÖNERİSİ

Sınıfın "Açık Yaraları": Türkiye'de İş Cinayeti Rejiminin Oluşumu

Kansu Yıldırım
Ankara İSİG Meclisi Temsilcisi

Türkiye kapitalizminin karakteristik özelliği emek yoğun üretime dayalı olmasıdır. Ticaret Bakanı Ömer Bolat'ın ifadesiyle "tek yol ihracat" olarak tarif edilen ekonomik kalkınma modeli küresel iş bölümüyle doğrudan bağlantılı olup, Türkiye'yi ucuz emek rezervi ve lojistik "hub" haline getirme projeleriyle eşzamanlı ilerlemektedir. Rekabete dayalı sermaye birikim rejiminin -yeni ekstraktivist ve ilksel birikim politikalarıyla şekillenen- doğasını aşırı meta ve hizmet üretimi, kaynak transferi ve teşvik sistemi, düşük emek maliyetleri, nüfusun daha yoğun işçileştirilmesi ve emeğin "anayasasızlaştırılması" olarak adlandırılabilecek hak kayıpları oluşturmaktadır.

İşçi sınıfının siyasi ve iktisadi olarak baskı altına alınmasına dayalı üretim kompozisyonunun dolaysız sonuçlarından bir tanesi iş cinayetleridir. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi'nin verileri ışığında ilerlediğimizde iş cinayetlerinin bir çalışma semptomundan fazlası olduğu, devlet-sermaye ilişkilerinin niteliğine ve seyrine göre şekil kazandığı, ilksel birikim pratiklerinin artışı ile iş cinayetleri arasında bağlantı bulunduğu görülmektedir. Bu sunumda; Türkiye'deki siyasi ve ekonomik dönemselleştirmeler eşliğinde iş cinayeti rejiminin oluşumu ile iş cinayetlerine yol açan sosyoekonomik ve hukuki gelişmeler irdelenecek, çeşitli işkolları bağlamında iş cinayeti olgusunun nedenleri ve sonuçları tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İş cinayeti, ilksel birikim, yeni ekstraktivizm, devlet-sermaye ilişkileri

Çalışan Sağlığı ve Güvenliği Hizmet Modeli

Prof. Dr. Kayıhan Pala
28.Dönem CHP Bursa Milletvekili

Çalışan sağlığı ve güvenliği alanındaki profesyonellerin planlanması, yetiştirilmesi ve istihdamı, emek gücü süreci olarak bütüncül bir biçimde ele alınmalıdır. Çalışan sağlığı ve güvenliği alanının çok disiplinli bir çalışma alanı olma özelliği (İş psikolojisi, iş hijyeni, işçi beslenmesi, ergonomi vb.) mevzuatta açık olarak tanımlanmalıdır.

Çalışan sağlığı ve güvenliği profesyonellerinin (İşyeri hekimi, iş güvenliği uzmanı, işyeri hemşiresi vb.) mesleki bağımsızlıklarını ve iş güvencesini sağlamak amacıyla 'Çalışan Sağlığı ve Güvenliği Kurumu' adıyla özerk bir kamu kurumu kurulmalıdır. İşverenler profesyonelleri ancak bu kurum aracılığıyla istihdam edebilmelidir. Kurumun gelirleri işveren ödentileri ve genel bütçeden sağlanmalı, profesyonellerin maaşları ve diğer özlük hakları bu kurum tarafından karşılanmalıdır. Çalışan sağlığı ve güvenliği profesyonellerinin çalıştırılma süreleri tehlike sınıflamalarına uygun olarak yeniden gözden geçirilmelidir.

Tehlike sınıfları da dikkate alınarak, belli sayı ve üzerinde çalışanı olan işyerlerinde 'Çalışan Sağlığı Birimi' kurulması zorunlu tutulmalı, belirlenen sayının altında çalışanı olan işyerlerinin birim kurmaksızın çalışan sağlığı ve güvenliği hizmetlerini alabilmeleri sağlanmalıdır.

Ulusal düzeyde sosyal tarafların, akademinin, meslek örgütlerinin, sivil toplum kuruluşlarının ve kamu kurumlarının iş birliğini sağlamak üzere; temel olarak çalışan sağlığı ve güvenliği konularına odaklanan 'Çalışan Sağlığı ve Güvenliği Konseyi' adıyla özerk bir konsey oluşturulmalıdır.

İş kazalarını azaltmak için etkin önlemler alınmalı; meslek hastalığı tanısının konulması ile meslek hastalığı tanısı konulması durumunda her zaman bir tazminat ödenmesi zorunluluğu birbirinden ayrılmalı, meslek hastalıkları tanı koyma süreçleri Sağlık Bakanlığı'nın sorumluluğunda olmak üzere kolaylaştırılmalı, bu konuya ilişkin birinci ve ikinci basamak sağlık kuruluşları Sağlık Bakanlığı ve Çalışma Bakanlığı'nın eşgüdümüyle hizmet sunmalı ve 'işle ilgili hastalık' kavramı mevzuatta tanımlanmalıdır.

Çalışan sağlığı ve güvenliği profesyonellerinin yetkinliğini sağlayacak ve mesleki donanımlarını artıracak eğitim modelleri geliştirilmeli; temel eğitim, yenileme eğitimi, sektöre özel ileri eğitimler gibi programlar üniversiteler, Sağlık Bakanlığı, Çalışma Bakanlığı ve meslek örgütleri ile iş birliği içerisinde yürütülmeli, belirli aralıklarla meslek içi sürekli eğitime katılım zorunlu tutulmalıdır.

Çalışan sağlığı ve güvenliği alanına özgü performans değerleme ölçütleri belirlenmeli, bu ölçütler doğrultusunda izleme, değerlendirme ve denetleme mekanizmaları kurulmalı, Sağlık Bakanlığı ve Çalışma Bakanlığı'nda bu amaca uygun yeter sayıda müfettiş vb. yetkin personel istihdam edilmelidir.

Halen var olan ÇASGEM ve İSGÜM gibi kamu kurumlarının yanı sıra iş ve sağlık ilişkisi bağlamında bilgi üretecek, veri işleyecek ve bunları paylaşacak yeni enstitüler/kurumlar kurulmalı; var olan kurumlar da günümüzün ihtiyaçlarını karşılamak üzere bilimsel bilgiler doğrultusunda yeniden düzenlenmelidir.

Toplumcu, Kamusal Bir İşçi Sağlığı Güvenliği (İSG) Sunum Modeli

Dr. A. Selçuk Atalay
Forum Sağlık Grubu Üyesi

İşçi sağlığı ve güvenliği alanı şüphesiz işçilerin işle ilgili hastalık, sakatlık ve yaralanmalara karşı korunması ile ilgilidir. Hastalık, yaralanma ve iş sebepli ölümlerin çalışmanın doğal bir sonucu olduğu düşüncesi; ekonomik durumu bozuk ya da geniş halk kitlelerinin yoksul olduğu ülkelerde, işçilerin sağlığını hatta hayatını çalışırken kaybetmesinin kader olduğunun iddia edilmesi – eğer biraz olsun medeni değerlere sahipsek- kabul edilebilir değildir.

Bugün itibarı ile dünyanın işçi sağlığı ve güvenliği alanında ciddi bir bilgi birikimi söz konusudur. Ülkemizde yıllar içinde alanda deneyimli profesyonel kadrolar oluşmuştur. Ancak bu birikimin alana aktarılmasında, işçi sağlığı ve güvenliği düzeyinin artırılmasında sorunlar yaşanmaktadır.

6331 Sayılı Yasa; işçi sağlığı ve güvenliği alanında sorunları çözmekten uzak kalmıştır. "Ortak Sağlık Güvenlik Birimlerine" taşeronlaştırılarak, alanı piyasanın koşullarına terk eden

düzenlemenin, İSG profesyonellerini güvencesizleştirdiği, mesleki bağımsızlığın önünde yeni engeller çıkardığı anlaşılmakta; bunun sonucunda ülkemizde "Toplumcu kamusal bir işçi sağlığı güvenliği" modeli tartışmaları yoğunlaşmaktadır.

Bu sunumda işçilerin sağlığını ve güvenliğini korumak, işçi sağlığı ve iş güvenliği hizmetlerini tüm çalışanlara çağdaş yaklaşımlara uygun ve etkin biçimde ulaştırmak, işçi sağlığı ve iş güvenliği alanında çalışanların işçi sağlığına ve güvenliğine azami katkıyı sağlayabilecekleri hizmet organizasyonunu kurmak amacıyla; işçi sağlığı alanını birinci basamak sağlık hizmetleri içinde konumlandıracak bir hizmet sunum model önerisi tartışılacaktır.

Bu sunumda aktarılacak model çalışılırken; işyerlerinde çalışan profesyoneller ve işçilerle olan görüşmelerden ortaya çıkan izler, izlenimlerden; alanla ilgili sayısal verilerden yararlanılmış, model İSG profesyonellerinin katkı ve önerilerine açılarak tartışmalar yürütülmüştür.
İşçilerin sağlığı ve güvenliği konusu en temel kamu hizmetlerinden biridir. İşçilerin sağlığını korumaya ve geliştirmeye yönelik çalışmalar kamunun sorumluluğunda, toplumcu bir kurgu taşıyacak, kâr amacı gütmeyecek, işçi sağlığı ve güvenliği profesyonellerinin birikimlerini sahaya aktarabilecekleri bir çerçevede kurgulanmalıdır.

OTURUM 120

PRAKSİS 67. SAYI ÖZEL OTURUMU
OTORİTERLEŞME VE PİYASALAŞMANIN KISKACINDA AKADEMİ

Akademik Kapitalizm: Üniversitede Sermayenin Gerçek Boyunduruğu

Muammer Kaymak
Hacettepe Üniversitesi, İİBF İktisat Bölümü

Bu çalışma, üniversitede yaşanan dönüşümü teorileştirmekten uzak duran "akademik kapitalizm" literatürünün eleştirisinden hareketle üniversite gibi özgül bir alanda kapitalist üretim ilişkilerinin nasıl egemen hale geldiğini soruşturmaktadır. Bu çerçevede üniversite kurumunun tarihsel evrimini merkeze alarak Marx'ın kapitalizmin oluşum süreci ve işleyiş mekanizmalarına dair geliştirdiği teorik çerçeveden hareket eden bir "akademik kapitalizm" çözümlemesi gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır.

Akademide Duygusal Emek:
Piyasalaşma Sürecinde Öğrenci Ders Değerlendirme Anketleri

Ayşegül Akdemir Son
Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü
Rahime Süleymanoğlu-Kürüm
Bahçeşehir Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
Ayşenur Emer
Bahçeşehir Üniversitesi, Doktora Sonrası Bursiyer
Ayşe Sıla Nur Dal
ODTÜ Yüksek Lisans Bursiyeri

Bu makale, öğrenci değerlendirme anketlerinin akademik performans ölçütü haline geldiği neoliberal üniversite modelinde, kadın akademisyenlerin üzerindeki duygusal emeği ve "öğrenci memnuniyeti" baskısını tartışmaktadır. Anketlerin, öğretim kalitesini yükseltmekten çok, piyasa mantığı doğrultusunda performans yönetimi aracına dönüştüğü savunulmaktadır.

Barınamıyoruz Hareketi:
Otoriter Neoliberalizm Kıskacında Öğrencilerin Barınma Hakkı Talepleri

Ozan Bal
Galatasaray Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Doktora Öğrencisi
Hakan Yücel
Galatasaray Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi Bölümü

Bu saha araştırması, Türkiye'de üniversite öğrencilerinin barınma krizine karşı geliştirdikleri kolektif mücadele biçimlerini analiz etmektedir. Öğrencilerin barınma hakkı etrafında inşa ettikleri "Barınamıyoruz" hareketi, otoriter neoliberalizmin ürettiği yapısal dışlamalara karşı bir gençlik öznesi yaratma çabası olarak ele alınmaktadır.

Eseri Değerlendirmeden Yazarı Yermeye: Akademide Neoliberal Öznelik Halleri

Leyla Bektaş Ata
Bağımsız araştırmacı

Bu çalışma, akademide neoliberalizmin şekillendirdiği öznelik biçimlerini, rekabetçi kültürün kolektif dayanışmayı nasıl aşındırdığını ve eleştirel akademik üretimin bu bağlamda nasıl güçsüzleştirildiğini incelemektedir. Akademisyenlerin birbirleriyle kurdukları ilişkilerde piyasa mantığının nasıl yeniden üretildiği, eleştiri etiği üzerinden tartışılmaktadır.

OTURUM 121

PSİKOLOJİ II

Neoliberal Psikoloji: Yönetmenin Yeni Bir Biçimi

Yeşim Akın Yalçın
Kastamonu Üniversitesi

Psikoloji bir bilim olarak ortaya çıktığı 19. yüzyıldan itibaren endüstriyel kapitalizmde bir yönetim aracı biçiminde işlevselleşmiş; 1900'lerle birlikte Taylorizm'in işçi direnişini kırmadaki başarısızlığı ve Henry Ford'un kitlesel üretim modeli sonrası emeğin en örgütlü dönemini yaşaması psikolojik motivasyona dayalı bir yönetim anlayışı ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Psikolojinin iktidar ve sermaye sınıfının beklentilerini karşılama çabaları toplumsal kontrol ve işgücü denetimini sağlama hedefleriyle ilerlemiştir. Psikolojinin bilimsel üretim ve pratiklerini belirleyen bu iki amaç 1980'lere dek paradigma değişimleriyle tarihsel zeminde yerini almıştır. 1980 sonrası politik ve ekonomik bir sistem ve bunların ötesinde bütünüyle bir var oluş ve düşünme biçimi olan neoliberalizm psikoloji bilim ve pratiklerinin de belirleyicisi olmuştur. Piyasa alanı tüm bireysel ve toplumsal eylemlerin anlamını belirlerken psikoloji de 1980'lerden itibaren bu sisteme uyumlanmıştır.
Psikoloji bireyin kendisinin ve yaşamının her alanının çoklu bir şirketler ilişkisine dönüşmesi, toplumun ise en ince noktalarına kadar işletme modeline göre şekillendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Neoliberal uygulamaların ürettiği psikolojinin biçim ve içeriği de toplumsal kontrol ve işgücü denetimini sağlamayı hedeflemekte, araçsal bir misyonu sürdürmeye devam etmektedir. Bu çalışmanın amacı, neoliberal psikolojiyi mercek altına almak, toplumsal ve bireysel etkilerini ortaya koymaktır. Neoliberal kapitalizmden kaynağını alan neoliberal psikolojinin dinamikleri toplumsal düzeyde ve bireysel düzeyde olmak üzere iki zeminde incelenmekte; psikolojinin bilimsel üretimi ile pratiklerindeki işleyişi boyutlarıyla kavranmaktadır.

Neoliberal psikoloji toplumsal düzeyde ideolojik bir işlev görmektedir; mutluluğun yüceltilmesi, toplumsal olana kör kalma ve bireyselleştirmenin fetişleştirilmesi ve buna bağlı olarak ekonomik ve politik olguların neden olduğu sonuçlar için bireyi suçlamak bu ideolojinin dayanaklarıdır. Psikoloji bilimsel alanda bu ideolojiyi pozitif psikoloji kuramı ile üretmekte, pratikler alanında insan kaynakları yönetiminde ve gündelik yaşamın psikolojisinde karşılık bulmaktadır. Bireysel düzeyde ise girişimci benliğin benimsenmesi ve kişilerin şirketleşmesi söz konusudur. Bu düzeyde hem bilimsel üretim hem pratikler ekseninde entelektüel sermaye ile pozitif psikolojik sermaye girişimci benlik ideolojisinin meşrulaştırıcı araçları olmakta, gündelik yaşamın psikolojisi neoliberal bir forma dönüşmektedir. Psikoloji kuram ve uygulamalarıyla neoliberal kapitalizmin belirsizleştirilmesine araç olmakta; bu araçsal konumu ise psikolojiyi üreten ve dağıtan sermaye sınıfından kaynaklanmaktadır. Bu çalışmada neoliberal psikoloji bir somut ve güncel durum tahlili olarak ele alınmakla birlikte psikoloji bir bütün olarak reddedilmemekte; aksine psikolojinin toplumsal bağların kurulması, nesne değil özne olan insan anlayışının merkeze alınması için büyük umutlar ve politikalar barındırdığı düşünülmektedir. Ana akım psikoloji mevcut haliyle statükoyu korumanın ve bir yönetim aracı olmanın ötesine geçememekte, bireysel ve toplumsal krizlere çözümler sunmanın çok gerisinde bulunmaktadır.

Gelir eşitsizliği, işsizlik, güvencesizlik ve yabancılaşma gibi yapısal sorunlarla birlikte neoliberalizmin toplumsal ilişkilerde ve insan psikolojisinde yarattığı tahribat ancak

psikolojinin piyasaya uyumlu bireyselliği üretmekten vazgeçme imkânıyla tartışılabilir. İnsanı tarihsel ve maddi koşulları içinde ele alan, insan var oluşunun psikolojik sermaye, mutluluk birimi ya da herhangi bir özelliğin sayısal indirgenmesinden çok daha fazlasını ifade ettiğini kabul eden bir psikoloji mümkündür. Bu psikolojinin kuram ve pratiklerinin üretilmesi bir seçenekten ziyade acil bir ihtiyaçtır ve aynı zamanda etik ve politik bir sorumluluktur.

Türkiye'de Ruh Sağlığı Politikalarının Mekânsal ve Toplumsal Görünümleri

Balkır Uysal
Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Hizmetler Bölümü

Türkiye'de toplumsal ve ekonomik dönüşümlerin bir yansıması olarak da okunabilecek olan ruh sağlığı politikalarının seyrini analiz etmeyi amaçlayan bu çalışmada, 2006 yılında ruh sağlığı politika metninin ortaya çıkışından 2023 hedeflerine kadar ruh sağlığı alanındaki gelişmeler odağa alınacaktır. Ruh sağlığı, "müşteri" mantığına dayanan, verimlilik ve maliyet odaklı bir sistem inşa eden 2003 Sağlıkta Dönüşüm Programı'nın öncelikli başlıklarından biri olmasa da benzer ilkeler doğrultusunda bu alanı dönüştürme çabaları zamanla kendini göstermeye başlamıştır. Avrupa Komisyonu'nun 2005 tarihli ilerleme raporunda Türkiye'nin ruh sağlığı hizmetleri konusunda yetersiz kaldığının belirtilmesi üzerine, 2006'da uluslararası kurumlarla yürütülen sıkı işbirlikleriyle bir ulusal politika belgesi hazırlanmış ve ardından 2011'de Ulusal Ruh Sağlığı Eylem Planı yayımlanmıştır. Büyük ölçekli psikiyatri hastanelerinden toplum temelli hizmet modellerine geçişin hedeflendiği planın ardında, psikiyatrik tanılı bireylerin toplum içinde hizmet almalarının, kurum temelli bakıma kıyasla daha düşük maliyetli olduğu yönündeki araştırmalar yer almıştır. Ayrıca ruh sağlığı hizmetlerinde en büyük sorumluluğun aileye ve özel sektöre ait olduğunu vurgulanmıştır. Türkiye'de toplum temelli ruh sağlığı hizmetlerinin, sosyal politikalarda olduğu gibi, büyük ölçüde aile ekseninde yürütüldüğü söylenebilir. Aile sadece bir destek yapısı olarak değil, hizmetlerin ekonomik sürdürülebilirliği için de zorunlu bir düzenek olarak görülmüştür. Psikiyatri hastanelerindeki yatak sayısı azaltılırken, bakım yükünün hanelere ve özellikle kadınlara aktarıldığı tespit edilmiştir. Aile merkezli politikalar, "kutsal aile" söylemiyle idealize edilirken, bakım alanların ve verenlerin toplumdan izole bir hayat sürmelerine yol açmıştır. Ayrıca psikiyatrik tanı almış bireyler toplumda bir yandan damgalanma, diğer yandan ise paternalist koruma pratikleriyle karşı karşıya kalmaktadır. Sonuç olarak çalışmada, ruh sağlığı hizmetlerinin kamusal boyutunun daraltılmasının ve evin her zaman iyileştirici bir mekân olarak varsayılmasının hangi sorunlara yol açtığı ele alınacak; mekânsal olarak büyük ölçekli kurumlardan küçük ve yaygın hizmet birimlerine geçiş sürecinin eşitsizlik üreten bir biçimde yapılandırıldığı iddia edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Ruh Sağlığı, Toplum Temelli Hizmetler, Sosyal Politika, Sosyal Hizmet, Mekân

Bağlamsal Bir Normallik Sembolü Olarak Görme Yetisi: Kör ve Gören Bireyler Arasındaki Etkileşimler Üzerine bir Araştırma

Ceylin Özyurt
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Bu çalışma görmeyen bireyler ile onların gören yakınları arasındaki günlük yaşam etkileşimlerinde "normal" bağlamının nasıl yeniden üretildiğini Goffman'ın (1963) "Damga: Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar" kitabındaki damga teorisi çerçevesinde

incelemektedir. Çalışma, görmek ve görmemenin iki farklı fizyolojik durum olduğu kabulüyle yola çıkmakta, ancak bu iki durum arasındaki farkın sosyal anlamlarının bağlama ve etkileşime göre şekillendiğini, yeniden üretildiğini ve bireye doğrudan atfedilemeyecek kadar ilişkisel olduğunu öne sürmektedir.

Görme durumuyla karşılaşmaların sosyal anlamı belirlediği savunulmakta, bu nedenle olumlu ya da olumsuz tüm sosyal atıfların bireylere değil, etkileşimin gerçekleştiği bağlamlara ait olduğu belirtilmektedir. Normal olanın gözlemlenebilmesi ancak normalin normal olmayanla (damgalanmış olanla) karşılaşmalarında mümkün olmaktadır. Dolayısıyla iki analitik grup olan gören ve görmeyen bireylerin karşılaşmaları görme yetisine atfedilen normalin ve bu normalin özelliklerinin yeniden üretilme bağlamlarını gözlemlenebilir hale getirmektedir.

Çalışmanın özgünlüğü, görmeme durumunun damgalanmasından çok, görmenin kendisinin "normal" olarak nasıl inşa edildiğini sorgulamasında yatmaktadır. Araştırma kapsamında, on iki görmeyen birey ve sekiz gören yakını ile yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiş, bu bireylerin görme ve görmeme durumlarına yükledikleri anlamlara yoğunlaşılmıştır. Katılımcılardan farklı sosyal bağlamlarda yaşadıkları etkileşim örneklerini paylaşmaları ve bu deneyimleri karşılaştırmaları istenmiştir. Kuramsal çerçeve olarak Goffman'ın damga teorisi temel alınmıştır. Normalin yeniden üretilme bağlamındaki etkileşimler Goffman'ın (1956) "Günlük Hayatta Benliğin Sunumu" kitabındaki performanslar ayrımındaki vitrin, dramatik canlandırma, idealize etme, ifade denetiminin elde tutulması, yanlış sunum, gizemlileştirme, gerçeklik ve düzmece temaları çerçevesinde analiz edilmiştir. Bulgular, normal kavramının kamusal alanda bulunabilme, görsel olarak iletişim kurabilme, belli bir alanda uzmanlaşma, sosyal olarak saygınlık kazanma, jest ve mimiklerle iletişim kurma, toplumsal cinsiyet rolleri ve bu rollerle ilgili beklentiler, cinsel yönelime sahip olma, hata yapabilme ve ödüllendirilme gibi bir dizi imkân ve inisiyatifle özdeşleştirildiğini göstermektedir. Çalışmanın literatüre katkısı, Goffman'ın iki teorisini bir araya getirerek normalliğin gündelik hayat düzeyindeki etkileşimler yoluyla nasıl yeniden üretildiğini ortaya koymasıdır. Elde edilen veriler, görme temelinde inşa edilen normallik algısının gündelik yaşam etkileşimleri içinde sürekli olarak yeniden üretildiğini göstermektedir.

18. ULUSAL SOSYAL BİLİMLER KONGRE KATILIMCI LİSTESİ

A. Selçuk Atalay- Dr. Forum Sağlık-2023 Üyesi
Abdirahim Mohamed-
Abdulkadir Deveci- Bilkent Üniv. Doktora öğrencisi.
Abdulkadir Şimşek- Dokuz Eylül Üniv. Sosyoloji Böl. YLü Öğrencisi
Adem Açar- Dr. Öğretim üyesi, Siirt Üniv. İktisat Böl.
Ahmet Akkaya- Dr.
Ahmet Aşıcı- Doç. Dr. İTÜ İşletme Müh. Böl.
Ahmet Ekren- Orta Avrupa Üniv. Sosyoloji ve Sosyal Antropoloji Böl.
Ahmet Ertan Çölgeçen- Hacettepe Üniv. Türkiyat Araş. Enstitüsü, Doktora Öğrencisi
Ahmet Makal - Prof. Dr. (E.) Ankara Üniv. SBF
Ahmet Melihşah Çevlik- Araş. Gör. Tarsus Üniv. Siy. Bil. Kamu Yön. Böl. Hukuk Bil. ABD
Ahmet Murat Aytaç- Dr. Ankara Üniv. Siyasal Bilgiler Fak.
Ahmet Selamoğlu- Prof. Dr. Fenerbahçe Üniversitesi
Ahmet Şahinöz- Prof. Dr. (E.) Hacettepe Üniv. İktisat Böl.
Ahmet Yıldız- Prof. Dr. Ankara Üniv. Eğitim Bilimleri Fak.
Akife Alan- Boğaziçi Üniversitesi
Aleyna Taydaş- Kırıkkale Üniv. İTBF, Sosyoloji ABD YL Öğrencisi,
Ali Açıkgöz- Dr. Antalya Bilim Üniv.
Ali Efe Sel- Araş. Gör. Kadir Has Üniv.
Ali Gençoğlu- Ankara Hacı Bayram Veli Üniv.
Ali Millioğulları- Dr. (E). ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yön. Böl.
Ali Murat Berker- Prof. Dr. Hacettepe Üniv. İktisat Böl.
Ali Onur Peker- Araş. Gör. Yaşar Üniv. Ekonomi Böl.
Ali Orhan Yılmaz- Dr. Bağımsız Araştırmacı
Ali Rıza Aydın- Emekli Anayasa Raportörü (TSBD)
Ali Tansu Balcı- Dr.
Aliberk Akbulut- Ankara Üniv. SBE Siyasal Bilgiler Fak. Doktora Öğrencisi,
Alp Erinç Yeldan- Prof. Dr. Kadir Has Üniv. İktisat Böl.
Alp Yücel Kaya- Prof. Dr. Ege Üniv. İktisat Böl.
Alpkan Birelma- Dr. Öğretim üyesi, Özyeğin Üniv.
Arca Alpan- Dr. Öğretim üyesi, Piri Reis Üniv. Hukuk Fak.
Arif Hikmet Civalek- Araş. Gör. ODTÜ Sosyoloji Böl.
Armağan Öztürk- Prof. Dr. Ankara HBV Üniv. Siy. Bil. Kamu Yön. Böl.
Asena K. Kayhan- Araş. Gör. Dr. Marmara Üniv. Sosyoloji Böl.
Aslı Aydın Gök- Dr. Öğretim üyesi, Kadir Has Üniv.
Aslı Çırakman- Doç.Dr. ODTÜ Siy. Bil. Kamu Yön. Böl.
Aslı Şahankaya Adar- Doç.Dr. İstanbul Beykent Üniv.
Aslı Taşdemir- Doç. Dr. Kocaeli Üniv. Siyasal Bilgiler Fak. Çalış. Eko. End. İlişk. Bö.
Aslıhan Hancı- Dr. MEB, Ankara
Asuman Göksel- Doç. Dr. ODTÜ Siy. Bil. Kamu Yön. Böl.
Ata Taha Kuveloğlu- Araş. Gör. Aydın Adnan Menderes Üniv.
Atilla Barutçu- Doç. Dr. Zonguldak Bülent Ecevit Üniv. Sosyoloji Böl
Attila Aytekin- Prof. Dr. ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Avnihan Kırışık- Mersin Üniv. Uluslar.İlişk. Böl.
Aybüke Pehlivan- Trakya Üniv. Balkan Siyaseti ve Uluslar. İlişk. YL Öğrencisi
Ayça Ergun- Prof. Dr. ODTÜ Sosyoloji Bölümü
Ayça Yılmaz- Dr. Türk-Alman Üniv. Sosyoloji Böl.
Aydemir Güler- Barış Derneği Yönetim Kurulu Üyesi

Ayhan Özgül- Prof. Dr. Internationale Hochschule Düsseldorf, Sosyal Bil. ve Sos. Hiz.
Ayhan Ural- Gazi Üniv. Eğitim Bil. Enst. Eğitim Bilimleri ABD YL Öğrencisi
Aykut Günel- Dr. Selüloz-İş Sendikası Uzmanı
Aykut Kansu – Prof. Dr. (E.) Çankaya Üniv.
Aykut Örküp- Araş. Gör. Dr. Başkent Üniv. Siy. Bil. Uluslar. İlişk. Böl.
Aykut Öztürk- Dr. Glasgow Üniv.
Aylin Özman- Prof. Dr. TED Üniv. Siy. Bil ve Uluslar. İlişk. Böl.
Aylin Topal- Prof. Dr. ODTÜ, Siy. Bil. Kamu. Yön. Böl.
Aysel Doğan- Arş. Gör. Dr. Kilis 7 Aralık Üniv. Uygulamalı Bilimler Fak., Sigortacılık Böl.
Aysun Gezen- Ankara Üniv. SBE, Siy. Bil. Kamu Yön. ABD, Doktora Öğrencisi
Aysun Öner- Ankara Üniv. Doktora Öğrencisi
Ayşe Berna Uçarol- Dr. Sosyolog, Bağımsız Araştırmacı
Ayşe Betül Aydın- Öğr. Gör. Marmara Üniv.
Ayşe Gündüz Hoşgör- Prof. Dr. ODTÜ Sosyoloji Böl.
Ayşe Mirza Girgin- Ankara Hacı Bayram Veli Üniv. İletişim Fak., Gazetecilik Böl.
Ayşe Ömür Atmaca- Doç. Dr. Hacettepe Üniv. Uluslararası İlişkiler Böl.
Ayşe Sıla Nur Dal- ODTÜ Sosyoloji Böl. YL Öğrencisi
Ayşe Yetiş Bayraktar- Dr. Öğretim üyesi, Marmara Üniv. Sosyoloji Böl.
Ayşegül Akdemir Son- Doç. Dr. Bahçeşehir Üniv. Sosyoloji Böl.
Ayşegül Kars Kaynar- Doç. Dr. Türkiye Büyük Millet Meclisi Yasama Danışmanı
Ayşegül Özbek Kansu- ILO Türkiye Ofisi Kıdemli Proje Koordinatörü ODTÜ Sosyoloji Böl.
Ayşem Selen Mantoğlu- Dokuz Eylül Üniv. Kamu Yön. Siy. Sos. Bil. Böl. Doktora Öğrencisi
Ayşenur Emer- Bahçeşehir Üniv. Doktora Sonrası Bursiyer
Aytunç Erçifci- Araş. Gör. İzmir Ekonomi Üniv. Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Böl.
Aziz Çelik- Prof. Dr. Kocaeli Üniv. Çalış. Eko. End. İlişk. Böl.
Bahar Akın- Dr.
Bahar Oral Gündoğdu- Dr. Araş. Gör. TED Üniv. -Siy. Bil ve Uluslar. İlişk. Böl.
Bahar Özay- Boğaziçi Üniv. Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Böl. Doktora Öğrencisi
Bahar Temir- Hacettepe Üniv. Uluslararası İlişkiler Böl. Doktora Öğrencisi
Balca Arda-Dr. Kadir Has Üniv. Görsel İletişim Tasarımı
Balkır Uysal- Kastamonu Üniv. Sosyal Hiz. Böl.
Banu Karademir Arun- Akdeniz Üniv. İletişim Fak.
Baran Gürsel- Kocaeli Üniv. Çalış. Eko. End. İlişk. Böl. Doktora Öğrencisi
Barış Bostancı- Araş. Gör. İzmir Kâtip Çelebi Üniv.
Barış Çakmur- Doç. Dr. ODTÜ Siy. Bil. Kamu Yön. Böl.
Barış Mücen- Dr. Öğretim üyesi, ODTÜ Sosyoloji Böl.
Başak Akar Özer- Ankara Yıldırım Beyazıt Üniv. Siy. Bil. Kamu Yön.
Başak Akgül- Dr. Öğretim üyesi, Özyeğin Üniv.
Başak Alpan- Prof. Dr. ODTÜ Avrupa Çalışmaları Merkezi
Batuhan Parmaksız- Araş. Gör. Ankara Sosyal Bil. Üniv. Siy. Bil. Kamu Yön. Böl.
Baver Yeşilyurt- Araş. Gör. Hacettepe Üniv. İktisat Böl.
Bayram Koca- Doç. Dr. Kilis 7 Aralık Üniv. İİBF, Siy. Bil. Kamu Yön.
Begüm Demirkol Özsu- Araş. Gör. Ege Üniv.
Belgin Çağan- Ankara Üniv. SBE Sosyoloji Yüksek Lisans
Bengi Bezirgan-Tanış- Dr. Öğretim üyesi, İstanbul Nişantaşı Üniv. Sosyoloji Böl.
Bengisu Özenç- SEFIA
Beren Kandemir- Bağımsız Araştırmacı
Berfin Tutucu- Marmara Üniv. SBE Sinema ABD YL Programı
Berhan Bağdu- Hacettepe Üniv. Tarih Bölümü
Berk Esen- Doç.Dr. Sabancı Üniv.

Berkay Ayhan- Dr. İstanbul Üniv. Siy. Bil. Kamu Yön. SBF Maliye ABD
Berkay Kabalay- Dr. Başkent Üniv. Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Böl.
Berke Özenç- Türk-Alman Üniversitesi
Berna Arsoy- Araş. Gör. Ondokuz Mayıs Üniv. İktisat Böl.
Berna Usta- Gazi Üniv. Eğitim Bil. Enst. Eğitim Bil. ABD YL Öğrencisi
Berrin Koyuncu Lorasdağı- Prof. Dr. Hacettepe Üniv. Siy. Bil. Kamu Yön.
Besim Can Zırh- Dr. Öğretim üyesi, ODTÜ Sosyoloji Böl.
Betül Mutlugün- Araş. Gör. Dr. İstanbul Üniv. İktisat Böl.
Betül Urhan- Doç. Dr. Kocaeli Üniv.
Beycan Mura-
Beyza Şahin- Pearl Youth Society Eğitim ve Kariyer Komisyonu Koordinatörü
Bezen Balamir Coşkun- Doç. Dr. TED Üniv.
Bilge Çağatay- Dr. Öğretim üyesi, Fenerbahçe Üniv.
Bilge Eriş Dereli- Doç. Dr. Marmara Üniv. İngilizce İktisat Böl.
Bilgehan Yılmaz- Dokuz Eylül Üniv. İİBF Kamu Yönetimi
Bingül Satıoğlu- Kadir Has Üniv. İktisat Böl. Doktora Öğrencisi
Boran Ali Mercan- Doç. Dr. Ankara Üniv. SBF
Bulut Tamgörgü- Araş. Gör. Ege Üniv. Tarih Böl.
Burak Gürel- Doç. Dr. Koç Üniv.
Burak Karakuş- Arş. Gör. ODTÜ, Tarih Böl.
Burak Özçetin- Prof. Dr. Bilkent Üniv.
Burcu Akpınar- Dr. ODTÜ, Uluslararası İşbirliği Ofisi Koordinatörü
Burcu Canar- Dr. Öğretim üyesi, Hacettepe Üniv. İletişim Fak. İletişim Bilimleri Böl.
Burcu Düzgün Öncel- Doç. Dr. Marmara Üniv. İngilizce İktisat Böl.
Burçak Bal Yalçın- Dr. Öğretim üyesi Kadir Has Üniv. Hukuk Fak.
Burçak Özoğlu- ODTÜ İşletme Böl.
Burhan Can Karahasan- Prof. Dr. MEF Üniv.
Buse Vurdu- ODTÜ SBE Yerleşim Arkeolojisi ABD
Bülent Batuman- Doç. Dr. Bilkent Üniv.
Büşra Ayça Üçok- Hacettepe Üniv. Siyaset Bilimi Yüksek Lisans Mezunu
Büşranur Kılıç- Kocaeli Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları ABD
C. Akça Ataç- Doç.Dr. Çankaya Üniv. Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Böl.
Can Cemgil- Dr. Öğretim üyesi, İstanbul Bilgi Üniv.
Candaş Ayan- Araş. Gör. Hacettepe Üniv. Siy. Bil. Kamu Yön. Böl.
Caner Özdemir- Doç. Dr. Zonguldak Bülent Ecevit Üniv. Çalışma Eko. Endüstri İlişk. Böl.
Cansu Civelek- Dr. University of Tübingen, College of Fellows
Cansu Tekin- Dr. Araş. Gör. Akdeniz Üniv. İİBF, Çalış. Eko. End. İlişk. Bö.
Celal Oral Özdemir- Dr. Erzincan Binali Yıldırım Üniv. İİBF, Siy. Bil. Kamu Yön. Böl.
Cenk Saraçoğlu- Prof. Dr. Ankara Üniv. İletişim Fak.
Ceren Dalgıç- Hacettepe Üniv. Felsefe Böl. Doktora Öğrencisi
Ceren Ergenç- Doç. Dr. Avrupa Çalışmaları Merkezi, Brüksel
Ceren Gülser İlikan Rasimoğlu- Dr. Öğretim üyesi, Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniv.
Ceren Melis Kıcıroğlu- Araş. Gör. İstanbul Üniv. SBF Uluslar. İlişk. Böl.
Ceren Uysal Oğuz- Doç. Dr. Akdeniz Üniv.
Ceylin Özyurt- Araş. Gör. Ankara Sosyal Bilimler Üniv.
Ceyhun Gürkan- Prof. Dr. Ankara Üniv. SBF, Maliye Böl.
Cihat Günden- Prof. Dr. Ege Üniv. Tarım Eko. Böl.
Coşku Çelik- Dr. Öğretim üyesi, Kadir Has Üniv.
Coşkun Tuncer- Prof. Dr. University College London
Çağatay Edgücan Şahin- Prof. Dr. Ordu Üniv. Ünye İİBF

Çağatay Şahin- Dr. Hacettepe Üniv. Hukuk Fak. Hukuk Felsefesi ve Sos. ABD
Çağla Ünlütürk- Prof. Dr. Pamukkale Üniv.
Çağrı Kaderoğlu Bulut- Dr. Öğretim üyesi Ankara Üniv. İletişim Fak.
Çiçek Coşkun- Doç. Dr. Başkent Üniv. Sosyoloji Böl.
Çiğdem Sema Sırma- Doç. Dr. Başkent Üniv. Fen Edebiyat Fak., Sosyoloji Böl.
Çiğdem Şahin Başfırıncı- Prof. Dr. Trabzon Üniv. İletişim Fak.
Çiler Dursun- Prof. Dr. Ankara Üniv. İletişim Fak.
Çınla Akdere- Dr. Öğr. Üyesi ODTÜ İktisat Böl.
Damla Aydın- Araş. Gör. Eskişehir Osmangazi Üniv. İİBF İşletme Bölümü
Damla Taş- Korea Üniv. Uluslarası Çalışmalar Enstitüsü, Doktora Öğrencisi
Demet Can Yalman- Dr. Klinik Psikolog
Demet Toktaş- Araş. Gör. İnönü Üniv. İİBF, Çalış. Eko. End. İlişk. Böl.
Deniz Ay- Dr. Bern Üniv. Coğrafya Enstitüsü
Deniz Canel Çınarbaş- Prof. Dr. ODTÜ Psikoloji Böl.
Deniz Düzyol- Boğaziçi Üniv.öğrencisi
Deniz Pelin Dinçer- Araş. Gör. Dr. Eskişehir Osmangazi Üniv. Uluslararası İlişkiler Böl.
Deniz Polat- ODTÜ Siy. Bil. Kamu Yön. Doktora Öğrencisi
Deniz Yıldırım- Doç. Dr. Bağımsız Araştırmacı
Denizcan Kutlu- Doç. Dr. Tekirdağ Namık Kemal Ü. Çalış. Eko. End. İlişk. Böl.
Deren Aydın- Dokuz Eylül Üniv. Sosyoloji Böl.
Derya Demirdizen Çevik- Kocaeli Üniv.
Derya Güler Aydın- Prof. Dr. Hacettepe Üniversitesi İktisat Bölümü
Derya Göçer- Doç. Dr. ODTÜ Bölge Çalışmaları ABD.
Derya Keskin- Dr. Öğr. Üyesi, Kocaeli Üniv. Çalış. Eko. End. İlişk. Böl
Didem Ayan- Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniv. Sosyoloji Böl. Doktora Öğrencisi
Didem Dutlu Yazıcıol- ODTÜ SBE Siy. Bil. Kamu Yön. Böl. Doktora Öğrencisi
Dilek Aykut Seymen- Dokuz Eylül Üniv.
Dilek Çakır- Ar. Gör. Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
Dinçer Demirkent- Doç. Dr. Ankara Üniv. SBF
Duygu Altınoluk- Doç. Dr. Kilis 7 Aralık Üniv. Sosyoloji Böl.
Duygu Özkan- Anadolu Üniv. Sosyoloji Böl. Doktora öğrencisi
Duygu Özsoy Taylan- Doç. Dr. Mersin Üniv. İletişim Fak.
Duygu Öztürk Kırışık- Mersin Üniv. Maliye Böl.
E. Zeynep Suda- Prof. Dr. İstanbul Üniv. SBF
Ebru Boyar- Prof. Dr. ODTÜ, Uluslararası İlişkiler Böl.
Ebru Eren- Ankara Üniv.
Ebru Voyvoda- Prof. Dr. ODTÜ İktisat Böl.
Ece Öztan Paralı- Doç. Dr.
Ece Yoltay- Dr. Öğr. Üyesi, Kırşehir Ahi Evran Üniv. Mimarlık Böl.
Ecehan Balta- Dr.
Ecem Güneş Gümüşer- Araş. Gör. Maltepe Üniv. İnsan ve Toplum Bil. Fak. Sos. Hiz. Böl.
Egemen Can Toker- Araş. Gör. Dokuz Eylül Üniv. İİBF İktisat Böl.
Ekin Bal- Araş. Gör. Ankara Üniv. SBF Politika ve Ekonomi Anabilim Dalı
Ekin Değirmenci- Araş. Gör. Dr. Ankara Üniv. SBF İktisat Böl.
Ekmel Sayıl- ODTÜ, Siy. Bil. Kamu Yön. Böl.
Elçin Aktoprak- Doç. Dr.
Elif Baş- Manisa Celal Bayar Üniv. Sosyal Hizmetler ve Danışmanlık Böl.
Elif Ekin Akşit Vural- Prof. Dr. (E), Ankara Üniv.
Elif Genç- Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü
Elif Hacısalihoğlu- Dr. Öğr. Üyesi, Trakya Üniv. Çalış. Eko. End. İlişk. Böl.

Elif Karaçimen- Doç. Dr. Recep Tayyip Erdoğan Üniv. İktisat Böl.
Elif Kevser Özer- Dr. Öğretim Gör. Özyeğin Üniv.
Elif Kozan- Araş. Gör. Dr. Ege Üniv. Fen Fak. İstatistik Böl.
Elif Pınar Acıyan Şen- Bağımsız Araştırmacı
Elif Uzgören- Doç. Dr. Dokuz Eylül Üniv. Siy. Bil. Ulus. İlişk. Böl.
Emir Aydoğan- Araş. Gör. Beykoz Üniv.
Emirali Karadoğan- Doç. Dr. Tez-Koop-İş Sendikası
Emirhan Akgül- İzmir Demokrasi Üniv.
Emre Arslan Prof. Dr. Köln IU Uluslarası Üniv. Sos.l Bil. Böl.
Emre Demir- Doç. Dr. TED Üniv. Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Böl.
Emre Önkibar- Dr. Galatasaray Üniv. Uluslararası İlişkiler Böl.
Emre Telci- Araş. Gör. İzmir Kâtip Çelebi Üniv.
Erdem Çolak- Dr. Öğretim üyesi, ODTÜ Siy. Bil. Kamu Yön. Böl.
Erdem Damar- Dr. Öğretim üyesi, Başkent Üniv. İİBF, Siy. Bil ve Uluslar. İlişk. Böl.
Erdem Kayserilioğlu- Öğr. Gör. Dr. Temel Bilimler Birimi TED Üniv.
Eren Düzgün- Ass. Prof. Dr. University of Cyprus.
Eren Karaca- Universität Augsburg, Almanya
Ergin Ulusoy- Dr. Öğretim üyesi, Nuh Naci Yazgan Üniv. İİBF Siy. Bil. Kamu Yön. Böl.,
Erhan Bağcı- Doç. Dr. Çukurova Üniv.
Erhan Kızıl- Ege Üniv. Uluslar. İlişk. Doktora öğrencisi
Erhan Nalçacı- Prof. Dr. Ankara Üniv. Tıp Fak.
Erhan Özşeker- Dr. Öğretim üyesi, Kırklareli Üniv. İİBF, Siy. Bil. Kamu Yön. Böl.
Erkan Müniroğlu- Araş. Gör. Ankara Üniv. Siyasal Bilgiler Fak. Maliye Böl.
Erman Ermihan- Dr. Kadir Has Üniv.
Erol Aral- Gazeteci, Bağımsız Araştırmacı
Esen Ergin- Boğaziçi Üniv. Atatürk İlke ve İnkılapları Tarihi Enstitüsü Doktora öğrencisi
Esma Yürük- Dr. Eskişehir Osmangazi Üniv. Siy. Bil. Kamu Yön. Böl.
Esra Akgemci- Doç. Dr. Selçuk Üniv. Uluslar. İlişk.
Esra Gedik- Dr. Öğretim üyesi, Yozgat Bozok Üniv.
Esra İlkay İşler- Prof. Dr. Ankara Üniv. İletişim Fak.
Ester Ruben- Prof. Dr. Yıldız Teknik Üniv.
Evrim Çağın Polat- ODTÜ Teknokent
Evrim Yılmaz Polat- Dr. Zonguldak Bülent Ecevit Üniv. İnsan ve Top. Bil. Fak. Sos. Böl.
Ezgi Duman- Dr. Ankara Üniv. Sos. Bil. Enst.
Ezgi Karmaz- Dr. Kırıkkale Üniv. İnsan ve Toplum Bilimleri Fak. Sosyoloji Böl.
Ezgi Pınar- Dr. İstanbul Üniv. SBF
F. Gökçen Çetin Can- Dr. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniv. Sos. Bil. MYO Yerel Yön. Böl.
Fatih Çağatay Cengiz- Doç. Dr. Ondokuz Mayıs Üniv. Siy. Bil. Kamu Yön. Böl.
Fatih Yaşlı- Doç. Dr. Abant İzzet Baysal Üniv. İİBF Uluslar. İlişk. Böl.
Fatma Şenden Zırhlı- Dr. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniv. Sosyoloji Böl.
Fatma Umut Beşpınar- Prof. Dr. ODTÜ, Sosyoloji Böl.
Fatmagül Aydemir- ODTÜ SBE, Siy. Bil. Kamu Yön. Doktora Öğrencisi
Fatmanur Barlık- Ankara Etlik Şehir Hastanesi Geriatri Birimi
Fehimcan Şimşek- SOAS, University of London / Development Studies Departmanı
Ferda Dönmez Atbaşı- Doç. Dr. Ankara Üniv. SBF
Feride Aslı Ergül Jorgensen- Doç. Dr. Ege Üniv. Uluslar. İlişk. Böl.
Fırat Duruşan- Dr.
Fırat Kurt- Dr. Öğretim üyesi, Kadir Has Üniv.
Figen Şahpaz- Dr. Forum Sağlık-2023 üyesi
Figen Uzar Özdemir- Dr. Zonguldak Bülent Ecevit Üniv. İnsan ve Top. Bil. Fak. Sos. Böl.

Filiz Aydın Cevher- Dr. Bağımsız Araştırmacı
Filiz Başkan- Prof. Dr. İzmir Ekonomi Üniv. Siy. Bil ve Uluslar. İlişk. Böl.
Filiz Yıldız- Doç. Dr. Çukurova Üniv. İletişim Fak.
Firdevs Bulut- Ege Üniv. İktisat Tarihi Doktora öğrencisi
Fuat Ercan- Prof. Dr. Mimar Sinan Üniv. Şehir ve Bölge Planlama Böl.
Fuat Güllüpınar- Prof. Dr. Anadolu Üniv. Sosyoloji Böl.
Fulya Babacanoğlu Usta- Ondokuz Mayıs Üniv. Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyoloji ABD
Fulya Doğruel- Dr. Öğretim üyesi, Bandırma Onyedi Eylül Üniv. Sosyoloji Böl.
Funda Hülagü- Dr. Marburg Üniv.
Funda Sönmez Öğütle- Araş. Gör. Zonguldak Bülent Ecevit Üniv. Sosyoloji Böl.
Füsun Üstel- Prof.Dr. (E), Galatasaray Üniv.
Galip Yalman- Doç. Dr. (E.) ODTÜ / TSBD Yönetim Kurulu Başkanı
Gazanfer Kaya- Prof. Dr. Dokuz Eylül Üniv. Sosyoloji Böl.
Gencer Özcan- Prof. Dr. İstanbul Bilgi Üniv.
Gizem Doğan- Ankara Üniv. Sosyoloji Böl. Doktora öğrencisi
Gizem Şimşek- Dr. Öğretim üyesi, Siirt Üniv. İktisat Böl.
Gonca Polat- Prof. Dr. Ankara Üniv. Sağlık Bilimleri Fak
Gökçe Uzgören- Dr. Öğretim üyesi, İstanbul Gelişim Ün. Güz. San. Fak. İç Mim. Böl.
Gökhan Atılgan- Prof. Dr. Ankara Üniv. İletişim Fak.
Gökhan Demir- Dr.
Gönenç Hacaloğlu- Johns Hopkins Üniv. Arrighi Center for Global Studies
Görkem Uzunali- Dr. Bağımsız Araştırmacı
Gözde Orhan- Dr. Öğretim üyesi, Altınbaş Üniv.
Gülbiye Yenimahalleli Yaşar- Prof.Dr. Ankara Üniv. Sağlık Bilimleri Fak.
Gülcan Ergün- Dr. Öğr. Gör. Anadolu Üniv.
Gülcan Şener- Dr. Öğretim üyesi, Trabzon Üniv. İletişim Fak.
Gülce Tarhan Çelebi- Dr. Hacettepe Üniv. Siy. Bil. Kamu Yön.
Gülçin Özge Tan- Araş. Gör. Dr. Gaziantep Üniv. İİBF, Siy. Bil. Kamu Yön.
Gülen Göktürk Baltas- Dr. Eskişehir Osmangazi Üniv. Siy. Bil. Kamu Yön. Böl.
Güliz Yılmaz- Trabzon Üniv. Vakfıkebir Meslek Yüksek Okulu
Gülnihal Can Avşar- Araş. Gör. Dr. Eskişehir Osmangazi Üniv. İİBF, Maliye Böl.
Gülnihan Avcı Kaya- Araş. Gör. Dr. Nuh Naci Yazgan Üniv.
Gülşah Aykaç- Dr. Öğretim üyesi, Marmara Üniv. Mimarlık ve Tasarım Fak., Mimarlık Böl.
Gülşen Seven- Dr. Öğretim üyesi, TED Üniv. Siy. Bil ve Uluslar. İlişk. Böl.
Günce Demir- Doç. Dr. Kırıkkale Üniv. Sosyoloji Böl.
Güneş Sezen- Dr. Öğr. Gör. Özyeğin Üniv.
Gürer Karagedikli- Doç. Dr. ODTÜ Tarih Böl.
H. Hande Orhon Özdağ- Dr. TBMM Yasama Danışmanı
Hakan Mıhcı- Prof. Dr. Başkent Üniv. İktisat Böl.
Hakan Uzun- Dr. Özelleştirme İdaresi Başkanlığı
Hakan Yücel- Doç. Dr. Galatasaray Üniv. İİBF Siy. Bil. Böl.
Halil Can İnce- Arş. Gör. TED Üniv. Siy. Bil. Uluslar. İlişk. Böl.
Halil Güner- Dr., Hakim.
Halil İbrahim Kılıç- Dr. Bağımsız Araştırmacı
Halil Onur Altay- ODTÜ Fen Bil. Fak. Moleküler Biyoloji ve Genetik ABD
Hamza Erdem- Ege Üniv. İktisat Tarihi Doktora Öğrencisi
Handan Yılmaz- Bağımsız Araştırmacı
Hande Kaplan- İstanbul Üniv. Siy. Bil ve Uluslar. İlişk. Böl. Doktora Öğrencisi
Hande Köse- Araş. Gör. Anadolu Üniv. Edebiyat Fak. Sosyoloji Böl.
Hande Malgaç- Dr.

Hasan Cömert- Dr. Trinity College, Hartford, ABD
Hasan Durkal-
Hasan Faruk Uslu- Doç. Dr. Atatürk Üniv. İİBF, Kamu Yönetimi Böl.
Hatice Aztimur- Doç. Dr. Harran Üniv. İktisat Böl.
Hatice Çelik- Doç. Dr. Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
Hatice Nursena Yücel- Araş. Gör. Tokat Gaziosmanpaşa Üniv.
Havva Ezgi Doğru Zırığ- Dr. Öğretim üyesi, Anadolu Üniv. Sosyoloji Böl.
Havva Nur Kafes- Maltepe Üniv., İnsan ve Toplum Bilimleri Fak. Sosyal Hizmet Bölümü
Hayri Kozanoğlu- Prof. Dr. Altınbaş Üniv.
Hazal Göçmen- Araş. Gör. Ankara Sosyal Bil. Üniv. Siy. Bil. Kamu Yön. Böl.
Hazal Gül- Araş. Gör. İstanbul Gedik Üniv. Hukuk Fak. Genel Kamu Hukuku ABD
Helin Erdoğan- Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniv. Sosyoloji Böl. Doktora Öğrencisi
Helin Sarı Ertem- Doç. Dr. İstanbul Medeniyet Üniv. SBF Uluslararası İlişkiler Böl.
Hıdır Bozkurt- Ege Üniv. İktisat Tarihi Doktora öğrencisi
Hıdır Tok- Dr. Öğretim üyesi, İstanbul Beykent Üniv.
Hilal Cengiz- Araş. Gör. Ondokuz Mayıs Üniv. İşletme Böl.
Hünkâr Özgü Alıcı- Hacettepe Üniv. Siyaset Bilimi Doktora öğrencisi
Hüseyin Özel- Prof. Dr. (E.) Hacettepe Üniv. İktisat Böl.
Ilgaz Çevik- Boğaziçi Üniv. öğrencisi
İlkin İlke Yegek- Araş. Gör. Marmara Üniv. İktisat Böl.
Irmak Kepenek- Cambridge Üniv. Hukuk Fak. Misafir araştırmacı
Irmak Özer- ODTÜ Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yön. Doktora Öğrencisi
Işıl Erol- Prof. Dr. Özyeğin Üniv. Uluslararası Finans Böl.
Işıl Servetoğlu- ODTÜ Siy. Bil. Kamu Yön. Böl. Doktora Öğrencisi
Işıl Ünlü- ODTÜ SBE Siy. Bil. Tarih ABD
İbrahim Ethem Alpay- Karadeniz Teknik Üniv. SBE Kadın ve Aile Çalışmaları ABD YL
İbrahim Gündoğdu- Dr. Öğr. üyesi Zonguldak Bülent Ecevit Üniv. Siy. Bil. Kamu Yön. Böl.
İbrahim Saylan- Doç. Dr. Dokuz Eylül Üniv. İşletme Fak. Siy. Bil ve Uluslar. İlişk. Böl.
İdil Eylül Durmaz- Boğaziçi Üniv. öğrencisi
İhsan Ercan Sadi- Dr. Öğretim üyesi, Antalya Bilim Üniv. Siy. Bil. Uluslar. İlişk. Böl.
İlkan Öz- Galatasaray Üniv. Siyaset Bilimi Böl. Doktora Öğrencisi
İlkay Ata Yıldız- Arş. Gör. Dr. Aksaray Üniv. Uluslararası İlişkiler Böl.
İlkay Üremiş Kiril- Araş. Gör. Ordu Üniv. Ünye İİBF Çalış. Eko. End. İlişk. Bö.
İlker Yasin Durmaz- Araş. Gör. Recep Tayyip Erdoğan Üniv.
İlkim Özdikmenli Çelikoğlu- Dokuz Eylül Üniv. Siy. Bil ve Uluslar. İlişk. Böl.
İlknur Rabia Türkölmez- Dr. Bağımsız Araştırmacı
İmran Azat Günseli- Ege Üniv. İktisat Tarihi Doktora Öğrencisi
İnan Rüma- Doç. Dr. İstanbul Bilgi Üniv.
İpek Demirok- Dr. Klinik Psikolog.
İpek Eren Vural- Doç. Dr. ODTÜ Siy. Bil. Kamu Yön. Böl.
İrem İpek Yılmaz- Araş. Gör. Antalya Bilim Üniv.
İsmail Sarp Aykurt- Öğr. Gör. Dr. Toros Üniv.
İsmail Uğur Aksoy- Arş. Gör. Dr. Ankara Üniv. İletişim Fak.
K. Kıvanç Karaman- Doç. Dr. Boğaziçi Üniv. Ekonomi Böl.
Kadir Sarp Sök- State University of New York / Binghamton University
Kadriye Gül Yücel- Araş. Gör. Dr. Hitit Üniv.
Kağan Parmaksız- ODTÜ İktisat Böl.
Kansu Yıldırım- Ankara İSİG Meclisi Temsilcisi, Forum Sağlık-2023 üyesi
Kayhan Orbay- Prof. Dr. ODTÜ, Tarih Böl.
Kayıhan Pala- Prof. Dr. 28.Dönem CHP Bursa Milletvekili, Forum Sağlık-2023 üyesi

Kazım Ateş- Doç. Dr. Ankara Üniv. SBF.
Kerem Hocaoğlu- Hacettepe Üniv. Tarih Böl. Doktora Öğrencisi
Kubilay Düzenli- Arş. Gör. Karadeniz Teknik Üniv. Kamu Yön. Böl.
Kurtuluş Cengiz- Doç. Dr. Ege Üniv. Sosyoloji Böl.
Kurtuluş Kayalı- Prof. Dr. (E) Ankara Üniv. DTCF.
Kuvvet Lordoğlu- Prof. Dr. (E)
Kürşad Ertuğrul- Prof. Dr. ODTÜ Siy. Bil. Kamu. Yön. Böl.
Kürşat Çınar- Prof. Dr. ODTÜ Siy. Bil. Kamu. Yön. Böl.
Lemi Atalay- Dr. Ankara Üniv. Dil ve Tarih-Coğrafya Fak. Tarih Böl.
Leyla Bektaş Ata- Bağımsız Araştırmacı
Leyla Kahraman Yüce- Doç. Dr. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniv. İİBF Kamu Yön. Böl.
M. Ammar Kılıç-
M. Celil Çelebi- Dr. Öğretim üyesi, Abdullah Gül Üniv. Siy. Bil ve Uluslar. İlişk. Böl.
M. Didem Doğmuş Yurdakul- Dr. Hazine ve Maliye Bakanlığı, Hazine ve Maliye Uzmanı
M. Fuat Kına- Dr. Öğretim üyesi, Marmara Üniv. Nüfus ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü
M. Yasir Bodur- Araş. Gör. Sakarya Üniv.
Mahir Şaul- Prof. Dr. (E.)
Mahmut Tekçe- Prof. Dr. Marmara Üniv. İngilizce İktisat Böl.
Maissam Nimer- Doç.Dr. Akdeniz Üniv. Sosyoloji Böl.
Marvin Suesse- Doç.Dr. Trinity College Dublin
Mehmet Gökhan Uzuner- Dr. Bağımsız Araştırmacı
Mehmet Güldal- Dr. Bağımsız Araştırmacı
Mehmet Özyiğit- Dokuz Eylül Üniv. İİBF, İktisat Böl.
Mehmet Penpecioğlu- Doç. Dr. İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Mimarlık Fak. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
Mehmet Ufuk Tutan- Prof. Dr. Antalya Bilim Üniv. İİBF Ekonomi Böl.
Mehmet Yaşar Kaya- Araş. Gör. Başkent Üniv. Siy. Bil. ve Uluslar. İlişk. Böl.
Mehtap Tanar-Gül- Dr.
Melek Halifeoğlu- Doç. Dr. Bingöl Üniv. Siy. Bil. Kamu Yön. Böl.
Melih Yeşilbağ- Doç. Dr. Ankara Üniv. DTCF Sosyoloji Böl.
Melissa Sivri- Freie Üniv. Berlin
Meltem Demiralp- ODTÜ Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler öğrencisi
Meltem Kayıran- Doç. Dr. (E.) Ankara Üniv. SBF.
Menderes Çınar- Prof. Dr. Başkent Üniversitesi siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
Meral Uğur-Çınar- Doç. Dr. Bilkent Üniv. Siy. Bil. Kamu. Yön. Böl.
Meriç Kırmızı- Doç. Dr. Ondokuz Mayıs Üniv. İnsan ve Toplum Bil. Fak. Sosyoloji Böl.
Mert Kara- Araş. Gör. İstanbul Topkapı Üniv.
Mert Karbay- Bağımsız Araştırmacı
Merve Kayaduvar- Dr. Öğretim üyesi Dokuz Eylül Üniv. İİBF Kamu Yönetimi Böl.
Mesut Gülmez- Prof. Dr. İstanbul Bilgi Üniversitesi
Mete Kaan Kaynar- Prof. Dr. Hacettepe Üniv. Siy. Bil. Kamu. Yön. Böl.
Mete Kurtoğlu- Dr. ODTÜ
Metehan Cömert- Dr. Öğretim üyesi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniv. SBF, Maliye Böl.
Metin Özuğurlu- Prof. Dr. Ankara Üniv. Siyasal Bilgiler Fak.
Miraçhan Yılmaz -Bağımsız Araştırmacı
Muammer Kaymak- Doç. Dr. Hacettepe Üniv. İktisat Böl.
Muhammed Eren Yıldırım- Sungkyunkwan University, Seoul, Doktora Öğrencisi
Mukadder Okuyan- Dr. Öğretim üyesi, Bahçeşehir Üniv.

Murat Burucuoğlu- Doç. Dr. Ondokuz Mayıs Üniv. Uluslar. Tic. ve Lojistik Böl.
Murat Koyuncu- Doç. Dr. Boğaziçi Üniv. Ekonomi Böl.
Murat Özveri- Dr. Çalışma ve Toplum Dergisi Yayın Yönetmeni
Murat Yercan- Prof. Dr. Ege Üniv. Tarım Ekonomisi Böl.
Mustafa Arıkan- Dr. Siyaset Bilimi, Bağımsız Araştırmacı
Mustafa Ayhan Tekinsoy- Doç. Dr. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Mustafa Aykut Attar- Doç Dr. Hacettepe Üniv. İktisat Böl.
Mustafa Bayram Mısır- Doç. Dr. Avukat
Mustafa Doğanoğlu- Doç. Dr. Gaziantep Üniv. Sosyoloji Böl.
Mustafa Kemal Bayırbağ- Prof. Dr. ODTÜ Siy. Bil. Kamu Yön.
Mustafa Serdar Palabıyık- TÜBA
Mutlu Binark- Prof. Dr. Hacettepe Üniv. İletişim Fak.
Mutlu Dursun- Dr. Galatasaray Üniv. Siy. Bil. ve Uluslar. İlişk. Böl.
Müdrike Uçkaç- Çukurova Üniv.
Müge Dalar- Araş. Gör. Dr. Eskişehir Osmangazi Üniv. İİBF Uluslar. İlişk. Böl.
Müge Neda Altınoklu- Dr. Öğretim üyesi, Maltepe Üniv. Siy. Bil. ve Uluslar. İlişkiler Böl.
Müslüm Kavut- Gaziantep Üniv. İİBF
Nail Dertli- Dr.
Nalan Aslan- Boğaziçi Üniv. öğrencisi
Nalan Mumcu- Araş. Gör. Gaziantep Üniv. İletişim Fak.
Nalan Soyarık Şentürk- Dr. (E.) TED Üniv.
Naz Çetin- ODTÜ Siy. Bil. Kamu Yön. YL Öğencisi
Nazlı Şenses- Doç. Dr. Başkent Üniv. İİBF, Siy. Bil ve Uluslar. İlişk. Böl.
Nebahat Neva Ulu- Akdeniz Üniv. İİBF YL Öğencisi
Nebi Sümer- Prof. Dr. Sabancı Üniv.
Necati Polat- Prof. Dr. ODTÜ, Uluslar. İlişk Böl.
Necdet Subaşı- Dr.
Nehir Durna- Dr. EHESS CETOBaC (Centre d'études turques, ottomanes, balkaniques et centrasiatiques)
Nesim Şeker- Prof. Dr. ODTÜ Tarih Böl.
Nevzat Evrim Önal- Doç. Dr. Beykoz Üniv. Müh. ve Mim. Fak., Endüstri Mühen. Böl.
Nezihe Çengel- Dokuz Eylül Üniv. Sosyoloji Böl.
Nihal Samsum Çetin- Dr.
Nihan Ozansoy-Tunçdemir- Dr. Öğr. üyesi Nevşehir Hacı Bektaşi Veli Üniv. Sosyoloji Böl.
Nihan Soycan- Öğr. Gör. ODTÜ Bölge Çalışmaları Ana Bilim Dalı
Nilay Arat- Prof. Dr. Kadir Has Üniv. Hukuk Fak.
Nilay Tutan- Dr. Piri Reis Üniv. Denizcilik Meslek Yüksek Okulu, Deniz Brokerliği
Nilgün Aydoğdu- Gazi Üniv. Eğitim Bil. Enst. Eğitim Bil. ABD YL. Öğrencisi
Nur Sude Kuzucu- ODTÜ YL öğrencisi
Nuray Şahin- Araş. Gör Ankara Üniv. SBF, Çalış. Eko. End. İlişk. Böl.
Nurdan Er Taşçı- Marmara Üniv.
Nurdan Selay Bedir- Arş. Gör. Dr. Niğde Ömer Halisdemir Üniv. Siy. Bil. Uluslar. İlişk. Böl.
Nursel Durmaz Bodur- Doç. Dr. Pamukkale Üniv. İİBF Çalış. Eko. End. İlişk. Bö.
Nursel Tabel Aslan- Dr. Bağımsız Araştırmacı
Nurseli Yeşim Sünbüloğlu- Dr. Öğr. Üyesi Kadir Has Üniv. Çekirdek Program
Oğuzhan Mutluer- Arş. Gör. Dr. Eskişehir Osmangazi Üniv. İİBF Uluslar. İlişk. Böl.
Onur Can Taştan- Araş. Gör. Dr. Ankara Üniv. SBF
Onur Dursun- Prof. Dr. Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi
Onur Yıldırım- Prof. Dr. ODTÜ İktisat Böl.
Onur Yıldız- Dr. Öğr. Üyesi, Yalova Üniv.

Orhan Ürüncan Yücel- Arş. Gör. Dr.; Fırat Üniv. İİBF, Çalış. Eko. End. İlişk. Böl.
Orkun Saip Durmaz- Doç. Dr. Kocaeli Üniv. SBF, Çalış. Eko. End. İlişk. Bö.
Osman Akar- Araş. Gör. İzmir Kâtip Çelebi Üniv. İİBF, İktisat Böl.
Ozan Bal- Galatasaray Üniv. Sosyoloji Böl. Doktora öğrencisi
Ozancan Bozkurt- Ege Üniv. İktisat Tarihi Doktora Öğrencisi
Ömer Aras- Mardin Artuklu Üniv. İktisat Böl. Doktora Öğrencisi
Ömer Ceylan- Dr. Kocaeli Üniv. SBF Çalış. Eko. End. İlişk. Bö.
Ömer Furkan Özdemir- Araş. Gör. Dr. Kocaeli Üniv. SBF Çalış. Eko. End. İlişk. Bö.
Ömür Birler- Dr. Öğretim üyesi, ODTÜ Siy. Bil. Kamu Yön. Böl.
Ömür Öykü Kurt- Dr. Bağımsız Araştırmacı
Öykü Şafak Çubukçu- Dr. Öğr.üyesi Ankara Yıldırım Beyazıt Üniv. Siy. Bil. Kamu Yön. Böl.
Özge Kahraman Ersöz- Arş. Gör. Dr. Mersin Üniv. Çalış. Eko. End. İlişk. Bö.
Özgehan Şenyuva- Prof. Dr. ODTÜ, Uluslar. İlişk Böl.
Özgenur Sarıcan- Ondokuz Mayıs Üniv. İktisat (İngilizce) Böl., 4. Sınıf öğrencisi
Özgül Akıncı- Dr. Öğretim üyesi, Beykoz Üniv. Psikoloji Böl.
Özgün Millioğulları Kaya- DİSK / Genel-İş Sendikası-Araştırma Daire Müdürü
Özgür Arun- Prof. Dr. Akdeniz Üniv. Sosyoloji Böl.
Özgür Emrah Gürel- Dr. Bağımsız Araştırmacı
Özgür Narin- Dr. Öğretim üyesi, Ordu Üniv. Ünye İİBF
Özgür Taşdemir- Dr. Öğr.üyesi Yozgat Bozok Üniv. Hukuk Fak.
Özgürcan Alkan- Araş. Gör. ODTÜ, Siy. Bil. Kamu Yön. Böl.
Özkan Ağtaş- Doç. Dr. Ankara Üniv. SBF, Siy. Bil. Kamu Yön. Böl.
Özkan Akpınar- Dr. Öğr.üyesi, Özyeğin Üniv.
Özlem Dilber- Dr. Öğr.Gör., Özyeğin Üniv.
Özlem Kaygusuz- Doç. Dr. Ankara Üniv. SBF, Ulus. İlişk. Böl.
Özlem Tür- Prof. Dr. ODTÜ Ulus. İlişk. Böl.
Pelin Akçagün Narin- Dr. Öğretim üyesi, Ondokuz Mayıs Üniv. İktisat Böl.
Pelin Atakan- Araş. Gör. Yaşar Üniv. Tarım Eko. Böl.
Pelin Nur Çağlayan- ODTÜ
Pelin Sönmez- Doç. Dr. Kocaeli Üniv. SBF Uluslar. İlişk. Böl.
Pınar Aydoğan- Doç. Dr. Karadeniz Teknik Üniv. İİBF. Kamu Yön. Böl.
Pınar Bedirhanoğlu- Prof. Dr. ODTÜ Uluslar. İlişk Böl.
Pınar Berk- Dr. Bağımsız Araştırmacı
Pınar Ceylan- Cambridge Üniversity
Pınar Kahya- Dr. İnönü Üniv. Siy. Bil. Kamu Yön. Böl.
Pınar Sayan- Dr. Öğretim üyesi, Beykoz Üniv. Siy. Bil ve Uluslar. İlişk. Böl.
Pınar Umul Ünsal- Dr. Öğretim üyesi, İzmir Ekonomi Üniv. İletişim Fak.
Polat S. Alpman- Dr. Öğretim üyesi, Yalova Üniv.
Rahime Süleymanoğlu Kürüm- Doç. Dr. Bahçeşehir Üniv. Siy. Bil ve Uluslar. İlişk. Böl.
Ramazan Pantık- Dr. Vakıf Uzmanı, Vakıflar Genel Müdürlüğü
Remzi Onur Kükürt- Dr. Postdoctoral Researcher, University of KU Leuven
Reyhan Ünal- Dr. Öğretim üyesi, Başkent Üniv. İletişim Fak.
Reyta Akdeniz- Marmara Üniv. Nüfus ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü
Sadık Kılıç- Prof. Dr. Zonguldak Bülent Ecevit Üniv. Çalışma Eko. Endüstri İlişk. Böl.
Sadullah Aksoy- Ar. Gör. İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Mimarlık Fak. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
Saitcan Güngördü- Araş. Gör. Ankara Üniv. DTCF Coğrafya Böl.
Sanem Özer- Doç. Dr. Akdeniz Üniv.
Saniye Dedeoğlu- Prof. Dr. Muğla Sıtkı Koçman Üniv.
Sebiha Kablay- Prof.Dr. Ordu Üniversitesi, İİBF Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişk.Böl.

Seçil Aysed Bahçe- Doç. Dr. Ankara Üniv. SBF.
Seda Gönül- Dr. Bağımsız Araştırmacı
Selbin Yılmaz- Dr. Araş. Gör. Ankara Üniv. SBF, Siy. ve Sosyal Bil. ABD
Selcan Peksan- Doç. Dr. İstanbul Üniv. İktisat Fak., Çalış. Eko. End. İlişk. Bö.
Selçuk Özkaya- Arş. Gör. Eskişehir Osmangazi Üniv. İİBF, Siy. Bil. Kamu Yön. Böl.
Selda Demirden- Sinop Üniv. İİBF Siyaset Bilimi Kamu Yönetimi Böl.,
Selin Akyüz- Doç. Dr. TED Üniv.
Selman Saç- Dr. Öğretim üyesi, Kütahya Dumlupınar Üniv. İİBF, Kamu Yönetimi
Selman Yarcı- Doç.Dr. Yalova Üniv.
Senem Atvur- Doç. Dr. Akdeniz Üniversitesi
Sercan Köksal- Araş. Gör. İzmir Kâtip Çelebi Üniv.
Serdal Bahçe- Prof. Dr. Ankara Üniv. SBF
Serhan Gül- Araş. Gör. Eskişehir Osmangazi Üniv. Siy. Bil. Kamu Yön. B.
Sermin Sarıca- Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Üniv. İktisat Fak.
Seval Ünlü Gök- Dr. Beykoz Üniv. Siy. Bil ve Uluslar. İlişk. Böl.
Seven Ağır- Doç.Dr. ODTÜ İktisat Böl.
Sevil Acar- Doç.Dr. Boğaziçi Üniv.
Sevim Musaoğlu- EHESS doktora öğrencisi
Sevinç Mıhcı- Prof. Dr. Hacettepe Ün.v. İktisat Böl.
Seyhan Erdoğdu- Prof. Dr. (E), Ankara Üniv. SBF.
Sezai Berber-
Sezen Çilengir- Araş. Gör. Munzur Üniv.
Sezen Ravanoğlu Yılmaz- Araş. Gör. Dr. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniv. Kamu Yön. Böl.
Sezen Yılmaz- Ege Üniv. İktisat Tarihi Doktora öğrencisi
Sırma Altun- Dr. Öğretim üyesi, Ankara Üniv. SBF.
Sibel Can Çetinkaya- Ankara Üniv. SBE doktora öğrencisi
Sibel Karadağ- Dr. Öğretim üyesi, Kadir Has Üniv. Siy. Bil. Uluslar. İlişk. Böl.
Sibel Utar- Dr. Öğretim üyesi, Kütahya Dumlupınar Üniv. Kamu Yön. Böl.
Sidar Çınar- Doç. Dr. Mardin Artuklu Üniv. İktisat Böl.
Simay Kızılkaya- Yıldız Teknik Üniv. Doktora Öğrencisi
Simten Coşar- Prof. Dr. (E)
Sinan Haskan- Kadir Has Üniv. Doktora Öğrencisi
Sine Gençaslan- Bilkent Üniv. Siy. Bil. Kamu Yön. Doktora Öğrencisi
Sinem Ayhan- Dr. ODTÜ İktisat Böl. doktora sonrası araştırmacı
Sinem Akgül Açıkmeşe- Prof. Dr. Kadir Has Üniversitesi
Sinem Sefil Tansever- Doç. Dr. İstanbul Ticaret Üniv.
Sinem Yıldız- Galatasaray Üniv. Siy. Bilimi Doktora Programı / Öğrenci
Soner Kavuncuoğlu- Dr. Bağımsız Araştırmacı
Songül Gün- Ege Üniv. Kadın Çalışmaları YL Öğrencisi
Süheyla Şeyda Yılmaz- Karadeniz Teknik Üniv. SBE Kadın ve Aile Çalışmaları ABD YL
Süleyman Gökçe- Bilkent Üniv. Siy. Bil. Kamu Yön. Böl.
Süreyya Algül- Dr.
Süreyya Karacabey- Doç. Dr.
Şaziye Çalışkan- Araş. Gör. Ondokuz Mayıs Üniv. Psikoloji Böl.
Şebnem Oğuz- Prof.Dr. (E.) Başkent Üniv.
Şenol Sırma- T.C. Çankaya Belediyesi İnsan Kaynakları ve Eğitim Müdürlüğü
Şerif Onur Bahçecik- Doç. Dr. ODTÜ Uluslar. İlişk. Böl.
Şevket Pamuk- Prof. Dr. (E.) Boğaziçi Üniv.
Şeyma Sağdıç Güven- Dr. Bağımsız Araştırmacı
Şükrü Atsızelti- Koç Üniv. Doktora öğrencisi

Tahsin Mert Saygın- Araş. Gör. İstanbul Esenyurt Üniv.
Tamay Gültepe- ODTÜ Siy. Bil. Kamu Yön. Böl. Doktora Öğrencisi
Tayfun Yıldırım- Araş. Gör. Ankara Üniv. Siy. Bil. Kamu Yön. Böl.
Teoman Pamukçu- Prof. Dr. ODTÜ
Tezcan Durna- Doç. Dr. Ankara Üniv. İletişim Fak.
Tolga Aksoy- Doç. Dr. Yıldız Teknik Üniversitesi
Tolga Ulusoy- Öğr. Gör. Kapadokya Üniv.
Toygar Sinan Baykan- Doç. Dr. Kırklareli Üniv. İİBF, Siy. Bil. Kamu Yön. Böl.
Tuğba Canbulut- İstanbul Üniv.-Cerrahpaşa Sağlık Bilimleri Fak. Sosyal Hizmet Bölümü
Tuğba Erultunca- Dr. JSGA / Bursa Işıklar Jandarma Astsubay MYO,
Tuğba Yaren Çarıklı- Araş. Gör. Ankara Sos. Bil. Üniv.
Tuğçe Gündoğdu- Ege Üniv. İktisat YL Programı
Tural Yusifzada- Dr.
Uğur Sümbül- Dr. Milano Üniv.
Ulaş Karadağ- Dr. Öğretim üyesi, Eskişehir Osmangazi Üniv. Hukuk Fak.
Ulaş Karakoç- Dr. Öğretim üyesi, Kadir Has Üniv.
Umut Gündoğdu- Araş. Gör. Hacettepe Üniv. İktisat Böl.
Utku Akman- ODTÜ Siy. Bil. Kamu Yön. Böl. Doktora Öğrencisi
Ünsal Doğan Başkır- Dr. Öğretim Üyesi, İzmir Ekonomi Üniversitesi
Veli Can Çınar- Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, SBF Doktora Öğrencisi
Veysel Tekdal- Dr. Öğretim üyesi, Eskişehir Osmangazi Üniv. Uluslar. İlişk. Böl.
Yağmur Dönmez- Dr. Öğretim üyesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniv.
Yakup Azak- Arş. Gör. Dr., İstanbul Üniversitesi Psikoloji Bölümü
Yasemin Erdoğan Öztürk- Araş. Gör. Karabük Üniv. İngiliz Dili ve Edebiyatı Böl.
Yasemin Tezgiden Cakcak- Öğr. Gör. Dr. ODTÜ
Yavuz Selim Karaburun- Araş. Gör. Abdullah Gül Üniv.
Yavuz Yavuz- Araş. Gör. Ankara Üniv. DTCF, Sosyoloji Böl.
Yelda Altunal Gürgen- Öğr. Gör. Haliç Üniv.
Yelda Erçandırlı- Doç. Dr. Osmaniye Korkut Ata Üniv. & Leeds Üniv.
Yelda Yürekli- Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Öğrencisi
Yeşim Akın Yalçın- Araş. Gör. Dr. Kastamonu Üniv.
Yeşim Üçdoğruk Gürel- Prof. Dr. Dokuz Eylül Üniv. İngilizce İktisat Böl.
Yılmaz Akyüz- Prof.Dr. (E.) Ankara Ü. SBF
Yılmaz Orhun Gürlük- Dr. Beykoz Üniv.
Yiğit Balkuş- Araş. Gör. İstanbul Üniv.
Yiğit Kocahan- Ege Üniv. Uluslararası İlişkiler ABD Doktora Öğrencisi
Yonca Güneş Yücel- Dr. Öğretim üyesi, İstanbul Gelişim Üniv.
Yunus Turhan- Afrika ve Afrika-Amerika Çalışmaları, Harvard Üniv.
Yusuf Uygar- Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniv. Sosyoloji Böl. Doktora Öğrencisi
Yücel Demirer- Doç. Dr.
Z. Nurdan Atalay- Dr. Öğretim üyesi, Bandırma Onyedi Eylül Üniv. Sosyoloji Böl.
Zana Çıtak- Prof. Dr. ODTÜ, Uluslar. İlişk. Böl.
Zehra Öztürk- Arş. Gör. Atatürk Üniv. Psikoloji Böl.
Zehra Yılmaz- Doç. Dr. Van Yüzüncü Yıl Üniv. İİBF Uluslar. İlişk. Böl.
Zeren İldoğan- Bilkent Üniv. İletiş. Tas. Böl. Medya ve Görsel Çalış. YL Öğrencisi
Zeynep Ağdemir- Doç. Dr. Kırşehir Ahi Evran Üniv. İİBF, Maliye Böl.
Zeynep Alica- Beşir Balcıoğlu Anadolu Lisesi İstanbul
Zeynep Başak- Dr. Öğretim üyesi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniv. İktisat Böl.
Zeynep Beşpınar- Dr. Öğretim üyesi, Marmara Üniv. Sosyoloji Böl.
Zeynep Öztürk- Central European University (CEU)

Zuhal Yeşilyurt Gündüz- Prof. Dr. TED Üniv. Siy. Bil. Ulus. İlişk. Böl.
Zülal Şahin- Dr. Öğretim üyesi, Yalova Üniv.